1. Uluslararası Aile ve Toplum Çalışmaları Kongresi: Yaşlılığa Bütüncül Yaklaşımlar

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

2025 AİLE YILI

1. ULUSLARARASI AİLE VE TOPLUM ÇALIŞMALARI KONGRESİ

16-17-18 EKİM 2025

"Aile Özel Oturumu"

Özet Gönderimi Son Tarih: **15 Eylül 2025**

"Yaşlılığa Bütüncül Yaklaşım"

ailevetoplumkongresi.gop.edu.tr

- Gerontolojik Hizmetler ve Bakım Modelleri
- Sağlık, Ruh Sağlığı ve Fonksiyonellik
- Aile, Toplum ve Sosyal İlişkiler
- Sosyal Politikalar, Hukuk ve Ekonomi
- Risk ve Kriz Durumlarında Yaşlılık
- Yaşlılıkta Yaşam Kalitesi ve Katılım

Hibrit Kongre

ailevetoplumkongresi@gop.edu.tr

toguailekong

1. ULUSLARARASI AİLE VE TOPLUM ÇALIŞMALARI KONGRESİ BİLDİRİ KİTABI

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

1. ULUSLARARASI AİLE VE TOPLUM ÇALIŞMALARI KONGRESİ: YAŞLILIĞA BÜTÜNCÜL YAKLAŞIMLAR

16-17-18 Ekim / Tokat, Türkiye

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Burak ACAR

ISBN: 978-625-93680-7-8

Yasal Uyarı Bu kitabın yasal hakları Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesine aittir. Kaynak gösterilerek eğitim amacıyla alıntı yapılabilir; diğer amaçlarla kullanılması için izin alınmalıdır. Kitapta yer alan bilgi ve görüşlerden eserin yazarları sorumludur.

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

1. ULUSLARARASI AİLE VE TOPLUM ÇALIŞMALARI KONGRESİ: YAŞLILIĞA BÜTÜNCÜL YAKLAŞIMLAR

KATILIM

HİBRİT

TARİH-YER

16-17-18 Ekim / Tokat, Türkiye

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

İŞBİRLİĞİ

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

KONGRE BAŞKANLARI

Prof. Dr. Yusuf TEMUR

Dr. Öğr. Üyesi Burak ACAR

KURULLAR

ONUR KURULU

Prof. Dr. Fatih YILMAZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Funda DEMİRTÜRK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı)

Prof. Dr. İsmail TUFAN (Akdeniz Üniversitesi Gerontoloji Bölümü)

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Yusuf TEMUR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Rektör Yardımcısı)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ACAR (Tazelenme Üniversitesi Koordinatörü)

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Gülüşan ÖZGÜN BAŞIBÜYÜK (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. Muammer TUNA (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Rıza ABAY (Yalova Üniversitesi)

Prof. Dr. Bedrettin KESGIN (Yalova Üniversitesi)

Prof. Dr. Burcu ERSÖZ HÜSEYINSINOĞLU (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Duygu VEFİKULUÇAY YILMAZ (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Ebulfez SÜLEYMANLI (Üsküdar Üniversitesi)

Prof. Dr. Elif Özlem ÖZÇATAL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Ercüment ERSANLI (Ondokuzmayıs Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdal ŞENOCAK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Fernando LIDON (Universisade Senior)

Prof. Dr. Funda DEMİRTÜRK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Gülşah BAŞOL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Hafize KESER (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Harun CEYLAN (Yalova Üniversitesi)

Prof. Dr. Ivana KRSMANOVIĆ (Univerzitet u Kragujevcu)

Prof. Dr. İlke KESER (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Kerem KILIÇER (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Miraç Burak GÖNÜLTAŞ (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat SEYFI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Necmi EŞGİ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Orhan KOÇAK (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)

Prof. Dr. Özgür ALPARSLAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Sami ŞAHİN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Tahira ALLAHYAROVA (Azerbaycan Sosyal Araştırmalar Merkezi)

Prof. Dr. Tuba YETIM (Erzurum Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Uğur AKIN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Prof. Dr. Yusuf GENÇ (Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeki KARATAŞ (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet ERDEM (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Ahmet MUMCU (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali Osman ÖZPOLAT (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Doç. Dr. Aslıhan NIŞANCI (Marmara Üniversitesi)

Doç. Dr. Aygül KISSAL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Ayla GÜNAL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Bekir GÜZEL (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Doç. Dr. Döndü TUNA ŞANLITÜRK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Emre BIRINCI (Anadolu Üniversitesi)

Doç. Dr. Emre ÇAM (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Erdinç KALAYCI (Yozgat Bozok Üniversitesi)

Doç. Dr. Fadime SEÇGİN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih ELIBOL (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Doç. Dr. Fatih OKAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatma HASTAOĞLU (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülnihal DENİZ (Erzurum Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. H. Gamze HASTÜRK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Hamza ÜSTÜN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Hıdır APAK (Mardin Artuklu Üniversitesi)

Doç. Dr. Kuralay MUKHAMBETOVA (Kazakistan Lev Gumilyov Eurasian National University)

Doç. Dr. Levent ÇETİNKAYA (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)

Doç. Dr. M. Fatih ALKAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Medine KOÇ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Siyabend KAYA (Abdullah Gül Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehtap ARAS (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Nuran TUNCER (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Nurşen AYDIN (Erzurum Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. Özgür NALBANT (Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi)

Doç. Dr. Özlem DEMIR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Pınar AKSOY (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Sabirova Umida FARHADOVNA (Mirzo Ulugbek Özbekistan Millî Üniversitesi)

Doç. Dr. Selçuk ARIK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Sevil OKAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Taalay ŞARŞEMBİYEVA (Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi)

Doç. Dr. Ümmügülsüm AYSAN (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)

Doç. Dr. Yasemin ER TUNA (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Aslı Gözde AKIŞ (Balıkesir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül YURTSEVEN KARAÇALLI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Batuhan ERSÖZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Betül ÇAM (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Beyhan DOĞAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Beyza Naz DENIZ (Kıbrıs Aydın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ACAR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burak KÖKSAL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞIRIN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ceren DAVUTOĞLU (Erzurum Teknik Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Demet ÇAKIR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Elif ALAR ERKAL (Erzurum Teknik Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emine SAKLAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Emrah APAK (Bingöl Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma AVŞAR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Habibullah AKINCI (Yozgat Bozuk Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAMAN (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hayat YALIN (Bahçeşehir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Enes ÖNER (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kader TOKATLI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut SÜRMELI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mahsum AVCI (Bingöl Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet EFE (Muş Alparslan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Melek ERYENTÜ GÜREL (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Merve ÖZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit KELEK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mukaddes İNAN TUTKUN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Musa BOZKURT (Bingöl Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Musa GÜREL (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TOPER (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nildem KIZILASLAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Nurgün KUL PARLAK (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)

Dr. Öğr. Üyesi Nurullah YELBOĞA (Şırnak Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Rümeysa BAYAR (Erzurum Teknik Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Saniye SÖZLÜ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sevda HASTAOĞLU ÖRGEN (Cumhuriyet Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sevda ÖZÜTÜRKER (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyra Mihrap İLTER (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Şefika ERDEM (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KOCADAĞ ÜNVER (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba SOLMAZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Uğur SÖZLÜ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ümran CIHAN DÜNDAR (Fırat Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Vahide SEMERCİ ÇAKMAK (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Vasviye EROĞLU (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf SARIKAYA (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ACUNGIL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep UYANIK (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)

Sosyal Hizmet Uzmanı Bülent KARAKUŞ (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)

Uzm. Dr. Ömer ESMEZ (Fethi Sekin Şehir Hastanesi)

Dr. Ali GÜNGÖR (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Dr. Asli ŞENSOY (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Başak BIÇAKÇI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Fatmanur ALSANCAK (Sakarya Üniversitesi)

Dr. Lütfiye KARAASLAN (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Dr. Özlem ÖZGÜR (Akdeniz Üniversitesi)

Dr. Reyhan ÖZGÖBEK (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Dr. Veysi AKA (Bingöl Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU

Hüseyin KIR (Tokat İl Milli Eğitim Müdürü)

Kıymet BOZTAŞ (Tokat Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü)

Abdi DÖLEK (Tokat Kültür ve Turizm İl Müdürü)

Aslı GÜL (Olgunlaşma Enstitüsü Müdürü)

Sebahattin ERDOĞAN (Tokat Vakıflar Bölge Müdürü)

Uzm. Dr. Atilla BIYIK (Tokat Sağlık İl Müdürü)

Prof. Dr. Murat SEYFI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih ELIBOL (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Dr. Öğr. Üyesi Batuhan ERSÖZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Beyhan DOĞAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ACAR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞIRIN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Demet ÇAKIR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAMAN (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Merve ÖZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Musa GÜREL (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KOCADAĞ ÜNVER (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Vasviye EROĞLU (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ACUNGIL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Özlem GÖZEN (Hacettepe Üniversitesi)

Arş. Gör. Rümeysa ÖZÇELIK ŞEN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Yasemin BOY (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

DÜZENLEME KURULU

Hüseyin KIR (Tokat İl Milli Eğitim Müdürü)

Kıymet BOZTAŞ (Tokat Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü)

Abdi DÖLEK (Tokat Kültür ve Turizm İl Müdürü)

Aslı GÜL (Olgunlaşma Enstitüsü Müdürü)

Sebahattin ERDOĞAN (Tokat Vakıflar Bölge Müdürü)

Uzm. Dr. Atilla BIYIK (Tokat Sağlık İl Müdürü)

Prof. Dr. Murat SEYFI (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Doç. Dr. Fatih ELIBOL (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

Dr. Öğr. Üyesi Batuhan ERSÖZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Beyhan DOĞAN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ACAR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞIRIN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Demet ÇAKIR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAMAN (Bartın Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Merve ÖZ (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Musa GÜREL (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba KOCADAĞ ÜNVER (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Vasviye EROĞLU (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ACUNGIL (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Dr. Özlem GÖZEN (Hacettepe Üniversitesi)

Sosyal Hizmet Uzmanı Bülent KARAKUŞ (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)

Arş. Gör. Dr. Ayşenur Kahraman (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Dr. Melek Şen Aytekin (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Bilge BATAR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. M. Said ULUPINAR (Akdeniz Üniversitesi)

Arş. Gör. Rümeysa ÖZÇELİK ŞEN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Yasemin BOY (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Zuhal Şevval GÖKDERE (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Seda Cip (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Sena Cip (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

SEKRETERYA

Arş. Gör. Dr. Ayşenur Kahraman (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Dr. Melek Şen Aytekin (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Bilge BATAR (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Rümeysa ÖZÇELİK ŞEN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Arş. Gör. Zuhal Şevval GÖKDERE (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

Seda Cip (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)

KONGRE BİLİMSEL PROGRAMI

Kongre Bilimsel Programı

16.10.2025 (1. Gün)

10:00- 12:00 **TOGÜ Devlet Konservatuvarı Müzik Dinletisi ve Açılış Konuşmaları (Protokoller) (!5 Temmuz Kongre Merkezi)**

Öğle Yemeği

13:30-14:45 **PANEL I: Aile Özel Oturumu: Ailenin Dönüşümü, Aileye Yönelik Riskler ve Politikalar**

Panel Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ACUNGİL, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Aile Kurumunun Mevcut Durumu ve Geleceği
1. Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Cumhurbaşkanlığı Sosyal ve Gençlik Politikaları Kurulu Üyesi

Aileye Yönelik Riskler
2. Prof. Dr. Orhan KOÇAK, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Boş Ev Sendromu
3. Üner KARABIYIK, İstanbul Aile Vakfı

Ara

15:00-16:00 **Ana Konuşmacı/Söyleşi**
Doç. Dr. Mehmet DİNÇ, Yeşilay Genel Başkanı

Akşam Yemeği

18:00-19:00 **Ana Konuşmacı/Söyleşi (Yağıbasan Medresesi)**
"Ömür Dediğin Belgeseli"
Zeliha İlhan DOYMUŞ, Yapımcı ve Yönetmen

17.10.2025 (2. Gün)

08:00-09:00 **Kayıt**

09:00-10:00 **PANEL II: 3. Yaş Üniversiteleri ve Sivil Toplum Uygulamaları**

Panel Başkanı: Prof. Dr. Murat SEYFİ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

1. Prof. Dr. Adolfo Steiger GARÇÃO, Universidade Sénior de Oeiras

2. Michelle KNUDSEN, DGI Vestjylland

3. Ivan MOČNIK, Drustvo Disora

4. Prof. Dr. Gülüşan ÖZGÜN BAŞIBÜYÜK, Akdeniz Üniversitesi

Ara

10:15-11:15 **PANEL III: Kültürel Farklılıklar Işığında Yaşlanma Deneyimleri: Yerel ve Küresel Perspektifler**

Panel Başkanı: Prof. Dr. İsmail TUFAN, Akdeniz Üniversitesi

1. Prof. Dr. Nico De Witte, Gerontologist, Vrije University – Brussels, Faculty of Psychology and Education

2. Dr. Arunima Himawan, International Longevity Center of London, Senior Health Policy and Research Manager

3. Prof. Dr. Hafiz KHAN, Oxford Institute of Population Ageing

Ara

11:30-12:30 **Panel ile ilgili seçilmiş bildirilerin sunumu (Ana Salon ve diğer salonlarda)**

Öğle Yemeği

13:30-14:30 **PANEL IV: Kamuda, Yerel Yönetimlerde ve Sivil Toplum Kuruluşlarında Yaşlı Bakım Hizmetleri ve Politikaları**

Panel Başkanı: Doç. Dr. Fatih ELİBOL, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yaşlı Politikaları Daire Başkanı / *Kamuda Yaşlı Hizmetleri Uygulamaları ve Politikaları*

Türkiye'de ve Dünyada Yaşlı Bakım Hizmetleri
1. Prof. Dr. Harun CEYLAN, Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Yaşlanma ve Sosyoloji: İmkânlar, Sınırlar, Perspektifler
2. Prof. Dr. Murat ŞENTÜRK, İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Yerel Yönetimlerde ve Sivil Toplumda Yaşlı Hizmetleri Örnekleri
3. Prof. Dr. Ayşe CANATAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyoloji Bölüm Başkanı

Ara

14:45-15:45 **PANEL V: Yaşlılarda Kronik Hastalık, Fonksiyonellik ve Polifarmasi Yönetimi**

Panel Başkanı: Prof. Dr. Funda DEMİRTÜRK, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı

Kronik Hastalıklarda Sağlık Okuryazarlığı ve Takip Süreçleri
1. Doç. Dr. Rıza ÇITIL, *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Dahili Tıp Bilimleri Bölümü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı*

Polifarmasi ve İlaç Etkileşimleri: Riskler ve Klinik Yönetim
2. Prof. Dr. Mukadder MOLLAOĞLU, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

Yaşlılarda Fonksiyonel Durum Değerlendirmesi ve İzlenmesi
3. Doç. Dr. Ayla GÜNAL, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekan Yardımcısı

Ara

16:00-18:00 **Bildiri sunumları (Ana salon + 6 farklı salonda)**
Atölye 1: Beyin Antrenörleri ile Beyin Egzersizleri Atölyesi
Atölye 2: Mum Tasarım Atölyesi - İnsan Emeğiyle Işığa Dönüşen Sanat
Atölye 3: Tokat'ın Kültürel İzleriyle Baskı Sanatı Atölyesi

18.10.2025 (3. Gün)

10:00-12:00 **Çevrim içi ve yüz yüze bildiri sunumları**

Öğle Yemeği

13:00-16:00 **Sosyal Program**
(Taşhan'ın önünden servis kaldırılacaktır.)

ailevetoplumkongresi.gop.edu.tr

toguailekong

KONGRE BİLDİRİ PROGRAMI

Yüz Yüze Bildiri Oturumları

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mukadder MOLLAOĞLU				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
Ana Salon	**16:00-17:30**	65 Yaş Üzeri Bireylerde Oyun Deneyimi: Kültürel ve Bireysel Faktörler Işığında Oyun Türleri, Motivasyonlar ve Çok Boyutlu Etkiler	Murat SEYFİ; Hıdır POLAT; Yasemin BOY; Burak ACAR; Tuğba KOCADAĞ ÜNVER; Salih BALCI	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yaşlılarda Polifarmasi: Risk Faktörleri, Sonuçları ve Akılcı İlaç Kullanımı Yaklaşımları	Vahide Semerci Çakmak; Cansu Yılmaz	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Demans ile Yaşamak: Palyatif Bakımda Aile Dayanışması ve Psikososyal Destek	Canan Arslan; Nurgül Kaplan	İstanbul Topkapı Üniversitesi; Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Yalnızlık: Bir Derleme Çalışması	Aybüke Karataş; Medine Koç	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Kronik Hastalıklarda Aile Merkezli Bakım	Sabahat Sivri Dağlı; Döndü Şanlıtürk	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite ve Otago Egzersiz Programı	Cansu Yılmaz; Vahide Semerci Çakmak	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Vahide SEMERCİ ÇAKMAK				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
		Türkiye'de Alzheimer Hastalığı Hakkında Toplum Temelli Bilgi: Kesitsel Bir Araştırma	Funda Özpulat; Duygu Öztaş; Yasemin Uğurlu; Adnan Ünalan	Selçuk Üniversitesi; Ankara Üniversitesi; Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
		Ömür Dediğin Programının Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri Kapsamında İncelenmesi	Emre Gürel; Kübra Gürel	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Salon 201	**16:00-17:30**	Aile Belleğinin Taşıyıcısı: Fotoğraf Albümleri	Mutlu Özgen	İstanbul Medipol Üniversitesi
		Küresel Yaşlanma ve Yalnızlaşan Bireyler: Hemşirelik Perspektifiyle Kronik Hastalık Yönetiminde Ailenin Rolü	Nurgül Kaplan; Canan Arslan	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi; İstanbul Topkapı Üniversitesi
		Latince Kelimelerle Eskiçağ Roma Ailesini Yorumlama	Sema Sandalcı	Trakya Üniversitesi
		Türkiye'de Yaşlı Bireylerde Yalnızlık ve Bilgelik Algısı Üzerine Güncel Bulgular: Doküman Analizi Çalışması	Merve Nur Şahin; Ahmet Erdem	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Ahmet MUMCU				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
Salon 204	**16:00-17:30**	Çocuk Gelişimi Ön Lisans Öğrencilerinin Yaşlılık Algısı Üzerine Metaforik Bir İnceleme	Ayşe Filiz Ünser	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Türkiye'deki Üçüncü Yaş Üniversiteleri: Akran Öğrenimi Perspektifinden Bir Değerlendirme	Nurcan Topal Kaya; Gülden Akın	Bartın Üniversitesi; Ankara Üniversitesi
		Erken Çocukluk Eğitiminde Kuşaklararası Programlara Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz	Ayşe Filiz Ünser	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		"The Father (2020)" Filminin Yaşlılık Derslerindeki Pedagojik Potansiyelinin İncelenmesi	Günseli Ayça Şaldırdak; Özlem Gözen	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi; Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Gerontolojide Etik Bir Yaklaşım Primum Non Nocere	Diren Sevra Beyan	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
		Üçüncü Yaş Üniversitesi Öğrencilerinde Afetler ve Afetlerde Yaşlı Bireyler Dersi Etkinliğinin Değerlendirilmesi	Dilek Doruk Kondakcı Aslı Kılavuz Ayla Açıkgöz Pınar Sırmatel Bücük Sevnaz Şahin	Trakya Üniversitesi Ege Üniversitesi Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Seyfi Demirsoy Eğitim Araştırma Hastanesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Aygül KISSAL				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
Salon 205	**16:00-17:30**	Menopoz Döneminde Spirütüel Deneyimler ve Psikolojik Yansımalarına Dair Nitel Bir Araştırma	Gizem Çıtak; Hilal Bulduk	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Kadınlığın Sonu mu? Yeniden Doğuş mu? Menopoz Mitlerine Dair Nitel Bir Çalışma	Gizem Çıtak; Tuğçe Görücü	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Jinekolojik Kanserlerde Palyatif Bakım	Özlem Seymen; Aysel Çadırcı	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Aktive ve Katılım Düzeyi ile Aktivite-Rol Dengesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Ayla Günal; Ayjamal Bahador; Erva Betül Çiçek; Fatmanur Derici; Mahsa Rahbar; Nazrin Rahimova	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Kamu ve Özel Huzurevlerinde Yaşlı Beslenmesine Yönelik Menü Uygulamalarının Değerlendirilmesi	Saniye Sözlü; Sümeyra Sevim	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi; Ankara Medipol Üniversitesi
		Kırsal Bölge Kadınlarının İklim Değişikliğine Yönelik Duygusal, Bilişsel ve Bilgi Temelli Farkındalıkları: Kemerhisar Örneği	Yasemin Uğurlu; Nalan Gördeles Beşer; Meryem Cengiz; Nil Bağrıaçık	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Tugay ÜLKÜ				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
Salon 206	**16:00-17:30**	Çalışma Hayatı Perspektifinden Emekli Çalışanlar: Hak ve Yükümlülükler Üzerine Bir Değerlendirme	Özlem Demir	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Ailenin Vergi Yoluyla Korunması ve Teşviki: Yol Vergisi Örneği	Burhanettin Onur Kireçtepe	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yaşlılarda Damgalama ve Yaş Ayrımcılığı: Bir Derleme Çalışması	Aleyna Dinçer; Medine Koç	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Evli ve Çalışan Bireylerde Çift Uyumunun Açıklanmasında Benliğin Farklılaşmasının ve Psikolojik Esnekliğin Yordayıcı Rolü	Özge Sönmez; Serdar Körük	Yeditepe Üniversitesi
		Refah Devletinin Dönüşümü, Dijitalleşme ve Yaşlı Bakımı: Sorunlar, Zorluklar ve Olanaklar	Batuhan Ersöz	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

		Yaşam Boyu Eğitimin Bir Bileşeni Olarak Yetişkin Eğitimi	Sadık Kartal; Yüksel Gündüz	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi; 19 Mayıs Üniversitesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Elif Özlem ÖZÇATAL				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
Salon 301	**16:00-17:30**	Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tanı ve Tedavi Süreçlerinde Sağlık Profesyonelleriyle İlişkisel Deneyimleri	Şifa Beyhan Aykun; İlvenur Deniz; Burak Acar	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Zihinsel Engeli Olan Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Bütüncül Yaklaşım	Beyhan Doğan	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yapay Zekâ Çağında Yaşlanmak	Muhammed Said Ulupınar; Gökçe Yağmur Güneş Gencer	Akdeniz Üniversitesi
		Yaşlılıkta Yalnızlık, Duygusal Destek ihtiyacı ve İlişki Arayışı: Nitel Bir İnceleme	Sümeyra Erol; Feride Mualla Alagöz	İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa; Bilkent Şehir Hastanesi
		Yaşlanan Nüfusta Yükselen Bir Tehdit Olarak Madde Bağımlılığı	Hakan Karaman	Bartın Üniversitesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Medine KOÇ				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
Salon 302	**16:00-17:30**	Doğumun Kuşak Köprüsü: Kadından Kadına Aktarılan Görünmeyen Miras ve Kuşaklar Arası Manevi Destek	Vasviye Eroğlu; Sena Cip	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Bilim ve Kültürel Mirasın Sessiz Çatışması: Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Uygulamaların Anne ve Yenidoğan Sağlığına Yansımaları	Seda Cip; Ayşe Çataloluk	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Sağlık Bilimleri Öğrencilerinin Evliliğe İlişkin Tutumları ve Ekran Maruziyetlerinin Belirlenmesi	Vasviye Eroğlu; Esra Çaylak Altun; Zeynep Acungil	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

		Anımsama Terapisinin Yaşlılarda Yalnızlık ve Yaşam Doyumuna Etkisinin Belirlenmesi	Mükerrem Kabataş Yıldız; Gülnaz Ata	19 Mayıs Üniversitesi; Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Ülkemizde 2015-2025 Yılları Arasında Aile Eğitimine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Sistematik İncelenmesi	Gülsüm Mollahüseyinoğlu	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Pediatrik Popülasyonda Aşı Reddi Üzerine Araştırma: Bibliyometrik Bir Analiz	Mukaddes Demir Acar; Yasemin Sapcı Can	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Mahmut SÜRMELİ				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
Salon 303	**16:00-17:30**	Genç Çiftlerde Evlilik Olgunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi	Hatice Melike Evrin Demet Çakır Özgür Alparslan	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yaşlı Yetişkinlerde Giyilebilir Sağlık Teknolojilerinin Tansiyon Yönetimine Katkısı	Candan Doğan; Beyza Gümüş	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Sosyal Medyada Yapay Zekâ ve Kullanıcı Kaynaklı İçerikler Aracılığıyla Yaşlılık ve Yaşlıların Ötekileştirilmesi: Youtube'daki Video İçeriklerinin Değerlendirilmesi	Osman Araslı	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Ev İçi Bağlar mı, Çevrimiçi Ağlar mı? Gençlerin Sosyal Medya Bağımlılıklarında Aile Dinamiklerinin Etkisi	Elif Boyraz	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Oral Antikoagülan Kullanan Yaşlı Bireylerde İntrakraniyal Kanamanın Kavram Haritası ile Olgu Serisi	Döndü Şanlıtürk; Merve Arıcı	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Ebeveyn Phubbing ile İlgili Yapılan Araştırmalar: Bir Derleme Çalışması	Sena Şahin; Faruk Caner Yan	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

17.10.2025				
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Mehtap ARAS				
Salon No	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
		Yaşlı Evsizlere Yönelik Sokak Sosyal Hizmeti: Yerinde Erişim Temelli Bütüncül Yaklaşımlar	Musa Gürel	Afyon Kocatepe Üniversitesi

Salon 304	**16:00-17:30**	Kuşaklararası Konut Modelleri: Yaşlılar ve Üniversite Öğrencileri İçin Ortak Yaşam ve Dayanışma Alanı	Yeliz Bayram; Harun Ceylan	Sağlık Bilimleri Üniversitesi; Yalova Üniversitesi
		Kentsel Yeşil Alanların Yaşlı Yetişkinlerin Sağlığı Üzerindeki Rolü	Candan Doğan; Ayşegül Sınırkavak; Fatma Karadağ	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Afetlere Dirençli Bir Toplumun İnşasında Yaşlıların Bilgi ve Deneyimlerinin Katkısı	Bilge Batar; Nurcan Şimşek	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Gümüşhane Üniversitesi

Çevrimiçi Bildiri Oturumları

1.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
17.10.2025	**13:00-14:00**	Unutkanlık: Yaşlılık mı Hastalık mı?	Yusuf Koçak	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Living with the Past, Planning for Others: Elderly Survivors' Choices after Disasters-Narratives from Turkey and Japan	Nayuta Gambe	Tohoku University
		Türkiye'de Yaşlılarda Depresyon Risk Profilleri: Gizil Sınıf Analizi	Eda Yalçın Kayacan	Pamukkale Üniversitesi
		Düşme Riski Değerlendirmesine İlişkin Hemşirelik Araştırmalarının Analizi: Bibliyometrik Bir Çalışma	Feyza Demir Bozkurt	Bartın Üniversitesi
		Yaşlılıkta Maneviyat ve Aile Desteğinin Rolü	Damla Topçu	Fırat Üniversitesi

2.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
17.10.2025	**14:00-15:00**	Geriatrik Sağlık Hizmetlerinde Yapay Zeka	Sultan Esra Sayar; Zülbiye Demir Barbak	Atatürk Üniversitesi
		Palyatif Bakımda Yaşlı ve Ailesine Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Vaka Sunumu	Gökben Kangalgil Balta	Başkent Üniversitesi
		Elderly Care Needs Of Turkish Immigrants Living in Europe	Esma Demirezen	İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa
		Essential Elements of Community-Based Elderly Care	Esma Demirezen	İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa
		Özel Gereksinimli Yetişkin Çocukların Yaşlanan Ebeveynleri: Bakım Yükü, Sosyal Destek ve Geleceğe Yönelik Kaygılar	Gizem Türkoğlu Boyvat; Tuğba Pürsün	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

3.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
17.10.2025	**15:00-16:00**	Yaşlı Bireylerin İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnançları ve İlaç Uyumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi	Ayşe Dost; Sümeyye Gencer; Sudenaz Ağaçyetiştiren; Yağmur Yılmaz; Buse Sakin; Ümmüşevval Bardakçı	İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa; Bezmialem Vakıf Üniversitesi
		Geriatrik Lokomotif Sendrom İle Fiziksel Performans, Kırılganlık, Kinezyofobi, Yorgunluk Ve Kognitif Fonksiyonlar Arasındaki İlişki	Ayşe Abit Kocaman Birol Önal Meral Sertel	Kırıkkale Üniversitesi Atatürk Üniversitesi Bursa Uludağ Üniversitesi
		Dijital Medya ve Yaşlıların Toplumsal Katılımı	Taylan Maral	İstanbul Gelişim Üniversitesi
		Bilişsel İşlevler, Yaşlanma ve Psikososyal Etkileri	Sena Kıcıklar	Bağımsız Araştırmacı

		Kamu Kurumlarının Afet Raporlarında Yaşlıların Temsili: 6 Şubat 2023 Depremleri Bağlamında Betimsel Bir Analiz	İsmail Uğur Aksoy	Ankara Üniversitesi

4.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
17.10.2025	**16:00-17:00**	Yaşlı Hastalarda Polifarmasi ve İletişimsel Engeller: Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Zorluklar	Ahmet Miraç Titiz	İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
		Yerinde Yaşlanma Kavramı ve Yaşlılar İçin Ev Güvenliği Kontrol Listelerinin Betimleyici Literatür Analizi	Ali Mülayim; Ekin Doğa Akın	Kırklareli Üniversitesi
		Yaşlı Bireylerde Bilgelik Algısı ve Nesiller Arası Aktarım: Nitel Bir Araştırma	Şefika Erdem	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yaşlılıkta Anlam Arayışı, Maneviyat ve Yaşam Doyumu	Şeyma Kırışkan; İhsan Çapcıoğlu	Ankara Üniversitesi
		Yaşlanma Olgusunu Norbert Elias Üzerinden Yeniden Düşünmek	Metehan Karakurt	Kafkas Üniversitesi
5.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
17.10.2025	**17:00-18:00**	Effective Communication Dynamics with Elderly Individuals in Gerontological Social Work	Sadık Çelik	KTO Karatay Üniversitesi
		Türkiye'de İkinci Evliliğini Yapan Bireylerin Çift İlişkisi Deneyimlerine İlişkin Görüşleri	Suat Kılıçarslan	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
		Boşanma Olgusunun Normalleşmesi: Türkiye'de Değişen Aile Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme	Muhammed Furkan Koçak	Sakarya Üniversitesi
		Türkiye'de Depremlerin Boşanma Üzerindeki Etkisi: TÜİK Verilerine Dayalı Bir Analiz	Rauf Yanardağ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
		Domestic Violence Against Older Adults: A "Dark" Crime Area	Ayşe Mahinur Tezcan	İstanbul Üniversitesi

6.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**09:00-10:00**	Yaşlıların Dijital Katılımını Artırmada Sürdürülebilir Halkla İlişkiler Stratejileri: Türkiye'de Belediyeler Arası Karşılaştırmalı Bir İnceleme	Mustafa Aksu	Samsun Havza Halk Eğitim Merkezi
		Toplumda Derinleşen Gri Dijital Eşitsizlik	Fatma Banu Demirdaş; Saadet Tiryaki; Işıl Kaleli	Malatya Turgut Özal Üniversitesi; Bağımsız Araştırmacı; Antalya İl Sağlık Müdürlüğü
		Gelenekselden Dijital Topluma Geçiş Sürecinde Ailenin ve Sosyal Hizmetin Dönüşümü	Cengizhan Aynacı	Sakarya Üniversitesi
		Çocuklar için Bir Tık Fazla: "Sharenting" Yoluyla Mahremiyetin İhlali	Seyyide Şifa Göktaş; Ebru Çanakçı Uğur	Sağlık Bilimleri Üniversitesi; Yıldız Teknik Üniversitesi
		Yaşlı Erkeklerde Yalnızlık: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme	Bilge Akar; Sinan Akçay	İstanbul Beykent Üniversitesi; Selçuk Üniversitesi

7.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**10:00-11:00**	Yaşlı Bakımı, Bakım Verenler ve Yaşlı İstismarı	Bilge Akar; Serap Daşbaş	Beykent Üniversitesi; Selçuk Üniversitesi
		80 Yaş Ve Üzeri Bireylerde Kırılganlık ve İlişkili Etmenler	Mehmet Beler	Fethi Sekin Şehir Hastanesi
		İleri Yaşlarda Depresyon Sıklığının ve Büyümüş Etkenlerinin Değerlendirilmesi	Mehmet Beler	Fethi Sekin Şehir Hastanesi
		Suriyeli Yaşlı Göçmenlerde Göç Sonrası Güçlükler, İhmal ve Psikolojik Dayanıklılık	Deniz Işıker Bedir; Cudi El Şeyh	Mardin Artuklu Üniversitesi
		Transforming Kyrenia Urban Core to Senior Inclusive Tourism Precinct: A Holistic Approach to Accessibility in Aging	Gizem Güvenbaş	Rauf Denktaş Üniversitesi

		Çevresel Sürdürülebilirliğin Bireylerin Sağlıklı Yaşlanma Davranışları Açısından Kentlerde Sıfır Atık Uygulamaları: Türkiye Genelinde Durumsal Bir İnceleme ve G20 Ülkeleriyle Karşılaştırma	Altuğ Çağatay; Esin Hande Bayrak Işık; Semire Kalpakçı Yokuş; Nurbanu Çağatay	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

8.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**11:00-12:00**	Düşme Önleyici ve Hızlı Müdahale Sistemleri: Yaşlı Bireyleri Güvende mi Tutuyor, Yalnızlığa mı İtiyor?	Safa Heybet	Biruni Üniversitesi
		Afetlerin Yaşlı Sağlığı Üzerine Psikolojik Etkileri Ve Halk Sağlığı Hemşireliği Yaklaşımı	Mehtap Budak	Erzincan Binali Yıldırım Mengücek Gazi Eğitim Araştırma Hastanesi
		Gelenekten Moderniteye: Yaşlının Ailedeki Yeri Üzerine Güncel Bir Bakış	Mehtap Budak Bahar Türkmenoğlu	Erzincan Binali Yıldırım Mengücek Gazi Eğitim Araştırma Hastanesi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
		Başarılı Yaşlanma Müdahalelerinde PERMA Modelinin Kullanımına Yönelik Deneysel Bir Araştırma	Göknil Nur Koçak; Dilek Er Şentürk	Yalova Üniversitesi; Mersin Üniversitesi
		Yaşlı Bireylerin Gündelik Yaşam Pratiklerinde Dijital Teknolojinin Yeri: Nitel Bir Araştırma	Aleyna Tanrıverdi; Enver Mengü	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
9.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**12:00-13:00**	Yaşlılarda Besin Güvencesizliği Üzerinde Yalnızlığın ve Sosyal İzolasyonun Rolü	Zülal Kökel; Yasemin Tuğba Öğünç	Sağlık Bilimleri Üniversitesi
		Akdeniz Diyeti ile Zihinsel Gençlik: Yaşlı Bireylerde Bilişsel İşlevlerin Korunmasında Güçlü Bir Anahtar	Kübra Yurtseven; Dilara Berşan Konyalıgil	Atılım Üniversitesi
		Yaşa Duyarlı İşyeri: İnsan Kaynakları Pratikleri Açısından Bir Değerlendirme	Burcu Çağla Ayabakan	İstanbul Okan Üniversitesi
		Yaşlı Bireylerde Mutluluğun Belirleyicileri: Hiyerarşik Kümeleme Analizi	Eda Yalçın Kayacan	Pamukkale Üniversitesi
		Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Göre "Yaşlanma"	Müzeyyen Sümer; Hafize Nurşen Başbey; Ümran Oğuz; Zeynep Tunç	Amasya Üniversitesi; Fahri Çaldağ Anaokulu; Dr. Necla Yazıcıoğlu Anaokulu; İmrahim Şener Anaokulu

10.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**13:00-14:00**	Senectus (Yaşlılık) ve Hukuk: Roma Hukukundan Modern Medeni Kanunlara Yaşlılığın Hukukî Statüsü	Baha Yiğit Sayın	Koç Üniversitesi
		Medenî Yargılama Hukukunda Yaşlıların Adalete Erişimi	Nurcan Demirtaş	İstanbul Aydın Üniversitesi
		İcra ve İflas Hukukunda Emekli Maaşlarının Haczi Meselesi	Nurcan Demirtaş	İstanbul Aydın Üniversitesi
		2000 Tarihli Lahey Yetişkinlerin Uluslararası Korunması Sözleşmesinin Değerlendirilmesi	Zeynep Çalışkan	Çalışan & Partners Law Firm
		Türk Medeni Kanunu Çerçevesinde Yaşlıların Vesayet Yoluyla Korunması ve Destekli Karar Alma Modelleri	Hasibe Sena Akkışla	Afyon Kocatepe Üniversitesi

11.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**14:00-15:00**	Türkiye'nin Kalkınma Vizyonunda Aile: Politikaların Yönü ve Dönüşümü	Tuğba Erultunca	Işıklar Jandarma Astsubay Meslek Yüksekokulu
		Türkiye'de Yaşlanan Nüfusun Sosyoekonomik ve Sağlık Profili: TÜİK 2023 Yaşlı Profili Verileri Üzerine Ampirik Bir İnceleme	Nazife Merve Hamzaoğlu	İstanbul Kültür Üniversitesi
		Uzun Süreli Bakım Güvence Sistemi	Fatih Elibol	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Bellek, Gerçeklik ve Kırılganlık: The Father Filminde Yaşlılık Temsiline Tematik Bir Bakış	Çağlayan Sarıoğlan Deniz Sezgin Emüler	Ankara Üniversitesi
		Yaşlı Ayrımcılığı	Osman Öztürk	Aksaray Üniversitesi

12.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**15:00-16:00**	Rekreasyonel Bir Deneyim Olarak Üçüncü Yaş Turizmi	Muhammet Çağrı Murat; Ercan Karaçar	Sinop Üniversitesi
		Ailelerde Ev İçi Rekreasyon Faaliyetlerin Mutluluğa Etkisi	Muhammet Çağrı Murat; Ercan Karaçar	Sinop Üniversitesi
		The Contribution of Exercise to Social Participation and Community Well-Being in Elderly: An Updated Review	Gülşah Özsoy İsmail Özsoy	Selçuk Üniversitesi
		Üniversite Öğrencilerinin Aile Kavramına Yönelik Görüşlerinin Metaforlar Yardımıyla İncelenmesi	Halime Nur Sezer	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
		Aile ve Toplum Tiplerine Göre Değişen Yaşlılık Olgusu	Fatma Güngörer	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

13.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**16:00-17:00**	Yaşlanan Nüfusun Sağlık İhtiyacı: Türkiye'deki Evde Bakım ve Tedavi Hizmetlerinin Analizi	Çağlayan Sarıoğlan Deniz Sezgin Emüler	Ankara Üniversitesi
		Önemi Yaşlılıkta Anlaşılan Evde Sağlık Hizmetleri Birimi; Alanya Örneği	İsmail Sarıkan Çağatay Çorum Sibel Tüter Ali Gök	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi
		Developing Culturally Competent Artificial Intelligence Systems in Elderly Care Services and Their Integration into Personalized Care Plans	Zeki Karataş	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
		Physiotherapy Interventions in Elderly Receiving Home Care: Effects on Quality of Life and Functionality – A Review	Gülşah Özsoy	Selçuk Üniversitesi
		Türkiye'de Yaşlılık Döneminde Bakım Sorumluluğu ve Bakım Almaya İlişkin Tutumlar	Ayşe Zülal Tokaç Farımaz; Ömer Ataç	İstanbul Medipol Üniversitesi

14.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
18.10.2025	**17:00-18:00**	Türkiye'de Dijital Ebeveynlik Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Eğitsel ve Teknolojik Perspektiften Bir Değerlendirme	Tuğba Kocadağ Ünver; Hafize Keser	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ankara Üniversitesi
		Dijital Oyunlarla Kuşaklararası Etkileşim: Türkiye'de Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi Üzerinden Bir Değerlendirme	Tuğba Kocadağ Ünver; Sami Şahin	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Gazi Üniversitesi
		Yapay Zekâ, Yaşlılık ve Ailenin Dönüşümü	Elif Altundere	Balıkesir Üniversitesi
		Yaşlı Bireylerin Sanal Sosyal Destek Kullanımı	Şükran Ayçiçeği; Enver Mengü	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
		Geriatrik Bireylerin Malnutrisyon ve Depresyon Durumları Arasındaki İlişki	Adem Taha Özdemir; Mehmet Beler	ADAFI 1.Nolu Aile Sağlığı Merkezi; Fethi Sekin Şehir Hastanesi
15.Oturum				
Sunum Tarihi	**Sunum Saati**	**Konu Başlığı**	**Yazar(lar)**	**Kurum(lar)**
		Sosyal Hizmette Babalığın Konumlandırılması: Görünmezliğin Sosyal Adalet Boyutu	Burak Acar	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Ailede Hiyerarşi ve Güç: Paradoksal Müdahalelerin Aile Danışmanlığında Kullanımı	Yusuf Sarıkaya	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

18.10.2025	**18:00-19:00**	Ebeveyn Tutumlarının Ergenlerin Kimlik Gelişimi Benlik Algısı ve Benlik Saygısı ile İlişkisi: Bir Derleme Çalışması	Öznur Gündüz; Yusuf Sarıkaya	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Aile ve Ebeveynlere Yönelik İnternet Tabanlı Müdahaleler: Bibliyometrik Bir Analiz	Burak Köksal	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
		Yaşam Boyu Öğrenme ve Biyolojik Ritimler: Türkiye'deki Tazelenme Üniversiteleri ile U3A Modellerinin Sirkadiyen Perspektiften Karşılaştırılması	Esma Dana; Nimet Haşıl Korkmaz	Bursa Uludağ Üniversitesi

Özet ve Tam Metin Bildiriler

Domestic Violence Against Older Adults: A “dark” Crime Area 1

Menapoz Döneminde Spiritüel Deneyimler ve Psikolojik Yansımalarına Dair Nitel Bir Araştırma 2

Kuşaklararası Konut Modelleri: Yaşlılar ve Üniversite Öğrencileri İçin Ortak Yaşam ve Dayanışma Alanı 3

Dijital Medya ve Yaşlıların Toplumsal Katılımı 4

Yaşlı Bireylerde Bilgelik Algısı ve Nesiller Arası Aktarım: Nitel Bir Araştırma 5

Palyatif Bakımda Yaşlı ve Ailesine Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Vaka Sunumu 6

Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite ve Otago Egzersiz Programı 7

Müzik Temelli Katılım Modelleriyle Yaşlılıkta Bilişsel, Estetik ve Sosyal İyilik Halinin Güçlendirilmesi: Nöropedagojik Bir Yaklaşım 8

Yaşlılarda Polifarmasi: Risk Faktörleri, Sonuçları ve Akılcı İlaç Kullanımı Yaklaşımları 9

Evli ve Çalışan Bireylerde Çift Uyumunun Açıklanmasında Benliğin Farklılaşmasının ve Psikolojik Esnekliğin Yordayıcı Rolü 10

Aile Belleğinin Taşıyıcısı: Fotoğraf Albümleri 11

Ailenin Vergi Yoluyla Korunması ve Teşviki: Yol Vergisi Örneği 12

Çalışma Hayatı Perspektifinden Emekli Çalışanlar: Hak ve Yükümlülükler Üzerine Bir Değerlendirme 13

Aile ve Ebeveynlere Yönelik İnternet Tabanlı Müdahaleler: Bibliyometrik Bir Analiz 14

Transforming Kyrenia Urban Core To Senior Inclusive Tourism Precinct: A Holistic Approach To Accessibility In Aging 15

Küresel Yaşlanma ve Yalnızlaşan Bireyler: Hemşirelik Perspektifiyle Kronik Hastalık Yönetiminde Ailenin Rolü 16

Demans İle Yaşamak: Palyatif Bakımda Aile Dayanışması ve Psikososyal Destek 17

Yapay Zeka Çağında Yaşlanmak 18

Yaşlanan Nüfusta Yükselen Bir Tehdit Olarak Madde Bağımlılığı 19

Özel Gereksinimli Yetişkin Çocukların Yaşlanan Ebeveynleri: Bakım Yükü, Sosyal Destek ve Geleceğe Yönelik Kaygılar 20

Yaşlı Evsizlere Yönelik Sokak Sosyal Hizmeti: Yerinde Erişim Temelli Bütüncül Yaklaşımlar 21

Yaşlı Ayrımcılığı 22

Yaşlı Bakımı, Bakım Verenler ve Yaşlı İstismarı 23

Yaşlı Erkeklerde Yalnızlık: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme 24

Yaşam Boyu Öğrenme ve Biyolojik Ritimler: Türkiye’deki Tazelenme Üniversiteleri İle U3a Modellerinin Sirkadiyen Perspektiften Karşılaştırılması 25

Yaşam Boyu Eğitimin Bir Bileşeni Olarak Yetişkin Eğitimi 26

“The Father (2020)” Filminin Yaşlılık Derslerindeki Pedagojik Potansiyelinin İncelenmesi 27

Türkiye'de Alzheimer Hastalığı Hakkında Toplum Temelli Bilgi: Kesitsel Bir Araştırma 28

Kırsal Bölge Kadınlarının İklim Değişikliğine Yönelik Duygusal, Bilişsel ve Bilgi Temelli Farkındalıkları: Kemerhisar Örneği 29

Yaşlıların Dijital Katılımını Artırmada Sürdürülebilir Halkla İlişkiler Stratejileri: Türkiye'de Belediyeler Arası Karşılaştırmalı Bir İnceleme. 30

Kamu ve Özel Huzurevlerinde Yaşlı Beslenmesine Yönelik Menü Uygulamalarının Değerlendirilmesi 31

Çevresel Sürdürülebilirliğin Bireylerin Sağlıklı Yaşlanma Davranışları Açısından Kentlerde Sıfır Atık Uygulamaları: Türkiye Genelinde Durumsal Bir İnceleme Ve G20 Ülkeleriyle Karşılaştırma 32

Ailede Hiyerarşi ve Güç: Paradoksal Müdahalelerin Aile Danışmanlığında Kullanımı 33

Türkiye'de Yaşlı Bireylerde Yalnızlık ve Bilgelik Algısı Üzerine Güncel Bulgular: Doküman Analizi Çalışması 34

Living With The Past, Planning For Others: Elderly Survivors' Choices After Disasters- Narratives From Turkey And Japan- 35

Türkiye'deki üçüncü Yaş Üniversiteleri: Akran Öğrenimi Perspektifinden Bir Değerlendirme 36

Kentsel Yeşil Alanların Yaşlı Yetişkinlerin Sağlığı Üzerindeki Rolü 37

Erken Çocukluk Eğitiminde Kuşaklararası Programlara Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz 38

Çocuk Gelişimi ön Lisans öğrencilerinin Yaşlılık Algısı üzerine Metaforik Bir inceleme 39

Ülkemizde 2015-2025 Yılları Arasında Aile Eğitimine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Sistematik İncelenmesi 40

Jinekolojik Kanserlerde Palyatif Bakım 41

Ev İçi Bağlar Mı, Çevrimiçi Ağlar Mı? Gençlerin Sosyal Medya Bağımlılıklarında Aile Dinamiklerinin Etkisi 42

Yaşlılıkta Yalnızlık, Duygusal Destek İhtiyacı ve İlişki Arayışı: Nitel Bir İnceleme 43

Yaşlı Bireylerin Sanal Sosyal Destek Kullanımı 44

Yaşlı Bireylerin Gündelik Yaşam Pratiklerinde Dijital Teknolojinin Yeri: Nitel Bir Araştırma 45

Suriyeli Yaşlı Göçmenlerde Göç Sonrası Güçlükler, İhmal ve Psikolojik Dayanıklılık 46

Kronik Hastalıklarda Aile Merkezli Bakım 47

Doğumun Kuşak Köprüsü: Kadından Kadına Aktarılan Görünmeyen Miras ve Kuşaklar Arası Manevi Destek 48

Bilim ve Kültürel Mirasın Sessiz Çatışması: Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Uygulamaların Anne ve Yenidoğan Sağlığına Yansımaları 49

Sağlık Bilimleri Öğrencilerinin Evliliğe İlişkin Tutumları ve Ekran Maruziyetlerinin Belirlenmesi 50

Refah Devletinin Dönüşümü, Dijitalleşme ve Yaşlı Bakımı: Sorunlar, Zorluklar ve Olanaklar 52

Başarılı Yaşlanma Müdahalelerinde Perma Modelinin Kullanımına Yönelik Deneysel Bir Araştırma .. 53

Ömür Dediğin Programının Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri 56

Yaşlı Yetişkinlerde Giyilebilir Sağlık Teknolojilerinin Tansiyon Yönetimine Katkısı 57

Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Aktive ve Katılım Düzeyi İle Aktivite-rol Dengesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi 58

Gerontolojide Etik Bir Yaklaşım Primum Non Nocere 59

Afetlere Dirençli Bir Toplumun İnşasında Yaşlıların Bilgi ve Deneyimlerinin Katkısı 60

Türkiye'nin Kalkınma Vizyonunda Aile: Politikaların Yönü ve Dönüşümü 61

Türkiye'de İkinci Evliliğini Yapan Bireylerin Çift İlişkisi Deneyimlerine İlişkin Görüşleri 62

Akdeniz Diyeti İle Zihinsel Gençlik: Yaşlı Bireylerde Bilişsel İşlevlerin Korunmasında Güçlü Bir Anahtar 63
Geriatrik Sağlık Hizmetlerinde Yapay Zeka 64
Yaşa Duyarlı İşyeri: İnsan Kaynakları Pratikleri Açısından Bir Değerlendirme 65
Çocuklar İçin Bir Tık Fazla: "sharenting" Yoluyla Mahremiyetin İhlali 66
80 Yaş ve Üzeri Yaşlılarda Kırılganlık ve İlişkili Etmenler 67
İleri Yaşlarda Depresyon Sıklığının ve Büyümüş Etkenlerinin Değerlendirilmesi 68
Yaşlılıkta Anlam Arayışı, Maneviyat ve Yaşam Doyumu 69
Analiz 70
Zihinsel Engeli Olan Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Bütüncül Yaklaşım 71
Gelenekselden Dijital Topluma Geçiş Sürecinde Ailenin ve Sosyal Hizmetin Dönüşümü 72
Kadınlığın Sonu Mu? Yeniden Doğuş Mu? Menopoz Mitlerine Dair Nitel Bir Çalışma 73
Elderly Care Needs Of Turkish Immigrants Living In Europe 74
Yaşlılarda Besin Güvencesizliği Üzerinde Yalnızlığın ve Sosyal İzolasyonun Rolü 75
Oral Antikoagülan Kullanan Yaşlı Bireylerde İntrakraniyal Kanamanın Kavram Haritası İle Olgu Serisi 76
Boşanma Olgusunun Normalleşmesi: Türkiye'de Değişen Aile Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme 77
Pediatrik Popülasyonda Aşı Reddi üzerine Araştırma: Bibliyometrik Bir Analiz 78
Effective Communication Dynamics With Elderly Individuals In Gerontological Social Work 79
Bilişsel İşlevler, Yaşlanma ve Psikososyal Etkileri 80
Türkiye'de Yaşlılarda Depresyon Risk Profilleri: Gizil Sınıf Analizi 81
Yaşlı Bireylerde Mutluluğun Belirleyicileri: Hiyerarşik Kümeleme Analizi 82
Toplumda Derinleşen Gri Dijital Eşitsizlik 83
Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Göre "yaşlanma" 84
Geriatrik Bireylerin Malnutrisyon ve Depresyon Durumları Arasındaki İlişki 85
Yaşlı Hastalarda Polifarmasi ve İletişimsel Engeller: Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Zorluklar 86
Yaşlılıkta Maneviyat ve Aile Desteğinin Rolü 87
Sosyal Medyada Yapay Zekâ ve Kullanıcı Kaynaklı İçerikler Aracılığıyla Yaşlılık ve Yaşlıların Ötekileştirilmesi: Youtube'daki Video İçeriklerinin Değerlendirilmesi 88
Medenî Yargılama Hukukunda Yaşlıların Adalete Erişimi 89
İcra ve İflas Hukukunda Emekli Maaşlarının Haczi Meselesi 90
Essential Elements Of Community-based Elderly Care 91
Senectus (old Age) And The Law: Old Age As A Legal Status From Roman Jurisprudence To Modern Civil Codes 92
Unutkanlık: Yaşlılık Mı Hastalık Mı? 93
Latince Kelimelerle Eskiçağ Roma Ailesini Yorumlama 94

Düşme Önleyici ve Hızlı Müdahale Sistemleri: Yaşlı Bireyleri Güvende Mi Tutuyor, Yalnızlığa Mı İtiyor? 95

Türk Medeni Kanunu Çerçevesinde Yaşlıların Vesayet Yoluyla Korunması ve Destekli Karar Alma Modelleri 96

Yaşlı Bireylerin İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnançları ve İlaç Uyumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi 97

Kamu Kurumlarının Afet Raporlarında Yaşlıların Temsili: 6 Şubat 2023 Depremleri Bağlamında Betimsel Bir Analiz 98

Uzun Süreli Bakım Güvence Sistemi 99

Rekreasyonel Bir Deneyim Olarak Üçüncü Yaş Turizmi 100

Ailelerde Ev İçi Rekreasyon Faaliyetlerin Mutluluğa Etkisi 101

2000 Tarihli Lahey Yetişkinlerin Uluslararası Korunması Sözleşmesinin Değerlendirilmesi 102

Düşme Riski Değerlendirmesine İlişkin Hemşirelik Araştırmalarının Analizi: Bibliyometrik Bir Çalışma 103

Yerinde Yaşlanma Kavramı ve Yaşlılar İçin Ev Güvenliği Kontrol Listelerinin Betimleyici Literatür Analizi 104

Türkiye'de Yaşlılık Döneminde Bakım Sorumluluğu ve Bakım Almaya İlişkin Tutumlar 105

Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tanı ve Tedavi Süreçlerinde Sağlık Profesyonelleriyle İlişkisel Deneyimleri 106

Anımsama Terapisinin Yaşlılarda Yalnızlık ve Yaşam Doyumuna Etkisinin Belirlenmesi 107

Physiotherapy Interventions In Elderly Receiving Home Care: Effects On Quality Of Life And Functionality – A Review 108

Geriatrik Lokomotif Sendrom İle Fiziksel Performans, Kırılganlık, Knezyofobi, Yorgunluk ve Kognitif Fonksiyonlar Arasındaki İlişki 109

Üçüncü Yaş Üniversitesi Öğrencilerinde Afetler ve Afetlerde Yaşlı Bireyler Dersi Etkinliğinin Değerlendirilmesi 110

The Contribution Of Exercise To Social Participation And Community Well- being In Elderly: An Updated Review 111

Önemi Yaşlılıkta Anlaşılan Evde Sağlık Hizmetleri Birimi; Alanya Örneği 112

Developing Culturally Competent Artificial Intelligence Systems In Elderly Care Services And Their Integration Into Personalized Care Plans 113

Yapay Zekâ, Yaşlılık ve Ailenin Dönüşümü 114

Aile ve Toplum Tiplerine Göre Değişen Yaşlılık Olgusu 115

Bellek, Gerçeklik ve Kırılganlık: The Father Filminde Yaşlılık Temsiline Tematik Bir Bakış 116

Yaşlanan Nüfusun Sağlık İhtiyacı: Türkiye'deki Evde Bakım ve Tedavi Hizmetlerinin Analizi 117

Genç Çiftlerde Evlilik Olgunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi 118

Yaşlanma Olgusunu Norbert Elias Üzerinden Yeniden Düşünmek 119

Üniversite Öğrencilerinin Aile Kavramına Yönelik Görüşlerinin Metaforlar Yardımıyla İncelenmesi 120

Türkiye'de Dijital Ebeveynlik Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Eğitsel ve Teknolojik Perspektiften Bir Değerlendirme 121

Dijital Oyunlarla Kuşaklararası Etkileşim: Türkiye'de Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi Üzerinden Bir Değerlendirme 122

Sosyal Hizmette Babalığın Konumlandırılması: Görünmezliğin Sosyal Adalet Boyutu 123

Gaming Experiences of Individuals Aged 65 and Over: Game Types, Motivations, and Multidimensional Effects in the Context of Cultural and Individual Factors 124

Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite ve Otago Egzersiz Programı 126

Yaşlılarda Polifarmasi: Risk Faktörleri, Sonuçları ve Akılcı İlaç Kullanımı Yaklaşımları 133

Yaşam Boyu Eğitimin Bir Bileşeni Olarak Yetişkin Eğitimi 140

Yaşlıların Dijital Katılımını Artırmada Sürdürülebilir Halkla İlişkiler Stratejileri: Türkiye'de Belediyeler Arası Karşılaştırmalı Bir İnceleme. 152

Yaşlı Bireylerin Sanal Sosyal Destek Kullanımı 159

Yaşlı Bireylerin Gündelik Yaşam Pratiklerinde Dijital Teknolojinin Yeri: Nitel Bir Araştırma 167

Doğumun Kuşak Köprüsü: Kadından Kadına Aktarılan Görünmeyen Miras ve Kuşaklar Arası Manevi Destek 178

Bilim ve Kültürel Mirasın Sessiz Çatışması: Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Uygulamaların Anne ve Yenidoğan Sağlığına Yansımaları – Bir Derleme Çalışması 190

Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Yalnızlık: Bir Derleme Çalışması 204

Ömür Dediğin Programının Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri Kapsamında İncelenmesi 217

Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Aktive ve Katılım Düzeyi ile Aktivite-Rol Dengesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi 224

Geriatrik Sağlık Hizmetlerinde Yapay Zeka 231

Search for Meaning, Spirituality and Life Satisfaction in Old Age 234

Palyatif Bakımda Yaşlı ve Ailesine Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Vaka Sunumu 239

Yaşlılarda Besin Güvencesizliği Üzerinde Yalnızlığın ve Sosyal İzolasyonun Rolü 245

Boşanma Olgusunun Normalleşmesi: Türkiye'de Değişen Aile Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme . 251

Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Göre "Yaşlanma" 262

Yaşlı Hastalarda Polifarmasi ve İletişimsel Engeller: Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Zorluklar 268

Türk Medeni Kanunu Çerçevesinde Yaşlıların Vesayet Yoluyla Korunması ve Destekli Karar Alma Modelleri 274

Research on Parental Phubbing: A Compilation Study 284

Representation of Older Adults in Public Institutions' Disaster Reports: A Descriptive Analysis in the Context of the February 6, 2023 Earthquakes 293

Yerinde Yaşlanma Kavramı ve Yaşlılar İçin Ev Güvenliği Kontrol Listelerinin Betimleyici Literatür Analizi 298

Önemi Yaşlılıkta Anlaşılan Evde Sağlık Hizmetleri Birimi; Alanya Örneği 315

Yaşlılarda Damgalama ve Yaş Ayrımcılığı: Bir Derleme Çalışması 320

Gelenekselden Dijital Topluma Geçiş Sürecinde Ailenin ve Sosyal Hizmetin Dönüşümü 327

Effective Communication Dynamics with Elderly Individuals in Gerontological Social Work 341

Üniversite Öğrencilerinin Aile Kavramına Yönelik Görüşlerinin Metaforlar Yardımıyla İncelenmesi 346

ÖZET BİLDİRİLER

I. Uluslararası Aile ve Toplum Çalışmaları Kongresi: Yaşlılığa Bütüncül Yaklaşımlar

Domestic Violence Against Older Adults: A "dark" Crime Area

Ayşe Mahinur Tezcan[1]

[1]*İstanbul Üniversitesi, ayseinan@istanbul.edu.tr*

Domestic violence and abuse against older adults is a significant social problem that often goes unreported and therefore remains within the scope of "dark figures". Older adults' dependence on caregivers and their tendency to remain silent due to domestic privacy contribute to the invisibility of these crimes. Research shows that elder abuse is not only widespread but also problematic in terms of reporting. This study analyzes domestic violence and abuse against older adults as an "invisible crime area" from the perspectives of strain theory and opportunity theory within criminology. Tension theory suggests that the economic difficulties, social isolation, role conflicts, and past family conflicts experienced by caregivers can create intense stress, triggering violent and neglectful behavior. In particular, when the caregiving responsibilities assumed by family members are not met with adequate social support, they become a source of pressure and pave the way for abusive behavior. Opportunity theories, on the other hand, focus on the fact that older adults become easy targets for violence and abuse. The physical and cognitive fragilities of older adults, along with a lack of privacy and supervision within the family, create opportunities conducive to criminal acts. When these two approaches are considered together, elder abuse can be assessed as both a form of crime resulting from tensions fueled by structural pressures and one arising from the availability of opportunities. Using a literature review method, the study examines national and international studies, focusing on sociological and criminological approaches that address the relationship between aging, family, and crime. The study aims to contribute to theoretical discussions on elder abuse and to help this invisible area of crime gain a stronger foothold in criminological literature. It also highlights the importance of focusing on the dimension of aging in practices and programs aimed at preventing domestic violence and abuse against older individuals.

Anahtar Kelimeler: Crime, Older, Domestic Violence, Strain Theory, Opportunity Theories

Menapoz Döneminde Spiritüel Deneyimler ve Psikolojik Yansımalarına Dair Nitel Bir Araştırma

Gizem Çıtak[1], Hilal Bulduk[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Hastanesi, gizem.citak@gop.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, hilal.bulduk@gop.edu.tr*

Amaç: Bu araştırma, kadınların menopoz döneminde spiritüel deneyimleri farklı biçimlerde nasıl yaşadıklarını ve bu deneyimlerin menopoz algılarını ve buna bağlı psikolojik sonuçlarını, kadının toplumdaki rollerini, menopoz dönemine bakış açısını nasıl şekillendirdiğini araştırmayı amaçlamaktadır. Materyal ve Metot: Araştırma, nitel bir araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde, yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmaya, menopoza girmiş 45-65 yaş aralığındaki kadınlar katılmış ve toplamda 17 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Kadınlara menopoz dönemindeki spiritüel deneyimlerine ilişkin bireysel farklılıkların olup olmadığı ve psikolojik yansımalarda nasıl farklılık yarattığı ve bu farkların kadının menopoz döneminde yaşam koşullarını ve yaşam kalitesini nasıl etkilediği üzerine sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler, tematik analiz yöntemi ile incelenmiştir.
Bulgular: Kadınların sosyodemografik ve obstetrik özellikleri değerlendiğinde katılımcıların; yaş ortalaması 54,35, yaş ortalamaları 47, ortalama doğum sayıları 2,71 olarak bulunmuştur. Katılımcıların %52,9'unun ilköğretim mezunu, %64,7'sinin evli olduğu, %64,7'sinin çalıştığı, %58,8'inin büyükşehirde yaşadığı, %94,1'inin çocuğu olduğu, %64,7'sinin alışkanlık yapıcı madde kullanmadığı; %52,9'unun menopoz döneminde dua, ibadet, meditasyon gibi spiritüel uygulamalara başvurduğu ve %88,2'sinin bu uygulamalar, deneyimler sayesinde menopoz belirtilerinde kolaylık sağladığı ayrıca %76,5'inin uygulamalar sayesinde psikolojik dayanıklılıklarının olumlu yönde etkilendiği bulunmuştur. Katılımcıların en sık yaşadıkları menopoz belirtilerinin ise sırasıyla; gece terlemeleri (%88,2), sinirlilik (82,4), uyku problemleri ve kemiklerde güçsüzlük (76,5), vajinada kuruluk (41,8), düzensiz adet kanaması ve cinsel yaşamda bozulma (35,3), ciltte bozulma (23,5), mide bulantısı (11,8), yüz-boyun kızarması (5,9) olarak bulunmuştur. Yapılan içerik analizi ile 'kimlik ve roller', 'yaşamın devamlılığı ve dönüşümü', 'duygusal deneyimler' ve 'maneviyat ve inanç' olmak üzere dört ana tema ve bu temalara bağlı 10 alt temadan oluşmaktadır. Kimlik ve roller teması altında annelik, kadınlık ve bireyselleşme ile ilgili süreçler öne çıkarken, kadınların menopozla birlikte kendilerini ve yaşam rollerini yeniden tanımladıkları görülmüştür. Yaşamın devamlılığı ve dönüşümü teması, psikolojik değişim ve yaşamın sürekliliği ile ilişkili deneyimleri yansıtmaktadır. Duygusal deneyimler teması, olumlu ve olumsuz duyguların bir arada yaşandığını, bu dönemde kadınların duygu durumunda iniş çıkışlar olduğunu göstermektedir. Maneviyat ve inanç teması ise inanç, manevi rahatlık ve belirsizlik alt temaları ile menopoz sürecinde kadınların spiritüel yönelimlerinin psikolojik yansımalarını vurgulamaktadır. Bulgular, menopozun hem kimliksel hem de duygusal ve manevi açıdan çok boyutlu bir deneyim olduğunu ortaya koymaktadır.
Sonuç: Araştırma sonucunda menopoz dönemi kadınlar için hem kimlik ve rollerini yeniden gözden geçirdikleri hem duygusal iniş çıkışlar yaşadıkları hem de spiritüel inanç ve manevi rahatlık arayışlarının ön plana çıktığı, çok boyutlu ve bireysel farklılıklar içeren bir yaşam evresi olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Menopoz, Spiritüel Deneyimler, Psikolojik Yansımalar, Ebelik.

Kuşaklararası Konut Modelleri: Yaşlılar ve Üniversite Öğrencileri İçin Ortak Yaşam ve Dayanışma Alanı

Yeliz Bayram[1], Harun Ceylan[2]

[1]*Sağlık Bilimleri Üniversitesi, yelizkupcukbayram@gmail.com*

[2]*Yalova Üniversitesi, hrceylan@gmail.com*

Toplumların demografik yapısındaki hızlı dönüşüm hem yaşlı nüfusun artışı hem de gençlerin barınma sorunlarının derinleşmesiyle birlikte yeni sosyal politika ve konut modellerine duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kuşaklararası konut (intergenerational housing) modeli, farklı yaş gruplarının aynı bina veya yerleşim içinde birlikte yaşamalarını sağlayan yenilikçi bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Modelin temel amacı, kuşaklar arasında sosyal etkileşimi artırmak, karşılıklı destek ve öğrenme fırsatlarıyla dayanışmayı güçlendirmek ve hem yaşlıların yalnızlık ile bakım ihtiyaçlarını hem de gençlerin uygun maliyetli barınma taleplerini karşılamaktır. Bu bildirinin amacı, kuşaklararası konut uygulamalarının temel özelliklerini, barınma ve bakım boyutlarını ve uluslararası örneklerini özetlemektir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi/ literatür taraması yöntemiyle yapılmıştır. Konuya ilişkin literatür taramasında özellikle Avrupa (Hollanda, Almanya, Belçika) ve Amerika'daki uygulamalar incelenmiştir. İnsanitas Deventer (Hollanda) ve Judson Manor (ABD) gibi öncü projeler modelin örnek vakaları olarak ele alınmıştır. Araştırmada, yaşlıların sosyal katılımı, bakım ihtiyaçları ve öğrencilerin barınma avantajları gibi göstergeler değerlendirilmiştir. Kuşaklararası hem yaşlıların yalnızlık ve bakım ihtiyaçlarını azaltmakta hem de gençlere düşük maliyetli barınma imkânı sunmaktadır. Model, kuşaklar arası dayanışmayı güçlendirmekte, yaşlıların sosyal hayata katılımını artırmakta ve gençlere yeni öğrenme fırsatları yaratmaktadır. Avrupa'da daha çok planlı konut projeleri ve bakımevi-öğrenci iş birlikleri şeklinde görülürken, ABD'de emeklilik yerleşkeleri ile üniversite öğrencileri arasındaki ortak yaşam programları öne çıkmaktadır. Kuşaklararası konut, barınma ile bakım ve destek hizmetlerini entegre eden bir sistem olarak sosyal bütünleşme ve yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Sonuç, kuşaklararası konut modeli yalnızca barınma sorunlarına çözüm getiren bir yaklaşım değil; aynı zamanda kuşaklar arasında dayanışmayı, karşılıklı öğrenmeyi ve toplumsal bütünleşmeyi destekleyen bir sosyal inovasyon olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, özellikle Türkiye gibi yaşlı nüfusu artan ve aynı zamanda gençlerin konut sorunlarının belirginleştiği ülkelerde uygulanabilir, geliştirilebilir ve sosyal politikalarla desteklenebilir bir model olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuşaklararası Konut, Yaşlı, Üniversite Öğrencisi, Dayanışma, Birlikte Yaşam

Dijital Medya ve Yaşlıların Toplumsal Katılımı

Taylan Maral[1]

[1]*İstanbul Gelişim Üniversitesi, tmaral@gelisim.edu.tr*

Dijital medya, toplumsal yaşamın farklı kesimlerinde olduğu gibi yaşlılık deneyiminde de sosyal ilişkilerin yeniden tanımlanmasına aracılık etmektedir. Manuel Castells'in (2000) ortaya koyduğu "ağ toplumu" yaklaşımı, bireylerin sosyal dünyalarının giderek dijital ağlar üzerinden kurulduğunu vurgularken, bu dönüşüm yaşlı bireyler açısından toplumsal bağların korunması ve yeniden inşasında kritik bir önem taşımaktadır. Özellikle sosyal medya platformları, yaşlıların aile üyeleriyle iletişimlerini sürdürmelerine, kuşaklar arası etkileşimlerini güçlendirmelerine ve yalnızlık duygusuyla baş etmelerine imkân tanımaktadır. Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının hızla artması (TÜİK, 2024), bu grubun toplumsal yaşama katılımını destekleyen mekanizmaların önemini artırmaktadır. Dijital medya, bu süreçte yalnızca bireysel iletişim aracı değil; aynı zamanda yaşlıların toplumsal görünürlüklerini pekiştiren ve aktif yurttaşlık rollerini destekleyen bir platform işlevi görmektedir. Çevrimiçi topluluklara katılım, yaşlıların yalnızca aile üyeleriyle değil, benzer ilgi alanlarına sahip akranlarıyla da bağ kurmalarını sağlamaktadır. Bu bağlamda Bourdieu'nun (1986) "sosyal sermaye" kavramı, yaşlıların dijital ortamlarda edindikleri ilişkilerin dayanışma, bilgi paylaşımı ve aidiyet üretme boyutlarını anlamak için açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, aile içi rollerin dönüşümünde dijital medyanın rolü göz ardı edilemez. Geleneksel olarak aileye bilgi ve deneyim aktaran yaşlı bireyler, dijital ortamlarda aynı zamanda öğrenen, uyum sağlayan ve kuşaklar arası iletişimde aktif birer özne haline gelmektedir. Çalışmalar, dijital medya kullanımının yaşlı bireylerde yalnızlık hissini azalttığını (Quan-Haase, Mo & Wellman, 2017), toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirdiğini (Nimrod, 2013) ve gönüllülük faaliyetlerine katılımı teşvik ettiğini göstermektedir. Ancak bu süreç homojen değildir. Selwyn'in (2004) vurguladığı dijital uçurum, yaşlıların teknolojiye erişiminde ve dijital okuryazarlık düzeylerinde önemli farklılıklar yaratmaktadır. Bu durum, Neil Postman'ın (1985) teknolojinin toplumsal düzen üzerindeki dönüştürücü gücüne ilişkin eleştirileriyle birlikte düşünüldüğünde, dijital medyanın yaşlılık bağlamında hem fırsatlar hem de eşitsizlikler sunduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, dijital medya yaşlı bireylerin toplumsal katılımını güçlendiren, sosyal ilişkileri canlı tutan ve kuşaklar arası etkileşimi destekleyen bir araç olarak öne çıkmaktadır. Fakat teknolojik adaptasyon sürecindeki zorluklar ve sosyoekonomik eşitsizlikler, bu fırsatların tüm yaşlı bireyler için aynı ölçüde deneyimlenmesini engellemektedir. Bu bildiri, yaşlıların dijital medya kullanımını toplumsal katılım, aile içi roller ve sosyal bağların yeniden inşası perspektifinden ele alarak, hem iletişim literatürüne katkı sağlamayı hem de yaşlılık politikaları için uygulanabilir öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Medya, Yaşlılık, Toplumsal Katılım, Aile, Sosyal Bağlar.

Yaşlı Bireylerde Bilgelik Algısı ve Nesiller Arası Aktarım: Nitel Bir Araştırma

Şefika Erdem[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, sefikaerdempdr@gmail.com*

Bu çalışma, yaşlı bireylerin bilgelik algısını ve bilgelik birikimlerinin nesiller arası aktarım biçimlerini kuramsal bir çerçevede incelemeyi amaçlamaktadır. Bilgelik, bireyin kendi ve dünya hakkındaki iç görüsü, bilgisi ve zor yaşam problemleri karşısında doğru karar verebilmede bilgi ve deneyimi kullanma becerisi olarak tanımlamaktadır. Daha sonraki bilgelik tanımlamalarında bilgeliğin özellikleri, bilgelik durumuna yaklaşmış ve bilgeliği başkalarına iletebilen kişilerin özellikleri de yer aldığı görülmektedir. Bilgeliğin gelişiminde hayatın zorunlulukları, günlük varoluşun sarsıntıları, önemli geçişlerin değerlendirilip çözülmesi, olumlu kararların alınması önemlidir. Bilge insanın içinde yaşadığı dünya ve topluma uyumlu, kendi kendine yetebilen bir varlık olması; dünyaya, kendisine, yaşama ve yaşamın en nihai ve yüksek amaçlarına ilişkin olarak sağlam bir kavrayışa sahip bulunması beklenmektedir. Yaşlılık bilgelik için bir avantaj olmakla beraber, her zaman bilgeliğe dönüşmeyebilir. Bilgelik yaşlı olanların edinmiş oldukları deneyimdir ancak her yaşlının bilge olamayacağı da belirtilmektedir. Araştırma, bilgelik kavramını Ardelt'in üç boyutlu bilgelik modeli temelinde ele almaktadır. Bu modele göre bilgelik; yaşamın anlamını kavrayabilme ve belirsizliklere tolerans gösterme gibi bilişsel süreçleri, öz farkındalık ve çoklu bakış açılarına açıklığı içeren yansıtıcı yönü ve başkalarına yönelik empati ile şefkati kapsayan duygusal boyutu içerir. Bilgelik, yalnızca bireysel bir erdem değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal bağlamda nesilden nesile aktarılan bir yaşam bilgeliği olarak da değerlidir. Yaşlılık üzerine yapılan psikolojik ve sosyolojik araştırmaların önemli bir bölümü, genellikle bilişsel gerileme, kronik hastalıklar, yalnızlık, işlevsel kayıplar ve bakım gereksinimi gibi olumsuz değişimlere odaklanmaktadır. Bu yaklaşım, yaşlılığın çoğunlukla kayıpların ve zayıflıkların yaşandığı dönem olarak algılanmasına ve yaşlanmaya ilişkin olumsuz stereotiplerin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır. Oysa son yıllarda pozitif psikoloji ve yaşam boyu gelişim kuramları, ileri yaşın sadece kayıplarla değil, aynı zamanda kişisel gelişim ve anlam yaratma potansiyeliyle de şekillendiğini vurgulamaktadır. Bilgelik, bu bağlamda, yaşam deneyimlerinin birikimiyle oluşan derin kavrayış, empati ve içgörü gibi olumlu özellikleri barındırsa da literatürde hâlâ görece sınırlı bir biçimde ele alınmaktadır. Dolayısıyla yaşlılık döneminin sadece risk ve yoksunluklarla değil, bilgelik gibi koruyucu ve güçlendirici kavramlarla da araştırılması, hem bireysel iyi oluşun hem de kuşaklar arası toplumsal katkıların anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Nitel araştırma desenine dayalı bu çalışma, farklı sosyoekonomik ve kültürel arka planlardan gelen 65 yaş ve üzeri 10 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak yürütülmüştür. Araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu, Ardelt'in bilişsel, yansıtıcı ve duygusal boyutlarını temel alan sorulardan oluşturulmuştur. Veriler, tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu yaklaşımla, katılımcıların yaşam deneyimlerinden çıkardıkları dersler, zorlu yaşam olaylarının anlamlandırılması ve genç kuşaklara aktarmak istedikleri değerler üzerine zengin ve katmanlı bir veri sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilgelik, Yaşlılık, Bilgelik Gelişimi, Bilgelik Aktarımı.

Palyatif Bakımda Yaşlı ve Ailesine Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Vaka Sunumu

Gökben Kangalgil Balta[1]

[1]*Başkent Üniversitesi, gokbenkbalta@baskent.edu.tr*

Palyatif bakım, yaşamı tehdit eden/ciddi hastalığa sahip bireylere yönelik tedavi, bakım, psikososyal ve manevi destek hizmetlerinin sunulduğu özel bir bakım sistemidir. Ciddi hastalığa sahip bireyin sağlık sorunları ve bakım ihtiyaçları karşısında tedavi, semptom (ağrı, yorgunluk, iştahsızlık vb.) yönetimi, yara bakımı, beslenme yaklaşımları, fizik tedavi gibi faaliyetler palyatif bakım ekibindeki sağlık personelleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, bu bireylerin hastalığa ve tedaviye uyum, rol değişimi, ekonomik zorluklar, aile ayrılığı, ölüm süreci konularına ilişkin psikososyal destek ihtiyaçları da bulunmaktadır. Benzer şekilde hasta yakınları da bu süreçte birçok psikososyal zorluğu deneyimlemekte, psikososyal desteğe gereksinim duymaktadır. Nitekim palyatif bakımda odak yalnızca hastada değildir. Sunulan hizmetlerle hem hastanın hem de hasta yakınlarının yaşam kalitesini artırmak palyatif bakımın temel hedefidir. Bunu sağlamak üzere gerçekleştirilen psikososyal destek hizmetleri palyatif bakımın bütüncül yaklaşımının bir gereği olarak önemli bileşenlerinden biridir. Sosyal hizmet uzmanları, psikososyal destek hizmeti sunucuları olarak palyatif bakım ekibinin önemli üyelerindendir. Sosyal hizmet uzmanları, hasta ve hasta yakınları ile gerçekleştirdikleri düzenli görüşmelerden elde ettikleri bilgiler doğrultusunda ayrıntılı ihtiyaç ve sorun analizinin ardından uygun müdahale yöntem ve tekniklerini belirlerler. Hastalığa/tedaviye uyum çalışmaları, ilgili kaynaklara ve hizmetlere yönlendirme, bakım planlaması, bilgilendirme/eğitim, sosyal destek kaynaklarını harekete geçirme, yaşam sonu kararları ve yasal süreçlere ilişkin danışmanlık, yas desteği ve geleceğe yönelik planlama sosyal hizmet uzmanlarının palyatif bakım kapsamında yaşlı ve ailesi ile çalışırken gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Bu faaliyetleri ise sosyal hizmet müdahalesinin yedi temel basamağı (tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, müdahale, son değerlendirme, sonlandırma, yeniden değerlendirme/izleme) çerçevesinde yerine getirirler. Ele alınan vaka örneğinde, palyatif bakım merkezinden hizmet alan yetmiş beş yaşındaki kanser hastası Nedim Bey ve ailesine (eşi, kızı ve torunu) yönelik palyatif bakım ekibinde görevli sosyal hizmet uzmanı tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, sosyal hizmet müdahalesinin temel basamakları çerçevesinde sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Palyatif Bakım, Sosyal Hizmet, Müdahale, Vaka, Yaşlı

Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite ve Otago Egzersiz Programı

Cansu Yılmaz[1], Vahide Semerci Çakmak[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, cansu.yilmaz@gop.edu.tr, vahide1818@gmail.com*

Yaşlanma; fizyolojik ve psikolojik düzeylerde insan vücudunda hücresel dokusal sistemsel organsal olarak fonksiyonel kayıplarla karakterize bir süreç olarak adlandırılmaktadır. Artan yaşlanma ile birlikte fiziksel hareketsizlik, sinir sistemi ve kas iskelet sistemindeki dejeneratif süreçlerle birlikte, denge, kas gücü, hareket ve koordinasyon performanslarında da bozulmalara yol açmaktadır. Azalan fonksiyonel durum, mobilite ve dengede meydana gelen bu değişim yaşlıların günlük yaşam aktivitelerini kısıtlayan birçok sorun getirmektedir. Kas iskelet sistemi sorunlarının; yaşlı popülasyonda hastaneye yatış, morbidite ve mortalitedeki artışa bağlı olarak önemli bir sağlık yükü oluşturduğunu düşünecek olursak bu problemi ortadan kaldırmanın hem yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini kolaylaştıracağını hem de hastane maliyetini düşüreceğini söyleyebiliriz. Sağlık alanındaki son gelişmeler; yaşlılarda, güç, denge ve aktiviteye odaklanan egzersizlerin; kaybolan dengeleri, kas güçleri, hareketlilikleri ve fiziksel performanslarını etkili bir şekilde iyileştirebileceğini öne sürmektedir. Bu egzersizlerden birisi de ‘’otago egzersizleridir’’. Otago egzersizleri; Yeni Zelanda'daki Otago Üniversitesi tarafından geliştirilmiştir ve başlangıçta erişkinlerde düşmeleri azaltmak için evde tedavi olarak tasarlanmıştır. Otago egzersizleri; kas gücü, esneklik, denge ve yürümeyi içeren çoklu bir programdır. Bu egzersiz programı; yaşlıların hareket kısıtlılığını azaltmakta, kas gücünü korumakta ve düşme yaralanma insidansını önemli ölçüde azaltmaktadır. Egzersizler; ortalama 30dakika sürmekte olup içeriğinde; kas kuvvetlendirme programı, postür-denge düzeltme ve yürüyüş uygulamaları bulunmaktadır ve haftada 2-3kez yapılması önerilmektedir. İnme sonrası 8 haftalık uygulama, Parkinson atağı sonrası 4haftalık uygulamalarda verim alınacağı öne sürülmektedir. Uygulaması kolay ve pratik olan Otago egzersiz programı; yaşlı bireylerin sağlıklı yaşlanması için koruyucu bir egzersiz programı olarak yaygınlaştırılması önerilmektedir. Otago Egzersiz programını kullanan Shubert ve arkadaşları (2017), Son ve ekibi (2016); fiziksel performansta önemli gelişmeler ve düşme riski ile ölüm oranlarında önemli azalmalar olduğunu bildirmişlerdir (Shubert ve ark., 2017, Son ve ark., 2016). Yine Thomas ve arkadaşları (2010) tarafından “Yaşlı Bireylerde Otago Egzersizlerinin Mortalite ve Düşme Üzerine Etkisinin” incelendiği 1503 katılımcıya sahip meta analizde olumlu sonuçlar bulunmuştur(Thomas ve ark., 2010).

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Fiziksel Aktivite, Otago Egzersiz programı, Hareketsizlik, Kas gücü

Müzik Temelli Katılım Modelleriyle Yaşlılıkta Bilişsel, Estetik ve Sosyal İyilik Halinin Güçlendirilmesi: Nöropedagojik Bir Yaklaşım

İsmail Eraslan[1]

[1]*Trabzon Üniversitesi, ismaileraslan@trabzon.edu.tr*

Yaşlılık dönemi, sadece biyolojik bir evre değil; aynı zamanda bireyin zihinsel, duygusal ve toplumsal varoluşunun yeniden yapılandığı karmaşık bir süreçtir. Bu çalışmada, müzik temelli katılım modelleri aracılığıyla yaşlı bireylerin yaşam kalitesini, bilişsel sağlığını ve toplumsal katılım düzeylerini artırmaya yönelik bütüncül bir yaklaşım sunulmaktadır. Nöropedagoji ve nöroestetik alanlarından beslenen bu kuramsal çerçeve, sanatın özellikle müziğin yaşlılıkta zihinsel canlılığı nasıl desteklediğine ve estetik deneyim yoluyla bireysel anlam üretimini nasıl yeniden yapılandırdığına odaklanır. Müzik, epigenetik hafıza yoluyla geçmiş yaşantıların yeniden hatırlanmasını sağlayan güçlü bir araçtır. Bu bağlamda bireyin çocukluk, gençlik veya kültürel belleğinde yer etmiş melodiler, yaşlılık döneminde duygusal regülasyon, hafıza bütünlüğü ve kimlik algısının sürdürülmesinde işlevsel olabilir. Ayrıca, grup temelli müzik etkinlikleri sosyal izolasyonu azaltmakta ve yaşlı bireylerin aktif toplumsal katılımını desteklemektedir. Bu çalışma, müziğin yalnızca bir eğlence aracı değil, aynı zamanda bilişsel haritalama, estetik uyaran ve sosyal bağlılık yaratan bir öğrenme ortamı olduğunu savunur.
Bu bağlamda, yaşlı bireylere yönelik müzik temelli katılım programları, zihinsel sağlık politikalarıyla bütünleşmeli; estetik öğrenme, anlam üretme ve nöroplastisiteyi destekleyen müdahale modelleri oluşturulmalıdır. Araştırma sonuçları, yaşlı bireylerin duygusal, bilişsel ve sosyal iyilik hâlinin müzik yoluyla güçlendirilebileceğini ortaya koymakta ve politika yapıcılar ile uygulayıcılar için yeni stratejiler geliştirilmesine katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Müzik Temelli Katılım, Nöropedagoji, Yaşam Kalitesi

Yaşlılarda Polifarmasi: Risk Faktörleri, Sonuçları ve Akılcı İlaç Kullanımı Yaklaşımları

Vahide Semerci Çakmak [1], Cansu Yılmaz[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, vahide1818@gmail.com, cansu.yilmaz@gop.edu.tr*

Toplumun giderek yaşlanması ve yaşlı bireylerde kronik hastalıkların sıklığının artması, bu hastalıklara yönelik ilaç kullanımını da beraberinde getirmiştir. Bu durum, yaşlı bireyler arasında çoklu ilaç kullanımını (polifarmasi) önemli ölçüde artırmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), polifarmasiyi bir bireyin beş veya daha fazla ilacı-reçeteli, reçetesiz, geleneksel ya da tamamlayıcı- düzenli olarak kullanması şeklinde tanımlamaktadır. Literatürde polifarmasi prevalansının yaşlıların yaklaşık %20-40'ında görüldüğü bildirilmekte olup, bu durum çeşitli kötü sağlık sonuçlarıyla ilişkilendirilmektedir.

Yaşlı bireylerde polifarmasiye yol açan başlıca risk faktörleri arasında; birden fazla hekime başvurma sonucu çok sayıda reçete ile karşılaşılması, semptomlara yönelik ilaç kullanımının yaygın olması, yüksek ilaç beklentileri, reçetesiz ilaçların sık ve bildirimsiz kullanımı, çevresel yönlendirmelerle ilaç temini ve kullanım eğilimi yer almaktadır. Ayrıca hekimlerin fazla sayıda ilaç reçete etmeye eğilimli olmaları, önceki ilaçları kesmeden yeni ilaçlara başlanması ve reçetelerin otomatik olarak yenilenmesi gibi uygulamalar da polifarmasi riskini artırmaktadır. Polifarmasi, yaşlı bireylerde; ilaç etkileşimleri, tedaviye uyumsuzluk, hastaneye yatış sıklığında ve süresinde artış, sağlık hizmeti maliyetlerinde yükselme, düşmeler, kalça kırıkları, kilo kaybı, bilişsel bozukluklar, işlevsel kapasitede azalma ve ölüm gibi ciddi sonuçlara yol açabilmektedir. Polifarmasinin önlenmesinde en temel strateji, akılcı ilaç kullanımının sağlanmasıdır. Bu kapsamda; doğru tanıya dayalı tedavi planlaması, ilaçsız tedavi seçeneklerinin öncelikli değerlendirilmesi, gereksiz ilaç kullanımından kaçınılması ve tedavi rejimlerinin düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Beers kriterleri gibi yaşlı popülasyona özgü akılcı ilaç kullanım kriterlerinin klinik uygulamalarda rehber olarak benimsenmesi, polifarmasiye bağlı olumsuz etkilerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Keywords: Kronik Hastalık, Yaşlılık, Polifarmasi, Akılcı İlaç Kullanımı, Risk Faktörleri

Evli ve Çalışan Bireylerde Çift Uyumunun Açıklanmasında Benliğin Farklılaşmasının ve Psikolojik Esnekliğin Yordayıcı Rolü

Özge Sönmez[1], Serdar Körük[1]

[1]*Yeditepe Üniversitesi, ozgesarsilmaz@gmail.com, serdar.koruk@yeditepe.edu.tr*

Bu araştırma, evli ve çalışan yetişkinlerde benliğin farklılaşması ve psikolojik esnekliğin çift uyumunu yordayıcı rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, psikolojik esnekliğin ve benliğin farklılaşmasının alt boyutlarının, genel çift uyumu ile onun alt boyutlarındaki varyansı ne ölçüde açıkladığını ortaya koymaktır. Araştırmada ilişkisel desen kullanılmış ve veriler, 193'ü kadın, 100'ü erkek olmak üzere toplam 293 evli ve çalışan bireyden uygun örnekleme yöntemiyle elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak Yakın İlişkilerde Algılanan Uyum Ölçeği, Benliğin Farklılaşması Envanteri ve Psikolojik Esneklik Ölçeği kullanılmıştır. Toplam çift uyumu açısından, duygusal kopma (β=.22, p<.01), değer ve değer doğrultusunda davranış (β=.17, p<.01) ve anda olma (β=.16, p=.01) anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur; R^2=.18. Bilişsel uyum için, duygusal kopma (β=.25, p<.01) ve anda olma (β=.20, p<.01) olumlu yönde yordarken, başkalarına bağımlılık olumsuz yordayıcı olarak bulunmuştur (β=−.16, p=.02); R^2=.11. Sosyal uyum açısından, duygusal kopma (β=.26, p<.01) ve değer ve değer doğrultusunda davranış (β=.21, p<.01) pozitif yordayıcılar olarak saptanmıştır; R^2=.14. Cinsel uyum için, anda olma (β=.23, p<.01) ve değer ve değer doğrultusunda davranış (β=.15, p=.02) anlamlı bulunmuştur; R^2=.11. Çatışma–uzlaşma uyumu açısından, anda olma (β=.15, p=.02), değer ve değer doğrultusunda davranış (β=.19, p<.01) ve duygusal kopma (β=.14, p=.02) anlamlı yordayıcılar olmuştur; R^2=.14. İlişki doyumu için, duygusal kopma (β=.21, p<.01) ve anda olma (β=.19, p<.01) anlamlı bulunmuştur; R^2=.11. Son olarak, köken aile ile ilişkiler boyutunda, değer ve değer doğrultusunda davranış (β=.22, p<.01) ve duygusal kopma (β=.18, p<.01) anlamlı yordayıcılar olarak belirlenmiştir; R^2=.10. Modeller genelinde, psikolojik esnekliğin iki bileşeni olan değer ve değer doğrultusunda davranış ve anda olma hem genel hem de alt boyut düzeyindeki çift uyumunun güçlü ve pozitif yordayıcıları olarak ortaya çıkmıştır. Buna karşılık, benliğin farklılaşmasının bir boyutu olan başkalarına bağımlılık, bilişsel uyumla negatif yönde ilişkili bulunmuş, bu da ilişkideki zedelenmiş sınırların çift uyumuna yönelik sağlıklı bilişsel değerlendirmeleri zedeleyebileceğini düşündürmektedir. Duygusal kopma ise birçok modelde anlamlı bir yordayıcı olarak yer almıştır. Bu bulgu, başkalarına bağımlılık ile birlikte ele alındığında, sonuçlar genel olarak evlilik uyumunun sürdürülebilmesi için duygusal geri çekilmeye başvurmadan, sağlıklı sınırlarla özerk ancak bağlantılı bir ilişki tarzının yanı sıra farkındalık temelli ve değer odaklı eylemlerin önemini vurgulamaktadır.

Psikolojik esneklik (özellikle anda olma ve değer doğrultusunda davranış) ile benliğin farklılaşmasının belirli boyutları, çalışan evli bireylerin evlilik uyumundaki anlamlı bir varyansı birlikte açıklamaktadır. Farkındalık ve değer temelli davranışları geliştiren, aynı zamanda bağımlılığı azaltıp sağlıklı sınırların kurulmasını destekleyen müdahalelerin, evli bireylerin işlevselliğini ve ilişki doyumunu artırma potansiyeline sahip olduğu ileri sürülebilir.

Anahtar Kelimeler: Çift uyumu, Evlilik, Benliğin farklılaşması, Psikolojik esneklik

Aile Belleğinin Taşıyıcısı: Fotoğraf Albümleri

Mutlu Özgen[1]

[1]*İstanbul Medipol Üniversitesi, mutlu.ozgen@medipol.edu.tr*

Fotoğraf albümleri, aile belleğinin en güçlü taşıyıcıları arasında yer almaktadır. Aile belleği, kuşaklar arası bağların sürekliliğini sağlayan ve aile kimliğini canlı tutan manevi miras unsurlarıyla taşınır. Bu bağlamda fotoğraf albümleri, aileyi bir arada tutan görsel hafıza mekânlarıdır. Albümler yalnızca geçmişin görsel kayıtları değil; aynı zamanda aile bireylerinin duygusal dünyalarını, ortak anılarını ve kuşaklar arası bağlarını canlı tutan kültürel nesnelerdir. Özellikle aile üyelerinin bir araya geldiği bayram, yılbaşı, özel gün ya da hafta sonu buluşmalarında albümlere bakmak bir ritüel hâline gelmiştir. Bu ritüel, yaşlı bireyler için geçmişin güven veren anılarını yeniden hatırlama ve mutlu oldukları zamanlara dönme fırsatı sunarken; genç kuşaklar için hiç tanışmadıkları aile büyükleriyle görsel hafıza üzerinden tanışma ve aşinalık kurma imkânı yaratır. Albümler aracılığıyla isimleri anılan ama yüzleri unutulan aile büyükleri yeniden görünür hâle gelir. Böylece fotoğraflar, hatırlama ile unutma arasında bir denge kurarak aile tarihini diri tutar. Kısacası, aile belleğinin taşıyıcısı ve muhafaza edildiği yer aile albümleridir. Aile albümleri, yaşlı bireylerin kendilerini "hafızanın taşıyıcısı" olarak konumlandırmalarına da imkân tanır. Fotoğraf eşliğinde anlatılan hikâyeler, kuşaklar arası diyalog ve paylaşımı güçlendirir. Aile albümleri yalnızca bireysel ve ailevi hafızayı tazelemekle kalmaz; kimlik ve aidiyet duygusunu pekiştirir, yas ve kayıp anlarında duygusal bir destek sunar, aynı zamanda kuşaklara kültürel değerleri aktaran sessiz bir eğitim aracına dönüşür. Yaşlılar, aile albümleri üzerinden kendi yaşam öykülerini yeniden kurar, çocuklarına ve torunlarına aktarır. Bu süreç, yalnızca bireysel hafızayı değil, kolektif belleği de güçlendirir. Bu yolla aile albümleri, görsel hafıza aracılığıyla geçmişi bugünle, bugünü ise gelecekle ilişkilendiren önemli bir köprü işlevi görmektedir. Onlar sayesinde aile, yalnızca biyolojik ya da hukuki bir birliktelik olarak değil; kuşaklar arasında duygusal süreklilik, kültürel aktarım ve manevi mirasın canlı tutulduğu bir hafıza mekânı olarak tanımlanabilir. Bu bildiride, fotoğraf albümlerinin aile belleğinin taşıyıcısı ve muhafaza edildiği yer olarak işlevi ele alınmakta; özellikle kuşaklar arası bağların güçlenmesi, kimlik ve aidiyet duygusunun pekişmesi ile kültürel değerlerin aktarımı gibi konulara değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Albümleri, Görsel Hafıza, Kuşaklar Arası Aktarım, Aile Belleği, Kültürel Miras.

Ailenin Vergi Yoluyla Korunması ve Teşviki: Yol Vergisi Örneği

Burhanettin Onur Kireçtepe[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, onur.kirectepe@gop.edu.tr*

Nüfus artış hızının nüfusun kendini yenileme hızı olan 2.1'in altına düşmesi ile birlikte nüfus artış hızını yükseltmek için ailenin korunması ve güçlendirilmesi konuları gerek akademide gerekse de toplumda karşılık bulmaya ve tartışılmaya başladı. Ailenin korunması ve güçlendirilmesi tek bir akademik disiplinin konusu olmayıp bütüncül bir yaklaşımla pek çok akademik disiplinin kendi akademik perspektifinden çözüm bulmaya odaklanması gereken bir konu hüviyetindedir. Mali hukuk disiplini açısından ise, ailenin vergileme yoluyla korunması ve güçlendirilmesi için yapılabileceklerin ortaya konulması isabetli olacaktır. Tarihçi hukuk okuluna göre güncel problemlere geçmişte benzer sorunlara bulunan çözümler çare olabilir. Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında devlet savaşlar ve salgın hastalıklar gibi nedenlerle düşen nüfusu arttırmak için, başkaca önlemlerin yanı sıra, yol vergisinden hedef sayıda yaşayan çocuk sahibi olanları muaf tutmuştur. Bu sayede özellikle taşrada hedeflenen çocuk sayısına ulaşılmış ve 1927 nüfus sayımına göre 13 milyon olan nüfus 1950 yılına gelindiğinde yani bir kuşaktan daha kısa sürede 20 milyonu geçmiştir. Yol vergisi, erişkin erkeklere bedeni çalışma yükümlülüğü getiren bir vergi uygulamasıdır. Bu verginin mükellefleri önceden bildirmek şartıyla bedeni çalışma yapmak yerine, çalışacakları gün sayısı kadar yaşadıkları yerin işçi yevmiyesini ödeyerek de bu vergi yükümlülüklerini yerine getirebiliyorlardı. Özellikle taşrada kendi tarlasında zaten fiziki olarak çalışması gereken kişilerin çabası ise vergiden muaf olmak şeklindeydi. Yol uygulaması ve bu verginin anlaşılması bu noktada içerisinde olduğumuz problem için eski bir çözümün tekrar hayata geçirilmesine sebep olabilir. Günümüzde de yaşanılan nüfus artış hızının tehlikeli şekilde azalması problemine, Yol Vergisi uygulamasından ders çıkartılarak, özellikle harcama vergilerinin bir kısmının aileye duyarlı hale getirilmesiyle bir çözüm bulunabileceği de dikkate alınmalı ve başta Özel Tüketim Vergisi olmak üzere harcama vergilerinde, belirlenecek olan, yaşayan çocuk sayısı hedefine ulaşan ailelerin muaf tutulduğu kimi kalemler ile ailenin gelişimi ve korunmasına katkı sağlanabileceği göz önünde tutulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yol Vergisi, Aileye Duyarlı Vergileme, Ailenin Vergileme İle Korunması

Çalışma Hayatı Perspektifinden Emekli Çalışanlar: Hak ve Yükümlülükler Üzerine Bir Değerlendirme

Özlem Demir[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ozlem.demir@gop.edu.tr*

Emeklilik, kişinin belli bir süre çalışma hayatında aktif olarak çalışıp kanunda belirtilen şartları (prim ödeme, sigortalılık süresi, yaş…vb) sağladıktan sonra emeklilik gelirine sahip kişiler için kullanılan bir sosyal statüyü ve yaşam tarzını tanımlamaktadır. Ancak her zaman emeklilik pasif bir durumu ifade etmemekte, sağlıklı ve çalışma motivasyonuna sahip kişiler için emeklilik sonrası da çalışma hayatı devam etmektedir. İşgücü piyasasına katılma, özellikle nitelikli işgücünün devamını sağlarken, yaşam süresinin de uzamasına paralel olarak nesiller arası dayanışma ve toplumsal katılım ile aktif yaşlanma sürecini de desteklemektedir. Tekrar çalışma hayatında yer almak, bireyin ekonomik ve sosyal haklarını güçlendirmeli, hak kayıplarına karşı korumalıdır. Bu süreçte emekli çalışanlar için genel manada bireysel iş hukukundan, toplu iş hukukundan ve sosyal güvenlik hukukundan kaynaklı hak ve yükümlükler ortaya çıkmaktadır. Emekli çalışanların, emekli aylığı alması ve korunması hakkı, sosyal güvenlik kapsamında olma hakkı, ücret hakkı, yıllık izin hakkı, ihbar ve kıdem tazminatları, iş sağlığı ve güvenliği hakkı, sendikal örgütlenme hakkı gibi kanundan doğan temel hakları söz konusudur. Bununla birlikte sosyal güvenlik destek primi ödemesi, gelir ve damga vergisi kesintisi ve bazı sigorta kollarında emekli aylığı kesintisi gibi yükümlüler de vardır. Bu hak ve yükümlülüklerin detaylandırılması, işgücü piyasasına girmek, işgücü piyasasında devam etmek isteyen emekli çalışanlar ve emekli çalıştıranlar işverenler açısından önemlidir. Çalışmanın amacı, işgücü piyasasında giderek artan emekli çalışanların kanundan doğan hak ve yükümlülüklerini çalışma hayatı perspektifinden sistematik bir şekilde değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: İşgücü Piyasası, Emeklilik, Emekli Çalışanlar

Aile ve Ebeveynlere Yönelik İnternet Tabanlı Müdahaleler: Bibliyometrik Bir Analiz

Burak Köksal[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, burak.koksal@gop.edu.tr*

Orta yetişkinlik döneminde olan ebeveynler, çocuklarının bakım ve gelişimi, kendi ruh sağlıklarını koruma, aile içi ilişkilerini sürdürme ve yaşlanan ebeveynlerine destek verme gibi çoklu görevlerden sorumludur. Bu süreçte ebeveynlik becerilerinin öğrenilmesi, bakım verme becerilerinin geliştirilmesi ve ruh sağlığını koruma gibi becerilere ihtiyaç duymaktadırlar. Geleneksel yüz yüze hizmetlere erişimde yaşanan coğrafi, ekonomik veya zaman kısıtlılıkları gibi hususlar bu becerilerin öğrenilmesini güçleştirmektedir. Ailelerin destek gereksinimlerini karşılamak için yenilikçi çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. İnternet tabanlı müdahaleler aileler için erişilebilir, esnek ve etkili bir alternatif sunmaktadır. Bu programlar ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesinden aile içi iletişime, ruh sağlığının desteklenmesinden kronik hastalığı veya demansı olan bireylere bakım verenlere desteğe kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu çerçevede, ailelere ve ebeveynlere yönelik geliştirilen internet tabanlı müdahalelere ilişkin çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu bildirinin amacı, söz konusu araştırmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle incelemek ve alandaki eğilimleri ortaya koymaktır. Araştırmada, ailelere ve ebeveynlere yönelik internet tabanlı müdahaleleri incelemek amacıyla Web of Science (WoS) veritabanı kullanılmıştır. Verilerin analizinde VOSviewer yazılımı kullanılmıştır. Taramanın yapıldığı 28.08.2025 tarihine kadar 574 araştırmaya ulaşılmıştır. Araştırmanın başlıkları ve özetleri incelendiğinde dahil olma kriterini karşılayan 226 makale analiz edilmiştir. Araştırmalar yıllara göre incelendiğinde ilk araştırmanın 2004 yılında gerçekleştiği ve en çok araştırmanın ise 2022 yılında yapıldığı görülmüştür. En çok araştırmanın yapıldığı ilk üç ülke Amerika, Avusturalya ve İngiltere olurken Türkiye'de yapılan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu alanda en çok katkı sağlayan yazarlar beş'er araştırma ile Osilla, Karen Chan; Pedersen, Eric; Von Essen, Louise ve Wade, Shari L. olmuştur. En çok yayın yapılan dergi ise Journal of Medical Internet Research'dir. En üretken ilk üç kurum ise Karolinska Institute, University of Melbourne, Monash University olarak tespit edilmiştir. Anahtar kelime eş-oluşum analizi sonuçlarına göre araştırmaların çoğunlukla 'internet tabanlı müdahale' ve 'ruhsal sağlık' ve 'ebeveynlik' kavramları etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Bulgular, internet tabanlı müdahalelerin farklı tematik alanlarda yoğunlaştığını göstermektedir. Bu tematik alanlar, ebeveynlik ve aile temelli müdahaleler, çocuk ve ergen ruh sağlığı, depresyon-kaygı- stres, postpartum depresyon, demans ve bakım veren desteği ile kanser ve kronik hastalık desteği şeklinde görülmektedir. Bu bibliyometrik çalışma, ebeveynler ve ailelere yönelik internet tabanlı müdahalelere genel bir bakış sunmaktadır. İnternet tabanlı müdahaleler; ekonomik, erişilebilir ve esnek özellikleriyle, ailelerin yaşamın farklı evrelerinde ortaya çıkan ve çeşitlenen ihtiyaçlarına yanıt verme potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: İnternet Tabanlı Müdahale, Ebeveynlik, Aile, Bibliyometrik Analiz

Transforming Kyrenia Urban Core To Senior Inclusive Tourism Precinct: A Holistic Approach To Accessibility In Aging

Gizem Güvenbaş[1]

[1]*Rauf Denktaş Üniversitesi, gizem.guvenbas@rdu.edu.tr*

The rapid expansion of the global senior population has made aging a critical issue in urban tourism. These shifting demographics significantly impact tourism growth, necessitating planning strategies that address the specific needs of seniors. Despite representing a significant portion of the tourism market, senior visitors frequently face physical, social, and economic barriers that restrict their access to and participation in recreational and tourism activities. The World Health Organization's (WHO) Global Age- Friendly Cities project emphasized the significance of creating accessible, safe, and inclusive environments that support active and healthy aging. Within this framework, urban design and planning play a crucial role in transforming cities into inclusive tourism precincts where seniors can age actively and independently. This research explores a holistic approach to accessibility in aging and examines the ways to transform Kyrenia Urban Core into inclusive tourism precincts for senior visitors. Kyrenia, with its historic and recreational urban core, serves as a unique case study for exploring how urban design can enhance accessibility and inclusion of senior visitors. Qualitative research methods, including field observations and photographic documentation, were employed, to identify key accessibility challenges faced by senior visitors in Kyrenia Urban Core. The research findings revealed several environmental barriers in the Kyrenia Urban Core, such as inadequate pedestrian infrastructure, a lack of resting facilities, insufficient signage, unsuitable public services, and limited senior-friendly activities. Based on the research results, recommendations are suggested for professionals and stakeholders in urban design, planning and tourism to enhance senior accessibility in Kyrenia. This study presents accessibility in ageing with a holistic approach, promoting a transition from fragmented design solutions to comprehensive perspective that integrate urban tourism, inclusive design, and sustainable development.

Anahtar Kelimeler: Aging, Inclusive Tourism, Seniors, Accessibility, Kyrenia Urban Core

Küresel Yaşlanma ve Yalnızlaşan Bireyler: Hemşirelik Perspektifiyle Kronik Hastalık Yönetiminde Ailenin Rolü

Nurgül Kaplan[1], Canan Arslan[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, nurgul.kaplan@gop.edu.tr*

[2]*İstanbul Topkapı Üniversitesi, cananarslan@topkapi.edu.tr*

Dünya genelinde yaşlı nüfusun artmasıyla birlikte, kronik hastalık yönetimi önem kazanmaktadır. Kronik hastalıklar, yaşlı bireylerde yaşam kalitesini, fonksiyonel bağımsızlığı ve sosyal katılımı olumsuz etkileyen temel sağlık sorunlarındandır. Yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini olumsuz etkileyen kronik hastalıklar, fiziksel ve psikososyal yönden yük oluşturmaktadır. Bu bağlamda hemşirelik uygulamalarının, kronik hastalık yönetimi ve yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Hemşireler, yaşlı bireyleri ve aileyi bilgilendirerek kronik hastalık sürecinin yönetimini sağlar. Bu süreç, yaşlı bireylerin bağımsızlıklarını korumalarına ve yaşam kalitelerinin artmasına katkı sağlar. Aile desteğinin yaşlı bireylerin bakımındaki rolü, fiziksel ve psikososyal boyutta oldukça büyüktür. Kronik hastalık yönetiminde; ilaç uyumu, beslenme, fiziksel aktivite ve kontrollere düzenli gidilmesi önemlidir. Ailenin eğitim ve danışmanlık yoluyla sürece aktif katılımı, bakım kalitesini ve hasta güvenliğini artırarak komplikasyonları azaltmakta ve kronik hastalık yönetiminde sürdürülebilir bir destek sağlamaktadır. Hemşireler, aileyi bilinçlendirerek süreçte destekleyici olarak yönlendirir. Sosyal destek ve aile katılımı, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmaktadır. Sonuç olarak, yaşlılıkta kronik hastalık yönetimi, hemşirelik perspektifinden bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Ailenin de bu sürece dahil edilmesi, hemşirelik uygulamalarının etkinliğini artırmakta, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırarak ve komplikasyon risklerini azaltmaktadır. Hemşireler, yaşlı bireylerin fonksiyonel bağımsızlığını desteklerken aileyi bilinçlendirme, danışmanlık yapma ve bakım sürecine katılımını sağlama sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu derlemenin amacı küresel olarak yaşlanan ve yalnızlaşan bireylerin kronik hastalık yönetimini aile desteği ve hemşirelik perspektifiyle ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile Desteği, Kronik Hastalık Yönetimi, Hemşirelik Bakımı, Yaşlanma

Demans İle Yaşamak: Palyatif Bakımda Aile Dayanışması ve Psikososyal Destek

Canan Arslan[1], Nurgül Kaplan[2]

[1]*İstanbul Topkapı Üniversitesi, Plato Meslek Yüksekokulu, cananarslan@topkapi.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, nurgul.kaplan@gop.edu.tr*

Demans, ilerleyici nörodejeneratif doğası nedeniyle yalnızca yaşlı bireylerin değil, aynı zamanda aile üyelerinin de yaşamını derinden etkileyen çok boyutlu bir sağlık sorunudur. Uzun süreli bakım yükü, psikososyal zorlanmalar ve sosyal izolasyon gibi güçlükler, demans bakımında palyatif yaklaşımların önemini artırmaktadır. Bu derlemenin amacı, palyatif bakım sürecinde aile katılımı, aile dayanışması ve psikososyal destek uygulamalarının rolünü değerlendirmektir. Demans bakımı, palyatif tıp ve bakım verenlere ilişkin güncel araştırmalar ve rehberler incelenmiş; aile dayanışmasını güçlendiren, bakım yükünü azaltan ve psikososyal uyumu destekleyen müdahaleler bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Evde yaşayan demanslı bireylerde yürütülen palyatif bakım müdahalelerinin semptom yönetimi, bakımın sürekliliği ve psikososyal destek üzerine yoğunlaştığı, evde bakımın ise yaşam kalitesini artırdığı vurgulanmıştır. Multidisipliner evde palyatif bakım modelleri semptom yükünü hafifletmekte ve aile bakımının sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Psikososyal ve psiko-eğitim temelli müdahaleleri içeren çalışmaların, bakım verenlerin yaşam kalitesi ve psikolojik iyi oluşu üzerinde olumlu etkiler sağladığı, ancak bulguların tutarlılık açısından sınırlı olduğu bildirilmiştir. Bakım koordinasyonu müdahalelerinin demans bakım verenlerinin sağlık sistemiyle etkileşimini kolaylaştırarak toplumsal kaynaklara erişimini artırdığını ve bakım yükünün azaltılmasına katkı sağladığını vurgulamıştır. Psikososyal destek; ruhsal güvence ve duygusal yakınlığı da kapsayacak şekilde, 'can simidi' olarak tanımlamıştır. Bu bulgular, özellikle evde bakım ve manevi destek uygulamalarının aile içi dayanışmayı güçlendiren unsurlar olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar, mevcut müdahalelerin etkilerinin genellikle küçük ila orta düzeyde kaldığını ve kültüre duyarlı, metodolojik açıdan güçlü araştırmalara ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Demanslı bireylerin palyatif bakımında aile katılımını güçlendiren, aile dayanışmasını pekiştiren, psikososyal destek programlarını ve ileri bakım planlamasını entegre eden çok bileşenli modellerin geliştirilmesi hem hastaların hem de bakım verenlerin yaşam kalitesini artırmada, hem de aile içi uyumu desteklemede temel bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile Dayanışması, Aile Katılımı, Demans, Palyatif Bakım, Psikososyal Destek

Yapay Zeka Çağında Yaşlanmak

Muhammed Said Ulupınar[1], Gökçe Yağmur Güneş Gencer[1]

[1]*Akdeniz Üniversitesi, mSulupinar@akdeniz.edu.tr, gokcegunes@akdeniz.edu.tr*

Yaşlanan dünya nüfusuyla birlikte bilişsel Sağlığın korunması, Öncelikli bir halk Sağlığı Sorunu haline gelmiştir. Bilişsel fonksiyonların değerlendirilmesinde ve desteklenmesinde kullanılan geleneksel yöntemler; anlık veri Sunmaları, kültürel yanlılık potansiyeli ve kişiselleştirme eksiklikleri gibi önemli sınırlılıklara Sahiptir. Bu Sınırlılıklar karşısında yapay Zekâ (YZ) teknolojileri, yaşlı bireylerin bilişsel sağlığı için dönüştürücü bir potansiyel sunmaktadır. Bu bildiri, literatürdeki dağınık haldeki YZ uygulamalarını "bütüncül bir bilişsel bakım modeli" çerçevesinde sentezlemeyi, bu teknolojilerin yaşlı bireylerin yaşamına entegrasyonu için pratik ve etik bir yol haritası sunmayı amaçlamaktadır. Bu dönüşüm, reaktif bir bakım modelinden, bireyi merkeze alan proaktif ve öngörüsel bir modele geçişi mümkün kılmaktadır. YZ tabanlı bilişsel değerlendirme yöntemleri, geleneksel testlerin dijitalleştirilmesi ve oyunlaştırılmasının (gamification) yanı Sıra, giyilebilir cihazlar ve doğal dil işleme (NLP) gibi pasif izleme teknolojileriyle bireyin günlük yaşam rutinleri içinde dijital biyobelirteçleri tespit ederek erken evre risk tahminine olanak tanımaktadır. Konuşma hızındaki yavaşlama veya yürüme simetrisindeki bozulmalar gibi bu ince Sinyaller, geleneksel muayenelerle fark edilemeyecek kadar erken bir aşamada uyarı verebilir. YZ destekli bilişsel antrenman platformları ise kişiselleştirilmiş ve adaptif programlar Sunarak "herkese uyan tek model" yaklaşımını terk etmektedir. Algoritmalar, kullanıcının performansını anlık olarak analiz ederek onu ne bunaltacak ne de sıkılmasına izin verecek optimal bir zorluk seviyesinde tutar. Sanal/artırılmış gerçeklik (VR/AR) ve "exergaming" gibi yenilikçi yaklaşımlar, motivasyonu artırmakta ve Öğrenilen becerilerin günlük yaşama transferini kolaylaştırmaktadır. Örneğin, Sanal bir markette alışveriş yapma simülasyonu, planlama ve hafıza becerilerinin gerçek dünya Senaryolarında kullanılmasını sağlar. Bununla birlikte, dijital uçurum, yaşlı dostu tasarım ilkeleri, veri mahremiyeti, algoritmik yanlılık ve klinik geçerlilik ihtiyacı gibi Önemli Zorluklar ve etik Sorunlar da mevcuttur. Bu Sorunlar çözülmediği takdirde, teknolojinin faydalarının toplumun yalnızca belirli kesimlerine ulaşması ve mevcut Sağlık eşitsizliklerinin daha da derinleşmesi riski bulunmaktadır. Sonuç olarak, yapay Zekâ, yaşlanan beynin bilişsel sağlığını desteklemek için devrim niteliğinde fırsatlar sunsa da, bu potansiyelin hayata geçirilmesi; teknoloji uzmanları, klinisyenler ve yaşlı bireyler arasında kurulacak güçlü bir iş birliğine, Sağlam etik çerçevelere ve destekleyici politikalara bağlıdır. Bu çalışma, SÖZ konusu çok paydaşlı iş birliğinin temelini oluşturacak kavramsal bir çerçeve Önererek ve yaşlı bireylerin Sürecin pasif alıcıları değil, 'birlikte tasarım' (co-deSign) yaklaşımıyla aktif ortakları olmaları gerektiğini vurgulayarak alana özgün bir katkı Sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Bilişsel Sağlık, Yaşlanma, Geronteknoloji, Birlikte Tasarım

Yaşlanan Nüfusta Yükselen Bir Tehdit Olarak Madde Bağımlılığı

Hakan Karaman[1]

[1]*Bartın Üniversitesi, karamannhakann@gmail.com*

Dünya genelinde yaşlı nüfus oranı hızla artmaktadır. 2023 yılı itibarıyla dünya nüfusunun yaklaşık %10'u 65 yaş ve üzerindedir ve bu oranın 2050'ye kadar %16'yı aşması beklenmektedir. Türkiye'de ise yaşlı nüfus oranı 2023 itibarıyla %10,2'ye ulaşmış, 2040'ta ise 16 milyonu aşacağı öngörülmektedir. Bu demografik dönüşüm, bağımlılık sorununun ilerleyen yıllarda yaşlı nüfus açısından da ciddi bir sağlık meselesi olabileceğine ilişkin altyapı sunmaktadır. Bağımlılık, bireyin bir maddeye veya davranışa karşı kullanım kontrolünü kaybetmesi, tolerans ve yoksunluk belirtileri yaşaması ve toplumsal işlev kayıpları göstermesi ile karakterize edilmektedir. Yaşlı bireylerde bu dinamikler; kronik hastalıklar, yalnızlık, sosyal izolasyon, yaşam kayıpları ve çoklu ilaç kullanımı gibi nedenlerle daha karmaşık bir yapıya bürünmektedir. Son yıllarda sentetik uyuşturucuların da yaygınlaşmasıyla birlikte maddelerin bağımlılık yapıcı potansiyel hızla artmıştır. Sentetik maddeler hem daha güçlü etkide hem de daha kısa sürede bağımlılık geliştirmektedir. Bu sürecin en dramatik gelişmelerinden birisi, ilk kullanım yaşının ergenlikten uzaklaşarak yetişkinlik dönemine doğru kaymasıdır. Bu durum, madde kullanımı açısından her yaş grubunu riskli hale getirirken demografik projeksiyonlarda artan yaşlı nüfus, bağımlılıkla mücadelede yaşlı bireyleri de öncelikli hedef gruplarından biri haline gelebileceğini göstermektedir.

Dünya genelinde madde kullanımı yaşlı nüfus arasında giderek artmaktadır Araştırmalar, 65 yaş ve üzeri bireylerde madde kullanım bozukluğu oranının ABD'de %4'e ulaştığını, alkol ve reçeteli ilaçlar (özellikle opioid ve benzodiazepinler) başta olmak üzere, kullanımın hızla arttığını göstermektedir. Türkiye'deki sınırlı çalışmalara göre bağımlılık tedavisi alanlar arasında 50 yaş üzeri bireylerin oranı yaklaşık %17,3 olarak belirlenmiştir. Yine polifarmasi ve reçeteli ilaçlara bağımlılık riski yaşlı bireylerde, diğer nüfus gruplarına kıyasla daha yüksektir. Bunun yanında Türkiye'de yaşlı bireylerin %85'inin en az bir reçeteli ilaç kullandığı ifade edilmektedir. Bu durum, özellikle benzodiazepin ve opioid gibi bağımlılık potansiyeli yüksek ilaçların kötüye kullanımı açısından bir risk teşkil etmektedir. Tüm bu unsurlar, madde bağımlılığı ile mücadelede yaşlı bireylerin gelecek yıllarda daha öncelikli bir hedef grubu olarak ele alınma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu noktada yaşlılara özgü tarama protokolleri, multidisipliner tedavi yaklaşımları ve toplumsal destek mekanizmalarının geliştirilmesinin gündeme alınması önerilmektedir. Ayrıca, sentetik maddelerin yayılımı dikkate alınarak önleme çalışmaları sadece gençlere değil, tüm yaş gruplarına yönelik olarak kurgulanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Madde Bağımlılığı, Bağımlılıkla Mücadele

Özel Gereksinimli Yetişkin Çocukların Yaşlanan Ebeveynleri: Bakım Yükü, Sosyal Destek ve Geleceğe Yönelik Kaygılar

Gizem Türkoğlu Boyvat[1], Tuğba Pürsün[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, gizem.turkoglu@gop.edu.tr, tugbapursun@gmail.com*

Günümüzde yaşlı nüfusun hızla artması, özel gereksinimli bireylerin bakım süreçlerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı sürekli yükselmekte, bu durum bakım rolünü üstlenen ebeveynlerin de giderek yaşlanması anlamına gelmektedir. Araştırmalar, zihin yetersizliği olan bireyler özelinde, bu grubun büyük bir çoğunluğunun ebeveynleriyle birlikte yaşadığını göstermektedir. Bu durum ebeveynlerin yaşam boyu bakım sağlayıcı rolünü üstlenmelerine ve dolayısıyla artan bir bakım yükü ile karşı karşıya kalmalarına işaret etmektedir. Yaşlanmayla birlikte ebeveynlerin fiziksel ve bilişsel kapasitelerinde ortaya çıkan değişiklikler, çocuklarının sürekli bakım ihtiyacını karşılamalarını daha da güçleştirmektedir. Uzun süreli bakımın getirdiği yorgunluk, ebeveynleri hem fiziksel hem de psikolojik açıdan risk altında bırakmaktadır. Literatürde, ebeveynlerin en önemli kaygılarından birinin kendi sağlıklarının bozulması veya yaşamlarını yitirmeleri durumunda özel gereksinimli çocuklarına kimin bakacağı sorusu olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle barınma ve bakım hizmetlerine erişim konularında belirsizlikler, ebeveynlerin gelecek kaygısını daha da artırmaktadır. Literatür incelendiğinde ebeveynlerin büyük çoğunluğunun çocuklarının geleceğine yönelik somut bir planlama yapmadığı görülmektedir. Bu noktada sosyal destek mekanizmaları kritik bir rol üstlenmektedir. Ancak ebeveynlerin mevcut hizmetlere yönelik güven eksikliği, bakım seçenekleri konusundaki bilgi sınırlılıkları ve suçluluk ya da inkar gibi duygusal bariyerler, planlamayı zorlaştırmaktadır. Oysa sürdürülebilir bakım modelleri geliştirilmesi, ebeveynlerin yaşlanma süreciyle birlikte artan kaygılarının azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak bu derleme bildirisi, özel gereksinimli yetişkin çocukları bulunan yaşlanan ebeveynlerin bakım yükü ve geleceğe ilişkin kaygılarının hem akademik araştırmalarda hem de sosyal politika geliştirme süreçlerinde öncelikli bir alan olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda ebeveynlerin deneyimlerini merkeze alan çalışmaların, hem ihtiyaçların doğru tespit edilmesine hem de yaşam boyu destekleyici hizmetlerin planlanmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel Gereksinim, Yaşlanan Ebeveynler, Bakım Yükü, Gelecek Kaygısı, Sosyal Destek

Yaşlı Evsizlere Yönelik Sokak Sosyal Hizmeti: Yerinde Erişim Temelli Bütüncül Yaklaşımlar

Musa Gürel[1]

[1]*Afyon Kocatepe Üniversitesi, musa.gurel@hotmail.com*

Dünya genelinde yaşlı nüfus hızla artmakta ve 2050'de 65 yaş üstü oranının %16'yı aşacağı öngörülmektedir. Bu demografik dönüşüm, istikrarlı ve kalıcı barınma güvencesizliği ile birleştiğinde "yaşlı evsizliği" olgusunu gündeme taşımaktadır. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşlı evsiz nüfusun arttığına dair veriler dikkat çekmektedir. Türkiye'de ise yaşlı nüfusun hızlı artışı, sosyal refah sistemlerinde yeni kırılganlık alanları yaratmakta ve görünmez bir sorun olarak yaşlı evsizliği öne çıkmaktadır. Evsizlik ve yaşlılık kesiştiğinde, bireyler hem barınma hakkından hem de temel insan onurundan mahrum kalmakta; sağlık sorunları, bağımlılık, yoksulluk ve sosyal izolasyon gibi çok boyutlu risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'de ulusal düzeyde istatistikler sınırlı olmakla birlikte, çeşitli saha araştırmaları yaşlı evsizliğin sanılandan yaygın olduğunu göstermektedir. Kocaeli'nde barınma merkezinden hizmet alan evsizlerin %31,3'ünün 50 yaş ve üzeri, Bursa'da ise 236 evsizle yapılan bir araştırmada, katılımcıların %58,5'inin 55 yaş ve üzerinde olduğu saptanmıştır. İstanbul'da yürütülen saha çalışmalarında ise evsizlerin %60'ının 51-60 yaş arasında, %23,3'ünün 61 yaş üstünde olduğu vurgulanmıştır. Bu bulgular, Türkiye'de yaşlı evsizliğin münferit değil, yapısal bir sorun haline geldiğini ortaya koymaktadır. Sosyo-demografik açıdan yaşlı evsizlerin çoğunluğu erkek, düşük eğitim düzeyine sahip, yalnız, bekar veya dul bireylerdir; aile bağları genellikle kopmuştur. Kronik hastalıklar, bilişsel gerileme ve fiziksel düşkünlük, bu grubu daha da savunmasız hale getirmektedir. Buna rağmen Türkiye'de yaşlı evsizliğe özgü sosyal hizmet müdahaleleri sınırlı düzeydedir. Mevcut uygulamalar çoğunlukla geçici barınma, sıcak yemek ve sağlık yönlendirmeleriyle sınırlı kalmakta; yaşlı bireylerin uzun vadeli ihtiyaçlarına yönelik koruyucu ve rehabilite edici yaklaşımlar geliştirilememektedir. Bu noktada yerinde erişim temelli sokak sosyal hizmeti öne çıkmaktadır. Sokak sosyal hizmeti, yaşlı evsizler için üç temel işleve sahiptir: (1) Temas kurma, bireylerin acil ihtiyaçlarının hızlı biçimde tespit edilmesini sağlar; (2) Bağlantılandırma, barınma olanakları, sağlık hizmetleri ve sosyal yardımlar gibi mevcut kaynaklarla erişim köprüleri kurar; (3) Savunuculuk, yaşlı evsizliğin görünürlüğünü artırarak sosyal politika gündemine taşınmasına katkıda bulunur. Öte yandan yaşlı evsizliğin en hassas boyutlarından biri etik ikilemlerdir. Bireylerin özerklik hakkı ile korunma ve bakım gereksinimleri arasındaki denge, sokak sosyal hizmetinin temel sınavıdır. Düşük eşiklilik ve gönüllülük ilkeleri, yaşlı bireylerin tercihlerini gözetirken aynı zamanda güvenlik ve yaşam hakkını koruma imkânı sunar. Böylece yaşlı evsizler edilgen mağdurlar değil, yaşam deneyimleri ve kararlarıyla özne olarak kabul edilir. Türkiye'de bu konuda akademik literatür ve sosyal politika çalışmaları sınırlı olsa da, sokak sosyal hizmeti hem kuramsal hem de pratik düzeyde yaşlı evsizliğe yönelik en kapsamlı müdahalelerden biridir. Sokakta edinilen deneyimlerin kurumsal hizmetlerle bütünleştirilmesi, yaşlı evsizlerin sağlık, barınma ve sosyal yardımlara erişimini güçlendirir ve insan onurunu korumada somut bir adım oluşturur. Bu nedenle sokak sosyal hizmeti, hassas gruplar arasında yer alan yaşlı evsizlere odaklanarak, geçici çözümlerin ötesinde yerinde müdahale, sürekli destek ve uzun vadeli uyum mekanizmaları sağlayan kritik bir yaklaşım olarak ele alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Evsizlik, Yaşlı Evsizler, Sokak Sosyal Hizmeti, Yerinde Erişim.

Yaşlı Ayrımcılığı

Osman Öztürk[1]

[1]*Aksaray Üniversitesi, osman_422@outlook.com*

Dünya genelinde giderek artan yaşlı nüfus, toplumsal yaşamın örgütlenme biçiminden sağlık sistemlerinin işleyişine kadar birçok alanda dönüşümleri zorunlu kılmaktadır. Yaşlanma, yalnızca biyolojik bir süreç olarak değil, aynı zamanda toplumsal değerler, kültürel kalıplar ve ekonomik koşulların etkisiyle biçimlenen çok boyutlu bir deneyim olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yaşlı ayrımcılığı, yaşlı bireylerin günlük hayatta karşılaştıkları en belirgin eşitsizlik türlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. İnsanların yalnızca yaş faktörü üzerinden değerlendirilmesi, onların bağımlı, üretkenlikten uzak ve topluma yük olarak algılanmasına yol açmakta; bu durum ise sosyal yaşama katılımlarını önemli ölçüde sınırlamaktadır. Bu çalışmada, yaşlı ayrımcılığına ilişkin akademik literatür, sosyal politika belgeleri ve raporlar doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ayrımcılığın üç temel düzeyde ortaya çıktığını göstermektedir. Mikro düzeyde, yaşlıların sağlık hizmetlerine erişimde, istihdam olanaklarında ve gündelik sosyal ilişkilerde karşılaştıkları önyargılar dikkat çekmektedir. Toplumsal düzeyde, yaşlılığın üretkenlik kaybı, ekonomik yük ya da sosyal geri çekilme ile özdeşleştirilmesi, ayrımcı söylemlerin güçlenmesine neden olmaktadır. Kurumsal düzeyde ise yaşlıların kamu hizmetlerinde, dijital teknolojilere erişimde ve karar alma mekanizmalarında dışlandıkları gözlemlenmektedir. Ele alınan dokümanlarda bu soruna yönelik çözüm arayışlar öne çıkmaktadır. Özellikle kuşaklar arası etkileşimi destekleyen programlar, yaşlıların deneyim ve bilgi birikimlerini toplumsal yaşamla buluşturan projeler ve yaşlı dostu kent uygulamaları, ayrımcılığın azaltılmasına katkı sağlayan olumlu örneklerdir. Ayrıca, medyada yaşlıların yalnızca bakıma muhtaç ya da kırılgan bir grup olarak değil; toplumsal birikimiyle değerli ve üretken bireyler olarak temsil edilmeleri, önyargıların dönüşümünde önemli bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak, yaşlı ayrımcılığı yalnızca bireysel önyargılardan kaynaklanan bir sorun değil; kültürel normlar, toplumsal algılar ve kurumsal yapıların birlikte ürettiği çok katmanlı bir eşitsizlik biçimidir. Bu nedenle çözümün yalnızca sosyal yardımlar ya da sağlık politikaları ile sınırlı olmaması; yaşlı bireylerin aktif yurttaşlar olarak tanındığı, katılım ve temsil imkânlarının güçlendirildiği bütüncül politikalarla desteklenmesi gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım, yaşlıların yaşam kalitesini artırmanın yanı sıra kuşaklar arası dayanışmayı ve toplumsal adaleti de pekiştirecektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Yaşlı Ayrımcılığı, Toplumsal Yaşam, Aktif Yaşlanma.

Yaşlı Bakımı, Bakım Verenler ve Yaşlı İstismarı

Bilge Akar[1], Serap Daşbaş[2]

[1]*İstanbul Beykent Üniversitesi, bilgeakar@beykent.edu.tr*

[2]*Selçuk Üniversitesi, serapdasbas@selcuk.edu.tr*

Bu çalışma, yaşlı bakımı, bakım verenler ve yaşlı ihmali ve istismarı kavramlarının birbiriyle ilişkisi üzerine temellendirilmiştir. Yaşlı bakımı, yaşlı bireylere gereksinim duydukları destek ve bakım hizmetlerini sağlama sürecidir ve yaşlı bireyler ve yaşlı bireye bakım verenler arasındaki çift yönlü ilişkiye dayanmaktadır. Yaşlı bakımı, yaşlı bireyin ihtiyaçlarının karşılanması, yaşam kalitelerinin artırılması ve bakım verenlerin desteklenmesi gibi birtakım amaçları gözetse de ihmal ve istismar gibi olumsuz durumlar da bu süreçte görülebilmektedir. Yaygın bir sorun alanını oluşturan yaşlı ihmali ve istismarı çeşitli biyopsikososyal faktörlerin kesişimselliğinde ortaya çıkabilmektedir. İhmal ve istismar davranışları, yaşlı bireylerin iyilik halini olumsuz etkileyerek ciddi sonuçları beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle, yaşlı bakımında aktif rol oynayan bakım verenlere yönelik kapsamlı bir anlayış geliştirilmesi, düzenli kontrol, eğitim ve destek hizmetlerinin sağlanması kritik bir öneme sahiptir. Yaşlı bakımının etkili bir şekilde sürdürülebilmesi için bakım verenlerin iyilik hallerinin geliştirilmesi bir öncelik olarak görülmelidir. Bu noktada, bakım verenlerin sosyoekonomik özelliklerini içeren stresin geçmişi ve bağlamı üzerinde durulması, yaşlı bireylerin bilişsel ve davranışsal durumları, sorunları ve bağımlılık derecesi gibi doğrudan bakımın sağlanmasıyla ilgili birincil stresörlerden oluşan ve aile çatışması ve benlik saygısı gibi birincil stresörlerden kaynaklanan ancak daha öznel olan ikincil stresörlerin de göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Aynı zamanda başa çıkma ve sosyal destek gibi bakım verenler arasında stres faktörlerine verilen tepkilerdeki değişkenliği açıklayabilen ana unsurların farkında olunması ve bakım verenlerin fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik hallerinin, bunlar üzerinde etkili olan stres sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle, yaşlı bireylerin güvende olması ve yaşlı bakımında kaliteli bir hizmet sunumu sağlanabilir. Dolayısıyla yaşlı ihmal ve istismarının önlenmesinde ve yaşlı bireylere kaliteli bakım hizmeti sunulmasında hem yaşlı bakımının hem bakım verenlerin hem de yaşlı ihmal ve istismarının bilinmesi kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, yaşlı bakımı, bakım verenler ve yaşlı ihmali ve istismarı olgularının birbiriyle etkileşimine odaklanılarak bakım verenlere yönelik kapsamlı bir bakış açısının geliştirilmesi ve yaşlı ihmal ve istismarına neden olan risk faktörlerinin belirlenmesi, ihmal ve istismarın önlenmesi noktasında bir gereklilik olarak görülmektedir. Çalışmada öncelikle yaşlı bakımı üzerinde durulmuş olup aile içinde yaşlı bakımının belirleyicilerine değinilmiştir. Ardından bakım verenler konusu kapsamında bakım verenlerin demografik özellikleri, bakım verenlerin bakım verme faaliyeti sırasındaki görevleri ve karşılaştıkları problemler, bakım yükü ve bakım yüküne neden olan etmenler, bakım yükünün sonuçları, bakım verenlerin ihtiyaçları ve bakım verenlere ilişkin destek hizmetleri ele alınmıştır. Son olarak da yaşlı ihmali ve istismarından bahsedilerek ihmal ve istismarın önlenebilmesi için çeşitli önerilere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı bakımı, Bakım verenler, Yaşlı ihmali ve istismarı

Yaşlı Erkeklerde Yalnızlık: Sosyal Hizmet Perspektifinden Bir Değerlendirme

Bilge Akar[1], Sinan Akçay[2]

[1]*İstanbul Beykent Üniversitesi, bilgeakar@beykent.edu.tr*

[2]*Selçuk Üniversitesi, sinan.akcay@selcuk.edu.tr*

Yaşlılık döneminde deneyimlenen yalnızlık sorunu yaşlı bireylerin iyilik halini etkileyen önemli ve güncel bir sorundur. Yalnızlık deneyimleri yaşlı bireyin sahip olduğu özellikler, sosyal destek mekanizmaları, sağlık ve sosyal hizmetlerin erişilebilirliği, yaş dostu politikaların varlığı gibi birçok dinamikten etkilenmektedir. Söz konusu dinamiklerden birisi de toplumsal cinsiyettir. Toplumsal cinsiyet yaşlı bireylerin hem yalnızlık deneyimlerini hem de yalnızlık deneyimlerinin görünürlüğünü etkilemektedir. Nitekim yaşlı erkeklerin yalnızlık deneyimleri ile ilgili yapılan araştırmalar oldukça sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada da ilgili literatürden yararlanılarak yaşlı erkeklerin yalnızlık deneyimini şekillendiren toplumsal cinsiyet ile ilişkili dinamikler ele alınmakta ve yaşlı erkeklere yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamaların kapsamı tartışılmaktadır. Erkeklik normları erkeklerin ruh sağlıklarına olumsuz yansıyabilmektedir. Erkekler için duyguları ifade etmek zayıflıkları ve kırılganlıkları açığa çıkarmaktır. Yalnızlığın olumsuz bir duygusal deneyimle ilgili bir söylem olarak algılanması da yalnızlık deneyiminin veya bununla ilgili duyguların kabul edilmesini, ifade edilmesini ve yardım arama olasılığını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum, özellikle yaşlı erkeklerde yalnızlık deneyiminin hem kendileri hem de çevreleri tarafından fark edilmesini ve sosyal destek mekanizmalarından yararlanmalarını zorlaştırarak ruh sağlığı sorunlarının derinleşmesine ve sosyal izolasyonun artmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle yaşlı erkeklere yönelik gerçekleştirilecek sosyal hizmet uygulamalarının toplumsal cinsiyete duyarlı olması gerekmektedir. Sosyal hizmet disiplini insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda bireylerin yaşamlarının her evresinde karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelmelerine destek olmaktadır. Özellikle yaşlılık döneminde ortaya çıkan fiziksel ve bilişsel fonksiyonlarda azalma, sosyal ilişki ve statü kaybı ve yalnız yaşam gibi sorunlar yaşlı bireylerin iyilik hali üzerindeki yansımaları göz önünde bulundurulduğunda sosyal hizmet disiplini, yaşlı erkeklerin gereksinimlerini tanımayı ve yaşlı erkekler arasında yalnızlığın olumsuz etkilerini azaltmayı hedefleyen politika ve uygulamaları geliştirme noktasında kritik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte, erkeklere acıyı kabul etmenin, yardım istemenin, endişeleri ifade etmenin ve ağlamanın normal deneyimler olduğunun anlatılması ve sağlıklarını iyileştirebilecek tutum ve davranışlarından (özerklik, problem çözme, ekip çalışması, kontrol vs.) yararlanılması gerekmektedir. Aynı zamanda hizmetlerin hegemonik erkekliğin yeniden formüle edilmiş versiyonlarını içererek erkeklerin ilgisini çekmesi de gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yalnızlık, Hegemonik erkeklik, Toplumsal cinsiyete duyarlı müdahaleler, Sosyal hizmet

Yaşam Boyu Öğrenme ve Biyolojik Ritimler: Türkiye'deki Tazelenme Üniversiteleri İle U3a Modellerinin Sirkadiyen Perspektiften Karşılaştırılması

Esma Dana[1], Nimet Haşıl Korkmaz[2]

[1]*Bursa Uludağ Üniversitesi, bilgin003.eb@gmail.com*

[2]*Bursa Uludağ üniversitesi, nhasil@uludag.edu.tr*

Yaşam süresinin uzamasıyla birlikte aktif yaşlanma kavramı, yalnızca fiziksel sağlığın değil, bilişsel ve sosyal katılımın da korunmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda, dünyada özellikle İngiltere ve Avustralya'da köklü bir geçmişe sahip olan Üçüncü Yaş Üniversiteleri (University of the Third Age – U3A) modeli, yaşlı bireylerin sosyal etkileşim, yaşam boyu öğrenme ve zihinsel canlılıklarını destekleyen en önemli uygulamalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de ise bu modele paralel olarak son yıllarda Tazelenme Üniversiteleri kurulmuş ve yaşlı bireyler için farklı üniversitelerde uygulamaya geçirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki Tazelenme Üniversitelerinin güncel durumu ve dünya örnekleriyle karşılaştırmalı analizini yapmak ve literatürde göz ardı edilen bir boyut olarak sirkadiyen ritim perspektifinden değerlendirmektir. Çalışma, nitel araştırma deseninde betimsel literatür taraması yöntemiyle yürütülmüştür. Tazelenme Üniversitelerinde yürütülen programlara katılım yaşı genellikle 60 yaş ve üzeri olarak belirlenmiş, ders içerikleri ise sağlık, sanat, teknoloji, edebiyat ve dijital okuryazarlık konularını kapsamaktadır. Katılımcıların deneyimlerine göre, bu üniversiteler yaşlı bireylerin yalnızlık hissini azalttığı, sosyal bağlarını güçlendirdiği ve zihinsel canlılık sağladığı ifade edilmektedir. Uluslararası U3A modelleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki programların daha çok sosyal uyum ve toplumsal aidiyet üzerinde yoğunlaştığı; U3A'ların ise özerk öğrenme, gönüllü eğiticilik ve bireysel araştırma yönlerinin güçlü olduğu görülmektedir. Literatürde son yıllarda yaşlılık ve sirkadiyen ritim arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. Sirkadiyen ritim, yaşlı bireylerde bilişsel işlevler, uyku düzeni, dikkat süreçleri ve öğrenme kapasitesi üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Günlük biyolojik ritimle uyumlu şekilde planlanan ders saatleri ve etkinliklerin, yaşlı bireylerin öğrenme verimliliğini artırabileceği ve bilişsel yorgunluğu azaltabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla, Tazelenme Üniversitelerinin ders programlarında sabah saatlerinde bilişsel yoğun etkinliklerin, öğleden sonra ise daha sosyal ve sanatsal faaliyetlerin yer alması önerilmektedir. Bu bağlamda, Tazelenme Üniversitelerindeki eğitim faaliyetlerinin sirkadiyen ritim temelli yapılanması programların etkinliğini artırabilir. Böylelikle sirkadiyen ritim odaklı bir yaklaşımın entegrasyonu, yaşlı bireylerin öğrenme deneyimlerini arttırmak, yaşam kalitelerini iyileştirmek aynı zamanda zihinsel ve fizyolojik sağlıklarını desteklemeye yönelik özgün bir öneri olarak ortaya konmaktadır.Sonuç olarak; Tazelenme Üniversiteleri, Türkiye'de aktif yaşlanma politikaları açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Uluslararası modellerden öğrenilecek yapısal unsurlar ve sirkadiyen ritim temelli ders planlamaları, bu kurumların daha etkin hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aktif yaşlanma, Tazelenme Üniversitesi, Üçüncü Yaş Üniversitesi, Sirkadiyen Ritim, Bilişsel Fonksiyon

Yaşam Boyu Eğitimin Bir Bileşeni Olarak Yetişkin Eğitimi

Sadık Kartal[1], Yüksel Gündüz[2]

[1]*Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, skartal@mehmetakif.edu.tr*

[2]*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, yuksel.gunduz@omu.edu.tr*

Yaşam boyu eğitim zaman ve mekândan bağımsız olarak hem okul hem de okul dışı eğitimi kapsamaktadır. Bu bakımdan yaşam boyu eğitim belli bir yaşa ve ortama bağlı olmaksızın her yaşta ve her yerde gerçekleşebilmektedir. Yani yaşam boyu eğitim örgün, yaygın ve serbest öğrenme olarak her türlü eğitim ve öğretimi içerir. Bu bakımdan yetişkin eğitimi yaşam boyu eğitimin önemli bir bileşeni olarak ön plana çıkmaktadır. 2000'li yılardan sonra uluslararası örgütlerin olduğu kadar ulusal düzlemde yaşam boyu eğitimin önemine (dolayısı ile yetişkin eğitimine de) binaen yaygınlaştırılması konusu Millî eğitim şuralarından kalkınma planlarına ve akademik çalışmalara kadar geniş bir sahada yer bulan önemli bir konu hâline geldi. Türkiye'de eğitimin temel icracı kurumu olan Millî Eğitim Bakanlığı ile son yıllarda eğitim politikaları alanında önerilerde bulunan ve büyük çapta bu önerileri kabul gören OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) raporlarında yetişkin eğitiminin ele alınış durumu bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi tekniği kullanılarak OECD ve Millî Eğitim Bakanlığının yetişkin eğitimi ile ilgili 2015 ve sonrasındaki politika belgeleri(raporları) incelenmiştir. Doküman incelemesinde en çok vurgulanan konuların neler olduğuna dikkat edilerek bu konular başlık haline getirilerek analiz edilmiştir. Bu inceleme sonucunda raporlarda yetişkin eğitiminin önemi, yetişkin eğitiminin yaygınlaştırılması ve yetişkin eğitiminin sosyal ve ekonomik getirileri şeklinde üç temel başlıkta(kategoride) vurgunun yapıldığı saptanmıştır. Bu kategorilere göre yetişkin eğitimi kişisel doyumun yanı sıra ekonomik ve sosyal ilerlemenin sağlanması, vatandaş katılımı, kamusal ve özel yararları ile daha çok istihdam edilebilirlik noktasında önemli olduğu belirtilmektedir. Raporlarda yetişkin eğitiminin rekabet kabiliyetine ve sosyal içermeye olan katkısına dikkat çekilmektedir. Raporlarda ülkelerin yaşam boyu öğrenmeye aktif olarak katılmaları ve bu konuda düzenleme yapmaları da istenmektedir. Ülkelerin bu eğitimin yaygınlaştırılması için örgün eğitim kurumlarının imkânlarının kullanılması, programların esnek hale getirilmesi, akşam dersleri, uzaktan eğitim veya e-eğitim gibi alternatif iletme ile yerel ve bölgesel merkezli girişimler, çok amaçlı öğrenme merkezleri, öğrenen toplum için bilgi ağlarından yararlanma yolları önerilmektedir. Yaşam boyu öğrenme 24-64 yaş arası ile sınırlandırılmamalı, öğrenci ve çalışanların yanı sıra aile eğitimini de kapsamalıdır. Herkesin yükseköğrenim görebileceği açık üniversite açılmalıdır. Raporlarda ele alınan ve bu çalışmada vurgulanan tespit ve önerilerin hayata geçirilmesi durumu ile OECD raporlarında ifadesini bulan önerilerin Türkiye eğitim sisteminin yapısına uygunluğu araştırılması gereken konulardır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Yaşam Boyu Eğitim, Yetişkin Eğitimi

“The Father (2020)” Filminin Yaşlılık Derslerindeki Pedagojik Potansiyelinin İncelenmesi

Günseli Ayça Şaldırdak[1], Özlem Gözen[2]

[1]*Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, ayca.yildirim@ahievran.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, gznozlem@gmail.com*

21. yüzyılda hızla değişen toplumsal dinamikler, dijitalleşmenin getirdiği yeni araçlar ve bireylerin dikkat sürelerindeki dönüşüm, öğrenme biçimlerinin de çeşitlenmesini zorunlu kılmaktadır. Geleneksel öğretim yöntemlerinin yanı sıra görsel-işitsel materyaller, vaka temelli öğrenme modelleri ve deneyimsel analizler, karmaşık sosyal sorunların anlaşılmasında giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Film analizi bu noktada hem akademik bilgi üretimini destekleyen hem de pedagojik süreçlerde kullanılabilen güçlü bir yöntemdir. Filmler, soyut tartışmaları somutlaştırarak öğrencilerin empati geliştirmelerine, sosyal sorunları çok boyutlu değerlendirmelerine ve eleştirel düşünme becerilerini güçlendirmelerine katkı sağlamaktadır. Yaşlılık alanında film analizi, bakım süreçleri, bağımsızlık arayışı, etik ikilemler ve sosyal hizmet politikaları gibi güncel sosyal sorun alanlarının incelenmesinde etkili bir araçtır. Florian Zeller’in The Father (2020) filmi de demans yaşayan yaşlı bir bireyin deneyimlerini, bakım-bireysel kontrol karşıtlığını ve bakım verenin psikososyal yükünü çarpıcı bir biçimde görünür kılan nitelikli bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Bu bildirinin amacı, yaşlılıkla ilgili lisans ve lisansüstü derslerde öğrencilerin kuramsal bilgileri somut sahneler üzerinden ilişkilendirmeleri, empati geliştirmeleri ve bakım politikalarını eleştirel biçimde değerlendirmeleri noktasında The Father filminin pedagojik bir materyal olarak nasıl kullanılabileceğinin ortaya koymaktır. Film, demans yaşayan yaşlı bir bireyin deneyimlerini ve bakım verenin karşılaştığı zorlukları görünür kılması bakımından, yaşlılıkta bakım süreçlerini etik, duygusal ve politik boyutlarıyla tartışmaya olanak tanımaktadır Çalışmada eleştirel film analizi ve nitel içerik analizi yöntemleri kullanılacaktır. Analiz sürecinde filmin olay örgüsü, karakterler arası ilişkiler, bakım süreçlerinin temsil edilişi ve mekânın kullanımı ayrıntılı biçimde incelenecektir. Özellikle yaşlı bireyin bağımsızlık arayışı ile bakım ihtiyacı arasındaki gerilim, bakım verenin duygusal ve sosyal yükleri, kimlik ve aidiyet kaybının yansımaları ile ev ve bakım evi gibi mekânların sembolik işlevleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca filmdeki diyaloglar, nesnelerin kullanımı ve karakterlerin duygusal tepkileri, yaşlılıkta bakımın etik boyutlarını ve sosyal hizmet uygulamaları için sunduğu tartışma alanlarını görünür kılmak amacıyla değerlendirilecektir. Analiz sonucunda, The Father filminin yaşlılık alanıyla ilgili lisans ve lisansüstü derslerde güçlü bir öğretim materyali olarak değerlendirilebileceği görülmüştür. Film, yaşlı bireyin bilişsel bozulma süreçlerini, bakım veren–bakım alan ilişkisini ve bakım etiğini görünür kılarken, öğrencilerin teorik kavramları somut sahneler üzerinden tartışmalarına ve empatik farkındalık geliştirmelerine imkân tanımaktadır. Sınıf içi tartışmalar, yansıtma metinleri ve politika önerisi geliştirme gibi pedagojik uygulamalar aracılığıyla film, vaka temelli öğrenme sürecini derinleştirmektedir. Sosyal hizmet eğitiminde somutlaştırma ve empati temelli materyallerin ders içeriklerine sistematik biçimde entegre edilmesi önerilmektedir. Gelecek çalışmalarda, bu yöntemlerin uzun vadeli öğrenme çıktıları üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Film Analizi, Pedagojik Materyal, Sosyal Hizmet

Türkiye'de Alzheimer Hastalığı Hakkında Toplum Temelli Bilgi: Kesitsel Bir Araştırma

Funda Özpulat[1], Duygu Öztaş[2], Yasemin Uğurlu[3], Adnan Ünalan[3]

[1]*Selçuk Üniversitesi, fozpulat@selcuk.edu.tr*

[2]*Ankara Üniversitesi, oztas@ankara.edu.tr*

[3]*Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, nigdeysmnesn@gmail.com.tr, unalanadnan@gmail.com.tr*

Alzheimer Hastalığı (AD) özellikle yaşlanmayla birlikte artan ve son yıllarda toplumlarda önemli bir sağlık sorunudur. Bu araştırmanın amacı, Türk toplumunda Alzheimer Hastalığı (AH) hakkındaki bilgi düzeylerini belirlemektir. Bu tanımlayıcı kesitsel araştırma, Türkiye'nin üç büyük ilinde (Ankara, Konya, Niğde) yaşayan 1.100 katılımcı ile yürütülmüştür. Veriler kişisel veri formu (yaş, cinsiyet, çalışma durumu, eğitim düzeyi, Alzheimer eğitimine katılım, ailede Alzheimer hastası varlığı ve "Alzheimer Hastalığı Bilgi Ölçeği (ADKS)") ile toplandı. Yetişkin bireylerin AD konusundaki bilgi düzeyleri orta düzeydeydi. Benzer şekilde, diğer alt boyutlardaki katılımcı puanları orta düzeydeyken, bakım verme alt boyut puanları oldukça düşüktü. 51-61 yaş aralığındaki katılımcılar, kadın katılımcılar, ailede AD'li birey varlığı ve doktora derecesi olanların ADKS puanları daha yüksekti. Post Hoc Testi (Scheffe) sonucunda, farkın lisans mezunu bireylerden kaynaklandığı ortaya çıktı. Ayrıca yaşam etkileri, risk faktörleri, semptomlar, değerlendirme ve tanı alt boyut puanları eğitim düzeyine göre farklılaştı. Yetişkinler arasında Alzheimer hastalığı hakkındaki bilgi düzeyi orta düzeydeydi. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve ailede Alzheimer hastası olup olmamasına göre Alzheimer hastalığı hakkındaki bilgi düzeyleri arasında farklılıklar vardı. Toplumun Alzheimer hastalığı hakkındaki bilgi düzeyinin yeterli olmadığı ve Türk toplumunda bilgi düzeylerini iyileştirmek için daha fazla girişim ve faaliyete ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Alzheimer Hastalığı, Alzheimer Hastalığı Bilgisi, Türk toplumu, Alzheimer Hastalığı Ölçeği

Kırsal Bölge Kadınlarının İklim Değişikliğine Yönelik Duygusal, Bilişsel ve Bilgi Temelli Farkındalıkları: Kemerhisar Örneği

Yasemin Uğurlu[1], Nalan Gözdeleş Beşer[1], Meryem Cengiz[1], Nil Bağrıaçık[1]

[1]Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, nigdeysmnesn@gmail.com.tr, ngbeser@ohu.edu.tr, cengizmeryem130@gmail.com.tr, nil@ohu.edu.tr

İklim değişikliği bütün canlıları etkileyen ve yaşamı zorlaştıran en önemli çevresel sorunlarından biridir. Ancak kadınlar bu durumdan daha fazla endişe duymaktadır. Kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri; kadınların doğaya daha fazla empati duymaları, değişimlerle beraber gelen zorluklarla kadının daha fazla baş etmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu çalışma, kırsal kesimde yaşayan kadınların farkındalıkları, duygu ve düşüncelerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve nitel çalışma olarak yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, Niğde İli Bor İlçesi Kemerhisar kasabasında yaşayan kadınlar oluştururken, örneklemini ise araştırmaya katılmayı ve araştırmacılarla görüşmeyi kabul eden yetişkin
50 kadın oluşturmuştur. Araştırmanın uygulamasına Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Etik Kurulu'ndan onay ve kadınlardan aydınlatılmış onan alındıktan sonra başlanmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmış ve verilerin değerlendirilmesinde MAXQDA programı kullanılmıştır. Araştırma verileri analiz aşamasındadır.

Anahtar Kelimeler: İklim, İklim değişikliği, Karbon ayak izi, Nitel araştırma

Yaşlıların Dijital Katılımını Artırmada Sürdürülebilir Halkla İlişkiler Stratejileri: Türkiye'de Belediyeler Arası Karşılaştırmalı Bir İnceleme.

Mustafa Aksu[1]

[1]*Samsun Havza Halk Eğitimi Merkezi, td.mustafaaksu@gmail.com*

Dijitalleşme, kamu hizmetlerine erişimi kolaylaştırırken yaşlı bireyler açısından dijital dışlanma riskini de beraberinde getirmektedir. Bu çalışmanın amacı, belediyelerin yaşlılara yönelik dijital halkla ilişkiler stratejilerini sürdürülebilirlik ve erişilebilirlik boyutlarıyla değerlendirmektir. Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak İstanbul, İzmir ve Şişli belediyeleri örneklem olarak seçilmiş, web siteleri, sosyal medya hesapları, faaliyet raporları ve proje belgeleri içerik analizi yoluyla incelenmiştir. Bulgular, belediyelerin uygulamalarının genellikle kampanya temelli olduğunu, sürdürülebilirliği sağlayacak kurumsal yapılar ve geri bildirim mekanizmalarının sınırlı düzeyde geliştirildiğini göstermektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin "65+ Her Yaşta Dijital" kampanyası güçlü bir başlangıca rağmen devamlılık göstermemiştir. Şişli Belediyesi, gönüllülük temelli birebir destek modeli ile erişilebilirliği artırmış, ancak kurumsallaşma eksiklikleri göze çarpmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi ise yaşlı meclisi, çok kanallı iletişim ve kurumsal entegrasyon sayesinde en sürdürülebilir modeli sunmaktadır. Sonuç olarak, yerel yönetimlerin yaşlıların dijital kapsayıcılığına yönelik stratejilerinde sürdürülebilirlik ilkesini benimsemeleri, geri bildirim mekanizmaları oluşturmaları ve dijital uyum süreçlerini kurumsal planlarına entegre etmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda çalışma, yaşlıların dijital katılımını artırmaya yönelik sürdürülebilir halkla ilişkiler modelleri için politika yapıcı ve uygulayıcılara somut öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Halkla İlişkiler, Yaşlı İletişimi, Sürdürülebilirlik, Yerel Yönetimler, Dijital Dışlanma

Kamu ve Özel Huzurevlerinde Yaşlı Beslenmesine Yönelik Menü Uygulamalarının Değerlendirilmesi

Saniye Sözlü[1], Sümeyra Sevim[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, saniye.koyuncu@gop.edu.tr*

[2]*Ankara Medipol Üniversitesi, sumeyrasevim90@gmail.com*

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2024 verilerine göre, Türkiye'de 65 yaş ve üzeri bireylerin sayısı 9,1 milyona ulaşarak toplam nüfusun %10,6'sını oluşturmaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verileri ise, kamuya ait huzurevlerinde 14.712 ve özel huzurevlerinde 13.030 yaşlı bireyin bakım aldığını göstermektedir. Bu durum, artan yaşlı nüfusla birlikte kurumsal bakım hizmetlerine duyulan ihtiyacın da hızla yükseldiğini ortaya koymaktadır. Yaşlı bireylerin sağlıklı yaşamlarının sürdürülmesinde yeterli ve dengeli beslenme büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, huzurevlerinde sunulan menülerin besin ögesi içeriklerini değerlendirerek yaşlı bireylerin günlük enerji ve besin ögesi gereksinimlerini ne ölçüde karşıladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın amacı Ankara'da faaliyet gösteren biri kamuya, diğeri özel sektöre ait iki huzurevinde sunulan on günlük menülerin enerji ve besin ögesi içeriklerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi ve yaşlı bireylerin günlük gereksinimlerini karşılama düzeylerinin belirlenmesidir. Çalışmada, iki farklı huzurevinin 2025 yılında aynı tarihlere ait on günlük menüleri incelenmiştir. Kamuya ait huzurevinde menüler üç kap set seçimsiz, özel huzurevinde ise dört kap set seçimsiz olarak hazırlanmıştır. Menüde yer alan yemeklerin enerji ve besin ögesi içerikleri, Beslenme Bilgi Sistemi (BeBİS 9.0) programı kullanılarak hesaplanmıştır. Hesaplamalarda huzurevlerinin beyan ettikleri standart tarifeler dikkate alınmıştır. Yaşlı bireylerin günlük enerji ve besin ögesi gereksinimleri Türkiye Beslenme Rehberi 2022 (TÜBER) referans alınarak değerlendirilmiştir. Özel huzurevinde sunulan menüler, enerji, protein, kalsiyum ve posa açısından kamuya ait huzurevlerine kıyasla daha yüksek düzeyde içerik sağlamaktadır. Kamuya ait huzurevindeki menülerde sebze, meyve ve süt ürünleri tüketiminin düşük olduğu, buna bağlı olarak kalsiyum ve posa alımının yetersiz kaldığı belirlenmiştir. Her iki huzurevinde de toplam yağ ve sodyum tüketiminin bazı günlerde önerilen sınırların üzerinde olduğu görülmüştür. Genel olarak, her iki kurumun menülerinin de bazı besin ögeleri açısından TÜBER 2022 referans değerlerini karşılamada yetersiz kaldığı, ancak özel huzurevinin daha dengeli bir dağılım sağladığı saptanmıştır. Bu çalışma, huzurevlerinde sunulan menülerin yaşlı bireylerin enerji ve besin ögesi gereksinimlerini karşılamada kısmen yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle kalsiyum, posa ve vitamin içeriklerinin artırılması; sebze, meyve ve süt ürünlerinin menülere daha dengeli şekilde eklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kurum diyetisyenlerinin bu süreçte aktif rol alması ve TÜBER 2022 referanslarına uygun planlama yapmaları, yaşlı bireylerin sağlıklı beslenme alışkanlıklarının desteklenmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Beslenmesi, Huzurevleri, Menü Planlama

Çevresel Sürdürülebilirliğin Bireylerin Sağlıklı Yaşlanma Davranışları Açısından Kentlerde Sıfır Atık Uygulamaları: Türkiye Genelinde Durumsal Bir İnceleme Ve G20 Ülkeleriyle Karşılaştırma

Altuğ Çağatay[1], Esin Hande Bayrak Işık[1], Semire Kalpakçı Yokuş[1], Nurbanu Çağatay[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, altug.cagatay@gop.edu.tr, esinhande.bayrak@gop.edu.tr, semire.kalpakciyokus@gop.edu.tr, nurbanucagatay@gmail.com*

Bu çalışma, çevresel sürdürülebilirlik ve sağlıklı yaşlanma arasındaki ilişkiyi kentlerde sıfır atık uygulamaları bağlamında ele almakta ve Türkiye'nin mevcut durumunu G20 ülkeleriyle karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Günümüzde hızla yaşlanan nüfus, kentleşme dinamikleri ile birleşerek hem çevresel hem de sosyal politikaların bütüncül bir yaklaşımla tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Sıfır atık politikaları, yalnızca kaynak verimliliğini ve çevre sağlığını desteklemekle kalmamakta, aynı zamanda yaşlı bireylerin sosyal katılım, fiziksel aktivite ve toplumsal aidiyet duygularını güçlendirerek sağlıklı yaşlanma süreçlerini destekleyebilecek potansiyele sahiptir. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesine dayanmaktadır. Akademik makaleler, ulusal ve uluslararası politika belgeleri, resmi raporlar ve G20 ülkelerine ait uygulama örnekleri sistematik biçimde analiz edilmiştir. Veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş, kodlama, kategori oluşturma ve tematikleştirme aşamalarından geçirilmiştir. Bulgular, altı ana tema altında toplanmıştır: (1) sıfır atık politikaları, (2) kentlerde uygulama modelleri, (3) sağlıklı yaşlanma ile ilişkiler, (4) G20 ülkeleri arası karşılaştırma, (5) sorunlar ve zorluklar, (6) çözüm önerileri. Karşılaştırmalı analiz, Almanya ve Avrupa Birliği ülkelerinin güçlü yasal çerçeveleriyle öne çıktığını; Japonya'nın Kamikatsu örneğinin ise topluluk-temelli ve yaşlı katılımını destekleyen başarılı bir model sunduğunu göstermiştir. Buna karşılık Brezilya, Hindistan, Güney Afrika gibi ülkelerde sıfır atık uygulamaları gelişim aşamasında olup yaşlıların entegrasyonu sınırlı kalmaktadır. Türkiye'de ulusal düzeyde stratejik çerçeveler geliştirilmiş olsa da uygulamada yaşlı bireylerin sürece aktif katılımı ve bu katılımı ölçen göstergeler yetersizdir.

Tartışma bölümünde literatürle uyumlu şekilde, sıfır atık politikalarının sosyal kapsayıcılık boyutunun genellikle ihmal edildiği ve yaş dostu kent yaklaşımlarının çevresel politikalarla nadiren ilişkilendirildiği vurgulanmıştır. Çalışmanın katkısı, sıfır atık ve sağlıklı yaşlanma politikaları arasındaki kesişim alanını belirginleştirmesi ve yaşlılara özgü göstergelerin geliştirilmesinin önemini ortaya koymasıdır. Sonuç olarak, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin entegre biçimde ele alınması gerektiği; WHO ve OECD'nin yaş dostu göstergelerinin sıfır atık ve döngüsel ekonomi göstergeleriyle bütünleştirilmesinin gelecekteki politika çerçeveleri için kritik bir adım olacağı sonucuna varılmıştır. Öneriler, farklı aktörlere (politika yürütücüleri, kurumlar, ülkeler, STK'lar, kanun koyucular) yönelik olarak geliştirilmiş ve yaşlıların sıfır atık süreçlerinde görünür hale getirilmesine odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sıfır Atık Politikaları, Sağlıklı Yaşlanma, Çevresel Sürdürülebilirlik, Sağlıklı Kentler

Ailede Hiyerarşi ve Güç: Paradoksal Müdahalelerin Aile Danışmanlığında Kullanımı

Yusuf Sarıkaya[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, yusufsarikaya@gmail.com*

Sistemik Aile Terapileri aileyi birbirine bağlı ve birbirini etkileyen parçalardan oluşan bir sistem olarak ele alır. Bu yaklaşıma göre ailedeki işlevsellik ve sorunlar tek bir üyeden kaynaklanmaz. Aile üyeleri arasındaki döngüsel etkileşimler, iletişim kurma tarzları ve aile rolleri önemli unsurlar olarak görülmektedir. Aile içi iletişimi etkileyen önemli unsurlardan biri ise gücün nasıl kullanıldığı ve bununla ilişkili olarak ortaya çıkan ailenin hiyerarşik yapısıdır. Ailede gücün kullanımı ve hiyerarşik yapısı sistemik terapilerden etkilenen pek çok kuramda vurgulanmakla birlikte en çok Stratejik Terapi içerisinde incelenmiştir. Gücün kullanımı ve aile hiyerarşisi eş ilişkilerini, ebeveynlik tarzlarını, kardeş ilişkilerini ve ebeveyn- çocuk ilişkilerini etkileyen önemli bir unsurdur. Ailede bozulmuş ya da tutarlı olmayan hiyerarşik yapıların pek çok patoloji ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. İşlevsel bir hiyerarşinin olmadığı ve üyelerin güç savaşı içerisinde olduğu ailelerde paradoksal müdahaleler aile sistemini yeniden düzenlemede etkilidir. Paradoksal müdahaleler rasyonel olmaktan çok pragmatiktir ve görünürde anlamsız ve saçma görünebilirler. Bu müdahaleler aile sistemini sarsarak, sistemin yeni bir dengeye ulaşmasına, rollerin değişmesine ve ailelerin şikâyet ettikleri soruna farklı bir bakış açısıyla bakmasına yardım ederler. Bu çalışmada ailede gücün üyeleri arasında işlevsel bir biçimde paylaşılması ve etkili bir hiyerarşi oluşturmada paradoksal müdahalelerin kullanımı ele alınmıştır. Bu kapsamda örnek bir uygulama, sunulan bir gerçek vaka üzerinden tartışılmıştır. Güç savaşı nedeniyle ilişki sorunları yaşan bir ailede, paradoksal müdahale sonrasında rollerin nasıl değiştiği, güç savaşının nasıl sonlandığı ve etkili hiyerarşinin nasıl oluştuğu üzerinde durulmuştur. Müdahale sonrasında aile çözülmez gibi gördükleri bir sorunun aslında çözülebilir olduğunu fark etmiş ve güç savaşını sonlandırarak yeni bir hiyerarşik denge oluşturmuştur. Paradoksal müdahalelerin etkililiği ve kültürel açıdan uygulanabilirliği geçmiş araştırmalar bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile Hiyerarşisi, Güç, Sistemik ve Stratejik Aile Terapileri, Paradoksal Müdahaleler

Türkiye'de Yaşlı Bireylerde Yalnızlık ve Bilgelik Algısı Üzerine Güncel Bulgular: Doküman Analizi Çalışması

Merve Nur Şahin[1], Ahmet Erdem[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, pdmervenursahin@gmail.com*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ahmet.erdem@gop.edu.tr*

Yaşlı nüfusun giderek artması bu gelişim döneminde yaşanan sorunları daha da görünür hale getirmiş, yaşlı bireylerle yapılan çalışmaların artmasında da etkili olmuştur. Sosyal rollerin değiştiği yaşlılık döneminde bireyler yalnızlık duygusunu hissetmektedir. TÜİK (2023) verilerine göre yaşlı nüfusun %20,4'ü yalnız yaşamaktadır. Uzun süren yalnızlık ise beraberinde psikolojik rahatsızlıkları da getirmektedir. Bunun yanında yaşlılık yalnızca risklerle değil kültürel ve psikolojik açıdan değerli niteliklerle de ilişkilidir. Bu değerlerden biri ise bilgeliktir. Yaşamda deneyimlerin ve bilgi birikiminin arttığı dönem olan yaşlılık, bilgelik açısından değerlidir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de yaşlı bireylerde yalnızlık ve bilgelik algısı üzerine güncel bulguları incelemektir. Bu çalışma; Türkiye'de yaşlı bireylerde yalnızlık ve bilgelik algısına dair yapılmış olan güncel çalışmaları nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi yöntemiyle incelemeyi hedeflemektedir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Çalışma kapsamında 2015 ve 2025 yılları arasında, Google Akademik ve Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi'nde bulunan 'yaşlılık ve yalnızlık', 'yaşlılık ve bilgelik' anahtar kelimeleri taranarak ulaşılan makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Araştırmaya dahil etme kriterleri; yaşlılarda yalnızlık, yaşlılarda bilgelik konusunda olması ve araştırma başlıklarında bu kelimelere yer verilmesi, son 10 yıl içinde yayımlanmış olması, Türkiye örnekleminde olması ve ruh sağlığı alanıyla ilgili olmasıdır. Araştırmada çalışmalar yalnızlık temasında; yaşlılarda yalnızlığın nedenleri, yaşlılarda yalnızlığın sonuçları, yalnızlığın koruyucu etmenleri ve müdahaleler alt başlıklarında incelenmiş; bilgelik temasında ise yaşlılarda bilgeliğin nedenleri, bilgeliğin sonuçları, müdahaleler alt başlıkları altında incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; 'yaşlılarda yalnızlık' kavramın disiplinler arası çalışıldığı görülmüştür. Başta psikoloji olmak üzere, sosyal bilimler, sağlık bilimleri, eğitim bilimleri, geriatri olmak üzere farklı bilim dallarında çalışmalara rastlanmıştır. Ayrıca bu kavramın ilişkilendirildiği ve tekrar eden değişkenler; depresyon, yaşam doyumu, yaşam kalitesi, ölüm kaygısı, sosyal destek ve sosyal medya olarak bulunmuştur. Literatürde 'yaşlılıkta bilgelik' kavramına dair çok fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmalar incelendiğinde bilgelik kavramını açıklamak için belgesel ve TV dizilerinden yararlanıldığı görülmüştür. Bu araştırma Türkiye'de yaşlı bireylerde yalnızlık ve bilgelik algısı üzerine güncel çalışmaları incelemiştir. Araştırma bulguları; Türkiye'de yaşlı bireylerin yalnızlık ve bilgelik algılarına dair güncel çalışmaları ortaya koymaktadır. Bulguların gelecek çalışmalarda araştırmacılara katkı sağlayacağı öngörülmüştür

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yalnızlık, Bilgelik algısı, Doküman analizi

Living With The Past, Planning For Others: Elderly Survivors' Choices After Disasters- Narratives From Turkey And Japan-

Nayuta Gambe[1]

[1]*Tohoku University, gambe.nayuta.r1@dc.tohoku.ac.jp*

Introduction/PurposeThis study elucidates how elderly disaster survivors envision their futures and the normative orientations that underwrite their livelihood- reconstruction choices. In Japan—one of the most rapidly aging societies—rural depopulation and youth out-migration destabilize the very premise of rebuilding "in place" after disasters. Recent Turkish earthquakes similarly foreground vulnerabilities among older adults; however, in contrast to Japan's publicly steered recovery architecture, local notables and major firms figure more prominently in reconstruction. Conceptually, the analysis links place-based memory, intergenerational obligation, and life-course pragmatics to show how "doing right by one's descendants" often trumps self-regarding utility. By comparing survivors' narratives in both contexts, the paper specifies the institutional and cultural conditions under which older people construct future perspectives and articulate obligations toward descendants and communities

Method: Fieldwork was conducted in two Japanese sites severely affected by earthquakes: Miyagi Prefecture (2011 Great East Japan Earthquake) and the Noto region (2024 Noto Peninsula Earthquake). Semi-structured interviews with 30 elderly households elicited narratives on livelihood restoration and future planning. A purposive sampling strategy sought variation in tenure (owner-occupied/multi-generational/leased), damage levels, and livelihoods (fishing, agriculture, services). Complementarily, in July 2025, interviews with residents of temporary housing were conducted in the Malatya region of Turkey with the generous cooperation of Professor İsmail (Akdeniz University) and Associate Professor Selman (İnönü University).

Results: interlinked findings emerged from the Japanese cases. First, many interviewees positioned themselves as the "last generation," construing the home's child-rearing function as fulfilled once offspring had relocated to cities; identity and belonging thus shifted from place reproduction to dignified maintenance. Second, respondents engaged in pragmatic cost–benefit calculi—monetary outlays, time horizons, bureaucratic frictions, and renewed hazard exposure—frequently deeming reconstruction "not worthwhile" given limited remaining life expectancy and the perceived priority of supporting younger generations. Third, individual choices were temporally synchronized with neighbors' recovery pace and community atmospheres, revealing collective temporalities of decision-making. In Turkey, similar attachments to place and accumulated memory—as well as comparable economic rationality—were observed. Distinctively, in Turkey the influence of informal actors—local notables and prominent companies providing livelihood support and housing—was pronounced, whereas in Japan recovery trajectories were driven largely by formal public institutions and the role of informal actors was comparatively limited.

Conclusion: Elderly survivors' choices follow a life-course logic cultivated over decades: privileging continuity with the past, securing sufficient functional capacity, and advancing the well- being of future generations over one's own. While modalities and timelines differ, these orientations recur across settings. Policy should move beyond one-size-fits-all models to engage mnemonic landscapes, intergenerational obligations, and community-paced recovery, and to craft equitable partnerships among public institutions, local notables, and the private sector that safeguard older adults' agency.

Keywords: Elderly survivors, Disaster recovery, Future perspectives, Reconstruction, Sociology

Türkiye'deki üçüncü Yaş Üniversiteleri: Akran Öğrenimi Perspektifinden Bir Değerlendirme

Nurcan Topal Kaya[1], Gülden Akın[2]

[1]*Bartın Üniversitesi, nurcantopal@gmail.com*

[2]*Ankara Üniversitesi, akingulden@gmail.com*

Hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde nüfus piramitlerinde giderek daha fazla yer kaplayan 60 yaş ve üzeri insanların profili geçmişteki akranlarından oldukça farklıdır. 60 yaş ve üzeri bireylerin artık daha uzun yaşaması, daha yüksek eğitim düzeyi ve daha elverişli sağlık koşullarına sahip olma ihtimalleri oldukça yüksektir. Bu değişen profil ile yaşlıların kişisel tatmin ve hayata aktif katılım amacıyla yeni bilgi ve beceriler edinmeye daha açık, öğrenme faaliyetlerine katılmaya daha istekli ve hazır olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda bu ihtiyaçların karşılanması ve aktif, sağlıklı ve başarılı bir yaşlanma sürecinin desteklenmesi amacıyla kurulan üçüncü yaş üniversiteleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de giderek yaygınlaşmakta ve önem kazanmaktadır. Aynı zamanda kişilerin yaş ve deneyim bakımından benzer (akran) kişilerden gelen tavsiyeleri daha kolay kabul ettiği ve yetişkinlerin özellikle gerçek ve pratik görevleri akranlarından öğrenirken keyif aldıkları, akran öğrenmesi yolu ile gerçekleştirilen öğrenme faaliyetlerine katıldıklarında, faaliyetleri kaçırmadan öğrenmeyi sürdürdükleri bilinmektedir. Bu sebeple, bu çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren üçüncü yaş üniversitelerinin akran öğrenimi perspektifinden ele alınarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Dünya'da öncü olan birkaç model vardır. Bunlar; Fransa, İngiltere, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Çin Modelidir. Çin modeli temel eğitimden sanat eğitimine kadar çok çeşitli bir eğitim yelpazesi sunması ile ön plana çıkarken, Kuzey Amerika modeli Fransız modeline benzemekle birlikte öğrencilerin ders içeriklerinin tasarlanmasında rol alması noktasında bu modelden ayrılmaktadır. Güney Amerika modeli ise yine Fransız modelini takip ederken temel amaçları açısından ayrılmaktadır. Türkiye ise Fransız Modelini benimsemiştir. Fakat İngiliz modeli de yetişkin eğitimi ve andragojik ilkeler bağlamında fayda sağlayabilir. Bu bağlamda, araştırmada dünyada üçüncü yaş üniversitelerine akran öğrenimi metodu ile öncü olan İngiliz modeli incelenmiştir. Araştırmada nitel bir model olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Buna göre, İngiliz modeli üçüncü yaş üniversiteleri öz-yardım modeli ile faaliyetlerini sürdürürken, andragojik bir model benimsenmektedir. Faaliyetlere katılan öğrencilere üye denmekte ve faaliyetlerin tamamı akran öğrenmesi yöntemi ile küçük ilgi grupları kurularak üyeler tarafından yürütülmektedir. Türkiye'deki üçüncü yaş üniversitelerinde ise bunun aksine daha organizasyon liderliğinde bir yönetim ve yukarıdan aşağı bir anlayış ile pedagojik model benimsendiği gözlemlenmiştir. Bu haliyle Türkiye'deki üçüncü yaş üniversiteleri Fransız Modelini takip etmektedir. Akran öğrenme modeli yetişkin eğitiminin temeli olan öz-yönelimli öğrenme, andragoji ve bakış açısı dönüşümünü içermektedir. Akran öğrenimi; amaca yönelik oluşu, bir ihtiyacı karşılaması veya yaşamsal bir soruna hızlı çözümler sunması bakımından yaşlı yetişkinler için uygun ve kolay bir öğrenme biçimi olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, akran öğrenme modelinin Türkiye'deki üçüncü yaş üniversitelerinde de kullanılması faydalı sonuçlara sebep olabilir ve bu yöntem teşvik edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü yaş üniversitesi, Akran öğrenimi, Hayat boyu öğrenme

Kentsel Yeşil Alanların Yaşlı Yetişkinlerin Sağlığı Üzerindeki Rolü

Candan Doğan[1], Ayşegül Sınırkavak[1], Fatma Karadağ[1]

[1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, dogancandan70@gmail.com, sinirkavaka@gmail.com, fatmakaradag587@gmail.com

Yaşlı yetişkinlerin oranının hızla arttığı ve 2050 yılına kadar küresel nüfusun %12'sinden %20'sine yükseleceği öngörülmektedir. Yaşlanan nüfusun artmasıyla birlikte kentleşme de hızla artmaktadır. Kentsel alanlarda, yeşil alanlar, özellikle sınırlı yaşam alanları sunan yoğun şehirlerde, yaşlı yetişkinlerin günlük yaşamlarında sıklıkla kullandıkları mekanlardır. Kentsel yeşil alanların yaşlı yetişkinlerin sağlığı üzerindeki etkisi yaşla birlikte daha da belirginleşebilir. Hareketliliğin azalması ve sosyal çevrenin daralması, yaşlı bireylerin yaşadıkları topluluklarda daha fazla zaman geçirmelerine yol açmakta; bu durum da onların toplumsal tesislere olan bağımlılığını ve kamusal alanlara maruz kalma düzeyini artırmaktadır. Hızla ilerleyen kentleşme ve yaşlanan nüfusun getirdiği artan yük karşısında, yeşil alanlar dünya genelinde yaşlı yetişkinlerin sağlığını ve yaşam kalitesini destekleyen kritik kamusal kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Kentsel yeşil alanlar, yaşlı bireylerin fiziksel aktivite olanaklarını genişleterek hem bedensel hem de ruhsal sağlıklarına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, sosyal entegrasyonu güçlendirerek yaşlı yetişkinlerin arkadaşlık bağlarını ve topluluk içindeki ilişkilerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Çeşitli uluslararası araştırmalar, yeşil alanlara erişimin yaşlı yetişkinlerin sağlık çıktılarıyla olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Yeşil çevrelere yakınlık; fiziksel aktivitenin artışı, hareketliliğin korunması ve işlevsel gerilemenin yavaşlaması gibi yaşlanma sürecine ilişkin kritik göstergelerde önemli katkılar sağlamaktadır. Yeşil ortamlar, rahatlama ve zihinsel yenilenmeye olanak tanıyan onarıcı özellikleri sayesinde, azalmış psikolojik stres, gelişmiş bilişsel işlevler ve artan duygusal iyilik hali ile ilişkilendirilmiştir. Literatür yaşlı dostu kentsel planlamanın önemini vurgulamakta ve yeşil alanların tasarımının, erişilebilirlik, güvenlik ve sosyal etkileşimi teşvik edecek şekilde yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Gelecekteki araştırmaların, kentsel yeşil alanların yaşlı bireylerin sağlık üzerindeki etkilerini daha derinlemesine inceleyerek, bu alanların tasarımına yönelik daha etkili stratejiler geliştirmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Yeşil Alanlar, Yaşlı Yetişkinler, Sağlık

Erken Çocukluk Eğitiminde Kuşaklararası Programlara Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz

Ayşe Filiz Ünser[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ayse.filiz@gop.edu.tr*

Kuşaklararası programlar, erken dönemdeki çocukların ve yaşlı bireylerin bir arada olduğu kültürel etkileşim, öğrenme ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamaktadır. Bu programlar çocuklarda iletişim, deneyim, empati ve olumlu yaşlılık algılarını geliştirirken yaşlı bireylerde ise aktif yaşlanma süreçlerini destekleyerek kuşaklararası bağları güçlendirmektedir. Bu çalışma, erken çocukluk eğitiminde kuşaklararası programlar kapsamında bilimsel eğilimleri incelemek amacıyla bibliyometrik bir analiz olarak tasarlanmıştır Bu alandaki çalışmalara ulaşmak için Web of Science veri tabanı kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise VOSviewer programı kullanılmıştır. Kuşaklararası etkileşimi ifade edeceği düşünülen "kuşaklararası program, kuşaklararası öğrenme, kuşaklararası etkinlik, büyükanne ve büyükbaba katılımı'' anahtar kelimeleri kullanılmış olup ek olarak erken çocukluk eğitimiyle ilgili ise "erken çocukluk eğitimi, okul öncesi, anaokulu ve gündüz bakımevi" anahtar kelimeleri birlikte kullanılarak tarama yapılmıştır. İlk olarak 73 çalışmaya ulaşılmıştır. Araştırma dahil etme kriterlerini karşılamayan 15 çalışma araştırmadan çıkarılmıştır ve analizler 58 çalışma ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın verilerine sadece makale türündeki yayınlar dâhil edilmiş olup herhangi bir yıl sınırlaması yapılmamıştır. Verilerin; yayın yılı, uluslararası iş birlikleri, anahtar kelime ağları, yazar ağları ve ortak atıf analizlerine göre bilimsel eğilimleri analiz edilmiştir. Çalışma bulguları; 1996-2010 yılları arasında yılda 1-2 yayın ile temsil edilen alanın, 2018'den sonra önemli bir ivme kazandığını ve 2022'de zirveye ulaştığını göstermektedir. İşbirlikleri incelendiğinde Amerika'nın yayın sayısının fazla olmasına rağmen Avusturalya'nın işbirliğinde merkezi konumda olduğu görülmektedir. Ek olarak bulgular; 'Kuşaklararası programlar'' ve ''erken çocukluk eğitimi'' anahtar kelimelerinin merkezde olmak üzere ''yaşlı yetişkinler'' ve ''kuşaklararası öğrenme'' anahtar kelimelerinin merkez etrafında kümelendiğini göstermektedir. Yazar işbirliği ağı analizine göre dört farklı kümede en fazla işbirliği ağına sahip yazarların; Radford, Katrina ve Fitzgerald, Janna Anneke'nin olduğu görülmektedir. Ek olarak birlikte atıf analizinde Holmes, Femia ve Jarrott'un çalışmaları en güçlü bağlantılara sahip kaynaklar olarak öne çıkmaktadır. Çalışma alanındaki bilimsel eğilimlerin 2018 yılı sonrası ivme kazanması, çalışma alanını yıllara göre daha fazla araştırmacı tarafından çalışıldığını göstermektedir. Öte yandan bilimsel eğilimlerin küresel açıdan yaygınlığının sınırlı olması, uluslararası işbirlikleri ve farklı kültürlerde daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Türkiye'de bu alanda yapılacak çalışmalar; erken çocukluk eğitiminin niteliğini artırması ve kuşaklararası etkileşime ilişkin özgün katkılar sunması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kuşaklararası Program, Erken Çocukluk Eğitimi, Yaşlı Yetişkinler

Çocuk Gelişimi ön Lisans öğrencilerinin Yaşlılık Algısı üzerine Metaforik Bir inceleme

Ayşe Filiz Ünser[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, ayse.filiz@gop.edu.tr*

Dünya nüfusunun yaşlanması, yaşlılığa ilişkin algıların önemini giderek artırmaktadır. Nitekim yaşlı bireylerin toplumla etkileşime girmeleri ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi, olumlu algıların geliştirilmesiyle mümkündür. Toplumun yaşlılık algısı; yaşlı bireylerin sosyal statülerinin ve nesiller arasındaki iletişimi belirlemektedir. Çok boyutlu bir kavram olan yaşlılık algısının somutlaştırılmasında metafor analizi etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Yaşlılık algısına ilişkin alanyazındaki metafor çalışmaları incelendiğinde genellikle çocuklar, yaşlılar, sağlık alanındaki üniversite öğrencilerinin yaşlılık algısının incelendiği görülmektedir. Ancak çocuk gelişimi programı öğrencilerinin yaşlılık kavramına ilişkin algılarını ortaya koyan çalışmalar sınırlıdır. Çocuk gelişimi öğrencileri, meslek yaşamlarında çocukların gelişim süreçlerini yönlendirecek uzmanlar olacağı düşünüldüğünde öğrencilerin yaşlılık algılarının somutlaştırılması bakımından yaşlılığa ilişkin algılarının açığa çıkarılması önemlidir. Ayrıca çocuk gelişimi öğrencilerinin yaşlılık kavramına ilişkin olumlu algıları, kuşaklar arası sağlıklı etkileşim ve çocuğun toplumsal yaşamda sağlıklı konumlandırılması açısından destekleyici bir unsur olarak görülmektedir. Bu bağlamda çalışma, çocuk gelişimi önlisans programı öğrencilerinin yaşlılık kavramına ilişkin örtük algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma nitel araştırma desenlerinden fenomenolojiyle (olgubilim) yürütülmüştür. Çalışmanın katılımcılarını Çocuk Gelişimi Önlisans Programında öğrenim gören 96 gönüllü öğrenci oluşturmuştur. Veriler, "Yaşlılık … gibidir. Çünkü …" şeklinde açık uçlu ifadeler kullanılarak Google Form üzerinden toplanmış, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Toplam 96 metafordan 91'i geçerli sayılmış ve uzmanlar ve araştırmacı arasında %82 oranında görüş birliği sağlanmıştır. Çalışmanın bulguları, öğrencilerin 48 farklı metafor ürettiği ve en sık tekrar eden metaforların sonbahar, bebeklik, çocukluk, çocuk ve kitap olduğunu göstermektedir. Analizlere göre metaforlar; 'Bakıma İhtiyaç Duyulan Evre', 'Doğanın Döngüsü', 'Bilgi, deneyim ve Birikimin Kaynağı', 'Yaşamın Yolculuğu ve Zaman', 'Yalnızlık ve Güçsüzlük' ve 'Çok Yönlü Bir Süreç' olmak üzere altı kategoriye ayrılmaktadır. Öğrencilerin en çok bilgi, deneyim ve birikimin kaynağı ile yaşamın yolculuğu ve zaman kategorilerinde metafor ürettikleri, en az ise doğanın döngüsü kategorisinde metafor ürettiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin yaşlılığı bilgi ve deneyim kaynağı ve çok yönlü bir süreç gibi olumlu yönleriyle tanımladıkları ve bakım ihtiyacı, yalnızlık ve güçsüzlük gibi olumsuz çağrışımlarla algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular Avrupa ve Akdeniz'deki çalışmalarla karşılaştırıldığında; Doğu Avrupa'da yaşlılık genellikle olumsuz metaforlarla tanımlanırken, Batı Avrupa'da bilgelik ve toplumsal katkı gibi çağrışımlarla, Akdeniz'de ise aile ve bakım ihtiyacına göre değişmekte olduğu görülmektedir. Türk kültüründe ise yaşlılık kavramı çoğunlukla saygı, bilgelik, tecrübe ve kuşaklar arası kültür aktarımı ile ilişkilendirilmektedir. Türkiye'de aile bağlarının güçlü olması yaşlı bireylerin toplumsal statüsünü destekleyici bir unsur olarak öne çıktığı görülmekte ve öğrencilerin olumlu algılarında kültürel temellerin etkili olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık Algısı, Çocuk Gelişimi, Metafor

Ülkemizde 2015-2025 Yılları Arasında Aile Eğitimine Yönelik Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Sistematik İncelenmesi

Gülsüm Mollahüseyinoğlu[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, gulsum.mollahuseyinoglu@gop.edu.tr*

Türk toplumunun kültürel yapısında aile önemlidir. Toplum olarak gelişmek hedefleniyorsa ilk aile gelişmeli, ailelerin gelişmesi için ise aile eğitim programları planlanmalıdır. Türkiye'de farklı disiplinlerde farklı ihtiyaçlara göre programlar uygulanmaktadır. Uygulanan programlarda ortak amaç "Çocuğun üstün yararı ilkesi" çerçevesinde çalışmaktır. Bu doğrultuda aile eğitimine yönelik yapılan çalışmaların incelenmesi, alandaki eğilimlerin ve ihtiyaçların belirlenmesi açısından önemlidir. Bu araştırmanın amacı Türkiye'de 2015-2025 yılları arasında aile eğitimine yönelik Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi Veritabanı'nda "aile eğitimi, aile eğitim" anahtar kelimeleri ile yayınlanan lisansüstü tez çalışmalarının sistematik incelenmesidir. Araştırmada sistematik literatür taraması yapılarak ulaşılan 184 çalışmadan araştırma dahil etme kriterlerine uymayan 92 çalışma çıkarılıp analizler 92 çalışma incelenerek yapılmıştır. Veriler, araştırmacının hazırladığı bilgi formu ile elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre; çalışmaların 58'i yüksek lisans, 32'si doktora ve 2'si tıpta uzmanlık çalışmasıdır. Araştırmacıların cinsiyet dağılımları incelendiğinde, 69'unun kadın, 23'ünün erkek olduğu; yöntemler incelendiğinde, 55 nicel,18 nitel 19 karma çalışma olduğu görülmüştür. Konulara bakıldığında; 71'inin etki, 7'sinin eleştirel, 7'sinin ihtiyaç, 6'sının içerik analizi ve 1'inin ise program oluşturma olduğu görülmüştür. Çalışmaların çoğunluğunda anneler örneklem olurken yalnızca 2 çalışmada babalar örneklem seçilmiştir. Çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde en çok 2019-2021 yıllarında yapıldığı belirlenmiştir. Çalışmaların yapıldığı üniversitelere bakıldığında, çoğunluğun Gazi, Hacettepe, Ankara, Marmara ve Anadolu Üniversiteleri olduğu görülmüştür. Sonuç olarak; çalışmaların çoğunluğunun yüksek lisans çalışması olması, aile eğitimi alanında doktora düzeyinde uzmanlaşmanın sınırlı kaldığını, çoğunlukla kadın araştırmacılar tarafından en fazla özel eğitim, okul öncesi ve çocuk gelişimi alanlarında ağırlıklı olarak etki analizi şeklinde nicel yöntemlerle yapıldığı, örneklem grubunun çoğunlukla anne seçildiği babalarla yapılan çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Çalışmaların 2019-2021 yıllarında belirgin artış gösterip ardından azalmasının aile eğitimine dönemsel bir ilgi olduğuna işaret ettiği ve çalışmaların çoğunlukla köklü üniversitelerde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Gelecekte yapılabilecek çalışmaların alana derinlik kazandırabilmesi amacıyla doktora düzeyinde çalışmaların teşvik edilmesi, yöntem çeşitliliğine gidilerek örneklem grubunda babalara daha çok yer verilmesi, etki analizinin yanı sıra farklı konulara da yer verilmesi, aile eğitim programlarının toplumun beklentilerine uygun olacak şekilde çeşitlendirilerek uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile Eğitimi, Aile Eğitimi Programı, Sistematik Literatür Taraması

Jinekolojik Kanserlerde Palyatif Bakım

Özlem Seymen[1], Aysel Çadırcı[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, ozlem.seymen@gop.edu.tr, ayselsudecadirci@outlook.com*

Kanser, dünya genelinde önde gelen ölüm nedenlerinden biri olarak yaşam beklentisinin artmasında önemli bir engel oluşturmaktadır. Jinekolojik kanserler ise hem dünyada hem de ülkemizde kadınlarda sık görülen kronik hastalıklar arasında yer almakta ve kansere bağlı ölümlerin başlıca nedenlerinden biri olarak ciddi bir halk sağlığı sorunu teşkil etmektedir. Jinekolojik kanserlerin küresel insidansı incelendiğinde, Küresel Kanser Gözlemevi (GLOBOCAN) 2020 verilerine göre serviks kanseri ikinci, endometrium kanseri altıncı ve over kanseri yedinci sırada yer almaktadır. Ülkemizde ise endometrium kanseri dördüncü, over kanseri altıncı ve serviks kanseri onuncu sırada görülmektedir. Kadınlar, kanserin tanı ve tedavi sürecinde ağrı, bulantı-kusma, konstipasyon, diyare, iştahsızlık ve dispne gibi pek çok semptomu aynı anda yaşayabilmektedir. Bu semptomlar; fiziksel, psikolojik, bilişsel ve rol fonksiyonlarını olumsuz yönde etkilemekte; ağrı, yorgunluk, anksiyete, depresyon ve cinsel işlev bozukluğu gibi sorunların bir arada görülmesi yaşam kalitesini düşürmekte, tanıya uyumu ve hastalıkla baş etme becerisini zorlaştırmaktadır. Yapılan çalışmalar, standart kanser tedavisine palyatif bakımın erken dönemde entegre edilmesinin jinekolojik kanser hastalarının yaşam kalitesini artırdığını göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), palyatif bakımı yaşamı tehdit edici hastalıklara eşlik eden sorunlar yaşayan hasta ve ailelerin, fiziksel, psikososyal ve manevi problemlerini erken tanılama, değerlendirme, tedavi ederek acı çekmelerini azaltma ya da önleme ve böylece yaşam kalitelerini artırma amacı olan bir yaklaşım olarak tanımlamaktadır. Palyatif bakım, tanı konulduğu andan itibaren başlamakta, küratif tedaviyle eş zamanlı yürütülmekte, yaşamın son döneminde semptomların şiddetini azaltmayı hedeflemekte ve ölüm sonrası yas sürecinde aileye destekle devam etmektedir. Bu yaklaşım, jinekolojik kanser hastası ve ailesinin tanı ile ölüm arasındaki süreci mümkün olduğunca aktif yaşamasını sağlamaktadır. Palyatif bakım uygulamaları, hasta ve ailelerinin yaşam kalitesini artırarak daha konforlu bir ölüm süreci geçirmelerine katkı sunmaktadır. Bu nedenle hastalar ve aileleri olabildiğince erken dönemde palyatif bakım hizmetlerine yönlendirilmelidir. Kapsamlı ve kaliteli bir jineonkoloji hizmeti sunumunda palyatif bakımın standart tedaviye entegre edilmesi kritik öneme sahiptir. Bu noktada özellikle hemşireler; semptom yönetimi, psikososyal destek, eğitim ve bakımın sürekliliğinde kilit rol üstlenmekte, hem hastaların hem de ailelerinin yaşam kalitesinin yükseltilmesine doğrudan katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Jinekolojik Kanserler, Palyatif Bakım, Yaşam Kalitesi, Semptom Yönetimi, Hemşirelik

Ev İçi Bağlar Mı, Çevrimiçi Ağlar Mı? Gençlerin Sosyal Medya Bağımlılıklarında Aile Dinamiklerinin Etkisi

Elif Boyraz[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, elif.boyraz@gop.edu.tr*

Bu çalışmanın amacı lise ve üniversitede öğrenim gören ya da bu öğrenimlerini henüz bitirmiş gençlerin problemli sosyal medya kullanımı ve sosyal medya bağımlılıklarının aile dinamikleriyle ilişkisini tespit etmektir. Aile dinamikleri gençlerin aile aidiyetleri, yaşadıkları ailenin iklimi, aile yaşamından tatminleri ve ebeveynlerin duygusal erişilebilirlikleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırma kapsamında aşağıdaki araştırma sorularının cevabı aranmaktadır: • Gençler aile dinamikleri itibariyle kümelere ayrılabilir mi? • Belirlenen kümelerin problemli sosyal medya kullanımları ve sosyal medya bağımlılıkları birbirinden farklı mıdır? Araştırmanın anakütlesini ailesinin evinde yaşayan lise ve üzeri düzeyde öğrenim gören veya tamamlamış gençler oluşturmaktadır. Örneklem çerçevesini belirlemenin güçlüğü sebebiyle tesadüfi olmayan örnekleme metotlarından kolayda örnekleme kullanılmıştır. 362 gençten çevrimiçi anketler aracılığıyla veri toplanmıştır.

Gençlerin en çok kullandıkları sosyal medya platformları Instagram, TikTok, YouTube ve Whatsapp'tır. Sosyal medya platformları içerisinde Facebook gençler tarafından terk edilmiş bir platform olarak görülmektedir. Günlük kullanım sırası incelendiğinde interneti günde 4-5 saat kullananlarla, günde 2-3 saat kullananların ağırlıkta olduğu görülmektedir. İnternette geçirilen vaktin önemli bir kısmı sosyal medyada geçirilmektedir. Sosyal medya kullanım amaçlarının başında video izlemek, fotoğraf ve video paylaşmak ve tanıdıkları insanlarla iletişim kurmak gelmektedir. Aile dinamikleri değişkenleri kullanılarak kümeleme analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz neticesinde iki küme elde edilmiştir. Kümelerin profilleri incelendiğinde birinci kümedeki katılımcıların destekleyici ailelerde yetiştikleri, aile üyelerinin paylaşılan değerlere sahip olduğu, aile üyeleri arasında uyumsuzluğun düşük olduğu, aile yaşam tatminlerinin yüksek olduğu, aidiyet hislerinin yüksek olduğu görülmektedir. İkinci kümedeki katılımcıların ise aidiyet hislerinin oldukça zayıf olduğu, destek göremedikleri, ortak değerleri paylaşamadıkları, uyumsuz ailelerde yetiştikleri ve aile yaşam tatminlerinin düşük olduğu söylenebilir. Dışlanmışlık faktörü ile ebeveynlerin duygusal erişilebilirliği değişkenleri ise ayırt ediciliği anlamlı olmayan değişkenlerdir. Bu özellikler dikkate alınarak birinci kümenin "desteklenen gençler", ikinci kümenin ise "ötelenen gençler" olarak isimlendirilmesi uygun görülmüştür. Birinci kümede 153 katılımcı, ikinci kümede 209 katılımcı yer almaktadır. Bu iki kümede yer alan katılımcıların problemli sosyal medya kullanım alışkanlıkları arasında anlamlı farkın olup olmadığı bağımsız iki örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçları beklenenin aksine desteklenen gençler kümesinde yer alan katılımcıların sosyal medya bağımlılıklarının, terapi amacıyla sosyal medya kullanımlarının ve sosyal medya kullanımı sebebiyle ebeveynleriyle yaşadıkları çatışmaların ötelenen gençler kümesinde yer alan katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Sosyal Medya Bağımlılığı, Aile İklimi, Aile Aidiyeti, Aile Yaşam Tatmini

Yaşlılıkta Yalnızlık, Duygusal Destek İhtiyacı ve İlişki Arayışı: Nitel Bir İnceleme

Sümeyra Erol[1], Feride Mualla Alagöz[2]

[1]*İstanbul Üniversitesi -Cerrahpaşa, smyr_erol@hotmail.com*

[2]*Bilkent Şehir Hastanesi, feridemualla@gmail.com*

Yaşlılık dönemi bireylerin yalnızlık, sosyal izolasyon ve duygusal destek ihtiyacı ile yoğun biçimde karşılaştıkları bir yaşam evresidir. Yalnızlığın, yaşlıların yaşam kalitesini düşüren en önemli psiko-sosyal faktörlerden biri olduğu çalışmalarda sıklıkla vurgulanmaktadır. Yaşam kalitesi kavramı, yaşlı bireyler için yalnızca fiziksel sağlık göstergeleri ile değil; psikolojik iyilik hali, duygusal destek ve sosyal ilişki doyumu gibi mekanizmalar ile de doğrudan ilişkilidir. Bu noktada yaşlılıkta duygusal ilişki arayışı dikkat çekici bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle 65 yaş üzerinde olup yalnız yaşayan kadınlarda duygusal ilişki arayışı gerek toplumsal kabuller gerekse kültürel normların etkisiyle görmezden gelinen bir durum haline gelmektedir. Literatürde yaşlılık sürecinde yalnızlık ve depresyon arasındaki ilişkiyi ortaya koyan pek çok çalışma bulunmakta ancak duygusal yakınlığın bu süreçteki rolünü ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, 65 yaş üzeri olup yalnız yaşayan kadınların duygusal ilişkilere yönelik kaygı ve beklentilerini incelemek, bu arayışın psiko-sosyal dinamiklerini ortaya koymak ve süreci sosyal hizmet perspektifinden değerlendirmektir. Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılacak olup yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veri toplanması planlanmaktadır. Araştırma ile ilgili ön çalışmalar ve literatür, yalnız yaşayan 65 yaş üstü kadınlarda duygusal ilişki arayışının daha çok yalnızlık, sosyal destek eksikliği ve aidiyet ihtiyacı gibi faktörler etrafında şekillendiğini göstermektedir. Yaşlılık alanında az çalışılmış bir konu olarak romantik/duygusal ilişki arayışının anlaşılması, yaşlılık dönemindeki psiko-sosyal ihtiyaçların anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Çalışmada elde edilecek sonuçların, yalnız yaşayan yaşlı kadınların görünmezleşen duygusal ihtiyaçlarının sosyal hizmet perspektifinden incelenerek dikkate alınmasına ve bu alanındaki sosyal politikaların güçlendirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Duygusal Destek, İlişki, Sosyal Hizmet

Yaşlı Bireylerin Sanal Sosyal Destek Kullanımı

Şükran Ayçiçeği[1], Enver Mengü[1]

[1]*İstanbul Medeniyet Üniversitesi, aycicegisukran86@gmail.com, enver.mengu@medeniyet.edu.tr*

''Yaşlı Bireylerin Sanal Sosyal Destek Kullanımı'' adlı çalışmada yaşlı bireylerin sosyal destek ihtiyaçlarını sanal ortamlar üzerinden karşılaması ve bu durumun yaşamlarına olan etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yaşlılık dönemiyle birlikte gelen sosyal izolasyon, yalnızlık gibi süreçlerin sosyal destek ile daha sağlıklı yürütülebildiği bilinmektedir. Sosyal destek kavramı bireyin iyilik halini gözeten, yaşam standartlarını etkileyen, yaşam içerisinde olumsuz bir durum ile karşılaşıldığında koruyan, baş etme stratejisi geliştirmesine yardımcı olan ve bireyin yaşam doyumunu arttıran bir kavramdır. Sosyal destek mekanizmaları sayesinde bireylerin hem fiziksel hem psikolojik sağlıkları olumlu yönde etkilenir. Özellikle yaşlı bireylerin sosyal desteğinin azalması depresif ve olumsuz duyguları beraberinde getirmektedir. Son yıllarda sosyal destek sanal boyutlara taşınmış ve önem kazanmıştır. Sosyal medya programları ya da arkadaşlık kurulabilen siteler yaşlı bireyler için sanal sosyal destek alanı oluşturmaktadır. Bu platformlarda yaşlı bireylerin arkadaşlık kurmak, sevgi aramak, iletişim halinde olmak ya da sosyal destek mekanizmalarını arttırmak gibi amaçları bulunmaktadır. Sanal sosyal desteğin yaşlı bireylere yönelik avantajlı olduğu söylenmektedir. Bireylerin aktif yaşam sürmelerine ulaşılabilir olmalarına, sosyal ilişkilerinin devamına yönelik yararları vardır. Yapılan çalışma nitel araştırma ile yürütülmüş, yaşlı bireyler ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, veriler toplanmış ve tematik analiz ile incelenmiştir. Elde edilen verilere göre yakın zamanda dijital sosyal desteğin yaşlı bireyler için önem kazandığı ve kendileri için olumlu olduğu fakat dijital okuryazarlıkları kısıtlı olduğu için zorlanmaların yaşandığı sonucuna varılmış, önemli bulgular elde edilmiştir. Yaşlı bireylerin sanal sosyal destek alanından faydalanmaları güçlendirici olmakla birlikte, yaşlı bireylere yönelik planlanacak olan sosyal hizmet uygulamalarının dijital okuryazarlığı arttırıcı, erişim eşitsizliklerini azaltıcı nitelikte geliştirilmesi gerektiği gibi öneriler elde edilen bulgular ışığında geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Destek, Sanal Sosyal Destek, Yaşlılık Dönemi, Sanal Platformlar.

Yaşlı Bireylerin Gündelik Yaşam Pratiklerinde Dijital Teknolojinin Yeri: Nitel Bir Araştırma

Aleyna Tanrıverdi[1], Enver Mengü[1]

[1]*İstanbul Medeniyet Üniversitesi, tanriverdi.aleynaa@gmail.com, enver.mengu@medeniyet.edu.tr*

Gündelik yaşamda her yaştan bireyin olduğu gibi yaşlı bireylerin de iletişim kurma, sosyalleşme, sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi birçok ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlarını giderme konusunda bireylerin gündelik yaşamlarında dijital teknolojiyi hangi alanlarda ne amaçlara yönelik kullandıkları, hangi dijital teknoloji araçlarını ne sıklıkla kullanabildikleri ve bu araçları kullanma sürecindeki deneyimleri gündelik yaşamlarındaki dijital teknolojinin yerine göre değişiklik göstermektedir. Günden güne nüfus içerisindeki oranı artan yaşlı bireylerin de dijital teknolojinin gündelik yaşamları içerisindeki yerinin ve dijital teknolojiyi kullanım biçimlerinin anlaşılması önem taşımaktadır. Nitekim özellikle sağlık problemleri, ekonomik zorluklar ve kuşak çatışması gibi faktörler nedeniyle ciddi sosyal sorunlar yaşayan yaşlı bireylerin dijital teknoloji deneyimleri gündelik pratiklerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda araştırma, yaşlı bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde dijital teknolojinin yerinin anlaşılmasını hedeflemektedir. Öznel deneyimlerini kendi perspektiflerinden aktarma imkanı tanıması nedeniyle nitel araştırma yönteminin tercih edildiği bu araştırmada, aynı amaçla uyumlu olarak fenomenoloji deseninden yararlanılmıştır. Bu kapsamda 65 yaş ve üzerinde, dijital teknoloji aracı kullanmakta olan 14 yaşlı birey ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre öncelikle yaşlı bireylerin dijital teknolojiyle olan ilişkilerinde eğitim, sağlık ve çalışma durumlarının önemli derece etkili olduğu görülmüştür. Bunun yanında yaşlı bireylerin dijital teknolojiye adaptasyon sürecinin zor olduğu ve dijital teknoloji araçlarını kullanırken desteğe ihtiyaç duydukları, dijital teknolojiyi gündelik yaşamlarında sıklıkla yakınlarıyla iletişim kurmak ve boş vakitlerini eğlenceli geçirebilmek amacıyla kullandıkları, yetersiz bilgi birikimi ve taşıdıkları güvensizlik duygusu sebebiyle çoğu zaman dijital teknolojiye mesafeli kaldıkları anlaşılmaktadır. Buradan hareketle de dijital teknoloji deneyimlerini daha verimli geçirebilmeleri adına yaşlı bireylere yönelik dijital destek hattının kurulması, olası problemlere karşı bilinçlendirme eğitiminin ve dijital okuryazarlık eğitiminin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Teknoloji, Teknoloji Algısı, Teknoloji Deneyimi, Yaşlılık.

Suriyeli Yaşlı Göçmenlerde Göç Sonrası Güçlükler, İhmal ve Psikolojik Dayanıklılık

Deniz Işıker Bedir[1], Cudi El Şeyh[1]

[1]*Mardin Artuklu Üniversitesi, denizbedir@artuklu.edu.tr, alshikh.judy@gmail.com*

Göçmenlik deneyimi, bireylerin yaşamını derinden etkileyen çok boyutlu bir süreçtir. Yaşlı göçmenler ise hem göçmenlik hem de yaşlılık nedeniyle iki kat dezavantajlı bir grubu oluşturmaktadır. Türkiye'ye göç eden Suriyeli yaşlıların, fiziksel yetersizlikler, iş bulma zorlukları ve çalışma hayatına katılamamaları sebebiyle ekonomik bağımlılık yaşadıkları; ayrıca sosyal bağlardan kopma ve yeni toplumun normlarına uyum sağlamada güçlük çektikleri bilinmektedir. Bu durum, onları diğer göçmen gruplarına kıyasla daha kırılgan hale getirmektedir. Bu araştırmanın amacı, Suriyeli yaşlı göçmenlerin göç sonrası karşılaştıkları güçlükleri, ihmal deneyimlerini ve psikolojik dayanıklılıklarını nitel yöntemle incelemektir. Çalışma, Gaziantep ve Mardin illerinde yaşayan 60 yaş üzeri 8 Suriyeli katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verileri kapsamaktadır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle kodlanmış ve "fiziksel zorluklar, ihmal deneyimleri, göçmenliğin zorlukları, savaş ve göçün psikolojik etkileri ve dayanıklılığı arttıran mekanizmalar" temaları elde edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında yaşlı göçmenlere yönelik hizmet modellerinin yeniden düzenlenmesi gerektiği tartışılmıştır. Araştırma, göç ve yaşlılık kesişiminde yaşlı ihmali olgusuna ışık tutmayı ve psikososyal destek programlarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli yaşlı göçmenler, göç sonrası güçlükler, psikolojik dayanıklılık, nitel araştırma

Kronik Hastalıklarda Aile Merkezli Bakım

Sabahat Sivri Dağlı[1], Döndü Şanlıtürk[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, sabahat.dagli@gop.edu.tr, dondu.tuna@gop.edu.tr*

Kronik hastalıklar günden güne artan, sürekli bakım gerektirmesinden dolayı sağlık sistemlerine yük getiren önemli hastalıklardır. Dünya genelinde her yıl 41 milyon insan kronik hastalıklardan hayatını kaybetmektedir. Kronik hastalıklar bireylerin yaşamını fiziksel, psikolojik ve ekonomik olmak üzere birçok yönden etkilemektedir. Kronik hastalıkların etkileri ile mücadele edemeyen bireylerde hastalığın şiddeti ve semptom yükü artmakta ve yaşam kalitesi olumsuz etkilenmektedir. Hastalık bireyi çok yönlü etkilemenin yanında bakım ihtiyacı, iş kaybı gibi nedenlerle aileyi de etkilemektedir. Hastalığın yönetiminde bireyin uyumuyla beraber sosyal çevrenin uyumu da önem arz etmektedir. Kronik hastalık yönetiminde ilaç tedavisiyle beraber diyet gibi yaşam şekli değişiklikleri çok önemlidir. Bireyin, hastalığında tam kontrolü sağlayabilmesi için aile desteği önemli bir yer tutmaktadır. Bu noktada kronik hastalıkların yönetiminde aile merkezli bakım yaklaşımına başvurulmaktadır. Aile merkezli bakım aileyi ve bireyi bir bütün olarak ele alan, sağlığı korumayı ve sürdürmeyi amaç edinen bir bakım yaklaşımıdır. Bu derleme, kronik hastalığı olan bireylerde aile merkezli bakımın etkilerine ilişkin literatür taranarak bilimsel çalışmaların bir araya getirilmesi amacıyla planlanmıştır. Aile merkezli bakım, kronik hastalık, aile katılımı, sosyal destek anahtar kelimeleri kullanılarak elektronik veri tabanları tarandı. Türkçe veya İngilizce tam metin yayınlanmış bilimsel çalışmaların sonuçları dahil edildi. İncelenen çalışmaların sonucuna göre aile merkezli bakımın hasta güvenliğini arttırdığı, tekrarlı yatışları azaltarak sağlık maliyetlerini düşürdüğü, hasta memnuniyetini arttırdığı, bireylerin tedaviye uyumlarını kolaylaştırdığı ve genel bakım kalitesini iyileştirdiği görülmüştür. Kronik hastalığı olan bireylerle sürekli etkileşim içerisinde olan hemşireler, aile üyeleri ile bakım konusunda iş birliği yapmalı ve aile üyelerini bakıma dahil olmaları için teşvik etmelidir.

Anahtar Kelimeler: Aile Merkezli Bakım, Kronik Hastalık, Aile Katılımı, Sosyal Destek

Doğumun Kuşak Köprüsü: Kadından Kadına Aktarılan Görünmeyen Miras ve Kuşaklar Arası Manevi Destek

Vasviye Eroğlu[1], Sena Cip[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, vasviye.eroglu@gop.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, senacp9269@gmail.com*

Doğum, kadınlar için yalnızca biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda sosyal, çevresel ve kültürel faktörlerden etkilenen bütüncül bir yaşam deneyimidir. Kadının belleğinde derin izler bırakan bu deneyim, ayrıntılarıyla hatırlanmakta ve çoğu zaman kuşaktan kuşağa aktarılan bir mirasa dönüşmektedir. Tarihsel olarak, doğum eylemi kadının yalnız başına üstlendiği bir süreç olmaktan ziyade, genellikle başka kadınların desteği ile yaşanmıştır. Özellikle büyükannelerin doğum sonrasında anne ve bebeğin bakımında üstlendikleri rol, yalnızca fiziki bir yardım değil, aynı zamanda kuşaklar arası manevi bir destek oluşturmuştur. Günümüzde araştırmalar, doğum deneyimlerinin yalnızca bireysel değil, biyolojik ve toplumsal düzeyde de kuşaklara aktarılan etkiler taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin yaşadığı travmaların epigenetik düzeyde değişikliklere yol açtığı ve bu değişimlerin sonraki nesillere aktarılabildiği ortaya konmuştur. Bu bağlamda, bir kadının doğum sürecinde yaşadığı olumlu ya da olumsuz deneyimler, yalnızca kendisiyle sınırlı kalmayıp, çocuklarının ve torunlarının biyolojik ve psikososyal mirasına da etki etmektedir. Kadından kadına aktarılan doğum hikâyeleri de bu mirasın en görünür taşıyıcılarından biridir. Kadına özgü, sözlü kültürle şekillenen bu hikâyeler, bir yandan anne adayları için doğuma dair bilgi kaynağı oluştururken, diğer yandan olumlu ya da olumsuz çağrışımlarıyla kadının bilinçaltına derinlemesine işleyebilmektedir. Olumsuz deneyimlerin aktarımı, doğum korkusunu besleyen güçlü bir unsur haline gelirken; olumlu hikâyeler, doğumun doğal ve güçlendirici yönünü destekleyerek kadının psikolojik dayanıklılığını artırabilmektedir. Bu bağlamda doğum, kuşaklar arasında yalnızca biyolojik bir bağ değil, aynı zamanda görünmeyen manevi bir köprü inşa etmektedir. Kadından kadına aktarılan bu miras hem toplumsal belleğin hem de aile içi dayanışmanın önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir. Bu çalışma, doğumun yalnızca bireysel bir deneyim değil, kuşaklar arası aktarım ve manevi destek yoluyla şekillenen çok katmanlı bir olgu olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğum Deneyimi, Kuşaklar Arası Destek, Kültürel Aktarım, Aile Mirası, Maneviyat

Bilim ve Kültürel Mirasın Sessiz Çatışması: Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Uygulamaların Anne ve Yenidoğan Sağlığına Yansımaları

Seda Cip[1], Ayşe Çataloluk[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, cipsedaa@gmail.com, ayse.mete@gop.edu.tr*

Anne ve yenidoğan sağlığı, bilimsel yaklaşımların ötesine uzanan; kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılarak şekillendirdiği çok katmanlı bir olgudur. Özellikle toplum büyüklerinin deneyim ve inanışları, genç annelere doğrudan aktarılan uygulamalar aracılığıyla, çoğu zaman farkında olmadan benimsenen sağlık davranışlarını oluşturmaktadır. Kundak, tuzlama, kırk çıkarma, nazar uygulamaları ve lohusalık dönemine özgü kısıtlamalar gibi geleneksel girişimler, kültürde önemli bir yer tutmakta; ancak modern sağlık yaklaşımlarıyla kimi zaman örtüşmekte, kimi zaman ise çelişmektedir. Bu durum, anne ve yenidoğan sağlığında görünmez fakat belirgin etkiler yaratan bir ikilem ortaya çıkarmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalar, sıkı kundak uygulamasının gelişimsel kalça displazisine yol açabileceğini, tuzlama pratiğinin ise deri bariyerini zedeleyerek enfeksiyon riskini artırabileceğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bebeklerin uyku pozisyonu ve hijyen koşulları gibi alanlarda da geleneksel alışkanlıkların modern tıp önerileriyle çeliştiği de görülmektedir. Öte yandan, literatürde yer alan bazı çalışmalar ise kırk çıkarma gibi ritüellerin enfeksiyon riski barındırmasına rağmen, annenin sosyal destek düzeyini artırdığını ve bu durumun postpartum ruh sağlığını destekleyici bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, geleneksel uygulamalar ile modern sağlık yaklaşımları arasındaki etkileşim hem biyolojik hem de psikososyal açıdan önemli sonuçlar meydana getirmekte; anne ve yenidoğan sağlığını doğrudan etkileyen çok boyutlu bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Ebelik mesleği de bu süreçte, zararlı uygulamaların dönüştürülmesi ve yararlı olanların desteklenmesi açısından önemli bir sorumluluk taşımakta; ailelerle kurulan güvene dayalı iletişim sayesinde de sağlık davranışlarının yeniden şekillendirilmesinde güçlü bir etki alanı oluşturmaktadır. Bu çalışma da bilimsel bulgular ile kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel yaklaşımlar arasındaki çatışmayı görünür kılmayı amaçlamakta; toplum temelli sağlık hizmetlerinde kültür ve bilimin birlikte nasıl uyumlanabileceğine dair öneriler geliştirilmesi gerektiğine de dikkat çekmeyi hedeflemektedir

Anahtar Kelimeler: Anne ve Yenidoğan Sağlığı, Kültürel Uygulama, Kuşaklar Arası Aktarım, Bilimsel Yaklaşım, Ebelik Rolü

Sağlık Bilimleri Öğrencilerinin Evliliğe İlişkin Tutumları ve Ekran Maruziyetlerinin Belirlenmesi

Vasviye EROĞLU[1], Esra ÇAYLAK ALTUN*[2], Zeynep ACUNGİL[3]

[1-3] TOGÜ Kadın ve Aile Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, 60250, Tokat, Türkiye

*Sorumlu yazar e-posta: esracaylak86@gmail.com

Özet

Bu araştırma, dijitalleşmenin hızla arttığı günümüz toplumunda sağlık bilimleri öğrencilerinin ekran maruziyetleri ile evliliğe ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin bireylerin sosyal yaşam biçimlerini, iletişim örüntülerini ve ilişkisel dinamiklerini derinden etkilediği bir dönemde, gençlerin evliliğe yönelik bakış açılarının bu süreçten nasıl etkilendiğini anlamak, geleceğin toplumsal yapısına ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören, 18–24 yaş aralığında, evli olmayan 212 öğrenci ile 28 Temmuz–31 Eylül 2025 tarihleri arasında yürütülmüştür. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve demografik bilgiler, ekran kullanım alışkanlıkları ve evliliğe ilişkin tutumları içeren bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 20 programında frekans, yüzde ve ortalama değerleriyle değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin %68,4'ü günde dört saatten fazla ekran karşısında vakit geçirmektedir. Katılımcıların %82'si en fazla sosyal medya platformlarını kullandığını belirtmiş, %47'si ekran süresinin uyku düzenini, %39'u sosyal ilişkilerini, %34'ü akademik başarılarını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Öğrencilerin yalnızca %18'i ekran süresini sınırlayıcı bir uygulama kullandığını bildirmiştir. Evliliğe yönelik tutumlara bakıldığında, öğrencilerin %61,3'ü evliliği "karşılıklı sevgi, saygı ve güven temelli bir birliktelik" olarak tanımlamış, %42,5'i evlenmeyi ilerleyen yaşlarda düşündüğünü, %28,7'si ise evliliğin bireysel özgürlüğü kısıtlayabileceğini belirtmiştir.

Sonuç olarak, yoğun ekran maruziyetinin gençlerin sosyal etkileşim biçimlerini, ilişki kurma eğilimlerini ve evliliğe dair beklentilerini etkilediği görülmektedir. Dijitalleşme süreci, bireysel değerleri ve toplumsal rollerin algılanışını dönüştürmekte; bu durum da evlilik tutumlarına dolaylı olarak yansımaktadır. Bu doğrultuda, dijital farkındalık eğitiminin artırılması, teknoloji kullanımının bilinçli şekilde yönetilmesi ve gençlerin sağlıklı ilişki becerilerinin güçlendirilmesi, gelecekte daha dengeli ve sürdürülebilir ilişki modellerinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: EKRAN MARUZİYETİ, EVLİLİĞE İLİŞKİN TUTUM, SAĞLIK BİLİMLERİ ÖĞRENCİLERİ, DİJİTALLEŞME, GENÇLİK

Ebeveyn Phubbing Ile İlgili Yapılan Araştırmalar: Bir Derleme Çalışması

Sena Şahin[1], Faruk Caner Yam[1]

[1]*Tokat Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, senasahin6006@gmail.com, farukcaner.yam@gop.edu.tr*

Teknoloji son yıllarda hızla gelişmekte ve hayatımıza olumlu yönde çok sayıda katkı sağlamaktadır. Hayatımıza en çok katkı sağlayan teknolojik cihazlardan bazıları telefon, bilgisayar, tablet gibi iletişim araçlarıdır. Bu iletişim araçları sayesinde hızlı bir şekilde bilgiye ulaşabiliyor, iletişim kurabiliyor, sosyal medyada vakit geçirebiliyor, alışveriş yapabiliyoruz. İletişim araçlarının hayatımıza olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de mevcuttur. "Phubbing" bu olumsuz etkilerden birisidir. Phubbing insanların diğer insanlarla iletişim kurarken akıllı telefonlarıyla ilgilenmeleri ve diğer insanlarla iletişimi kesmeleri demektir. Phubbing davranışı, davranışın görüldüğü alanlara göre adlandırılır. Örneğin; eşlerin birbirine phubbing davranışı sergilemeleri "partner phubbing" diye adlandırılırken, ebeveynlerin çocuklarına karşı sergilediği phubbing davranışı "ebeveyn phubbing" olarak adlandırılır. Araştırmanın konusu olan ebeveyn phubbing' in çocuklar ve ergenler üzerinde çok sayıda olumsuz etkisi bulunmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalar da bu etkileri kanıtlamaktadır. Araştırmalarda ebeveyn phubbing' in çocuk ve ergenlerde psikososyal sorunlara yol açtığı görülmektedir. Özellikle duygusal ihmal algısı, sosyal destek algısında azalma, özgüven sorunları, kaygı ve depresyon artışı öne çıkan bulgular arasındadır. Ayrıca aile içi iletişim kalitesinin zayıflaması, çocuklarda ve ergenlerde yalnızlık, problemli internet ya da akıllı telefon bağımlılığının yaygınlaşması gibi sonuçlara da sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğinin korunmasında dijital teknolojinin kullanımına dikkat edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürde önerilen çözüm yolları incelendiğinde öncelikle ebeveynlerin bilinçli teknoloji kullanımı ile ilgili farkındalık düzeylerinin artırılması gerektiği görülmektedir. Ailelere yönelik eğitim programları ve ebeveynlik becerilerini destekleyen çalışmalar da phubbing davranışının azaltılmasında katkı sağlayabilir. Bu çalışmada ilgili araştırmalar sistematik bir şekilde değerlendirilmiş, ebeveynlere ve ailelere yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Elde edilen bulgular ileride yapılacak araştırmalara katkı sağlayarak aile içi ilişkilerin güçlendirilmesine zemin oluşturabilir. Bu bağlamda ebeveyn phubbing davranışının çocuklar ve gençler üzerindeki etkisinin incelenmesi önemlidir. Bu araştırmanın amacı ebeveyn phubbing ile ilgili yapılan araştırmaları derlemek, ebeveyn phubbing ile ilgili çözüm önerileri sunmak ve literatüre katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Phubbing, Telefon, Çocuk, Ergen

Refah Devletinin Dönüşümü, Dijitalleşme ve Yaşlı Bakımı: Sorunlar, Zorluklar ve Olanaklar

Batuhan Ersöz[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, batuhan.ersoz@gop.edu.tr*

Küresel ölçekte önemli bir toplumsal olguya işaret eden yaşlanma süreçleri, refah devletinin dönüşümüne paralel olarak yaşlı bakımına ilişkin tartışmaların daha görünür hale gelmesine neden olmaktadır. Özellikle uzun dönemli bakımın sürdürülebilirliği, dijitalleşme ile birlikte hem yeni fırsatları hem de önemli eşitsizlik risklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu çalışma refah devletinde meydana gelen dönüşümün yaşlı bakımı üzerindeki etkilerini dijitalleşmenin sunduğu olanaklar ve yarattığı sorunlar üzerinden değerlendirmektir. Dijitalleşme, yaşlıların günlük yaşamlarını sürdürmelerini kolaylaştıracak ve sosyal izolasyonu azaltacak birçok çözüm sunabilmektedir. Aynı zamanda bakım ihtiyacının karşılanmasında da esnek ve hızlı çözümler geliştirilmesine katkı sağlayabilmektedir. Fakat bu alandaki çözümler çeşitli sorunları da bünyesinde barındırmaktadır. İlk olarak dijital hizmetlerin etkin bir şekilde kullanılması belirli dijital beceri ve olanaklara sahip olmakla eş zamanlı olarak ilerlemektedir. Dijital dönüşüme ilişkin imkân ve becerilerden yoksunluk bu alandaki hizmetlere ulaşmayı olanaksız hale getirmekte, yeni eşitsizlik formlarını güçlendirme riskini bünyesinde barındırmaktadır. İkinci sorun alanını ise bakım hizmetlerinin dijital platformlar üzerinden organize olması oluşturmaktadır. Bu durum refaha ilişkin hizmetlerin piyasa mekanizmasına bırakıldığı bir işleyişte, metalaşma sürecinin dijitalleşme aracığıyla hem giderek etkisinin güçlendiği hem de giderek daha görünmez bir alana çekilerek bireysel sorumluluklar çerçevesinde değerlendirildiği bir yapının kurumsallaşmasına neden olmaktadır. Bakım odaklı dijital platformlar, enformel ilişkilerin merkezi konumda bulunduğu, düzenlemeler açısından sorunlar içeren bir alanda hizmet sunmaktadır. Bakım emeği, çoğunlukla kadınlar ve göçmen işçilerden oluşarak, düşük ücretli ve güvencesiz bir niteliğe sahip olmakta hem hizmet talep edenler hem de bakım hizmetini sunanlar açısından çok boyutlu bir sorun alanı ile karşılaşılmaktadır. Böylece sosyal, ekonomik ve mekânsal boyutlara sahip ve farklı düzeylerde eşitsizlikleri içeren bir işleyiş ortaya çıkmaktadır. Dijitalleşmeye ve bakım hizmetlerine ilişkin bu özellikler bir arada değerlendirildiğinde, dijitalleşmenin uzun dönemli bakım kapsamında önemli olanaklar sunabileceği, fakat bunun ancak hem erişimi artıracak yaşlı-dostu mekanizmaların kurulması, hem de bakım hizmeti sağlayacak olanların güçlü sosyal koruma ve izleme mekanizmalarına sahip olmaları koşuluyla gerçekleşebileceği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Bakımı, Bakım Emeği, Dijitalleşme

Başarılı Yaşlanma Müdahalelerinde Perma Modelinin Kullanımına Yönelik Deneysel Bir Araştırma

Göknil Nur Koçak[1], Dilek Er Şentürk[2]

[1]*Yalova Üniversitesi, goknilkocak@hotmail.com*

[2]*MersİnÜniversitesi, dileker_82@hotmail.com*

DSÖ (2020), 2050'ye kadar 60 yaş üstü nüfusun iki katına çıkarak dünya nüfusunun %22'sini oluşturacağını öngörmektedir. Bu demografik dönüşüm, yaşlı bireylerin biyolojik ve tıbbi olduğu kadar psikolojik, sosyal ve kültürel açıdan da desteklenmesini gerekli kılmaktadır. Başarılı yaşlanma düşük hastalık riski, yüksek işlevsel kapasite ve aktif yaşamla tanımlanırken (Çelebi, 2021), psikolojik iyi oluş ise yaşlılıkta yaşam kalitesinin temel belirleyicisi olarak öne çıkmaktadır (Myers ve Diener, 1995; Keyes ve Ryff, 2002). Pozitif psikolojinin kurucularından Seligman'ın (2011, 2012) geliştirdiği PERMA modeli, psikolojik iyi oluşu bütüncül bir yaklaşımla ele almakta ve yaşlı bireylerin yaşam doyumunu artırmak için güçlü bir teorik ve pratik çerçeve sunmaktadır. Model psikolojik iyi oluşu beş temel bileşen üzerinden açıklamaktadır: Pozitif Duygular, Akış, Olumlu İlişkiler, Anlam ve Başarı. Araştırma kapsamında Mersin Belediye Emekli Evi'nde 60 yaş üstü gönüllü 17 katılımcı ile yaratıcı drama temelli 6 haftalık rekreatif atölyeler gerçekleştirilmiştir. Yaratıcı drama yöntemi, katılımcıların aktif katılımını, iş birliğini ve deneyimsel öğrenmeyi desteklemek amacıyla tercih edilmiştir. Atölyeler haftada bir kez uygulanmış ve her oturum iki saat sürmüştür. Her atölye sonunda katılımcılar, PERMA'nın boyutlarına ilişkin deneyimlerini detaylı olarak ifade edebilmelerini sağlayan, açık uçlu sorular içeren günlükler doldurulmuştur. Günlüklerden elde edilen nitel bulgular, beş boyutla eşleştirilmiş ve her bir boyutu temsil eden örnek bulgular katılımcı ifadeleriyle birlikte aşağıda sunulmuştur. Pozitif Duygular: "Kalbim şarj oldu", "Mutluluk duydum, içim açıldı" ifadeleriyle pozitif duygular yaşadıkları gözlenmiştir. Akış: "Zamanın nasıl geçtiğini anlamadım", "Etkinlik boyunca başka hiçbir şeyi düşünmedim" ifadeleriyle akış deneyimi yaşadıkları gözlenmiştir. Olumlu İlişkiler: "Arkadaşlarla dayanışma içinde olduk", "Burada dostluk kurduk" ifadeleriyle olumlu ilişkiler oluşturdukları gözlenmiştir. Anlam: "Kendimi hâlâ faydalı hissediyorum", "Hayatıma renk kattı", "Yeni şeyler öğrenmek bana umut verdi" ifadeleriyle anlam inşa ettikleri gözlenmiştir. Başarı: "Kendime güvenim arttı", "Beynim çalıştı, canlı hissettim", "Bir işi tamamlamak beni gururlandırdı" ifadeleriyle başarı inşa ettikleri gözlenmiştir. Bu bulgular, PERMA modelinin yalnızca bireysel psikolojik iyi oluşu değil, aynı zamanda sosyal katılımı ve toplumsal bütünleşmeyi de desteklediğini göstermektedir. Bu nedenle, yaşlılara yönelik tüm psiko-sosyal, rekreatif ve kültürel temelli çalışmaların tasarımında PERMA modelinin temel alınması önerilmektedir. Sosyal politika ve uygulama açısından PERMA modeli, yaşlı dostu bir toplum vizyonu için uygulanabilir bir yol haritası sunmaktadır. Bu çerçevede, yerel yönetimler yaşlı merkezlerinde PERMA boyutlarını içeren programlar geliştirebilir; kamu politikaları psikolojik iyi oluşu fiziksel sağlık kadar önemli bir hedef olarak benimseyebilir; sivil toplum kuruluşları PERMA temelli projelerle yaşlıların sosyal katılımını artırabilir; akademik kurumlar ise PERMA odaklı araştırma ve uygulamalarla yaşlılık alanına katkı sunabilir.

Anahtar Kelimeler: Başarılı yaşlanma, Psikolojik iyi oluş, Perma modeli

Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Yalnızlık: Bir Derleme Çalışması

Aybüke Karataş[1], Medine Koç[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, aybukekaratas@outlook.com, medine.koc@gop.edu.tr*

Günümüzde artan yaşlı nüfusla beraber, yalnızlık ve ölüm kaygısı gibi yaşam kalitesini olumsuz etkileyen sorunlar da yaygınlaşmaktadır. Bu sorunlarda çevresel ve toplumsal yapıdaki değişikliklerin payı fazladır. Yaşlı bireyler alışmış oldukları yaşamdaki değişiklere uyum sağlamada zorlanmakta ve bu değişiklikler karşısında yalnızlık duygusunu daha yoğun yaşamaya başlamaktadır. Yaşlı bireylerin yalnız hissetmesine sebep olan faktörler arasında sosyal ilişkilerde eksiklik, utangaçlık, statü kaybı, eşin kaybı, sağlık problemleri sosyokültürel değişiklikler ve ekonomik güçlükler yer almaktadır. Bu faktörlerdeki değişiklikler, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyerek fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu zorluklar karşısında yaşlı birey toplumdan izole olmaktadır. Gelişen sağlık koşulları sebebiyle yaşam süresi uzamakta ve kronik hastalıkların görülme sıklığı da artmaktadır. Hastalıkla yaşanılan sürede tedavi sürecinin belirsizliği ve zorluğu ölüm düşüncesinin artmasına ve ölüm kaygısında artışa sebep olmaktadır. Kronik hastalıklara ek olarak bireyin yaşı, cinsiyeti, dini inançları, bulunduğu kültür, eğitim düzeyi, medeni durumu, mesleği, bir yakınının kaybı gibi birtakım etkenler de ölüm kaygısını etkilemektedir. Özellikle kronik hastalıklar ve yaşla beraber fiziksel kapasitede azalma, yaşlı bireylerde bağımlılığı ve yalnızlık hissini artırmakta, bunun sonucunda ölüm kaygısının daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır. Birbirini pozitif yönde destekleyen bu kavramlar yaşlıların yaşam kalitesinde önemli düşüşe sebep olmaktadır. Yaşamın son dönemi olan yaşlılıkta psikososyal gelişimin devamını sağlayabilmek, sağlıklı yaşlanma sürecine destek olabilmek için risk faktörlerinin anlaşılması ve en aza indirilmesi önemlidir. Birçok değişkene bağlı olarak artan ya da azalan bu kavramlarda sosyal desteğim önemi büyüktür. Aile, arkadaş, sosyal ortam yaşlıları izolasyondan uzaklaştırarak yalnızlık hislerinin azalmasına yardımcı olup dolayısıyla ölüm kaygılarını da azaltmaktadır. Bu derlemenin amacı yaşlı bireylerin ölüm kaygısı ve yalnızlık düzeylerini, birbirlerine etkisini literatür doğrultusunda incelemek ve sonuçlarını değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Ölüm Kaygısı, Yalnızlık

Yaşlılarda Damgalama ve Yaş Ayrımcılığı: Bir Derleme Çalışması

Aleyna Dinçer[1], Medine Koç[1]

[1]*Tokat Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, aleynadncr1@gmail.com,*

medine.koc@gop.edu.tr

Yaşlılık, yalnızca biyolojik değil; psikolojik, sosyolojik, kültürel ve toplumsal boyutları olan bir süreçtir. Bu dönemde yaşlı bireylerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri damgalama ve yaş ayrımcılığıdır. Damgalama, bireylerin belli özellikleri nedeniyle etiketlenerek toplumda değersizleştirilmesi; yaş ayrımcılığı ise yaşlıların yaşı temel alınarak olumsuz tutum ve davranışlara maruz bırakılmasıdır. Her iki kavram da yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, depresyon, kaygı, sosyal izolasyon ve düşük yaşam doyumu gibi sorunlara yol açmaktadır. Bulgular, damgalamanın kalıp yargı, önyargı ve ayrımcılık döngüsüyle işlediğini; sosyal, algılanan ve içselleştirilmiş biçimlerde yaşlıların yaşamını şekillendirdiğini göstermektedir. Özellikle COVID-19 sürecinde yaşlıların "yük" olarak görülmesi, toplumsal katılımın kısıtlanması ve kırılganlığın artması damgalamanın görünür hâle geldiğini ortaya koymuştur. Ayrıca yaşlı ayrımcılığı, yalnızca sosyal algılarla sınırlı kalmayıp depresyon, intihar düşüncesi, kronik hastalık riski, bilişsel gerileme ve yaşam süresinde kısalma gibi biyolojik ve psikososyal etkiler yaratmaktadır. Türkiye, Hindistan, Kore, ABD ve Avrupa'da yapılan güncel çalışmalar, yaşlı ayrımcılığının küresel ölçekte yaygın ve çok boyutlu bir halk sağlığı sorunu olduğunu doğrulamaktadır. Sağlık hizmetlerinde ise yaşlıların semptomlarının "yaşlılık" ile açıklanarak göz ardı edilmesi, tedavi süreçlerinden dışlanmaları ve klinik araştırmalardan sistematik olarak uzak tutulmaları dikkat çekmektedir. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin emsal kararlarında görüldüğü üzere, yargı süreçlerinde dahi yaşa dayalı ayrımcı söylemler kararlara yansıyabilmektedir. Bu durum, ayrımcılığın yalnızca günlük yaşamda değil, sağlık sistemi ve hukuk düzleminde de varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Sonuç olarak, damgalama ve yaş ayrımcılığı yaşlı bireylerin yalnızca bireysel deneyimlerini değil, toplumsal katılımlarını, sağlık hizmetlerine erişimlerini ve yaşam kalitelerini de doğrudan tehdit eden çok boyutlu sorunlardır. Bu derlemenin amacı, literatürde yer alan bulgular ışığında damgalama ve yaş ayrımcılığının çok boyutlu etkilerini ve aralarındaki ilişkiyi incelemektir.

Keywords: Yaşlı, Damgalama, Ayrımcılık, Yaş Ayrımcılığı

Ömür Dediğin Programının Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri Kapsamında İncelenmesi

Emre Gürel[1], Kübra Gürel[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, emregurel5@gmail.com, kubrabicer537@gmail.com*

Yaşlılık insanın hayatında var olan bir dönemdir. Bu dönemde bireyler fizyolojik ve psikolojik anlamda birçok değişimler yaşamaktadır. Bireyler yaşlılığa kadar olan zaman diliminde birçok evreden geçmektedir. Gelişim psikoloğu Erik Erikson, insanın doğumundan ölümüne kadar geçen zaman diliminde sekiz farklı evreden geçtiğini ifade etmiştir. Bunu da psikososyal gelişim evreleri kuramı ile ortaya koymuştur. Sekizinci ve son evre olan benlik bütünlüğü karşısında umutsuzluk, bireyin temel çabalarının tamamlanmak üzere olduğu, ciddi düşüncelere zaman bulunduğunu varsa torunlarla hoş zaman geçirildiği döneme rastlar. Bu dönemde öncelik kazanan boyutun bir ucunda bütünlük öteki ucunda ise umutsuzluk duygusu yer alır. Bütünlük duygusu, geçmişe yüksek bir doygunlukla bakabilme yetisinden doğar. Öteki, yani umutsuzluk ucunda geçmişine kaçırılmış fırsatlar, yanlış yönelimler dizini olarak bakan birey vardır. Yaşanan yılların sonunda kişi yeniden başlamanın artık çok geç olduğunun farkına varır. Böyle birisi için kaçınılmaz sonuç, ne olabilir ya da ne yapılabilirliğine ilişkin bir umutsuzluk duygusudur. Bu evre huzur ve pişmanlık arasında bir çatışmayı doğurur. Kendini tamamladığına inanan ve bütünlük duygusu taşıyan kişiler geçmişinden pişmanlık duymayan ve önceki evreleri sağlıklı tamamlayan kişilerdir. Umutsuz olan kişiler ise "keşke"lerle yaşamına devam eden, geçmişte yaptıklarından pişmanlık duyan kişilerdir. Bu araştırmada, Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri kuramına göre yaşlılığa dair bir içerik üzerinden doküman analizi yöntemi ile ele alınmıştır. Çalışmada doküman olarak kullanılan "Ömür Dediğin" belgeselidir. Bu belgesel TRT Haber kanalında haftalık olarak yayınlanan ve özellikle yaşlı kişilerin hayatlarını onların kendi söylemleri üzerinden ele alan bir yapımdır. Bu bağlamda, bu araştırmada "Ömür Dediğin" belgeselinin 252.bölümünün incelenmesi ile yapılmıştır. Burada röportaj veren çiftin anlatılarından örneklerle Erikson'un Psikososyal Gelişimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Psikososyal Gelişim, Belgesel Analizi, Ömür Dediğin.

Yaşlı Yetişkinlerde Giyilebilir Sağlık Teknolojilerinin Tansiyon Yönetimine Katkısı

Candan Doğan[1], Beyza Gümüş[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, dogancandan70@gmail.com, byzgms555@gmail.com*

Yaşlı yetişkinlerin nüfusu dünya çapında önemli ölçüde artmaktadır. 2019 yılında, bir milyardan fazla yaşlı insanın 65 yaş ve üzeri olduğu bildirilmiştir ve 2030 yılına kadar bu sayının 1,4 milyara çıkacağı tahmin edilmektedir. Hipertansiyon, özellikle yaşlılar arasında giderek artan küresel bir sağlık sorunu olup, kardiyovasküler ve serebrovasküler hastalıklara önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Hipertansiyonla ilişkili yüksek sakatlık ve ölüm oranları göz önüne alındığında, etkili önleme ve kontrol önlemlerine acil ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte, hipertansiyon yönetimine yönelik geleneksel yaklaşımlar, özellikle yaşlı popülasyonlarda, düşük hasta uyumu ve sınırlı sağlık hizmeti sağlayıcısı katılımı gibi engellerle sıklıkla karşılaşmaktadır. Yaşlı bireylerde hipertansiyon yönetiminde karşılaşılan engellerin aşılmasında giyilebilir teknolojiler önemli bir fırsat sunmaktadır. Kesintisiz takip sağlamaları ve yaşlı hastaların sürece daha etkin katılımını desteklemeleri sayesinde, tedaviye uyumu güçlendirme, sağlık hizmetlerinin verimliliğini artırma ve uzun vadeli sağlık sonuçlarını iyileştirme potansiyeline sahiptirler. Giyilebilir sağlık teknolojileri, geleneksel yaklaşımların sınırlılıklarını aşarak özellikle yaşlı nüfusta sürekli veri takibi ve katılımı teşvik eden özellikleriyle öne çıkmaktadır. Bu sayede, tedavi süreçlerinin etkinliği artırılabilir ve yaşlı bireylerin yaşam kalitesi iyileştirilebilir. Toplum temelli önleme stratejilerinde yaşlılara yönelik bu teknolojilerin daha yaygın kullanımı, gelecekte hipertansiyon kontrolünde kritik bir rol üstlenebilir.

Anahtar Kelimeler: Giyilebilir Sağlık Teknolojileri, Hipertansiyon Yönetimi, Yaşlı Yetişkinler

Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Aktive ve Katılım Düzeyi İle Aktivite-rol Dengesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ayla Günal[1], Ayjamal Bahador[2], Erva Betül Çiçek[2], Fatmanur Derici[2], Mahsa Rahbar[2], Nazrin Rahimova[2]

[1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, ayla.gunal@gop.edu.tr

[2]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, bahadorayjamal@gmail.com, ervabetulcicek4@gmail.com,, fatmanurderici8@gmail.com, mahsaa.rah@gmail.com, rehimovanezrin03@gmail.com

Aktivite ve katılım sağlığın devamlılığı için önemli iki bileşen olarak tanımlanabilir. Özellikle sağlıklı yaş alma sürecinde günlük yaşam aktivitelerini bağımsız yapabilme, gün içinde farklı aktivitelere katılma ve toplumsal hayatın içinde olma kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda mevcut çalışmanın amacı, evde yaşayan 65 yaş ve üstü bireylerin aktivite ve katılım düzeyleri ile aktivite rol dengesi arasındaki ilişkinin incelenmesi idi. Çalışmaya 30 gönüllü birey katıldı. Bireylerin yaş cinsiyet, medeni durum ve gelir düzeyi gibi sosyo-demografik bilgileri araştırmacılar tarafından hazırlanan bir form ile değerlendirildi. Bireylerin aktive ve katılım düzeyi Oxford Aktivite ve Katılım Anketi Türkçe versiyonu (OAKA-TR) ile, aktivite ve rol dengesi Aktivite Rol Dengesi Anketi-11 Türkçe versiyonu (ARDA-11 TR) ile değerlendirildi. ARDA-11 TR'den alınan yüksek puanlar daha iyi bir aktivite rol dengesine sahip olduğu göstermekte iken OAKA-TR'den alınan yüksek puanlar aktivite ve katılımda daha fazla zorluk yaşandığını işaret etmektedir. Verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 22.0 paket programı kullanıldı. Verilerin normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelendi. Ölçüm sonuçları normal dağılım göstermediği için non-parametrik testler kullanıldı. Bireylerin yaş ortalaması 71,83± 4,89 yıl idi. Diğer demografik özellikler ele alındığında bireylerin %66,7'si (n=20) kadın, 50'si evli (n=15), %43,'ü (n=13) ortaöğretim mezunu idi. Otuz üç tam puan üzerinden ARDA-11 TR ortalama puanının 18,9±5,41 olduğu bulundu. OAKA-TR'nin her alt boyuttan en fazla 100 puan alınabilmektedir. OAKA-TR rutin aktivite alt boyut puanı ortalamasının 42.01±17.46, sosyal katılım alt boyut puanı ortalamasının 31.25±19.9 ve duygusal iyi oluş alt boyut puanı ortalamasının 51.03±18.39 olduğu saptandı. Bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum ve gelir düzeyi ile OAKA-TR ve ARDA-11 TR arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı (p>0,05). Benzer şekilde OAKA-TR ve ARDA-11 TR arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı (p>0,05). Bununla birlikte sonuçlar evde yaşayan yaşlı bireylerin aktivite ve katılımın farklı alt boyutlarında zorluklar deneyimlediklerini, aktivite rol dengelerinin ise artırılmasına ihtiyaçları olduğunu düşündürmektedir. Bu bağlamda aktivitelere katılımın önündeki bariyerlerin tanımlanması ve uygun müdahaleler ile bireylerin hem katılım düzeylerinin hem de aktivite dengelerinin artabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Aktivite, Katılım

Gerontolojide Etik Bir Yaklaşım Primum Non Nocere

Diren Sevra Beyan[1]

[1]*İzmir Katip çelebi üniversitesi, dirensavrayankin@gmail.com*

Etikte temel bir prensip olan Primum Non Nocere (önce zarar verme) özellikle tıp alanında sıkça kullanılan bir ilke olmakla birlikte gerontolojik hizmetlerde de önemli bir yol gösterici niteliğe sahiptir. Yaşlı bireyler fizyolojik kırılganlıkları, kronik hastalıkları ve psiko-sosyal hassasiyetleri nedeniyle her türlü müdahalelerden doğrudan etkilenebilmektedir. Bu bağlamda zarar vermeme ilkesi yalnızca biyomedikal uygulamalarda değil sosyal, psikolojik ve çevresel düzenlemelerde de dikkate alınması gereken bir etik çerçeve sunmaktadır. Polifarması, gereksiz tıbbi müdahaleler ve yaşlınan kendi karar süreçlerinden dışlanması, aşırı korumacı yaklaşımlar, güvenlik kaygısı ile yapılan aşırı kısıtlamalar yaşlının bağımsızlığını ve özsaygısını zedeleyerek dolaylı bir zarar yaratabilmekte ve yaşlı bireyin yaşam kalitesini düşürebilmektedir. Bu çalışma Primum Non Nocere ilkesini gerontolojide çok boyutlu olarak ele almakta ve her uygulama öncesinde şu sorunun sorulmasını önermektedir: "Bu müdahale gerçekten fayda mı sağlayacak, yoksa farkında olmadan zarar mı verecek?" Böylece yaşlı bireylere yönelik hizmetler, daha etik, duyarlı ve sürdürülebilir bir zemine oturtulabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Gerontoloji, Etik, Yaşlılık, Prımum Non Nocere

Afetlere Dirençli Bir Toplumun İnşasında Yaşlıların Bilgi ve Deneyimlerinin Katkısı

Bilge Batar[1], Nurcan Şimşek[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, bilge.batar@gop.edu.tr*

[2]*Gümüşhane Üniversitesi, nurcansimsek@gumushane.edu.tr*

Ülkemizin afetlere yatkın bir ülke olması ve özellikle son yıllarda iklim değişikliğinin etkileriyle beraber meydana gelen afetlerin artması, afetlere karşı dirençli olmayı zorunlu hale getirmektedir. Yaşlılık genellikle fiziksel aktivitede azalma, enerji kaybı, bazı işlevsel ve duyusal algılama sınırlılıkları gibi kırılganlığı artırıcı problemlerle karşımıza çıkmaktadır. Ancak yaşlı grup sadece kırılgan veya hassas grup olarak değerlendirilmemekte, aynı zamanda afet ve kriz durumlarında toplumsal dayanıklılığı güçlendirebilecek ve uyum kapasitesini artırabilecek önemli bir potansiyele de sahiptir. Afetlere karşı dirençli toplumların oluşturulmasında sadece yapısal önlemler değil, bununla birlikte toplumsal bilgi birikimi ve deneyimlerin de önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Toplumu oluşturan yaşlı bireylerin afet ve kriz durumlarındaki önceki bilgi ve deneyimleri olaylara karşı başa çıkma yeteneğimizi geliştirmekte ve uyum sağlama kapasitemizi artırmaktadır. Özellikle geleneksel risk azaltma yöntemleri, kuşaklar arası bilgi aktarımı, dayanışmanın sağlanması ve yerel afet bilgilerinin sağlanması konularına odaklanılmaktadır. Bu nedenle, afet dirençliliğini artırmak için yaşlı nüfusun bilgi ve deneyimlerinden yararlanılması, aynı zamanda onların kırılganlıklarını azaltacak toplumsal önlemlerin alınması gerekmektedir. Afet ve krizlere karşı dirençliliği artırmak için daha önce yaşanan afet tecrübelerinden ders çıkarmak ehemmiyetlidir. Özellikle bir bölge için sürekli olarak meydana gelen afet ve krizler için yaşanan deneyimlerin olağan yaşama aktarılması benzer olaylar meydana geldiğinde atılacak adımlar konusunda bizlere yol gösterici olmaktadır. Bu çalışmanın amacı afet ve kriz durumlarında toplumsal dirençliliği artırmada yaşlı bireylerin bilgi ve tecrübelerinden faydalanmanın katkısını literatür doğrultusunda incelemek ve değerlendirmektir. Gelecek araştırmalarda, toplumu oluşturan yaşlı bireylerin bizlere sunduğu bilgi ve tecrübelerin daha ayrıcalıklı hale getirilmesi ve afetlere dirençli bir toplum oluşturmak için afet yönetim sürecinde onların da aktif rol oynamalarının desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet Dirençliliği, Afet Deneyimleri, Yaşlı Bireyler

Türkiye'nin Kalkınma Vizyonunda Aile: Politikaların Yönü ve Dönüşümü

Tuğba Erultunca[1]

[1]*Işıklar Jandarma Astsubay Meslek Yüksekokulu, tugbaerultunca@gmail.com*

Geleceğe dair yol haritalarından biri olarak kabul edilen kalkınma planları ekonomik yönetim ve stratejilerin yanı sıra sosyal politika hedef ve ihtiyaçlarının belirlenmesi açısından önemli kaynaklardandır. Başka bir ifade ile kalkınma planları toplumsal dönüşümün yönü ve önceliklerini belirleyen rehberlerdir. Bu belgelerde yalnızca "ne değiştirilmeli" ve "neden değiştirmeliyiz" sorularının değil, aynı zamanda hangi adımların atılacağına dair yanıtların da bulunması mümkündür. Bu araştırma aile kavramının kalkınma planlarında nasıl yer bulduğu ve aile ile ilgili sosyal politikaların zaman içerisindeki değişimi incelenmektedir. Çalışmanın başlangıç noktasına 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı yerleştirilmiştir çünkü bu planda ilk kez aile stratejik bir nüfus politikası ekseni olarak kabul edilmiş ve "Ulusal Aile Strateji Belgesi" ile ailenin korunmasına yönelik çok sayıda destek hayata geçirilmiştir. Bu yönelim On birinci kalkınma planında "aile kurumunun güçlendirilmesi" hedefiyle derinleşmiş ve bugün geçerli olan on ikinci kalkınma planı, "Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi (2024–2028)" ve "Aile, Nüfus ve Demografik Dönüşüm Özel İhtisas Komisyonu Raporunun" yayınlanması ile kurumsal bir taahhüde dönüşmüştür. Araştırma verileri doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Bu kapsamda, 2014-2028 yıllarını kapsayan Onuncu, On Birinci ve On İkinci Kalkınma Planları ile ilgili strateji ve vizyon belgeleri incelenmiştir. Bunlar arasında "Ulusal Aile Strateji Belgesi", "Aile, Nüfus ve Demografik Dönüşüm Özel İhtisas Komisyonu Raporu" ve "Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi (2024–2028)" yer almaktadır. İlgili belgelerde "aile" vurgusu tanımlar, hedefler, araçlar olarak üç ana eksen içerisinde değerlendirilmiş, aileye yönelik sosyal politika yaklaşımlarının dönemsel değişimleri karşılaştırmalı bir perspektifle analiz edilmiştir. Araştırma bulguları, aileye ilişkin hedef ve stratejilerin zaman içindeki değişimlerini görünür kılmakta, böylece hem politika yapıcılar için gelecekteki sosyal politika tasarımlarına ışık tutacak bir çerçeve sunmakta hem de aile politikalarının demografik hedefler ve toplumsal dönüşüm süreçleriyle nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca farklı kalkınma planlarının karşılaştırmalı analizi, aileye yönelik sosyal politikaların süreklilik ve kopuş noktalarını belirleyerek ileride yapılacak çalışmalara referans oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Politikaları, Kalkınma Planları, Toplumsal Dönüşüm.

Türkiye'de İkinci Evliliğini Yapan Bireylerin Çift İlişkisi Deneyimlerine İlişkin Görüşleri

Suat Kılıçarslan[1]

[1]*NİĞde Ömer Halisdemir Üniversitesi, suatkilicarslan01@gmail.com*

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de ikinci evliliğini yapmış bireylerin ilk ve ikinci evliliklerinde çift ilikisi deneyimlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Günümüzde evlilikler, evlilik ilişkisinde meydana gelen çatışmalar ve boşanma süreçlerine dair çalışmalar giderek artmakla birlikte, boşanma sonrası yapılan ikinci evlilik ilişkilerinde nasıl bir deneyim olduğu aile ve evlilik danışmanlığı alanında çalışan araştırmacıların ve uygulamacıların dikkatini çekmektedir. Bu alanda ikinci evliliklerde çiftler arasındaki ilişkilerin nasıl ve nelerden etkilendiğini, bireylerin daha önceki deneyimlerinin çift ilişkilerine nasıl yansıdığını ortaya çıkaran güncel araştırmalara ihtiyaç vardır. Araştırma çerçevesinde fenemonolojik araştırma deseni kullanılmıştır ve veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya 25-42 yaş arası, ikinci evliliğini yapmış 16 yetişkin birey katılmıştır. Araştırmanın verileri; katılımcıları tanımaya yönelik araştırmacı tarafından geliştirilen "kişisel bilgi formu" ve çift ilişkilerine odaklanan "yarı yapılandırılmış görüşme formu" aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen sonuçlar ikinci evliliğini yapmış bireylerin ilk evliliğinde ve boşanma sürecinde çok fazla zorlandıkları, ilişkilerinin duygusal boyut, sosyal boyut, ekonomi, entellektüel boyut güç ve inanç boyutları açısından zaman zaman yoğun çatışmalar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca katılımcıların ilk evlilikteki negatif deneyimlerini ikinci evliliklerine taşımamaya özen gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Analiz sonuçları, yeniden evlenen bireylerin ilişkilerinde ilk evlilikten edindikleri deneyimlerin, mevcut evliliğin dinamiklerini derinden etkilediğini göstermektedir. Özellikle güven eksikliği, iletişim sorunları ve ekonomik zorluklar gibi geçmişte yaşanan travmalar, yeni ilişkide daha dikkatli ve farkındalıklı bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Genellikle, katılımcılar mevcut evliliklerinde duygusal güveni, açık iletişimi ve ortak karar alma mekanizmalarını güçlü yönler olarak görmektedir. Ancak, dışsal faktörlerin özellikle aile müdahaleleri, sosyal baskılar ve benzeri geçmiş deneyimlerin ve bazı iletişim kalıplarının potansiyel riskler oluşturduğu görülmektedir. Bu bulgular, ikinci evliliklerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için iletişim becerilerinin güçlendirilmesi, sınırların netleştirilmesi ve gerektiğinde profesyonel destek alınmasının önemine işaret etmektedir. Bu çerçevede evlilik ilişkisi sürecinde boşanma ve yeniden aile olma süreçlerinde yetişkin bireylerin ve ailelerinin ruh sağlığı ve aile psikolojik danışmanlığı desteği almasının çok önemli katkılar sağlayabileceği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Boşanma, Çift İlişkisi, İkinci Evlilik

Akdeniz Diyeti İle Zihinsel Gençlik: Yaşlı Bireylerde Bilişsel İşlevlerin Korunmasında Güçlü Bir Anahtar

Kübra Yurtseven[1], Dilara Berşan Konyalıgil[2]

[1]*Atılım Üniversitesi, dytkubrayurtseven@gmail.com*

[2]*Atılım Üniversitesi, dilara.konyaligil@atilim.edu.tr*

Akdeniz Diyeti (MedDiet), ilk kez 1960'lı yıllarda Amerikalı epidemiyolog Ancel Keys tarafından tanımlanmış, özellikle Yunanistan, İtalya ve İspanya gibi Güney Avrupa ülkelerinde yaygın olarak uygulanan geleneksel beslenme modeliyle ilişkilendirilmiştir. Bu diyet; tam tahıllar, sebze, meyve, kurubaklagiller, zeytinyağı, balık ve orta düzeyde şarap tüketiminin ağırlıkta olduğu; kırmızı et ve işlenmiş gıdaların ise sınırlı düzeyde yer aldığı bir beslenme biçimidir. Sadece beslenme modelinden ibaret olmayıp, aile ve sosyal yaşamla iç içe, düzenli fiziksel aktiviteyi de kapsayan bütüncül bir yaşam tarzı yaklaşımı olarak kabul edilmektedir. Çok sayıda gözlemsel ve klinik araştırma, Akdeniz Diyeti'nin kardiyovasküler hastalık, diyabet, obezite, kanser ve nörodejeneratif hastalıklar başta olmak üzere pek çok kronik hastalık üzerinde koruyucu etkiler sunduğunu göstermektedir. Özellikle yaşlı bireylerde sağlık düzeyleri ve bilişsel işlevler üzerindeki yararları giderek daha fazla çalışmayla ortaya konmaktadır. Literatürde Alzheimer ve Parkinson hastaları ile sağlıklı yaşlı bireyler üzerinde yapılan araştırmalar, MedDiet'e yüksek uyumun kısa ve uzun vadede bellek performansını iyileştirdiğini; küresel bilişsel işlev, dikkat, konsantrasyon ve dil alanlarında anlamlı gelişmeler sağladığını ortaya koymuştur. Bu etkilerin özellikle kadın cinsiyette, yüksek eğitim düzeyine sahip, sigara ve alkol kullanmayan, açık havada aktif yaşam süren bireylerde daha belirgin olduğu bildirilmiştir. Böylece MedDiet, yalnızca beslenme biçimi değil, aynı zamanda yaşam tarzıyla etkileşen bütüncül bir sağlık yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır. Diyetin özellikle poliansatüre yağ asitleri, flavonoidler, oleuropein ve astaksantin gibi antioksidan ve antiinflamatuar bileşikler içeren yapısı, nöronal membran bütünlüğü ve sinaptik iletişim üzerinde koruyucu rol oynamaktadır. Balık tüketimiyle sağlanan omega-3 yağ asitlerinin gri ve beyaz cevher bütünlüğünü desteklediği; astaksantinin ise kan-beyin bariyerini geçerek merkezi sinir sistemi üzerinde güçlü antioksidan etkiler gösterdiği ortaya konmuştur. Ayrıca ekstra sızma zeytinyağı ile zenginleştirilmiş MedDiet uygulamalarının daha belirgin yararlar sağlayabileceği bildirilmiştir. Bu doğrultuda, diyetin yalnızca enerji alımını düzenlemekle kalmayıp, kronik hastalıklara karşı koruyucu ve aynı zamanda nöroprotektif etkiler sunduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, Akdeniz Diyeti yaşlı bireylerde bilişsel işlevlerin korunmasına katkı sağlamakta; depresif belirtileri, kırılganlığı ve hastanede yatış sürelerini azaltmaktadır. Bu etkiler, diyetin antiinflamatuar, antioksidan ve nöroprotektif özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Ancak mevcut veriler umut verici olsa da, daha geniş örneklemlerle ve uzun süreli takiplerle yürütülecek klinik araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu tür çalışmalar, Akdeniz Diyeti'nin bilişsel bozuklukların önlenmesi ve yönetimindeki rolünü daha güçlü biçimde ortaya koyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Akdeniz Diyeti, bilişsel performans, yaşlılık, Alzheimer, Parkinson

Geriatrik Sağlık Hizmetlerinde Yapay Zeka

Sultan Esra Sayar[1], Zülbiye Demir Barbak[2]

[1]*Atatürk Üniversitesi, esra.tedik@atauni.edu.tr*

[2]*Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi,* zulbiye.demir@atauni.edu.tr

Dünya nüfusunun hızla yaşlanması, sağlık sistemleri için yeni hastalık eğilimleri, artan sağlık ve uzun süreli bakım maliyetleri, işgücü sıkıntısı ve yaşlılık gelir güvenliği sorunu gibi bir dizi karmaşık sorunu beraberinde getirmiştir. Yapay zekâ erken teşhis, kişisel bakım, uzaktan ilaç kullanımı ve karar desteği yoluyla yaşlıların sağlık hizmetlerini iyileştirerek bu sorunları ele alma potansiyeline sahip devrim niteliğinde bir teknoloji olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yapay zekanın yaşlı bakımına girişi, makine öğrenimi sınırlamaları, etik ve yasal belirsizlikler ve sosyal kabul engelleri de dahil olmak üzere çelişkili sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu çalışma, geriatrik sağlık hizmetlerinin dijital dönüşümünde yapay zekânın kullanımını değerlendiren bir literatür taramasıdır: Akıllı sağlık sistemlerinin güvenlik mekanizmalarının derinlemesine bir analizi sunulmakta ve yapay zekadan ilham alan yenilikçi yöntemler, yaşlılar için sağlık sonuçlarını iyileştirmedeki işlevlerini göstermektedir. Çalışmanın amacı hem beklentilere hem de sorunlara genel bir bakış sunmaktır; bu nedenle çalışma, yaşlı sağlığı alanında yapay zeka destekli yeniliklerin ilerlemesi üzerinde çalışan araştırmacılara, politika yapıcılara ve uygulayıcılara yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Yaşlılık, Geriatri

Yaşa Duyarlı İşyeri: İnsan Kaynakları Pratikleri Açısından Bir Değerlendirme

Burcu Çağla Ayabakan[1]

[1]*İstanbul Okan Üniversitesi, burcu.ayabakan@okan.edu.tr*

Demografik yaşlanmadaki artış, çalışma yaşı ve emeklilik yaşı düzenlemeleri, aktif yaşlanma ve üretken yaşlılık kavramlarının benimsenmesi organizasyonlardaki işgücünün yaşlanması sonucunu doğurmuştur. Günümüz işyerlerinde yaşa duyarlı yönetim stratejilerine, yaş dostu insan kaynakları uygulamalarına ihtiyaç vardır. İnsan kaynakları politikaları ve uygulamaları işyerindeki tüm çalışanları kapsayacak, başka bir deyişle, yaşlı çalışanları da kapsayacak, iş hayatında kalmalarını ve değerli hissetmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Yaşa duyarlı insan kaynakları uygulamaları, yaşlı çalışanların iş-aile dengesini iyileştirerek kariyer devamlılığını desteklemektedir. Yaşlı çalışanların yaşla birlikte sorun yaşayabileceği motivasyon, performans gibi çeşitli alanlarda daha olumlu deneyimlere imkan yaratmaktadır. Bu kapsamda, çalışmada işyeri uygulamaları ve politikalarının yaşlı çalışanların ihtiyaçlarına nasıl uyum sağlayabileceği tartışılmaktadır. Çalışma ile yaşa duyarlı insan kaynakları uygulamalarında nasıl bir yol izleyebileceğine dair bir perspektif sunmak amaçlanmaktadır. İlgili strateji ve uygulamalar; ayrımcılıkla mücadele, esnek çalışma, eğitim ve gelişim fırsatları, kariyer planlama ve mentorluk, sağlık ve refah sistemleri, kapsayıcı performans ve ücretlendirme sistemleri temel başlıkları altında incelenmektedir. Sonuç olarak, yaşlı çalışanların sağlık durumu, aile sorumluluklarını dikkate alan, kısmi zamanlı çalışma, esnek mesai saatleri, evden çalışma gibi uygulamaların; dijital okuryazarlık, yeni teknolojiler, güncel iş becerileri gibi konularındaki dezavantajı dikkate alan uygun eğitim programları sunulmasının, yaşlı çalışanların deneyimlerinden faydalanacak mentorluk programlarının, fiziksel iş koşullarının yaşlı çalışanlara uygun hale getirilmesinin, performans değerlendirmede yaş ayrımcılığına yol açmayacak ölçütlerin kullanılmasının ve adil ücret politikalarının önemi ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşa Duyarlı İnsan Kaynakları, Yaşa Duyarlı İşyeri, Yaşlı Çalışanlar

Çocuklar İçin Bir Tık Fazla: "sharenting" Yoluyla Mahremiyetin İhlali

Seyyide Şifa Göktaş[1], Ebru Çanakçı Uğur[2]

[1]*Sağlık Bilimleri Üniversitesi, seyyidesifa@gmail.com*

[2]*Yıldız Teknik Üniversitesi, ebrucanakcii@gmail.com*

Sharenting (paylaşan ebevenylik), sharing (paylaşmak) ve parenting (ebeveynlik) kelimelerinin birleştirilmesi ile oluşmuş, literatüre yeni kazandırılan bir kavramdır. Sharenting ile ebeveynler, çocuklarının fotoğraflarını, videolarını ve kişisel bilgilerini sosyal medyada paylaşmaktadırlar ve bu paylaşımlar ekseriyetle çocuğun rızası dışındadır. Masum gibi görünen ve bir müddet sonra örüntü halini alan bu davranış biçimi, uzun vadede çocuklar üzerinde kimlik, mahremiyet, güven ve sosyal uyum gibi kritik alanlarda kalıcı psikolojik hasarlar bırakabilmektedir. Sanal sahneye zorlanan çocuk, henüz ne olduğunu anlamadan dijital ayak izlerini sosyal mecralarda bırakarak ekran önünde büyümektedir. Dolayısıyla ebeveyn, çocuğun gelecekte internetteki kendi verileri üzerindeki kontrol duygusunu kaybetmesine sebep olmakta, kendi dijital hikayesini yazmasının önüne geçmektedir Bu çalışma, dijital çağın en önemli ebeveyn sorumluluklarından biri olan çocuğun bireyselliğine saygıyı, sharenting bağlamında tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, yeni düzende ebeveynin görünürlük ve onay temelli psikolojik ihtiyaçları, çocuk hakları ve etik çerçevesinde ele alınmış, mahremiyetin ihlaline dair önleyici uzman görüşleri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Paylaşan ebeveynlik, Dijital ayak izi, Dijital mahremiyet, Çocuk hakları, Aile

80 Yaş ve Üzeri Yaşlılarda Kırılganlık ve İlişkili Etmenler

Mehmet Beler[1]

[1]*Fethi Sekin şehir Hastanesi, mehmetbeler4444@gmail.com*

Bu kırılan yaşlı kırıklarda kırılganlığın yaygınlığı ve bulundukları yerlerde. Kesitsel ve tanımlayıcı tipteki bu çalışma, Temmuz-Ağustos 2025 tarihleri arasında Elazığ il merkezinki geriatri polikliniğine kayıtlı dosyalar arasında yürütülmüştür. Çalışmaya 80 yaş ve üzeri toplam 350 kişi dahil edilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik ve tıbbi öyküleri yüz yüze görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Çalışma verilerinin ayrıntılarında şu araçlar kullanıldı: Sosyodemografik Form, Mini Beslenme Değerlendirme Kısa Formu, Mini Mental Test, Katz Günlük Yaşam Aktivitelerinde Bağımsızlık İndeksi, Lawton Günlük Yaşamın Enstrümantal Aktiviteleri ve Klinik Kırılganlık Ölçeği. Katılımcıların yaşları 84,91±3,91 yıl olarak bulundu. Katılımcıların %63,4'ü kadın, %36,6'sı erkekti. Çalışma bölümlerinde kırılganlık yaygınlığı %78 olarak bulunuyor. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile kırılganlık arasında muhafaza edilen olarak anlamlı bir fark bulunmuyordu. Kadınların kırılganlık durumu erkeklerden beklenen düzeyde yüksek düzeyde bulunuyordu (p=0,036). Eğitim seviyesinin düşük olması daha kırılgan olduğu görüldü (p<0,001). Aile ve sosyal yaşam kırılganlığı üzerinde kalıcı olarak anlamlı bir etki olduğu bulundu (p=0,004). Çalışma grubunun, 80 yaş sonrasında yaşayacağının %78'inin kırılgan olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, kırılganlığın bu çalışma genelinde yaygın bir geriatrik sendrom olduğu görülmektedir. Bu sonuç olarak, kırılganlığın yaygınlığının belirlenmesi için daha fazla çalışma, özellikle de toplum temelli çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırılganlık, Yaşlılık, Günlük Yaşam Aktiviteleri

İleri Yaşlarda Depresyon Sıklığının ve Büyümüş Etkenlerinin Değerlendirilmesi

Mehmet Beler[1]

[1]*Fethi Sekin şehir Hastanesi, mehmetbeler4444@gmail.com*

Bu çalışmanın amacı yaşlı popülasyonda depresyonun yaygınlığını ve ilişkili faktörleri belirlemektir. Kesitsel ve tanımlayıcı tipteki bu çalışma, Temmuz-Ağustos 2025 tarihleri arasında Elazığ il merkezindeki geriatri polikliniğine kayıtlı hastalar arasında yürütülmüştür. Çalışmanın örneklemini 80 yaş ve üzeri olan 370 birey oluşturdu. Katılımcıların sosyodemografik ve tıbbi geçmişleri yüz yüze görüşmelerle elde edildi. Çalışma verilerinin toplanmasında Sosyodemografik Form ve Yesavage Geriatrik Depresyon Ölçeği kullanıldı. : Yaşlı bireylerin %35,7'sinde depresyon gözlendi. İstatistiksel olarak anlamlı sonuçlar, uyku bozukluğu, hafıza bozukluğu, idrar kaçırma ve işitme sorunları tanısı alan katılımcılarda depresyon yaygınlığının yüksek olduğunu gösterdi (p < 0,001). Düşme ve görme sorunları öyküsü olan katılımcılarda depresyon görülme sıklığının anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulundu (p = 0,001). Diyabet tanısı alan hastalarda ise depresyon yaygınlığının belirgin şekilde yüksek olduğu görüldü (p = 0,008). Uyku bozuklukları, unutkanlık, idrar kaçırma, düşme öyküsü, işitme sorunları, görme bozuklukları ve kullanılan ilaç sayısı gibi çok sayıda faktör depresyonun önemli belirleyicileri olarak tanımlanmıştır. Tanı koymada karşılaşılan zorluklar, kronik hastalıkların yaygınlığı ve bu rahatsızlıkları tedavi etmek için kullanılan ilaçların yaygın kullanımıyla daha da artmakta ve bu da depresyon riskini artırmaktadır. Yaşlı bireylerde depresyonun klinik belirtileri çeşitlilik göstermekte olup, tanıyı kolaylaştırmak için ölçekler gibi tarama araçlarına olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Keywords: Depresyon, Yaşlılık, Yaygınlık, Risk faktörleri

Yaşlılıkta Anlam Arayışı, Maneviyat ve Yaşam Doyumu

Seyma Kırışkan[1], İhsan Çapcıoğlu[1]

[1]*Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, seymakiriskan@gmail.com, ihsancapcioglu@yahoo.com*

Dünya Sağlık Örgütü; yaşlanmayı tanımlarken sadece fizyolojik bir değişim süreci değil; aynı zamanda biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin de yaşandığı bir dönem olarak tanımlamaktadır. Bu sebeple yaşlılık; sadece bedenin değil, ruhun, zihnin ve toplumsal ilişkilerin de dönüşüme uğradığı, bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Ancak günümüzde yaşlılık olgusu daha çok fizyolojik sorunların yaşandığı bir dönem olarak ele alınmaktadır. Yaşlanmayı bir bütün olarak değerlendirebilmek için bu sürecin sosyal ve psikolojik yönüne de odaklanmak gerekir. Bu noktada süreçte meydana gelen anlam arayışı, maneviyat, yaşam duyumu, sosyal ilişkiler gibi kavramların ön plana çıkarılması, süreci farklı bir açıdan değerlendirme ve bu açıya dikkat çekme bağlamında önemlidir. Fiziksel zorlanma, toplumsal rollerin değişimi, üretkenlik-faydalı olma duygusu, varoluşsal sorgulamalar, kuşaklararası ilişkiler, kimlik ve benlik algısı ve daha pek çok konu yaşlılığı ele alırken aynı zamanda psikolojik ve sosyal yönüne de vurgu yapılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Yaşlılık sadece zamanın ilerlemesini ifade eden bir süreç olmamakla birlikte, bireyin geçmişini, bugününü ve geleceğini harmanladığı derin bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple yaşlı bireylerin fiziksel ve biyolojik iyi oluşlarının yanında sosyal ve psikolojik iyi oluş hallerinin de yeterli ölçüde desteklenmesi önem arz etmektedir. Nitekim bu destek, yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artması, toplumsal katılım ve üretkenliklerinin artması sonucu kendilerini tatmin etmeleri, yalnızlık ve izolasyon yaşamalarının önüne geçilmesi, sosyal bağlarının güçlenmesi gibi unsurları da beraberinde getirmektedir. Günümüzde pek çok çalışma, yaş fark etmeksizin bir bireyin psikolojik ve sosyal iyi oluş halinin, fiziksel ve biyolojik sorunlarla baş etmede önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, yaşlılıkta da söz konusu faktörlerin desteklenmesi, yaşlı bireylerin fiziksel sorunlarla başa çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Söz konusu bireylerin fiziksel fonksiyonlarının ve yaşam kalitelerinin yükselmesinde bu faktörler koruyucu faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmamızda; yaşlılık sürecinde yaşanan fiziksel ve biyolojik güçlüklerin ötesinde; bu süreçte etkili olan sosyal ve psikolojik faktörlerin önemine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Anlam Arayışı, Maneviyat, Yaşam Doyumu

Türkiye'de Depremlerin Boşanma Üzerindeki Etkisi: TÜİK Verilerine Dayalı Bir Analiz

Rauf Yanardağ[1]

[1]*Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, shu.raufyanardag@gmail.com*

Türkiye'de son yirmi yılda artan kaba boşanma artış hızı ve oranları, son birkaç yılda daha da artmıştır. 2023 yılında 173 bin 342 çift, 2024 yılında binde 0,16 artarak 187 bin 343 çift boşanmıştır. Bu artışta ekonomik zorluklar, psiko-sosyal sorunlar, kişisel beklentilerin karşılanamaması, sosyo-kültürel farklılıklar, fikir ayrılıkları, bağımlılık, şiddet, suçluluk, zina, terk, ihmal, istismar, ayrı yaşam gibi birçok etken ele alınmıştır. İkincil verilere dayalı olarak gerçekleştirilen bu araştırma, TÜİK verilerinden hareketle Türkiye'de 2005-2024 yılları arasında 6.0 ve üzeri şiddetinde meydana gelen depremlerin boşanma üzerindeki etkilerini incelemektedir. 2023 yılında meydana gelen iki büyük depremde diğer illere ve yıllara göre depremden etkilenen illerde kaba boşanma artış hızı oranlarında anlamlı bir düşüşün olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, depremin meydana geldiği 2023 yılında depremde hayatta kalan bireylerin yaşadıkları travma ve kayıplardan dolayı önceliği yaşamda kalmaya ve yaşama tutunmaya vermeleri ile açıklanabilir. 2024 yılında ise, yani 2023 depreminden 1 yıl sonra kaba boşanma hızında yaşanan artışa göre 1. sırada Hatay (0,72), 2. sırada Osmaniye (0,54), 3. sırada Kilis (0,50), 4. sırada Malatya (0,45), 5. sırada Bolu (0,44), 6. sırada Kahramanmaraş (0,42) ve devamında Gaziantep (0,32), Adıyaman (0,28) yer almaktadır. Bu illerdeki oranlar Türkiye ortalamasının (2,19) üzerindedir. Kaba boşanma hızında bir önceki yıla göre en yüksek artış oranının gerçekleştiği illere bakıldığında ilk 4 sırada depremden en çok etkilenen illerin yer alması, depremin boşanma üzerinde devam eden olumsuz etkisini gösterebilmektedir. Ancak henüz depremin üzerinden bir yıl geçtikten sonra, yani 2024 yılında depremin de neden olduğu göç ve yer değiştirme, kayıp, yas, sosyal destek ağının ve mekân kaybı, rol değişimleri gibi sorunlar ile beraber çift olarak yaşadıkları problemler ile daha fazla karşı karşıya kaldıkları, yaşamdan beklentilerin değişebildiği ve dolayısıyla boşanmaya başvurdukları çıkarımında bulunulabilir. Bu durum çiftlerin depremden dolayı boşanmaktan vazgeçmediği, sadece depremin etkisinden dolayı boşanmayı öteledikleri, çift olarak evlilik birliği konusunda yaşadıkları sorunları erteledikleri ile açıklanabilir. Sonuç olarak Türkiye'de kaba boşanma artış hızları analiz edildiğinde, depremin birçok açıdan olduğu gibi boşanmayı ve aile yapısını da olumsuz etkilediği belirtilebilir. Çiftler deprem gibi bir afet sırasında boşanmayı ikinci plana öteledikleri, dolayısıyla depremin meydana geldiği yıl içerisinde boşanma oranlarında düşüşe neden olduğu, ancak bu düşüşün geçici olduğu belirtilebilir. Çünkü hem neden olduğu ve derinleştirmiş olduğu hem de ertelenen sorunlardan dolayı depremin boşanma üzerinde uzun vadede negatif bir etkiye neden olduğu, çiftlerin deprem sırasında erteledikleri sorunlara sonradan geri döndükleri söylenebilir. Bu durum aile ile ilgili sosyal politikaların gözden geçirilmesi, deprem sonrası aile ilişkilerinde gerekli müdahalelerinin önemine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Boşanma, Deprem, TÜİK

Zihinsel Engeli Olan Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Bütüncül Yaklaşım

Beyhan Doğan[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, beyhan.dogan@gop.edu.tr*

Demografik yaşlanma olarak adlandırılan nüfus yaşlanması dünya çapında bir sorundur. Güncel konjonktürde doğurganlığın azalması ve babyboomer kuşağının 60 ile 80 yaş grubunu oluşturması bu nüfusun artışında etken olmuştur. Yaşlı nüfusun artmaya devam etmesi ilerleyen yaşla birlikte gelen fiziksel, psikolojik ve sosyal kayıpların bireysel ve toplumsal yaşamda daha fazla hissedilmesine neden olmaktadır. Yaşlanan bireylerin fiziksel, biyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik bu kayıpları farklı bilim dalları tarafından sıklıkla araştırılmaktadır. Ancak yaşlı nüfusunun nispeten küçük, özel gereksinimleri olan bir alt grubunu oluşturan zihinsel engelli yaşlıların sayıları da giderek artmakta ve bu grubun ihtiyaçları ihmal edilmektedir. Zihinsel engelli yaşlılar kesişimsel dezavantaj durumunu deneyimleyen hem yaşlı hem de zihinsel engeli bulunan kişiler olarak sağlık sisteminde, sosyal politikalarda ve sosyal hizmetlerde özel bir önem atfedilmesi gereken gruptur. Bu gruptaki bireylerin kurumda sosyal entegrasyonundan, evde kendine zarar verme davranışına kadar tüm alanlarda kendine has zorlukları bulunmaktadır. Bunlarla birlikte ilerleyen yaşla birlikte kronik hastalıkların da artış göstermesi zihinsel engelli yaşlıların ihtiyaçlarının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu bütüncül yaklaşımın uygulanabilmesinde ise en büyük sorumluluk sosyal hizmete düşmektedir. Zihinsel engelli yaşlılara sunulacak hizmetlerin koordine edilmesi, iyileştirilmesi ve sağlık sistemiyle arasında köprü kurulması gibi görevler sosyal çalışmacıların konumunu önemli kılmaktadır. Sosyal hizmette yaşlanan zihinsel engelli bireylerin sayısız biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarının düzenlenmesi için yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Zihinsel engelli yaşlıların fiziksel ve psiko-sosyal refahının arttırılması için en çok da sosyal çalışmacıların ve sosyal hizmetin bütüncül dokunuşuna ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada bu nedenle yaşlanan zihinsel engelli bireylerin artan ihtiyaçlarına cevap verebilecek çok odaklı bir yaklaşımın nasıl olması gerektiği üzerine literatürden uygulamaya ve kanıta dayalı bilgilerin derlenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle bu grubun üyelerinin ihtiyaçlarına yönelik sosyal politikaların oluşturulması ve hizmetlerin düzenlenmesine katkıda bulunulmuş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel Engelli Yaşlılar, Zihinsel Engelli Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler, Sosyal Politikalar

Gelenekselden Dijital Topluma Geçiş Sürecinde Ailenin ve Sosyal Hizmetin Dönüşümü

Cengizhan Aynacı[1]

[1]*Sakarya Üniversitesi, cengizhanaynaci@sakarya.edu.tr*

Bu çalışma, aile kurumunun tarihsel süreçteki dönüşümünü ve bu dönüşümle eşzamanlı olarak sosyal hizmetin değişen işlev ve rollerini incelemektedir. Geleneksel toplumlarda geniş aile yapısı toplumsal dayanışmanın temel dayanağı olarak görülürken, sanayi dönemiyle birlikte çekirdek aile modeli öne çıkmış; modernleşme süreciyle aile içi roller değişime uğramıştır. Postmodern dönemde aile biçimleri çeşitlenmiş, bireyselleşme ve esnek birliktelikler artmıştır. Günümüzde ise dijitalleşmenin hız kazanmasıyla aile kurumunun yapısı, işlevleri ve ilişkileri yeniden şekillenmektedir. Ailedeki bu dönüşüme paralel olarak sosyal hizmet disiplini de kendi kimliğini yeniden tanımlamış ve dönemin ihtiyaçlarına göre farklı roller üstlenmiştir. Geleneksel toplumlarda daha çok hayırseverlik ve dini dayanışma pratikleriyle şekillenen sosyal yardım anlayışı, sanayi dönemiyle birlikte kurumsal bir nitelik kazanmış; modernleşme sürecinde mesleki bilgi, etik ve yöntemlerle profesyonel bir kimliğe evrilmiştir. Postmodern dönemde çoğulculuk, çeşitlilik ve hak temelli yaklaşımlar ön plana çıkarken, dijital toplumda sosyal hizmet, teknoloji destekli uygulamalar ve çevrimiçi müdahale biçimleriyle yeni bir boyut kazanmıştır. Böylece sosyal hizmet, sadece aileyi destekleyen değil, aynı zamanda kendi araçlarını ve işlevlerini dönüştüren dinamik bir disiplin olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, aile kurumunun evrimi beş dönem üzerinden (geleneksel toplum, sanayi dönemi, modern aile, postmodern aile ve dijital toplum) ele alınmakta; her dönemde yalnızca ailenin değil, sosyal hizmetin de nasıl bir dönüşüm yaşadığı tartışılmaktadır. Sosyal hizmetin bu süreçlerde aileye yönelik üstlendiği işlevler, kullandığı yöntem ve yaklaşımlar incelenerek, disiplinin tarihsel bağlam içinde değişen yüzü görünür kılınmaktadır. Dijital toplum bağlamında ise aileye yönelik tehditler iletişimsel, psikolojik, sosyo- kültürel, güvenlik ve mahremiyet boyutlarında ele alınmakta; bu risklere karşı sosyal hizmetin önleyici, koruyucu, güçlendirici ve uyum sağlayıcı rolleri değerlendirilmektedir. Çalışmanın önemi, aile kurumunu yalnızca tarihsel değişim açısından değil, aynı zamanda sosyal hizmet disiplininin kendi iç dönüşümü ve müdahale stratejileri bağlamında ele alıyor olmasında yatmaktadır. Araştırma, dijitalleşmenin hem aile hem de sosyal hizmet açısından doğurduğu kırılganlık ve fırsat alanlarını ortaya koyarak, sosyal hizmetin aileyi güçlendirmeye, toplumsal bütünlüğü korumaya ve dijital çağın gereksinimlerine yanıt vermeye yönelik rolünü görünür kılmayı amaçlamaktadır. Olası sonuçlar, dijitalleşmenin yalnızca bir dönüşüm süreci değil, aynı zamanda yeni sosyal risk alanları ve mesleki sorumluluklar doğurduğunu; bu nedenle sosyal hizmet politikalarının ve uygulamalarının çağın dinamiklerine uyarlanmasının zorunlu olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Dijitalleşme, Dijital Toplum, Sosyal Hizmet

Kadınlığın Sonu Mu? Yeniden Doğuş Mu? Menopoz Mitlerine Dair Nitel Bir Çalışma

Gizem Çıtak[1], Tuğçe Görücü[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa üniversitesi, gizem.citak@gop.edu.tr, tugce.gorucu2620@gop.edu.tr*

Amaç: Bu araştırma, menopozun toplumsal mitler aracılığıyla kimi zaman kadınlıkla özdeşleştirilmiş bir kayıp, kimi zaman ise yaşam döngüsünde yeni bir başlangıç olarak nasıl konumlandırıldığını incelemeyi amaçlamak için yapılmıştır. Materyal ve Metot: Araştırma, nitel bir araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde, yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmaya, menopoza girmiş 45-65 yaş aralığındaki kadınlar katılmış ve toplamda 17 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Kadınlara, menopozun hayatlarına ne gibi değişiklikler getirdiği, toplumsal inançların nasıl etkilediği, menopoz sürecinde yaşanan değişiklikleri, menopozu nasıl tanımladıkları üzerine sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler, tematik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Bulgular: Çalışmaya katılan kadınların %47,1'i lise, %35,3'ü ilköğretim, %11,8'i üniversite, %5,9'u ise okur-yazar değildir. Katılımcıların büyük çoğunluğu evlidir (%94,1) ve çekirdek aile yapısına sahiptir (%76,5). Kadınların yalnızca %5,9'u çalışmaktadır, geri kalan %94,1'i çalışmamaktadır. Yapılan içerik analizi ile 'Toplumsal Mitler ve Algı' 'Psikolojik ve Duygusal Süreç', 'Kadınlık ve Kimlik', 'Cinselliğin Dönüşümü', 'Olumlu Deneyimler', 'Fizyolojik Süreç' olmak üzere altı ana tema ve bu temalara bağlı 6 alt temadan oluşmaktadır. Kadınlık ve Kimlik teması altında katılımcılar, kadınlık algılarında değişim, kabullenme süreci ve toplumsal etiketlenmeyle baş etme deneyimlerini paylaşmıştır. Psikolojik ve Duygusal Süreç teması, menopozun yarattığı duygusal dalgalanmalar ve çeşitli sorunları içermektedir. Fizyolojik Boyutta ise sıcak basması, uyku düzensizliği ve bedensel değişimlere dikkat çekilmiştir. Toplumsal Bakış ve Algı teması, menopozun genellenen olumsuz mitlerle nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur. Cinsellik temasında kadınların cinselliğe bakışında dönüşüm öne çıkarken, Olumlu Deneyimler teması menopozun özgürlük, rahatlama ve yeni bir başlangıç olarak algılanabildiğini göstermiştir. Sonuç: Araştırma sonucumuzda menopozun yalnızca fizyolojik bir süreç değil; aynı zamanda kadınların toplumsal rollerini, psikolojik iyi oluşlarını ve cinsellik algılarını etkileyen çok boyutlu bir deneyim olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Menopoz, Yeniden Doğuş, Menopoz Mitleri, Son, Kadınlık, Ebelik.

Elderly Care Needs Of Turkish Immigrants Living In Europe

Esma Demirezen[1]

[1]*İstanbul Üniversitesi-cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, esma.demirezen@iuc.edu.tr*

Individuals of Turkish origin constitute a significant portion of immigrants in Europe. They migrated to Western European countries, primarily from the Mediterranean region, as a result of labor migration beginning in the 1961s., Today, fourth-generation Turks are living in Europe. The purpose of this study is to highlight the number and specific needs of elderly Turks living in Europe. After World War II, Western countries, especially Germany, due to their need for a young working population, entered into agreements with the Ministry of Labor for their workforce. According to the Ministry of Foreign Affairs data, approximately 5.5 million Turks are living in Europe. Migration is a complex process throughout human history, stemming from a variety of economic, religious, social, and political reasons. Elderly migrants constitute a distinct segment of the population in terms of their needs and circumstances. While the proportion of older individuals within migrant groups is generally low, the number of individuals migrating at a young age and aging in the host country is increasing. The increase in the elderly immigrant population in recent years has made it necessary to address this group within the framework of social welfare policies and consider it a current issue. However, in many European countries, older individuals were overlooked by social welfare policies and the public. Immigrants who arrived in Europe in the 1950s and 1960s were generally employed as temporary workers and valued based on short-term economic benefits. Worked in unskilled jobs, faced various legal restrictions regarding family reunification, social security, and geographic and professional mobility, and their integration processes were left entirely to individual efforts. Older immigrants concretely embody the concept of intersectionality, which refers to the simultaneous experience of multiple inequalities. The disadvantages of immigrants and older people cause these individuals to feel these problems more deeply and intensely. It is noteworthy that the socioeconomic and health conditions of older immigrants are more adverse than those of native-born individuals. Problems such as premature aging due to adverse working conditions, psychological and chronic illnesses related to migration, low income, and inadequate access to elderly support services are common among first-generation immigrants. Language barriers and cultural differences are among the reasons. Compared to native-born elderly people in Germany, immigrants face significant disparities in quality of life indicators such as income, health status, and housing conditions. Meeting their care needs and taking these characteristics into account in service provision is crucial.

Anahtar Kelimeler: immigrant, European Turk, elderly health, intercultural care

Yaşlılarda Besin Güvencesizliği Üzerinde Yalnızlığın ve Sosyal İzolasyonun Rolü

Zülal Kökel (zulal.kokel@sbu.edu.tr)[1], Yasemin Tuğba Öğünç (yasemin.ogunc@sbu.edu.tr)[1]

[1]*Sağlık Bilimleri Üniversitesi, zulal.kokel@sbu.edu.tr, yasemin.ogunc@sbu.edu.tr*

Beslenme ile fiziksel ve sosyal iyilik hali arasındaki ilişki uzun zamandır bilinmektedir. Ancak hala küresel çapta birçok insan besleyici, güvenli ve yeterli besine erişimde zorlanmaktadır. Yaşlılar, toplumun besin güvencesizliği bakımından kırılgan gruplarından biridir. Nitekim, besin güvencesizliğinin yaşlılıkta yetersiz beslenme riskini arttırdığı ve besin güvencesizliği yaşayan yaşlıların yaşamayanlara göre yetersiz beslenme açısından daha yüksek risk altında olduğu bildirilmiştir. Yaşlılıkta besin güvencesizliği ile ilişkili faktörlere bakıldığında sosyoekonomik durum, sağlık kısıtlamaları, çevresel faktörlerin yanı sıra bu araştırmanın konusu olan yalnızlığın ve sosyal izolasyonun da yer aldığı görülmektedir. Yalnızlık ve sosyal izolasyonla birlikte yaşlılarda yetersiz beslenme riski artmaktadır. Özellikle sık sık yalnız yemek yiyen, eş veya sosyal çevresinin kaybı sonrası yemek hazırlamada motivasyon eksikliği yaşayan, besine erişimde zorluk çeken yaşlıların sosyal katılımı yüksek yaşam süren yaşlılara göre daha az çeşitlilikte beslendikleri ve daha yüksek besin güvencesizliğine sahip oldukları belirtilmektedir. Besin güvencesizliği ile birlikte hem yalnızlığın hem sosyal izolasyonun yaşlıların iyilik hali üzerinde etkisi olmaktadır. Yaşlılık dönemine özgü özellikler ve yaşlılıkta besin güvencesizliğinin çok yönlü yapısı göz önünde bulundurularak çözüm önerilerinin de çok boyutlu olması ve bu popülasyonun ihtiyaçları ekseninde şekillendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sosyal yardımların ve desteklerin artması ve çeşitlenmesi, özellikle besin desteğine yönelik çalışmaların yapılması, yaşlılara pratik destekler sunulması, hizmet ve destek sunumunda sosyal inovasyon uygulamalarına yer verilmesi, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi, çeşitli kurumlar ve uzmanlık alanları arasında iş birliği yapılması gibi hem mikro hem makro boyutta kapsamlı müdahaleler önerilmektedir. Bu çalışma kapsamında yaşlılarda yalnızlığın ve sosyal izolasyonun besin güvencesizliği ile ilişkisinin doküman analizi tekniği ile güncel literatür ışığında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Besin Güvencesizliği, Yaşlılık, Sosyal İzolasyon, Yalnızlık.

Oral Antikoagülan Kullanan Yaşlı Bireylerde İntrakraniyal Kanamanın Kavram Haritası İle Olgu Serisi

Döndü Şanlıtürk[1], Merve Arıcı[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, dondu.tuna@gop.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı İç Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Programı, merve60arici@gmail.com*

Oral antikoagülan tedavi (OAT), atriyal fibrilasyon, mekanik kalp kapakları, akciğer embolisi ve derin ven trombozu gibi birçok kardiyovasküler hastalıklarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Mega and Simon, 2015; January vd., 2014). Bu tedavi trombolitik olayların gelişme riski azaltırken intrakraniyal ve/veya gastrointestinal kanama, ilaç-bitki-gıda etkileşimleri ve inme gibi istenmeyen durumlara da yol açabilmektedir (Levi vd., 2011). OAT kullanan hastalarda en sık ve en yıkıcı komplikasyon ilaç hatalarına bağlı gelişen kanamalardır (Corrochano., 2020). Literatürde İntrakraniyal kanama (İKK) geçiren hastaların yaklaşık %20'si kanama anında antikoagülan kullandığı belirtilmektedir. Antikoagülan ilişkili İKK olgularında hematom genişlemesi ve mortalite riski antikoagülan kullanmayanlara kıyasla daha yüksek seyretmektedir (Seiffge vd., 2019; McCredie vd., 2020; Wilson vd., 2024). OAT kullanımı kanama komplikasyonu yaşla birlikte artış göstermektedir. Bu olgu serisinde, OAT kullanan ve İKK tanısı almış 4 yaşlı birey ele alınmıştır. Başvuru şikayetleri, demografik özellikleri, risk faktörleri, klinik, laboratuvar bulguları, tedavileri ve sonuç bilgileri gözden geçirilmiştir. Veriler hasta dosyaları, klinik gözlemler ve aile görüşmeleriyle toplanmıştır. Her olgu klinik özellikler açısından özetlenmiş, ortak sorun alanları analiz edilmiş ve bu bulgular kavram haritası ile görselleştirilmiştir. Her bir olgunun mevcut sorunlarına yönelik hemşirelik tanıları belirlenmiştir. Olgular incelendiğinde 65 yaş üstü, atriyal fibrilasyon, mekanik kalp kapağı replasmanı gibi kardiyak sebeplere bağlı Warfarin kullandıkları görülmüştür. Tüm olgularda ilaç dozunun olması gerekenden yüksek olduğu ve bu nedenle İKK nedeniyle hastaneye başvurdukları belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmede olguların tamamının ilacı nasıl kullanması gerektiğini bilmediği ve kulaktan dolma bilgilerle tedaviyi sürdürdüğü belirlenmiştir. Olgularda öne çıkan ortak hemşirelik tanıları arasında etkisiz sağlık yönetimi, kanama riski, bilgi eksikliğine bağlı tedaviye uyumsuzluk, düşme riskinin bulunduğu belirlenmiştir. İlaç hatalarına bağlı kanamaların gelişiminin önlenmesi için hastaların tromboembolik olay ve kanama riski açısından sürekli ve yakından izlenmeleri gerekmektedir. İlaç hatalarına bağlı komplikasyonların önlenmesinde tedaviye uyumun arttırılması ve öz yönetim becerinin geliştirilmesini sağlayan eğitim programları büyük öneme sahiptir (Corrochano., 2020). Hemşireler, OAT kullanan olgularda temel rol üstlenen sağlık profesyonelleridir. Sağlık eğitimi, hemşirenin en önemli rollerinden birisidir ve hemşirelik uygulamalarının merkezinde yer alarak hata oranlarını azaltmada kritik önem taşımaktadır. OAT kullanan olgularda ilaç hatalarına bağlı komplikasyon gelişiminin önlenmesinde multidisipliner iş birliği, ilaç kullanım kılavuzlarına uyum, sağlık profesyonellerine yönelik sürekli eğitim ve teori temelli, teknoloji destekli müdahalelerin teşvik edilmesi gerekmektedir (Rowily vd.,2022; Lockwood vd.,2018; Reynaldo.,2021; Moya-Romero vd.,2025). Warfarin kullanan 65 yaş üstü hastalarda ilaç kullanımıyla ilgili ek bilgilendirme yapılması, sık takip ve düzenli değerlendirmenin yapılması, ilacını nasıl kullandığının ayrıntılı olarak sorgulanması ve birlikte kullanılan ilaç veya bitkisel takviyelerin mutlaka göz önünde bulundurulması komplikasyon gelişiminin azaltılmasına yönelik hemşirelik bakımında kritik bir öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Antikoagülan, İntrakraniyal Kanama, Yaşlılık, Kavram Haritası

Boşanma Olgusunun Normalleşmesi: Türkiye'de Değişen Aile Yapısı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme

Muhammed Furkan Koçak[1]

[1]*Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mfkocak@sakarya.edu.tr*

Bu çalışma, Türkiye'de son çeyrek asırda boşanmanın toplumsal algıdaki dönüşüm dönüşümünü ve normalleşme sürecini bir perspektiften ele almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2024 yılı verilerine göre, boşanma oranlarındaki dramatik artış (2023'te 173.342'den 2024'te 187.343'e yükseliş ve %2,19'luk kaba boşanma hızı), aile kurumuna bakıştaki paradigmatik bir dönüşümün göstergesidir. Çalışmanın temel tezi, boşanmanın normalleşmesinin toplumsal bir algı olarak dönüşümünü tespit etmek ve bu süreç üzerine sosyolojik değerlendirmeler yapmaktır. Bu bağlamda modernite, bireyselleşme ve sekülerleşme kuramları ile boşanmanın normalleşme süreci analiz edilmektedir. Teorik çerçeve, klasik parçaların kurucu isimleri olan Ferdinand Tönnies'in cemaat-cemiyet bölümü, Emile Durkheim'ın mekanik-organik dayanışma kavramları, Georg Simmel'in metropol yaşam analizleri ile zenginleştirilmiş. Bu yaklaşımlar, geleneksel aile yapılarının modernleşmeyle birlikte nasıl çözüldüğünü ve aile kurumunun daha bireysel ve pragmatik bir yapıya doğru evrildiğini açıklamaktadır. Ayrıca, Ulrich Beck'in risk toplumu ile Anthony Giddens'ın saf ilişki kavramları, geç modernitenin boşanmanın artık bir "başarısızlık" olarak değil, tatmin edici olmayan bir ilişkiden çıkmanın çıkışının bir yolu olarak algılandığını göstermektedir. Sekülerleşme süreci de boşanmanın normalleşmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Evliliğin geleneksel kutsal karakterini yitirerek hukuki ve sosyal bir sözleşmeye dönüşmesi, dini otoritenin zayıflamasıyla birlikte boşanmaya yönelik toplumsal baskıyı azaltmıştır. Türkiye özelinde, muhafazakâr ve seküler karakterde melez bir yapıda, boşanmanın tamamıyla kabul edilebilir olmasa da, eskisi kadar damgalayıcı olmadığı görülmektedir. Kadınların eğitim ve istihdamının artması, cinsiyet rollerinin değişmesi ve geleneksel aile yapısı gibi dinamikler de bu normalleşme süreci sürdürülmektedir. Bu araştırma, boşanmanın normalleşmesini çok boyutlu bir fenomen olarak ele almakta ve bu olgunun Türk toplumunun modernleşme sürecindeki işleyişini eleştirel bir bakış açısıyla sorgulanmaktadır ve aile kurumunu güçlendirmeye yönelik politikalar önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Aile, Normalleşme, Türkiye, Modernite.

Pediatrik Popülasyonda Aşı Reddi üzerine Araştırma: Bibliyometrik Bir Analiz

Mukaddes Demir Acar[1], Yasemin Sapcı Can[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, mukaddesdemir.acar@gop.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa üniversitesi Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, yasemin.can@gop.edu.tr*

Çocuklara küçük ama toplum sağlığına büyük dokunuş sağlayan aşıların aile ve toplumsal refah, hastalıkların önlenmesi ve oluşabilecek hastalıkların maddi ve manevi yüklerini azaltmak için önemi oldukça büyüktür. Ancak son dönemlerde aşıların hızlı geliştirilmesi ve küresel salgınlarda kullanılması, içerisinde yer alan maddelerin farklı hastalıklara neden olduğu gibi spekülatif söylemler ailelerde ön yargılar, şüpheler meydana getirmiş, toplumlarda aşılanma karşıtlığının oluşmasına zemin hazırlamıştır. COVID-19 pandemisi ile birlikte hızlı aşıların geliştirilmesi ve son dönemlerde dijital medya ve sosyal iletişim araçlarıyla, aşılara karşı küresel anlamda isteksizlik, tereddüt ve aşı reddi söz konusudur. Aşılanmaya karşı isteksizlik, şüphe ya da aşı reddi gibi sorunlar sadece aşı olmayan birey ve çocukları etkilemekle kalmamakta; aşısız bir çocuğun bulunduğu ailedeki diğer bireyleri özellikle hassas ve kırılgan grup olan yaşlılar, kronik hastalıklı bireyler ve kardeşlerin de sağlığını etkilemekte, toplumsal olarak bir sağlık tehdidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, aşı reddi konusu üzerine güncel literatür ışığında konuya dikkat çekmek amacıyla bibliyometrik olarak tasarlanmıştır. Bibliyometrik analiz, veri tabanlarında bulunan çalışmaların uygun anahtar kelimler kullanılarak tematik ve görsel haritalarını oluşturma, çalışmalar arası bağlantı kurma, konu hakkında yıllar içerisinde çalışmaların değişimine odaklanarak araştırmacılara önemli bir perspektif sağlamaktadır. Bu bibliyometrik analiz için VOSviewer programı kullanılmış olup; uluslararası veri tabanı olarak Web of Science tercih edilmiştir. Web of Science veri tabanında "aşı isteksizliği" veya "aşı reddi" veya "aşı tereddütü" veya "aşı karşıtlığı" veya "aşı gecikmesi" anahtar kelimeleri kullanılarak 8,621 çalışmaya ulaşılmıştır. "Çocuk" veya "yenidoğan" veya "infant" veya "neonatal" veya "adölesan" anahtar kelimeleri ile yapılan ikinci filtrelemede çocuklar üzerinde yapılan aşı reddi çalışmasının 2,335 olduğu görülmüştür. İngilizce dilinde yazılmış araştırma makaleleri ve derlemelerin dahil edilmesi amaçlanmış ve 2,319 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmada dahil edilme kriterlerini taşıyan yayınların yıllara göre dağılımı, bu konuda en çok yayın yapan ülkeler, dergiler, yazarlar, anahtar kelimeler ve atıf yapılan dergiler hakkında bilgilerin görsel haritası oluşturulmuştur. Sonuç olarak bu analiz, yeni araştırmacılara güncel literatür hakkında bilgi vermek, aşı reddinin toplumsal problemlerine değinmek ve aşı reddinin önlenmesi için yapılacak olan çalışmalara rehberlik etmek amacıyla tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşı Reddi, Çocuk Sağlığı, Aile Sağlığı, Hemşirelik, Bibliyometrik Analiz

Effective Communication Dynamics With Elderly Individuals In Gerontological Social Work

Sadık Çelik[1]

[1]*1kto Karatay University, Faculty Of Economics, Administrative And Social Sciences, Department Of Social Work, celiksadik1948@gmail.com*

This study aims to examine considerations in social work practices related to geriatric populations and to help address communication challenges with elderly individuals. Maintaining an independent and active lifestyle in old age can be challenging. During the aging process, individuals experience declines in their cognitive, physical, and social functions. Gerontological social works aim to improve the quality of life for older adults by supporting their health, psychosocial well-being, and financial stability, while promoting their independence and social integration. It is essential to adopt a sensitive service approach toward elderly individuals in social work practices. In this context, the communication skills and approach of social workers are crucial in delivering services tailored to individual needs and preferences, with the goal of enhancing the quality of life. Given the aging global population, more gerontology-specialized social workers are required. This study compiles research on the characteristics of elderly individuals' life stages in social work practice and the approaches to adopt during this process to define the scope of work. The relevant studies examine the social, psychological, and physiological characteristics of elderly individuals, thereby enhancing understanding of the aging process and optimizing the effectiveness of services provided to older adults. This framework emphasizes communication methods to help gerontology professionals accurately understand the needs of elderly individuals, promote sensitive and effective communication, and ultimately enhance service quality.

Keywords: Socıal Work, Agıng, Gerontology, Effectıve Communıcatıon

Bilişsel İşlevler, Yaşlanma ve Psikososyal Etkileri

Sena Kıcıklar[1]

[1]*Bağımsız Araştırmacı, sena.kiciklar@gmail.com*

Bilişsel işlevler, bireylerin bilgi alma, işleme, ihtiyaç olduğunda geri getirme gibi zihinsel süreçlerini kapsayan karmaşık yetenekleri içermektedir. Bu işlevler arasında dikkat, bellek, yürütücü işlevler, dil ve görsel-uzamsal beceriler bulunmaktadır. Yaşlanma süreci bu işlevlerde değişikliklere yol açabilir. Bilişsel işlevlerdeki değişimler, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini ve sosyal etkileşimlerini etkileyebilir. Bununla birlikte, sosyal katılım ve zihinsel uyarım, bilişsel işlevlerin korunmasına katkıda bulunabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, yaşlanma sürecinde bilişsel işlevlerde ortaya çıkan değişimleri ve bu değişimlerin bireylerin psikososyal yaşamları üzerindeki etkilerini inceleyerek, bilişsel sağlığın korunmasına yönelik önleyici ve destekleyici faktörleri tartışmaktır. Literatür taraması PubMed, Scopus ve ScienceDirect veri tabanlarında gerçekleştirilmiştir. İngilizce yazılmış orijinal bilimsel makaleler ve sistematik derlemeler, başlıklarına ve özetlerine göre seçilmiştir. Arama, yaşlanma, bilişsel işlev, bilişsel rezerv, psikososyal etkiler anahtar kelimeleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar, işlem hızında bir azalma ve bu azalma sebebiyle dikkat performansında yaşla birlikte belirgin biçimde düşüş göstermektedir. İşlem hızındaki yavaşlama, yaşlı bireylerin araç kullanma, alışveriş yapma gibi günlük görevlerde zorlanmasına yol açmakta ve bu da bağımlılık hissini artırmaktadır. Ek olarak, dikkatteki azalma, sohbetleri takip etme, kalabalık ortamlarda odaklanma gibi becerileri zorlaştırır. Bu durum sosyal geri çekilmeye ve yalnızlaşmaya neden olabilir. Son olarak bu bilişsel alandaki düşüş özellikle zaman baskısı altındaki durumlarda stres ve kaygı yaratabilmekte ve bu sebeple depresif semptomlarla da ilişkilendirilmektedir. Episodik bellek yaşlanmadan etkilenen bilişsel alanlardan bir diğeridir. Geçmiş deneyimlerin ve kişisel anıların unutulması, bireyin yaşam öyküsünü sürdürme kapasitesini azaltmakta ve dolayısıyla kimlik bütünlüğünü olumsuz etkileyebilmektedir. Semantik ve prosedürel bellek genellikle daha dirençlidir; yaşlı bireyler bildikleri sözcükleri, kavramları ve motor becerileri büyük ölçüde korurlar. Her ne kadar yaşla bilişsel işlevler değişiyor olsa da psikososyal faktörler ve yaşam tarzı müdahalelerinin bu süreci yavaşlatabileceği, bireyin işlevselliğini ve yaşam kalitesini koruyabileceğinin altı çizilmelidir. Aktif bir sosyal yaşam, hobiler ve öğrenme faaliyetleri, yaşlı bireylerde bilişsel rezervi artırarak bilişsel işlevler üzerinde koruyucu bir etkiye sahiptir. Klinik ve sosyal hizmet alanındaki uzmanların yaşlı bireylerin bilişsel ve psikososyal ihtiyaçlarını bütüncül bir şekilde ele almaları önem arz etmektedir. Bu konuda atılacak adımlar hem bireysel yaşam kalitesini artırma hem de toplumsal sağlık yükünü azaltma potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Bilişsel İşlev, Bilişsel Rezerv, Psikososyal Etkiler

Türkiye'de Yaşlılarda Depresyon Risk Profilleri: Gizil Sınıf Analizi

Eda Yalçın Kayacan[1]

[1]*Pamukkale Üniversitesi Fen Fakültesi, eyalcin@pau.edu.tr*

Yaşlanma, insan ömründe doğal ve evrensel bir olgu olmakla birlikte, beklenen yaşam süresinin uzaması nedeniyle hem dünyada hem de ülkemizde yaşlı nüfus hızla artmaktadır. Söz konusu bu demografik dönüşüm hem sağlık sistemleri hem de sosyal politika yapıcılar için de önemli zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu bu zorluklardan biri yaşlı bireylerin yaşam kalitesini ciddi biçimde olumsuz etkileyen yaşlılık depresyonudur. Depresyon, her yaşta görülebilen bir rahatsızlık olmakla birlikte özellikle ileri yaşlarda daha yaygın ve daha riskli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü yaşlılıkla birlikte artma eğiliminde olan fiziksel yeteneklerde azalma, bilişsel işlevlerde gerileme, günlük aktiviteleri sürdürmede zorlanma, sosyal ilişkilerde zayıflama ve ekonomik koşullarda kötüleşme gibi faktörler yaşlı bireylerin depresyon açısından daha kırılgan hale gelmesine yol açmaktadır. Çalışmada, Türkiye'de yaşlı bireylerde depresyon risk profillerini belirlemek ve hangi grupların ruh sağlığı açısından daha kırılgan olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Söz konusu bu amaç doğrultusunda, Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2023 Yaşlılık Araştırması mikro veri seti kullanılmış ve Geriatrik Depresyon Ölçeği hedef değişken olarak ele alınmıştır. Demografik ve sosyo-ekonomik faktörler, sağlık durumu ve fiziksel kısıtlılıklar, sosyal izolasyon ve destek sistemleri, çevresel ve ihmal faktörler gibi temel başlıkları altında pek çok kontrol değişkeni kullanılarak Gizil Sınıf Analizi ile risk profilleri belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye'de yaşlı nüfusun depresyon riski bakımından ayrıldığı belirgin profil kümelerini ortaya çıkarmıştır. Bu profillerin, yaşlıların ruh sağlığı bakımından hangi kesimlerin daha kırılgan olduğunu net biçimde ortaya koyması ve dolayısıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere politika yapıcılara, hedeflenmiş sosyal hizmet ve ruh sağlığı modelleri geliştirilmesi konusunda yol gösterici olması sebepleriyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık Depresyonu, Geriatrik Depresyon Ölçeği, Gizil Sınıf Analizi

Yaşlı Bireylerde Mutluluğun Belirleyicileri: Hiyerarşik Kümeleme Analizi

Eda Yalçın Kayacan[1]

[1]*Pamukkale Üniversitesi Fen Fakültesi, eyalcin@pau.edu.tr*

Yaşlı bireylerde mutluluk, yalnızca öznel bir duygu olmamakla birlikte sağlıklı yaşlanmanın, yaşam kalitesinin ve toplumsal refahın da stratejik bir göstergesidir. Dünya nüfusunun hızla yaşlandığı günümüzde, yaşlı nüfusun mutluluğunu etkileyen faktörlerin doğru biçimde belirlenmesi, sosyal politika kararları ve aktif yaşlanma stratejileri açısından kritik bir gereklilik haline gelmiştir. Mutluluğun yaşlı bireyler için yalnızca psikolojik bir his değil; aynı zamanda sosyal katılım, sağlık hizmetlerine erişim ve ekonomik güvence gibi alanlarda da bir refah göstergesi olduğu kabul edilmektedir. Çalışmada, Türkiye'de 65 yaş üzerindeki bireylerin mutluluk düzeylerini belirleyen faktörlerin ortaya çıkarılması ve farklı mutluluk profillerinin sınıflandırılması amaçlanmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2024 Yaşam Memnuniyet Araştırması mikro veri seti kullanılmış ve mutluluk düzeyi hedef değişken olarak ele alınmıştır. Demografik ve sosyo-ekonomik göstergeler (yaş, cinsiyet, eğitim, gelir, medeni durum), sağlıkla ilgili değişkenler (algılanan sağlık durumu, kronik hastalık varlığı), sosyal ilişkiler ve destek sistemleri (aile, arkadaş ve komşuluk bağları), davranışsal ve yaşam tarzı faktörleri (dini inançlar, değerler, umut ve gelecek beklentisi) ile çevresel ve kültürel faktörler kontrol değişkenleri olarak analize dâhil edilmiştir. Hiyerarşik Kümeleme yöntemi kullanılarak yaşlı bireylerin mutluluk düzeylerine göre farklı profiller tanımlanmıştır. Çalışmada elde edilen bulguların yalnızca literatüre yaşlılıkta mutluluğun belirleyicilerine dair yeni ampirik kanıtlar sunmakla kalmayacağı, aynı zamanda politika yapıcılar için uygulanabilir öneriler geliştirilmesinin önünü açacağı düşünülmektedir. Toplumların gelişmişlik düzeylerinin, kırılgan üyelerinden olan yaşlılara sundukları yaşam kalitesiyle ölçüldüğü dikkate alındığında; yaşlı bireylerdeki mutluluk profillerinin belirlenmesiyle ortaya çıkan bulgular doğrultusunda erişilebilir sağlık hizmetlerinin sağlanması, gelir güvencesinin güçlendirilmesi, sosyal izolasyonu azaltacak projelerin desteklenmesi ve yaşlı bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımının teşvik edilmesi gibi uygulamaların yaşlı bireylerde mutluluk düzeylerini artıracak stratejik adımlar olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık Mutluluğu, Mutluluk, Hiyerarşik Kümeleme

Toplumda Derinleşen Gri Dijital Eşitsizlik

Fatma Banu Demirdaş[1], Saadet Tiryaki[2], Işıl Kaleli[3]

[1]*Malatya Turgut Özal Üniversitesi, banu.demirdas@ozal.edu.tr*

[2]*Özel Sektör, ssaadetozer@gmail.com*

[3]*Antalya İl Sağlık Müdürlüğü, isilkaleli11@gmail.com*

Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) hızlı gelişimi, özellikle COVID-19 pandemisi sonrasında küresel ölçekte toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Ancak bu dijital dönüşüm, yaşlanan nüfus açısından "gri dijital uçurum" olarak kavramsallaştırılan kritik bir eşitsizlik alanını açığa çıkarmıştır. Gri dijital uçurum; yaşlı bireylerin dijital cihazlara ve altyapıya erişimde yaşadığı sınırlılıkları, teknolojiyi etkin biçimde kullanmalarına engel olan beceri eksikliklerini ve sosyal destek mekanizmalarındaki yetersizlikleri içeren çok boyutlu bir olgudur. Bu olgu, yalnızca teknik değil; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve hukuksal düzlemlerde yeniden üretilen yapısal bir adaletsizliktir. Mevcut araştırmalar, yaşlanmanın internet ve dijital hizmetlere katılım oranlarında belirgin bir azalma ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. COVID-19 pandemisi, bu kırılganlığı özellikle sağlık hizmetleri bağlamında görünür kılmış; çok sayıda yaşlı birey mobil sağlık çözümleri ve uzaktan bakım hizmetlerinden dışlanmıştır. Öte yandan, dijital teknolojilerin yaşlıların yaşam kalitesini yükseltme, bağımsızlıklarını destekleme ve sosyal kapsayıcılıklarını artırma potansiyeli son derece yüksektir. Bu çelişkili tablo, dijitalleşmenin mevcut toplumsal eşitsizlikleri azaltmaktan ziyade derinleştirme riski taşıdığını göstermektedir. Gri dijital uçurumun yalnızca bireysel düzeydeki beceri eksikliklerinden değil, aynı zamanda sosyoekonomik konum, eğitim düzeyi, kültürel sermaye ve kuşaklar arası aktarım gibi yapısal faktörlerden kaynaklandığı görülmektedir. Buna ek olarak, ageist yaklaşımlar yaşlıları homojen ve teknolojiye uzak bir grup olarak etiketlemekte; farklı ihtiyaçları ve bağlamsal koşulları göz ardı ederek politik müdahalelerin etkinliğini zayıflatmaktadır. Yanlış bilgilendirme, dijital dolandırıcılık ve veri güvenliği açıkları da yaşlı bireylerin dijital ortamlara duyduğu güveni aşındırmakta ve katılımı sınırlandırmaktadır. Bu nedenle gri dijital uçurum, yalnızca teknik müdahalelerle giderilebilecek bir sorun değil, aynı zamanda kapsayıcı sosyal politikalar ve güçlü hukuki düzenlemeler gerektiren bir toplumsal meseledir. Eğitimsel açıdan, yaşlıların öğrenme hızlarına ve bilişsel ihtiyaçlarına uyarlanmış, empatik, tekrara dayalı ve görsel içeriklerle desteklenmiş dijital okuryazarlık programları geliştirilmelidir. Hukuksal açıdan ise, yaşlıların dijital haklarını güvence altına alacak, dijital dolandırıcılığa karşı koruyucu ve kişisel verilerin korunmasını açıkça tanımlayan özel düzenlemeler yapılmalıdır. Sonuç olarak, gri dijital uçurumun daraltılması için eğitimsel, sosyal ve hukuksal düzeyleri bütüncül biçimde kapsayan, yaşlı dostu ve hak temelli politik stratejilerin acilen hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ancak bu çok boyutlu yaklaşımlar aracılığıyla yaşlı bireylerin dijital topluma tam ve etkin katılımı sağlanabilir; böylece toplumsal adalet, eşitlik ve kapsayıcılık ilkeleri güçlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi İletişim Teknolojileri, Yaşlanma, Dijital Eşitsizlik

Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Göre "yaşlanma"

Müzeyyen Sümer[1], Hafize Nurşen Başbey[2], Ümran Oğuz[3], Zeynep Tunç[4]

[1]*Amasya Üniversitesi Sabuncuoğlu Şerefeddin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, muzeyyen.sumer@amasya.edu.tr*

[2]*Fahri Çaldağ Anaokulu, hnet18@hotmail.com*

[3]*Dr. Necla Yazıcıoğlu Anaokulu, umranoguz06@gmail.com*

[4]*İbrahim Şener Anaokulu, tzeynep515@gmail.com*

Dünya baş döndürücü bir hızda değişmekte olup bilimsel ve teknolojik gelişmeler, değişen yaşam koşulları gibi sayısız değişkene bağlı olarak nüfusumuz da giderek yaşlanmaktadır. Yaşam boyu, gelişme ve olgunlaşmayı takiben, kalıtsal ve çevresel faktörlerin etkisiyle çok çeşitli biyolojik ve psiko-sosyal değişimlerin meydana geldiği yaşlanma süreci ve toplumların yaşlanması, yaşlı nüfusun artış göstermesine paralel olarak yaşlı bireylerin korunması, bakımı, desteklenmesi ve sağaltımı gibi birçok konuyu gündeme getirmekte, toplumların yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin algısı ise yaşlanmaya ilişkin politikaların geliştirilmesinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Aktif ve sağlıklı yaşlanmayı sağlamak toplumun yaşlanmayı ve yaşlılığı nasıl ele aldığını anlamayı gerektirir. Erken çocukluk yılları her alanda gelişimin en hızlı olduğu, temel alışkanlıkların kazanıldığı, toplumsal olgulara bakış açısının da şekillenmeye başladığı kıymetli yıllardır. Bu nedenle bu çalışmada 3-6 yaş arası çocukların yaşlanmaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Amasya ve Ankara il merkezlerinde okul öncesi eğitime devam eden 49 çocuk oluşturmuştur. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizi içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiş, veriler kategoriler halinde düzenlenerek yorumlanmıştır. Elde edilen sonuçlar çocukların yaşlanma sürecinde meydana gelen fiziksel görünüşteki değişime, motor becerilerde yaşanan güçlüklere ve fiziksel sağlığın bozulmasına odaklandıklarını göstermiştir. Bunun yanı sıra çocukların verdikleri yanıtlarda, yaşlanırken bireylerin edindikleri yaşamsal tecrübeye, bilgi ve becerilerindeki artışa vurgu yaptıkları, özellikle yaşlı bireylerin çocuklarla iletişimdeki sevecen ve, kabul edici tutumlarına yer verdikleri de gözlenmiştir. Ayrıca yanıtlar incelendiğinde çocukların yaşlanmayı doğal bir süreç olarak değerlendirdikleri ve yaşlanmanın kaçınılmaz olduğunu kabul ettikleri sonucunu ortaya koymuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçlar alanyazın çerçevesinde tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: OKUL ÖNCESİ DÖNEM, ÇOCUKLAR, YAŞLANMA

Geriatrik Bireylerin Malnutrisyon ve Depresyon Durumları Arasındaki İlişki

Adem Taha Özdemir[1], Mehmet Beler[2]

[1]*Adafi 1 Nolu Aile Sağlığı Merkezi Yeşilyurt/Malatya, ademtahaozdemir@gmail.com*

[2]*FethİSekin Şehir Hastanesi Aile Hekimliği Bölümü, mehmetbeler4444@gmail.com*

Amaç: Bu çalışmada, 80 yaş ve üzeri ileri yaşlı bireylerde malnutrisyon sıklığını belirlemek ve sosyodemografik ile klinik faktörlerle, özellikle depresyon ile olan ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Yaşlı nüfusta malnutrisyon ve depresyon, sık görülen ve yaşam kalitesi üzerinde önemli olumsuz etkileri bulunan geriatrik sağlık sorunlarıdır. Bu iki durumun birlikte görülmesi, bağımlılığın artmasına, yaşam kalitesinin bozulmasına, sağlık harcamalarının yükselmesine ve mortalite oranlarının artmasına yol açmaktadır.Yöntem: Araştırma kesitsel ve tanımlayıcı tipte olup, Temmuz–Ağustos 2025 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda bir aile sağlığı merkezine kayıtlı 80 yaş ve üzeri 380 gönüllü birey üzerinde yürütülmüştür. Katılımcıların sosyodemografik ve klinik verileri yüz yüze görüşmeler ile toplanmıştır. Beslenme durumu Mini Nütrisyon Değerlendirme-Kısa Formu (MNA-SF), depresyon düzeyi ise Yesavage Geriatrik Depresyon Ölçeği (GDÖ) kullanılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizler SPSS 22.0 paket programı ile yapılmış, kategorik değişkenler için Pearson Ki-kare testi uygulanmış ve p<0,05 istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.Bulgular: Çalışmaya katılan bireylerin yaş ortalaması 84,9±3,8 yıl olup %62,6'sı kadın, %37,4'ü erkekti. Katılımcıların %55,5'inde malnutrisyon riski, %9,5'inde malnutrisyon saptanırken, %35,5'inde depresyon bulundu. Depresyonu olan katılımcılarda malnutrisyon oranı anlamlı düzeyde daha yüksek bulundu (p<0,001). Ayrıca düşme öyküsü olan yaşlılarda da malnutrisyon oranı istatistiksel olarak anlamlı düzeyde fazlaydı (p=0,044). Buna karşılık, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ekonomik düzey ve birlikte yaşama durumu gibi sosyodemografik faktörler ile malnutrisyon arasında anlamlı bir fark gözlenmedi.Sonuç: Bu çalışma, ileri yaşlı bireylerde malnutrisyon ve depresyon sıklığının oldukça yüksek olduğunu ve iki durum arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu göstermiştir. Bulgular, yaşlı popülasyonda özellikle aile hekimliği düzeyinde düzenli tarama programlarının yürütülmesinin önemini ortaya koymaktadır. Malnutrisyon ve depresyonun erken dönemde saptanması ve birlikte ele alınması, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlıklı yaşlanmayı destekleyecek ve olumsuz sağlık sonuçlarını azaltacaktır. Ayrıca, toplum tabanlı ileri araştırmalara ve sistematik çalışmalara ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Malnutrisyon, Depresyon

Yaşlı Hastalarda Polifarmasi ve İletişimsel Engeller: Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Zorluklar

Ahmet Miraç Titiz[1]

[1]*İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, ahmetmirac.titiz@nisantasi.edu.tr*

Dünya genelinde doğum oranlarının azalması ile yaşlı nüfus sayıları azımsanmayacak kadar artmıştır. Özellikle Türkiye özelinde bakacak olursak doğurganlığın azalması ile genç nüfusta önemli ölçüde düşüşler meydana gelmiş buna bağlı olarak geriatrik popülasyonda artış gerçekleşmiştir. Geriatrik popülasyonda görülen kronik ve akut hastalıklar sağlık harcamalarında da önemli bir rol oynamalarına sebep olmaktadır. Özellikle hastane öncesi sağlık hizmetlerinde azımsanmayacak bir talebi oluşturmaktadır. Yaşlı nüfusta polifarmasi ve iletişimsel engeller, hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinin etkinliğini ve hasta güvenliğini doğrudan etkileyen iki temel sorundur. Bu derleme, polifarmasinin tanımı, epidemiyolojisi ve yaşlı hastalarda yol açtığı farmakodinamik/farmakokinetik değişiklikler sonucunda artan advers ilaç reaksiyonları, ilaç-ilaç etkileşimleri, düşmeler ve tekrar acil başvurular gibi klinik sonuçlarla ilişkisini inceler. Ayrıca, Hastane Öncesi Sağlık Hizmetlerinde ortamda sağlık personeli ile yaşlı hasta (ve/veya yakınları) arasındaki bilgi aktarımındaki zorluklar, bilişsel bozukluk, işitme/görme kaybı, kültürel ve dil bariyerleri ile belirsiz tedavi tercihleri yüzünden ortaya çıkan klinik karar alma güçlükleri ışığında ele alınır. Polifarmasi ve iletişim sorunlarının etkileşimi; örneğin eksik/yanlış ilaç öyküsü nedeniyle uygun olmayan ilaç uygulamaları veya düşmüş ilaç uyumunun yanlış yorumlanması gibi durumlarda, diagnostik belirsizlikleri ve tedavi hatalarını artırmaktadır. Literatürde bildirilen müdahaleler arasında acil geriatrik multidisipliner yaklaşımlar, Hastane Öncesi Sağlık Hizmetleri bakımında farmakolog desteği, standartlaştırılmış öykü alma formları ve iletişim eğitim programları ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte mevcut çalışmaların çoğu gözlemsel olup Hastane Öncesi Sağlık Hizmetlerine özgü randomize çalışmalar sınırlıdır; bu da uygulamaya yönelik kanıt boşlukları yaratmaktadır. Sonuç olarak, yaşlı hastalarda polifarmasi ve iletişimsel engellerin azaltılmasına yönelik bütünleşmiş stratejiler elektronik ilaç listesi erişimi, ekip içi iş birliği protokolleri ve hedefe yönelik eğitimler dahil hastane öncesi bakım kalitesini ve hasta sonuçlarını iyileştirebilir. Gelecek araştırmalarda Hastane Öncesi Sağlık Hizmetleri ortamında uygulanabilir, çok merkezli ve müdahale odaklı çalışmaların artırılması önerilmektedir

Anahtar Kelimeler: Polifarmasi, Yaşlı Hasta, Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri, İletişim Engelleri, Paramedik Müdahale

Yaşlılıkta Maneviyat ve Aile Desteğinin Rolü

Damla Topçu[1]

[1]*Fırat Üniversitesi, dtopcu@firat.edu.tr*

Yaşlılık, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik gibi tüm canlılarda meydana gelen ve bireylerin fiziksel ve bilişsel güçlerini kaybettiği doğal bir süreçtir. Bu süreçte yaşlı bireyler birçok desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu derlemede maneviyat ve aile desteğinin yaşlılıktaki rolü teorik verilerle anlaşılmaya çalışılmıştır. Aile desteği ve maneviyat yaşlı bireylerin yaşlılık sürecinde karşılaştıkları zorluklarla baş etmelerine yardımcı olmaktadır. Maneviyat, kişinin hayatında anlam, amaç ve aşkınlık duygusunun gerçekleşmesinin yanı sıra yaşlı bireylerin refahında da olumlu bir etkiye sahiptir. Yaşlılıkta karşılaşılan kayıplarla başa çıkmada maneviyat hayati bir öneme sahiptir. Maneviyat aynı zamanda aile ilişkilerinin güçlenmesine de katkıda bulunarak yaşlılarla ilişkileri olumlu yönde etkilemektedir. Ailenin temel işlevlerinden biri, üyelerine yaşam boyu destek sağlamaktır. Yaşlı bireylerin rahat bir yaşam sürmeleri, sevgi, saygı, şefkat gibi duygusal ihtiyaçlarının karşılanması, yalnızlığın önlenmesi ve daha mutlu ve aktif bir yaşlanmanın sürdürülebilmesi için aile desteği büyük bir önem arz etmektedir. Yaşlılık sürecinde aile bireyleri ile yaşamaya devam eden yaşlılar, kendilerini daha güvende ve mutlu hissetmektedir. Ancak yaşlılık sürecinde aile bireylerinin desteğinden mahrum bırakılan yaşlılar, psikolojik travma yaşayabilmekte ve kendilerini yalnızlığa sürükleyerek depresyona girebilmektedir. Güçlü bir maneviyata sahip olan yaşlıların, yaşam kaliteleri yüksek olmakta ve yaşlılığa bağlı psikolojik sorunlarla baş edebilmektedirler. Dolayısıyla aile desteğinin ve maneviyatın yaşlı bireylerin yaşamlarında önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Bir sosyal destek olarak aile desteğini alan aynı zamanda güçlü bir maneviyata sahip olan yaşlılar duygusal, fiziksel ve bilişsel olarak kendilerini daha iyi hissetmektedir. Bu nedenle yaşlılar ile kurulan düzenli iletişim, onlara karşı gösterilen sevgi ve saygı, yaşlılıkta karşılaşılabilecek sorunları en aza indirecek ve onların kendilerini değerli hissetmelerine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Maneviyat, Aile Desteği

Sosyal Medyada Yapay Zekâ ve Kullanıcı Kaynaklı İçerikler Aracılığıyla Yaşlılık ve Yaşlıların Ötekileştirilmesi: Youtube'daki Video İçeriklerinin Değerlendirilmesi

Osman Araslı[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, osman.arasli@gop.edu.tr*

Yaşlıları ötekileştiren kalıp yargılar ve önyargılar ile bunlarla bağlantılı temsil ve söylemler günümüzde yaygınlaşmaktadır. Yaşlılar/yaşlılığa dair ayrımcı yaklaşım ve problemli algılar dolayısıyla toplumda yaşlı bireyler hedef haline gelebilmektedir. Oysaki yaşlılar yaşam deneyimi ve bilgisi, bilgeliği ve öngörüsüyle toplumsal hayata katkı sunabilecek kesimlerdir. Geleneksel medyanın hâkim olduğu 20. Yüzyılda yaşlıların ötekileştirildiği temsil ve söylemlere günümüzde dijital medyada da rastlanmaktadır. Yaşlılık/yaşlılara dair olumsuz veya olumlu temsiller ve söylemler sosyal medyada dolaşım halindedir. Ancak sosyal medyada bu tür iletiler, kullanıcılar tarafından aleni sahte veya doğruluğu şüpheli içerikler/yorumlar formatında yayınlanmakta ve paylaşılmaktadır. Çalışmanın amacı, sosyal medyada yaşlılık/yaşlılara dair kullanıcı kaynaklı bu tür içerikleri değerlendirmektir. Nitel türdeki çalışma, Türkiye'de dijital ortamda yapay zekâ aracılığıyla yaşlılara ve yaşlılığa dair temsil ve söylemlerin alenileştirilmesine dikkat çekmesi açısından önemlidir. Çalışmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'de en popüler sosyal medya ve çevrimiçi video paylaşım platformları arasında yer alan www.youtube.com'daki çeşitli videolar incelenmiştir. Buna göre Youtube'da ana sayfada "yaşlılık", "yaşlılar", "yapay zeka ve yaşlılar" şeklinde arama terimleri yardımıyla videolar listelenmiştir. Çalışma kapsamına uygun örnek videolar, doküman inceleme yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada seçilen videoların genellikle yapay zekâ tarafından üretildiği için açıkça sahte-kurgu içerikli veya gerçekliği şüpheli olduğu, "sokak röportajı, uzman görüşü" gibi haber ve program benzeri formatlarda sunulduğu belirlenmiştir. Yapay zekâ kaynaklı/sahte üretim niteliğinde, 4 dakikadan kısa süren ve "komik" olarak tanımlanan videolarda yaşlı karakterler sosyo- demografik olarak çoğunlukla alt gelir grubuna ait ve taşralı/geleneksel yaşlı stereotipinde sunulmuştur. Giyim, beden dili, jest, mimik, çeşitli yörelere ait şiveyle temsil edilen yaşlı karakterlerle sahte/sözde sokak röportajları yapılmaktadır. Videoların bazıları ise yaşlıların günlük yaşamına dair "komiklik" atfedilen kısa hadiseler şeklindedir. Çoğu sahte içerikli ve gerçekliği belirsiz videolarda yaşlılara genellikle küfür, müstehcenlik-cinsellik, argo vb. sözcükler/imalar içeren konuşmalar yaptırılmaktadır. Bu tür videolarda yaşlılar "çağ dışı kalmış, eğitimsiz, küfürbaz, kurnaz, hilekâr, güvenilmez, gülünç, ciddiyetsiz/laubali, ahlaksız, hafifmeşrep bireyler" olarak sunulmuştur. Yaşlılık konusunda incelenen sağlık alanındaki çeşitli videolarda ise yaşlılık konusu "hastalık", hatta "zombileşme" gibi adlandırmalarla korkunç-istenmeyecek bir dönem olarak damgalanmıştır. Videolarda yaşlılık önlenmesi gereken tehlikeli bir problem/risk olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık/Yaşlılar, Sosyal Medya, Yapay Zekâ, Kullanıcı Kaynaklı İçerik

Medenî Yargılama Hukukunda Yaşlıların Adalete Erişimi

Nurcan Demirtaş[1]

[1]*Istanbul Aydın üniversitesi, nurcan_demirtas@hotmail.com*

Medeni yargılama hukukunda yargı faaliyeti kapsamında kabul edilen dava ve işlerde, yargılamanın süjelerinin adalete erişim hakkının korunması medenî usûl hukuku bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda bir subjektif hakkını dava yoluyla aramak isteyen ve tasarruf hakkını yargı yoluna gitmek yönünde kullanan bir kişinin salt bireysel dezavantajlarına bağlı olarak bir zorluk yaşamaması gerekir. Bu bağlamda, yaşlı kimselerin dava açma, yargılamayı takip etme ve taraf usûl işlemlerini yerine getirme süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler, çoğu zaman onların hak arama hürriyetlerini fiilen sınırlandırabilmektedir. Fiziki olarak adliyelere ve mahkemelere ulaşım zorlukları, uzun süren yargılama süreçleri ve dijitalleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan erişim olanaksızlıkları, yaşlı bireylerin etkin hukuki himayeden yararlanmasını ciddi ölçüde engelleyebilmektedir. Türk hukukunda, bir vekille temsil edilebilme yani iradi temsil, durumun özelliğine göre kanuni temsil ya da adli yardım gibi bazı imkânlar bulunsa da bu kurumların yaşlılar için her zaman yeterince erişilebilir olmadığı görülebilmektedir. Örneğin, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Kanuni Temsilci Atanması Sebebiyle Yargılamanın Ertelenmesi başlıklı 56. Maddesinin ikinci fıkrasına göre, taraflardan biri kanun gereğince tedavi, gözlem veya koruma altına alınmış yahut başkalarıyla görüşmekten yasaklanmış olup da kendisi veya vekilinin mahkemede bulunması mümkün değilse, o kimse hakkında davayı takip için kayyım atanıncaya kadar yargılama ertelenebilir. Bu hüküm, doğrudan yaşlılar için getirilmiş bir düzenleme olmasa da onların korunmasını sağlayabilecek nitelikteki düzenleme örneklerinden biridir. Ancak özellikle elektronik tebligat ve UYAP üzerinden yürütülen işlemler, dijital eşitsizlik nedeniyle yaşlı bireyleri dezavantajlı konuma getirebilmektedir. Bu bildiride, yaşlıların adalete erişimde bugün için karşılaştıkları ve bunun yanında ileride karşılaşmaları muhtemel olan zorluklar Türk medenî usûl hukuku çerçevesinde incelenecektir. Bu kapsamda, İsviçre ve Alman hukukundaki bazı uygulamalar da karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Ayrıca, yaşlı bireylerin hak arama özgürlüğünü daha etkin biçimde kullanabilmeleri için, Türk hukukunda yargılamayı bu kişiler bakımından daha erişilebilir hale getirebilecek düzenleme önerileri de bu bildiride tartışmaya açılmaya çalışılacaktır

Anahtar Kelimeler: Adalete Erişim, Etkin Hukuki Himaye, Yaşlı Hakları, Dijitalleşme, Medeni Usul Hukuku

İcra ve İflas Hukukunda Emekli Maaşlarının Haczi Meselesi

Nurcan Demirtaş[1]

[1]*Istanbul Aydın üniversitesi, nurcan_demirtas@hotmail.com*

Emekli maaşlarının hacze konu edilip edilemeyeceği meselesi, icra ve iflas hukukunun uzun süredir tartışılan başlıklarından biridir. Bu mesele, yalnızca borç tahsili ile ilgili teknik bir husus değil; aynı zamanda sosyal güvenlik, hukuk güvenliği, asgari geçim hakkı ve borçlunun insan onurunun korunması gibi ilkelerle doğrudan bağlantılıdır. Zira emekli maaşı, çoğu zaman artık aktif çalışma yaşamında bulunmayan bireylerin tek düzenli gelir kaynağını teşkil etmektedir. Bu nedenle, emekli maaşlarının, alacaklının cebri icra hukukunun araçlarını kullanarak alacağını elde etme hakkı karşısında korunması gerekmektedir. Bu noktada alacaklının alacak hakkına erişme imkanı karşısında, borçlunun yaşamını sürdürecek yaşamsal gereklerden mahrum kalmaması sağlanmalıdır. Bu nedenle borçlunun emekli maaşının alacaklıya karşı korunması, hem borçlunun asgari geçim güvenliği hem de sosyal devlet ilkesi bakımından özel bir önem taşımaktadır. 2004 sayılı Türk İcra ve İflas Kanunu'nun 82. Maddesi Haczi caiz olmayan mallar ve hakları düzenlerken, 83. maddesi, Kısmen haczi caiz olan şeyleri düzenlemektedir. Bu kapsamda hem asgari ücret hem emekli maaşıyla ilgili cebri icra hukukuna ilişkin uygulamalarda ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yaşlı ve/veya bakıma muhtaç kimselerin hakları bakımından da tartışılabilir olan bu meseleler, çoğunlukla bankaların uygulamaları üzerinden yargı kararlarına yansımaktadır. Bankalar tarafından maaş hesaplarından yapılan düzenli kesintiler veya borçlunun iradesini tam olarak yansıtmayan ve genel işlem koşulu sayılabilecek rıza beyanları, borçlunun korunma imkanlarını zayıflatmaktadır. Bu tür uygulamalar, borçlunun günlük yaşamını sürdürebilmesi için zorunlu olan asgari gelirine doğrudan müdahale sonucunu doğurabilmektedir. Mukayeseli hukuk açısından bakıldığında, İsviçre'de ve Alman icra hukukunda benzer şekilde emekli maaşlarının haczine sıkı sınırlar konulmuş olduğu ve borçlunun asgari geçim hakkının öncelikli olarak korunmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu örnekler, alacaklının alacağına erişim hakkı ile borçlunun insan onurunun korunması arasında adil bir menfaat dengesi kurulması gereğini ortaya koymaktadır. Bu bildiride, Türk hukukunda emekli maaşlarının haczine ilişkin mevcut düzenlemeler ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar ele alınacak; İsviçre ve Alman hukukundaki düzenlemelerle karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın amacı, emekli maaşlarının yalnızca şekli bir haczedilmezlik kuralı ile değil, fiilen de etkili biçimde korunmasını sağlayacak çözüm önerilerini tartışmaya açmaktır. Böylece, alacaklıların meşru talepleri ile borçluların asgari geçim hakkı arasında denge kurulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Emekli Maaşı, Maaş Haczi, Haczedilmezlik, Yaşlı Hakları, İcra ve İflas Hukuku

Essential Elements Of Community-based Elderly Care

Esma Demirezen[1]

[1]*İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, esma.demirezen@iuc.edu.tr*

Life expectancy is increasing globally, regardless of development level, and the number of elderly people is steadily increasing. While elderly people once lived within big families, meeting all their needs, including care, nowadays this is limited to smaller families. With changes in economic, social, and educational levels, today's elderly have a different perspective on aging, their ability to meet their own needs, living alone etc. The purpose of this study is to share the "community-based elderly care" model and its elements, which aims to improve the quality of life of elderly people by preventing their separation from social life, and is preferred by older people because it delays the removal of elderly people from their natural environment. Elderly care is under two headings: informal and formal care. An individual's capacity for informal care depends on their social support network. Informal care is not subject to any legal regulations. Caregivers are generally uneducated and are often viewed as a personal responsibility and a familial duty. Due to gender roles, caregivers are usually women. In formal care, long-term patient care is provided by trained, professional, or semi-professional caregivers. Formal care is divided into two categories, institutional care and community-based care, depending on the specifics of the services provided. Community-based care is the provision of health and social care in the individual's living environment. In recent years, it has become a preferred approach in many countries due to its financial advantages.It's an approach that also leads to greater senior satisfaction. While institutional care maintains its importance in this system, it also envisions providing care in the senior's own home, within the scope of home care services, within the available resources, based on the individual's needs. Home care is provided in the form of short visits or extended hours. Supportive care and meal services are provided to seniors who struggle with cleaning and meal preparation. Day centers for seniors address psychological and social needs, and recreational activities are important service areas within community-based senior care.It is important that all these practices be delivered within a multidisciplinary framework encompassing physicians, geriatric nurses, social workers, gerontologists, physiotherapists, and other health administrators, as well as local officials. Due to the distribution of the elderly population across regions and the differences in the basic characteristics of this group, local governments, and even neighborhood representatives at a more micro-societal level, are expected to play a significant role.

Keywords: Geriatrics, Aging, Public Health, Caring, Nursing

Senectus (old Age) And The Law: Old Age As A Legal Status From Roman Jurisprudence To Modern Civil Codes

Baha Yiğit Sayın[1]

[1]*Koç Üniversitesi, ysayin@ku.edu.tr*

In Roman law, senectus (old age in Latin) was not merely a biological stage but a recognized legal condition that carried both privileges and suspicions. While f.e. Cicero idealized old age as a time of dignity and wisdom, Roman jurists dealt with its practical consequences, such as exemptions from civic burdens, doubts about the capacity of elderly testators, and the paradox of the frail yet legally omnipotent paterfamilias. Our presentation explores how Roman law constructed old age as a category oscillating between authority and vulnerability. We then move to examine how such Roman notions reverberated through modern codifications, diverse from the French Code Civil and the German BGB to the Swiss Civil Code (later adopted by Turkey) and the Japanese Meiji Civil Code. Modern civil law continues to struggle with the same dilemma of how to protect the elderly from exploitation without eroding their autonomy and dignity. By comparing Roman flexibility with the institutionalized guardianship systems of modern codes, we argue that the Roman experience offers valuable insights into today's debates on aging populations and the legal meaning of old age.

Keywords: Roman Law, Capacity of Right, Capacity of Act, Civil Code

Unutkanlık: Yaşlılık Mı Hastalık Mı?

Yusuf Koçak[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi, yusuf.kocak@gop.edu.tr*

Unutkanlık, yaşlı bireylerde sık görülen bir yakınmadır ve genellikle yaşlanmayla ilişkilendirilir. Ancak, yaşa bağlı normal unutkanlık ile demans gibi patolojik durumları ayırt etmek, erken tanı ve tedavi için kritik öneme sahiptir. Bu sunum, demans ve özellikle Alzheimer hastalığının klinik özelliklerini, tanı yöntemlerini, risk faktörlerini ve yönetim yaklaşımlarını güncel literatür ve epidemiyolojik veriler ışığında özetlemektedir.

Normal yaşlanmada görülen hafif unutkanlık günlük yaşamı genellikle etkilemezken, demans ilerleyici bilişsel gerileme ile seyreder ve hafıza, muhakeme, yönelim ve sosyal işlevlerde bozulmaya yol açar. Demans vakalarının %60-70'inden sorumlu olan Alzheimer hastalığında beta-amiloid ve tau proteinlerinin birikimi, nöronal kayıp ve beyin atrofisi tipiktir. İleri yaş, genetik yatkınlık, kardiyovasküler sorunlar ve sağlıksız yaşam tarzı risk faktörleri arasında yer alırken; düzenli egzersiz, sağlıklı beslenme, zihinsel ve sosyal aktiviteler koruyucu etki gösterebilir.

Tanıda tıbbi öykü, nöropsikolojik testler, görüntüleme ve laboratuvar incelemeleri kullanılır. Kesin tedavi olmamakla birlikte kolinesteraz inhibitörleri ve NMDA reseptör antagonistleri gibi ilaçlar, bilişsel rehabilitasyon ve yaşam tarzı değişiklikleri ile hastalığın ilerleyişi yavaşlatılabilir ve yaşam kalitesi artırılabilir. Bakım verenlerin yaşadığı fiziksel, duygusal ve sosyal zorluklar, toplumsal destek sistemlerinin önemini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, normal yaşlanma ile hastalık kaynaklı unutkanlığın ayırt edilmesi, erken tanı, risk azaltma stratejileri ve bütüncül bakım yaklaşımları, demans hastaları ve aileleri için yaşam kalitesini artırmada kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Demans, Alzheimer Hastalığı, Unutkanlık, Yaşlanma, Bakım Verenler

Latince Kelimelerle Eskiçağ Roma Ailesini Yorumlama

Sema Sandalci[1]

[1]*Trakya Üniversitesi, semasandalci@trakya.edu.tr*

Yaklaşık 5 bin yıldır bu coğrafyada yazılı belge ve sayısız sanat eserlerine yansıtıldığı kadarıyla soyu sürdürmede aile saygınlığının, adetlerinin çok önemli yeri olduğu ve tarımla birlikte geliştirildiği anlaşılmaktadır. Üretme-üreme açısından böylesi sağlam kökleri olduğu için bu çalışmamızda Anadolu'yla derin etkileri olan eskiçağda genel olarak ailenin taşıdığı ve simgelediği değerler, yanı sıra Roma aile erdemleri kısaca belirtilecektir. Bunların vurgulanmasının ardından, doğumdan-ölüme aile yaşamına dair Latince kelimeler ele alınacak ve açıklamalarıyla bu kelimelerin nelerle özdeştirildiği yorumlanacaktır. Bu çerçevede başlıklar halinde soy, akrabalık, doğum, çocuk, genç kız, genç erkek, yetişkin kadın, yetişkin erkek, yaşlılık, ölüm üzerine, ayrıca aileyi etkileyen olumlu ve olumsuz kelimeler üzerinde durulacak ve bunların çıkarımları üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Bu sayede Roma kültüründe soya, doğuma, üremeye, yetkin kişilere yüklenen görev, sorumluluk ve sıfatlar kadar, aileye zararı dokunan olgular da daha anlaşılır olacaktır. Böylece toplumsal yaşamı tanımada hemen her konuyu yansıtan Latince aile kelimeleri, bütün olarak ele alındığında, taşıdığı ve yansıttığı düşünceler, yan anlamları ve benzetmeleriyle bizlere sağlam kök bilgileri, eskiçağ yaşamından mesajları çok net verebildiği görülecektir. Dahası söz konusu kelimelerle yansıtılan aile yaşamını anlamlandırmada çağımıza değin etkisinin bulunduğu dikkati çekecektir.

Anahtar Kelimeler: Eski Çağ Roma Ailesi, Latince Kelimeler, Roma Kültürü

Düşme Önleyici ve Hızlı Müdahale Sistemleri: Yaşlı Bireyleri Güvende Mi Tutuyor, Yalnızlığa Mı İtiyor?

Safa Heybet[1]

[1]*Biruni Üniversitesi, sheybet@biruni.edu.tr*

Yaşlı bireylerde düşmeler, bağımsız yaşamın sürdürülebilirliğini tehdit eden ve aileler üzerinde ciddi bakım yükü oluşturan kritik bir halk sağlığı problemidir. Son yıllarda geliştirilen düşme önleyici ve hızlı müdahale sağlayıcı teknolojik sistemler; giyilebilir cihazlar, akıllı sensörler, ev içi takip sistemleri ve mobil uygulamalar aracılığıyla bu riski azaltmayı hedeflemektedir. Ancak bu teknolojilerin bireysel güvenlik açısından sağladığı katkıların yanı sıra, yaşlı bireylerin sosyal yaşamı ve yalnızlık algısı üzerindeki etkileri tartışmalıdır. Bu bildiride, söz konusu sistemlerin yaşlı bireyleri güven içinde tutarken aynı zamanda sosyal yalnızlığa itip itmediği sorusu ele alınmıştır. Literatür taraması sonucunda, teknolojilerin bağımsız yaşamı desteklediği, aile bireylerinin uzaktan takip ve hızlı müdahale imkanlarını artırdığı görülmüştür. Bununla birlikte, aşırı teknolojiye dayalı kullanımın sosyal etkileşimleri azaltabileceği, mahremiyet kaygılarını artırabileceği ve bireylerin toplumsal bağlarını zayıflatabileceği yönünde bulgular da mevcuttur. Özellikle teknolojiyi etkin kullanamayan yaşlılarda dijital dışlanma riski, yalnızlık duygusunu derinleştirebilir. Düşme önleyici ve müdahale sistemleri tek başına yeterli değildir; bu teknolojilerin aile katılımı, sosyal destek mekanizmaları ve toplum temelli programlarla birlikte entegre edilmesi gerekmektedir. Böylelikle yaşlı bireyler hem güvenli bir çevrede yaşamlarını sürdürebilir hem de sosyal bağlarını koruyabilirler. Bu açıdan bakıldığında, teknoloji bir destek aracı olmalı; insan ilişkilerinin yerini almamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Aile Desteği, Akıllı Sensör, Düşme, Giyilebilir Teknoloji, Yalnızlık, Yaşlı

Türk Medeni Kanunu Çerçevesinde Yaşlıların Vesayet Yoluyla Korunması ve Destekli Karar Alma Modelleri

Hasibe Sena Akkışla[1]

[1]*Afyon Kocatepe Üniversitesi, hakkisla@aku.edu.tr*

Çalışma Türk Medeni Kanunu içerisinde düzenlenen vesayet makamı kapsamında yaşlı bireylerin hukuki koruması ve özerklikleri arasındaki dengeyi, bunun yargı kararlarına yansımasını ve Avrupa'daki güncel eğilimleri karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Türk hukukunda vesayet ve kayyımlık, TMK m. 405 ve devamı hükümleri uyarınca ehliyetin sınırlandırılması ve temsil yoluyla koruma sağlayan başlıca araçlardır. Bu yasal düzenlemeler kapsamında yaşlı bireyin irade özerkliği ile kişilik haklarının korunması bakımından ölçülülük, süreklilik ve denetime ilişkin tartışmaları bu çalışma incelemektedir. Vesayet, yaşlılık ve sağlık sebepleri nedeniyle fiil ehliyetinin sınırlandığı durumlarda kişilerin malvarlığını ve kişiliğini korumayı sağlamasına karşın irade özerkliği ve kişilik hakları bakımdan tartışmalara sebep olmaktadır. Avrupa'da ise BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (CRPD) 12. maddesi doğrultusunda, vesayet ve ikame karar alma yerine "destekli karar alma" (supported decision-making) yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Avrupa Konseyi'nin CM/Rec(2009)11 Tavsiye Kararı da, özerklik dostu koruma yöntemlerinin devletlerce benimsenmesini teşvik etmektedir. Çalışma bu konuyu normatif bir inceleme metoduyla ele almanın yanı sıra uluslararası hukuk uygulamalarından ve ilkelerinden de incelemelere yer vermektedir. AİHM içtihadı ışığında vesayet hukuku çerçevesinde özel hayatın korunması, özgürlük ve güvenlik ile adil yargılanma hakkı bakımından incelemeler yapılacaktır. Bu konuda çalışmada Stanev/Bulgaristan ve Shtukaturov/Rusya karar örnekleri üzerinden uzun süreli kurumsal yerleştirmelerde özgürlükten yoksun bırakma denetimini ele alınacaktır. Aynı zamanda hukuki işlem ehliyetinin kaldırılmasında usul güvencelerini ve bireyin mahkemeye erişimini güçlendiren ilkeler değerlendirilecektir. Türk hukukunda vesayet tedbirlerinin ölçülülük temelli ve yargısal süreci gözden geçirme ile desteklenmesi; destekli karar alma ve ileri süregelen vekâletname gibi özerkliği güçlendiren araçların kanuni zemin ve uygulama rehberleriyle geliştirilmesi yönünde politika önerileri bu çalışmada incelenecektir. Böylece yaşlı bireyin korunması, hak temelli ve çağdaş bir çerçevede yeniden konumlandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vesayet Hukuku, Türk Medeni Kanunu, Yaşlı Hakları, Özerklik, AIHM

Yaşlı Bireylerin İlaç Kullanımına İlişkin Sağlık İnançları ve İlaç Uyumu Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Ayşe Dost[1], Sümeyye Gencer[2], Sudenaz Ağaçyetiştiren[2], Yağmur Yılmaz[2], Buse Sakin[2], Ümmü Şevval Bardakçı[2]

[1]*İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, ayse.dost@iuc.edu.tr*

[2]*Bezmialem Vakıf Üniversitesi, sumeyye.gencer@bezmialem.edu.tr, sude.agcytstrn@gmail.com*

Bu araştırma, yaşlı bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ile ilaç uyumu arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma, 15 Şubat–15 Mart 2025 tarihleri arasında Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'ne başvuran 280 yaşlı birey ile yürütülmüştür. Veriler Tanıtıcı Bilgi Formu, Türkçe Modifiye Morisky Ölçeği ve İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. İstatistiksel analizlerde tanımlayıcı istatistikler, Mann-Whitney U, Kruskal-Wallis, Tamhane's T2 ve Spearman korelasyon testleri uygulanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 72,3±6,7 olup, %45'i kadın ve %55'i erkektir. Tüm bireylerin en az bir kronik hastalığı olduğu ve düzenli ilaç kullandığı belirlenmiştir. En sık kullanılan ilaç grupları antihipertansifler (%70) ve antikoagülanlar (%44,3) olmuştur. Türkçe Modifiye Morisky Ölçeği alt boyutlarından bilgi puanı 2,29±1,08, motivasyon puanı 2,13±1,05; İlaç Kullanmaya İlişkin Sağlık İnanç Ölçeği toplam puanı 135,08±20,13 olarak saptanmıştır. Ölçeklerin iç tutarlılık düzeyleri yüksek bulunmuş (Cronbach Alpha: 0,803–0,976) ve her iki ölçek arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (bilgi: r=0,609; motivasyon: r=0,611; p<0,001). Ayrıca eğitim, medeni durum, gelir, birlikte yaşama biçimi, ilaç kullanım alışkanlıkları ve kullanılan ilaç türlerine göre ölçek puanlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Çalışma sonucunda, yaşlı bireylerin ilaç kullanımına ilişkin sağlık inançları ile ilaç uyumuna yönelik bilgi ve motivasyon düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, yaşlı bireylerde ilaç uyumunun artırılması için sağlık inançlarını güçlendirmeye yönelik bireyselleştirilmiş eğitim ve danışmanlık müdahalelerinin sağlık profesyonelleri tarafından yaygın olarak uygulanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Bireyler, İlaç Uyumu, Sağlık İnançları, Bilgi ve Motivasyon

Kamu Kurumlarının Afet Raporlarında Yaşlıların Temsili: 6 Şubat 2023 Depremleri Bağlamında Betimsel Bir Analiz

İsmail Uğur Aksoy[1]

[1]*Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, iuaksoy@ankara.edu.tr*

Küresel ölçekte afet yönetimi planlamalarına bakıldığında yaşlılar, kırılgan kamular olarak konumlandırılmaktadır. Afet dönemlerinde bulundukları uzamları terk etme güçlükleri, afet sonrasında sağlık ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki güçlükler ve kronik rahatsızlıkları başta olmak üzere ilaç ve sağlık ekipmanlarına erişimdeki kısıtlılıklar nedeniyle yaşlıların, afet yönetimi, afet risk azaltma çalışmaları ve afet iletişiminde öncelikli grup olması gerekliliği çalışmanın yapılma gerekçesini oluşturmaktadır. Çalışmanın konusunu 6 Şubat 2023 depremlerinden etkilenen yaşlı afetzedelere yönelik Türkiye'deki kamu kurumlarının hazırladığı 6 Şubat bağlamındaki afet raporları teşkil etmektedir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Türk Tabipler Birliğinin (TTB) 6 Şubat depremleri bağlamında hazırladığı afet raporları örneklem olarak belirlenmiştir. Strateji ve Bütçe Başkanlığıyla TTB'nin yaşlıları, engellileri ve diğer kırılgan grupları kapsayan afet raporları hazırlaması bu örneklemlerin seçilmesindeki temel gerekçeyi meydana getirmektedir. Afet yönetimi ve afet iletişimi bağlamında Türkiye'deki yaşlı afetzedelerin insani ve iletişimsel ihtiyaçlarının resmi otoriterler tarafından söylem düzeyindeki temsilini keşfetmek çalışmanın amacını imlemektedir. Metodolojik düzlemde nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan betimleyici analiz tekniği kullanılmıştır. Strateji ve Bütçe Başkanlığının "Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu" (2023) başlıklı raporun içindekiler kısmında yaşlılara özellikli bir ana ya da alt başlık açılmadığı, afet bölgesindeki yaşlıların demografik bilgilerine, yaşlılara yönelik sosyal hizmet binaları başta olmak üzere yaşlılara dair hizmetlerde görev alan personelin sayısına ilişkin verilere yer verilmiştir. Bu raporda yaşlılar, afet sonrası iyileştirme planlamasında öncelikli grup olarak tanımlanmış, yaşlılara yönelik fiziksel ve psikolojik sağlık hizmetlerine ilaveten sosyal desteklerin de sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Afet bölgesindeki yaşlıların tespiti, korunma ve barınma hizmetlerinin iyileştirilmesi ve afet yönetiminde yaşlılara mahsus önlemlerin de alınması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. TTB tarafından üçü tek başına, dördü Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikasıyla kolektif hazırlanan toplam yedi adet 6 Şubat 2023 raporu çözümlenmiştir. TTB'nin raporlarının ortak özelliğine bakıldığında; depremin üzerinden bir yıldan fazla zaman geçmesine rağmen yaşlı afetzedelerin sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde güçlük yaşadığı, fiziksel koşullarının iyileştirilemediği, ulaşım güçlükleri nedeniyle ilaç ve tıbbi malzemeye erişimde kısıtlar meydana geldiği ve böylelikle yaşlı afetzedelere yönelik yaşam standartları ve bakım kalitesinin düştüğü ve risklere açık hale geldikleri ortaya konulmuştur. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, afetzede yaşlılara yönelik yapılması gereken önerileri sıralarken TTB, yaşlı afetzedelerin sağlık hizmeti başta olmak üzere afetten olumsuz etkilenme süreçlerini ve neler yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu raporlardaki ortak eksikliğiyse yaşlı afetzedelerin afet iletişimi bağlamındaki talep ve sorunlarına değinilmemesi oluşturmaktadır. Afet yönetimi ve afet iletişiminin ortak-yaşar ilişkisi ihmal edilmeden kamu kurumlarınca hazırlanan afet raporlarında yaşlıların temel gereksinimlerine ilaveten iletişimsel ihtiyaçlarının ve toplumsallaşma pratiklerinin dikkate alınması gerekliliği çalışmanın sonuç önerisini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Afet İletişimi, Yaşlılar, 6 Şubat 2023 Depremleri

Uzun Süreli Bakım Güvence Sistemi

Fatih Elibol[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, fatihelibol@hotmail.com*

Doğuştan beklenen ortalama yaşam süresinin uzaması, toplumdaki sosyo-kültürel değişimler, doğum oranlarının düşmesi gibi nedenlerle Türkiye nüfusu hızlı bir şekilde yaşlanmaktadır. TÜİK nüfus istatistikleri incelendiğinde 2024 yıl sonu itibarıyla Türkiye nüfusunun %10,6'sı 65 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Bu oran yaklaşık olarak 9.1 milyon kişiye tekabül etmektedir. Günümüz Türkiye'sinde artık yaklaşık her 10 kişiden 1'i 65 yaş ve üzeridir. Nüfus projeksiyonları ele alındığında ise Türkiye'de yaşlı nüfusun 2040 yılında %16,3'e, 2060 yılında %22,6'ya ve 2080 yılında %25,6'ya ulaşacağı öngörülmektedir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan fiziksel ve bilişsel rahatsızlıklar bakıma muhtaçlık riskini yükseltmekte ve bakım gereksinimi arttırmaktadır. Yerinde yaşlanmayı önceleyen, yaşlı bireylerin hayat kalitesini arttırmayı hedefleyen ve farklı bakım modellerinin entegre olarak uygulanabildiği, bakım hizmetlerinin daha yaygın sunulabildiği bir bakım sisteminin hayata geçirilebilmesinin önündeki finansal zorluklar göz önüne alındığında, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir bakım güvence sistemine olan ihtiyacın her geçen gün daha da belirgin bir hale geldiği söylenebilir. Bu bildiride, Türkiye'de bakım hizmetlerinde mevcut durum, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir bakım güvence sistemine olan ihtiyaç analiz edilmekte, uluslararası uygulama örnekleri incelenmekte ve öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bakım hizmetleri, Bakım finansmanı, Uzun süreli bakım sigortası

Rekreasyonel Bir Deneyim Olarak Üçüncü Yaş Turizmi

Muhammet Çağrı Murat[1], Ercan Karaçar[1]

[1]Sinop Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi ABD, mcagrimuratr@gmail.com, ekaracar@sinop.edu.tr

Bu çalışmanın amacı, yalnızca bir seyahat faaliyeti olarak görülen üçüncü yaş turizminin aslında yaşlı bireylere aktif ve sağlıklı yaşlanma imkânı veren, onların yaşam kalitelerini arttıran ve bütüncül açıdan tüm bu unsurları destekleyen bir rekreasyonel deneyim olarak analiz etmektir. Çalışma, küresel demografik dönüşümün yarattığı "Gümüş Ekonomi" bağlamında, bu büyüyen pazarın kavramsal çerçevesini, turist profilini, motivasyonlarını ve sektör için taşıdığı stratejik önemi ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada üçüncü yaş turizminin bireylerin fiziksel ve zihinsel açıdan yenileyen bir "rekreasyon" biçimi olduğu tartışılmaktadır. Bu doğrultuda üçüncü yaş turizmine katılım gösteren bireylerin pasif bir dinlenme arayışından ziyade sosyalleşme, öğrenme, anlamlı deneyimler yaşama ve kendilerini gerçekleştirme gibi daha anlamlı aynı zamanda daha derin motivasyonlara sahip olduklarına dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda çalışmada söz konusu turizme katılım sağlayan bireylerin homojen bir yapıya sahip olmadığını; gelir durumu, sağlık durumu ve yaş gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösteren bir yapıya sahip olduğu vurgulanmaktadır. Konfor, erişilebilirlik, yüksek hizmet kalitesi ve güvenlik unsurları da hedef kitlenin konaklama ve destinasyon tercihlerinde belirleyici bir unsur olarak görülmektedir. Ayrıca çalışmada üçüncü yaş turizminin ekonomik etkilerine de değinilmiştir. Özellikle deniz kum güneş turizmine ve mevsimselliğe bağlı olan diğer turizm türlerine göre bu turist grubunun mevsimselliği azaltma ve turizmi alternatif türelere yayarak istikrarlı ve sürdürülebilir bir gelir kaynağına dönüşebileceğine dikkat çekilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma Sağlık ve Wellness turizmiyle güçlü etkileşimi olan üçüncü yaş turizminin, yaşlıların yük olarak düşünüldüğü geleneksel bakış açısından sıyrılarak onların daha dinamik ve "Gümüş Ekonomi" adına oldukça önem arz ettiği ortaya konmaktadır. Dolayısıyla bu pazardan tam anlamıyla fayda sağlanmak isteniyorsa turizm paydaşlarının sıradan sunumlarının ötesine geçerek sağlık ve güvenlik unsurlarını temel alan, kişiselleştirilmiş ve bütüncül rekreasyonel deneyimler planlamaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üçüncü Yaş Turizmi, Sağlıklı Yaşlanma, Rekreasyonel Deneyim

Ailelerde Ev İçi Rekreasyon Faaliyetlerin Mutluluğa Etkisi

Muhammet Çağrı Murat[1], Ercan Karaçar[1]

[1] *Sinop Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi ABD, mcagrimuratr@gmail.com, ekaracar@sinop.edu.tr*

Bu çalışmanın amacı, aile mutluluğunun sürdürülebilirliği adına özellikle modern kent hayatının getirdiği zorluklar karşısında ev içerisinde gerçekleştirilecek olan rekreasyonel faaliyetlerin rolünü alanyazın taraması ile analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, aile içerisindeki bireylerin nicelik olarak birlikte geçirdikleri zamanlardan ziyade, geçirilen zamanın niteliğinin başka bir deyişle paylaşılan etkinlikler aracılığıyla elde edilen deneyimlerin evalgılanan doyum üzerinde doğrudan ilişkisi olduğu hipotezinden yola çıkılarak incelenmektedir. Bu doğrultuda, rekreasyon ve aile doyumu gibi temel kavramlar tanımlanmış, söz konusu faaliyetlerin aile sistemi ve bireysel düzeyde sağlayacağı faydalar incelenmiştir. "Çekirdek ve Denge Modeli" gibi teorik altyapı ile rekreasyonda "katılım" ve "doyum" arasındaki fark araştırmanın merkezine konumlandırılmıştır. Çalışmanın bulguları, aile mutluluğunun asıl belirleyici olan unsurun aslında bireylerin birlikte geçirdikleri sürenin uzunluğu ile ilgili değil, geçirilen sürenin bireylere verdiği keyif ve tatmin olduğu gösterilmektedir. Çekirdek ve Denge Modeline göre aile içi uyumu ve bağları güçlendiren en etkili faaliyetin lüks bir tatilden ziyade düşük maliyetli, sıklıkla tekrarlanan ve ev merkezli "çekirdek" aktiviteler (kutu oyunları oynamak ve birlikte yemek yemek gibi) olduğu vurgulanmaktadır. Aile içerisinde gerçekleşen bu tür faaliyetler iletişim, iş birliği ve problem çözme gibi becerilerin gelişmesine olanak tanıyarak aile içerisindeki mutluluğunu genel anlamda arttırdığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca, rekreasyonun bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını arttırarak mutluluk üzerine dolaylı ama güçlü bir etkisi olduğu düşünüldüğünde bu sonuçları destekler nitelikte olduğu dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, anlık bir eğlence ve zaman geçirme düşüncesinin ötesinde Ev içi rekreasyonun, ailelerin uzun vadeli psikolojik iyilik hallerine önemli katkıda bulunduğu ve stratejik bir yatırım olarak değerlendirilmelidir. Aile mutluluğu adına büyük çaplı organizasyonların değil, güvenli ev ortamında tutarlı, bilinçli ve keyifli olacak şekilde planlanmış rekreasyonel deneyimlerden geçtiği vurgulanmıştır. Bu bilgiler ışığında ailelerin sürdürülebilir ve erişilebilir yöntemlerle bağlarını güçlendirebileceklerini ve algıladıkları yaşam doyumlarını yükseltebilecekleri ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Rekreasyon, Mutluluk

2000 Tarihli Lahey Yetişkinlerin Uluslararası Korunması Sözleşmesinin Değerlendirilmesi

Zeynep Çalışkan[1]

[1]*Çalışkan&partners Law Firm, zeynepakgulcaliskan@gmail.com*

Dünyada, yaşlanan nüfus ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yaşa bağlı hastalıklar ile engelli kişilerin sayısındaki artış görülmektedir. Bu bağlamda yetişkinlerin hem ulusal hem de uluslararası hukuk kurallarına göre korunması bir zorunluluktur. Bu kişilerin çıkarlarını korumak amacıyla haklarında yaşadıkları devletin kanunlarına bağlı olarak, yetkili makamlar tarafından korunma tedbirleri alınabilir. Yetişkinler özellikle sınır ötesi özel hukuk ilişkilerinde korunmaya muhtaç olabilirler. Zira, örneğin başka bir devlette bulunan varlıklarını veya gayrimenkullerini yönetmek, yurtdışında acil veya planlı tıbbi bakım görmek veya çeşitli nedenlerle başka bir ülkeye taşınmak zorunda kalabilirler. Yabancı unsur taşıyan bu tür sınır ötesi durumlarda, hangi mahkemelerin yetkili olduğu, davalarına hangi hukukun uygulanacağı ve yabancı bir mahkeme kararın veya temsil yetkilerinin nasıl tanınıp tenfiz edileceği çözümlenmesi gereken sorunlardır.

Bu sorunları çözmek amacıyla, 13 Ocak 2000 tarihinde, "uluslararası özel hukuk kurallarının aşamalı olarak birleştirilmesi için çalışmak" amacını güden hükümetler arası kuruluş olan Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı (Hague Conference on Private International Law, HCCH) himayesinde, Yetişkinlerin Uluslararası Korunmasına İlişkin Sözleşme kabul edilmiştir. Bu Sözleşme, yetkili mahkeme, uygulanacak hukuk, koruma tedbirlerinin tanınması ve tenfizi ile ilgili kapsamlı bir kurallar bütünü sunmaktadır. Ayrıca, Sözleşme taraf devletlerin yetkili makamları arasında ve sözleşme taraf devletlerin Merkez Makamları arasında iş birliği mekanizmaları oluşturmaktadır. Sözleşmenin uygulanmasının nasıl olduğuna ilişkin 2024 yılında HCCH tarafından uygulama kitabı yayınlanmıştır. Ayrıca, 2023 tarihinde Avrupa Birliği, üye devletlerinin tümünün bu sözleşmeyi imzalamasına ilişkin bir karar almıştır. Bu çalışmada, bu sözleşmenin amacı, yetkili mahkeme ve uygulanacak hukuk konusu, uygulamadan örnekler verilerek açıklanacaktır. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti açısından bu sözleşmeye taraf olup olmama konusu değerlendirildikten sonra, Milletlerarası Özel Hukuka ilişkin mevzuatımız bağlamında yetişkinlerin korunmasına ilişkin düzenlemeler de kısaca incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin, Uluslararası Korunma, Uygulanacak Hukuk

Düşme Riski Değerlendirmesine İlişkin Hemşirelik Araştırmalarının Analizi: Bibliyometrik Bir Çalışma

Feyza Demir Bozkurt[1]

[1]*Bartın Üniversitesi, fdemir@bartin.edu.tr*

Düşmeler, yaşlı bireylerde motorlu araç kazalarından sonra en sık görülen kasıtsız yaralanma ve ölüm nedenlerinden biri olup, bilişsel, motor ve duyusal işlevlerdeki yaşa bağlı gerilemeler düşme riskinin artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, hemşirelerin, düşme riskini erken dönemde değerlendirme, risk faktörlerini tanımlama ve uygun hemşirelik girişimleriyle önleyici stratejiler geliştirme konusunda önemli bir role sahiptir. Bu çalışma, 2015-2025 yılları arasında yaşlı bireylerde düşme riskinin değerlendirilmesine ilişkin hemşirelik alanında yapılan çalışmaların eğilimlerinin belirlenmesi ve görselleştirilmesi amacıyla yapıldı. Araştırma kapsamında Web of Science'ta (WoS) orijinal makale olarak tanımlanan, 2015-2025 yılları arasında İngilizce dilinde yayınlanan, SCI-Expanded, SSCI, AHCI indekslerinde yer alan 768 makale dahil edildi. Elde edilen verilerin bibliyometrik analizi VOSviewer
1.6.20 programı ile Eylül 2025'te yapıldı. Araştırma kapsamında bu çalışmalarda yazar, atıf, dergi, makale, ülke, kurum ve anahtar sözcük analizleri kullanılarak değerlendirildi. Yapılan atıf analizleri sonucunda alandaki en etkili yayının Bandeen-Roche, K. vd. tarafından 2015'te yayınlanan "Frailty in Older Adults: A Nationally Representative Profile in the United States"başlıklı çalışma olduğu, en etkili derginin "BMC Geriatrics", en çok eser veren yazarın Patricia C. Dykes (4), en çok atıf alan yazarın Olivier Bruyere (115 atıf) ve en etkili ülkenin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olduğu görülmüştür. Ayrıca yayınların ülkelere göre dağılımı konusunda liderliğin ABD (153 yayın), Çin Halk Cumhuriyeti
(31) ve Güney Kore (26)de yer aldığı görülmüştür. İncelenen çalışmalar en çok BMC Geriatrics ve Journal of the American Medical Directors Association dergilerine atıfta bulunmuştur. Yaşlı bireylerde düşme riskinin değerlendirilmesine yönelik hemşirelik alanında yapılan çalışmalarda en sık kullanılan anahtar sözcüklere bakıldığında ise 94 tekrar ile düşmeler (falls), 48 tekrar ile kazaya bağlı düşmeler (accidental falls), 42 tekrar ile düşme önleme (fall prevention) ifadeleri kullanılmıştır. Dahil edilen 768 çalışmanın yıllara göre yayın sayısı 44-87 arasında değişmekte olup; en çok yayın (n = 87, %11,3) 2023 yılında, en az yayın (n = 44, %5,7) 2015 yılında yapıldı. Bu çalışmada elde edilen sonuçların, yaşlı bireylerde düşme riskinin değerlendirilmesine ilişkin hemşirelik alanındaki çalışmaların mevcut durumunun değerlendirilmesi, gelecekte yapılması planlanan çalışmalara rehberlik etmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometri, Düşme Riski, Hemşirelik, Vosvıewer

Yerinde Yaşlanma Kavramı ve Yaşlılar İçin Ev Güvenliği Kontrol Listelerinin Betimleyici Literatür Analizi

Ali Mülayim[1], Ekin Doğa Akın[2]

[1]*KirklarelİÜniversitesi, ali.mulayim@klu.edu.tr*

[2]*Kırklareli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Abd, 1238210004@ogrenci.kirklareli.edu.tr*

Küresel ölçekte yaşlılık yeni bir olgu olmamakla birlikte, günümüzde daha fazla bilimsel araştırmaya ihtiyaç duyulan önemli bir konu haline gelmiştir. Yaşlanma ile birlikte bireylerin fiziksel ve zihinsel yetilerinde gerilemeler meydana gelmekte, bu durum günlük yaşam aktivitelerini sürdürmede çeşitli kısıtlamalara yol açmaktadır. Özellikle evde yalnız yaşayan yaşlı bireyler, konut içi ve dışı çevresel risk faktörlerine bağlı olarak kazalarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu riskleri en aza indirmek amacıyla hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu doğrultuda "Ev Güvenliği Kontrol Listeleri" geliştirilmiştir. Ülkemizde kültürel olarak aileler yaşlı bireyleri kendi konutlarında bakmayı tercih etmektedir. Ancak kadının çalışma hayatına girmesi ile birlikte bunun değişime uğrayacağı varsayılabilir. Bu nedenle yaşlı bireylerin kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan, sosyal çevresinden de kopmadan kendi konutlarında yaşamalarını sağlamak en iyi çözüm olarak görünmektedir. Yerinde yaşlanma kavramının esası mevcut konutun iyileştirilmesine dayanmaktadır. Aktaş. B, Erci. B'nin farklı kaynaklardan aktardığına göre "DSÖ Avrupa Bölge Ofisinin 2007 yılında yayınladığı bir raporda 65 yaş üzeri yaşlıların %28-35'inin, 70 yaş üzeri kişilerin ise %32-42'sinin her yıl düştüğünü bildirmektedir". "Ülkemizde ise 65 yaş ve üstü bireylerde görülen düşmelerin %60'ı ev ortamında, %30'u toplumsal alanlarda, %10'u sağlık bakım kurumlarında meydana gelmektedir" Bireylerin yaşlandıkça eksilen bazı fiziksel ve bilişsel özelliklerinin yaratacağı olumsuzlukların ve kaza risklerinin belirlenip ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu durum yaşlı bireyin hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için önemlidir. Aksi durumda, yaralanmaların getireceği maddi manevi yükler (sağlık harcamaları ve bakım hizmeti gibi) çok daha ağır olmaktadır. Bu konuda yapılmış çalışmalarda mevcuttur. Bu çalışmada, dünyanın farklı yerlerinde kullanılan, 18 adet ev güvenliği kontrol listesinin hangi ülkede geliştirildikleri, benzerlikleri ve farklılıkları ele alınmıştır. Ayrıca WoS veri tabanında yerinde yaşlanma ve ev güvenliği kontrol listeleri ile ilgili olarak yapılmış yayınların analizi de sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerinde Yaşlanma, Ev Kazaları, Ev Güvenliği Kontrol Listeleri

Türkiye'de Yaşlılık Döneminde Bakım Sorumluluğu ve Bakım Almaya İlişkin Tutumlar

Ayşe Zülal Tokaç Farımaz[1], Ömer Ataç[1]

[1]*İstanbul Medipol Üniversitesi, ayse.tokac@medipol.edu.tr, oatac@medipol.edu.tr*

Yaşlılık ve sağlık sorunu nedeniyle ortaya çıkan hareket kısıtlılığı ve kişisel bakımları yeterince yerine getirememe durumu nedeniyle ortaya çıkan bakım ihtiyacında, günlük yaşam aktivitelerinde aile içi veya dışı kişilerin yardımına gerek duyulmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de yaşayan kişilerin yaşlılık ve hastalık durumundaki bakım sorumluluğu ve bakım almaya dair algılarının incelenmesidir. Bu amaçla Türkiye Genel Saha Sosyal Araştırması (TGSS) kapsamında toplanan veriler kullanılmıştır. TGSS'de Türkiye'yi temsil edecek şekilde olasılıklı çok aşamalı tabakalı küme örnekleme yöntemi ile 2615 kişiye, 13 üst başlıkta 589 soru içeren form uygulanmıştır. Bakım sorumluluğu ve bakım alma durumuna dair 7 sorunun verileri değerlendirilmiş; tanımlayıcı istatistikler sayı ve yüzde ile, çözümleyici analizler ise ki-kare testi ile sunulmuştur. Katılımcıların %57,9'u yaşlılığında birinci derece yakınlarından bakım alabilme ihtimalinin yüksek olduğunu düşünmektedir. Bu oran erkeklerde (%62,2), lisansüstü eğitim alanlarda (%76,9) ve kırsal bölgede yaşayanlarda (%68,6) daha yüksek olarak bildirilmiştir. Katılımcıların %59,8'i yaşlandığında huzurevi veya bakımevinde bakım hizmeti alma ihtimalini düşük olarak değerlendirmektedir. Erkeklerde (%62,9) ve kırsal bölgede yaşayanlarda (%69,7) bu oran daha yüksek olarak bildirilmiştir. %59,4'ü ise ücretli evde bakım hizmeti alma ihtimalini düşük olarak değerlendirirken, lisansüstü eğitim alanlarda ise bu oran %31,7 olarak bildirilmiştir. Katılımcıların %72,3'ü yetişkinlerin yaşlı ebeveynine bakma sorumluluğu olduğunu düşünürken, bu oran lisansüstü eğitim alanlarda daha düşük (%56,3), erkeklerde (%79,1) ve kırsal bölgede yaşayanlarda (%80,5) daha yüksektir. Katılımcılar 'Bakıma muhtaç hasta veya engelli vatandaşların bakım ihtiyaçlarını devlet karşılamalıdır.' ifadesine %95,7 oranında katılırken, 'Yaşlı vatandaşların bakım ihtiyaçlarını devlet karşılamalıdır.' ifadesine ise %91,6 oranında katılmıştır. İki ifade için de en düşük katılım oranı lisansüstü eğitim alanlarda ve 18-24 yaş grubunda bildirilmiştir. Bulgular, katılımcıların bakım sorumluluğunu hem aile üyelerine hem de devlete atfettiğini; kurum bakımı veya ücretli bakım hizmetine yönelik algılarının ise düşük olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, yaşlanan nüfus ve değişen toplumsal yapılar karşısında mevcut bakım anlayışının sürdürülebilirliği konusunda soru işaretleri doğurmaktadır. Bu nedenle politika yapıcıların aile desteğini güçlendirirken aynı zamanda kurumsal ve profesyonel bakım hizmetlerini toplum nezdinde daha erişilebilir ve kabul edilebilir kılacak düzenlemeler yapmaları önemlidir. Ayrıca genç kuşakların bakım algılarını dikkate alacak farkındalık çalışmaları, gelecekte bakım hizmetlerine yönelik toplumsal uyumu artırabilir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Bakımı, Bakım Verme, Aile Desteği

Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tanı ve Tedavi Süreçlerinde Sağlık Profesyonelleriyle İlişkisel Deneyimleri

Şifa Beyhan Aykun[1], Ilvenur Deniz[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa üniversitesi, beyhanaykun@gmail.com, İlvednz123@gmail.com*

Engelli çocuğa sahip aileler, tanı ve tedavi süreci boyunca maddi, manevi ve sosyal olarak zorluklarla karşı karşıya kalırlar. Bu zorlukların birincil tanıkları ise sağlık profesyonelleri olabilmektedir. Belirtilen tanıklık, sağlık profesyonelleriyle olan ilişkilerin niteliğini ise çoğu zaman etkileyebilmektedir. Araştırma engelli çocuğa sahip ebeveynlerin tanı ve tedavi süreçlerinde sağlık profesyonelleriyle ilişkisel deneyimlerini ve beklentilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ebeveynlerin tanı ve tedavi süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları, profesyonellerden beklentilerini ve psikososyal ihtiyaçlarını anlamak amacıyla nitel bir araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi, katılımcıların bu deneyimlerine dair ayrıntılı ve zengin veriler sunarak, sağlık profesyonelleriyle ilişkilerinin anlamını ve bu ilişkilerin ebeveynler üzerindeki etkisini daha kapsamlı şekilde incelemeyi mümkün kılması beklenmektedir. Bu çalışmada fenomenolojik yaklaşım kullanılacaktır. Bu araştırmada ağır fiziksel veya zihinsel engelli çocuğa sahip 23 ebeveyn ile görüşülmüştür. Görüşmede elde edilen verilerin analizi sonrası 'Tanı ve Tedavi Sürecindeki İlişkiler', 'Sağlık Sisteminden Beklentiler', 'Sağlık Okuryazarlığına Yönelik İhtiyaçlar'olmak üzere 3 ana tema ortaya çıkmıştır. Katılımcıların süreç boyunca sağlık profesyonelleriyle olumlu ve olumsuz deneyimler yaşadıkları tespit edilmiştir. Sağlık profesyonellerinden yalnızca tıbbi değil, aynı zamanda manevi destek, ayrıntılı bilgi verme, yönlendirme, empatik yaklaşım/anlayış ve güler yüz bekledikleri öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcıların birçoğu sağlık sisteminde de süreçlerin kolaylaştırılmasına yönelik hastanede öncelik verilmesi rapor alımı aile merkezli psikolojik destek ve farkındalık eğitimleri gibi düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtilmiştir. Son olarak katılımcıların tanı öncesi ve tanı sırasında hastalık hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları buna yönelik ihtiyaçların internet aramaları yoluyla giderilmeye çalıştıkları anlaşılmıştır. Sonuç olarak engelli çocuk sahibi olmanın psikososyal sonuçlarına yönelik sağlık profesyonellerine farkındalık eğitimleri verilebilir. Bunun yanında sağlık kuruluşlarında ailelere yönelik mevcut psikososyal destek hizmetlerinin daha aktif ve yaygın hale getirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelli çocuk, Aileler, İlişki, Sağlık profesyoneli

Anımsama Terapisinin Yaşlılarda Yalnızlık ve Yaşam Doyumuna Etkisinin Belirlenmesi

Mükerrem Kabataş Yıldız[1], Gülnaz Ata[2]

[1]*Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, mukerremkabatas@hotmail.com*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, gulnazata243648@gmail.com*

Ülkemizde ve dünyada yaşlı nüfus oranının her geçen gün artması sağlık sistemlerini, sosyal destek mekanizmalarını, aile yapısını ve toplumsal değerleri yakından etkilemektedir. Yaşlı nüfustaki artış, beraberinde bu döneme özgü sorunları daha belirgin kılmaktadır. Bu dönemde özellikle sosyal ilişkilerin zayıflaması, bireylerin toplumsal rollerde geri planda kalması ve kuşaklar arası etkileşimin azalması, yaşlılarda yalnızlık duygusunu derinleştiren temel unsurlar arasındadır. Yaşlıların yaşadığı yalnızlık duygusu, yaşam doyumlarını olumsuz etkileyen başlıca faktörlerden biridir. Dolayısıyla yaşlılık döneminde yalnızlık duygusunu azaltmaya ve yaşam doyumunu artırmaya yönelik müdahaleler büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda son yıllarda dikkat çeken yaklaşımlardan biri de anımsama terapisidir. Anımsama terapisi, zihinsel aktiviteyi canlandırmak ve psikososyal iyilik halini desteklemek amacıyla geçmiş yaşantıların hatırlanmasını teşvik eden, yaşlı bakım ortamlarında yaygın olarak kullanılan kanıta dayalı terapötik müdahalelerden biridir. Bu araştırmanın amacı, anımsama terapisinin yaşlılarda yalnızlık ve yaşam doyumuna etkisini değerlendirmektir. Araştırma, ön-test-son-test tek gruplu yarı deneysel bir çalışmadır. Araştırma, 6 Ocak – 29 Ağustos 2025 tarihleri arasında, Türkiye'nin kuzeyindeki bir ilde 65 yaş ve üzerindeki 91 birey ile yürütülmüştür. Çalışmada hemşirelik girişimi, sekiz haftalık anımsama terapisidir. Araştırmanın verileri Tanıtıcı Bilgi Formu, Yaşlılar İçin Yalnızlık Ölçeği ve Yaşlılar İçin Yaşam Doyum Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS 22.0 paket programında yüzdelik ve frekans dağılımı ve tek yönlü tekrarlı ölçümler ANOVA ile yapılmıştır. Araştırmada katılımcıların yaş ortalamasının 72.10±7.55 yıl olduğu, %67'sinin ailesiyle birlikte yaşadığı, %64.8'inin kronik hastalık öyküsünün olduğu, %53.8'inin sosyal etkinliklere katıldığı ve %63.7'sinin kendini bazen yalnız hissettiği belirlenmiştir. Çalışmada katılımcıların Yaşlılar İçin Yalnızlık Ölçeği toplam puanlarının ön testte 8.78±5.27, son testte 7.57±5.06 olduğu; Yaşlılar İçin Yaşam Doyum Ölçeği toplam puanlarının ise ön testte 51.68±8.95, son testte 53.18±8.89 olduğu belirlenmiştir. Anımsama terapisinin yaşlı bireylerin yalnızlık toplam puanlarında %20.7 düzeyinde anlamlı ve geniş bir etki; yaşam doyumu toplam puanlarında %8.8 düzeyinde anlamlı ve orta düzey bir etki oluşturduğu saptanmıştır. Anımsama terapisi, 65 yaş ve üzerindeki bireylerin yalnızlık düzeylerini azaltmada ve yaşam doyumlarını artırmada etkili bir yöntemdir. Anımsama terapisinin, yaşlı bireylerin ruh sağlığının korunması ve geliştirilmesine yönelik hemşirelik uygulamalarında kullanılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Anımsama Terapisi, Hemşirelik, Yalnızlık, Yaşam Doyumu, Yaşlı

Physiotherapy Interventions In Elderly Receiving Home Care: Effects On Quality Of Life And Functionality – A Review

Gülşah Özsoy[1]

[1]*Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, gulsah.ozsoy@selcuk.edu.tr*

The growing elderly population, along with the increasing prevalence of chronic diseases and functional dependency, has made home care services an indispensable part of modern healthcare policies. By providing professional support in the home environment, these services ensure safety, continuity, and accessibility of care. Within this framework, physiotherapy emerges as a key component, aiming not only to preserve musculoskeletal function but also to reduce fall risk, enhance mobility, maintain independence in daily living activities, and ultimately improve quality of life. This review summarizes recent evidence on the impact of physiotherapy interventions among elderly individuals receiving home care. Findings highlight that regular physiotherapy programs including aerobic, strengthening, balance, and flexibility exercises significantly improve postural control, gait speed, muscle strength, and reduce caregiver burden. Furthermore, beyond physical outcomes, physiotherapy interventions have been shown to positively influence psychosocial domains such as depression, anxiety, social isolation, and perceived health status. Innovations such as tele-rehabilitation, digital exercise monitoring, and mobile health applications are increasingly recognized as feasible tools to ensure continuity and accessibility of physiotherapy in home settings. Nevertheless, the literature reveals certain limitations. Many studies have been conducted with small sample sizes, short follow-up durations, and heterogeneous methodologies, restricting the generalizability of the findings. Moreover, the cost-effectiveness of integrating physiotherapy into home care models has not been sufficiently evaluated from a health economics perspective. Future research should adopt more rigorous designs with larger cohorts, extended follow-up periods, and a multidisciplinary perspective, thereby strengthening both clinical and societal outcomes. In conclusion, physiotherapy interventions in elderly receiving home care provide holistic benefits that extend beyond physical functionality to psychosocial well-being. Systematic integration of physiotherapy into home care models should be considered a key strategy in promoting healthy and independent aging.

Keywords: Elderly, Home Care, Physıotherapy, Qualıty Of Lıfe, Functıonalıty

Geriatrik Lokomotif Sendrom İle Fiziksel Performans, Kırılganlık, Knezyofobi, Yorgunluk ve Kognitif Fonksiyonlar Arasındaki İlişki

Ayşe Abit Kocaman[1], Birol Önal[2], Meral Sertel[3]

[1]Kırıkkale Üniversitesi, seabit@gmail.com
[2]Atatürk Üniversitesi, fztbirolonal@gmail.com
[3]Bursa Uludağ Üniversitesi, fzt_meralaksehir@hotmail.com

Amaç: Bu çalışmanın amacı, yaşlanan nüfusta günlük yaşam aktivitelerinde önemli bir bağımsızlık kaybı nedeni olan Geriatrik Lokomotif Sendrom'un, fiziksel performans, kırılganlık, kinezyofobi, yorgunluk ve kognitif fonksiyonlar gibi faktörlerle çok boyutlu ilişkisini incelemektir.
Yöntem: Çalışmaya yaşları 65 ile 92 arasında değişen 40 geriatrik birey dahil edilmiştir. Katılımcılara Geriatrik Lokomotif Sendrom-25, Kısa Fiziksel Performans Testi (sandalyeden kalkma, denge ve yürüme alt testleri), Klinik Kırılganlık Skalası, Tampa Kinezyofobi Ölçeği, Yorgunluk Şiddet Ölçeği ve Montreal Bilişsel Değerlendirme uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile değerlendirilmiştir.
Bulgular: Geriatrik Lokomotif Sendrom şiddeti ile ölçülen klinik parametreler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde, klinik kırılganlık ile çok güçlü düzeyde pozitif bir ilişki saptandı (r = 0,960, p<0,001). Kinezyofobi düzeyi ile orta düzeyde pozitif (r = 0,491, p = 0,001), yorgunluk şiddeti ile ise zayıf düzeyde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir ilişki gözlendi (r = 0.207, p = 0.200). Bilişsel fonksiyon düzeyi ile orta düzeyde negatif bir ilişki tespit edildi (r =-0,496, p = 0,001). Fiziksel performans açısından bakıldığında, lokomotif sendrom şiddeti ile genel fiziksel performans arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken (r =-0,214, p = 0,184), sandalyeden kalkma fonksiyonu (r =-0,657, p <0,001), denge performansı (r =-0,816, p <0,001) ve yürüme performansı (r = -0,604, p <0,001) arasında anlamlı düzeyde güçlü negatif korelasyonlar tespit edildi.
Sonuç: Geriatrik bireylerde lokomotif sendrom şiddeti arttıkça denge ve alt ekstremite kas performansındaki belirgin azalma, bireylerin hareket kabiliyetine olan güvenini kaybetmesi ve buna bağlı olarak düşme korkusu (kinezyofobi) geliştirmesiyle açıklanabilir. Bu durum, azalan fiziksel kapasite ve artan korkunun hareketsiz bir yaşam tarzını tetiklediği bir kısır döngü yaratarak kırılganlığı artırabilir ve bilişsel fonksiyonlardaki gerileme ile de ilişkili hale gelebilir. Çalışmamızın bulguları, geriatrik lokomotif sendrom yönetiminde yalnızca fiziksel performansı iyileştirmeye yönelik değil, aynı zamanda denge eğitimi ve hareket korkusunun azaltılmasını hedef alan bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geriatri, Lokomotif Sendrom, Kinezyofobi, Fiziksel Performans.

Üçüncü Yaş Üniversitesi Öğrencilerinde Afetler ve Afetlerde Yaşlı Bireyler Dersi Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Dilek Doruk Kondakci[1], Aslı Kilavuz[2], Ayla Açıkgöz[3], Pınar Sirmatel Bücük[4], Sevnaz Şahİn[2]

[1]*Trakya Üniversitesi, dilekdorukkondakci@trakya.edu.tr*

[2]*Ege Üniversitesi, asli.kilavuz@ege.edu.tr, sevnaz.sahin@ege.edu.tr*

[3]*Dokuz Eylül Üniversitesi, ayla.acikgoz@deu.edu.tr*

[4]*Buca Seyfi Demirsoy Eğitim Araştırma Hastanesi, pinarsirmatel1985@gmail.com,*

Amaç: Bu çalışma, Ege Üniversitesi 3. Yaş Üniversitesi öğrencilerinin afet bilinci düzeylerini belirlemek ve Afetler ve Afetlerde Yaşlı Bireyler" dersinin etkinliğinin değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yöntem: Araştırmaya 2022-2023 Akademik Yılı Bahar Döneminde kayıtlı 110 öğrenciden gönüllü olan 107 öğrenci katılmıştır. Katılımcılara altı hafta süreyle "Afetler ve Afetlerde Yaşlı Bireyler" dersi verilmiştir. Araştırmada öntest- son test deseninde afet bilgisi ve ilk yardım bilgisi puanları değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS-24 paket programı ile analiz edilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi p<0.05 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular: Katılımcıların yaş ortalaması 68.5±5.4 (58-87) olup, %80.4'ü kadın, %41.1'i evli ve %47.7'si yalnız yaşamaktadır. Katılımcıların %52.3'ü daha önce afet deneyimi yaşadığını, bunların %94,6'sının deprem olduğunu belirtmiştir. Üniversite ve üzerinde eğitime sahip katılımcıların, lise ve altı eğitime sahip katılımcılara göre öntest bilgi puanı anlamlı düzeyde yüksek bulundu (p=0.036). Afet yaşamamış öğrencilerin eğitim sonrası bilgi puanı ortalaması, afet yaşamış öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulundu (p<0.031). Katılımcıların afet bilgi puanı ile ilk yardım bilgi puanı eğitim sonrasında arttır (sırasıyla p<0.001, P<0.001).

Sonuç: Bu çalışma, yaşlı bireylere yönelik yapılandırılmış afet eğitiminin afet bilinci ve ilk yardım bilgi düzeyini anlamlı şekilde geliştirdiğini göstermektedir. Yaşlı nüfusun afetlere hazırlık ve dayanıklılığını arttırmak için hedefe yönelik eğitim programlarının uygulanması önerilmektedir

Anahtar Kelimeler: Yaşlı birey, 3. Yaş Üniversitesi, Afet eğitimi, Afet farkındalığı

The Contribution Of Exercise To Social Participation And Community Well- being In Elderly: An Updated Review

Gülşah Özsoy[1], İsmail Özsoy[1]

[1]*Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, gulsah.ozsoy@selcuk.edu.tr, ismail.ozsoy@selcuk.edu.tr*

The rapid growth of the elderly population requires new arrangements not only in healthcare but also in social life. Physical activity and exercise have emerged as effective tools that go beyond preserving functional capacity, by strengthening social relationships and promoting community well-being. The aim of this review is to evaluate the impact of exercise on social participation, sense of belonging, psychosocial well-being, and quality of life among elderly individuals, based on current evidence.

Evidence indicates that regular exercise reduces loneliness, enhances social bonds, and fosters a stronger sense of belonging in the elderly. Group-based exercise programs, walking clubs, dance and music-based activities, and community centre physical activity initiatives have been shown to increase social interactions and build support networks among participants. Social engagement promoted through exercise has been associated with reduced depression and anxiety, higher life satisfaction, and improved pathways for active aging. Furthermore, the cognitive benefits of exercise also reinforce social participation by supporting mental health and slowing age-related cognitive decline. In recent years, tele-exercise and digital platforms have gained importance as innovative approaches to reduce social isolation, particularly for elderly individuals with mobility restrictions or geographical barriers. These strategies provide accessible solutions and extend opportunities for group interaction in virtual environments. However, the literature still presents some limitations. Most studies rely on small sample sizes, short follow-up periods, and heterogeneous measurement tools for social participation, limiting the generalizability of results. Moreover, cultural factors influencing the relationship between exercise and social engagement remain underexplored. In conclusion, exercise should be considered not only a health intervention but also a powerful tool for promoting social participation and community integration among elderly individuals. Expanding community-based exercise programs, ensuring integration with social services, and conducting multidisciplinary research that accounts for cultural diversity are essential to foster healthy and active aging through a holistic perspective.

Anahtar Kelimeler: Elderly, Exercıse, Socıal Partıcıpatıon, Qualıty Of Lıfe, Actıve Agıng.

Önemi Yaşlılıkta Anlaşılan Evde Sağlık Hizmetleri Birimi; Alanya Örneği

İsmail Sarıkan[1], Çağatay Çorum[1], Sibel Tüter[1], Ali Gök[2]

[1]*Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği, ismail.sarikan@alanya.edu.tr, cagataycorum96@gmail.com, sibeltuter2296@gmail.com*

[2]*Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, sarikan77@gmail.com*

Arka Plan: Evde sağlık hizmetleri; çeşitli hastalıklara bağlı olarak evde sağlık hizmeti ihtiyacı olan kişilere evinde sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini de kapsayacak şekilde verilen muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım, takip ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsamaktadır. Evde sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişi veya yakını(bakıcısı) tarafından 4443833 telefon numarası aranarak "Evde sağlık hizmeti başvuru formu" doldurulduktan sonra il koordinasyon merkezinde kişi adına kayıt oluşturulmaktadır. Amaç: Bu sunumumuzda Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi'ne kayıtlı aktif hastaların son 3 yılına ait sosyo-demografik verileri paylaşılarak literatüre katkı yapmak amaçlanmıştır. Gereç ve Yöntem: Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi'nde görev yapan personel listesi: Doktor sayısı 5, [2 tanesi uzman doktor(Göğüs Cerrahisi, Spor Hekimliği), 2 tanesi pratisyen hekim ve 1 tane de asistan doktor(Aile Hekimliği)], hemşire sayısı 3, evde sağlık teknikeri sayısı 4, yaşlı bakım teknikeri sayısı 3, fizyoterapist sayısı 1, tıbbi sekreter sayısı 1, şoför sayısı 4 olmak üzere toplam 21 kişi ile hizmet vermektedir. Birime kayıtlı toplam 4 tane araç olup 3 tanesi servis ve hizmet aracı olarak, 1 tanesi de ambulans aracı olarak kullanılmaktadır. Bu tanımlayıcı çalışmada, 2023-2025 tarihleri arasında Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi tarafından takip edilen ve yeni kayıt yaptıran kişilerin Hastane Bilgi Yönetim Sistemi(HBYS)'ndeki verileri kullanılmıştır. Bulgular: Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi ilk hasta kabulüne 2010 yılında başlamıştır. 01.10.2025 itibariyle toplam takip edilen hasta sayısı 1687'dir. Her geçen gün yeni başvuran hasta sayısında artış dikkati çekmektedir. 2025,2024 ve 2023 yıllarında başvuran aktif hastaların 0-17 yaş aralığındaki kişi sayısı sırasıyla; 7,5,5, 18-65 yaş aralığında; 74,38,20, 66-79 yaş aralığında; 132,103,38 284, 80-99 yaş aralığında; 284,161,86, 100 yaş ve üzerinde ise 1,2 ve 0 olarak tesbit edildi. 2025 yılında yeni kaydolan 807 kişiden 498 kişinin, 2024 yılında yeni kaydolan 998 kişiden 309 kişinin, 2023 yılında yeni kaydolan 694 kişiden 149 kişinin aktif takibi devam etmektedir. Takip listesinden kişiler; adres değişikliği, ölüm, iyileşme gibi nedenlerle çıkarılmaktadır. En sık başvuru ve takip listesine alınma nedeni Senilite(Yaşlılık) ve buna bağlı sekonder nedenlerdir. Sonuç: Evde sağlık hizmeti; kendi kendine yetemeyen ve bakıcı ihtiyacının olduğu, düşme ve ev içi kazalara daha fazla maruz kalındığı, beslenme problemlerinin olduğu, kronik hastalıkların daha fazla görüldüğü yaşlılıkta, önemi artan bir sağlık hizmeti koludur. Yaşlılıkta bütün bu durumlarla bir tıp disiplinin başa çıkamayacağı aşikardır. Dolayısıyla yaşlı sağlığında multidisipliner bir yaklaşım tercih edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Aile, Sağlık

Developing Culturally Competent Artificial Intelligence Systems In Elderly Care Services And Their Integration Into Personalized Care Plans

Zeki Karataş[1]

[1]*Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, zeki.karatas@erdogan.edu.tr*

This study aims to theoretically discuss how Artificial Intelligence (AI) technologies in elderly care can be designed and utilized to create personalized care plans that are sensitive to individuals' cultural norms, traditions, daily living habits, and family structures. The objective is to highlight the possibilities and necessities of transitioning from standard AI models to a "culturally competent" AI model that understands and adapts to the individual's socio-cultural context. The work moves the discussion on AI in elderly care beyond a mere matter of technological efficiency, positioning it on an interdisciplinary foundation encompassing gerontology, social work, and cultural studies. The study redefines the concept of "personalization" by extending its scope beyond the analysis of an individual's health data to include a multidimensional dataset that incorporates cultural identity and traditional life practices. In this context, the proposal of the concept of "culturally competent artificial intelligence" and the laying of its theoretical foundations is the most significant contribution of this work to the literature. This paper is a review article utilizing a systematic literature review and conceptual analysis as its methodology. Current academic studies in the fields of artificial intelligence, gerontology (science of aging), smart home technologies, cultural anthropology, and digitalization in health have been examined. Findings from different disciplines have been synthesized to establish a theoretical framework for an AI integration model in elderly care that considers cultural and traditional elements.

The literature review and subsequent analyses have shown that AI systems capable of understanding the daily habits (e.g., dietary preferences, prayer times, social interaction routines) and cultural values of older individuals have the potential to significantly enhance the quality of care and the elder's life satisfaction. Such systems can offer holistic care that supports not only physical needs but also the individual's social, emotional, and spiritual requirements. Accordingly, the following recommendations are presented: To develop culturally competent AI systems, interdisciplinary teams consisting of engineers, software developers, gerontologists, sociologists, anthropologists, and elderly care specialists must be formed. Ethical rules and data privacy must be guaranteed at the highest level during the processes of collecting and processing the cultural and personal data of the elderly. The individual's autonomy must be respected. Pilot projects involving older individuals from diverse cultural backgrounds should be implemented to test the practical validity of the proposed theoretical model. Older individuals and their families should be actively involved in every stage of the technology development process to design systems that fully address their needs and expectations.

Keywords: Artificial ıntelligence, elderly care, cultural competence, personalized care, active aging

Yapay Zekâ, Yaşlılık ve Ailenin Dönüşümü

Elif Altundere[1]

[1]*BalikesİR Üniversitesi, elifaltundere@gmail.com*

Günümüzde hem dünyada hem de Türkiye'de yaşlı nüfusun artışı, yaşlanma olgusunun toplumsal ve ailevi boyutlarını daha görünür hale getirmektedir. Bu demografik dönüşüm, toplumsal yapıda önemli değişimlere yol açmakta; aile yapısını, kuşaklararası ilişkileri ve bakım rollerini yeniden şekillendirmektedir. Dijitalleşmenin hız kazandığı bu dönemde yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin, aile ilişkileri ve bireylerin yaşam biçimleri üzerinde dönüştürücü bir rol üstlendiği görülmektedir Yaşlılık deneyiminin yapay zekâ çağında nasıl yeniden biçimlendiği, özellikle aile bağları, bakım sorumlulukları ve kuşaklararası dayanışma açısından günümüz sosyolojisinin öne çıkan tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Yapay zekânın hem bireylerin günlük yaşamına entegrasyonu hem de sosyal bakım sistemlerinde kullanım alanı bulması, yaşlı bireylere bağımsız yaşam olanakları sunarken, aynı zamanda aile üyelerinin bakım yükünü hafifletme potansiyeli taşımaktadır. Akıllı ev sistemleri, düşme sensörleri, dijital asistanlar ve robotik bakım hizmetleri gibi teknolojiler, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra online topluluklar, dijital gönüllülük ve uzaktan öğrenme gibi yapay zekâ temelli olanaklar, yaşlı bireylerin toplumsal yaşama aktif katılımını desteklemekte; kuşaklararası ilişkilerde bilgi ve deneyim paylaşımının yeni biçimlerini ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte bu teknolojik dönüşüm, yeni sosyolojik ve etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Yapay zekâya artan bağımlılık, yaşlı bakımında insani bağların zayıflamasına ve toplumsal dayanışma biçimlerinin yeniden tanımlanmasına yol açabilmektedir. Ayrıca, teknolojik araçlara erişim ve dijital okuryazarlık düzeylerindeki farklılıklar, yaşlı bireyleri dijital dışlanma riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Veri mahremiyetine ilişkin sorunlar da yaşlı bireylerin dijital ortamda daha kırılgan bir konumda bulunmasına neden olmaktadır. Bu çalışmada, yapay zekâ teknolojilerinin yaşlanma süreci üzerindeki sosyolojik etkileri; aile yapısı, bakım ilişkileri ve kuşaklararası etkileşim bağlamında ele alınacak; dijital toplumda yaşlı bireylerin özerkliği, toplumsal katılımı ve karşılaştıkları etik sorunlar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yaşlılık, Aile Sosyolojisi, Dijital Dışlanma

Aile ve Toplum Tiplerine Göre Değişen Yaşlılık Olgusu

Fatma Güngörer[1]

[1]*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, fatmagungorer@yyu.edu.tr*

Yaşlılık, yalnızca fizyolojik bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal yapı, düzen ve ilişkilerle şekillenen, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik faktörlerle iç içe olan özel bir toplumsal olgudur. Yaşlıların toplumsal statü ve rolleri, içinde yaşanılan toplumun ekonomik, siyasal ve kültürel niteliklerinden doğrudan etkilenmektedir. Günümüz toplumları, teknolojik sistemlerin gelişimi ve bunların toplumlar üzerindeki etkileri bakımından insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar hızlı bir değişim ve dönüşüm süreci deneyimlemektedir. Bu makro dönüşümler, yaşlı bireyin toplum içindeki anlamını ve statüsünü köklü bir şekilde etkilemektedir. Dayanışmayı temel alan geleneksel tarım toplumlarında yaşlılık, bilgi ve tecrübenin sembolü olarak değerlendirildiği için güçlü bir sosyal statüyü temsil etmiştir. Sanayileşmeyle, toplumsal değerler üretim, emek ve sermaye birikimi etrafında şekillenmiş, üretim süreci dışında kalan yaşlılar ekonomik bir değer ifade etmeyerek değersizleştirilmiştir. Bireyselleşme ve haz eksenli modern yaşam tarzı, aile yapısını çekirdek aileye dönüştürmüş, yaşlı bireyler, aile içindeki samimiyet ve güvenliğini kaybederek yalnızlaşmışlardır. Bu süreçte yaşlılar aile içinde fazlalık veya yük olarak algılanma riskiyle karşı karşıya kalmışlardır. Emeklilik, bir tür üretim dışı kalma olarak statü kaybına yol açmış ve kronolojik yaş, yaşlılığı tanımlayan sosyal bir kategoriye dönüşmüştür. Dijital çağda ise teknolojik ve bilimsel gelişmelerin hızı, geleneksel bilginin önemini azaltmış, bu durum yaşlıların otoritesini ve yönetici konumlarını kaybetmelerine neden olmuştur. Hızlı değişim ve uyum zorunluluğu karşısında yaşlılar en dezavantajlı grup olarak görülmektedir. Ancak yaşlılık, homojen bir olgu olmayıp, bireylerin maruz kaldığı eşitsizlikler (ekonomik, eğitim ve kültürel sermaye bağlamında) cinsiyet, gelir ve eğitim düzeyi gibi bireysel ve toplumsal faktörlere göre farklılık göstermektedir. Özellikle yaşlı kadınlar, düşük eğitim ve güvenceden yoksun olma nedeniyle daha dezavantajlıdır. Bu çalışma, içerik analizi yöntemine başvurarak, yaşlılık olgusunun farklı toplum ve aile tiplerinde nasıl bir dönüşüm geçirdiğine odaklanmakta; geleneksel tarım toplumu, modern toplum ve dijital toplum ekseninde değer kaybına uğrayan yaşlılığın, farklı dönemlerdeki toplumsal algı ve tezahürlerinin izini sürmektedir. Sonuç olarak, yaşlılık olgusu, toplum tipine ve aile yapısına göre sosyal bir değerden sosyal bir soruna doğru dönüşüm geçirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Toplumsal Değişim, Aile Yapısı, Toplumsal Statü, Modernleşme.

Bellek, Gerçeklik ve Kırılganlık: The Father Filminde Yaşlılık Temsiline Tematik Bir Bakış

Çağlayan Sarıoğlan[1], Deniz Sezgin Emüler[2]

[1]*Ankara üniversitesi İletişim Fakültesi, caglayansarioglan@gmail.com*

[2]*Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, dsezgin@media.ankara.edu.tr*

Yaşlanma, bireysel kimliğin ve toplumsal aidiyetin yeniden tanımlandığı karmaşık bir süreçtir. Günümüz sineması bu süreci kimi zaman idealize ederken, kimi zaman da kırılganlık, bağımlılık ve kayıpla örülü yönleriyle temsil etmektedir. Yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan bilişsel çözülme, bellek kaybı ve algısal karmaşa, özellikle çağdaş sinemada insanın varoluşsal sınırlarını sorgulayan önemli temalar haline gelmiştir. Bu çalışma, Florian Zeller'in 2020 yapımı The Father filmini merkez alarak yaşlılığın, belleğin ve gerçekliğin sinematik anlatıda nasıl iç içe geçtiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorusu, The Father'da yaşlı bir bireyin bilişsel dağılma sürecinin hem biçimsel (kurgu, kamera kullanımı, renk ve mekân) hem de anlatısal düzeyde nasıl temsil edildiğini ortaya koymaktır. Çalışma, tematik analiz yöntemiyle yapılandırılmıştır. Filmin diyalogları, sahne geçişleri ve mekânsal dönüşümleri kodlanarak, yaşlılık deneyiminin temsil biçimleri kategorize edilmiştir. Analiz, "algı ve gerçeklik çatışması", "benliğin çözülmesi" ve "bakım ilişkilerinde güç asimetrisi" olmak üzere üç ana tema etrafında yürütülmüştür. Bulgular, filmin yaşlılıkta bilişsel kaybı yalnızca bir yetersizlik göstergesi olarak değil, aynı zamanda izleyicinin algısını da manipüle eden bir anlatı stratejisi olarak kullandığını göstermektedir. Bu strateji, izleyiciyi yaşlı karakterin deneyimlediği karmaşık zihinsel gerçekliğe dahil ederek hem empatiyi hem de rahatsızlığı aynı anda üretir. Sonuç olarak, The Father, yaşlılık temsiline dair kalıplaşmış anlatıların ötesine geçerek, belleğin kırılganlığı üzerinden varoluşsal bir sorgulama sunar. Film, yaşlanmanın yalnızca biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda algısal ve ilişkisel bir çözülme biçimi olduğunu ortaya koyarak sinemada yaşlılık temsilinin dönüştürücü potansiyeline işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Bellek, Sinema, Yaş Ayrımcılığı, Tematik Analiz

Yaşlanan Nüfusun Sağlık İhtiyacı: Türkiye'deki Evde Bakım ve Tedavi Hizmetlerinin Analizi

Çağlayan Sarıoğlan[1], Deniz Sezgin Emüler[2]

[1]*Ankara üniversitesi İletişim Fakültesi, caglayansarioglan@gmail.com*

[2]*Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, dsezgin@media.ankara.edu.tr*

Evde sağlık hizmetleri, ileri yaş, uzun süreli hastalıklar, ağır travmalar veya fiziksel yetersizlikler nedeniyle günlük işlevlerini yerine getirmede güçlük çeken kişilerin tıbbi müdahale, destek ve rehabilitasyon ihtiyaçlarını ev ortamında karşılama imkânı sunan hayati bir sağlık yaklaşımıdır. Türkiye'de yaşlanan nüfusun artması ve kronik sağlık sorunlarının yaygınlaşması, bu tür ev merkezli çözümlere olan talebi her geçen gün artırmaktadır. Bu çalışmanın ana hedefi, devlete ait sağlık kurumları üzerinden sağlanan evde sağlık hizmetlerinin ne kadar etkili olduğunu derinlemesine analiz etmektir. Çalışma, özellikle hizmetlerin kullanım yoğunluğunu (hizmet hacmi) belirleyen temel faktörlerin neler olduğunu ve bu belirleyicilerin hizmetin niteliği üzerindeki yansımalarını saptamaya odaklanmaktadır. Ek olarak, sunulan bakım türleri ile hastaların mustarip olduğu hastalık kategorileri arasındaki ilişkinin incelenmesi de araştırmanın önemli bir bileşenidir. Bu çalışma için retrospektif, tanımlayıcı, kesitsel ve analitik bir araştırma metodolojisi benimsenmiştir. Analiz edilen veriler, Türkiye'deki sağlık kuruluşlarının 01 Ocak 2023 ile 31 Aralık 2024 tarihleri arasında sağladığı tüm evde sağlık hizmet kayıtlarından elde edilmiştir. Veri setine erişim, Sağlık Bakanlığı'nın onayıyla Temel Sağlık İstatistikleri Modülü (TSİM) aracılığıyla sağlanmış ve istatistiksel çözümlemeler R yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın kapsamını, yani evrenini, ülkedeki tüm evde sağlık birimleri ve bunların sağladığı hizmetler oluşturmaktadır. İncelenen örneklem ise, Türkiye'nin 81 ilinde aktif faaliyet gösteren toplam 778 evde sağlık biriminden toplanan hizmet verilerini içermektedir. Elde edilen veriler, evde sağlık hizmetlerinden faydalanan toplam hasta sayısının 2023 yılında 1.472.285 iken, 2024 yılında %13,13'lük bir artışla 1.665.671'e yükseldiğini göstermektedir. Aynı süreçte ev ziyaretlerinin sayısında yaklaşık %18,5'lik önemli bir artış kaydedilmiştir. Hizmet alan hastaların büyük çoğunluğunu (%76) 65 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. En sık rastlanan başlıca hastalık grupları nörolojik-psikiyatrik ve kardiyovasküler rahatsızlıklar olarak saptanmıştır. Hizmet türleri arasında ise tanı-muayene ve rehabilitasyon uygulamaları öne çıkmaktadır. Yapılan analizler sonucunda, evde sunulan sağlık hizmetlerinin içeriğinin, hizmeti alan kişilerin ileri yaşına ve süreğen hastalık yüküne göre önemli ölçüde çeşitlendiği ve bu demografik özelliklerin hizmet talebini tayin eden ana etmenler olduğu ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra, hizmeti sağlayan sağlık ekibinin uzmanlık seviyesi ile çağdaş teknolojik araçların hizmet süreçlerine entegrasyonunun hizmetin genel niteliği üzerinde belirleyici ve kritik etkileri olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında, evde sağlık sisteminin verimliliğini ve erişilebilirliğini artırmak amacıyla, sağlık ile sosyal destek mekanizmalarını birleştirecek yukarı düzenlemeler ile kapsamlı sistemsel reformların ivedilikle hayata geçirilmesi tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evde Sağlık Hizmetleri, Yaşlılık, Gerontoloji, Geriatrik Bakım

Genç Çiftlerde Evlilik Olgunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Hatice Melike Evrin[1], Demet Çakır[1], Özgür Alparslan[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, h.melike2002@gmail.com, demet.cakir@gop.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversite, ozgur.alparslan@gop.edu.tr*

Giriş: Evlilik doyumu evlilik kurumunun içinde varlığını sürdüren çevresel (eşlerin, kararlarda eşitliği, baskınlığı, kazanç, çalışma problemleri, paylaşma vs.) ve kişisel (eşlerin birbirlerine gösterdiği sevgi tarzı tutumu, cinsel doyum, iletişim biçimi, kendilerini ifade edebilmeleri gibi) boyutlardan eşlerin elde ettiği psikolojik tatmindir. Amaç: Bu araştırmada genç çiftlerde evlilik olgunluğunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Gereç Yöntem: Araştırma tanımlayıcı tipte kartopu örnekleme yöntemiyle çevrimiçi olarak 15/09/2025-30/09/2025 tarihleri arasında 18-35 yaş aralığında evli gençler üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya toplam 254 evli genç dâhil edilmiştir. Araştırma verileri; Kişisel Bilgi Formu ve Evlilik Olgunluğu Ölçeği ile toplanmıştır. Bulgular: Gençlerin
%65,7'sinin kadın, %88,3'ünün 25 yaş altında olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların %82,3'ünün eğitim/iş sahibi olduktan sonra evlilik planlamanın daha uygun olduğunu düşündüğü, %73,6'sının aile kurma isteğinden dolayı evlendiği, %46,1'inin evlilikte çocuk sahibi olmanın gerekli olduğunu düşündüğü saptanmıştır. Evlilik Doyum Ölçeği toplam puan ortalaması 76,25±13,12; duygusal alt boyut puan ortalaması 30,37±5,08; ekonomik alt boyut puan ortalaması 15,41±3,50; toplumsal alt boyut puan ortalaması 21,35±4,12; biyolojik alt boyut puan ortalaması 13,60±2,58'dir. Evlilik Doyumu Ölçeği toplamı ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu, evlilik süresi, evlenmeyi düşünme nedeni, evlilik kararı almada kimin etkili olduğu değişkenleri arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır. Yapılan regresyon analizi sonucunda evlilik doyumu üzerinde evlilik süresi, evlilik kararı alma değişkenlerinin etkili olduğu belirlenmiştir. Sonuç: Araştırma sonucunda genç çiftlerin evlilik olgunluk düzeyinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiş olup, evlilik doyumunun alt unsurları olan duygusal, ekonomik, toplumsal ve biyolojik boyutlarından elde edilen puan ortalamalarının da yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Genç evlilerin büyük bir kısmı evlilik kararını eğitim ve iş yaşamında belli bir istikrar sağladıktan sonra almayı uygun bulmakta; evlilik doyumunun ise evlilik süresi ve evlilik kararı alma biçiminden etkilendiği belirlenmiştir. Bu bulgular, evlilik öncesi bireysel olgunlaşma ve doğru karar verme süreçlerinin evlilikteki mutluluk ve uyum açısından önemli olduğunu göstermektedir. Gençlerin evlilik öncesinde sağlıklı ilişki yönetimi, iletişim ve karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması; ayrıca evlilik sürecinde çiftlere yönelik danışmanlık ve destek hizmetlerinin artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Olgunluk, Genç

Yaşlanma Olgusunu Norbert Elias Üzerinden Yeniden Düşünmek

Metehan Karakurt[1]

[1]*Kafkas Üniversitesi, metehankarakurt36@gmail.com*

Yaşlanma olgusunu Elias üzerinden ele aldığımızda, yaşlanmanın modern toplumlarda yalnızlaşma ve toplumsal yaşamdan dışlanma süreçleriyle iç içe geçtiğini görmekteyiz. Elias'a göre yaşlanma sadece biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda uygar toplumlarda anlamını yitiren bir toplumsal deneyimdir. Bu deneyim, duygusal bağların zayıflamasıyla birlikte bir tür sosyal tecrit biçimine dönüşür. Ölümün ve dolayısıyla yaşlılığın toplumsal yaşamdan dışlanmasını "uygarlaşma sürecinin" bir sonucu olarak ele alan Elias, ölümün bir süreç ve düşünce olarak büyük ölçüde toplumsal yaşamın sahne arkasına itilmesinin beraberinde "ölüme yaklaşan" insanların da toplumsal yaşamdan izole edilerek yalnızlaşmasına yol açtığını belirtmektedir. Zira, ölüm olgusuyla baş edemeyen ve onu bastırmaya çalışan modern toplum, aynı zamanda ölüme yaklaşanları da görünmez kılmıştır. Yaşamın üretken alanlarından çekilmek zorunda bırakılan yaşlı bireyler, böylece biyolojik ölümden önce toplumsal ölüme mahkûm edilmişlerdir. Yaşlandıkça üretimden, kamusal yaşamdan ve gençlik kültüründen dışlanan ve böylece "ölmekte olanlar" topluluğuna sessiz sedasız kayan yaşlı bireylerin yalnızlaşarak birer "bakım nesnesi" haline geldiği günümüz toplumlarında yaşlanma olgusu, sadece bedensel bir çöküş değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin çözülmesi anlamına gelmektedir. Güç, dinamizm ve üretkenlik idealleri ekseninde tanımlanan modern birey, bu ideallere "uygun olmayan" yaşlanma ve ölümü bireysel ve gizli bir meseleye dönüştürmüştür. Geleneksel toplumlarda onurlu bir olgunluk olarak görülen yaşlılık, günümüzde kaçınılması gereken bir "yavaş kayboluş" olarak algılanmaya başlamıştır. Bu durumu uygarlığın ironik bir yüzü olarak gören Elias'a göre modern toplum şiddeti ve acıyı azaltırken, dayanışmayı, duygusal açlığı ve ölüme birlikte katlanma kültürünü yitirmiştir. Bu nedenle, yaşlanma olgusunu Elias'ın merceğinden düşünmek, sadece yaşlı bireylerin yalnızlığını değil, aynı zamanda modern toplumun duygusal ve ahlaki yapısını anlamak açısından da kritik bir imkân sunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, yaşlanma olgusunu Elias üzerinden yeniden düşünmenin, modernliğin ürettiği duygusal yoksunluk, toplumsal tecrit ve görünmezlik biçimlerini sorgulamak açısından önemli bir teorik çerçeve sunduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Ölüm, Yalnızlık, Norbert Elias

Üniversite Öğrencilerinin Aile Kavramına Yönelik Görüşlerinin Metaforlar Yardımıyla İncelenmesi

Halime Nur Sezer[1]

[1]*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, halimenur26@gmail.com*

Aile, insanları insan yapmanın en etkili yoludur der Bronfenbrenner. Biyolojik olarak bir neslin devamı olan insan gerçek manada insan olmayı ancak ailede deneyimleyerek öğrenebiliyor. Erken çocukluk döneminden itibaren anne babalar çocukların ilk ve etkili öğretmenleridir. Okul dönemiyle öğrenmenin ve okulun paydaşı olarak çocukların en büyük yardımcıları ve destekleyicisi yine ailedir. Aile, anne baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal gruptur. Toplumsallaşma, toplum normları, kurallar hep aile kabulleri arasında öğrenilir. Günümüzde aile kurumu gelişen ve değişen normlar karşısında etkisini korumada güçlük çekmektedir. Ailenin korunması ve yeni nesillerin yetişmesinde etkin rolünü devam ettirebilmesi için desteklenmesi gerekmektedir. Gelecek nesillerin aile kurumunun misyonunu anlama ve idrak etme motivasyonunda mevcut iyilerin bilinmesi ve iyiliklerin artırılması esas olmalıdır. Bu sebeple günümüzün gençlerinin aile kurumuna ve aile kavramına bakışları gelecek için önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşlerinin metaforlar yardımıyla incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubu, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 50 üniversite öğrencisidir. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan dijital form kullanılmıştır. Formun içeriğinde üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşlerinin metaforlar yardımıyla incelemek amacıyla, "aile … benzer; çünkü… " cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulguların sonuçlarına göre, üniversite öğrencileri aile kavramına yönelik çeşitli metaforlar ürettiği; doğaya-tabiata ait temasında ağaç, çiçek metaforunu sıklıkla kullandıkları ve ailenin birlik, bütünlük işlevine dikkat çektikleri görülmektedir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin aileyi sığınılacak bir liman ve korunaklı bir yuva olarak adlandırdıkları tespit edilmiştir. Ailenin işlevlerinin doğru şekilde yeni nesillere aktarılmasında gençlerin değişen paradigmalar karşısında geliştirdikleri kabuller yarının şekillenmesinde önemlidir. Aile kurumuna ve aileye yapılan her güçlendirme ve destek yeni nesiller ve kurulacak aileler için umut vericidir.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencisi, Aile Kavramı, Metafor, İçerik Analizi

Türkiye'de Dijital Ebeveynlik Konusunda Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Eğitsel ve Teknolojik Perspektiften Bir Değerlendirme

Tuğba Kocadağ Ünver[1], Hafize Keser[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, tugba.kocadag@gop.edu.tr*

[2]*Ankara Üniversitesi, hafizekeser1@gmail.com*

Dijital dönüşüm, aile yapısı, ebeveynlik rolleri ve çocukların çevrim içi davranışları üzerinde önemli değişimlere yol açmaktadır. Bu durum, dijital ebeveynlik olgusunu son yıllarda giderek daha fazla araştırılan bir konu hâline getirmiştir. Bu çalışma, Türkiye'de dijital ebeveynlik temasıyla hazırlanmış lisansüstü tezleri inceleyerek alandaki eğilimleri, yöntemsel özellikleri ve araştırma boşluklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, betimsel içerik analizi yöntemi ile yürütülecektir. Veriler, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanından yıl sınırlaması olmaksızın elde edilecektir. Tarama sürecinde Türkçe ve İngilizce "dijital ebeveynlik (digital parenting)", "ebeveyn dijital okuryazarlığı (parental digital literacy)", "aile ve teknoloji (family and technology)", "medya okuryazarlığı (media literacy)", "dijital vatandaşlık (digital citizenship)" ve "eğitim teknolojileri (educational technology)" anahtar kelimeleri ile aramalar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen tezler; tür (yüksek lisans/doktora), yıl, üniversite, anabilim dalı, araştırma yöntemi, örneklem türü, veri toplama aracı ve temel bulgulara göre sınıflandırılarak değerlendirilecektir. Bulgular, dijital ebeveynlik konusundaki akademik eğilimlerin haritasını çıkaracak; eğitim teknolojileri, medya okuryazarlığı ve dijital güvenlik alanlarında gelecekteki araştırmalara yön verecek nitelikte olacaktır. Bu çalışmanın, dijital ebeveynlik bağlamında Türkiye'deki akademik üretimi görünür kılmasının yanı sıra, aile, eğitim ve teknoloji kesişiminde disiplinler arası bir bakış açısı sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Ebeveynlik, Ebeveyn Dijital Okuryazarlığı, Aile Ve Teknoloji, Medya Okuryazarlığı, Eğitim Teknolojileri.

Dijital Oyunlarla Kuşaklararası Etkileşim: Türkiye'de Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi Üzerinden Bir Değerlendirme

Tuğba Kocadağ Ünver[1], Sami Şahin[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, tugba.kocadag@gop.edu.tr*

[2]*Gazi Üniversitesi, samisahin71@gmail.com*

Dijital oyunlar, günümüzde yalnızca eğlence amacıyla değil, farklı kuşaklar arasındaki etkileşimi ve öğrenmeyi destekleyen bir araç olarak da önem kazanmaktadır. Özellikle yaşlı bireylerin dijital oyunlara katılımı, torunlarıyla paylaşım alanı oluşturarak aile içi bağları güçlendirebilmektedir. Ancak Türkiye'de dijital oyunların kuşaklararası etkileşim, aile bağları ve yaşlı dostu tasarımlar bağlamında ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de dijital oyun, oyun tabanlı öğrenme, oyunlaştırma ve yaşlı bireylerle ilişkili temalarda hazırlanmış lisansüstü tezleri inceleyerek alandaki eğilimleri ortaya koymaktır. Çalışma, betimsel içerik analizi yöntemiyle yürütülecektir. Veriler, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) veri tabanında "dijital oyun", "oyun tabanlı öğrenme", "oyunlaştırma", "yaşlı bireyler", "kuşaklararası etkileşim", "aile" ve "eğitim teknolojileri" anahtar kelimeleriyle yapılan tarama sonucunda erişilen tezlerden elde edilecektir. Elde edilen tezler; yılı, türü (yüksek lisans/doktora), üniversitesi, anabilim dalı, yöntemi, örneklemi ve bulguları açısından incelenerek sınıflandırılacaktır. Bulguların, dijital oyun araştırmalarının Türkiye'de hangi temalar etrafında şekillendiğini, kuşaklararası etkileşim ve yaşlı dostu tasarımlar konularının hangi ölçüde ele alındığını göstermesi beklenmektedir. Bu çalışma, dijital oyunlar aracılığıyla aile içi bağların güçlendirilmesine yönelik akademik farkındalığı artırmayı, eğitim teknolojileri ve geronteknoloji (yaşlı dostu teknoloji) alanlarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Oyunlar, Kuşaklararası Etkileşim, Oyun Tabanlı Öğrenme, Yaşlı Bireyler, Aile Bağları, Eğitim Teknolojileri, Geronteknoloji

Sosyal Hizmette Babalığın Konumlandırılması: Görünmezliğin Sosyal Adalet Boyutu

Burak Acar[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, burak.acar@gop.edu.tr*

Babalık, aile yapısının değişen rolleri içinde giderek daha fazla tartışılan, ancak sosyal hizmet literatürü ve uygulamalarında hâlâ "görünmez" kalmaya devam eden bir olgudur. Sosyal hizmetin kuramsal çerçevesi –sistem ve ekolojik yaklaşımlar– aileyi çok boyutlu bir etkileşim alanı olarak ele alırken, uygulamada ağırlıklı olarak anneler ve çocukların merkeze alındığı görülmektedir. Bu durum, babaların ebeveynlik deneyimlerinin ikincil konumda değerlendirilmesine ve sosyal hizmet süreçlerinden dışlanmasına yol açmaktadır. Uluslararası araştırmalar, babaların çocuk refahı, bakım ve eğitim süreçlerinde hem risk hem de koruyucu faktör olabileceklerini göstermektedir. Ancak tarihsel olarak baba figürü çoğu kez "yok", "risk unsuru" ya da "ikincil ebeveyn" olarak tanımlanmıştır. Bu yaklaşım sadece babaları değil, çocukları ve aile bütününü de olumsuz etkilemektedir. İlgili ve katılımcı babaların çocukların sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimine uzun vadeli olumlu katkıları, babaların sosyal hizmet müdahalelerine etkin biçimde dahil edilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Babalığın sosyal hizmet uygulamalarında görünür kılınması, aile destek programlarının kapsam ve niteliğini doğrudan güçlendirecek bir açılım sunmaktadır. Uygulamada babaların sistematik biçimde dışlanması, çocuk refahı ve aile bütünlüğünü korumada dolayısıyla sosyal adaletin sağlanması noktasında önemli boşluklar yaratmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet alanında baba katılımını artırmaya yönelik programların geliştirilmesi, danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde babaların aktif olarak sürece dahil edilmesi, velayet ve sosyal yardım süreçlerinde babaların rolünü destekleyici düzenlemelerin yapılması öncelikli bir ihtiyaçtır. Eğitim boyutunda ise sosyal hizmet lisans ve lisansüstü programlarında babalık ve erkeklik çalışmalarına dair içeriklerin güçlendirilmesi, uygulayıcıların mesleki farkındalıklarını artıracaktır. Kurumsal düzeyde, baba-çocuk ilişkisini destekleyen önleyici ve koruyucu hizmetlerin yaygınlaştırılması, sadece bireysel düzeyde değil, ailelerin bütüncül refahı açısından da kritik bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Babalık, Sosyal Hizmet, Sosyal Çalışma, Uygulama, Müdahale

Gaming Experiences of Individuals Aged 65 and Over: Game Types, Motivations, and Multidimensional Effects in the Context of Cultural and Individual Factors

Murat SEYFİ[1];Hıdır POLAT[1]; Yasemin BOY[2]*; Burak ACAR[3]; Tuğba KOCADAĞ ÜNVER[4]; Salih BALCI[1]

[1] *Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Applied Sciences, Department of Public Relations and Advertising, 60000, Tokat, Türkiye*

[2] *Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, 60000, Tokat, Türkiye, yaseminboy5560@gmail.com*

[3] *Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work, 60000, Tokat, Türkiye*

[4] *Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, 60000, Tokat, Türkiye*

This study aims to examine the gaming experiences of individuals aged 65 and over in terms of their game perceptions, preferred game types, participation motivations, barriers, and the multidimensional effects of games, within the context of cultural and individual factors. This qualitative study was conducted using in-depth interviews with 10 participants aged over 60. The data were analyzed through content analysis, resulting in 13 main codes and 64 subcodes, with a total of 185 coded segments. Participant similarities were examined using the Jaccard similarity coefficient. The findings indicate that older adults predominantly perceive games as health-oriented activities (53.85%), followed by nostalgic and emotion-based interpretations (23.08%). Games are mainly associated with supporting cognitive and physical functioning and are perceived as contributing to emotional well-being. From a cultural perspective, games are often viewed with social distance (70%) and, in some cases, with a mocking or dismissive attitude (60%). Participants reported that the games they played during childhood were largely street-based, collective, physically active, and sharing-oriented. In contrast, contemporary children's games were described as digitalized, isolated, and highly dependent on adult guidance. This transformation was generally evaluated negatively, and participants expressed strong nostalgia for past gaming experiences. The primary motivations for participating in games were the desire to experience a sense of success (30.77%) and opportunities for socialization (23.08%). Conversely, perceived physical and cognitive limitations (42.86%) and cultural pressure (28.57%) were identified as the main barriers to participation. Personality traits such as positivity, sociability, and competitiveness were found to facilitate engagement in gaming activities. Participants emphasized that games designed for older adults should be age-appropriate, support physical and cognitive health, and promote social interaction. For individuals aged 65 and over, gaming represents not merely a form of entertainment but a multidimensional experience closely linked to health, socialization, and quality of life. These findings highlight the necessity of incorporating cultural sensitivity, functionality, and a holistic health perspective into the design of games and activities for older adults.

Key words: Older adults, Cultural factors, Healthy aging, Gaming experience

TAM METİN BİLDİRİLER

Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite ve Otago Egzersiz Programı

Cansu Yılmaz[1*], Vahide Semerci Çakmak[1]

[1] *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, 60100, Tokat, Türkiye,*
cansu.yilmaz@gop.edu.tr

ÖZET

Yaşlanma; fizyolojik ve psikolojik düzeylerde insan vücudunda hücresel dokusal sistemsel organsal olarak fonksiyonel kayıplarla karakterize bir süreç olarak adlandırılmaktadır. Artan yaşlanma ile birlikte fiziksel hareketsizlik, sinir sistemi ve kas iskelet sistemindeki dejeneratif süreçlerle birlikte, denge, kas gücü, hareket ve koordinasyon performanslarında da bozulmalara yol açmaktadır. Azalan fonksiyonel durum, mobilite ve dengede meydana gelen bu değişim yaşlıların günlük yaşam aktivitelerini kısıtlayan birçok sorun getirmektedir. Kas iskelet sistemi sorunlarının; yaşlı popülasyonda hastaneye yatış, morbidite ve mortalitedeki artışa bağlı olarak önemli bir sağlık yükü oluşturduğunu düşünecek olursak bu problemi ortadan kaldırmanın hem yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivitelerini kolaylaştıracağını hem de hastane maliyetini düşüreceğini söyleyebiliriz.

Sağlık alanındaki son gelişmeler; yaşlılarda, güç, denge ve aktiviteye odaklanan egzersizlerin; kaybolan dengeleri, kas güçleri, hareketlilikleri ve fiziksel performanslarını etkili bir şekilde iyileştirebileceğini öne sürmektedir. Bu egzersizlerden birisi de ‘’otago egzersizleridir’’. Otago egzersizleri; Yeni Zelanda'daki Otago Üniversitesi tarafından geliştirilmiştir ve başlangıçta erişkinlerde düşmeleri azaltmak için evde tedavi olarak tasarlanmıştır.

Otago egzersizleri; kas gücü, esneklik, denge ve yürümeyi içeren çoklu bir programdır. Bu egzersiz programı; yaşlıların hareket kısıtlılığını azaltmakta, kas gücünü korumakta ve düşme yaralanma insidansını önemli ölçüde azaltmaktadır. Egzersizler; ortalama 30dakika sürmekte olup içeriğinde; kas kuvvetlendirme programı, postür-denge düzeltme ve yürüyüş uygulamaları bulunmaktadır ve haftada 2-3kez yapılması önerilmektedir. İnme sonrası 8 haftalık uygulama, Parkinson atağı sonrası 4haftalık uygulamalarda verim alınacağı öne sürülmektedir. Uygulaması kolay ve pratik olan Otago egzersiz programı; yaşlı bireylerin sağlıklı yaşlanması için koruyucu bir egzersiz programı olarak yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Yaşlı, Fiziksel Aktivite, Otago Egzersiz programı, Hareketsizlik, Kas gücü*

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütüne (World Health Organization-WHO) göre yaşlılık, fiziksel ve bilişsel yeteneklerin giderek azaldığı ve hastalıklara yakalanma riskinin arttığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2024). Başka bir tanıma göre yaşlılık, olgunlaşma ve gelişme süreçlerinin ardından bireylere özgü olarak meydana gelen biyolojik, sosyolojik, fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıktığı ileri yaş dönemi olarak ifade edilmektedir (Çunkuş vd., 2019). Yaşlılıkla birlikte kas kütlesinde ve kas gücünde azalmaların meydana geldiği, buna bağlı olarak yaşlı bireylerde osteoporoz, osteoartrit ve kırılganlık gibi kas-iskelet sistemi sorunlarının görüldüğü ortaya konulmuştur (Akdeniz vd., 2019). Bunların yanı sıra birçok yaşlı bireyin algılama, bellek, üretkenlik ve yaratıcılık gibi bilişsel fonksiyonlarında da azalmaların meydana geldiği belirtilmiştir (Kalınkara, 2016).

Yaşlanma ile birlikte kaslarda meydana gelen değişiklikler, kas kuvveti kapasitesindeki kayıplar, motor ünitelerin ateşleme hızındaki yavaşlama, motor ünite ve kas lifi sayısındaki azalmalardır (Avcı & Avcı, 2021). Kas kütlesi ve kas gücünün 20 ile 30 yaşları arasında maksimum seviyeye ulaşmakta ve orta yaşlara gelindiğinde ise kademeli olarak azalmaktadır. Kas gücündeki bu azalmaların sebebi olarak, yaşlanmaya bağlı kaslarda meydana gelen atoniler ve atrofiler gösterilmiştir (Küçük & Karadeniz, 2021). Yaşlanma ile kas kütlesinde meydana gelen azalmaların görülme sıklığının arttığı ve önümüzdeki yıllarda da artmaya devam edeceği ifade edilmiştir (Padilla Colon vd., 2018). Özellikle 80 yaş civarında kas kaybının hızlanıp ilerleyici bir zayıflığa yol açtığı ve kas kütlesinin yaklaşık %40 oranında azaldığı tespit edilmiştir (Liu vd., 2014). Yapılan çalışmalar, düzenli yapılan egzersizlerinin yaşlanmaya bağlı meydana gelen kas gücü kaybını yavaşlatabileceği ve kas gücünü artırabileceğini göstermektedir (Torlak, 2018; Ergün, 2013). Ayrıca düzenli yapılan germe egzersizlerinin, yaşlı bireylerde görülen esneklik kayıplarını iyileştirdiği belirtilmiştir (Algun, 2013).

Yaşlanmaya bağlı olarak kemik kaybı oluşmakta, kemik mineral yoğunluğu azalmakta ve kemik yapısı bozulmaktadır. Eklemlerde meydana gelen değişiklikler ise eklemlerde bulunan kıkırdakların incelmesi, kıkırdaklarda bulunan kondrosit sayısının azalması ve kıkırdakların daha kırılgan bir hale gelmesidir (Öztop, 2011). Kemik yoğunluğunda ve eklemlerde meydana gelen bu değişikliklerin sebebi, yaş ilerlemesine bağlı yeni kemik oluşumu ile kemik rezorpsiyonu arasındaki dengenin bozulması olarak gösterilmiştir (Saxon vd., 2021). Yaşlanma ile birlikte kemiklerde meydana gelen değişiklikler sebebiyle, osteoporoz yaşlı bireylerde sık görülmekte ve dünya genelinde önemli bir sağlık sorunu oluşturmaktadır (Greco vd., 2019). Buna rağmen yaşlı bireylerde yapılan düzenli fiziksel aktiviteler, başta osteoporoz olmak üzere, metabolik hastalıklar, obezite ve sarkopeni görülme sıklığını önemli ölçüde azaltmaktadır (Park vd., 2021). Bu nedenle yaşlı bireylerde yapılan fiziksel aktivitelerin düzenli olarak sürdürülmesi ve yaşlı bireylere yönelik uygun programların geliştirilmesi gerekmektedir (Son vd., 2019).

YAŞLILARDA FİZİKSEL AKTİVİTE

Yaşlı bireylerde fiziksel aktivite düzeyinin düşük olmasının birçok hastalığın oluşmasında etkili olduğu ifade edilmiştir (McPhee vd., 2016). Yaşlı bireylerin fiziksel uygunluk düzeylerini sürdürmeleri, bu bireylerin bağımsız olmalarını ve sağlıklı yaşlanmalarını sağlamak için öncelikli hedefler arasındadır. Bu hedefleri gerçekleştirebilmek için yaşlı bireylerin düzenli olarak egzersiz yapmaları gerektiği belirtilmiştir (Warburton & Bredin, 2017). Bilinen tüm faydalarına rağmen yaşlı bireylerin büyük bir kısmının düzenli olarak egzersiz yapmadığı ifade edilmiştir (Boulton vd., 2020). Yaşlı bireylerin egzersizlere katılımını engelleyen faktörler olarak egzersiz hakkında bilgi eksikliği, rehberlik edecek sağlık çalışanı eksikliği ve egzersizlere eşlik edecek kişilerin olmaması gösterilmiştir (Erol & Erol, 2023). Fiziksel aktivite alışkanlığı olmayan yaşlı bireylerde eklem hareketlerinde kısıtlanmalar ve denge bozuklukları görülmektedir. Yaşlı bireylerde görülen refleks kayıpları ve propriyosepsiyon duyusunda azalmanın denge bozukluklarına sebep olduğu belirtilmiştir (Eckstrom vd., 2020). Yaşlı bireylerde görülen denge bozuklukları, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini yerine getiremeyerek başkalarına bağımlı olmalarına sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra denge bozuklukları, yaşlı bireylerin düşme riskinin artmasına da sebep olmaktadır. Yaşlı bireylerde meydana gelen düşmelerin, yaralanma ve ölüm gibi ciddi sonuçlara sebep olabileceği ifade edilmiştir (Schick vd., 2018).

Yaşlı bireyler için düşmeler, yalnızca düşmenin bir sonucu olarak ciddi yaralanma potansiyeli olarak görülmemeli, aynı zamanda fiziksel işlev, hareketlilik, psikolojik refah, bağımsızlık ve uzun vadeli bakım ihtiyacı üzerindeki olumsuz sonuçları da içeren önemli yansımalara sahip olduğu bilinmelidir (Montero-Odasso ve Masud, 2021). Düşmeler için dört yüzün üzerinde risk faktörü vardır (Masud ve Morris, 2001). En yaygın risk faktörleri kas gücü zayıflığı, yürüme güçlüğü, polifarmasi, kognitif bozukluk, görme sorunları ve çevresel değişimler olarak belirlenmiştir (Masud ve Morris, 2001; Montero-Odasso ve Masud, 2021). Literatürde yer alan çalışmalarda yaşlı bireylerde yapılan egzersizlerin dengeyi iyileştirdiği, düşme riskini azalttığı ve genel sağlığı olumlu yönde etkilediği bildirilmiştir (Papalia vd., 2020; Daniel & Daniel, 2020). Yapılan egzersizlerin olumlu etkilerine rağmen yaşlı bireylerin hareketsiz bir yaşam tarzı sürdürdüğü ve bu

yaşam tarzının sağlıklı yaşlanma açısından riskli olduğu ifade edilmiştir (Cunningham vd.,2020).

WHO, sağlık için fiziksel aktivite önerileri olarak, 65 yaş ve üzeri yaşlı bireylerde haftada 150 dk orta şiddetli veya 75 dk yüksek şiddetli aerobik egzersizleri önermektedir. Ayrıca, haftada en az iki gün kuvvet veya direnç egzersizlerinin yapılması gerekmektedir (WHO, 2024). Amerikalılar için Fiziksel Aktivite Kılavuzunda ise, yaşlı bireylere yönelik aerobik ve kuvvet egzersizlerinin yanı sıra denge egzersizlerini de içeren bir program oluşturulması tavsiye edilmiştir. Bazı yaşlı bireylerin kronik hastalıkları sebebi ile haftada 150 dk orta şiddetli aerobik egzersiz yapamadıkları ve bu nedenle bireylerin egzersiz kapasitelerine uygun egzersizlerin seçilmesi gerektiği bildirilmiştir (Rodgers, 2018).

OTAGO EGZERSİZ PROGRAMI

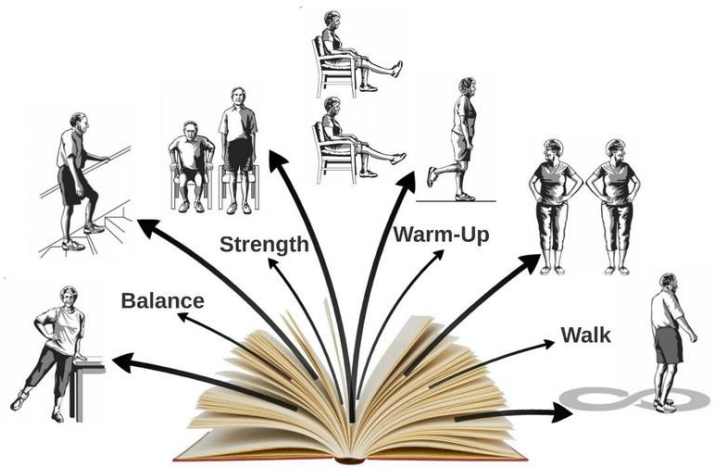
Otago Egzersiz Programı (OEP), Otago Üniversitesi Tıp Fakültesi Düşme Önleme Araştırma Grubu tarafından tasarlanmış ve olası müdahaleleri test eden uzun yıllar süren araştırmaların sonucu oluşturulmuş bir egzersiz programıdır. Bu egzersiz programı;

Ortalama 30 dakikada tamamlanan 5 güçlendirme ve 12 denge egzersizinin yanı sıra yürüme önerisi içermektedir.

Uygulama süresi bakımında haftada 3 kez, yürüme ise 2 kez yapılması önerilmektedir.

Progresyon, setlerin ve kullanılan ağırlıkların arttırılmasıyla ayarlanmaktadır.

Egzersiz programı; denge, güç, yürüyüş, ısınma gibi basamaklardan oluşmaktadır. (Campbell ve diğerleri, 1997; Robertson, Devlin, Gardner ve Campbell, 2001; Campbell ve Robertson, 2003).

Şekil 1. Otago Egzersiz Programı İçeriği

https://www.researchgate.net/figure/Schematic-illustration-of-the-Otago-Exercise-Programme-booklet_fig4_315698817

Thomas, Mackintosh ve Halbert (2010) metaanaliz çalışmasında toplumda yaşayan yaşlı bireyler ile yapılan OEP'in, düşme oranını ve ölüm riskini önemli derecede azalttığı fakat düşme sonucu meydana gelen ciddi veya orta derecede yaralanma riskinde önemli bir fark oluşturmadığı belirlemiştir (Thomas, Mackintosh ve Halbert, 2010). Çalışmalarda OEP'in, yaşlı bireylerde fonksiyonel performansı, denge yeteneklerini, ağrı yönetimini, fonksiyonel bağımsızlığını/fonksiyonel hareketliliğini geliştirmede ve düşme sayısını/oranını azaltmada etkili olduğu belirlenmiştir (Tsekoura ve diğerleri, 2018; Tan ve diğerleri, 2018; Kocic ve diğerleri, 2018; Cederbom ve Arkkukangas, 2019; Beato, Dawson, Svien ve Wharton, 2019; Punlomso, Srimuang ve Tudpor, 2020; Saerang ve diğerleri, 2021). Kronik hastalığı olan yaşlı bireylerde OEP sağlık durumunu iyileştirmenin ve düşme riskini azaltmanın önemli yolu olarak belirlenmiştir (Mohamed Ebrahim Abd-Elraziek, Ahmed Mahmoud ve Hassan Abd El-Fatah, 2021). OEP'in yaşlı bireylerin mental sağlığını iyileştirdiği, sosyal katılımı artırdığı ve özyeterliği geliştirdiği saptanmıştır (Zou, Chen, Ni, Hou ve Zhang, 2022; Cederbom, Bjerk ve Bergland, 2022). Ayrıca OEP'in sonuçları değişkenlik gösterse de düşme korkusunu gidermede, yaşam doyumunu artırmada etkili olduğu belirlenmiştir (Tan ve diğerleri, 2018; Nikitina, Didino, Baez ve Casati, 2018; Zou ve diğerleri, 2022). Bjerk ve diğerleri

ise OEP'in düşme korkusu üzerinde etkinliği olmadığını fakat dengeyi geliştirdiğini belirlemiştir (Bjerk, Brovold, Skelton, Liu-Ambrose ve Bergland, 2019; Bjerk, Brovold, Davis, Skelton ve Bergland, 2020).

OEP'in bir bölümü güçlendirme egzersizleri olsa da Duckham ve diğerlerinin (2015) randomize kontrollü çalışmasında programın kemik mineral yoğunluğunu etkilemediği sonucuna varılmıştır (Duckham ve diğerleri, 2015). Diğer çalışmalar uzun süreli bakım kurumunda ve toplumda yaşayan bireylerde OEP'e altı ay boyunca haftada üç kez katılmanın, yaşlı yetişkinlerde alt ekstremite kas gücünü etkili bir şekilde iyileştirdiğini desteklemektedir (Son, Ryu, Jeong, Jang ve Kim, 2016; Tsekoura ve diğerleri, 2018; Kocic ve diğerleri, 2018; Lee, Oh, Park, Choi ve Wee, 2018; Cheng, Lıao ve Hsıeh, 2020; Punlomso ve diğerleri, 2020). Çalışmalar OEP'in üst ekstremite gücündeki (el kavrama gücü) bozulmayı da önleyebileceğini belirtmekte birlikte bu durumun çelişkili olduğu daha fazla randomize kontrollü çalışmanın yapılması gerektiği belirtilmektedir (Arkkukangas, Söderlund, Eriksson ve Johansson, 2019; Liew ve diğerleri, 2019).

Otago Egzersiz programını kullanan Shubert ve arkadaşları (2017), Son ve ekibi (2016); fiziksel performansta önemli gelişmeler ve düşme riski ile ölüm oranlarında önemli azalmalar olduğunu bildirmişlerdir (Shubert ve ark., 2017, Son ve ark., 2016). Yine Thomas ve arkadaşları (2010) tarafından "Yaşlı Bireylerde Otago Egzersizlerinin Mortalite ve Düşme Üzerine Etkisinin" incelendiği 1503 katılımcıya sahip meta analizde olumlu sonuçlar bulunmuştur (Thomas ve ark., 2010).

Martins ve arkadaşlarının (2018), stroke sonrası hastalarda yaptığı çalışmada; 8 haftalık uygulamanın, düşme, günlük yaşam aktiviteleri ve yaşam kalitesi üzerine anlamlı pozitif etkileri olduğu gösterilmiştir (Martins AC., et all,2018).

Parkinson hastalarında yapılan bir çalışma ise, 4 haftalık OEP uygulamasının denge kontrolü ve yürüme hızını arttırdığını göstermektedir (Park Y, Chang M.,2019).

Otago Egzersiz programını kullanan Shubert ve arkadaşları (2017), Son ve ekibi (2016); fiziksel performansta önemli gelişmeler ve düşme riski ile ölüm oranlarında önemli azalmalar olduğunu bildirmişlerdir (Shubert ve ark., 2017, Son ve ark., 2016). Hiç egzersiz geçmişi olan ve olmayan bireylerin OEP'den eşit olarak yararlandığı ve görme engelli bireyler için de uygun olduğu belirlenmiştir (Campbell ve Robertson, 2003; Albornos-Muñoz ve diğerleri, 2018; Fthenos, 2019).

Thomas ve arkadaşları (2010) tarafından "Yaşlı Bireylerde Otago Egzersizlerinin Mortalite ve Düşme Üzerine Etkisinin" incelendiği 1503 katılımcıya sahip meta analizde olumlu sonuçlar bulunmuştur (Thomas ve ark., 2010).Çalışmalar OEP'in aynı zamanda terapötik egzersiz ve düşük maliyetli bir seçenek olduğunu, yaşlı nüfusun genel sağlık ve zindeliğini korumak ve gelecekteki düşmeleri önlemek için toplum temelli grup egzersiz programlarına katılmaya teşvik eden bir müdahale olarak tercih edilebileceğini göstermektedir (Edwards, 2002; Dadgari ve diğerleri, 2016; Tsekoura ve diğerleri, 2018; Beato ve diğerleri, 2019; Chen ve diğerleri, 2021; Davis ve diğerleri, 2022). Aynı zamanda grup olarak yapılan OEP'in bağlılık ve uyum açısından bireysel egzersizlere göre daha iyi sonuç verdiği de saptanmıştır (Edwards, 2002; Robertson ve diğerleri, 2001; Shubert, Smith, Goto, Jiang ve Ory, 2017; Albornos-Muñoz ve diğerleri, 2018; Jahanpeyma, Kayhan Koçak, Yıldırım, Şahin ve Şenuzun Aykar, 2021; Mohamed Ebrahim Abd-Elraziek ve diğerleri, 2021; Zou ve diğerleri, 2022). OEP'i hemşirelerinde yapabileceği, özellikle birinci basamakta çalışan hemşirelerin OEP'i uygulamasının önemi, farklı ülkelerde de denenmesinin önemi ve sağlık merkezleri tarafından rutin olarak sunulmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Albornos-Muñoz ve diğerleri, 2018; Shubert, Smith, Jiang ve Ory, 2018; Mohamed Ebrahim Abd-Elraziek ve diğerleri, 2021).

SONUÇ

Yaşlılık kaçınılmaz bir süreçtir,bu dönemde kronik hastalıkların artışı, kas iskelet eklem bölgesi ağrıları, fiziksel yeteneklerde azalma, postür ve denge problemleri görülmekte ayrıca günlük yaşam aktiviteleri gerilemektedir. Yaşlılık sürecinde yaşanılan ve bu sorunları çözebilmek için önerilen egzersizlerden biri de otago egzersiz programıdır. Otago; eklem açıklığını desteklemek, kas kuvvetini arttırmak, dengeyi geliştirmek ve ağrının kontrolünü sağlamak, fonksiyonel bağımsızlığı arttırmak için çok önemlidir ancak ülkemizde kullanımı konusunda tamamlanmış çalışmaların sayısı çok sınırlı kalmıştır. Bu nedenle;

Farklı hastalıkları bulunan yaşlı popülasyonlarla çalışmalar planlanması, diğer egzersiz türleriyle kıyas çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

OEP müdahalesini içren randomize kontrollü çalışmaların artırılması ve çok merkezli çalışmaların planlanması,

OEP müdahalesi etkilerinin değerlendirilmesi açısından sistematik derleme ve metaanaliz çalışmalarının sayısının arttırılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Albornos-Muñoz, L., Moreno-Casbas, M. T., Sánchez-Pablo, C., Bays-Moneo, A., Fernández-Domínguez, J. C., Rich-Ruiz, M., Gea-Sánchez, M., and Otago Project Working Group. (2018). Efficacy of the Otago Exercise Programme to reduce falls in community-dwelling adults aged 65-80 years old when delivered as group or individual training. Journal of Advanced Nursing, 74(7), 1700-1711.

Arkkukangas, M., Söderlund, A., Eriksson, S., and Johansson, A.-C. (2019). Fall Preventive Exercise With or Without Behavior Change Support for Community-Dwelling Older Adults: A Randomized Controlled Trial With Short-Term Follow-up. Journal of Geriatric Physical Therapy (2001), 42(1), 9-17.

Avcı, F., & Avcı, Ş. (2021). Yaşlılık döneminde görülen değişiklikler, fiziksel inaktivite, kinezyofobi ve düşmeler. Abant Sağlık Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi, 1(2), 51-62.

Beato M, Dawson N, Svien L, Wharton T. Examining the Effects of an Otago-Based Home Exercise Program on Falls and Fall Risks in an Assisted Living Facility. J Geriatr Phys Ther. 2019;42(4).

Beato, M., Dawson, N., Svien, L., and Wharton, T. (2019). Examining the Effects of an Otago-Based Home Exercise Program on Falls and Fall Risks in an Assisted Living Facility. Journal of Geriatric Physical Therapy, 42(4), 224-229.

Bjerk, M., Brovold, T., Davis, J. C., Skelton, D. A., and Bergland, A. (2020). Health-related quality of life in home care recipients after a falls prevention intervention: A 6-month follow-up. European Journal of Public Health, 30(1), 64-69.

Bjerk, M., Brovold, T., Skelton, D. A., Liu-Ambrose, T., and Bergland, A. (2019). Effects of a falls prevention exercise programme on health-related quality of life in older home care recipients: A randomised controlled trial. Age and Ageing, 48(2), 213-219.

Boulton, E. R., Horne, M., & Todd, C. (2020). Involving older adults in developing physical activity interventions to promote engagement: a literatüre review. Journal of Population Ageing, 13(3), 325-345.

Campbell, A. J., Robertson, M. C., Gardner, M. M., Norton, R. N., Tilyard, M. W., and Buchner, D. M. (1997). Randomised controlled trial of a general practice programme of home based exercise to prevent falls in elderly women. BMJ : British Medical Journal,315, 1065-1069.

Cederbom, S., and Arkkukangas, M. (2019). Impact of the fall prevention Otago Exercise Programme on pain among community-dwelling older adults: A short- and long-term follow-up study. Clinical Interventions in Aging, 14, 721-726.

Çunkuş, N., Taşdemir Yiğitoğlu, G., & Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve toplumsal dışlanma. Geriatrik Bilimler Dergisi, 2(2), 58-67.

Cunningham, C., O'Sullivan, R., Caserotti, P., & Tully, M. A. (2020). Consequences of physical inactivity in older adults: A systematic review of reviews and metaanalyses. Scandinavian journal of medicine & science in sports, 30(5), 816-827.

Dadgari A, Hamid TA, Hakim MN, Chaman R, Mousavi SA, Hin LP, et al. Randomized control trials on Otago Exercise Program (OEP) to reduce falls among elderly community dwellers in Shahroud, Iran. Iran Red Crescent Med J. 2016;18(5).

Dadgari, A., Hamid, T. A., Hakim, M. N., Chaman, R., Mousavi, S. A., Hin, L. P., and Dadvar, L. (2016). Randomized Control Trials on Otago Exercise Program (OEP) to Reduce Falls Among Elderly Community Dwellers in Shahroud, Iran. Iranian Red Crescent Medical Journal, 18(5).

Daniel, V., & Daniel, K. (2020). Exercises training program: It's Effect on Muscle strengthand Activity of daily living among elderly people. Nursing and Midwifery, 1(01), 19-23.

Duckham, R. L., Masud, T., Taylor, R., Kendrick, D., Carpenter, H., Iliffe, S., Morris, R., Gage, H., Skelton, D. A., Dinan-Young, S., and Brooke-Wavell, K. (2015). Randomised controlled trial of the effectiveness of community group and home-based falls prevention exercise programmes on bone health in older people: The ProAct65+ bone study. Age and Ageing, 44(4), 573-579.

Duckham, R. L., Masud, T., Taylor, R., Kendrick, D., Carpenter, H., Iliffe, S., Morris, R., Gage, H., Skelton, D. A., Dinan-Young, S., and Brooke-Wavell, K. (2015). Randomised controlled trial of the effectiveness of community group and home-based falls prevention exercise programmes on bone health in older people: The ProAct65+ bone study. Age and Ageing, 44(4), 573-579.

Eckstrom, E., Neukam, S., Kalin, L., & Wright, J. (2020). Physical activity and healthy aging. Clinics in geriatric medicine, 36(4), 671-683.

Edwards, N. (2002). A home based, nurse delivered exercise programme reduced falls and serious injuries in people >/= 80 years of age. Evidence-Based Nursing, 5(1), 22.

Ergün, M. (2013). Yaşlılık ve Egzersiz. Spor Hekimliği Dergisi, 48(4), 131-138.

Erol, B. N., & Erol, H. (2023). Yaşlı Bireylerde Fiziksel Aktivite Bariyerleri ve Fasilitatörleri: Geleneksel Derleme. Turkiye Klinikleri Journal of Gerontology, 2(1), 17-26.

Fthenos, G. (2019). The Otago Exercise Program: A Home-Based, Individually Tailored Strength and Balance Retraining Program. Casebook Of Traumatic Injury Prevention,257-271.

Giardini M, Nardone A, Godi M, Guglielmetti S, Arcolin I, Pisano F, et al. Instrumental or Physical-Exercise Rehabilitation of Balance Improves Both Balance and Gait in Parkinson's Disease. Neural Plast. 2018;2018.

Greco, E. A., Pietschmann, P., & Migliaccio, S. (2019). Osteoporosis and sarcopenia increase frailty syndrome in the elderly. Frontiers in endocrinology, 10, 255.

https://ohd.org.tr/resimler/otago-guc-denge.pdf Erişim Tarihi:11.08.25

Jahanpeyma, P., Kayhan Koçak, F. Ö., Yıldırım, Y., Şahin, S., and Şenuzun Aykar, F. (2021). Effects of the Otago exercise program on falls, balance, and physical performance in older nursing home residents with high fall risk: A randomized controlled trial. European Geriatric Medicine.

Kalınkara V. (2016). Yaşlılıkta sosyal dışlanmanın toplumsal boyutu (Ed.), Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşımlar, Sorunlar, Çözümler içinde (s.105-126). Nobel Yayınevi.

Kocic, M., Stojanovic, Z., Nikolic, D., Lazovic, M., Grbic, R., Dimitrijevic, L., and Milenkovic, M. (2018). The effectiveness of group Otago exercise program on physical function in nursing home residents older than 65years: A randomized controlled trial. Archives of Gerontology and Geriatrics, 75, 112-118.

Küçük, U., & Karadeniz, H. (2021). Yaşlanmaya bağlı bireylerde görülen fizyolojik, ruhsal, sosyal değişiklikler ve korunmaya yönelik önlemler. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 14(2), 96-103.

Lee, S. B., Oh, J. H., Park, J. H., Choi, S. P., and Wee, J. H. (2018). Differences in youngestold, middle-old, and oldest-old patients who visit the emergency department. Clinical and Experimental Emergency Medicine, 5(4), 249-255.

Leem SH, Kim JH, Lee BH. Effects of Otago exercise combined with action observation training on balance and gait in the old people. J Exerc Rehabil. 2019;15(6).

Liew, L. K., Tan, M. P., Tan, P. J., Mat, S., Majid, L. A., Hill, K. D., and Mazlan, M. (2019). The Modified Otago Exercises Prevent Grip Strength Deterioration Among Older Fallers in the Malaysian Falls Assessment and Intervention Trial (MyFAIT). Journal of Geriatric Physical Therapy, 42(3), 123-129.

Liu, C. K., Leng, X., Hsu, F. C., Kritchevsky, S. B., Ding, J., Earnest, C. P., & Fielding, R. A. (2014). The impact of sarcopenia on a physical activity intervention: the Lifestyle Interventions and Independence for Elders Pilot Study (LIFE-P). The Journal Of Nutrition, Health & Aging, 18, 59-64.

Martins AC, Santos C, Silva C, Baltazar D, Moreira J, Tavares N. Does modified Otago Exercise Program improves balance in older people? A systematic review. Prev Med Reports. 2018;11.

McPhee, J. S., French, D. P., Jackson, D., Nazroo, J., Pendleton, N., & Degens, H. (2016). Physical activity in older age: perspectives for healthy ageing and frailty. Biogerontology, 17, 567-580.

Mohamed Ebrahim Abd-Elraziek, E., Ahmed Mahmoud, S., and Hassan Abd El-Fatah, S. (2021). Otago Exercise Program (OEP): A Golden Technique on Health Status and Risk of Falls among Older Adults with Chronic Diseases. Egyptian Journal of Health Care,12(1), 84-104.

Montero-Odasso, M., and Masud, T. (2021). Falls and Gait Disorders in Older Adults: Causes and Consequences. In C. G. Musso, J. R. Jauregui, J. F. Macías-Núñez, and A. Covic (Eds.), Frailty and Kidney Disease: A Practical Guide to Clinical Management, Springer International Publishing, pp. 13-35.

Nikitina, S., Didino, D., Baez, M., and Casati, F. (2018). Feasibility of Virtual Tablet-Based Group Exercise Among Older Adults in Siberia: Findings From Two Pilot Trials. JMIR MHealth and UHealth, 6(2).

Otago Egzersiz Programı İçeriği https://www.researchgate.net/figure/Schematic-illustration-of-the-Otago-Exercise-Programme-booklet_fig4_315698817 Erişim Tarihi:27.10.25

Öztop, P. (2011, 23 Mart). Yaşlılıkta sık görülen kas- iskelet sistemi hastalıkları, Yaşlıyız Yaşam Doluyuz Sempozyumu Kitabı, s 9. Ankara, Türkiye.

Padilla Colon, C. J., Molina-Vicenty, I. L., Frontera-Rodriguez, M., Garcia-Ferre, A., Rivera, B. P., Cintron-Velez, G., & Frontera-Rodriguez, S. (2018). Muscle and Bone Mass Loss in the Elderly Population: Advances in diagnosis and treatment. Journal of Biomedicine, 3, 40–49.

Papalia, G. F., Papalia, R., Diaz Balzani, L. A., Torre, G., Zampogna, B., Vasta, S., & Denaro, V. (2020). The effects of physical exercise on balance and prevention of falls in older people: A systematic review and meta-analysis. Journal of clinical medicine, 9(8), 2595.

Park Y, Chang M. Effects of the Otago exercise program on fall efficacy, activities of daily living and quality of life in elderly stroke patients. J Phys Ther Sci. 2016;28(1).

Park, H. Y., Jung, W. S., Kim, S. W., & Lim, K. (2021). Relationship between sarcopenia, obesity, osteoporosis, and cardiometabolic health conditions and physical activity levels in Korean older adults. Frontiers in Physiology, 12,706259.

Punlomso, S., Srimuang, P., and Tudpor, K. (2020). Fall Prevention by Otago Exercise Program based on Health Belief Model in Community-Dwelling Older Persons. Indian Journal of Physiotherapy & Occupational Therapy, 14(1), 245-252.

Robertson, M. C., Devlin, N., Gardner, M. M., and Campbell, A. J. (2001). Effectiveness and economic evaluation of a nurse delivered home exercise programme to prevent falls.1: Randomised controlled trial. BMJ, 322(7288), 697-701.

Rodgers, A. B. (Ed.). (2018). Physical Activity Guidelines for Americans (2nd. Ed.). U.S. Department of Health and Human Services

Saerang, L., Wardani, N. K., and Melaniani, S. (2021). The Effect of Otago Exercise Program on Walking Speed and Fall Risk in Elderly Women. İnternational Journal of Research Publications, 90(1), 471-476.

Saxon, S. V., Etten, M. J., & Perkins, E. A. (Eds). (2021). Physical change and aging: A guide for helping professions (7th Ed.). Springer Publishing Company.

Schick, S., Heinrich, D., Graw, M., Aranda, R., Ferrari, U., & Peldschus, S. (2018). Fatal falls in the elderly and the presence of proximal femur fractures. International journal of legal medicine, 132, 1699-1712.

Shubert, T. E., Goto, L. S., Smith, M. L., Jiang, L., Rudman, H., & Ory, M. G. (2017). The Otago exercise program: Innovative delivery models to maximize sustained outcomes for high risk, homebound older adults. Frontiers in Public Health, 5.

Son NK, Ryu YU, Jeong HW, Jang YH, Kim HD. Comparison of 2 Different Exercise Approaches: Tai Chi Versus Otago, in Community-Dwelling Older Women. J Geriatr Phys Ther. 2016;39(2).

Son, N., Ryu, Y. U., Jeong, H., Jang, Y., & Kim, H. (2016). Comparison of 2 different exercise approaches. Journal of Geriatric Physical Therapy, 39(2), 51-57.

Tan, P. J., Khoo, E. M., Chinna, K., Saedon, N. I., Zakaria, M. I., Ahmad Zahedi, A. Z., Ramli, N., Khalidin, N., Mazlan, M., Chee, K. H., Zainal Abidin, I., Nalathamby, N., Mat, S., Jaafar, M. H., Khor, H. M., Khannas, N. M., Majid, L. A., Tan, K. M., Chin, A.-V., … Tan, M. P. (2018). Individually-tailored multifactorial intervention to reduce falls in the Malaysian Falls Assessment and Intervention Trial (MyFAIT): A randomized controlled trial. PloS One, 13(8).

Thomas S, Mackintosh S, Halbert J. Does the “Otago exercise programme” reduce mortality and falls in older adults?: A systematic review and meta-analysis. Age Ageing. 2010;39(6).

Thomas, S., Mackintosh, S., & Halbert, J. (2010). Does the 'Otago exercise programme' reduce mortality and falls in older adults?: A systematic review and meta analysis. Age and Ageing, 39(6), 681-687.

Thomas, S., Mackintosh, S., & Halbert, J. (2010). Does the 'Otago exercise programme' reduce mortality and falls in older adults?: A systematic review and meta analysis. Age and Ageing, 39(6), 681-687.

Torlak, M. S. (2018). Yaşlanma ve egzersiz. Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 3(1),128-144.

Tsekoura, M., Billis, E., Varoucha, S., Ntaountaki, S., Tsepis, E., and Matzaroglou, C. (2018). The Effects of a 10-Week Otago Exercise Programme on Lower Extremity Strength, Balance and Fear of Falling in a Sample of Greek Community-Dwelling Elderly People: A Pilot Study. Osteoporosis International, 29, S213-S213.

Warburton, D. E., & Bredin, S. S. (2017). Health benefits of physical activity: a systematic review of current systematic reviews. Current opinion in cardiology, 32(5), 541-556.

World Health Organization. (2024). Ageing and health. https://www.who.int/newsroom/fact-sheets/detail/ageing-and-health Erişim tarihi:21.10.2025

Zou, Z., Chen, Z., Ni, Z., Hou, Y., and Zhang, Q. (2022). The effect of group-based Otago exercise program on fear of falling and physical function among older adults living in nursing homes: A pilot trial. Geriatric Nursing, 43, 288-292.

Yaşlılarda Polifarmasi: Risk Faktörleri, Sonuçları ve Akılcı İlaç Kullanımı Yaklaşımları

Vahide Semerci Çakmak [1], Cansu Yılmaz[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, vahide1818@gmail.com, cansu.yilmaz@gop.edu.tr*

ÖZET

Toplumun giderek yaşlanması ve yaşlı bireylerde kronik hastalıkların sıklığının artması, bu hastalıklara yönelik ilaç kullanımını da beraberinde getirmiştir. Bu durum, yaşlı bireyler arasında çoklu ilaç kullanımını (polifarmasi) önemli ölçüde artırmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), polifarmasiyi bir bireyin beş veya daha fazla ilacı-reçeteli, reçetesiz, geleneksel ya da tamamlayıcı- düzenli olarak kullanması şeklinde tanımlamaktadır. Literatürde polifarmasi prevalansının yaşlıların yaklaşık %20-40'ında görüldüğü bildirilmekte olup, bu durum çeşitli kötü sağlık sonuçlarıyla ilişkilendirilmektedir.

Yaşlı bireylerde polifarmasiye yol açan başlıca risk faktörleri arasında; birden fazla hekime başvurma sonucu çok sayıda reçete ile karşılaşılması, semptomlara yönelik ilaç kullanımının yaygın olması, yüksek ilaç beklentileri, reçetesiz ilaçların sık ve bildirimsiz kullanımı, çevresel yönlendirmelerle ilaç temini ve kullanım eğilimi yer almaktadır. Ayrıca hekimlerin fazla sayıda ilaç reçete etmeye eğilimli olmaları, önceki ilaçları kesmeden yeni ilaçlara başlanması ve reçetelerin otomatik olarak yenilenmesi gibi uygulamalar da polifarmasi riskini artırmaktadır. Polifarmasi, yaşlı bireylerde; ilaç etkileşimleri, tedaviye uyumsuzluk, hastaneye yatış sıklığında ve süresinde artış, sağlık hizmeti maliyetlerinde yükselme, düşmeler, kalça kırıkları, kilo kaybı, bilişsel bozukluklar, işlevsel kapasitede azalma ve ölüm gibi ciddi sonuçlara yol açabilmektedir. Polifarmasinin önlenmesinde en temel strateji, akılcı ilaç kullanımının sağlanmasıdır. Bu kapsamda; doğru tanıya dayalı tedavi planlaması, ilaçsız tedavi seçeneklerinin öncelikli değerlendirilmesi, gereksiz ilaç kullanımından kaçınılması ve tedavi rejimlerinin düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca Beers kriterleri gibi yaşlı popülasyona özgü akılcı ilaç kullanım kriterlerinin klinik uygulamalarda rehber olarak benimsenmesi, polifarmasiye bağlı olumsuz etkilerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kronik Hastalık, Yaşlılık, Polifarmasi, Akılcı İlaç Kullanımı, Risk Faktörleri

Polypharmacy in the Elderly: Risk Factors, Consequences, and Rational Drug Use Approaches

Vahide Semerci Çakmak [1], Cansu Yılmaz[1]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, vahide1818@gmail.com, cansu.yilmaz@gop.edu.tr*

ABSTRACT

The aging of the population and the increasing prevalence of chronic diseases among older adults have led to a rise in medication use for these conditions. Consequently, the use of multiple medications (polypharmacy) has significantly increased among the elderly. The World Health Organization (WHO) defines polypharmacy as the regular use of five or more medications—whether prescribed, over-the-counter, traditional, or complementary. According to the literature, the prevalence of polypharmacy is reported to range between 20% and 40% among older adults, and this condition is associated with various adverse health outcomes.

The main risk factors leading to polypharmacy in elderly individuals include encountering a large number of prescriptions as a result of multiple physician visits, widespread symptomatic drug use, high drug expectations, frequent and unreported use of over-the-counter drugs, and the tendency to obtain and use drugs with environmental guidance. In addition, practices such as physicians' tendency to prescribe too many medications, starting new medications without stopping previous medications and automatic renewal of prescriptions also increase the risk of polypharmacy.

Polypharmacy in elderly individuals can lead to serious consequences such as drug interactions, non-adherence to treatment, increased frequency and duration of hospitalizations, higher healthcare costs, falls, hip fractures, weight loss, cognitive impairments, decreased functional capacity, and even death.

The most fundamental strategy for preventing polypharmacy is ensuring rational drug use. In this context, it is crucial to plan treatment based on an accurate diagnosis, prioritize non-pharmacological treatment options, avoid unnecessary medication use, and regularly review treatment regimens. Additionally, adopting criteria specifically designed for the elderly population-such as the Beers Criteria-as a clinical guide can help reduce the adverse effects associated with polypharmacy.

Key words: Chronic Disease, Old Age, Polypharmacy, Rational Drug Use, Risk Factors

GİRİŞ

Doğumda beklenen yaşam süresindeki artış ve doğurganlık oranlarındaki düşüş, küresel nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır. Birleşmiş Milletler'in 2024 verilerine göre, 2020 yılında dünya nüfusunun %9,5'ini yaşlı bireyler oluşturmuştur. Bu sayının 2030 yılında 1,4 milyara, 2050 yılında ise 2,1 milyara ulaşması öngörülmektedir (United Nations,

2024). Türkiye, yaşlı nüfusun hızla arttığı ülkeler arasında yer almaktadır; 2019 yılında %9,1 olan yaşlı nüfus oranı, 2024 yılında %10,6'ya yükselmiş ve 65 yaş ve üzeri nüfus 9 milyon 112 bin 298 kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2024). Toplumda yaşlı nüfusun artış göstermesiyle birlikte, kronik hastalıkların görülme sıklığı da önemli ölçüde yükselmiştir. Bu durum, özellikle ileri yaş grubundaki bireylerde ilaç kullanımını artırmakta ve beraberinde çoklu ilaç kullanımı, yani polifarmasi kavramını gündeme getirmektedir (Tanrıöver, 2017).

Polifarmasi, genellikle bir kişinin günde beş veya daha fazla ilaç kullanması, klinik olarak gereklilikten fazla ilaç tüketimi ya da en az bir gereksiz ilacın kullanımı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu kapsamda yalnızca reçeteli ilaçlar değil, reçetesiz satılan ilaçlar, bitkisel ürünler, gıda takviyeleri ve alternatif tedavi yöntemleri de dikkate alınmalıdır (Hilmer ve ark., 2007; Aydos, 2022).

Araştırmalar, polifarmasinin yaşlı bireylerin yaklaşık %20-40'ında görüldüğünü ortaya koymaktadır (Hilmer ve ark., 2007). Bu durum; güçsüzlük, düşme riskinde artış, hastanede kalış süresinin uzaması, sık tekrar eden yatışlar ve artan ekonomik yük gibi çeşitli olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmektedir (Eyigor ve ark., 2021). Bu nedenle yaşlı bireylerde ilaç kullanımının düzenli olarak gözden geçirilmesi, polifarmasiden kaynaklanan risklerin azaltılmasında kritik bir öneme sahiptir.

POLİFARMASİ

Polifarmasi terimi, kökenini Yunanca "poli" (çok) ve "farmasi" (ilaç) kelimelerinden almaktadır. "Farmasi" kelimesi, Yunanca "pharmacon" sözcüğünden türetilmiştir (Tanrıöver, 2017). Kavram ilk olarak 20. yüzyılın ortalarında, çok sayıda ve yoğun ilaç kullanımı anlamında tanımlanmıştır (Fidan, 2022). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), polifarmasiyi bir bireyin reçeteli, reçetesiz, geleneksel ya da tamamlayıcı olmak üzere beş veya daha fazla ilacı rutin olarak kullanması şeklinde tanımlamaktadır (WHO, 2019).

Toplum genelinde polifarmasi prevalansı %37 olarak bildirilmiştir (Delara ve ark., 2022). Yaşlanmayla birlikte ortaya çıkan akut ve kronik hastalıklar nedeniyle yaşlı bireylerde ilaç kullanımı, genel popülasyona göre daha yüksektir (Bayram Değer, 2019). Bu durum, ileri yaşla birlikte polifarmasi görülme sıklığının da arttığını göstermektedir. Birleşmiş Milletler'in "World Population Ageing 2019" raporuna göre, yaşlı bireylerde küresel polifarmasi yaygınlığı %32,1'dir. Polifarmasi prevalansının en düşük olduğu ülkeler sırasıyla İsviçre (%26,3), Hırvatistan (%27,3) ve Slovenya (%28,1) iken, en yüksek prevalans Portekiz (%36,9), İsrail (%37,5) ve Çek Cumhuriyeti'nde (%39,9) gözlemlenmiştir.

Yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, 65-74 yaş arası bireylerde polifarmasi prevalansı %25,3, 75-84 yaş arası bireylerde %36,4 ve 85 yaş ve üzeri bireylerde %46,5 olarak rapor edilmiştir. Bu veriler, polifarmasinin yaşla birlikte belirgin şekilde arttığını ortaya koymaktadır. Ayrıca aynı çalışmada, polifarmasi prevalansının kadınlarda %32,1, erkeklerde ise %32,2 olduğu belirtilmiş; cinsiyete göre anlamlı bir fark bulunmadığı ifade edilmiştir (Birleşmiş Milletler, 2020).

Polifarmasi Risk Faktörleri

Polifarmasinin etkin şekilde yönetilebilmesi için, özellikle yaşlı bireylerde bu duruma yol açan risk faktörlerinin belirlenmesi gerekmektedir. Yaşlı bireylerde polifarmasiye neden olan risk faktörleri, büyük ölçüde sağlık hizmeti sunum sistemine ve bireylerin kendilerine ait etmenlere bağlıdır (Dojvak, 2022).

Bu risk faktörleri arasında, yaşlı bireylerin farklı hekimlere başvurarak çok sayıda reçete alması, ilaçlardan beklentilerinin yüksek olması ve semptomlara yönelik ilaç kullanımının yaygınlığı öne çıkmaktadır. Ayrıca reçetesiz ilaç kullanımının sık olması ve bu durumun hekime bildirilmemesi, çevresel etkilere bağlı olarak ilaç kullanımına yönelme (örneğin, yakın çevrenin tavsiyesiyle ilaç kullanma) da önemli risk faktörleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, hekimlerin birden fazla ilaç reçete etme eğilimi, eski bir ilacı sonlandırmadan yeni bir tedaviye başlama alışkanlığı ve ilaçların otomatik olarak tekrar reçetelenmesi de polifarmasiyi artıran etmenlerdendir (Yeşil ve ark., 2012; Gümüştakım ve Başer, 2019; Fidan, 2022).

Yaşlı bireylerin yaşlanmaya bağlı olarak karşılaştıkları metabolik değişiklikler, ilaç klirensindeki azalma, görme ve bilişsel işlevlerdeki bozulmalar polifarmasiden daha fazla etkilenmelerine neden olmaktadır. Polifarmasi, ilaç tedavilerinin karmaşıklığını artırmakta; ilaç-ilaç etkileşimlerini, potansiyel olarak uygunsuz ilaç kullanımını ve reçete kaskadı riskini

yükseltmektedir. Yaşın ilerlemesiyle birlikte karaciğer fonksiyonlarında da azalma meydana gelir; bu durum özellikle çoklu ilaç kullanımında advers ilaç reaksiyonlarının görülme sıklığını artırmaktadır (Aydos, 2022).

Polifarmasinin Olumsuz Sonuçları

Yaşlanmayla birlikte organ ve sistemlerin fonksiyonel kapasitelerinde azalma meydana gelir. Bu durum, farmakokinetik ve farmakodinamik değişikliklere yol açarak ilaçlara verilen yanıtları ve biyolojik sistemlerin işleyişini etkiler. Vücut kompozisyonundaki değişiklikler ile karaciğer ve böbrek fonksiyonlarındaki bozulmalar, ilaçların dağılımı, metabolizması ve atılım süreçlerini önemli ölçüde değiştirebilmektedir (Mangoni ve Jackson, 2004). Bu nedenle polifarmasi, yaşlı bireylerde birçok olumsuz sonucu beraberinde getirebilmektedir.

Polifarmasinin bazı durumlarda, özellikle çoklu morbiditenin söz konusu olduğu hastalarda, mortaliteyi azaltma ve semptomları hafifletme gibi potansiyel yararları bulunsa da; farklı ilaç türlerinin karmaşık kombinasyonları, ilaç-ilaç ve ilaç-hastalık etkileşimlerinin artması, reçete sayısındaki fazlalık nedeniyle ilaç hatalarının yükselmesi gibi riskler de söz konusudur. Bu durum, polifarmasinin bireyin genel sağlık durumu üzerindeki olumsuz etkilerini artırmaktadır (Dojvak, 2022).

Polifarmasi, özellikle yaşlı bireylerde hastaneye yatış oranlarında artış, zayıflık (frailty) ve mortalite gibi ciddi klinik sonuçlarla ilişkilidir (Pazan ve Wehling, 2021). Olumsuz ilaç etkileşimleri, buna bağlı olarak hastane başvurularında ve yatış sürelerinde artış, tedaviye uyum sorunları ve sağlık harcamalarında yükselme gibi etkiler yaşanabilmektedir. Ayrıca polifarmasi; kalça kırığı, kilo kaybı, düşmeler, bilişsel işlev bozuklukları, fiziksel kapasitede azalma, sedasyon, yaşam kalitesinde düşüş, huzurevine yerleştirilme oranlarında artış ve ölüm gibi önemli sonuçlara yol açabilmektedir (Yeşil ve ark., 2012; Pazan ve Wehling, 2021; Dojvak, 2022; Fidan, 2022).

Hsu ve arkadaşlarının (2021) yürüttüğü sistematik bir derlemede, toplumda yaşayan yaşlı bireylerin %7 ila %45'inde polifarmasi görüldüğü; ayrıca polifarmasi ile zayıf öznel sağlık algısı, fiziksel aktivite kısıtlılığı, düşmeler, depresyon ve ağrı arasında pozitif bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde, Kore'de hastanede yatan geriatrik hastalarla yapılan bir çalışmada, hastalarda polifarmasi görülme oranı %46, sonraki beş yıl içinde ölüm oranı %25 ve yeniden hastaneye yatış oranı %18 olarak bildirilmiştir (Chang, 2020).

AKILCI İLAÇ KULLANIMI

Akılcı ilaç kullanımı, "hastaların klinik ihtiyaçlarına en uygun ilaçları, bireysel gereksinimlerine uygun dozlarda, yeterli süreyle ve en düşük maliyetle alabilmeleri" olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2025). Bu süreçte; doğru tanının konulması, prognozun belirlenmesi, tedavi hedeflerinin saptanması, tedavi alternatiflerinin değerlendirilmesi, uygun tedavinin seçilmesi, ilaçla tedavi gerekiyorsa reçetenin doğru biçimde yazılması ve düzenli olarak takip edilmesi esas alınmaktadır (Fidan, 2022).

Yaşlı bireylerde uygun olmayan ilaç kullanımı sık görülen ve önemli bir klinik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada ileri yaşlı bireylerin %72,3'ünde (n=397) uygunsuz ilaç kullanımı saptanmıştır (Özaydın, 2025). Bu bulgu, yaşlılarda tedavi düzenlemelerinin akılcı ilaç kullanımı kriterlerine göre yapılması ve mevcut tedavilerin düzenli olarak gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir. Yaşlılarda akılcı ilaç kullanımının temel basamakları aşağıda özetlenmiştir (Fidan, 2022):

Hasta şikâyetlerinin net olarak belirlenmesi
Doğru tanının konulması
Etkili ve güvenilir tedavinin seçilmesi
Tedavinin maliyetinin değerlendirilmesi
Tedavi başarısının ve hastanın uyumunun izlenmesi
Hastaya en uygun ilaçların seçilmesi
Kullanılan ilaçların olası yan etkilerinin değerlendirilmesi
Çoklu ilaç kullanımlarında ilaç-ilaç etkileşimlerinin gözden geçirilmesi
Tüm ilaçlar için uygun doz ve uygulama şeklinin belirlenmesi
Uygulama zamanının doğru planlanması
Hasta ve bakım verenin tedavi hakkında bilgilendirilmesi

Hastanın düzenli olarak izlenmesi

Yaşlı bireylere yönelik akılcı ilaç kullanımını desteklemek amacıyla çeşitli değerlendirme kriterleri geliştirilmiştir. Bu kriterler arasında Beers Kriterleri, Kanada Kriterleri (The Improved Prescribing in the Elderly Tool), STOPP/START Kriterleri (Screening Tool of Older Person's Potentially Inappropriate Prescriptions; Screening Tool to Alert doctors to the Right Treatment), İlaç Uygunluk İndeksi (Medication Appropriateness Index) ve PRISCUS Listesi (Potentially Inappropriate Medications in the Elderly) yer almaktadır. Bu kriterler arasında en yaygın kullanılanı Beers Kriterleridir. Özellikle yaşlı bireylerde kullanılmak üzere geliştirilmiş olup, birincil olarak birinci basamak hekimlerine rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. En son 2019 yılında güncellenen Beers Kriterleri, yaşlılarda kaçınılması veya dikkatle kullanılması gereken potansiyel olarak uygunsuz ilaçları ve klinik açıdan önemli bazı ilaç-ilaç etkileşimlerini kapsamaktadır (Fidan, 2022).

Yaşlıların akılcı ilaç kullanımı konusunda bilgi ve farkındalıklarınında arttırılması önemlidir. Yapılan bir çalışmada yaşlı bireylere üç ay boyunca, her ay bir kez olmak üzere toplam üç oturumdan oluşan girişimler gerçekleştirilmiştir. Bu oturumlarda eğitim, danışmanlık hizmeti verilmiş ve bilgilendirici broşürler dağıtılmıştır. Çalışmada yaşlı bireylerde akılcı ilaç kullanımı, akılcı ilaç kullanımı farkındalığı ve ilaç tedavisine uyumda öz-yeterliliği artırmaya yönelik müdahalelerin; ilaç kullanımı konusundaki bilgi ve farkındalık, tedaviye uyum öz-yeterliliği ve genel iyilik hâli üzerinde olumlu etkiler yarattığı belirlenmiştir (Güner, 2025).

Polifarmasi İçin Önerilen Genel Önlemler

Polifarmasinin yol açtığı olumsuzlukları önlemek amacıyla iyi bir tıbbi uygulama yaklaşımı benimsenmelidir. Bu kapsamda polifarmasiye yönelik iyileştirmeler, DSÖ'nün rasyonel reçeteleme için altı adımlı modeli temel alınarak gerçekleştirilebilir. Bu model şu aşamalardan oluşmaktadır: 1. adım: hastanın sorununu tanımlama. 2. adım: terapötik hedefi belirtme. 3a. adım: standart tedaviyi seçme. 3b. adım: tedavinin uygunluğunu doğrulama. 4. adım: tedaviye başlama. 5. adım: bilgi, talimat ve uyarılar verme. 6. adım: yan etkiler veya tedavi başarısızlığı durumunda tedaviyi izleme ve durdurma (Rongen ve ark., 2021).

Ülkemizde de yaşlı bireylerde polifarmasi önemli bir sağlık sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunun önlenmesinde temel yaklaşım akılcı ilaç kullanımıdır. Yaşlı yetişkinlerde polifarmasiyi azaltmaya yönelik alınabilecek önlemler aşağıda özetlenmiştir:

Öncelikle doğru tanı konulmalıdır.
Tıbbi sorunlar mümkün olduğunda ilaç dışı yöntemlerle tedavi edilmelidir.
Her semptom için ayrı bir ilaç yerine, yaşlı bireye en uygun ilaç seçilmelidir.
Farklı hekimler tarafından reçete edilen ilaçlar sorgulanmalıdır.
Tedaviye en düşük doz ile başlanmalı, doz ayarlamaları kontrollü şekilde yapılmalıdır.
Sakinleştirici ve sedatif ilaçlar, günlük yaşam aktivitelerini olumsuz etkileyebileceği için dikkatle reçete edilmelidir.
Yan etki riski yüksek ilaçlar mümkün olduğunca kısa süreli kullanılmalı ve sonlandırılmalıdır.
İlaçlar, gerekli laboratuvar ve kan değerleri kontrol edildikten sonra reçete edilmelidir.
Yaşlı bireyin tedaviye uyumunu artırmak için ilaç kullanımını gösteren bilgilendirici kartlar hazırlanmalı, gerektiğinde bakım verene de eğitim verilmelidir.
Her muayene sırasında mevcut tedavi gözden geçirilmeli ve gereksiz ilaçlar tedaviden çıkarılmalıdır.
Otomatik tekrar reçetelemelerden kaçınılmalıdır (Onar ve Kapucu, 2011; Fidan, 2022).

SONUÇ

Polifarmasi, yaşlı bireylerde önemli ve giderek büyüyen bir sağlık sorundur. Polifarmasi durumunda yaşlı bireyler, uzun süreli, uygun sıklıkta olmayan, semptomlar veya hastalığın prognozu üzerinde etkisi bulunmayan, güncelliğini yitirmiş ya da ilaç-ilaç ve ilaç-hastalık etkileşimlerine neden olabilecek ilaçlara maruz kalabilmektedir. Bu durum, istenmeyen advers olayların görülme riskini artırmakta ve yaşlıların genel sağlık durumunu olumsuz etkilemektedir (Davies ve ark., 2020; Aydos, 2022; Dojvak, 2022).

Yaşlı bireylerin tedavisinde, çoklu kronik hastalıkların varlığı nedeniyle genellikle birden fazla ilaca ihtiyaç duyulmaktadır. Kronik hastalıkları olan yaşlı bireylerde, klinik uygulama kılavuzlarına uygun şekilde ilaç reçetelenmesi önerilmektedir.

Bununla birlikte, tedaviye sınırlı katkı sağlayan veya yararı olmadığı düşünülen ilaçların düzenli aralıklarla gözden geçirilerek ilaç rejiminden çıkarılması büyük önem taşımaktadır (Aydos, 2022).

Polifarmasinin önlenmesinde temel ilke, akılcı ilaç kullanımıdır. Bu kapsamda, yaşlı bireylerin tedavi planlarının akılcı ilaç kullanım kriterlerine göre oluşturulması ve bu planların düzenli olarak gözden geçirilmesi gereklidir. Hastaya doğru tanı konulması, mümkünse tıbbi sorunların ilaç dışı yöntemlerle tedavi edilmesi, semptomlara yönelik gereksiz ilaç kullanımından kaçınılması ve bireye en uygun ilacın seçilmesi gibi önlemler, polifarmasinin önlenmesine yönelik temel stratejiler arasında yer almaktadır. Ayrıca, yaşlı popülasyona özgü akılcı ilaç kullanım rehberlerinin klinik uygulamalara entegre edilmesi, polifarmasiye bağlı olumsuz sonuçların azaltılmasında etkili olacaktır (Fidan, 2022).

Polifarmasinin önlenmesinde yalnızca hekimlere değil, hemşirelere de önemli sorumluluklar düşmektedir. Hemşireler, yaşlı bireylere reçete edilen tüm ilaçları düzenli olarak değerlendirmeli, gereksiz ilaç kullanımını en aza indirmek için hekim ve eczacı ile işbirliği içinde çalışmalıdır. Bunun yanı sıra, sadece ilaç sayısına odaklanmak yerine, bireyin mevcut kronik hastalıklarını ve bu hastalıkların yol açabileceği işlevsel sınırlılıkları da göz önünde bulunduran bütüncül bir bakım yaklaşımı benimsenmelidir. Hemşireler, yaşlı bireylere ve ailelerine ilaçların doğru kullanımı, olası yan etkiler ve ilaç etkileşimleri konusunda eğitim vererek, güvenli ve etkili ilaç kullanımına katkı sağlamalıdır (Sönmez Sarı ve ark., 2024; Güner, 2025).

KAYNAKLAR

Aydos, T. R. (2022). Yaşlılık döneminde akılcı ilaç kullanım ilkeleri. İçinde T. R. Aydos & Y. G. Kutsal (Ed.), *Yaşlılarda akılcı ilaç kullanımı* (s. 1–28). Ankara.

Bayram Değer, V. (2019). Yaşlılık, polifarmasi, akılcı ilaç kullanımı ve önemi. İçinde Ü. Sevil & V. Bayram Değer (Ed.), *Geriatriye disiplinler arası yaklaşım* (s. 210–235). Güven Yayıncılık.

Chang, T. I., Park, H., Kim, D. W., Jeon, E. K., Rhee, C. M., Kalantar-Zadeh, K., et al. (2020). Polypharmacy, hospitalization, and mortality risk: A nationwide cohort study. *Scientific Reports, 10*(1), 18964. https://doi.org/10.1038/s41598-020-76194-6

Davies, L. E., Spiers, G., Kingston, A., Todd, A., Adamson, J., & Hanratty, B. (2020). Adverse outcomes of polypharmacy in older people: Systematic review of reviews. *Journal of the American Medical Directors Association, 21*(2), 181–187. https://doi.org/10.1016/j.jamda.2019.09.003

Delara, M., Murray, L., Jafari, B., Bahji, A., Goodarzi, Z., Kirkham, J., Chowdhury, M., & Seitz, D. P. (2022). Prevalence and factors associated with polypharmacy: A systematic review and meta-analysis. *BMC Geriatrics, 22*(1), 601. https://doi.org/10.1186/s12877-022-03290-5

Dovjak, P. (2022). Polypharmacy in elderly people. *Wiener Medizinische Wochenschrift, 172*, 109–113. https://doi.org/10.1007/s10354-021-00903-0

Eyigor, S., Gökçe Kutsal, Y., Toraman, F., et al. (2021). Polypharmacy, physical and nutritional status, and depression in the elderly: Do polypharmacy deserve some credits in these problems? *Experimental Aging Research, 47*(1), 79–91. https://doi.org/10.1080/0361073X.2021.1885952

Fidan, C. (2022). Birinci basamakta yaşlıda ilaç kullanımı. İçinde T. R. Aydos & Y. G. Kutsal (Ed.), *Yaşlılarda akılcı ilaç kullanımı* (s. 29–46). Ankara.

Gümüştakım, R. Ş., & Başer, D. A. (2019). Birinci basamakta yaşlılarda çoklu ilaç kullanımı: Bir kırsal alan örneği. *Turkish Journal of Family Practice, 23*(1), 2–8. https://doi.org/10.15511/tahd.19.00102

Güner, T. A. (2025). Yaşlı Bireylerde Akılcı İlaç Kullanımı, Farkındalığı ve İlaç Tedavisine Uyum Öz-Etkililiğini Artırmaya Yönelik Girişimler: Deneysel Bir Çalışma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, *18*(1), 14-24. https://doi.org/10.46414/yasad.1701553

Hilmer, S. N., McLachlan, A. J., & Le Couteur, D. G. (2007). Clinical pharmacology in the geriatric patient. *Fundamental*

& *Clinical Pharmacology, 21*, 217–230. https://doi.org/10.1111/j.1472-8206.2007.00473.x

Hsu, H. F., Chen, K. M., Belcastro, F., & Chen, Y. F. (2021). Toplumda yaşayan yaşlı yetişkinlerde polifarmasi ve ilaç kullanım örüntüsü: Sistematik bir inceleme. *Journal of Clinical Nursing, 30*(7–8), 918–928. https://doi.org/10.1111/jocn.15657

Mangoni, A. A., & Jackson, S. H. D. (2004). Age-related changes in pharmacokinetics and pharmacodynamics: Basic principles and practical applications. *British Journal of Clinical Pharmacology, 57*(1), 6–14. https://doi.org/10.1046/j.1365-2125.2003.02007.x

Onar, E., & Kapucu, S. (2011). Yaşlılarda çoklu ilaç kullanımı: Polifarmasi. *Akademik Geriatri Dergisi, 3*, 22-28.

Özaydın, F.N. (2025). İleri Yaşlılarda Uygunsuz İlaç Kullanım Sıklığı. STED. 2025;34(3):166-74.

Pazan, F., & Wehling, M. (2021). Polypharmacy in older adults: A narrative review of definitions, epidemiology and consequences. *European Geriatric Medicine, 12*, 443–452. https://doi.org/10.1007/s41999-021-00479-x

Rongen, G. A., Marquet, P., van Gerven, J. M. A., & EACPT Research Working Group. (2021). Rasyonel reçetelemenin bilimsel temeli: WHO 6 adımlı yöntemine dayalı hassas klinik farmakolojiye bir kılavuz. *European Journal of Clinical Pharmacology, 77*(5), 677–683. https://doi.org/10.1007/s00228-020-03018-y

Sarı, E. S., Özdemir, S. Ç., Çakmak, V. S., & Kurt, F. (2024). The effect of sociodemographic characteristics and polypharmacy on loneliness and social isolation in community-dwelling older adults. *Geriatric Nursing, 60*, 541–547. https://doi.org/10.1016/j.gerinurse.2024.04.010

Tanrıöver, Ö. (2017). Yaşlılarda çoklu ilaç kullanımı. *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi, 9*(6), 31–33.

TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılık, 2024. Erişim 11 Temmuz 2025. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2024-54079.

United Nations. (2024). Current status of older persons worldwide. Erişim 11 Temmuz 2025. https://www.un.org/en/desa/worldpopulation-projected-reach-98-billion-2050and-112-billion-2100.

United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2020). *World population ageing 2019* (ST/ESA/SER.A/444). https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Report.pdf

World Health Organization. (2019). *Medication safety in polypharmacy: Technical report*. https://www.who.int/publications/i/item/WHO-UHC-SDS-2019.11

World Health Organization. (2025). Promoting rational use of medicines. https://www.who.int/activities/promoting-rational-useof-medicines

Yeşil, Y., Cankurtaran, M., & Kuyumcu, M. E. (2012). Polifarmasi. *Klinik Gelişim, 25*(3), 18-23.

Yaşam Boyu Eğitimin Bir Bileşeni Olarak Yetişkin Eğitimi

Sadık Kartal[1*], Yüksel Gündüz[2]

[1] Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 15100, Burdur, Türkiye, skartal.@mehmetakif.edu.tr.com

[2] On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 55270, Samsun, Türkiye

ÖZET

Yaşam boyu eğitim zaman ve mekândan bağımsız olarak hem okul hem de okul dışı eğitimi kapsamaktadır. Bu bakımdan yaşam boyu eğitim belli bir yaşa ve ortama bağlı olmaksızın her yaşta ve her yerde gerçekleşebilmektedir. Yani yaşam boyu eğitim örgün, yaygın ve serbest öğrenme olarak her türlü eğitim ve öğretimi içerir. Bu bakımdan yetişkin eğitimi yaşam boyu eğitimin önemli bir bileşeni olarak ön plana çıkmaktadır. 2000'li yılardan sonra uluslararası örgütlerin olduğu kadar ulusal düzlemde yaşam boyu eğitimin önemine (dolayısı ile yetişkin eğitimine de) binaen yaygınlaştırılması konusu Millî eğitim şuralarından kalkınma planlarına ve akademik çalışmalara kadar geniş bir sahada yer bulan önemli bir konu hâline geldi. Türkiye'de eğitimin temel icracı kurumu olan Millî Eğitim Bakanlığı ile son yıllarda eğitim politikaları alanında önerilerde bulunan ve büyük çapta bu önerileri kabul gören uluslararası örgütlerin (OECD- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı gibi) raporlarında yetişkin eğitiminin ele alınış durumu bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi tekniği kullanılarak belirtilen örgütlerin yetişkin eğitimi ile ilgili belgeleri(raporları) incelenmiştir. Doküman incelemesinde en çok vurgulanan konuların neler olduğuna dikkat edilerek bu konular başlık haline getirilerek analiz edilmiştir. İnceleme sonucunda raporlarda yetişkin eğitimi kişisel doyumun yanı sıra ekonomik ve sosyal ilerlemenin sağlanması, vatandaş katılımı, kamusal ve özel yararları ile daha çok istihdam edilebilirlik noktasında önemli olduğu belirtilmektedir. Raporlarda yetişkin eğitiminin rekabet kabiliyetine ve sosyal içermeye olan katkısına dikkat çekilmektedir. Raporlarda ülkelerin yaşam boyu öğrenmeye aktif olarak katılmaları ve bu konuda düzenleme yapmaları da istenmektedir. Ülkelerin bu eğitimin yaygınlaştırılması için örgün eğitim kurumlarının imkânlarının kullanılması, programların esnek hale getirilmesi, akşam dersleri, uzaktan eğitim veya e-eğitim gibi alternatif iletme ile yerel ve bölgesel merkezli girişimler, çok amaçlı öğrenme merkezleri, öğrenen toplum için bilgi ağlarından yararlanma yolları önerilmektedir. Bu çalışmada belirtilen raporlarda yaşam boyu eğitimin ele alınışı ile Türkiye'deki uygulamalara değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Eğitim, Yaşam Boyu Eğitim, Yetişkin Eğitimi

Adult Education as a Component of Lifelong Learning

Sadık Kartal[1*], Yüksel Gündüz[2]

[1] Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 15100, Burdur, Türkiye, skartal.@mehmetakif.edu.tr.com

[2] On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 55270, Samsun, Türkiye

ABSTRACT

Lifelong education encompasses both school and out-of-school education, independent of time and place. Therefore, lifelong education can occur at any age and in any place, regardless of specific age or environment. In other words, lifelong education encompasses all forms of education and training, including formal, non-formal, and informal learning. Therefore, adult education stands out as a significant component of lifelong education. Since the 2000s, the importance of lifelong education (and therefore adult education) has been recognized at the national level, as well as by international organizations, and its dissemination has become a significant topic, encompassing a wide range of topics, from National Education Councils to development plans and academic studies. This study examines the treatment of adult education in the reports of the Ministry of National Education, the primary implementing institution of education in Turkey, and of international organizations (such as the OECD, which have recently made recommendations on education policies and received widespread acceptance). In this study, documents (reports) related to adult education from the specified organizations were examined using the document review technique, a qualitative research method. The most frequently emphasized topics in the document review were identified and analyzed by categorizing them into headings. As a result of the review, the reports indicate that adult education is important for achieving personal fulfillment, economic and social progress, civic participation, public and private benefits, and greater employability. The reports highlight the contribution of adult education to competitiveness and social inclusion. The reports also urge countries to actively participate in lifelong learning and implement regulations in this area. The recommendations for countries to expand this education include utilizing the resources of formal education institutions, making programs flexible, alternative delivery methods such as evening classes, distance learning, or e-learning, local and regional initiatives, multi-purpose learning centers, and leveraging information networks for a learning society. The reports cited in this study address lifelong education and its implementation in Turkey.

Keywords; Education, Lifelong Education, Adult Education

GİRİŞ

Yaşam boyu öğrenme kavramı 1970'lere kadar uluslararası tartışmalarda veya kurumsal düzeyde kendine yer edinememiştir. 1972 yılında UNESCO tarafından 'Öğrenmeyi Öğrenme' isimli rapor yaşam boyu öğrenme kavramını özetleyen bir belge niteliğindedir. Faure Raporu olarak da bilinen bu belgeyle eğitimin yaşam boyu devam ettiği vurgulanmıştır. Rapora göre; [1]

Eğitim yalnızca okul çağı ve okul binaları ile sınırlandırılmamalıdır,

Eğitim, okul eğitiminin yanında okul dışı eğitim ve öğretimi içine alan faaliyetlerin tümü olmalıdır.

Eğitsel faaliyetlerin esnek biçimde hazırlanması sağlanmalıdır.

Eğitim yaşam boyunca devam edecek biçimde tasarlanmalıdır.

OECD yaşam boyu öğrenmenin özelliklerini dört madde halinde belirlemiştir. İlk olarak yaşam boyu öğrenme tüm yaşam döngüsünü kapsayan, her türlü formal ve informal öğrenmeyi, öğrenme fırsatlarını ve taleplerini araştıran bir alandır. İkincisi yaşam boyu öğrenme öğrencinin ihtiyaçlarını temele alan ve ihtiyaç çeşitliliğini karşılayabilecek girişimlerdir. Üçüncü olarak, yaşam boyu öğrenme bireyin içsel güdülenmesini sağlayarak kendi kendini yöneten bir öğrenme sürecidir.

[1] Merve Korucu, Öğretmenlerin Eğitim Felsefesi ve Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin Öğretim Programına Bağlılık Düzeylerine Etkisi, *Doktora Tezi*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2024.

Son olarak yaşam boyu öğrenmede ekonomik, sosyal veya kültürel hedeflerin yanında kişisel gelişim ve vatandaşlık bilinci hedeflerinin de olduğu ve bu hedeflerin önceliğinin kişinin yaşamı boyunca değişebileceği, bu sebeple de her hedefin üzerinde durulması gerektiği kabul edilmiştir.[2]

Yaşam boyu öğrenmenin gelişmeye ve önem kazanmaya başlaması ile eğitim; zaman ve mekândan bağımsız, hem okul eğitimini hem de okul dışı eğitimi kapsayan tüm eğitsel etkinliklerin temel bileşeni olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği Komisyonu tarafından 2000 yılında açıklanan Yaşam Boyu Öğrenme Memorandumunda aşağıda belirtilen altı temel stratejinin, yaşam boyu öğrenme tanımlanması ve yaygınlaşmasında gerekli olduğuna değinilmiştir; 1. Herkes için yeni temel beceriler, 2. İnsan kaynaklarına daha fazla yatırım, 3. Eğitimde yeniliklerin ve yeni yöntemlerin geliştirilmesi, 4. Her türlü eğitime değer verilmesi/belgelendirilmesi, 5. Rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin yeniden gözden geçirilmesi, 6. Eğitimin mümkün olduğunca öğrenenlere yakınlaştırılması ve erişim zorluğu olan kesimlere ulaşmak için bilgi iletişim teknolojisinden yararlanma, çok amaçlı öğrenme merkezlerinin kurulması ve öğrenen toplum için bilgi ağlarından yararlanma.[3]

Avrupa Konseyi yaşam boyu öğrenmeyi bireyin bir vatandaş olarak sosyal gelişimi için temel bir politika olarak kabul etmiştir. Bu doğrultuda kamu ve özel kesimin desteği ile herkes için yaşam boyu öğrenmenin teşvik edilmesi ve erişilebilir olmasına karar verilmiştir.[4]

Avrupa'da uluslararası referanslama sistemleri kapsamında Yaşam Boyu Öğrenme için Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) ve Avrupa Yükseköğretim Alanı Yeterlilikler Çerçevesi (AYA-YÇ) olmak üzere iki üst çerçeve hazırlanmıştır. AYÇ, Avrupa'daki yeterliliklerin farklı ülkeler arasında taşınmasının teşvik edilmesi, yeterliliklerin tanınması ve farklı ulusal yeterlikler arasında karşılaştırma yapılabilmesi için bir üst-çerçeve görevi görmektedir. Ülkeler ulusal yeterlik çerçevelerini AYÇ ile ilişkilendirmeyi taahhüt etmişlerdir. Ayrıca her ülke, ulusal yeterlik çerçeveleri ile AYÇ arasındaki ilişkileri koordine edecek ulusal koordinasyon noktaları belirlemiştir.[5]

Ekonomik yapıda yeni bir zemine kavuşan, sektörleşen eğitime yön veren ve ülkeleri bu yönde dönüşmeye yönlendiren bir gelecek projeksiyonu olarak Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri altında yer alan nitelikli eğitim hedefleri yayımlanmıştır. Nitelikli eğitim hedeflerinde eğitim hem mesleki/ekonomik hem de aktif vatandaşlık üzerinden toplumsal yaşama katılım boyutuyla ele alınır. Küresel vatandaşlık, iş dünyası için gerekli bilgi ve becerilerin edinilmesi gibi konuların yanında yaşam boyu öğrenme de yer alır. Eğitimin tüm alanlardaki sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ön koşul olduğu anlayışı esastır.[6]

Mesleki eğitimde Avrupa Birliğinin referans noktası olan Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP), mesleki eğitim ve öğretim sistemleri, politikaları, araştırma ve uygulamaları hakkında bilgi ve analizler sunmaktadır. CEDEFOP'un izni ve Avrupa Komisyonu ile Türkiye'nin mali katkılarıyla hazırlanan Yaşam Boyu Rehberlik İçin Ulusal Politika Forumlarının Kurulması ve Geliştirilmesi; Politika Yapıcılar ve Paydaşlar İçin Bir Kılavuz kitabı 2008 yılında yayımlandı. Kılavuzda yaşam boyu rehberlik hizmetleri için standartların oluşturulması gerektiği tavsiye edildi. Kılavuza göre ülke çalışmalarına temel teşkil etmek üzere ortak bir terminoloji geliştirmekte fayda vardır. Ortak bir terminolojinin geliştirilmesi eğitim, öğretim, istihdam ve toplum sektörlerinde iletişimin arttırılmasında ve rehberlik hizmetlerine tutarlılık getirilmesinde fayda sağlayacaktır. Rehberlik hizmetlerinin sağlanmasında Avrupa Birliği politikaları esas alınmalıdır.[7]

AB ülkelerinin 2020 yılına kadar gerçekleştirecekleri eğitimde yaşam boyu öğrenme, Türkiye'nin de hedefleri arasındadır. Avrupa Birliğine tam üyelik perspektifi çerçevesinde üye devletlerle işbirliği içinde eğitim kalitesini yükseltmek, birliğin mesleki eğitim politikasının uygulanmasını sağlamak, fonlarından daha fazla yararlanmak, mevzuatı uyumlulaştırmak ve

---

[2] Merve Korucu, *age.*

[3] MEB, *Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018), 2015.*

[4] Merve Korucu, *age.*

[5] Meslekî Yeterlilik Kurumu, *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine Dair Tebliğ*, 02/01/2016 Tarih ve 29581 Sayılı Resmi Gazete.

[6] TEDMEM, *Eğitimin Geleceği: 2030 Projeksiyonları Üzerine*, 2018. https://tedmem.org/mem-notlari/degerlendirme/egitimin-gelecegi-2030-projeksiyonlari-uzerine (12/10/2022).

[7] Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP), *Yaşam Boyu Rehberlik İçin Ulusal Politika Forumlarının Kurulması ve Geliştirilmesi; Politika Yapıcılar ve Paydaşlar İçin Bir Kılavuz*, Türkiye İş Kurumu – İŞKUR, 2010.

ulusal dil eğitimi politikasını geliştirmek için üye devletlerle işbirliği yapılacağı Türkiye tarafından dile getirilmektedir.[8] [9]

Türkiye'de yaşam boyu öğrenme sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar 2000'li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Yaşam boyu öğrenme kişisel, toplumsal, sosyal ve istihdam ile ilişkili bir yaklaşımla bireyin; bilgi, beceri ve yeterliliklerini geliştirmek amacıyla yaşamı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinliği olarak tanımlamıştır. Öğrenme, "beşikten mezara" kadar devam etmekte ve belli bir yaşa ve ortama bağlı olmaksızın her yaşta ve her yerde gerçekleşebilmektedir. Yaşam boyu öğrenme örgün, yaygın ve serbest öğrenme olarak her türlü eğitim ve öğretimi kapsamaktadır. 10. Kalkınma Planında yaşam boyu öğrenmenin, Türkiye'nin kalkınması için en önemli unsurlardan birisi olduğu vurgulanmaktadır.[10]

Yaşam boyu öğrenme sisteminin etkinliğini ve verimliliğini artırmaya yönelik olarak hazırlanan 2014-2018 Dönemi Ulusal Yaşam Boyu Öğrenme Stratejisi Belgesinde; 1. Toplumda yaşam boyu eğitim kültürü ve farkındalığının oluşturulması, 2. Yaşam boyu eğitim fırsat ve sunumunun artırılması, 3. Yaşam boyu eğitim fırsatlarına erişimin artırılması, 4. Yaşam boyu rehberlik ve danışmanlık sisteminin geliştirilmesi, 5. Önceki öğrenmelerin tanınması, 6. Yaşam boyu eğitim izleme ve değerlendirme sisteminin geliştirilmesi önceliklerine yer verilmiştir.[11]

Yetişkin olarak nitelendirilen bireylerin öğrenme gereksinimlerini karşılamak için planlı eğitim etkinlikleri yetişkin eğitimi olarak adlandırılmaktadır. UNESCO yetişkin eğitimini, yetişkin olarak kabul edilen bireylerin teknik/mesleki niteliklerini geliştirmek, örgün eğitimin bir seviyesini tamamlamak için bilgilerini zenginleştirmek, yeni bir alanda bilgi, beceri ve yetkinlik kazandırmak veya belirli bir alandaki bilgilerini yenilemek için yapılan eğitim olarak tanımlamaktadır.[12]

Yaşam boyu öğrenmenin bir bileşeni olarak yetişkin eğitimi ile ilgili bu açıklamaların ardından bundan sonraki kısımda MEB ve uluslararası örgütlerin raporlarına göre Türkiye'deki durum ile politika önerilerine yer verilmiştir.

TÜRKİYE'DE YETİŞKİN EĞİTİMİNDE MEVCUT DURUM

OECD 1992'den itibaren Education at a Glance (Bir Bakışta Eğitim) adı ile yıllık raporlar yayımlamaya başladı. Education at a Glance eğitim alanında 30 ayrı gösterge üzerine toplanan verilerden oluşmaktadır. Göstergeler demografik, ekonomik ve sosyal bağlam, maliyetler, kaynaklar ve okul süreçleri ile eğitim çıktıları başlıklarını içerir. Göstergelerde yer alan verilerin kapsamı giderek artmaktadır. Bugün, Education at a Glance birçok ülkenin ulusal eğitim yayınlarında çok fazla atıf yapılan, eğitim tartışmalarında yer alan bir kaynak halindedir.[13] Bir Bakışta Eğitim 2019 raporuna göre Türkiye'de lisansüstü eğitim almış yetişkin oranları OECD ortalamasının oldukça gerisindedir. OECD ortalamasında eğitimden ayrılma oranı %47 iken, Türkiye %60 ile bu oranın en yüksek olduğu ülkeler arasındadır. Türkiye'de ön lisans düzeyinde eğitim almış bireylerin istihdam oranı %66 ile OECD ortalamasında aynı kademe için en düşük seviyededir.[14]

Millî Eğitim Bakanlığı ekonomik bir örgütlenme ve ulusal eğitim politikalarının yönünü belirlemede oldukça etkin rol alan OECD (Ekonomik İş Birliği ve Gelişme Teşkilatı)'nın politikaları ile uyumlu çalışmalar yapmaktadır. MEB, OECD tarafından organize edilen OECD Eğitim Bakanları, Eğitim Komitesi (EdC), Eğitimi Araştırma ve Yenilik Merkezi (CERI), Uluslar Arası Eğitim Sistemleri Göstergeleri (INES-Ulusal Koordinatörler, Network A, Network B, Network C ve Teknik Grup), Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA), Eğitim Binaları Programı (PEB) toplantıları ile OECD'nin Bir Bakışta Eğitim (EAG) yayınının hazırlıklarına etkin şekilde katılmaktadır. MEB, OECD raporlarına uygun şekilde yaşam boyu öğrenme, eğitim sonuçlarının değerlendirilmesi, öğretimde kalitenin yükseltilmesi, yükseköğretimin küresel ekonomi çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi, eğitim aracılığıyla toplumsal uyumun sağlanması ve eğitimde yeni ufuklar oluşturulması konularında stratejik hedefler belirlemektedir.[15]

---

[8] MEB, *2010-2014 Stratejik Planı*, Ankara, 2009.

[9] MEB, *Millî Eğitim Bakanlığı Faaliyet Raporu 2014*, 2014.

[10] MEB, *age.*

[11] MEB, *age.*

[12] Damla Eldeleklioğlu, Onuk Öğretmen Eğitiminde Yetişkin Eğitimi Kitlesel Açık Çevrimiçi Ders Programının Geliştirilmesi, *Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir, 2025.

[13] Ejder Yelken, Eğitimi Uluslararası Sınavlarla Yeniden Düzenlemek: Bağlamı, Kapsamı ve Dönüştürücü Gücüyle PISA, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2016.

[14] TEDMEM, *Bir Bakışta Eğitim 2019,* Ankara; Türk Eğitim Derneği Yayınları, 2019.

[15] MEB, *2007 Yılı Bütçesine İlişkin Rapor*, Ankara, 2006.

OECD, Yetişkin Yeterliklerinin Uluslararası Değerlendirilmesi Programı (Programme for the International Assessment of Adult Competencies; PIAAC) kapsamında 16-65 yaş aralığındaki yetişkinlerin sahip olması beklenen becerileri ele alan bir raporu 2016'da yayımladı.

Uluslararası Yetişkin Becerilerinin Ölçülmesi Programı'nın (PIAAC) bir ürünü olan Yetişkin Becerileri Araştırması, 3 temel bilgi işleme becerileri alanında yetişkinlerin yeterliliklerini incelemektedir. Sözel beceriler (yazılı metinleri anlama ve bu metinlere gereğine uygun bir şekilde cevap verme yeteneği), Sayısal Beceriler (Sayısal ve matematiksel kavramları kullanma yeteneği), Teknoloji Zengin Ortamda Problem Çözme Becerileri (Dijital ortamlarda bulunan, dönüştürülmüş ve iletilmiş bilgiye erişim, bilgiyi yorumlama ve analiz etme). Yeterlilikler belirli düzeylere bölünerek 500 puan ölçeğinde tanımlanmıştır. Her düzey kişinin belirli bir puan düzeyinde ne yapabildiğini özetlemektedir. Sözel ve sayısal yeterlilikler için 6 düzey belirlenmiştir (Düzey 1'den Düzey 5'e, 5 düzey ve ek olarak Düzey 1 altı). Teknoloji zengin ortamlarda problem çözme becerileri için ise 4 düzey tanımlanmıştır (Düzey 1'den Düzey 3'e, 3 düzey ve ek olarak Düzey 1 altı) Araştırma ayrıca cevaplayıcıların günlük yaşamlarında ve iş yerlerinde becerilerin kullanımı, eğitimleri, dilsel ve sosyal geçmişleri, emek piyasasında yetişkin eğitim ve yetiştirme programlarına katılımları hakkında bilgi sağlamaktadır. Yetişkin Becerileri Araştırması Türkiye'de 1 Nisan 2014 ile 31 Mart 2015 tarihleri arasında uygulanmış ve 16-65 yaş aralığındaki 5227 yetişkin katılmıştır. Türkiye araştırmaya katılan diğer OECD ülkeleri ile kıyaslandığında her üç alanda da ortalamanın altında performans göstermiştir.[16]

- Türkiye'deki 16-24 yaş grubu ortalaması ile OECD 16-24 yaş grubu ortalaması arasındaki sözel yeterlilik farkları diğer yaş gruplarına nazaran daha düşüktür.

- Türkiye'de eğitim düzeyi ile yeterlilikler arasındaki ilişki diğer katılımcı ülkelere göre oldukça düşüktür.

-Türkiye, katılımcı ülkeler arasında özellikle ileri yaştaki yetişkinlerde olmak üzere bilgi işleme becerilerinde cinsiyete dayalı farklılıkların en yüksek olduğu ülkelerden biridir.

- Bilgi işleme becerileri ile başkalarına karşı güven, kişinin siyasi süreçlerde etkin olduğuna dair inancı, sağlık gibi bazı sosyal sonuçlar arasındaki ilişki Türkiye'de diğer ülkelere nazaran oldukça zayıftır.

-Türkiye araştırmaya katılan ülkeler ve ekonomiler arasında sayısal becerilerde sondan üçüncü sıradadır.

- Türkiye'deki ortalama sözel ve sayısal yeterlilik puanları uluslararası ortalamadan 40 puan daha düşüktür.

-- Sözel ve sayısal becerilerde ortalamanın altındaki yeterlilikler Türkiye'deki yetişkinlerin görece düşük olan eğitim düzeylerini yansıtmaktadır. 55-65 yaş grubundaki yetişkinlerin yaklaşık %80'i ve 25-34 yaş grubundakilerin %50'den fazlası lise mezuniyetini tamamlamamıştır.

--Yetişkinlerin çoğunluğu teknoloji zengin ortamda problem çözme becerilerinde yeterlilik gösterememişler veya sadece temel yeterlilikleri gösterebilmişlerdir.

Eurydice Türkiye birimi tarafından yayımlanan raporda da Türkiye ile ilgili veriler oldukça düşüktür. Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Avusturya, Polonya, Slovenya, Slovakya, Birleşik Krallık ve İzlanda'da alt orta düzey eğitime sahip olmayan yetişkin nüfusun oranı %2'yi aşmamaktadır. Bulgaristan, Almanya, Romanya ve İsveç'te bu oran %3-%5 arasıdır. Yunanistan, İspanya, Malta, Portekiz ve Türkiye'de ise bu ülkelerin ilk üçünde alt orta eğitimi tamamlamamış yetişkinler, yetişkin nüfusun %20 ila %25'i arasında bir orana karşılık gelirken Portekiz'de 25-64 yaş arasındaki nüfusun %50'sinin üstündeki bir kısma, Türkiye'de de yaklaşık %62'sine tekabül etmektedir. Yetişkinlerin eğitim öğretime katılım oranının en çok olduğu ülkeler İsveç (%73), Finlandiya (%55), Norveç (%55) ve Birleşik Krallık (%49)'tır. Buna karşılık yetişkin eğitim araştırması Romanya (%7), Macaristan (%9), Türkiye (%14) ve Yunanistan'da (%15) nispeten düşük yetişkin katılımı olduğunu ortaya çıkarmıştır.[17]

Millî Eğitim Bakanlığı, Avrupa istatistik ofisi EUROSTAT'ın verilerini kullanarak Türkiye'de 2006 yılında yüzde 1,8 olan

[16] *Beceriler Önemlidir: Yetişkin Becerileri Araştırmasının Kapsamlı Sonuçları Türkiye Ülke Notuhttps://www.ikg.gov.tr/Media/5suj1ck1/turkiye_ulke_notu_beceriler_onemlidir.pdf(06/11/2025*

[17] MEB, 2011, (*EACEA P9 Eurydice). Örgün Eğitimde Yetişkinler: Avrupa'daki Politikalar ve Uygulamalar, 2011,* http://sgb.meb.gov.tr

yaşam boyu öğrenmeye katılım oranının Avrupa Birliği ülkelerinde yüzde 9,5 olduğunu belirtir. Bu durum AB 2010 hedefi olan yüzde 12,5 ve 2020 yılı hedefi olan yüzde 15'in altındadır. Bakanlığa göre mevcut katılım seviyesinin AB hedeflerine ulaşması için planlı bir çaba sarf edilmesi gerekmektedir.[18] Bu durumda Türkiye'de yetişkin eğitimi alanında yapılanlar/yapılacaklar uluslararası örgütlerin ve MEB 'in hazırladığı raporlara gör aşağıda yer verilmiştir.

TÜRKİYEDE YETİŞKİN EĞİTİMİ ALANINDA YAPILANLAR VE YAPILACAKLAR

Avrupa Komisyonunun mali desteğiyle Eurydice Türkiye Birimi tarafından 2011'de yayımlanan raporda AB'ye üye ülkelerin 2020'ye kadar yetişkinlerin en az %15'inin yaşam boyu öğrenmeye katılması istenmiştir. Raporda yetişkin eğitiminin rekabet kabiliyetine, istihdam edilebilirliğe ve sosyal içermeye olan katkısına dikkat çekilmektedir. Komisyon yetişkin eğitimi alanının geliştirilmesi için bir de eylem planı hazırlamıştır. Yetişkin eğitiminin yaygınlaştırılmasında örgün eğitim kurumlarının imkânlarının kullanılması, akşam dersleri, uzaktan eğitim veya e-eğitim gibi alternatif iletme yolları kullanılmalıdır. Avrupa eğitim bilgi ağı Eurydice'ın Türkiye raporuna göre Avrupa ülkelerinin yetişkin nüfusunu bir adım öteye taşımak ve daha önce sahip olunanı daha ileriye götürmek için bu tür çalışmaların yapıldığı belirtilmektedir. Çünkü iş gücü piyasasında ve toplumda ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve yeterlilikler hızla değişmekte, daha önce alınan sertifikalar ve diplomalar yeterli olmamaktadır.[19]

2020 Haziran tarihli Türkiye Eğitim Politikalarının Görünümü adlı raporda öğrenci, okullar ve eğitim sistemi konusunda Türkiye'nin yapmış olduğu politika değişiklikleri ele alındıktan sonra geçmişte ve yeni olarak önerilen politikalar irdelenmektedir. Raporda OECD, yaşam boyu öğrenmeyi, altyapı ve internet erişim politikalarını kapsayan, dijitalleşme konusunda bütüncül bir stratejinin uygulanmasını Türkiye'ye önermektedir.[20]

OECD'nin 2021 yılında yayımladığı raporda Avrupa Birliği, yetişkinlerin resmi/resmi olmayan öğrenme deneyimlerini yani önceki öğrenmelerinin tanınmasını teşvik etmektedir. Önceki öğrenmenin tanınmasına yönelik ulusal sistemlerin geliştirilmesinde üye ülkeler tarafından benimsenen yaklaşımları önemli ölçüde etkileyen tavsiyeler yayınlamıştır. Örneğin Avrupa Parlamentosu, Beceri Geliştirme Yollarına ilişkin 2016 tavsiyesi düşük vasıflı ve nitelikli yetişkinlerin beceri geliştirme ve yeniden beceri kazanma fırsatları için erişilebilen bir yolun geliştirilmesini teşvik etmektedir. Ülkelerin birçoğu bu önerileri yaşam boyu öğrenme, istihdam veya ulusal beceri geliştirmeye yönelik mevcut stratejilerine dâhil etmiştir.[21]

Yetişkin eğitiminde kullanılan kavramlardan birisi de sosyal içerme kavramıdır. Sosyal içerme yetişkin eğitimi, sosyal katılımın teşvik edilmesi ve eşitsizlikle mücadelede çok önemli bir rol oynar. Göçmenler, mülteciler, engelliler ve eğitim/okuryazarlık düzeyi düşük olanlar gibi dışlanmış gruplara ulaşmaya özel önem verilmektedir. Avrupa Sosyal Fonunun mesleki eğitime erişimi ve yaşam boyu öğrenmeyi desteklediği belirtilmektedir. Bu yollarla, dezavantajlı grupların yaşam boyu öğrenme fırsatlarına erişimin kolaylaştırılması, kişilerin topluma daha kolay uyum sağlayıp sosyal yaşama katılımlarına katkı sağlanmaktadır.[22]

Yaşam Boyu Öğrenme Memorandumu (2000), Avrupa Yetişkin Öğrenimi Gündemi (2011) ve Beceri Geliştirme Yolları ile Yeni Beceriler Gündemi (2016) politika belgelerinde yaşam boyu öğrenme fırsatı ağı için birlikte çalışmanın gerekliliğine, öğrenme bölgeleri ve yerel öğrenme merkezlerini teşvik etmek, bölgesel ve yerel düzeyde işbirliği ve ortaklığın güçlendirilmesi çağrısı yer almaktadır. Avrupa Birliğinin yetişkin eğitiminin başarısı için hükümetlere, eğitim kurumlarına, işverenlere, sivil toplum kuruluşlarına ve diğer paydaşlar arasındaki işbirliğine önem verdiği görülmektedir. Yetişkin eğitiminin bireysel tatmin, toplumsal ilerleme ve sürdürülebilir kalkınma için yaşamsal önemi olduğu belirtilmektedir. Toplumlar, yetişkin eğitimine yatırım yaparak insan potansiyeli ortaya çıkarabilir, sosyal adaleti sağlayabilir, kapsayıcı ve dayanıklı topluluklar oluşturabilir. Avrupa Birliği vasıflı, uyarlanabilir bir iş gücü oluşturmanın, sosyal uyumu teşvik etmenin ve vatandaşlar arasında bireysel yetkilendirme ve yaşam boyu öğrenme alışkanlıklarının

---

[18] MEB, *Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi (2014-2018)*. http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_04/20025555_hbostratejibelgesi_2014_2018.pdf(23/01/2023).

[19] Eurydice Türkiye, ,*Örgün Eğitimde Yetişkinler: Avrupa'daki Politikalar ve Uygulamalar*, Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2011.

[20] OECD,*Educatıon Polıcy Outlook: Turkey*, 2020

[21] MEB, *Yaşam Boyu Öğrenmenin Dünü Bugünü Yarını*, 2024

[22] MEB- *age*

kazanılmasını teşvik etmektedir.[23]

Farklı türlerde yaşam boyu öğrenme hizmeti sunan birçok kamu ve özel kurum/kuruluş ile üniversiteler, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları mevcut olmasına rağmen güçlü bir koordinasyonun olmadığı belirtilmektedir. Kamu/ özel işletmelerin temsilcileri, işçi ve işveren temsilcileri ve sivil toplum örgütleri ile tüm kurumlar ve kuruluşlar arasında sosyal diyalogun güçlendirilmesi gerektiği MEB raporlarında belirtilmektedir. Böylece tüm paydaşların iletişim fırsatları geliştirilecek, yaşam boyu öğrenmenin planlanması ve uygulanması, yasal çerçevenin oluşturulması, politika yapma ve karar verme süreçlerinin paylaşılması ve hizmetlerin kentsel ve kırsal alanlara yaygınlaşması kolaylaşacaktır. Ayrıca, rekabet edilebilirliği sağlamak ve teknolojideki gelişmeleri yakalayabilmek için işyerlerinde çalışanların becerilerinin geliştirilmesi, yaşam boyu öğrenme sisteminin temel unsuru olarak görülmektedir. İşverenler, işveren örgütleri ve sendikalar, çalışanların becerilerinin geliştirilmesini sağlama konusunda öncü rol oynamaları gerektiği belirtilmektedir. Bu kapsamda yaşam boyu öğrenme ortaklarının farklı alanlarda öğrenme hizmetleri sağlamaya teşvik edilmesi ve tüm hizmet sunucuları arasında koordinasyonun sağlanması hedeflenmektedir.[24]

Eğitim kurumlarında kazanılan yeterliliklerin bir bütünlük içerisinde ilişkilendirilmesini sağlayacak ve bireylerin yaşam boyu öğrenmeye katılımlarını arttırmak amacıyla Meslekî Yeterlilik Kurumu tarafından 2016 yılında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) hazırlanarak yürürlüğe konuldu. Amaç tüm bireylerin eğitim ve öğretim gereksinimlerini yaşam boyu öğrenme olanakları ile desteklemek, iş piyasasının gereksinim duyduğu yeterliliklerin geliştirilmesi ve Avrupa Birliğine uyum sağlamaktır. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi, Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi ile uyumlu olacak şekilde ilk, orta ve yükseköğretim dâhil, meslekî, genel ve akademik eğitim ve öğretim programları ve diğer öğrenme yollarıyla kazanılan tüm yeterlilik esaslarını gösteren ulusal yeterlilikler çerçevesidir.

Türkiye Yeterlikler Çerçevesi için belirlenen yeterlilik kategorileri ana, destekleyici, birim ve özel amaçlı yeterlikler şeklinde sıralanmaktadır. Anahtar yetkinlikler aşağıda sıralandığı üzere yaşam boyu öğrenme kapsamında her bireyin kazanması beklenen tanımlanmış sekiz yetkinlik alanıdır. Bu yetkinlikler Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyinin 2006'da aldığı Yaşam Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler–Avrupa Referans Çerçevesinde yer almaktadır. Söz konusu çerçevede anahtar yetkinlikler şu şekilde sıralanmaktadır; 1) Anadilde iletişim, 2) Yabancı dillerde iletişim, 3) Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, 4) Dijital yetkinlik, 5) Öğrenmeyi öğrenme, 6) Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, 7) İnisiyatif alma ve girişimcilik, 8) Kültürel farkındalık ve ifade.[25]

2006 sonrasında Socrates ve Leonardo da Vinci programları temel alınarak Okul Eğitimi (Comenius), Yükseköğretim (Erasmus), Mesleki Eğitim (Leonardo da Vinci) ve Yetişkin Eğitimi (Grundtvig) konularına odaklanan dört sektörel program ile Avrupa kurumları konusunda öğretimi araştıran ve düşünmeyi destekleyen Jean Monnet Programı oluşturuldu. Türkiye, AB eğitim ve gençlik programlarını yürütmek üzere Ulusal Ajans işlevini görecek daire başkanlığını 2002 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kurmuştur. Socrates, Leonardo da Vinci, Youth programlarıyla MEB, Erasmus programıyla YÖK ilgilenmektedir.

10. Kalkınma Planında, yaşam boyu öğrenme fırsatlarına erişimin artırılması amacıyla açık öğretim ve uzaktan öğrenme gibi öğrenmeye erişimi kolaylaştıracak önlemler yer almaktadır. Bireylerin kişisel ve mesleki gelişimi ve istihdamı amacıyla gereksinim duyduğu yaşam boyu öğrenme sürecinde, neyi, neden ve nasıl öğreneceğini bilmesi gerekmektedir. Bu süreç, bireyin yaşamı boyunca kariyer fırsatları konusunda doğru bilgiye ulaşması, bunları değerlendirmesi ve doğru kararı vermesinde yardımcı olacaktır.[26]

Yaşam boyu öğrenme dünyada hızlı değişimin insan yaşamında ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçların giderilmesinde bir çözüm olarak kabul edilmektedir. Yaşam boyu öğrenme faaliyetlerine katılım; bireylere, ailelere ve toplumlara kişisel, sosyal ve ekonomik faydalar sağlar. Yeni bilgi ve beceri edinimi, bireyler için daha iyi istihdam ve kişisel gelişim olanakları sunar. Bu nedenle yaşam boyu öğrenme kültürü ve farkındalığının önemi toplumun geneline anlatılmalıdır. Bu kapsamda yaşam boyu öğrenmeye ilişkin olumlu bir anlayış oluşturmak ve faydalarının daha iyi anlaşılmasını sağlamak için ulusal düzeyde farkındalık faaliyetleri MEB tarafından gerçekleştirilmekte, medya kuruluşları, sosyal ortaklar ve sivil toplum kuruluşları

[23] MEB- *age*

[24] MEB, *Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) 2015.*

[25] Meslekî Yeterlilik Kurumu, *age.*

[26] MEB, *Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018), 2015.*

ile iş birliği içinde hareket edileceği belirtilmektedir.[27].

Kasım 2006'da düzenlenen 17. Millî Eğitim Şûrası'nda "küreselleşme ve Avrupa birliği sürecinde Türk eğitim sistemi" boyutunun alt başlığı yaşam boyu öğrenmedir. Şura kararlarına göre yaşam boyu öğrenmeyi destekleyecek, geliştirecek ve yaygınlaştıracak ulusal eğitim politikaları oluşturulmalı, yaşam boyu öğrenme 24-64 yaş arası ile sınırlandırılmamalıdır. Öğrenci ve çalışanların yanı sıra aile eğitimini de kapsamalıdır. Herkesin yükseköğrenim görebileceği açık üniversite açılmalıdır.[28]

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı IPA I döneminde (2007-2013) yaşam boyu öğrenmenin Türkiye'de yaygınlaştırılması için Avrupa Birliğinin uyguladığı projeler de mevcuttur. Türkiye'de Yaşam Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Projesi-1 (HBÖ-1), Türkiye'de Yaşam Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi Projesi-2 (HBÖ-2), Yaşam Boyu Beceri Eğitimi Projesi bu kapsamda yürütülen projelerdir.[29] MEB e–öğrenme sisteminin etkin kullanımı ve dijitalleşmeyle uyumlu müfredat düzenlemesi de yapmaktadır. Yetişkinlerin dijital yeterliliklerinin geliştirilmesi amacıyla Daha İyi Bir Yaşam İçin Erişilmesi Zor Olan Yetişkinlerin Dijital Becerilerinin Geliştirilmesi Projesi yapılandırıldı. Bunun dışında Avrupa Yetişkin Öğrenimi Elektronik Platformu (EPALE- Electronic Platform For Adult Learning İn Europe) Avrupa Birliği ve Türkiye tarafından finanse edilen bir projedir. Haber, blog, kaynak, etkinlik takvimi ve ortak arama gibi alanlarda paylaşımlar yapan, Avrupa ülkelerindeki tüm yetişkin eğitimci ve kurumları bir araya getirmeyi amaçlayan EPALE'ye 2016 yılından beri Türkiye aktif olarak yer almaktadır.[30] Uluslararası Finansmanlı EPALE – 4 Erasmus + projesi olup yetişkin eğitiminin yaygınlaştırılmasını amaçlayan çevrimiçi bir platformdur. Türkiye EPALE Projesi kapsamında, platformun tanıtımı ve yaygınlaştırılması için bölgesel toplantılar gerçekleştirmekte, ulusal ve uluslararası konferanslarla yetişkin eğitiminin daha çok kişiye ulaşması hedeflenmektedir [31]

Avrupa Birliği 2021-2027 yılları arasında Erasmus+ Akreditasyonu ile Yetişkin Eğitimi Personel Hareketliliği kapsamında MEB kurum ve kuruluşlarına hareketlilik faaliyetleri için düzenli olarak hibe desteği sunmaktadır. Bu kapsamda Bakanlık, hareketlilik faaliyetlerini uygulamak amacıyla Erasmus planı hazırlamıştır. Hazırlanan plan doğrultusunda kurumlar, belirtilen yıllar arasında yurt dışına personel ve öğrenci gönderebilecek, iyi uygulama örneklerini görebilmek için çalışma ziyaretlerinde bulunabilecektir.[32]

MEB, toplumda yaşam boyu öğrenme kültürü ve farkındalığının oluşturulması, yaşam boyu öğrenme fırsatlarının arttırılması için 2024 yılı itibarıyla 6 (altı) adet uluslararası ve 5 (beş) adet ulusal finansmanlı proje hazırlamıştır. Ayrıca IPA, İslam Kalkınma Bankası, Dünya Bankası, Ufuk Avrupa Programı, Dijital Avrupa Programı, Devlet Yatırım Programı, Erasmus + ve Horizon kaynaklı projelerin hazırlık çalışmalarının da devam devam ettiği Milli Eğitim Bakanlığınca belirtilmektedir.[33]

MEB, toplumda yaşam boyu öğrenme kültürü ve farkındalığının oluşturulması için TV, radyo ve ilgili mecralarda programların yayınlanacağı, görsel ve yazılı medyanın yaşam boyu öğrenme kültürünün artırılmasına yönelik rolü konusunda farkındalık arttırılacağı, öğrenme şenlikleri uygulamasının ülke genelinde yaygınlaştırılacağını belirtmektedir.[34]

Millî Eğitim Bakanlığı 81 ildeki 1000 halk eğitimi merkezinde görev yapan 196.741 yetişkin eğitimci ve eğitmeni ile Bakanlık bünyesindeki 489 personelin dijital vatandaşlık ve 21. yüzyıl becerileriyle donatılmasını amaçlayan "Yetişkin Öğrenimi Gündem-7 projesini Ocak 2024'te başlatmıştır. Proje, eğiticilerin dijital vatandaşlık ve 21. yüzyıl becerilerini geliştirerek, yetişkin eğitimi katılımcılarının becerilerini dolaylı yoldan artırmayı hedeflemektedir.[35]

Yetişkin eğitiminin kapsamına son yıllarda dijital okur yazarlık ta eklenmeye başlandı. Halk eğitimi merkezlerinde öğrenim gören kadınlara dijital okuryazarlık ve meslekî alanlarda eğitimler verilerek dijital becerilerinin geliştirilmesine katkı

[27] MEB, *age.*

[28] https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf (16/12/2022).

[29] http://abdigm.meb.gov.tr/www/ipa-/icerik/1731(26/10/2022).

[30] MEB, *2021 Yılı Bütçe Raporu*.

[31] MEB, *Yaşam Boyu Öğrenmenin Dünü Bugünü Yarını,*2024.

[32] MEB, *age.*

[33] MEB, *age.*

[34] MEB, *Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018),2015.*

[35] MEB, *Yaşam Boyu Öğrenmenin Dünü Bugünü Yarını,*2024.

sağlanmasının amaçlandığı proje Türkiye Vodafone Vakfı işbirliği ile yürütülmektedir. Proje dâhilinde iki farklı kurs programı (Dijital Okuryazarlık ve Dijital Pazarlama) hazırlanarak MEB müfredatına dâhil edilmiştir. Halk eğitimi merkezlerinde "Dijital Sınıf" kurulmuş "Dijital Okuryazarlık, Dijital Pazarlama ve Dijital Dünyaya Giriş" eğitimleriyle 15 bin kadın kursiyere ulaşılması çalışmaları yürütülmektedir. Proje ile yetişkinlerin uzaktan eğitim yoluyla yaşam boyu öğrenmeye katılımlarının artırılması planlanmaktadır.[36]

10. Kalkınma Planında yer alan öncelikli dönüşüm programlarından biri de Temel ve Mesleki Becerileri Geliştirme Programı olup, bu program toplumun temel ve mesleki becerilerinin geliştirilmesi ile yaşam boyu öğrenmenin yaygınlaştırılması hususunda öncelikler içermektedir. Bu programla bireylerin çalışma yaşamının gerektirdiği bilgi ve iletişim teknolojileri, yabancı dil, finansal okuryazarlık, problem çözme, eleştirel düşünme, iletişim, liderlik, kariyer planlama ve iş arama gibi temel beceriler ile sanatsal ve sportif becerilere sahip olmaları amaçlanmaktadır.[37]

Dezavantajlı grupların yaşam boyu öğrenmeye kolay erişebilmesinin sağlanması da öncelikli konu olmuştur. Kadınlar, çocuklar (özellikle okul öncesi çağında olanlar), yaşlılar, engelliler, yurt içerisinde göç edenler, işsizler, alt gelir grubunda olanlar, becerileri yetersiz işçiler ve öğrenme merkezinden uzakta yaşayan kişiler gibi dezavantajlı gruplar yaşam boyu öğrenmenin öncelikli hedef kitleleridir. Sosyal uyum sağlamakta zorlanan bir yetişkin de dezavantajlı olarak değerlendirilmektedir. Böylece yetişkinlerin bilgi teknolojisinde yeni beceriler edinmeleri, dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlarla hızlı ve kolay erişimlerinin sağlanması, kişisel gelişim ve sosyal uyumları arttırılmış olacaktır.[38]

Rehberlik ve danışmanlık, bölgesel ve ulusal düzeyde yaşam boyu öğrenme ve istihdam stratejilerinin uygulamaya konması için anahtar nitelikte stratejik bileşenler olarak görülmektedir. Yaşam boyu rehberlik ve danışmanlık hizmetleri ve yaşamlarının her aşamasındaki bireylere eğitim/öğretimlerini planlarken, mesleki seçimler yaparken ve kariyerlerini şekillendirirken yardımcı olmayı amaçlayan hizmet ve faaliyetlerdir. Sistemin Türkiye'de geliştirilmesini sağlamak amacıyla altyapının güçlendirilmesi öngörülmüştür. Temel yaklaşım, bireylerin rehberlik hizmetlerine kolay erişmeleri ve vatandaşların ileri öğrenim, kariyer yönetimi ve diğer yaşam hedefleri için kişisel eylem planlarını oluşturma kabiliyetinin desteklenmesini sağlamaktır.[39]

SONUÇ

Yaşam boyu öğrenmenin önemli bir bileşeni olarak son yıllarda ön plana çıkan yetişkin eğitimi, ulus ötesi örgütlerin ve bu örgütlere öncülük eden ülkelerde merkezi bir konumda ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Türkiye'de ise bu örgütlerin yayımladıkları raporlardaki öneriler politik ve stratejik hedefler haline gelmiştir.

Uluslararası örgütlerin yayımladıkları raporlarda yetişkin öğrenimi kişisel doyumun yanı sıra ekonomik ve sosyal ilerlemenin sağlanmasında, vatandaşlık katılımı, daha iyi sağlık ve daha çok bireysel refah sağlama şeklinde geniş bir yelpazede ele alındığı görülmektedir. Türkiye'de yayımlanan raporlarda ise benzer ifadelerin yanı sıra yaşam boyu öğrenme imkânları ile bireylerin düşünme, algılama, problem çözme, özgüven, sorumluluk duygusu, girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip olacakları belirtilmektedir. Ayrıca demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, paylaşıma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, teknoloji kullanımına yatkın, üretken ve mutlu birey yetiştirileceği de ifade edilmektedir.

Yaşam boyu öğrenmenin bir bileşeni olarak ele alınan yetişkin eğitiminin yaygınlaştırılması noktasında Türkiye, uluslararası örgütlerin önerileri doğrultusunda bir çok düzenlemeyi yaptığı ve ileriki süreçlerde yapmayı planladığı anlaşılmaktadır. Bu minvalde yapmış olduğu/olacağı çalışmalar aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

Bir yaygın eğitim kurumu olan ve tüm yaş gruplarına hitap eden halk eğitim merkezlerinde yetişkin eğitimlerinin sağlanması konusunda alt yapı ve eğitime erişimin kolaylaştırılması konusunda düzenlemeler yapılmaktadır.
MEB tarafından yetişkin eğitiminin yaygınlaştırılması ve farkındalık oluşturulması konusunda çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır.
MEB'in dışındaki tüm kurum ve kuruluşların yetişkin eğitimi konusunda aktif rol almaları gerektiği belirtilmektedir.
Kamu ve özel kurumlardaki iş güçlerinin yetişkin eğitimi çalışmaları kapsamında yenilik ve değişimlere uyumları

[36] MEB, *age.*
[37] MEB, *Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018),2015.*
[38] MEB, *age.*
[39] MEB, *age.*

konusunda devlet düzeyinde bu kurumlara önerilerin sunulduğu anlaşılmaktadır.

Yaşam boyu öğrenme kapsamında Türkiye'de ikinci üniversite bir proje olarak 2001 yılında yaşama geçirildi. Proje çerçevesinde ön lisans ve lisans diploma sahipleri bazı üniversitelerin uzaktan eğitim programlarına üniversite giriş sınavına gerek olmadan kaydolabilmektedir.

Yaşam boyu öğrenmenin en önemli araçlarından biri olarak ele alınan ancak üniversitelere gelir sağlama kapısı olan sürekli eğitim merkezleri ücret karşılığında eğitim programları, kurslar, seminerler, konferanslar vb. faaliyetler düzenlemektedir.

Eğitimi yaşam boyunca yaygınlaştırılması konusunda getirilen politika ve stratejilerin yaşama geçirilmesi durumu araştırılması gereken konulardır.

KAYNAKLAR

Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (CEDEFOP), 2010, Yaşam Boyu Rehberlik İçin

Ulusal Politika Forumlarının Kurulması ve Geliştirilmesi; Politika Yapıcılar ve Paydaşlar

İçin Bir Kılavuz, Türkiye İş Kurumu.

Eldeleklioğlu, D. 2025, Onuk Öğretmen Eğitiminde Yetişkin Eğitimi Kitlesel Açık Çevrimiçi

Ders Programının Geliştirilmesi, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim

Enstitüsü, Eskişehir.

Eurydice Türkiye, 2011, Örgün Eğitimde Yetişkinler: Avrupa'daki Politikalar ve Uygulamalar, Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Korucu, M. 2024. Öğretmenlerin Eğitim Felsefesi ve Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin

Öğretim Programına Bağlılık Düzeylerine Etkisi, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

MEB,2006, 2007 Yılı Bütçesine İlişkin Rapor.

MEB, 2010-2014 Stratejik Planı, Ankara, 2009.

MEB, 2011, (EACEA P9 Eurydice). Örgün Eğitimde Yetişkinler: Avrupa'daki Politikalar ve

Uygulamalar, 2011, *http://sgb.meb.gov.tr*

MEB, 2014, Millî Eğitim Bakanlığı Faaliyet Raporu 2014.

MEB, 2015. Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018) *https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_04/20025555_hbostratejibelgesi_2014_2018.pdf(06/11/2025)*

MEB, 2021 Yılı Bütçe Raporu.

MEB, Türkiye Yaşam Boyu Öğrenme Strateji Belgesi (2014-2018). http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_04/20025555_hbostratejibelgesi_2014_2018.pdf(23/01/2023).

MEB, 2024. Yaşam Boyu Öğrenmenin Dünü Bugünü Yarını.

Meslekî Yeterlilik Kurumu, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesine Dair Tebliğ, 02/01/2016 Tarih ve 29581 Sayılı Resmi Gazete.

OECD,Educatıon Polıcy Outlook: Turkey, 2020

TEDMEM, 2018, Eğitimin Geleceği: 2030 Projeksiyonları Üzerine. https://tedmem.org/mem-

notlari/degerlendirme/egitimin-gelecegi-2030-projeksiyonlari-uzerine (12/10/2022).

TEDMEM, 2019, Bir Bakışta Eğitim 2019, Ankara; Türk Eğitim Derneği Yay.

Yelken, E. 2016. Eğitimi Uluslararası Sınavlarla Yeniden Düzenlemek: Bağlamı, Kapsamı ve Dönüştürücü Gücüyle PISA, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf (16/12/2022).

http://abdigm.meb.gov.tr/www/ipa-/icerik/1731(26/10/2022).

Beceriler Önemlidir: Yetişkin Becerileri Araştırmasının Kapsamlı Sonuçları Türkiye Ülke Notuhttps://www.ikg.gov.tr/Media/5suj1ck1/turkiye_ulke_notu_beceriler_onemlidir.pdf(06/11/2025.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir

Yazar Katkıları

Yazarların çalışmaya katkıları eşit orandadır.

Yaşlıların Dijital Katılımını Artırmada Sürdürülebilir Halkla İlişkiler Stratejileri: Türkiye'de Belediyeler Arası Karşılaştırmalı Bir İnceleme.

Mustafa Aksu

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Samsun Havza Halk Eğitimi Merkezi, 55700, Samsun, Türkiye, td.mustafaaksu@gmail.com

ÖZET

Dijitalleşme, kamu hizmetlerinin erişimini kolaylaştırırken, yaşlı bireyler açısından dijital dışlanma riskini de beraberinde getirmektedir. Yaşlı bireylerin dijital uyum süreçlerinde yerel yönetimlerin halkla ilişkiler stratejileri belirleyici bir role sahiptir. Bu çalışma, Türkiye'de belediyeler tarafından uygulanan yaşlılara yönelik dijital halkla ilişkiler stratejilerinin sürdürülebilirlik düzeyi açısından karşılaştırmalı analizini yapmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada İstanbul, İzmir ve Şişli belediyelerine ait üç farklı kurumsal uygulama vaka analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Bulgular, belediyelerin bu stratejileri çoğunlukla kampanya temelli ve kısa süreli olarak ele aldığını, sürdürülebilirliği sağlayacak kurumsal yapılar ve geri bildirim mekanizmalarının sınırlı düzeyde geliştirildiğini göstermektedir. Araştırma sonucunda, yaşlı bireylerin dijital katılımını artırmak amacıyla sürdürülebilir, katılımcı ve kapsayıcı halkla ilişkiler modellerine duyulan ihtiyaç vurgulanmakta ve uygulayıcılara yönelik somut öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Halkla İlişkiler, Yaşlı İletişimi, Sürdürülebilirlik, Yerel Yönetimler, Katılım, Dijital Dışlanma

GİRİŞ

Günümüzde dijital teknolojiler sadece bireylerin yaşam biçimlerini değil, kamu hizmetlerinin sunum yöntemlerini de köklü biçimde dönüştürmektedir. E-devlet uygulamaları, çevrim içi randevu sistemleri, mobil belediyecilik hizmetleri ve sosyal medya tabanlı bilgilendirme mekanizmaları, vatandaşların kamu hizmetlerine erişiminde hız ve kolaylık sağlamaktadır. Ancak dijitalleşme her kesim için eşit fırsatlar sunmamaktadır. Özellikle yaşlı bireyler açısından dijital erişim hem teknik hem de algısal nedenlerle sınırlı kalabilmektedir (İştar Işıklı, 2024).

Türkiye'de 65 yaş üstü nüfus oranı TÜİK verilerine göre 2023 itibarıyla %10,2'ye ulaşmış olup, yaşlı bireylerin dijital uyumu sosyal kapsayıcılık ve hak temelli hizmet sunumu açısından stratejik bir konu hâline gelmiştir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin halkla ilişkiler stratejileri yaşlı bireylerin dijital kamusal alanla bütünleşmesinde önemli bir aracı temsil etmektedir (Öz ve Balta 2020).

Bu çalışma, Türkiye'deki belediyelerin yaşlı bireylerin dijital katılımını desteklemeye yönelik geliştirdiği halkla ilişkiler stratejilerinin sürdürülebilirliğini incelemeyi ve karşılaştırmalı analiz yoluyla iyi uygulama örnekleri ile sınırlılıkları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın kuramsal temelini, dijital halkla ilişkiler, sürdürülebilirlik ve yaşlı dostu iletişim kavramları oluşturmaktadır.

Dijital Halkla İlişkiler

Halkla ilişkiler disiplini, kurumlar ile hedef kitleleri arasında karşılıklı anlayış ve güven oluşturmayı amaçlayan planlı iletişim süreçleri olarak tanımlanmaktadır (Ledingham ve Bruning, 2000). Teknolojinin gelişimiyle birlikte bu iletişim süreçleri dijital platformlara taşınmış ve sosyal medya, mobil uygulamalar, çevrimiçi haber bültenleri, bloglar ve etkileşimli web siteleri halkla ilişkilerin temel araçları haline gelmiştir (Kent ve Taylor, 2023).

Dijital halkla ilişkiler, yalnızca tek yönlü bilgilendirme değil; iki yönlü etkileşim, katılım ve geri bildirim süreçlerini de içermekte; böylece kurumlar ve paydaşlar arasındaki iletişim daha dinamik ve şeffaf bir yapıya kavuşmaktadır (Bayford 2024). Bu bağlamda, yerel yönetimlerin dijital halkla ilişkileri, vatandaşların kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmak, ihtiyaç ve görüşlerini toplamak, toplumsal katılımı artırmak ve kriz yönetimini etkin kılmak açısından önemli bir rol üstlenmektedir (Hassan vd., 2024).

Türkiye'de dijital halkla ilişkiler uygulamaları, son yıllarda kamu kurumları ve yerel yönetimler tarafından hızla benimsenmekte ve geliştirilmektedir. Özellikle belediyeler, sosyal medya platformlarını ve mobil uygulamaları kullanarak vatandaşlarla doğrudan iletişim kurmakta, şikâyet ve öneri mekanizmalarını dijital ortama taşıyarak katılımcılığı artırmaktadır (Bütün,2016). Türkiye'de yapılan araştırmalar, dijital halkla ilişkilerin kamu hizmetlerine erişimde kolaylık sağladığını, ancak yaşlı ve dezavantajlı gruplar açısından dijital okuryazarlık ve erişim sorunlarının sürdüğünü göstermektedir (Yıldırım, 2023). Bu durum, dijital halkla ilişkiler stratejilerinde kapsayıcılığın ve erişilebilirliğin artırılmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, pandemi süreciyle birlikte dijital platformların kullanımı hızlanmış, belediyeler tarafından çevrim içi etkinlikler, canlı yayınlar ve sosyal medya kampanyaları yaygınlaşmıştır. Ancak sürdürülebilir ve etkili dijital halkla ilişkiler için yalnızca teknolojik altyapı değil, aynı zamanda hedef kitlelerin ihtiyaç ve özelliklerini gözeten stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir (Pekküçükşen ve Yıldırım, 2021). Özellikle yaşlı nüfusun dijital katılımını artırmak için sade ve erişilebilir içeriklerin üretilmesi, geri bildirim mekanizmalarının aktif kullanılması ve yüz yüze desteklerin dijital uygulamalarla entegre edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de dijital halkla ilişkiler, kamu yönetiminin şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık ilkelerinin dijitalleşme süreçleriyle bütünleştirilmesine hizmet eden stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, yaşlı bireyler dâhil olmak üzere tüm toplumsal kesimlerin dijital kamu alanlarına eşit erişimini gözeten politikalar geliştirilmektedir.

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı, günümüzde yalnızca çevresel değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve yönetsel boyutlarıyla da ele alınmaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilirlik, mevcut ihtiyaçları karşılarken gelecek kuşakların da kaynaklara ve fırsatlara erişimini garanti altına almayı hedefleyen süreklilik ilkesine dayanmaktadır (Elkington, 1997; Lozano, 2018).

Halkla ilişkiler bağlamında sürdürülebilirlik ise, kısa vadeli kampanyalar ve tek seferlik iletişim faaliyetleri yerine, kurumsal vizyon ve stratejilere entegre edilmiş, uzun soluklu, katılımcı ve hesap verebilir iletişim süreçlerinin işletilmesi anlamına gelir. Bu yaklaşımda, kurumların paydaşlarıyla sürekli ve çift yönlü etkileşim kurması, geri bildirim mekanizmalarını işletmesi ve iletişim faaliyetlerini düzenli olarak güncellemesi önceliklidir (Özgen, 2022).

Türkiye'de sürdürülebilirlik anlayışı, özellikle kamu ve yerel yönetimlerde giderek daha fazla önem kazanmakta, bu çerçevede sosyal sürdürülebilirlik kapsamında toplumsal katılımın artırılması, dezavantajlı grupların (özellikle yaşlıların) dijital dışlanmasının önlenmesi stratejik hedefler arasında yer almaktadır (Yıldırım, 2023). Yerel yönetimlerin halkla ilişkiler faaliyetlerinde sürdürülebilirlik; kaynakların etkin kullanımı, kalıcı yapılar oluşturulması ve kapsayıcı politikalar geliştirilmesi ile sağlanabilmektedir.

Dijitalleşmenin hızlı ilerlediği Türkiye'de, sürdürülebilir dijital halkla ilişkiler stratejileri hem teknolojik altyapının sürekliliği hem de hedef kitlelerin ihtiyaçlarının sürekli izlenip karşılanmasıyla mümkündür (Başçalışkan ve Vural,2025). Bu bağlamda, yaşlı bireylerin dijital dünyaya adaptasyonunu desteklemek için geliştirilen projelerin geçici kampanyalar olmaktan çıkarılarak kurumsal politikalarla entegre edilmesi, süreklilik ve etkinlik açısından önem taşımaktadır.

Bu bağlamda, halkla ilişkiler alanında sürdürülebilirlik; yalnızca çevresel veya ekonomik değil, aynı zamanda sosyal kapsayıcılık ve yönetsel sürekliliğin de dikkate alındığı çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmalıdır. Yaşlıların dijital katılımını destekleyen politikaların ise kalıcı ve stratejik temellere oturtulması gerekmektedir.

Yaşlı Dostu İletişim

Yaşlı bireylerin iletişim ihtiyaçları, yaşa bağlı duyusal, bilişsel ve teknolojik farklılıklar nedeniyle diğer yaş gruplarından farklılık gösterir. Bu nedenle, yaşlı dostu iletişim stratejileri, görsel ve işitsel tasarımın yanı sıra içerik ve sunum biçimlerinde özel düzenlemeleri içermelidir (World Health Organization [WHO], 2018). Sade, anlaşılır ve yalın bir dil kullanımı, yaşlıların bilgiye erişimini kolaylaştırırken; büyük punto, kontrast renkler, simgeler ve destekleyici grafikler görsel algıyı güçlendirmektedir. İşitsel materyallerde ise net ve anlaşılır ses tonu ile gereksiz arka plan gürültüsünün azaltılması önem taşır (Yıldırım,2023). Ayrıca, rehberlik sağlayan içerikler ve adım adım kılavuzlar, dijital araçların kullanımı konusunda yaşlılara destek olmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023), Eskişehir İl Müdürlüğü (2024) ve Yaşlı Hakları Derneği (2025), dijital halkla ilişkiler bağlamında yaşlı dostu iletişimin yalnızca içerik tasarımıyla sınırlı kalmayıp, yüz yüze destek ve birebir rehberlik

imkânlarının da dijital platformlarla entegre edilmesini gerektirdiğini ve bu kapsamda dijital okuryazarlık programları ile yaşlılara yönelik eğitimler ve gönüllü destek mekanizmalarının geliştirildiğini belirtmektedir. Bu tür destekler, yaşlıların dijital uygulamalara adaptasyonunu kolaylaştırmakta ve dijital kapsayıcılığı artırmaktadır.

Ek olarak, yaşlı bireylerin dijital platformlarda aktif ve güvenli bir şekilde yer alabilmeleri için mahremiyet, güvenlik ve kişisel veri korunmasına yönelik bilinçlendirme faaliyetleri de yaşlı dostu iletişimin ayrılmaz bir parçasıdır (Yıldırım,2023). Dijital halkla ilişkiler bağlamında yaşlı dostu iletişim ilkeleri, yaşlı bireylerin dijital dışlanmasının azaltılması, kamu hizmetlerine erişiminin desteklenmesi ve toplumsal katılımının güçlendirilmesi açısından önem kazanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden karşılaştırmalı vaka analizi tasarımına dayanmaktadır. Örneklem olarak Türkiye'nin üç farklı yerel yönetimi seçilmiştir: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Şişli Belediyesi (Marmara Belediyeler Birliği üyesi) ve İzmir Büyükşehir Belediyesi (İzmir BŞB). Bu belediyelerin yaşlı bireylere yönelik dijital halkla ilişkiler faaliyetleri, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Örneklem seçiminde, Türkiye'de farklı ölçek ve özelliklere sahip belediyelerin karşılaştırmalı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi, mega kent ölçeğinde geniş nüfusu ve yüksek dijital kapasitesiyle öne çıkarken; Şişli Belediyesi, orta ölçekli bir yerel yönetim olarak Marmara Belediyeler Birliği üyeliği sayesinde bölgesel düzeydeki uygulamaları yansıtma potansiyeline sahiptir. İzmir Büyükşehir Belediyesi ise, farklı sosyo-kültürel ve bölgesel dinamiklere sahip bir büyükşehir olarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Böylelikle, ölçek, coğrafi konum ve kurumsal özellikler bakımından çeşitlilik sağlanarak, yaşlı bireylere yönelik dijital halkla ilişkiler faaliyetlerinin çok boyutlu bir karşılaştırmasının yapılabilmesi hedeflenmiştir.

Veriler belediyelerin 2021–2024 yılları arasındaki resmî web siteleri, sosyal medya hesapları (Instagram, Twitter, YouTube), faaliyet raporları ve haber bültenlerinden toplanmıştır. Ayrıca Dünya Sağlık Örgütü ve Marmara Belediyeler Birliği gibi üst kurumların projelerine dair belgeler de analiz kapsamına alınmıştır.

Veriler aşağıdaki üç tematik boyuta göre çözümlenmiştir:

Erişilebilirlik: Dil kullanımı, görsel/işitsel destek, kullanıcı arayüzleri.

Süreklilik: Projelerin devamlılığı, güncellenme sıklığı, kurumsallaşma düzeyi.

Geri Bildirim: Vatandaş geri dönüş mekanizmaları, anketler, etkileşim kanalları.

BULGULAR

Table 1. Belediyeler Arası Karşılaştırma Tablosu.

Belediye	Erişilebilirlik	Süreklilik	Geri Bildirim Mekanizması
İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)	Orta: Sade dil ve bazı video içerikler mevcut, fakat güncel ve erişilebilir içerik sınırlı	Düşük: 2022 kampanyası sonrası faaliyetler kesintiye uğramış.2025 eylül itibarıyla başka bir proje ile adı değiştirilerek devam etmekte	Belirsiz: Sistematik geri bildirim süreçleri düzenli değil
Şişli Belediyesi / Marmara BB	Yüksek: Yüz yüze rehberlik, sade içerik, gönüllülük modeli	Orta: Proje halen aktif ve sürdürülebilir	Mevcut: Katılımcı geri bildirimleri alınmakta, dijital entegrasyon geliştirilebilir
İzmir Büyükşehir	Yüksek: Çok kanallı destek, mobil uygulama, yaşlı meclisi	Yüksek: Kurumsal planlara entegre, kalıcı yapılar	Yüksek: Yaşlı Meclisi ve değerlendirme sistemleri

Belediye	Erişilebilirlik	Süreklilik	Geri Bildirim Mekanizması
Belediyesi			etkin

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) "65+ Her Yaşta Dijital" kampanyası, 2022 yılı boyunca bazı video içerikler ve sosyal medya paylaşımları ile erişilebilirlik sağlama yönünde adımlar atmış olsa da içerik güncelliği ve web erişimi sınırlı kaldığından erişilebilirlik seviyesi başlangıçta orta olarak değerlendirilmiştir. Ancak 2025 yılı Eylül ayı itibarıyla İBB, projenin adını ve kapsamını güncelleyerek yeniden aktif hale getirmiştir. Yenilenen web sayfasında sade dil, güncel dijital destek içerikleri ve çevrimiçi rehberlik modülleriyle erişilebilirlik düzeyi artırılmıştır. Bu gelişme, kampanyanın süreklilik boyutunda da önemli bir ilerlemeye işaret etmektedir. Bununla birlikte, sistematik geri bildirim süreçleri henüz tam olarak olgunlaşmamış olup, kullanıcı geri bildirimlerinin dijital platformlara entegrasyonu süreci devam etmektedir. Dolayısıyla proje, yeniden etkinleştirilmiş olsa da sürdürülebilirliğin kurumsal düzeyde kalıcılığını sağlamak için geri bildirim mekanizmalarının güçlendirilmesine ihtiyaç duymaktadır.

Şişli Belediyesi ise Marmara Belediyeler Birliği iş birliğiyle yürütülen dijital rehberlik modeli kapsamında yaşlı bireylere birebir yüz yüze destek sağlamakta ve bu sayede erişilebilirliği artırmaktadır. Kullanılan içeriklerin sade ve yaşlıların günlük ihtiyaçlarına yönelik olması, modelin etkinliğini artırmaktadır. Ancak, gönüllülük esasına dayanan bu modelin finansal ve kurumsal açıdan sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu durum, uzun vadede modelin kurumsallaşmasını engellemekte ve sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Şişli Belediyesi, katılımcı geri bildirim mekanizmalarını aktif kullanmakla birlikte, bu mekanizmaların dijital platformlarla entegrasyonu ve kapsamının genişletilmesi gerekmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, yaşlıların dijital katılımını çok kanallı destek sistemleriyle sağlamaktadır. Yaşlı Meclisi ve Üçüncü Yaş Üniversitesi gibi yapılar, yaşlı bireylerin sürece aktif katılımını mümkün kılmakta; mobil uygulamalar ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla erişilebilir içerik sunulmaktadır. İzmir modeli, dijital halkla ilişkileri kurumsal planlara entegre ederek sürdürülebilirliği sağlamaktadır. DSÖ Yaş Dostu Kentler Ağı'na katılım gibi uluslararası destekler, bu süreci güçlendirmektedir. Ayrıca, geri bildirim mekanizmaları kapsamlı ve sistematiktir; Yaşlı Meclisi toplantıları düzenli olarak yapılmakta, katılımcılardan alınan geri dönüşler belediye politikalarına yansıtılmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, üç belediyenin dijital halkla ilişkiler stratejilerinde erişilebilirlik açısından benzer başarılar sağlanmış olsa da, süreklilik ve geri bildirim alanlarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. İBB ve Şişli Belediyesi'nin uygulamaları daha çok proje odaklı ve geçici kalırken, İzmir modeli kurumsal bağlılık ve katılımcı süreçlerle sürdürülebilir bir yapıya sahiptir. Bu durum, yaşlıların dijital dışlanmasını önlemek için sadece erişilebilir içerik sunmanın yeterli olmadığını; aynı zamanda uzun vadeli, kapsayıcı ve katılımı teşvik eden stratejilerin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA

Analiz edilen üç yerel yönetim arasında sürdürülebilirlik açısından en başarılı model İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne aittir. İzmir, yaşlı bireylerin dijital katılımını sadece geçici kampanyalarla sınırlamak yerine, bu konuyu belediyenin uzun vadeli stratejik politikalarına entegre etmiştir. Bu yaklaşım, dijital halkla ilişkiler faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamanın yanı sıra, yaşlıların sosyal katılım ve dijital becerilerinin geliştirilmesini kapsamlı şekilde hedeflemektedir. Ayrıca İzmir Belediyesi'nin Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından oluşturulan Yaşlı Dostu Kentler Ağı'na üyeliği, uluslararası düzeyde standartlar ve iyi uygulamalar doğrultusunda hareket ettiğinin önemli bir göstergesidir. Bu iş birliği, İzmir'in dijital halkla ilişkiler stratejilerini ulusal sınırların ötesine taşıyarak, sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerini pekiştirmekte, yerel uygulamalara bilimsel ve küresel perspektif kazandırmaktadır.

Şişli Belediyesi ise sınırlı bütçe ve kaynaklarla gönüllülük temelli birebir dijital rehberlik modeli geliştirerek yaşlı bireylerin dijital katılımını desteklemektedir. Bu yaklaşım, bireysel etkileşimlerin ve sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi açısından olumlu bir örnek teşkil etmektedir. Ancak, modelin kurumsal altyapı eksiklikleri nedeniyle sürdürülebilirlik sorunu yaşadığı gözlemlenmiştir. Özellikle geri bildirim mekanizmalarının sürekliliğinin sağlanamaması ve dijital halkla ilişkiler uygulamalarının düzenli olarak güncellenememesi, modelin gelişmesini ve daha geniş kitlelere ulaşmasını sınırlamaktadır. Bu durum, kaynak kısıtları ve yapısal eksikliklerin sürdürülebilir halkla ilişkiler stratejileri geliştirmedeki önemli engeller olduğunu ortaya koymaktadır.

Öte yandan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin uygulamaları, özellikle 'Her Yaşta Dijital' kampanyası kapsamında dikkat çekici bir başlangıç yapmasına rağmen, süreklilik bakımından eksiklikler sergilemiştir. Kampanya, güçlü görsel ve içerik kullanımıyla yaşlılara ulaşmayı başarmış, ancak kampanya döneminin sona ermesiyle birlikte uygulamanın devamlılığı sağlanamamıştır. Bu durum, dijital halkla ilişkiler faaliyetlerinin proje mantığıyla yürütülmesinin, sürdürülebilir bir katılım modeli oluşturmayı zorlaştırdığını göstermektedir. Ancak 2025 yılı itibarıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin "Her Yaşta Dijital" projesini yeniden yapılandırarak aktif hale getirmesi, önemli bir dönüşüm sürecine işaret etmektedir. Bu durum, İBB'nin dijital halkla ilişkiler stratejilerini proje bazlı bir uygulamadan çıkarıp kurumsal düzeyde sürdürülebilir bir yapıya dönüştürme çabasını göstermektedir. Web sitesinin yenilenmesi ve içeriklerin güncellenmesi, erişilebilirliği artırmış; projenin adının ve yaklaşımının yenilenmesiyle süreklilik eksikliği kısmen giderilmiştir. Ancak geri bildirim süreçlerinin henüz sistematik hale getirilmemiş olması, katılımcı temelli dijital halkla ilişkiler uygulamalarının gelişim sürecinde olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, İBB örneği geçici kampanya mantığından kurumsal öğrenme modeline geçişin erken evresinde değerlendirilebilir.Şişli Belediyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi örnekleriyle karşılaştırıldığında, İBB'nin güncel yaklaşımı, yaşlı bireylerin dijital katılımını destekleme yönünde yeniden güçlenen bir irade ortaya koymaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin dijital halkla ilişkiler faaliyetlerinde süreklilik, erişilebilirlik ve katılım arasındaki dengeyi yeniden kurma çabalarının somut bir örneği olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye'de üç farklı belediyenin yaşlı bireylerin dijital katılımını artırmaya yönelik halkla ilişkiler stratejilerinin sürdürülebilirlik açısından karşılaştırmalı analizini gerçekleştirmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, dijital halkla ilişkiler uygulamalarının yalnızca teknik erişilebilirlik sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda uzun vadeli kurumsal bağlılık, kapsamlı geri bildirim mekanizmaları ve katılımcı süreçlerle desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Genel olarak, tüm belediyeler yaşlıların dijital içeriklere ulaşabilmesi için sade dil, görsel ve işitsel destek gibi yaşlı dostu iletişim ilkelerini uygulamakta; böylece dijital erişilebilirlik açısından önemli adımlar atmaktadır. Ancak, erişilebilirlik tek başına dijital katılımda yeterli olmamakta; sürdürülebilirlik ve katılımcılık boyutlarında belirgin farklılıklar gözlenmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, dijital halkla ilişkiler stratejilerini belediyenin kurumsal politikalarına entegre ederek sürdürülebilir bir yapı oluşturmuştur. Çok kanallı iletişim, yaşlı Meclisi gibi katılımı teşvik eden mekanizmalar ve DSÖ Yaş Dostu Kentler Ağı'na üyelik gibi uluslararası iş birlikleri ile desteklenen model hem uygulamaların sürekliliğini hem de yaşlıların aktif katılımını sağlamaktadır. Ayrıca, geri bildirim sistemlerinin düzenli ve kapsamlı olması, uygulamaların ihtiyaçlara göre güncellenmesini mümkün kılmaktadır. Bu durum, İzmir modelini dijital halkla ilişkilerde sürdürülebilirlik ve katılımcılık açısından örnek bir uygulama haline getirmektedir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin "Her Yaşta Dijital" projesi, 2022'deki ilk uygulama döneminde proje odaklı bir yapı sergilemiş olsa da 2025 yılı itibarıyla yenilenen web sitesi ve güncellenen içerikleriyle yeniden etkin hale getirilmiştir. Bu gelişme, belediyenin dijital halkla ilişkiler stratejilerini kurumsal düzeyde sürdürme yönündeki kararlılığını göstermektedir. Yenilenen platform sayesinde erişilebilirlik artmış; sade dil, çevrimiçi rehberlik ve dijital destek içerikleriyle yaşlı bireylerin katılımı güçlenmiştir. Bununla birlikte, sistematik geri bildirim mekanizmalarının henüz tam olarak kurumsallaşmamış olması, projenin sürdürülebilirliğinin gelişim sürecinde olduğunu göstermektedir. Bu açıdan İBB örneği, proje temelli uygulamalardan kurumsal öğrenme modeline geçişin somut bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Şişli Belediyesi, gönüllülük temeline dayalı birebir dijital rehberlik modeli ile yaşlı bireylerin dijital katılımını desteklemektedir. Bu model, erişilebilirlik ve katılım açısından olumlu katkılar sağlamaktadır; ancak gönüllülük esasına dayalı yürütülmesi, kurumsal sürdürülebilirlik ve uzun vadeli devamlılık üzerinde sınırlamalar oluşturmaktadır. Ayrıca geri bildirim mekanizmalarının dijital platformlarla entegre edilmesi ve uygulamaların düzenli olarak güncellenmesi konusunda eksiklikler mevcuttur.

Araştırmanın genelinde görülen bir diğer önemli bulgu ise, dijital halkla ilişkiler stratejilerinde genç ve yaşlı kuşaklar arasında gönüllülük esasına dayalı etkileşim programlarının yaygınlaştırılmasının, dijital dışlanmanın azaltılmasında etkili bir yöntem olarak öne çıktığıdır. Bu tür kuşaklar arası etkileşimlerin, yaşlıların dijital okuryazarlığını artırmanın yanı sıra toplumsal dayanışmayı da güçlendirdiği görülmüştür.

Bu çalışmada ortaya konan bulgular doğrultusunda, yerel yönetimlerin yaşlı bireylerin dijital katılımını artırmaya yönelik

halkla ilişkiler stratejilerinde sürdürülebilirlik ve etkinlik açısından aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

Dijital Halkla İlişkiler Stratejilerinin Kurumsal Planlara Entegrasyonu: Yaşlılara yönelik dijital halkla ilişkiler faaliyetleri, geçici kampanyalar yerine belediyelerin uzun vadeli stratejik planları içine dahil edilmelidir. Bu sayede projelerin sürekliliği sağlanarak etkileri kalıcı hale getirilebilir.

Dijital Danışma ve Destek Birimlerinin Kurulması: Yerel yönetimler bünyesinde, yaşlı bireylerin dijital okuryazarlık ve erişim ihtiyaçlarını karşılayacak 'dijital danışma birimleri' oluşturulmalıdır. Bu birimler, hem yüz yüze rehberlik hizmeti sunmalı hem de çevrimiçi destek kanalları aracılığıyla erişilebilirliği artırmalıdır.

Katılımcı ve Etkileşimli Geri Bildirim Mekanizmalarının Geliştirilmesi: Yaşlı bireylerin görüş ve ihtiyaçları düzenli olarak dijital platformlar ve fiziksel toplantılar aracılığıyla toplanmalı; bu geri bildirimler belediyelerin karar alma süreçlerine doğrudan yansıtılmalıdır. Böylece uygulamaların etkinliği artırılabilir.

Genç ve Yaşlı Arasındaki Dijital Köprüleri Güçlendiren Gönüllülük Programları: Yaşlıların dijital becerilerini geliştirmek amacıyla genç gönüllülerle eşleştirildiği programlar yaygınlaştırılmalıdır. Bu tür kuşaklar arası etkileşim, dijital dışlanmanın azaltılmasına katkı sağlar ve toplumsal dayanışmayı güçlendirir.

Ulusal ve Uluslararası İş Birliklerinin Artırılması: Belediyeler, DSÖ Yaş Dostu Kentler Ağı gibi uluslararası platformlarla iş birliği yaparak en iyi uygulama örneklerini paylaşmalı ve dijital halkla ilişkiler stratejilerini bu standartlara uygun şekilde geliştirmelidir.

Teknolojik Altyapı ve İçeriklerin Yaşlı Dostu Tasarımı: Dijital hizmetler ve içerikler, yaşlı bireylerin algısal ve bilişsel özelliklerine uygun sade, erişilebilir ve destekleyici biçimde tasarlanmalıdır. Bu, dijital katılımın önündeki teknik ve iletişim engellerinin azaltılmasını sağlar.

Kaynak Tahsisi ve Personel Eğitimi: Dijital halkla ilişkiler faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için gerekli finansal kaynaklar ayrılmalı; belediye personeline yaşlı iletişimi ve dijital destek konularında düzenli eğitimler verilmelidir.

Kaynakça

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Yaşlılara yönelik dijital ve finansal okuryazarlık eğitimleri*. https://www.aile.gov.tr/yozgat/haberler/yaslilara-yonelik-dijital-ve-finansal-okuryazarlik-egitimleri/

Başçalışkan, A., & Akıncı Vural, Z. B. (2025). Dijital Çağın Halkla İlişkiler Stratejileri: Sürdürülebilir İletişimde Yenilikçi Teknolojiler. Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi, 8(1), 283-315. https://doi.org/10.33464/mediaj.1653591

Bayford, L. (2024, September 21). *Exploring the evolution of public relations in the digital age*. Agility PR. https://www.agilitypr.com/pr-news/pr-news-trends/exploring-the-evolution-of-public-relations-in-the-digital-age/

Bütün, M. (2016). *E-Belediye faaliyetlerinde sosyal medya kullanımının etkilerinin e-yönetişim bağlamında incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/146482

Eskişehir İl Müdürlüğü. (2024). *Yaşlıların dijital okuryazarlık ve katılımını güçlendirmek için Erasmus Yolculuğu Projesi*. https://www.aile.gov.tr/eskisehir/haberler/yaslilarin-dijital-okuryazarlik-ve-katilimini-guclendirmek-icin-erasmus-yolculugu-projesi/

Hassan, J. T., Adams, E. J., & Ofordi, J. A. (2024). *How interactive digital communities impact public relations*. Wukari International Studies Journal, 7(4), 20-30.

İştar Işıklı, E. (2024). Dijitalleşme Sürecinde Yaşlı Bireylerin Karşılaştığı Zorluklar ve Çözüm Önerileri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 23(92), 1773-1788. https://doi.org/10.17755/esosder.1537052

İştar Işıklı, E. (2024). Dijitalleşme Sürecinde Yaşlı Bireylerin Karşılaştığı Zorluklar ve Çözüm Önerileri. Elektronik Sosyal

Bilimler Dergisi, 23(92), 1773-1788. https://doi.org/10.17755/esosder.1537052

Kent, M. L., (2023). Public relations theory III, Routledge.

Ledingham, J. A., & Bruning, S. D. (2000). *Public relations as relationship management: A relational approach to the study and practice of public relations*. Routledge.

Lozano, R. (2018). Sustainable business models: Providing a more holistic perspective. *Journal of Cleaner Production*, 201, 1-12.

Özgen, E. (2022). *Sürdürülebilirlik İletişimi ve Halkla İlişkiler*. Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi, özel sayı "Sürdürülebilirlik ve Halkla İlişkiler".

Pekküçükşen, Ş., & Yıldırım, B. (2021). *Pandemi Sürecinde Büyükşehir Belediyelerinin Halkla İlişkiler Aracı Olarak Sosyal Medya Kullanımı*. OPUS International Journal of Society Researches, 18(43), 6708–6731. https://doi.org/10.26466/opus.898016

Selek Öz, C., & Balta, S. (2020). Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Güncel Sosyal Politikaların Analizi. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1), 69-94.

Şenyurt, G. (2016). Belediyelerin Halkla İlişkiler Uygulamalarında İnternetin ve Sosyal Medyanın Kullanımı: Konya Merkez İlçe Belediyeleri Üzerine Bir İnceleme. İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi), 1(1), 44-67.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *İstatistiklerle Yaşlılar, 2023*. TÜİK. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2023-53710

Umutlu, S., & Tekin Epik, M. (2019). Türkiye'de Yaşlı Nüfus Ve Sosyal Politika Uygulamaları. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 11(1), 29-43.

World Health Organization (WHO). (2018). *Global age-friendly cities: A guide*. WHO Press.

Yaşlı Hakları Derneği. (2025). *Yaşlılar için dijital okur-yazarlık projesi*. https://yaslihaklaridernegi.org/tr/projelerimiz/yaslilar-icin-dijital-okur-yazarlik/

Yıldırım, Z. (2023). Dijital dışlanma ve yaşlılar: Türkiye'de yaşlıların dijital okuryazarlık düzeyi. *Bilişim ve Toplum Dergisi*, 5(2), 67-85.

Çıkar Çatışması

Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Yaşlı Bireylerin Sanal Sosyal Destek Kullanımı

Şükran Ayçiçeği[1], Enver Mengü[1]

[1]*İstanbul Medeniyet Üniversitesi, aycicegisukran86@gmail.com, enver.mengu@medeniyet.edu.tr*

‘‘Yaşlı Bireylerin Sanal Sosyal Destek Kullanımı’’ adlı çalışmada yaşlı bireylerin sosyal destek ihtiyaçlarını sanal ortamlar üzerinden karşılaması ve bu durumun yaşamlarına olan etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Yaşlılık dönemiyle birlikte gelen sosyal izolasyon, yalnızlık gibi süreçlerin sosyal destek ile daha sağlıklı yürütülebildiği bilinmektedir. Sosyal destek kavramı bireyin iyilik halini gözeten, yaşam standartlarını etkileyen, yaşam içerisinde olumsuz bir durum ile karşılaşıldığında koruyan, baş etme stratejisi geliştirmesine yardımcı olan ve bireyin yaşam doyumunu arttıran bir kavramdır. Sosyal destek mekanizmaları sayesinde bireylerin hem fiziksel hem psikolojik sağlıkları olumlu yönde etkilenir. Özellikle yaşlı bireylerin sosyal desteğinin azalması depresif ve olumsuz duyguları beraberinde getirmektedir. Son yıllarda sosyal destek sanal boyutlara taşınmış ve önem kazanmıştır. Sosyal medya programları ya da arkadaşlık kurulabilen siteler yaşlı bireyler için sanal sosyal destek alanı oluşturmaktadır. Bu platformlarda yaşlı bireylerin arkadaşlık kurmak, sevgi aramak, iletişim halinde olmak ya da sosyal destek mekanizmalarını arttırmak gibi amaçları bulunmaktadır. Sanal sosyal desteğin yaşlı bireylere yönelik avantajlı olduğu söylenmektedir. Bireylerin aktif yaşam sürmelerine ulaşılabilir olmalarına, sosyal ilişkilerinin devamına yönelik yararları vardır. Yapılan çalışma nitel araştırma ile yürütülmüş, yaşlı bireyler ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, veriler toplanmış ve tematik analiz ile incelenmiştir. Elde edilen verilere göre yakın zamanda dijital sosyal desteğin yaşlı bireyler için önem kazandığı ve kendileri için olumlu olduğu fakat dijital okuryazarlıkları kısıtlı olduğu için zorlanmaların yaşandığı sonucuna varılmış, önemli bulgular elde edilmiştir. Yaşlı bireylerin sanal sosyal destek alanından faydalanmaları güçlendirici olmakla birlikte, yaşlı bireylere yönelik planlanacak olan sosyal hizmet uygulamalarının dijital okuryazarlığı arttırıcı, erişim eşitsizliklerini azaltıcı nitelikte geliştirilmesi gerektiği gibi öneriler elde edilen bulgular ışığında geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Destek, Sanal Sosyal Destek, Yaşlılık Dönemi, Sanal Platformlar.

Şükran Ayçiçeği[1], Enver Mengü[1]

[1]*İstanbul Medeniyet Üniversitesi, aycicegisukran86@gmail.com, enver.mengu@medeniyet.edu.tr*

ABSTRACT

The study, titled "Elderly Individuals' Use of Virtual Social Support," aimed to examine older individuals' need for social support in virtual environments and its impact on their lives. It is known that the social isolation and loneliness that come with aging can be more effectively managed with social support. Social support improves an individual's well-being, impacts their standard of living, protects them from negative life situations, helps them develop coping strategies, and increases life satisfaction. Social support mechanisms positively impact both physical and psychological health. A decrease in social support, particularly in older adults, can lead to depression and negative emotions. In recent years, social support has moved to a virtual dimension and gained importance. Social media platforms and dating sites offer a virtual social support environment for older individuals. On these platforms, older individuals seek opportunities to make friends, seek love, stay in touch, or increase their social support mechanisms. Virtual social support is reportedly advantageous for older individuals. It provides benefits by allowing them to lead active lives, be accessible, and maintain social relationships.

The study was conducted using qualitative research methods, semi-structured in-depth interviews were conducted with elderly individuals, data were collected and analyzed. The data obtained demonstrate that digital social support has recently gained importance and benefits for older individuals, but challenges arise due to their limited digital literacy. Significant findings were obtained. While virtual social support is empowering for older individuals, recommendations such as developing social service programs specifically designed for older individuals to increase digital literacy and reduce access inequalities were also developed in light of the findings.

Key Words: Old Age, Socıal Support, Vırtual Socıal Support, Dıgıtal Communıcatıon

GİRİŞ

Sosyal destek kavramı yaşam dönemi içerisinde bireyin karşılaştığı herhangi bir olumsuz durum karşısında uyumlanmasını kolaylaştıran, iyilik halinin devamını sağlayan, psikososyal sağlığını olumlu yönde etkileyen bir kavramdır (Ayçiçeği vd., 2025). Yaşlılık döneminde bireylerin ihtiyaçları önceki döneme göre daha da artmaktadır ve bu dönemde bireyler sosyal desteğe daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla bireylerin sosyal destek mekanizmalarıyla olan ilişkisi bu noktada önem arz etmektedir. Aile, akraba, arkadaş gibi sosyal destek mekanizmalarıyla olan iletişim, dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte dönüşüme uğramıştır ve dijital iletişim araçlarının gündelik yaşama, sosyal ilişkiler odağına yerleştiği söylenmektedir. Bu noktada yaşlı bireylerin yalnızlık, sosyal izolasyon, sosyal destek alanlarına olumlu yönde etki ettiği düşünülmektedir ve bireyler sosyal destek ihtiyaçlarını sosyal medya, site ve uygulamalar ile sağlayarak sosyal destek mekanizmalarıyla iletişim, haberleşme, sosyalleşme gibi noktalardan yararlanmaktadırlar. Diğer bir yandan yaşanan sağlık sorunları ve fiziksel mesafeler gibi durumlar karşısında bireyler kolay ulaşılabilir hale gelir ve bireyler sosyal destek mekanizmalarıyla olan etkileşimlerinde durma yaşamamaktadırlar. Dolayısıyla sanal sosyal destek dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla, belirli site ve uygulamalar yoluyla, çevrimiçi ortamlarda destek sunan çok yönlü bir kavramdır. Sanal sosyal destek ile yaşlı bireylerin yaşam standartları ve sosyal ilişkilerinde olumlu yönde yansımaların olduğu söylenmektedir. Bu çalışmada, dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal desteğin dönüşümünün nasıl olduğu, sanal sosyal desteği bireylerin hangi noktalarda kullandıkları, ihtiyaçlarını karşılaması noktasında yeterli olup olmadığı ve sosyal destek ve sosyal ilişkiler bazında hayatlarında nasıl bir yeri olduğu ele alınmaktadır.

1.YAŞLILARDA SOSYAL DESTEĞİN ÖNEMİ

Sosyal destek; sayesinde duygusal ve sosyal ihtiyaçların giderildiği, sosyal ilişkilerin önemli bir fonksiyonu olan, bireyin iyilik haline direkt etki eden bir kavramdır (Abay Alyüz, 2020). Sosyal desteğin zihinsel ve fiziksel sağlık üzerine olumlu bir etkisi olduğu, duygusal ve sosyal ihtiyaçlar karşısında stres azaltıcı, başa çıkmada destek sağlayıcı, moral depolayıcı güç olarak belirtilirken bireyi yaşam içerisinde karşılaştığı olumsuz durumlar karşısında koruyan bir destek türü olarak görülmektedir (Ayçiçeği, vd., 2025). Sosyal destek, farklı yaşam dönemlerinde yaşam doyumunun en önemli bileşenidir.

Yaşlılık döneminde bireylerin aile, akraba ve arkadaşların sağladığı sosyal destekten önemli derecede etkilendiği görülmektedir çünkü yaşlı bireylerin sosyal destek mekanizmalarından gördükleri sosyal destek fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumlu ölçüde etkiler, yaşam doyumunu arttırır (Aydıner Boylu ve Günay, 2018).

Yapılan bir çalışmada (2016) sosyal destekleri güçlü olan yaşlı bireylerin sağlıklı yaşam şartlarına sahip olduğu belirtilmektedir. Sağlıklı yaşlanmada sosyal desteğin önemli bir rol oynadığı, yaşlı bireylerin çevresinde sosyal desteği oluşturan aile, arkadaş, akraba, komşu sistemlerinin olmasının maddi ve manevi sorunlar karşısında destek alabildiği görülmüştür. Sosyal desteğin yaşlılık döneminde hayatın getirdiği güçlüklerle kolay baş etmesini sağlayarak yaşlı bireylerin hayatını kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılırken yaşlılık döneminde sosyal desteğin olması yaşlı bireylerin kendilerini daha mutlu, daha güçlü, daha iyi hissetlerini sağlayarak sosyal desteğin bireylere kaliteli bir yaşlılık dönemi sunduğu belirtilmektedir (Softa, vd., 2016). 2022 yılında Çin'de yapılan bir araştırmada sosyal desteğin yaşlı bireylerin fiziksel ve ruhsal sağlığını olumlu etkilediğini, yaşam memnuniyetini arttırdığını, yaşlılıktan doğan yalnızlığı azalttığını, aile, akraba arkadaş gibi tüm sosyal destek sistemlerinin yaşam kalitesini olumlu yönde etkilediğini belirtmişlerdir (Shen vd., 2022). 2024 yılında İran'da yapılan farklı bir çalışmada ise yaşlı bireylerin diğer yetişkinlere oranla daha fazla stres yaşadıkları, yaşanan stres sonucunda daha fazla sosyal destek mekanizmalarına ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Sosyal desteğin zorlu anlarda başvurulan güvenilir bir sistem olduğunu, duygusal güçlendirmeyi arttırdığı, sağlığı olumlu yönde etkileyen davranışları iyileştirdiği ve insan ilişkilerini kolaylaştırdığından dolayı yaşlı bireylerin refahı için önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir yandan sosyal destek mekanizmalarıyla aktif olarak zaman geçiren yaşlı bireyleirn sosyal izolasyon yaşayan yaşlı bireylere kıyasla daha olumlu fiziksel ve zihinsel sağlığa sahip oldukları ve yaşlı bireyleri yüksek stresin olumsuz etkilerine karşı koruduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Dehghankar vd., 2024).

Yaşlanma döneminde sosyal desteğin azalması; bireylerin çeşitli sosyal ihtiyaçlarını gideremmemelerini, sosyal izolasyonu, yalnızlığı ve sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir (Aydıner Boylu ve Günay, 2018). Yapılan farklı bir çalışmada (2018) yaşlılık döneminin getirdiği sosyal izolasyon ve sosyal destek mekanizmaların kısıtlılığı ile birlikte psikolojik sıkıntıların ve depresif semptomlarında beraberinde geldiği sonucuna varılmıştır (Taylor vd., 2018). Dolayısıyla buradan yola çıkarak sosyal destek kavramının bireyin hayatında karşılaştığı olumsuz durumlar karşısında güçlü durabileceği, baş etme stratejileri geliştirmesinde yardımcı olabileceği, iyilik halini arttıran bir kavram olduğu ve yaşlılık döneminin getirdiği zorluklarla birlikte sosyal desteğe olan ihtiyacın arttığı, güçlü sosyal destek mekanızlarının yaşlı bireylerin yalnızlık, kaygı, sağlık sorunları gibi birçok farklı noktaya olumlu yönde etki ettiği söylenebilir. Öte yandan aile, arkadaş ve akrabalardan sağlanan sosyal desteğin yanında sanal ortamda sağlanan sosyal desteğin de önemli olduğu düşünülmektedir.

2.SOSYAL DESTEĞİN SANAL GÖRÜNÜMÜ

Sanal sosyal destek kavramı henüz yeni bir kavramdır ve günümüzde yüz yüze olan etkileşimden sağlanan sosyal desteğe oranla daha avantajlı olduğu söylenmektedir. Sanal ağ ve sosyal destek arasında güçlü bir ilişki vardır. Örnek olarak yalnız yaşayan bir bireyin interneti sosyal desteğe ulaşmak için kullanması, bireylerin duygusal durumlarını bir anda birden fazla kişiyle paylaşabilmesi, birçok kişiden yardım ya da bilgi isteyebilmesi üzerine gerekli teselli ve yararı içeren geri bildirimler alınması verilebilir. Sanal ağlardan alınan sosyal desteğin birey üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır ve depresyon, yalnızlık, psikolojik sorunlar gibi durumlarda yaşam standartlarında olumlu gelişmelerin yaşandığı belirtilmiştir (Özdemir Bişkin ve Kocaayan, 2020).

Türkiye'de yaşlı bireylerin internet kullanımları diğer ülkelere göre daha düşük bir düzeydedir (Tansel, 2023). Dünya genelinde yaşlı nüfusu artmaktadır ve yaşlı bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkileyecek durumlara olan hassasiyetleri çoğalmaktadır. Bu faktörler yaşlı bireyleri sosyal izolasyon, yetersiz sosyal temas, depresif semptomlar ve yalnızlık riskleriyle baş başa bırakır. Bu noktada teknolojik gelişmeler sonucunda sanal sosyal ağlar yaygınlaşmaktadır. Yaşlı bireylerin sanal dünyaya entegreleri aktif bir yaşam sürmelerine, sosyal rollerinin devamlılığına, sosyal ilişkilerini devam ettirmelerine, sağlıklı öğrenme ortamının oluşumuna neden olmaktadır (Kusumota vd., 2022). Sanal ağ kullanımının yaşam doyumuna, sosyal destek ve umutsuzluk olgularına olumlu bir etkisi vardır. Ayrıca yaşlı bireylerin gündelik hayatına ve fiziksel/ ruhsal sağlıklarına katkı sunmaktadır (Şahin ve Yıldırım, 2019).

Sonuç olarak yaşlı bireyler sanal ağları; aile, arkadaş gibi sosyal destek mekanizmalarıyla iletişim kurmak amacıyla kullanmaktadır. Bunun sonucu olarakta sosyal çevreleri ile olan ilişkilerinin güçlenmesine fayda sağlamalarına sebep olmaktadır (Hançeroğlu Kandemir ve Pak Güre, 2023). Dolayısıyla yaşlı bireylerin teknoloji ile olan ilişkileri sosyal destek bağlamında olumlu yönde etkilerinin bulunduğu ve bireylerin yaşam standartlarını iyileştirdiği söylenebilir. Diğer bir yandan sanal sosyal destek bağlamında kullanılan arkadaşlık siteleri ve sosyal medya programlarının önemli ölçüde yaşlı

bireylerin yaşam standartlarına etki ettiği düşünülmektedir.

2.1.ARKADAŞLIK SİTELERİ

Günümüzde teknoloji çağında çevrimiçi buluşma uygulamaları yaygın hale gelmişir ve tüm yaş grupları tarafından kullanılmaktadır. Bu sanal ortamlar bağlantı ve duygusal destek sağlamak için önemli hale gelmiştir. Bu işlevdeki siteler çevrimiçi halde bireyler arası eşleştirme sürecini ve istenilen potansiyelde filtrelemeyi kolaylaştırmaktadır. Arkadaşlık ve duygusal aidiyet geliştirilen bu siteler yaşlı bireyler arasında da yaygındır. Boşanmış ya da dul kalan bireylerin daha sık kullandığı görülmektedir ve 2023 Pew araştırma merkezinin bulgularında yaşlı bireylerin %12'sinin bu tür arkadaşlık sitelerini kullandığı, önceki yıllara göre oranların artış gösterdiği belirtilmiştir (Fatime vd., 2024). Dolayısıyla arkadaşlık sitelerinin yaşlı yetişkinler arasında giderek yaygın hale geldiği söylenebilir. Diğer bir yandan internet kullanımının artmasıyla da yeni birileriyle tanışmak için popüler bulunan bu sitelere rehavet artmıştır. Ayrıca genel olarak erkek yaşlı bireylerin arkadaşlık sitelerini daha fazla kullandıkları görülmüştür. Yaşlı bireylerin arkadaşlık siteleri kullanmasının arkadaş edinme, sevilme arayışı, akran saygısı, yalnız kalmamak için sosyal bağlantı bulma isteği, tavsiye ya da sesini duyurma ihtiyacının bulunması gibi nedenleri vardır. Diğer bir yandan eş aramak, bilgi edinmek, bilgi vermek, boş zamanı değerlendirmek gibi nedenler de bulunmaktadır (Tansel, 2023). Yaşlı bireylerin arkadaşlık siteleri kullanması giderek yaygınlaşmakta olduğu ve bağlantılar kurma, sevgi arama, yalnızlığa çare gibi nedenlerin bulunduğu söylenebilir. Diğer bir yandan sosyal medya programlarının da yaşlı bireyler arasında sanal sosyal destek alma anlamında kullanıldığı düşünülmektedir.

2.2.SOSYAL MEDYA PROGRAMLARI

İnsanların teknolojiye ve sosyal medyaya olan erişimleri giderek yaygınlaşmaktadır. Sosyal medya; sohbetlere imkân tanıyan, sosyal etkileşim sağlayan ve mesaj, fotoğraf, simgeler yoluyla iletişim kurulabilen bilgi paylaşımı yapılabilen programlardır. Bireyler arasındaki sanal ilişki ağını kapsamaktadır. Yaşlı bireyler bazında bakıldığında sosyal medya programlarının kullanımı iletişimi, bilgi alışverişini ve paylaşımı kolaylaştırmaktadır (Kusumota vd., 2022). Sosyal medya programlarının yaşlı bireyler tarafından kullanımı yalnızlığı aşabilmek için iletişimde olma isteği ile genelleştirilebilir. Yaşlı bireylerin fotoğraflarını paylaşıma açmaları ya da sohbet etmek gibi faaliyetlerle yalnızlığı aşmayı ve sosyalleştirmeyi getirir. Ayrıca bu tür programlarda yaşlı bireylerin sağlık sorunları hakkında bahsetmesi kendilerini iyi hissetmemelerine neden olmaktadır (Bayrakcı, 2021). 2017 yılında Şentürk, yaptığı bir çalışmada Facebook adlı sosyal medya platformunda yer alan yaşlı bireyleri incelemiştir. Elde edilen sonuçlara bakıldığında yaşlı bireylerin bir gruba aile olma isteklerinin bulunması, akranlarla zaman mekân kısıtlaması fark etmeksizin iletişimde olunması, toplumsal olaylara katkıda bulunulması, modernizeye ayak uyduma hevesi, yakınlarından ya da çevreden bilgi alma ve verme dengesinin korunması, iletişimlerin kesintisiz devamının sağlanması görülmüştür (Şentürk, 2017). Yine farklı bir çalışmaya (2023) göre ise yaşlı bireylerin sosyal medya platformlarını kullanmalarının nedeni sosyal destek almak ve vermektir. Kültürel entegrasyon, kültürel aktivite, sosyal sermaye ve destek mekanizlarını arttırmak, erişimi kolaylaştırmak gibi faktörlerde yaşlı bireylerin sosyal medya platformlarını kullanmaları bakımından önemlidir (Kalınkara, 2023). Diğer bir yandan her geçen gün yenilikler kazanan teknoloji ile sınırlı ilişkisi olan yaşlı bireylerin genç kuşak tarafından izole ve göz ardı edilmesine sebebiyet vermesi gibi risklerde bulunmaktadır (Bayrakcı, 2021). Sonuç olarak yaşlı bireylerin sosyal medya programlarını kullanmaları sanal sosyal destek almalarına sebebiyet verdiği söylenebilir.

3. YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile birlikte insan deneyiminin ve bakış açıların derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Deneyimsel, öznel ve yorumlayıcı bir süreç yansıtan nitel yöntem sosyal hayatın çok yönlü doğasını içeren bakış açıları sunar ve insana dair olguların derinlemesine anlaşılmasını sağlar (Baltacı, 2019). Dolayısıyla çalışmanın temasına uygun olarak sosyal hayatın insanlara getirdiği bakış açılarının derinlemesine incelenmesi uygun görülmüştür. Yapılan çalışmada görüşme tekniği olarak ise yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde belli bir çerçeve içerisinde katılımcıya sorular yöneltilir ve çalışma bakımından daha sağlıklı sonuçlar elde edilmektedir (Uslu ve Demir, 2023). Nitel araştırma yöntemi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile dijitalleşmenin sosyal destek üzerindeki etkilerini görünür kılarak katılımcıların dijital ortamlarda aldıkları ve verdikleri sosyal destek biçimlerini anlamlandırmak, derinlemesine sosyal ilişkilerin kişisel deneyimler ve duygular üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. DİJİTAL İLETİŞİM ARAÇLARINA BAKIŞLARI

Günümüzde dijitalleşmenin yaygınlaşması tüm kesimleri etkilemekle birlikte yaşlı bireyleri de etkilediği bilinmektedir. Bu başlık altında yaşlı bireylerin bu sürece nasıl uyum sağladıkları, bu tür bir iletişim araçlarını nasıl anlamlandırdıkları üzerinde durulmuştur. Katılımcıların dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasına yönelik ne düşündükleri, yaşanan bu değişimi olumlu ya da olumsuz olarak nasıl değerlendirdikleri nedenleriyle birlikte belirtmeleri istenmiştir. Tüm katılımcılar dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla ilgili olumlu ve olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır. "Tabii sosyal medyanın iletişimi çok etkili oluyor o konuda güzel bir şey ama doğru yönde kullanılırsa güzel bir şey. Olumsuz yanı da var çocuklar çok çabuk etkileniyor. O şekilde büyüdükleri zaman ilerde sorun oluşabiliyor. Yani genel anlamda olumlu bir şey. Dediğim gibi dünyayla iletişimi kolay, iletişimi kolay yani. Eskiden mesela bu kadar kolay iletişim yapılamıyordu." (Adem Bey, 65 Yaş), "İyi yönden kullanırsak iyi düşünüyorum…Kötü yönlerde var yani. Acil bir durumda ulaşıyorsun, hasta olduğun zaman hastaneye ulaşıyorsun, haberleşiyorsun mesela… Ailenle görüşüyorsun. Kötü (olumsuz) olarak insanları bozuyor gençleri bozuyor.'' (Hediye Hanım, 65 Yaş), "İyidir iyi yerinde kullandığın zaman iyidir. İyi bir haberleşme araçları.'' (Orhan Bey, 65 Yaş), "Biraz sınırlı olması lazım bazı şeylerin sınırlandırılması lazım. Birazda ihtiyaç var mesela bunlara ama. İnternet mesela, diyelim ki alışverişte, para transferinde gibi şeylerde kolaylıklar oluyor ama eskiye nazaran tamamen muhabbet akrabalık komşuluk bir şey kalmadı. Bu anlamda olumsuz diyorum.'' (Ali Bey, 65 Yaş), "Çok iyi oldu ama sosyalleşmek, yüz yüze görüşmek azaldı. Herkes çekilmiş bir kenara kendi cep telefonuyla uğraşıyor. Gelişmeye, teknolojiye evet. Bir tane cep telefonu 20 senenin öncesinde 20 aletin işini görmüş oluyor. Faks, teyp, radyo hepsini attı" (Celal Bey, 66 Yaş).

Katılımcıların yaptıkları değerlendirmelere bakıldığında iletişim, sosyal destek, acil durumlarda ulaşım, haberleşme, online alışveriş, internet, dijital bankacılık, hayatı kolaylaştırması gibi noktalarda olumlu yönde değerlendirmeler yapmışlardır. Çocukları ve gençleri olumsuz yönde etkilemesi, eskiye göre insanlar arası yüz yüze etkileşimin azaltması, komşuluk ve akrabalık gibi sosyal destek mekanizmaları ile olan iletişimin zayıflaması gibi noktalarda ise dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasında olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Literatürde Sözlü Kültürden Dijital Kültüre İletişim ve İletişim Araçlarının Tarihsel Kökenleri konulu çalışmaya bakıldığında zamanla yaygınlaşan dijital iletişim araçlarıyla birlikte iletişim süreçleri devrimsel süreçlere girmiştir. İnternet temelli iletişim açık hale gelmiştir, geleneksel iletişim araçları yerini online platformlara bırakmıştır. Yaşanan bu devrim sonucunda toplumsal yapı ve buna yön veren araçlar davranış ve değer kalıplarını da değiştirmiştir (Süllü, 2018). Sosyal destek mekanizmalarının değişimi üzerine yapılan farklı bir çalışmaya bakıldığında ise teknolojinin sosyal yapıyı etkilediği, bize kazandırdıklarıyla birlikte kaybettirdiklerinin de olduğu, iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla eş, akraba, komşular gibi sosyal destek mekanizmaları arasında olan ilişkilerin zayıfladığı belirtilmiştir (Ayçiçeği vd., 2025). Farklı bir çalışmada ise dijitalleşmenin artmasıyla birlikte her alanda kullanılan cihaz teknolojilerinin artması, internetin kolay erişilebilir olması, telefonlar üzerinde haberleşmenin, iletişimin, online alışverişlerin hızlı bir şekilde yapılabilmesi noktasında olumlu yönde etkilerinin olduğu ifade edilmiştir (Beyaz Özbey, 2022). Dolayısıyla ilgili literatür taramasına bakıldığında dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla hayatımız farklı bir yöne evrilmiştir ve yerini online platformlara bırakmıştır. Bunun sonucunda ise değer ve davranış kalıpları, sosyal destek mekanizmalarıyla olan ilişkiler, iletişim biçimleri de farklı bir yöne evrilmiştir. Diğer bir yandan iletişim araçları ile haberleşme, iletişim, erişebilirlik daha da kolaylaşmış ve hayatımızın yadsımaz bir noktası olmuştur. Sonuç olarak dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasının olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğu, katılımcılardan elde edilen sonuçların bu bağlamda literatür ile uyuştuğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. DİJİTAL İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANIM BİÇİMLERİ

Bu başlık altında bireylerin dijital iletişim araçları, site ve uygulamaları ne amaçla kullandıkları, ihtiyaçlarını ne düzeyde karşıladığı incelenmiştir. Tüm katılımcılar dijital iletişim araçları, site ve uygulamaları kullandıklarını ifade ederken farklı amaçlarda kullanımlar dile getirmişlerdir. "Telefon var akıllı telefon, internet kullanıyorum çok az. Bankacılıkta kullanıyorum, bazı ilahilerde kullanıyorum vakit geçirmek için…İletişim için kullanıyorum, yetiyor bana. Komşularla, akrabalarla mesajlaşmak için kullanıyorum, işimi kolaylaştırıyor. Para aktarıyorum, para göndertiyorum kendime. Zaman kazandırıyor evet" (Selman Bey, 75 Yaş), "kullandığımda iletişim ve resmi işlemleri takip etmek için, banka işlemleri, fatura ödemelerimiz oluyor. iyi düzeyde karşılıyor (ihtiyaçlarımı), bankaya gitmeden iş hallediyoruz. Haberleşme, vakit geçirme için. Facebook WhatsApp artık arkadaşımız oldu bizim." (Mehmet Bey, 69 Yaş), "görüşme için iletişim için kullanıyorum. Instagram WhatsApp kullanıyorum akrabamdan çevremden kopmamak için, bazı şeylerden haberdar olmam için, yemek tarifleri için kullanıyorum. (Fatma Hanım, 71 Yaş), "haber izliyorum, havadis alıyorum, arkadaşlarla haberleşiyorsun mesela kim öldü kim kaldı. yoksa bana kim diyecek o öldü?'' (Orhan Bey, 65 Yaş), "genellikle sohbet amaçlı eş dost sohbetleri zaman zamanda iş ile ilgili paylaşımlar yapıyorum. Fazlasıyla bile karşılıyor (ihtiyaçlarımı)

tamamını kullanamıyoruz bile öyle söyleyeyim" (Emin Bey, 68 Yaş), "arkadaşlarla görüşüyoruz ev halkıyla görüşüyoruz, pikniğe falan gidince de fotoğraf çekip eğleniyoruz, son dakika haberlerine bakıyorum, filmlere maçlara bakıyorum. Ya işte biraz vakit geçiyor hem de haber almak için" (İlhan Bey, 65 Yaş), "sana bir şey söyleyeceğim mesela mesaj atarım sesli mesaj atarım… Mesela seni özledim seninle iletişim kurarım, torunlarımı uzakta hala arıyorum konuşuyorum, durum atıyorum öyle yani bana yetiyor." (Hediye Hanım, 72 Yaş). Alınan yanıtlarda katılımcıların kullanım biçimlerine bakıldığında iletişim, haberleşme, dijital bankacılık, vakit geçirme, sosyal destek mekanizmalarıyla irtibat, resmi işleri takip, sosyal çevreden kopmama, hayatı kolaylaştırma ve zaman kazandırma, gündem takibi, sosyal destek gibi noktalarda dijital iletişim araçlarını kullandıkları görülmektedir. Elde edilen bulgular bağlamında literatüre bakıldığında bir çalışmada (2023) iletişim, bankacılık, alışveriş, sağlık gibi alanlarda dijital iletişim araçları kullanılmaktadır. Dijital iletişim araçlarının kullanımı yaşlı bireyler için refahı arttırıcı bir faktör olarak belirlenmiştir ve sosyalleşmeye teşvik etmekte olduğu bilgisi yer almaktadır. Yine bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında yaşlı bireylerden oluşan katılımcıların farklı amaçlarda bu tür iletişim araçlarını kullandıkları görülmüştür. Sosyal medya, iletişim, gündem takibi, arkadaşları hakkında bilgi edinmek, vakit geçirmek, sosyalleşmek gibi noktalarda sonuçlar elde edildiği belirtilmiştir (Hançeroğlu Kandemir ve Pak Güre, 2023). Bu bağlamda Tuna Uysal'ın yaptığı farklı bir çalışmada yaşlı bireylerin dijital iletişim araçları kullanmasında iletişim, sosyal destek, sosyal destek mekanizmalarıyla haberleşme halinde olmak gibi amaçlar da sıralanmıştır (Tuna Uysal, 2020). Dolayısıyla katılımcıların belirttiği dijital iletişim araçlarını kullanım biçimlerine bakıldığında sosyalleşme, sosyal destek, irtibat, iletişim, haberleşme, alışveriş, gündem takibi gibi bulguların olduğu görülmüştür ve elde edilen bulguların ilgili literatür tarafından desteklenir nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.3. SANAL SOSYAL DESTEK KULLANIMLARI

Yaşlılık döneminde sosyal desteğin büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte yaşlılık döneminde sosyal destek ihtiyacı farklı yollarla karşılanabilmektedir. Bu başlık altında yaşlı bireylerin kullandığı site ve uygulamaların hayatlarında nasıl bir yer kapladığı ve moral, motivasyon, tavsiye, bilgi paylaşımı gibi noktalarda sosyal destek ihtiyacını hangi düzeyde karşıladığı konusu değerlendirilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde sanal sosyal desteğin hayatlarındaki yerinin aktarılması istenmiştir. 28 katılımcı ile yapılan görüşmede 23 katılımcı net olarak dijital iletişim araçlarının hayatlarında önemli bir yeri olduğunu belirtmiştir. "Hayatımda önemli yeri var, bunlardan faydalanıyorum. İşimi takip ediyorum, haberleri takip ediyorum, eş dostla görüşüyorum, alışveriş yapıyorum, görüşlerimi mesela Facebook'ta WhatsApp'ta paylaşıyorum. Gruplarımız var mesela beğendiklerimiz tebrik ediyoruz beğenmediklerimizi tenkit ediyoruz. Dini bilgileri gruptaki arkadaşlarla paylaşıyorum onların da bu bilgilerden faydalanmasını sağlıyorum" (Adem Bey, 74 Yaş), "çok önemli yeri var hayatımda, her şeyden haberim oluyor" (Gül Hanım, 74 Yaş), "çok iyi bir şey lazım olduğunda, benim için çok önemli. Mesela telefonum olmadığında duramıyorum canım sıkılıyor, aradığımda rahatlıyorum ne yapıyorlar ne ediyorlar diye. Konuşunca rahatlıyorum. Derdimi anlatıyorum, moral motivasyon hepsini gideriyor. (Sultan Hanım, 65 Yaş) gibi ifadeler ile katılımcılar dijital iletişim araçlarının hayatlarındaki önemini vurgulamıştır. Bu noktada yapılan bir araştırmada geçmiş yıllara nazaran yaşlıların dijitalleşmeye olan katılımlarının ve ilgilerinin arttığı görülmektedir. Dijitalleşmenin bireyler için günlük yaşam pratiklerinde, bilgiye erişim biçimlerinde, iletişim tarzlarında ve hizmetlere katılım noktasında önemli bir yeri olduğu belirtilmiştir (Dizbay, 2025). Dolayısıyla katılımcıların dijital iletişim araçlarını hayatlarında önemli bir yerde görmeleri literatür tarafından desteklenmektedir.

Diğer bir yandan katılımcılara kullandıkları dijital iletişim araçları, site ve uygulamaların sosyal destek ihtiyaçlarını ne düzeyde karşıladığına yönelik bir değerlendirme istendiğinde 23 katılımcı dijital iletişim araçları, site ve uygulamaların sosyal destek ihtiyaçlarına karşıladıklarını belirtmiştir. "Olmazsa olmaz olmazsa olmaz yani, bu dönemde en yüksek derecede sağlıyor (sosyal destek ihtiyacımı)" (Hamit Bey, 65 Yaş), "karşılıyor tabii, görme imkanım olmuyor haber alabiliyorum, özlemimi gideriyor böylece, içim rahatlıyor, kendime geliyorum" (Ömer Bey, 65 Yaş), "en azından ihtiyacımı gideriyor, kimselere gidemeyince sesini duyuyorsun" (Ferda Hanım, 70 Yaş), "karşılıyor (sosyal destek ihtiyacımı), canım sıkıldı bakıyorum sanki rahatlıyorum, arıyorum abilerimi arkadaşlarımı bana iyi geliyor"(Fikriye Hanım, 65 Yaş), ''telefonla falan iyi karşılıyor. Yürüyemiyorum benden uzaklar, gidemiyorum o yüzden çok iyi geliyor bana, özlem giderebiliyorum, dertleşebiliyorum'' (Nermin Hanım, 70 Yaş), "şu anda bütün görüşmeler aşağı yukarı bayramlarda dahil cenazelerde dahil bu sosyal medyada bir çoğunlukla karşılanıyor. Eskiden olan canlı görüşmelere engel olduğu için de çünkü dostluk akrabalık arkadaşlık sosyal medyaya taşınmış oluyor" (Emin Bey, 68 Yaş). gibi ifadeler ile katılımcılar sanal sosyal desteğin hayalılarındaki yerini beyan etmişlerdir. Fiziksel mesafeler sebebiyle yüz yüze görüşme fırsatı bulamadıklarında, özlem duyunca ve karşı tarafın sesini duymak, ondan haberdar olmak gibi durumların sosyal destek ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bu noktada ilgili literatüre bakıldığında İnternet kullanımının yayılması ve iletişim kanallarının değişip gelişmesiyle birlikte sanal yollardan sosyal destek ihtiyacı karşılanabildiği ifade edilmiştir.

Günümüzde sanal sosyal destek yüz yüze sağlanan sosyal desteğe nazaran daha çok ön plana çıkmaktadır ve sanal sosyal desteğe alan sağlamaktadır. Diğer bir yandan belirli sağlık problemlerinin oluşu ve fiziksel rahatsızlıklar sosyal desteği kısıtladığından sanal sosyal destek bu noktada önem kazanmaktadır (Özdemir Bişkin ve Kocaayan, 2020). Yaşlı Bireylerin Sosyalleşmesinde Dijital Teknolojinin Rolü konulu yapılan bir araştırmada ise (2020) yaşlı bireylerin dijital iletişim araçlarıyla ilişkisinin her geçen gün arttığı ve bu sayede bireylerin toplumsal hayata katılımının arttığı, sosyal izolasyonun azaldığı, sosyal destek mekanizmalarıyla iletişim halinde olduğu, bilgi alıp bilgi verme dengesinin kurulabildiği, her alanda hayat kolaylaştırıcı rolde olduğu belirtilmiştir. Ayrıca dijital iletişim araçları kullanan bireylerin kendini daha az yalnız hissettiği, yaşam kalelerinde artışların meydana geldiği, iletişim ve Sosyal destek anlamında bireylerin bu tür araçları kullandıkları belirtilmiştir. aile arkadaş ve torunlarıyla bu yollarla iletişim kurduklarında coğrafi sınırları ortadan kaldırdıklarını düşündükleri, sanal platformlarda görüşebildiklerinde sosyal destek almak ve sağlamak adına iyi hissettikleri ve yaşam kalitelerinin arttığı, yalnızlık duygusunu daha az hissettikleri sonucuna ulaşıldığı görülmüştür (Tuna Uysal, 2020). Farklı olarak yaşlılarda teknoloji kullanımının toplumsal hayata katılma ve başarılı yaşlanma etkisinin incelenmesini içeren bir araştırmada (2023) günümüz çağında dijital iletişim araçlarıyla birlikte yaşlıların sosyal çevresi ile olan ilişkilerinin güçlendirmesi ve sosyal izolasyonu azaltmada etkili olduğu, sanal sosyal destek yararlanıcıları olabildiği ifade edilmiştir (Hançerlioğlu Kandemir ve Pak Güre, 2023). Bu doğrultuda dijital iletişim araçlarının, site ve uygulamaların sosyal destek ihtiyacını giderebildiği, sosyal destek ve dijital iletişim araçları kullanımı arasında güçlü ilişkiler olduğu, sosyal destek mekanizmaları ile telefon, internet aracılığıyla görüşmenin sağlanmasının bireylere sosyal destek bağlamında iyilik halinin devamının sağlanmasında yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır ve elde edilen sonuç literatür ile paralellik göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışma dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla yaşlı bireylerin yaşamlarımda sanal sosyal destek kavramını incelemek, sanal sosyal desteğin yaşlı bireylerin hayatlarına olan etkilerini görmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. 65 yaş ve üzeri bireylerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve nitel veriler ile sosyal destek kavramının sanal sosyal desteğe dönüşmesi doğrultusundaki etki ve izlenimlerine değinilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda farklı temalar ortaya çıkmış ve tüm bulgular literatür ile paralellik göstermiştir. Katılımcıların dijital iletişim araçlarının yaygınlaşmasına dair ilettikleri üzerine tüm katılımcıların dijital iletişim araçlarını olumlu ve olumsuz olmak üzere değerlendirdiği ortaya çıkmıştır. Sosyal destek, iletişim, ulaşım, haberleşme, internet gibi noktalarda olumlu değerlendirilirken yüz yüze etkileşimi azaltması, iletişimi zayıflatması, çocuk ve gençlere doğru örnek teşkil etmemesi sebebiyle olumsuz olarak değerlendirildiği sonucuna varılmıştır. Farklı olarak katılımcıların dijital iletişim araçlarını hangi biçimlerde kullandıkları üzerine sonuçlar elde edilmiştir. Burada katılımcıların iletişim, haberleşme, vakit geçirme, irtibat kurma, gündem takibi, sosyal destek alma ve verme amaçlarıyla dijital iletişim araçları, site/ uygulama kullandıkları görülmüştür. Bu noktada sanal sosyal destek kullanımlarına dair önemli sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların birçoğu için dijital iletişim araçlarının hayatlarında önemli bir yeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir yandan yapılan bu çalışmada yine birçok katılımcı dijital iletişim araçları, site ve uygulamaların sosyal destek ihtiyaçlarını karşıladığı sonucu elde edilmiştir. Yüz yüze görüşme imkânı olmadığında, özlem anında, haberdar olmak ve haber vermek istendiğinde gibi durumlar oluştuğunda sosyal destek ihtiyaçlarının giderildiği görülmüştür. Elde edilen bulgular ışığında bazı öneriler geliştirilmiştir:

•Yaşlı bireylerin dijital araç kullanımını ve işlevini artırmak için dijital okuryazarlık eğitimleri düzenlenmelidir.

•Yaşlı dostu, sade ve erişilebilir dijital platformlar tasarlanmalıdır.

•Dijital ortamlarda güvenli iletişim için farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

•Dijital sosyal desteğin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkileri karma yöntemlerle incelenmelidir.

•Bilinçlendirme anlamında çalışmalar arttırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abay Alyüz, S. B., “Sosyal Desteğin Birey Yaşamında Önemi ve Sosyal Hizmet”. Talim 4/1 (Haziran2020), 115-134. https://doi.org/10.37344/talim.2020.4.

Ayçiçeği, Ş., Mengü, E., & Yaman, Ö. M. (2025). Sosyal Destek Mekanizmalarının Değişimi Üzerine Sosyal Tarih Araştırması. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi(88), 58-76. https://doi.org/10.26650/jspc.2025.88.1462354

Aydıner Boylu, A., & Günay, G. (2018). Yaşlı Bireylerde Algılanan Sosyal Desteğin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7(2), 1351-1363. https://doi.org/10.15869/itobiad.369988.

Softa, H., Bayraktar, T., & Uğuz, C. (2016). Yaşlı Bireylerin Algılanan Sosyal Destek Sistemleri, Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Etkileyen Faktörler. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 9(1), 1-12.

Shen T, Li D, Hu Z, Li J, Wei X. (2022). The impact of social support on the quality of life among older adults in China: An empirical study based on the 2020 CFPS. Front Public Health. 7;10:914707.

Dehghankar, L., Valinezhad, S., Amerzadeh, M. vd. (2024). Algılanan Sosyal Destek İle Engellilik Arasındaki İlişki Ve Yaşlı Yetişkinlerde Algılanan Stresin Aracılık Rolü. BMC Geriatr 24 , 276. https://doi.org/10.1186/s12877-024-04871-z 1-7.

Taylor HO, Taylor RJ, Nguyen AW, Chatters L. (2018). Social Isolation, Depression, and Psychological Distress Among Older Adults. J Aging Health, 30(2):229-246.

Özdemir Bişkin, S., & Kocaayan, F. (2020). Sanal Sosyal Destek Ölçeği'nin Türk Kültürüne Uyarlanması/ Adaptatıon Of Onlıne Socıal Support Scale To Turkısh Culture. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(75), 1517-1533. https://doi.org/10.17755/esosder.682268.

Tansel, B. (2023). Yaşlı Yetişkinlerde Dijital Flört Uygulamaları Kullanım Pratikleri Üzerine Bir Saha Çalışması. Felsefede ve Sosyal Bilimlerde Yaşlılık. 141-162.

Kusumota L, Diniz MAA, Ribeiro RM, Silva ILCD, Figueira ALG, Rodrigues FR, Rodrigues RAP.(2022). Impact of digital social media on the perception of loneliness and social isolation in older adults. Rev Lat Am Enfermagem., 30:e3573.

Hançeroğlu Kandemir, B., & Pak Güre, M. D. (2023). Yaşlılarda Teknoloji Kullanımının Toplumsal Hayata Katılıma Ve Başarılı Yaşlanmaya Etkisinin İncelenmesi. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi (22), 60-82. Https://Doi.Org/10.46218/Tshd.1335473

Fatima, M., Noah, N., & Das, S. (2024). Exploring Older Adults' Perceptions And Experiences With Online Dating. Arxiv. Https://Doi.Org/10.48550/Arxiv.2410.19783

Şentürk, Ş. D. (2017). 60 Yaş Üstü Bireylerin Sosyal Ağlarda Yer Alma Motivasyonları: Facebook Örneği. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 1(2), 183-195.

Bayrakcı, Yaşlılık Ve Yaşlı Bireylerin Sosyal Medya Kullanımı. Yaşlılık Ve Yaşlı Bireylerin Sosyal Medya Kullanımı Mayıs 2021. Kitapta: Ekonomik Ve Sosyal Boyutlarıyla Yaşlılık (S.141- 158) Yayımcı: Gazi Kitabevi.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388.

Uslu, F., & Demir, E. (2023). Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 40(1), 289-299.

Kalınkara, V. Sarı, İ. (2023). Yaşlı Bireylerin Sosyal Medya Kullanımı ve Yaşlanma Algısı. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 27(1), 87-102.

Tuna Uysal, M. (2020). Yaşlı Bireylerin Sosyalleşmesinde Dijital Teknolojinin Rolü: Dijital Yaşlılar Üzerine Bir Çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(50), 43-59.

Dizbay, S. (2025). Türkiye'de Yaşlıların Dijital Teknoloji Kullanımı: Nicel Bir İnceleme. Senectus, 3(1), 129-153.

https://doi.org/10.26650/senectus.2025.3.1.0772

Beyaz Özbey, İ. (2022). Dıjıtalleşme, Sosyal Medya Ve Rısk Toplumu. İmgelem, 6(10), 141-158. Https://Doi.Org/10.53791/İmgelem.1053815

Şahin, B., & Yıldırım, A. (2019). Yaşlı Bireylerde İnternet Kullanımı İle Yaşam Doyumu, Algılanan Sosyal Destek Ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 12(2), 97-106.

Süllü, Z. (2018). Sözlü Kültürden Dijital Kültüre İletişim ve İletişim Araçlarının Tarihsel Kökenleri. Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (1), 119-135.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada, yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.+-

Yaşlı Bireylerin Gündelik Yaşam Pratiklerinde Dijital Teknolojinin Yeri: Nitel Bir Araştırma

Aleyna Tanrıverdi[1], Enver Mengü[1]

[1]İstanbul Medeniyet Üniversitesi, tanriverdi.aleynaa@gmail.com, enver.mengu@medeniyet.edu.tr

Gündelik yaşamda her yaştan bireyin olduğu gibi yaşlı bireylerin de iletişim kurma, sosyalleşme, sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi birçok ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlarını giderme konusunda bireylerin gündelik yaşamlarında dijital teknolojiyi hangi alanlarda ne amaçlara yönelik kullandıkları, hangi dijital teknoloji araçlarını ne sıklıkla kullanabildikleri ve bu araçları kullanma sürecindeki deneyimleri gündelik yaşamlarındaki dijital teknolojinin yerine göre değişiklik göstermektedir. Günden güne nüfus içerisindeki oranı artan yaşlı bireylerin de dijital teknolojinin gündelik yaşamları içerisindeki yerinin ve dijital teknolojiyi kullanım biçimlerinin anlaşılması önem taşımaktadır. Nitekim özellikle sağlık problemleri, ekonomik zorluklar ve kuşak çatışması gibi faktörler nedeniyle ciddi sosyal sorunlar yaşayan yaşlı bireylerin dijital teknoloji deneyimleri gündelik pratiklerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda araştırma, yaşlı bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde dijital teknolojinin yerinin anlaşılmasını hedeflemektedir. Öznel deneyimlerini kendi perspektiflerinden aktarma imkanı tanıması nedeniyle nitel araştırma yönteminin tercih edildiği bu araştırmada, aynı amaçla uyumlu olarak fenomenoloji deseninden yararlanılmıştır. Bu kapsamda 65 yaş ve üzerinde, dijital teknoloji aracı kullanmakta olan 14 yaşlı birey ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre öncelikle yaşlı bireylerin dijital teknolojiyle olan ilişkilerinde eğitim, sağlık ve çalışma durumlarının önemli derece etkili olduğu görülmüştür. Bunun yanında yaşlı bireylerin dijital teknolojiye adaptasyon sürecinin zor olduğu ve dijital teknoloji araçlarını kullanırken desteğe ihtiyaç duydukları, dijital teknolojiyi gündelik yaşamlarında sıklıkla yakınlarıyla iletişim kurmak ve boş vakitlerini eğlenceli geçirebilmek amacıyla kullandıkları, yetersiz bilgi birikimi ve taşıdıkları güvensizlik duygusu sebebiyle çoğu zaman dijital teknolojiye mesafeli kaldıkları anlaşılmaktadır. Buradan hareketle de dijital teknoloji deneyimlerini daha verimli geçirebilmeleri adına yaşlı bireylere yönelik dijital destek hattının kurulması, olası problemlere karşı bilinçlendirme eğitiminin ve dijital okuryazarlık eğitiminin verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Teknoloji, Teknoloji Algısı, Teknoloji Deneyimi, Yaşlılık.

GİRİŞ

Zaman içerisinde gelişerek ilerleyen teknoloji hayatın eğitim, sağlık, eğlence, iletişim, alışveriş gibi birçok alanına yansımış ve bu alanları da değiştirmeye başlamıştır. Bu değişimden toplumundaki diğer bireyler gibi yaşlı bireyler de doğrudan etkilenmiştir. Nüfusun içerisinde niceliksel olarak gittikçe büyüyen bir konum edinmeye başlayan yaşlı bireylerin (TÜİK, 2024), gündelik yaşam pratiklerinde teknolojinin kolaylaştıran yönlerini kullanabilmeyi öğrenmeleri hayatlarını daha kaliteli bir şekilde yaşayabilmeleri ve günümüz çağına ayak uydurabilmeleri açısından önem taşımaktadır (Tuna-Uysal, 2020: 46). Nitekim günümüz yaşantısında yaşlıların birçok alanda dijital teknoloji araçlarını aktif bir şekilde kullanmaya başladıkları görülmektedir.

Yaşlıların Sık Kullandığı Dijital Teknoloji Araçları

Yaşlılar tarafından en fazla kullanılan dijital teknoloji araçları akıllı telefon ve tablet, bilgisayar, internet, sosyal medya ve elektronik ticaret olarak öne çıkmaktadır.

İlk olarak kişiselleşebilmesi, hafif ve küçük boyutta olması sayesinde akıllı telefonlar ve tabletler yaşlıların gündelik yaşamının önemli bir parçası olmuştur. Günümüz gündelik yaşamı içerisinde gidilecek konumu bulma, mesajlaşma, görüntülü iletişim ve sosyal medya mecralarına erişebilme gibi pratikliği ile yaşlı bireylerin tüm gün ihtiyaç duydukları bir araç haline gelmiştir (Yıldırım vd., 2019: 26). İkinci olarak gündelik yaşamda ev işlerinden çevrimiçi bankacılığa, ev eşyalarının robotik sistemlerinden televizyon yayıncılığına kadar birçok alanda yararlanma imkanı sunan bilgisayar da yine yaşlılar tarafından kullanılan dijital teknoloji aracı olarak öne çıkmaktadır (Işıklı ve Küçükvardar, 2016: 56-59-62). Üçüncü olarak anlık güncel haber paylaşmak, bilgi ve tecrübe paylaşmak, çevrimiçi alışveriş yapmak, çevrimiçi video oyunu oynamak ve kişisel ilgi alanlarına yönelik içeriklere ulaşmak gibi daha farklı amaçlar da internetin yaşlılar tarafından sık kullanılan dijital teknoloji aracı olmasının nedenleri olarak sayılabilir (Arslan-Doğan, 2023: 6). Dördüncü olarak sosyal medya ağları yaşlılara, düşüncelerini ilgililerine kolayca iletebilmelerini, arkadaşlık kurabilmelerini, birden fazla kişi ile aynı anda iletişim kurabilmelerini ve kolaylıkla her yerden ulaşılabilinmelerini sağladığı için sık kullanılmaktadır (Albayrak, 2020: 40-41). Beşinci dijital teknoloji aracı olarak öne çıkan elektronik ticaret ise yaşlılara mağazaları gezerek alışveriş yapmaları yerine oturduğu yerden erişebilme, kullanıcı yorumlarını okuyabilme, 7/24 çevrimiçi mağazalarda dolaşabilme, fiyat karşılaştırmasını yaparak en uygununu bulabilme, ürünler hakkında anında detaylı araştırma yapabilme gibi sunduğu kolaylıklar nedeniyle tercih edebilebilmektedir (Sarısakal ve Aydın, 2003: 83-84).

Yaşlıların Dijital Teknoloji Kullanım Amaçları

Yaşlıların dijital teknoloji araçlarını en sık kullanma amaçları arasında iletişim, alışveriş, eğlence, kültürlenme, bilgiye ulaşma ve mobil işlemler dikkat çekmektedir.

İlk olarak gelişen teknoloji ile iletişimin gündelik yaşamda sıklıkla kullanılan akıllı telefon, tablet ve bilgisayar aracılığı ile yapılması diğer yaşlardaki bireyler gibi yaşlı bireylerin de yakın çevreleri ile etkileşimde bulunmasında olumlu yönde katkı sağlamıştır (Çakır, 2004: 169). İkinci olarak fiziksel mağazalardaki güven duygusundan kaynaklı tercih edilen geleneksel alışveriş yönteminin yanında dijital teknoloji kullanımını artırmasıyla daha kolay yapabildikleri çevrimiçi alışveriş de yaşlı bireyler arasında yaygınlık kazanmaktadır (Yılmaz, 2018: 332-333). Üçüncü olarak sosyal medya platformlarının artmasına bağlı olarak eğlenmek için Youtube, Intagram, Facebook, X, Spotify gibi mecralara yönelim gösterilmeye başlanmıştır (Kırık ve Altun, 2018: 114). Dördüncü olarak kültürlenme bağlamında yaşlı bireyler müzelere, okumak istediği kitaplara, müziklere, sergilere, çevrimiçi kültürel etkinliklere, dijital platformlara özel dizi, film veya video içeriklerine ve merak ettiği şehrin sokaklarını dahi uzun bir uğraş sağlamadan bulabilmektedir (Güzel, 2016: 86). Beşinci olarak bilgiye ulaşmak anlamında Google scholar gibi sadece sadece akademik temelde makale, dergi gibi yayınlara erişebilinmesi, haber ajansları aracılığı ile telefon, tablet veya bilgisayar üzerinden dünya çapındaki herkesi ilgilendiren bilgilere ulaşabilinmesini yine bilgi toplumunun getirileri olan dijital teknoloji araçları ile sağlanılmaktadır (Ortaş, 2018: 226-227). Altıncı olarak dijital platform ve uygulamaların kullanımı da mobil işlemler üzerinden artış göstermiştir. Sadece bireyler değil kurumlar ve özel işletmeler de müşterileri ile daha iyi etkileşim kurabilmek amacı ile hizmetlerinin ihtiyacına yönelik mobil işlemlerini gerçekleştirebilecekleri uygulamalar üretmektedirler (Yıldırır, 2019: 24). Yaşlılar için de mobil işlemler yine dijital araçları kullanım sıklığı olarak öne çıkmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı; 65 yaş ve üzerindeki yaşlı bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde dijital teknolojinin yerinin değerlendirilmesidir. Bunu yaparken nicel araştırmalarda başvurulan konu odaklı verileri sistematik bir hale getirmek yerine incelenen durum ve olgunun yani yaşlı bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde dijital teknolojinin derinlemesine ele alınarak anlaşılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseninden yararlanılmıştır. Fenomenolojik araştırma deseni; bireylerin öznel deneyimlerini esas almakta, olguyu algılama ve deneyimleme şekillerine odaklanmaktadır (Cresswell, 2018: 77). Araştırmacılar bu desende sorunsallaştırdıkları bir fenomeni tanımlar ve araştırmanın evrenini oluşturan bireyler için araştırma konusunun nasıl algılandıklarına anlamlandırdıklarına odaklanırlar. Burada amaç fenomeniyi deneyimlemiş küçük gruplardan veri toplamak ve bu küçük gruplardan çıkan veriler ile ilgili bir yorumlamalarda da bulunmaktır. Fenomenolojik desen ile her bir bireyin ayrı ayrı dijital teknolojiyi kullanım amaçlarına, yaşamlarındaki yerine, dijital teknoloji ile uyum süreçlerine odaklanabilme imkanı sunabileceği düşünülmektedir. Dijital teknoloji fenomenisinin deneyimlenmesi, kriterlere uyan 12 yaşlı birey ile yapılacak görüşmeler sayesinde öznel veriler elde edilmesi hedeflenmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada nitel veri toplama araçlarından görüşme ve görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Her ne kadar yapılandırılmış görüşmenin sınırlarının belli olması verilerin analiz edilmesinde kolaylık sağlıyor, yapılandırılmamış görüşmenin akışının ise daha esnek olması araştırmacıya alan tanıyor olsa da yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanımı araştırma özelinde artıları bulunmaktadır. Yaşlı bireyler özelinde yapılacak olan bu araştırmada daha önceden hazırlanmış sorular sayesinde elde edinmek istenen verilere ulaşılması hedeflenmiştir. Ayrıca görüşme sürecinde araştırma açısından önem arz edebilecek bilgilere ulaşıldığında daha detaylı anlaşılabilmesi için katılımcı odağında ek sorular sorulabilmesini sağlayacaktır. Bahsedilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşmenin özellikleri sayesinde katılımcılar ile yapılacak görüşmeler; yapılandırılmış görüşmeye kıyasla biraz daha sohbet havasında geçebilecek, yaşlı bireylerin de araştırma sorularına samimi ve istekli cevaplar vermesi hedefine ulaşılacağı düşünülmektedir. Verilerin kendilerinden toplanıldığı katılımcıların demografik verileri tabloda iletilmiştir (Tablo-1):

Katılımcı	Demografik Veriler						
	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Gelir Durumu	Sağlık Durumu	Yaşam Şekli
B.Ş.	Erkek	69	Evli	İlkokul	10.000-20.000	Yaşa bağlı	Eşi ile
N.D.	Erkek	65	Dul	İlkokul	10.000-20.000	Hemodiyaliz	Aile üyeleri
E.T.	Kadın	65	Dul	İlkokul	10.000-20.000	Yaşa bağlı	Aile üyeleri
K.Ç.	Erkek	68	Bekar	İlkokul	20.000-40.000	Kalp hastası	Aile üyeleri
A.C.	Kadın	70	Evli	Yok	Yok	Yaşa bağlı	Eşi ile
H.L.	Kadın	68	Evli	İlkokul	20.000-40.000	Yaşa bağlı	Eşi ile
S.F.	Erkek	65	Dul	İlkokul	10.000-20.000	Yaşa bağlı	Aile üyeleri
P.O.	Kadın	65	Dul	İlkokul	20.000-40.000	Yaşa bağlı	Aile üyeleri
U.R.	Erkek	65	Evli	İlkokul	20.000-40.000	Bağırsak kanseri	Eşi ile
Z.I.	Erkek	75	Evli	İlkokul	10.000-20.000	Yaşa bağlı	Eşi ile
M.Y.	Kadın	83	Evli	İlkokul	10.000-20.000	Göğüs kanseri	Eşi ile
S.M.	Erkek	81	Evli	İlkokul	20.000-40.000	Kalp hastası	Eşi ile

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Verileri

BULGULAR

Bu bölümde 65 yaş ve üzerindeki bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde dijital teknoloji araçlarını ve uygulamaları kullanım durumlarına yönelik bulgulara yer verilmiştir. Görüşmeler sonucu yapılan analiz ile oluşturulan tema ve kategoriler altında görüşmelerden alıntılar yapılarak elde edinilen bulgular ifade edinilmiştir (Tablo-2):

Tema	Tema ve Alt Tema Dağılımı
	Alt Tema
1. Dijital Teknolojiyi Kullanım Alanları	1.1. Bilgiye ulaşma (2)
	1.2. Mobil işlemler (4)
	1.3. İletişim (7)

	1.4. Alışveriş ve eğlence (5)
2. Dijital Teknolojiyle İlişkiyi Etkileyen Faktörler	2.1. Ekonomik faktörler (6)
	2.2. Destek mekanizmaları (5)
	2.3. Geçmiş teknoloji deneyimi (8)
	2.4. Sağlık sorunlarının etkisi (4)
3. Dijital Teknolojiye Bakış	3.1. Günlük yaşamı kolaylaştırma (4)
	3.2. Yaşam boyu gelişim (2)
	3.3. Değerlerin değişimi (4)
	3.4. Sosyal izolasyon (3)
	3.5. Güvensizlik duygusu (2)
4. Dijital Teknolojiye Uyum	4.1. Aile ve yakın çevrenin rolü (5)
	4.2. Öğrenme sürecindeki zorluklar (4)

Tablo 2. Tema ve Alt Tema Dağılımı

1. Dijital Teknolojiyi Kullanım Alanları

Bu başlıkta yaşlı bireylerin dijital teknolojiyi; iletişim, alışveriş, eğlence, kültürlenme, bilgiye ulaşma ve mobil işlemleri gerçekleştirme amaçlarının öne çıktığı görülmektedir. İlgili veriler de bilgiye ulaşma, mobil işlemler, iletişim, alışveriş ve eğlence başlıkları altında ele alınmıştır.

1.1. Bilgiye Ulaşma

Katılımcılar dijital teknoloji araçlarını bilgiye ulaşmak için pek sık kullanmamaktadır. Fakat bilgiye ulaşma amacıyla sadece 2 katılımcı aktif olarak kullandığı görülmüştür. Katılımcıdan biri olan K.Ç dijital teknoloji aracı olan telefonu vasıtasıyla birçok farklı uygulamayı kullandığını *"Otobüs kullanıyorum, Evden çıkmadan bakıyorum. Nerede? Otobüsüm Nerede'yi kullanıyorum."* şekilde ifade etmiştir.

Katılımcılardan bir diğeri olan (H.L, Ev hanımı), haftada bir gün belediyenin kadınların el emeği ürünlerini satabileceği bir yer olan Hanımeli Çarşısı'nda örmüş olduğu bebek yeleği, bebek hırkası gibi ürünlerinin satışını yapmaktadır. Düzenli olarak Hanımeli Çarşısı'na gittiği için örmeye devam etmekte ve merak ettiği örgü modellerinin bilgisine ulaşmak için telefonunu kullandığını *"Yani şu örgüyü merak ediyorum, nasıl oldu, nasıl etti, nasıl kaç ilmek oldu falan gibilerinden. Öyle bakıyorum yani. Ama bakıyorum yani devamlı bakıyorum."* şeklinde ifade etmiştir.

1.2. Mobil İşlemler

Bütün katılımcılar dijital teknoloji araçlarını sadece ihtiyaçları doğrultusunda kullandığını belirtmiştir. Mobil işlemleri gerçekleştirmeyi bilmedikleri ve öğrenme motivasyonu içerisinde olmadıkları için katılımcılar açısından pek fazla tercih edilmemektedir. Mobil işlem gerçekleştiren katılımcılar ise kullanma nedenleri ve hangi işlemleri gerçekleştirdiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Banka işlemi yapmıyorum. Şeyim var yani. Bankayla diyaloğum var. Yani bankayla şeyim var olduğu zaman, ihtiyacım olduğu zaman Buradan zaten gösteriyor benim. Bugün diyelim ki ne var ne var burada? Örnek veriyorum maaşımı çekeceğim. Buradan geliyor bazen maaşımı gösteriyor. Burada diyor ki bugün çekebilirsin diye hazır diyor. Gidip oradan çekiyorum.... Hep buradan takip ediyorum. Maaşı buradan takip ediyorum şimdilik. Şeyleri takip ediyorum, promosyonları falan takip ediyorum." (K.Ç, Emekli)

1.3. İletişim

Her bir katılımcının ifadesine bakıldığında dijital teknoloji araçlarını en çok yakınları ile iletişim kurmak amacıyla kullandıklarını anlaşılmaktadır. Her katılımcı kullanmakta olduğu dijital teknoloji aracına hakimiyeti kadarıyla iletişimi; WhatsApp, Messenger ve Instagram uygulamaları üzerinden mesajlaşma, görüntü arama ve sesli arama yolu ile sağladıklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcılardan emekli olan B.Ş İstanbul gibi büyük bir şehirde yaşaması ve çevresel etmenlerin etkisiyle kaygılandığı için

telefonu daha aktif bir şekilde iletişim amacıyla kullandığını *"Çocuklar işe gidiyordu. Ben evde kalıyordum. Sıkılıyordum tabii onlar işe giderken. Acaba bunlar niye geç geldiler, ne oldular? ondan."* sözleriyle ifade etmiştir. Gündelik yaşamında boş vakitlerini el emeği ürünler yapıp satarak geçiren katılımcı (H.L, Ev hanımı) çevresinin geniş olması ve ürünlerini satabilmek için akıllı telefonu daha aktif kullanmaya başlamış ve sıklıkla iletişim için kullandığını *"Yakınlarımıza WhatsApp'ta. Whatsapp da var tabii ki. Whatsapp'tan arkadaşlarım da var mesela. Çok arkadaşım var. Aynı pazara gittiğim için, bir de satışa gittiğim için orada arkadaşlarım çok. Onlarla konuşuyoruz yani."* şeklinde ifade etmiştir.

1.4. Alışveriş ve Eğlence

Katılımcılar alışverişi, ürünleri birebir görerek market ve mağazalardan yaptığını ifade etmiştir. Katılımcılardan sadece (S.F, Emekli-Şoför) dijital teknoloji araç ve uygulamalarını hangi amaç için kullanıyorsunuz? sorusuna, internet üzerinden alışveriş yapmayı denediğini fakat yaşadığı olay dolayısıyla artık tercih etmediğini *"Alışveriş. Bir sefer yaptım, dolandırıldım, kızdım, alışveriş olayını kestim internetten."* şeklinde ifade etmiştir.

Bunun yanında katılımcılar dijital teknoloji araçlarını gündelik yaşamlarındaki boş vakitlerini eğlenceli bir şekilde geçirmek, ilgi alanları doğrultusunda videolar izlemek, bilgilendirici videolar çekmek amacıyla kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çoğu katılımcının emekli olması, sağlık problemleri dolayısıyla evden çıkamayınca telefonları aracılığı ile boş vakitlerini eğlenceli geçirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir:

"Facebook'u WhatsApp'ı kullanıyorum dedim. İlahi de dini konusunda ben fahri imamlık, köyde fahri imamlık yaptım. Ona göre. Şu anda benim hani bazen ilahiler söylüyorum kendi kendime, dinleyen oluyor. Mesela kimin telefonu varsa bende. Bende çok telefonlar var, onları dinliyorlar. Yoksa hani bazıları Ne diyorlar? Telefona atıp da para kazanmak öyle değil, öyle bir şey değil. Benim telefonumda şu anda 200-300 telefon var. Tanıdıklar da var, benim köylüler de var. Bazıları da var. Taaa Urfa'dan Ankara'da her tarafta var. Onları dinliyorlar. 24 saat o durum de bitmiyor. Bittiği zaman tekrar söylüyorum." (B.Ş, Fahri imam-Emekli)

2. Dijital Teknolojiyle İlişkiyi Etkileyen Faktörler

Bu temada altında yaşlı bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde dijital teknoloji araçlarını kullanımını etkileyen faktörler kategoriler altında ele alınmıştır. Görüşmelere katılım sağlayan bireylerin; ekonomik durumları, desteğe ihtiyaç duymaları halinde yakın çevrelerinin yaklaşımı, geçmiş dönemlerde teknoloji ile olan ilişkileri, eğitim seviyeleri, sağlık problemleri hem gündelik yaşamlarında hem de dijital teknoloji araçlarını kullanmalarında etkili olmaktadır.

2.1. Ekonomik Faktörler

Bütün katılımcıların emekli olması, sadece ihtiyaç duydukları işlevi yerine getiren ve birbirine yakın standartta olan bir dijital teknoloji aracı kullanmalarında etkili olmuştur. Bu nedenle kullanılan dijital teknoloji aracının markası hiçbir katılımcı için önem oluşturmamakta ve karşılayabilecekleri bir ücrete sahip olan araçları tercih etmektedirler. Bahsedilen bu durum karşısında katılımcılardan (K.Ç, Emekli) konu özelinde kendini *"Benim maddi durumum daha iyi bir telefon alırım, daha bir kuvvetli telefon alırım. Ama bu da benim iş imi gördüğü için. Birçoklarının elinde adamın telefonu var ama. İş yapıyor tabi. Adam o telefonda ne eee iş yapıyor, ben ne iş yapacak durumum yok."* şeklinde ifade etmiştir. Bu ifadelere benzer şekilde katılımcılardan biri olan (Z.I, Emekli) *"...Birisinde telefon gördüm sordum 120 milyon. Ula 120 milyon ben versem oni 120 milyonu nerden bulayım. Benim aldığım 12-15 liraydı. 6-7 bana fazla bile."* ifadeleriyle kullanmakta olduğu akıllı telefonun markasının veya fiyatının onun için önem arz etmediğini ifade etmiştir.

2.2. Destek Mekanizmaları

Yaşlı bireylerin sosyal destek mekanizmaları, dijital teknoloji araçları ile entegrasyonlarını etkilemektedir. Bu entegrasyon sürecinde sadece destek alabilmeleri değil desteğe ihtiyaç duyduklarında aile ve yakın çevrelerinin yaşlı bireylere karşı davranışları da etkili olmaktadır. Bu kategori altında da destek mekanizmalarının süreç içerisindeki etkisi ele alınmıştır. Katılımcılar bu duruma ilişkin bireysel deneyimlerini şu şekilde aktarmışlardır:

"Arkadaşlarımız da yardımcı oluyor. Herhangi bir şey kafama takıldığı zamandır. Gelip bana sor ben sana yaparım der. Şu arkada oturan arkadaş her gün geliyor buraya oturuyor. Burada bu sohbet daha iyi oluyor. Yani soğuk olmuyor, güneşli falan geliyor, öğreniyor. Hatta bana diyor ya takıldığım bir yeri...Geçen gün bir şey gelmişti bir türlü çıkamadım. Ben ona

dedim çıkar, Çık dedi, şuraya bak buraya da onu gönderdi. Onu da öğrenmiş oldum. En azından". (K.Ç, Emekli)

Katılımcılardan biri olan (P.O, Emekli) bilgisi olmadığı konularda rahat bir şekilde yakınlarında destek alabildiğini "Torunum var. Liseye giden çoğu şeyleri ondan öğrendim...Torunum dışında eşimden destek alıyorum." sözleriyle ifade etmiştir.

2.3. Geçmiş Teknoloji Deneyimi

Elde edilen bulguların analiz edilmesiyle, yaşlı bireylerin dijital teknoloji araçlarını ne zamandan itibaren aktif kullanmaya başladıkları, geçmiş zamandaki diğer teknoloji deneyimleri ve dijital teknoloji araçlarına geçişlerini etkileyen deneyimleri ele alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcılar tuşlu telefona günümüzde artık erişim sağlayamadıkları ve tuşlu telefonları bozuldukları için akıllı telefona geçmek durumunda kaldıkları görülmektedir. Bu durumların dışında katılımcılardan (H.L, Ev hanımı) ise *"Hoşuma gidiyor yani telefon hoş uma gidiyor… Yani gene bir 10-12 sene. 13 sene oldu yani. Yani 15-16 senedir ben telefonum da ilk zamanları bir kaç sene bakamadım yani bilemedim onları yapamadım, sonradan öğrendim. Şimdi yapıyorum yani hepsini yapıyorum."* İfadeleriyle akıllı telefonu isteyerek kullanmaya başladığını ifade etmiştir. Bunların yanında katılımcılar için akıllı telefona sahip oldukları ilk zamanlar kullanmak zorlayıcı olduğu için gündelik yaşamlarına fazlasıyla entegre etmedikleri ve katılımcılardan biri olan (U.R, Emekli)'nin *"Beş altı sene vardır da. Bu kadar kullanamıyordum. Sadece aç kapa yapıyordum. Beş altı seneden beri de yavaş yavaş kullanıyorum."* ifadesinde olduğu gibi sadece gerektiği taktirde açıp kapatabildikleri görülmektedir.

2.4. Sağlık Sorunlarının Etkisi

Yaşlı bireylerin genel olarak hem yaşlarının getirmiş olduğu hem de bireysel olarak yaşadıkları sağlık problemleri bulunabilmektedir. Bu sağlık problemleri bireylerin gündelik yaşamlarını, alışkanlıklarını ve gün içerisindeki vakitlerini değerlendirme konusunda etkili olmaktadır. Bu durum bireylerin dijital teknoloji ile olan ilişkisi üzerinde de etkili olmaktadır. Katılımcılar ise yaşamakta oldukları sağlık problemlerinin gündelik yaşantıları üzerindeki etkilerini ve böylelikle dijital teknoloji ile olan ilişkilerinin şekillenmesi durumunu şu şekilde dile getirmişlerdir.

"Haftada üç gün diyalize gidiyorum. Gerisi Evdeyim. Evdeyim. Bir yere gitmiyorum. Sadece evden dışarı çıkarken hastaneye gidiyoruz, servis ile... Bir hastanede kaldığımız süreçte de telefonla. Çok sık sık bakarım… Eşim zaten işe gidiyordu. Çocuklar işe gidiyordu. Evde bir ben kaldım. Ben bir de kedilerim. Onlarla gün geçiriyorum… Bir yere çıkmıyorum. Zaten o yüzden çok çıkma şansımız olmuyor evden. Hasta olduğum için 11'de gidiyorum, akşam 4'te çıkıyorum. Eve geliyorum yani. Günün yarısı, ondan sonra nereye gideceksin? Nerede yaşayacaksın? Eğleneceksin. En iyisi, en iyisi evde. Bir yerden sonra telefona bakıyorsun bir şekilde. Yani zaman öyle geçiyor. Mesela bazen haberleri dinliyorum, bazen spor programlarını seyrediyorum, inşaat yapımı biraz da benim mesleğimin üzerine gidiyor. Ben denizde çalıştığım için o şeyleri hala seyrediyorum." (N.D, Emekli)

3. Dijital Teknolojiye Bakış

Yaşlık döneminde teknolojiye yönelik algıyı birçok faktör etkilemekte ve bu algının oluşmasına yön vermektedir. Bireylerin yaşamları boyunca elde ettiği deneyimler, dijital teknoloji araçlarını öğrenme süreçleri ve bu süreçte yaşadıkları, dijital teknoloji araçlarını kullanan diğer kişilerin veya kendilerinin olumlu veya olumsuz deneyimleri bu algıyı şekillendirmektedir. Bu algıyı daha iyi anlayabilmek için teknolojiye yönelik olumlu ve olumsuz algılar olarak iki başlık altında ele alınmıştır.

3.1. Günlük Yaşamı Kolaylaştırma

Dijital teknoloji araçlarının sağlamış olduğu kolaylıklar yaşlı bireylerin özellikle uzak mesafede bulunan yakınları ile iletişimde bulunabilmelerini ve böylece de her ne kadar evden çıkamayacak bir durumda olsalar da sosyalleşebilecekleri imkânı sunmaktadır. Bu yönüyle teknolojiye yönelik olumlu bakış açısını katılımcılardan biri şu şekilde dile getirmiştir: *"Teknoloji kullanmasını biliyorsan çok iyi bir şey. Teknoloji kullanmasını biliyorsan, çok iyi bir şey kullanmasını bilmiyorsan senin elinde bir silah oluyor. Bir yanlış şey yapsan alıp götürüyorlar. Çünkü bunları rastgele buldum diye bir şey yok."* (N.D, Emekli)

3.2. Yaşam Boyu Gelişim

Bu başlık altında yaşlı bireylerin yeni bilgiler öğrenmeye ne kadar açık oldukları, kişisel gelişimleri için olan motivasyonları ve bu motivasyon ile neler yaptıkları ele alınmıştır. Değişen yaşam koşullarına ve çağa yaşlı bireyler de uyum sağlamaktadırlar. Geçtiğimiz yıllarda yaşanan Covid-19 pandemisi de buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Pandeminin her yaştan bireyde olduğu gibi yaşlı bireyler üzerinde de etkisi bulunmaktadır. Bu konuda katılımcıların genel olarak pandemi sayesinde dijital teknoloji aracı olan akıllı telefonu öğrenmek durumunda kaldıkları ve böylece dijital teknoloji araçları ile daha fazla zaman geçirdikleri görülmektedir. Katılımcılardan biri olan (U.R, Emekli) de kendisinin açısından durumun böyle olduğunu *"Yani ben şahsen ben zaten en fazla o zamanlarda (pandemi dönemi) daha fazla bu işi öğrendim. Belki olmasaydı bu kadar da şey yapamayacak, öğrenemeyecektim."* söyleyerek ifade etmiştir.

3.3. Değerlerin Değişimi

Toplumsal değerler ve normlar değişen yaşam koşulları ve farklı dönemlerde kuşaklar arasında farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılığa dijital teknoloji araçlarının yaygın kullanımı da örnek verilebilecektir. Dijital teknoloji araçlarının her kuşaktan birey üzerinde etkisinin farklı olması değerlerin değişimi odağında da önem teşkil etmektedir. Bu kategori odağında yaşlı bireyler ise teknolojinin getirmiş olduğu değerlerin olumsuz yönde değişimini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Yani bugün iş yerinde mesela çay saatinde insanlar karton bardakta içine tahta kaşık sokup karıştırıyorlar, çay içiyorlar. Hani eskisi gibi böyle ince belli güzel bardaklar, tabaklar, çanaklar yok artık. Eski insanların muhabbeti yok yani bitti. O yüzden bizim 60'lı kuşağı ben gerçekten her şeyi çok iyi yaşadık, çok iyi gördük diye değerlendiriyorum. Hani yeni kuşak Z kuşağı mı diyorsunuz? Evet ama bunlar bana göre şey değil de hani biraz daha böyle şey yapılmış, kırpılmış. Hani gitgide batıya özendirdik çocukları...Çok affedersiniz saçma sapan bir site de çıkıyor. Şunu aç dediğinizde karşınıza o çıkıyor. Hani insanları, mümkünse hele hele gençleri bu tip şeylerden uzak tutmak gerekiyor. İlerisi için pek de hayra alamet değil. Yani benim görüşüm öyle." (S.F Emekli-Şoför)

"Şimdi yiğenim televizyon görüyorum gözüm ilişiyor Esra Erol'a. Bu kadar vicdansızlık mı olur hani böyle iş mi olur böyle Müslümanlık mı olur ya. Sen 30 yıllık eşini bırak çoluk çocuğunu ever eee. Ben seni sevmiyorum. Sen beni seviyordun nasıl şimdi sevmiyorsun. Onun içun onlardan nefret ediyorum onlara bakmaya. Açık açık konuşayım...Onun için fazla da televizyona bakmıyoruz. Git gel evdeyiz, oturuyoruz." (Z.I, Emekli)

3.4. Sosyal İzolasyon

Dijital teknolojinin gündelik yaşamımız içerisindeki yer günden güne artmaktadır. Her geçen gün yaşamımıza daha fazla entegre olan dijital teknoloji özellikle Covid-19 pandemisinin getirmiş olduğu yeni yaşam şekli ile daha da artarak ilerlemektedir. Örneğin; uzaktan çalışma, online eğitim ve online alışveriş gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Fakat gündelik yaşamı kolaylaştıran yönlerinin yanında birtakım olumsuz etkileri de beraberinde getirmiştir. Bu konu odağında katılımcılar ise kendilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Bence çok fazla kullanılması iyi değil. Sağlıklı yani seni dostundan, arkadaşından, çevrenden uzaklaştırıyor. Somutlaşıyorsun artık yani kimseyle. Çocuklarıma özellikle benim torunlarım var, daha küçük de var, büyüğü de var yani. Evde oturuyorsun, herkes telefonun başında, herkes bilgisayarın başında... Burada bir samimiyet olmuyor. Mesela bir muhabbet edemiyorsun birbirine, derdini fazla anlatamıyorsun falan filan yani." (U.R, Emekli)

3.5. Güvensizlik Duygusu

Yaşamın birçok alanında yer edinen dijital teknoloji, farklı birçok konuda olabileceği gibi güvenlik konusunda da sorun oluşturabilmektedir. Bu sorunları her yaştan birey yaşayabileceği gibi dijital teknoloji ile görece daha geç tanışan ve uyum sürecinde zorluklar yaşan yaşlı bireyler için de sorun teşkil edebilmektedir. Katılımcılardan biri (Z.I, Emekli) kullanmakta olduğunuz dijital teknoloji aracını kullanırken herhangi bir zorluk yaşadınız mı? sorusuna:

"Açmıyorum ki (telefonu) bir şeyle karşılaşayım, sadece bir sefer rahatsız ettiler, o da şöyle gittim savcılığa dedim durmadan gizli açıyor ya telefonu çıkmıyor. Ula oğlum kimsin, çok af buyurun ağzımızı da bozursak olmir, gıır gır gırr çalıyor açıkça konuş kimsin, bi on dk geçiyor dırırtt yine açir. En son gittim savcılığa danıştım. Bu nasıl olacak beni rahatsız ediyorlar arıyorlar ama telefonu (numarası)yok. dediler tamam izlemeye alalım. Meğerse Olti'da sapığın birisi girermiş kabine ordan açirmiş, öylece oldu 3-4 sene evvel. Hanımı da rahatsız ediyorlardı meğer sapığın biriymiş."

şeklinde cevap vermiştir.

4. Dijital Teknolojiye Uyum

Bu temada yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarında kullanmakta oldukları dijital teknoloji araçlarını kullanmayı nasıl öğrendikleri, öğrenme sürecinde neler yaşadıkları, bu süreçte kimlerden destek aldıkları yapılan görüşmelerin analiz edilerek iki farklı alt kategoride ele alınmıştır.

4.1. Aile ve Yakın Çevrenin Rolü

Dijitalleşmeyle beraber dijital teknoloji araçları yaşlı bireylerin hayatına yeni yeni girmeye başlamıştır. Böylelikle yaşlı bireyler, tüm yaşantıları boyunca karşılaşmadıkları bu araçlar bilinmezlik içermektedir. Yaşlı bireyler bu araçların kullanımında ekonomik durumları, sağlık problemleri, destek mekanizmaları ve dijital teknolojiye yönelik algılarından dolayı zorluk yaşayabilmektedirler.

Katılımcılardan biri olan (N.D, Emekli) dijital teknoloji araçlarından biri olan telefonu kullanmayı nasıl öğrendiniz? Ve öğrenmek için herhangi birinden yardım aldınız mı? sorularına *"Hala da yardım alıyorum. Can'dan, halkta hatta kızımdan. Eşim de çok iyi anlıyo"* şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca yardım aldığı kişileri 'Teknoloji mühendisi' olarak tanımlamaktadır. Birçok katılımcı telefonu kullanmayı yakın çevreleri olan çocukları ve torunları ile öğrenirken katılımcılardan biri olan (K.Ç, Emekli) öğrenme sürecinin kendi açısından nasıl ilerlediği sorulduğunda herhangi bir sorun yaşamadıkça yakınlarına danışmadığını ve deneme yanılmayla öğrendiğini *"Telefonu kendi kendime öğrendim ya zaten beni yönlendiriyor bu iş . Öyle öğrendim ben."* şeklinde ifade etmiştir.

4.2. Öğrenme Sürecindeki Zorluklar

Dijital teknoloji araçları günümüzde gündelik yaşamın adeta vazgeçilemez bir parçası olmuş bireylerin gündelik yaşamlarında iletişim, bilgiye ulaşma, eğlenme ve bankacılık işlemleri gibi birbirinden farklı birçok işlemi gerçekleştirme yöntemini de değiştirmiştir. Fakat bu değişim her yaştan birey için aynı şekilde gerçekleşememiştir. Özellikle yaşlı bireylerin dijital teknoloji araçlarına uyum süreçleri, öğrenme süreçleri, kabullenme ve teknolojiye yönelik algıları bu süreçte etkili olmaktadır. Bu açıdan elde edilen bulgular bu başlık altında ise yaşlı bireylerin dijital teknoloji deneyim süreçleri odağında karşılaştıkları zorluklar ve teknolojiye yönelik güven algıları ele alınmıştır.

"Atarken eskiden bunun şeyini bilmiyordum. Ben görüntülü aramayı bilmiyordum. Buraya çocuklar geldiği zaman dedim. Hangisine basılır dedim. Baba böyle basarsın dedi. Beni arayacaksın dedi. Beni arayacaksın, buraya basarsın, buradan kapatırsın, buradan kapatırsın dedi, işin bitince dedi. O şekilde öğrendim yani onu kursuna falan gitmedim. Şimdi diyelim ki Bünyamin'in mesajı geldi. Onu silecek silmen gerekecek. Bunu hemen buradan şey yaparsın diyorum. Temizle diyorum. Orada kalsın şimdilik. Yani şeyde böyle, interneti en azından biliyoruz yani yine… Ki alışma sürecinde çok zorluk çekiyorsunuz. Mutlaka bayağı bir zorluk çekiyorsunuz. Çünkü bu dokunmatik telefon önceki gibi değil. Önceki numaraları çeviriyordum ondan. Ama şimdi bu öyle değil." (K.Ç, Emekli)

Bunun yanında uzun süre hem kendisinin hem de eşinin rahatsız edici telefon aramalarına maruz kalan katılımcılardan biri olan (Z.I, Emekli) yaşadığımı duruma karşın nasıl çözüm bulduğunu *"Sadece bir sefer rahatsız ettiler, o da şöyle gittim savcılığa dedim durmadan gizli açıyor ya telefonu çıkmıyor... Meğerse Olti'da sapığın birisi girermiş kabine ordan açirmiş, öylece oldu 3- 4 sene evvel. Hanımı da rahatsız ediyorlardı meğer sapığın biriymiş."* şeklinde anlatmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan araştırma odağında bakılacak olursa; yaşlı bireylerin dijital teknoloji kavramını bilmedikleri bu nedenle dijital teknoloji araçları ile ilgili sorulan sorulara cevap vermeden önce daha basit bir dille ve örneklendirmeler yapıldıktan sonra soruları yanıtlayabildikleri görülmüştür. Yapılan açıklamalar doğrultusunda yaşlı bireylerin yalnızca akıllı telefon kullanmak ile yetindikleri *"Telefona meraklı değilim, hiç bakmıyorum"*, *"Telefon... telefon televizyon işte"* ifadelerinden anlaşılmaktadır. Akıllı telefonu özellikle daha çok iletişim amacıyla daha sonrasında eğlenme amacıyla kullandıkları

"İletişim eee, iletişim bir de boş vakitleri geçirmek yani eğlenmek için" ifadesinden anlaşılmıştır. Eğlenmek için ise yaşlı bireylerin büyük çoğunluğunun sosyal medya ağları ve televizyon programları üzerinden gerçekleştirdikleri *"Televizyon izliyorum", "TikTok, WhatsApp, Instagram, Messenger hepsi var"* şeklinde olan ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca yaşlı bireylerin gündelik yaşamlarındaki boş vakitlerini genel olarak ya dini ibadetlerini gerçekleştirdikleri ya da sosyal medya ağları üzerinden yakın çevreleri ile iletişim kurarak ve video izleyerek değerlendirmektedirler. Bu bulgular odağında bakıldığında yaşlı bireylerin yaşlılık dönemlerinde kişisel gelişim odağında herhangi bir çaba içerisine girme isteklerinin olmadıkları, yeni bilgiler öğrenmeye pek fazla açık olmadıkları, gündelik yaşam rutinlerine yenileri eklemek istemedikleri ve genel anlamda yaşam biçimlerinden memnuniyet duydukları söylenebilmektedir.

Dijital teknoloji araçlarını kullanma sürelerine bakıldığında ise yaşlı bireylerin çoğunluğunun kullanmakta oldukları dijital teknoloji aracını bozma korkusundan kaynaklı mesafeli oldukları anlaşılmıştır. Bu korkunun azaltılmasına yönelik yaşlı bireylere dolandırıcılıktan korunma, güvenli şifre oluşturma, kişisel bilgilerin korunması ve dijital teknoloji araç kullanımı ile ilgili eğitimler ile bilinçlenmeleri sağlanıp daha güvenli bir deneyim elde etmeleri sağlanabilir.

Yaşlı bireylerin sosyalleşme biçimleri elde edinilen bulgular üzerinden ele alındığında ise sosyalleşebilecekleri ortamların kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu durumun hem bireylerin sağlık problemlerinden dolayı evden çıkamamalarından kaynaklanırken hem de yüz yüze iletişim kurabilecekleri akranlarının yakın çevrelerinde olmamasından kaynaklandığı anlaşılmıştır. Bu nedenle yaşlı bireyler sosyalleşebilmek için görüntülü telefon görüşmeleri ve mesajlaşma uygulamalarını daha sıklıkla tercih ettiği görülmektedir. Kendi kuşakların ile olan ilişkilerinin yanında genç kuşak ile olan ilişkileri ele alındığında; yaşlı bireylerin genç kuşağın değer ve yargılarını pek fazla anlayamadığı, çoğu katılımcının torunları ile yardıma ihtiyaç duydukları konuları danışmak dışında düzenli bir iletişimde olmadığı ve aralarındaki bağı güçlendirmeye yönelik herhangi bir aktivite gerçekleştirmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular doğrultusunda kuşaklar arası iletişimin zayıf olduğu bundan dolayı yaşlı bireylerin daha içe dönük bir yaşam tarzına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Hala yaşanmaya devam eden bu ilişki sorunu odağında bir öneride bulunulması gerekirse, kuşaklar arasındaki bağı güçlendirebilmek adına gönüllülük programları oluşturulabilir. Bu programlar ile her iki kuşağın daha fazla iletişime geçebilmesinin sağlanmasıyla kuşaklarlar arası iletişim kuvvetlendirilebilir. Bu sayede kuşaklar, sadece dijital teknoloji araçlarının kullanımı konusunda değil birbirinden farklı birçok farklı konuda ortak paydada buluşturulabilir.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların pandemi odağında verdiği cevaplar analiz edildiğinde yaşlı bireylerin özellikle pandeminin etkileri ve getirileriyle daha izole bir yaşam sürmeye başladıkları, pandeminin diğer gruplar kadar yaşlı bireyler üzerinde de önemli derecede etkili olduğu ve günlük rutinlerinde kalıcı değişiklikler oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her ne kadar dijital teknolojiyi kullanım oranları pandemi döneminde artış göstermese de yakın çevrelerini gözlemledikleri için insan ilişkilerinin zayıfladığını görmüş ve kendilerine de bu durumun yansıdığını fark ettikleri *"Daha çok etkilemiş olabilir ama benim için fark etmedi. Ben gene hep aynı kullandım… O zaman nasıl kullandıysam şimdide aynı kullanıyorum."* Katılımcının bu ifadesinden oldukça iyi anlaşılmaktadır. Bahsedilen bu sosyal izolasyonu azaltmak için bir öneride bulunulursa topluluk merkezlerinde yüz yüze veya çevrimiçi şekilde sosyal etkinlikler daha aktif bir şekilde düzenlenmelidir. Bu etkinliklerden yaşlı bireylerin bilgisinin olabilmesi için ise yerel yönetimlerin reklam becerilerini yaşlı bireylere yönelik daha etkili çalışmalarda bulunması gerekmektedir. Örneğin; Pendik Belediyesi'nin yaşlı bireylerin hobi faaliyetleri, sosyal aktiviteler, kişisel bakım ve danışmanlık hizmeti sunduğu Vefa Kıraathanesi sosyalleşebilmeleri içi bir fırsat sunmaktadır. Fakat bu hizmetten haberi olmayan bireylerin bulunabileceği düşünülerek veri analizi yapılıp Pendik ilçesinde ikamet eden yaşlı bireylerin iletişim bilgileri üzerinden haberdar olması sağlanabilecektir.

Hem pandemi dönemindeki hem de dijital teknoloji araçlarının kullanımında aile ve yakın çevrenin rolüne bakıldığında katılımcıların büyük bir memnuniyet içerisinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle yardıma ihtiyaç duyulan her an onlara erişebilmek yaşlı bireylerin süreç boyunca daha rahat ve kolay bir deneyim elde etmelerini sağladığı katılımcıların *"Torunum var liseye giden, ondan öğrendim.", "Ters bir cevap vermediler."* ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca yardıma ihtiyaç duyulan konularda aile ve yakın çevrede bulunan bireylerin olumsuz bir tepki vermiyor oluşu yaşlı bireylerin rahat ve kolay bir deneyim elde etmelerinde önemli rol oynadığı anlaşılmıştır. Böylece bu destek, yaşlı bireylerin dijital teknoloji araçlarını kullanma yönündeki motivasyonlarını arttırmakta, karşılaştıkları ve karşılaşabilecekleri sorunlar ile başa çıkabilme becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu etkenin yanında bireylerin eğitim seviyeleri de dijital teknoloji deneyimlerinde bir başka etken olmuştur. Özellikle okur yazar olmayan bir katılımcının ev telefonu ve akıllı telefonu kullanabilmek için çocuklarının geliştirdiği yöntemi kullanması, okur yazar olmamasından kaynaklı iletişim kurma amacı dışında hiçbir amaca yönelik olarak kullanamıyor olması adaptasyon sürecinde eğitim durumunun ne kadar önem oluşturduğunu sonucunu göstermektedir. Fakat her ne kadar bu araştırma kapsamındaki katılımcılar aile ve yakın çevrelerinden sorusuz bir şekilde destek alabiliyor olsa da bu konuda zorluk çekebilecek bireylerin de olabileceği

unutulmamalıdır. Buna sorunun giderilmesine yönelik bir öneri verilecek olursa dijital destek hattı oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bu hat aracılığı ile yaşlı bireylerin gündelik yaşamda dijital teknoloji aracı kullanırken karşılaştıkları sorunlar anında giderilebilir. Böylece hem bireylerin yakınlarına olan bağımlılığı giderilmiş hem de teknolojiye yönelik güven duygusu geliştirebilmeleri ve daha kaygısız bir deneyim yaşayabilmeleri sağlanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Albayrak, E. S. (2020). Pandemi sürecinde sözsüz iletişim dili: Yeni emoji tasarımları. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (20), 64-76.

Arslan Doğan, Ş. (2023). Di ji tal Teknoloji ler ve Akti vi zm (Yüksek Lisans Tezi) Başkent Üniversitesi.

Creswell, J. W. (2018). Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research (6). Pearson Education.

Çakır, V. (2004). Yeni İletişim Teknolojilerinin Reklam Üzerine Etkileri. Selçuk İletişim, 3(2). Çunkuş, N., Yiğitoğlu, G. T., & Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve Toplumsal Dışlanma. Geriatrik Bilimler Dergisi, 2(2).

Güzel, E. (2016). Dijital Kültür ve Çevrimiçi Sosyal Ağlarda Rekabetin Aktörü: Dijitalhabitus. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4(1).

Işıklı, Ş. ve Küçükvardar, M. (2016). Bilişim Devrimi: Teknolojinin Felsefesi ve Sosyolojik Analizi. (1). Birleşik Yayınevi.

Kırık, A. M., & Altun, E. (2018). Eğlence Kültürüne İnstagram Üzerinden Yaklaşmak: Etiketleme Özelliği Üzerine Bir Çözümleme.

Ortaş, İ. (2018). Bilgi ve İletişim Çağında Bilimsel Bilgiye Erişimin Önemi ve Türkiye'nin Bilgiye Erişim Potansiyeli. Türk Kütüphaneciliği, 32(3), 223-232.

Sarısakal, M. N., & Aydın, M. A. (2003). E-Ticaretin Yeni Yüzü Mobil Ticaret. Journal Of Aeronautics and Space Technologies, 1(2).

Tuna Uysal, M. (2020). Yaşlı Bireylerin Sosyalleşmesinde Dijital Teknolojinin Rolü: Dijital Yaşlılar Üzerine Bir Çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (50).

TÜİK. (2023). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması 2023. 2024. Https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim- Arastirmasi-2023-49407

Yıldırım, S., Sayar, G. H., & Ergüzel, T. T. (2019). Akıllı Telefon Bağımlılığı. Current Addiction Research, 3(1), 25-30.

Yıldırır, S. C., & Kaplan, B. (2019). Mobil Uygulama Kullanımının Benimsenmesi: Teknoloji Kabul Modeli ile Bir Çalışma.Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(19).

Yılmaz, Ö. (2018). Tüketicilerin Online Alışveriş Niyetlerinin Teknoloji Kabul Modeli Bağlamında İncelenmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(3).

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada, yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Doğumun Kuşak Köprüsü: Kadından Kadına Aktarılan Görünmeyen Miras ve Kuşaklar Arası Manevi Destek

Vasviye Eroğlu[1], Sena Cip[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, vasviye.eroglu@gop.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, senacp9269@gmail.com*

Doğum, kadınlar için yalnızca biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda sosyal, çevresel ve kültürel faktörlerden etkilenen bütüncül bir yaşam deneyimidir. Kadının belleğinde derin izler bırakan bu deneyim, ayrıntılarıyla hatırlanmakta ve çoğu zaman kuşaktan kuşağa aktarılan bir mirasa dönüşmektedir. Tarihsel olarak, doğum eylemi kadının yalnız başına üstlendiği bir süreç olmaktan ziyade, genellikle başka kadınların desteği ile yaşanmıştır. Özellikle büyükannelerin doğum sonrasında anne ve bebeğin bakımında üstlendikleri rol, yalnızca fiziki bir yardım değil, aynı zamanda kuşaklar arası manevi bir destek oluşturmuştur. Günümüzde araştırmalar, doğum deneyimlerinin yalnızca bireysel değil, biyolojik ve toplumsal düzeyde de kuşaklara aktarılan etkiler taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin yaşadığı travmaların epigenetik düzeyde değişikliklere yol açtığı ve bu değişimlerin sonraki nesillere aktarılabildiği ortaya konmuştur. Bu bağlamda, bir kadının doğum sürecinde yaşadığı olumlu ya da olumsuz deneyimler, yalnızca kendisiyle sınırlı kalmayıp, çocuklarının ve torunlarının biyolojik ve psikososyal mirasına da etki etmektedir. Kadından kadına aktarılan doğum hikâyeleri de bu mirasın en görünür taşıyıcılarından biridir. Kadına özgü, sözlü kültürle şekillenen bu hikâyeler, bir yandan anne adayları için doğuma dair bilgi kaynağı oluştururken, diğer yandan olumlu ya da olumsuz çağrışımlarıyla kadının bilinçaltına derinlemesine işleyebilmektedir. Olumsuz deneyimlerin aktarımı, doğum korkusunu besleyen güçlü bir unsur haline gelirken; olumlu hikâyeler, doğumun doğal ve güçlendirici yönünü destekleyerek kadının psikolojik dayanıklılığını artırabilmektedir. Bu bağlamda doğum, kuşaklar arasında yalnızca biyolojik bir bağ değil, aynı zamanda görünmeyen manevi bir köprü inşa etmektedir. Kadından kadına aktarılan bu miras hem toplumsal belleğin hem de aile içi dayanışmanın önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir. Bu çalışma, doğumun yalnızca bireysel bir deneyim değil, kuşaklar arası aktarım ve manevi destek yoluyla şekillenen çok katmanlı bir olgu olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğum Deneyimi, Kuşaklar Arası Destek, Kültürel Aktarım, Aile Mirası, Maneviyat

The Generational Bridge of Birth: The Invisible Legacy Passed from Woman to Woman and Intergenerational Spiritual Support

Vasviye Eroğlu[1], Sena Cip[2]

[1]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, vasviye.eroglu@gop.edu.tr*

[2]*Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, senacp9269@gmail.com*

ABSTRACT

For women, birth is not only a biological process but also a holistic life experience influenced by social, environmental, and cultural factors. This experience, which leaves a deep mark on a woman's memory, is remembered in detail and often becomes a legacy passed down from generation to generation. Historically, birth was not a process undertaken by women alone, but rather was often experienced with the support of other women. The role of grandmothers, in particular, in caring for mothers and babies after birth provided not only physical support but also intergenerational spiritual support. Current research demonstrates that birth experiences carry impacts not only on the individual but also on the biological and societal levels, which are passed down from generation to generation. Furthermore, it has been demonstrated that trauma experienced by parents leads to epigenetic changes, and these changes can be passed on to subsequent generations. In this context, the positive or negative experiences a woman experiences during birth are not limited to her own life but also impact the biological and psychosocial legacy of her children and grandchildren. Birth stories, passed down from woman to woman, are one of the most visible carriers of this legacy. These stories, shaped by oral culture and specific to women, not only serve as a source of information about birth for expectant mothers but can also deeply engrain themselves in a woman's subconscious with their positive and negative connotations. While the transmission of negative experiences can become a powerful force fueling fear of birth, positive stories can enhance a woman's psychological resilience by supporting the natural and empowering aspects of birth. In this context, birth builds not only a biological bond between generations but also an invisible spiritual bridge. This legacy, passed down from woman to woman, continues to exist as a crucial part of both social memory and family solidarity. This compilation aims to demonstrate that birth is not merely an individual experience but also a multilayered phenomenon shaped by intergenerational transmission and spiritual support.

Keywords: Bırth Experıence, Intergeneratıonal Support, Cultural Transmıssıon, Famıly Herıtage, Spırıtualıty

1.GİRİŞ

Kuşak kavramı, farklı yaş dönemlerinde bulunan bireyleri ifade eden ve "nesil, jenerasyon" anlamında kullanılan temel bir sosyolojik terimdir (Türk Dil Kurumu, 2025). Bununla birlikte kuşak kavramı, yalnızca belirli bir yaş grubunu değil, aynı zamanda belirli bir zaman diliminde doğan ve bu dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik koşulları içinde şekillenen bireylerden oluşan topluluğu ifade etmektedir. Literatürde, aynı kuşaktan bireylerin ortak yaşam deneyimlerine bağlı olarak benzer değer yargılarına, tutumlara ve önceliklere sahip olma eğiliminde oldukları; buna karşın farklı kuşaklara mensup bireylerin yaşam biçimleri ile dünyayı algılama ve yorumlama biçimlerinin önemli ölçüde değişebildiği belirtilmektedir. Kuşak farklılıklarının, bireylerin olayları değerlendirme ve algılama süreçlerinde belirgin değişikliklere yol açtığı ve toplumsal yapıyı etkileyen önemli bir dinamik olduğu da vurgulanmaktadır (Yolbulan Okan & Yalman, 2013; Kuyucu, 2014).

Her kuşağın, içinde bulunduğu dönemle ilişkili benzer toplumsal koşullara, tarihsel olaylara ve yaşam deneyimlerine maruz kalması, o kuşağa mensup bireylerin benzer düşünce biçimleri, tutumlar ve davranış örüntüleri geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır. Buna karşın, kuşaklar arasında özellikle kadınların gebelik, doğum ve doğum sonu dönemlerine ilişkin algı ve uygulamalarında belirgin farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel uygulamalar, kadınların yaşadıkları deneyimleri anlamlandırma, bu deneyimlere verdikleri tepkiler ve süreci yorumlama biçimleri üzerinde etkili olmakta; ayrıca her kuşağın kendi dönemine özgü imkânlara erişim düzeyi, doğum süreçlerine ilişkin tutumların farklılaşmasına katkıda bulunmaktadır (Akman & Gözüyeşil, 2018; Kay vd., 2017). Bu farklılaşmaların ortaya çıkmasında yalnızca bireysel deneyimlere dayalı kültürel aktarım değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik, teknolojik, siyasal ve kültürel bağlamdaki değişimler de belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamsal değişimler, kuşaklar arasındaki dönüşüm ve ayrışmaların ortaya çıkmasında etkili olan temel faktörler olarak değerlendirilmektedir. Özellikle son yüzyılda, geleneksel kültürel yapılar, kuşaklar arası sürekliliğin ve kalıplaşmış normların taşıyıcısı hâline gelirken; hızla gelişen teknoloji ise değişim ve dönüşümün başlıca kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle kuşak çalışmaları, toplumsal yapının geçirdiği dönüşümleri ve sosyal değişimin dinamiklerini anlamada önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır (Kay vd., 2017; Liu vd., 2018). Bu açıdan değerlendirildiğinde, kuşaklar arası aktarımda merkezi bir yere sahip olan doğum olgusu, kadınlar için yalnızca biyolojik bir süreç değil; sosyal, organizasyonel ve çevresel koşullarla şekillenen, psikolojik ve fizyolojik bileşenleri birbirine bağlı önemli bir süreçtir (Larkin vd., 2009; Şirin & Kavlak, 2016; Taşkın, 2020).

Doğuma ilişkin deneyimler, kadınlarda sevinç, umut ve güçlenme gibi olumlu duygular ile kaygı, belirsizlik ve korku gibi olumsuz duyguların bir arada yaşanabildiğini göstermektedir. Bu nedenle bazı kadınlar için doğum süreci, çeşitli içsel ve dışsal etkenlerin etkisiyle korku yaratan bir deneyime dönüşebilmektedir (Hosseini-Moghaddam vd., 2018). Bu bağlamda, doğum korkusunun oluşumunda birçok faktörün rol oynadığı görülmektedir. Önceki travmatik doğum deneyimleri, medya

aracılığıyla aktarılan olumsuz içerikler, bilgi eksikliği, ağrıya ilişkin endişeler, tıbbi müdahalelere yönelik korkular, karar alma sürecine dâhil edilmeme, doğum ortamına ilişkin olumsuz koşullar, kültürel ve inanç temelli yaklaşımlar, mevcut sağlık sorunları ve sağlık personeline duyulan güvensizlik, kadınlarda doğum kaygısını artıran başlıca etkenler arasında yer almaktadır (Serçekuş & Okumuş, 2009; Nilsson vd., 2012).

Son yıllarda yapılan araştırmalar, ebeveynlerin maruz kaldığı travmatik deneyimlerin yalnızca psikososyal etkilerle sınırlı kalmayıp epigenetik düzeyde değişikliklerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu değişikliklerin hem travmaya maruz kalan ebeveynde hem de sonraki kuşaklarda biyolojik etkilerle ilişkili olduğu; dolayısıyla travmanın kuşaklar arası biyolojik aktarımının mümkün olabileceği bildirilmektedir (Aydın & Yıldız, 2018; Yehuda vd., 2016). Bunun yanında, sosyal çevreden ya da aile büyüklerinden duyulan olumsuz doğum hikâyelerinin kadınların bilinçaltında yer ederek doğum korkusunun gelişiminde etkili bir unsur olduğu da belirtilmektedir (Nilsson vd., 2013). Bu durum, anlatılan doğum deneyimlerinin sadece bireysel değil, aynı zamanda kuşaklar arası öğrenmenin bir parçası olarak psikolojik etkiler yaratabileceğini göstermektedir.

Her kadının doğum deneyiminin kendine özgü niteliği, sürecin bireysel yorum ve tepkiler açısından belirgin farklılıklar taşımasına zemin hazırlamaktadır (Namujju vd., 2018). Bununla birlikte, doğuma ilişkin algı yalnızca kadının kişilik özellikleri ve önceki deneyimleriyle değil; aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun kültürel değerleriyle de şekillenmekte, toplumsal normların doğuma yüklediği anlam ise kadınların bu süreci nasıl değerlendirdiğini önemli ölçüde etkilemektedir. Travmatik doğum deneyimlerinin hem biyolojik hem de psikolojik düzeyde kuşaklar boyunca aktarılabildiğine ilişkin bulgular, kadınların çevrelerinden duydukları anlatıların da benzer bir aktarım mekanizmasına sahip olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, 'kadına özgü, kuşaktan kuşağa aktarılan' doğum hikâyeleri, anne adayları için doğuma ilişkin etkili bilgi ve deneyim aktarımı yollarından biri hâline gelmektedir (Humenick, 2006). Bununla birlikte, bireylerin olumlu olaylardan çok olumsuz olaylara daha güçlü tepki verme eğilimleri nedeniyle, olumsuz doğum anlatılarının doğum şeklinden bağımsız olarak, kadınların öz yeterlik algısı ve doğuma ilişkin korkuları üzerinde daha belirgin bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Miller & Danoy-Monet, 2021).

Aktarılan bu hikâyeler, duyulan bilgilerin basit bir tekrarı olarak değerlendirilmemekte; dinleyen kişinin anlatılanları kendi yaşam deneyimleri, değerleri ve inançları doğrultusunda yeniden yapılandırarak anlamlandırdığı bildirilmektedir (Livo & Rietz, 1996). Bu yeniden yapılandırma sürecinin, bazı durumlarda kadınların doğuma ilişkin kontrol duygusunun artmasına ve korkuların azalmasına katkı sağladığı; ancak kimi durumlarda ise korkuların pekişmesi, belirsizliklerin artması ve yetersizlik hissinin ortaya çıkmasıyla ilişkili olabileceği belirtilmektedir (Zwelling, 2000). Olumlu hikâyeler, kadının doğumdaki gücünü ve fizyolojik kapasitesini destekleyen örnekler sunarak güven duygusunu artırabilirken; olumsuz hikâyeler doğumu risk, acı ve zorlukla ilişkilendirerek korku temelli bir algının oluşmasına neden olabilmektedir. Kadın yaşamının doğal bir parçası olan doğum eylemi, bireysel hafızada kalıcı bir iz bırakmakta; paylaşılan her anlatı ise kuşaklar arası aktarım yoluyla toplumdaki doğum algısının şekillenmesinde etkili bir unsur hâline gelmektedir (Miller & Danoy-Monet, 2021; Wax vd., 2010).

Bununla birlikte, doğum deneyimlerinin kuşaklar arasında aktarılmasında biyolojik ve psikolojik unsurlar kadar, kadınlar arasında kurulan manevi ve duygusal desteğin de belirleyici bir rol oynadığı belirtilmektedir. Güncel araştırmalar, gebelik ve doğum sürecinde algılanan duygusal ve manevi desteğin, kadınların kaygı düzeylerini azalttığını, öz yeterlik algılarını güçlendirdiğini ve doğum deneyimini daha olumlu bir çerçevede anlamlandırmalarına katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Al-Mutawwah vd., 2023). Ayrıca, doğum sırasında aile üyeleri, deneyimli kadınlar veya sağlık profesyonelleri tarafından sağlanan sürekli desteğin, kadınların kendilerini daha güvende hissetmelerine katkı sağladığı ve doğumun duygusal boyutunu olumlu yönde etkilediği bildirilmektedir (Stjernholm vd., 2021). Bu bağlamda, kadınlar arasında kuşaktan kuşağa aktarılan moral verme, cesaretlendirme, bilgi paylaşımı ve manevi dayanışmanın, doğumun yalnızca biyolojik bir süreç değil; aynı zamanda kültürel ve duygusal bir miras olarak aktarılmasına katkıda bulunan görünmez bir bağ işlevi gördüğü belirtilmektedir.

Bu derleme çalışması, doğum deneyimlerinin kuşaklar arası aktarımında manevi desteğin üstlendiği rolü ortaya koymayı ve kadınlar arasında nesilden nesle aktarılan doğum anlatılarının psikolojik, kültürel ve sosyal boyutlarıyla doğum algısını nasıl şekillendirdiğini literatür doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle çalışma, doğumun yalnızca bireysel bir süreç olarak değil, aynı zamanda kadınlar arasında devam eden görünmez bir manevi miras ve kuşaklar arası destek ağı olarak anlaşılmasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

2.Kuşaklar Arası Aktarımın Doğum Deneyimi Üzerindeki Biyopsikososyal Etkileri

Doğum deneyimi, biyolojik bir temel üzerine kurulu fizyolojik bir süreç olmakla birlikte, kadınların psikolojik durumu, sosyal çevresi, kültürel bağlamı ve ailesel geçmişiyle etkileşim içinde biçimlenen çok boyutlu bir yaşantıdır (Vatansever & Okumuş, 2013). Bu nedenle doğum, yalnızca bedensel bir eylem değil; geçmiş deneyimler, toplumsal normlar ve kuşaklar boyu aktarılan anlatıların etkisiyle anlam kazanan bütüncül bir olgu olarak ele alınmaktadır.

Bu bağlamda kuşaklar arası aktarım kavramı, bir nesilde yaşanan deneyimlerin, duyguların ve hatta biyolojik izlerin sonraki nesillerin sağlık, davranış ve duygu düzenleme örüntülerini etkileyebilmesini ifade etmektedir (Bowers & Yehuda, 2016). Gebelik ve doğum sürecinde yaşanan stres, korku ya da travmatik deneyimler yalnızca süreci yaşayan kadınla sınırlı kalmayıp; onun çocukları ve ilerleyen kuşaklar üzerinde biyolojik, psikolojik ve sosyal düzeyde etkiler bırakabilen çok katmanlı bir aktarım hâline gelebilmektedir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar, prenatal dönemde annenin maruz kaldığı psikososyal stresin fetüsün biyolojik sistemleri üzerinde kalıcı etkiler oluşturabildiğini göstermektedir. Bu alanda yapılan sistematik derlemeler ve meta-analizler de prenatal stresin özellikle stres yanıtını düzenleyen glukokortikoid reseptör geni (NR3C1) üzerinde DNA metilasyon değişiklikleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Palma-Gudiel vd., 2015; Cao-Lei vd., 2016). Elde edilen bulgular, gebelik sürecindeki stresli çevresel koşulların fetüsün stres yanıt sistemini epigenetik düzeyde yeniden şekillendirebildiğini ve bu durumun uzun vadeli fizyolojik sonuçlara zemin hazırlayabildiğini göstermektedir. Buna ek olarak, prenatal stresin epigenetik düzenlemeler, HPA aksının işleyişi ve mikrobiyota–metabolit etkileşimleri üzerinden çocukluk ve yetişkinlik dönemindeki davranışsal ve duygusal sonuçlarla ilişkili olduğuna yönelik kanıtların giderek güçlendiği çeşitli araştırmalarda rapor edilmiştir (Yeramilli vd., 2023; Dieckmann & Czamara, 2024). Bu eğilim, prenatal stresin yalnızca gebelik sürecine özgü kısa süreli bir durum olmadığını; aksine sonraki yaşam dönemlerini etkileyebilecek biyopsikososyal bir belirleyici olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda kuşaklar arası biyolojik aktarımın en belirgin biçimde gösterildiği alanlardan biri, travmaya maruz kalan ebeveynler ve onların çocukları üzerinde yapılan araştırmalardır. Bu kapsamda gerçekleştirilen incelemelerde, ağır travma deneyimi yaşamış annelerin çocuklarında kortizol düzeyleri ve stres yanıtına ilişkin biyobelirteçlerde anlamlı farklılıklar bulunduğu; bu farklılıkların epigenetik mekanizmalarla ilişkili olabileceği gösterilmiştir (Yehuda & Bierer, 2008). Ebeveyn stresinin çocuklarda nöroendokrin yanıt, epigenetik profiller ve psikopatoloji riskinde artışla bağlantılı olabildiğine dair bulguların bütüncül bir çerçevede ele alındığı incelemelerde de travmanın biyolojik aktarımının insanlarda anlamlı bir mekanizma oluşturabildiği ortaya konmuştur (Bowers & Yehuda, 2016). Bu değerlendirmeler, gebelik ve doğum sürecinde yaşanan yoğun korku veya travmatik deneyimlerin yalnızca psikolojik bir yaşantı olarak kalmadığını; aynı zamanda sonraki kuşakların stres duyarlılığını etkileyebilecek biyolojik izler bırakabildiğini göstermektedir.

Bu bağlamda son yıllarda yapılan araştırmalarda, doğumun bazı kadınlar tarafından travmatik bir deneyim olarak algılanabildiği ve bu durumun literatürde "doğumla ilişkili travma sonrası stres bozukluğu (PTSD)" kavramı kapsamında ele alındığı bildirilmektedir. Doğum sonrası dönemde bazı kadınlarda klinik düzeyde travma belirtilerinin gelişebildiği; özellikle önceden var olan psikiyatrik öykü, gebelik sürecinde yaşanan olumsuz olaylar, olumsuz doğum hikâyelerine maruz kalma, doğum sırasında kontrol kaybı hissi ve yoğun korkunun duygusal travma riski durumunu artıran temel risk etkenleri arasında yer aldığı bir meta-analizde ortaya konmuştur (Ayers vd., 2016). Bu faktörler bir arada değerlendirildiğinde, doğum korkusunun yalnızca bireysel bir duygu olmadığı; psikososyal ve çevresel koşulların etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir süreç olduğu görülmektedir. Ayrıca ilgili diğer çalışmada da doğumla ilişkili PTSD'nin anne ruh sağlığı üzerinde uzun dönemli olumsuz etkiler yaratabildiği ve anne-bebek bağlanmasını zayıflatabildiği; bu nedenle söz konusu bozukluğun klinik ve toplumsal açıdan dikkate alınması gereken önemli bir sorun olduğu belirtilmektedir (Horsch vd., 2024).

Tüm bu bulgular, doğumun dışarıdan bakıldığında olağan bir süreç gibi görünmesine karşın, kadının yaşantıyı ve kendisine aktarılan anlatıları nasıl yorumladığının psikolojik sonuçlar üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, doğum deneyiminin psikolojik boyutunda özellikle doğum korkusu ve doğuma yönelik beklentiler merkezi bir konumda yer almakta ve kadının doğum sürecine ilişkin algısını önemli ölçüde şekillendirmektedir. Nitel çalışmaların metasentezine dayanan bulgular da bu durumu desteklemekte; doğum korkusu yaşayan kadınların sıklıkla doğum sırasında kontrolü kaybetmekten, yoğun ağrı yaşamaktan, kendilerine ya da bebeklerine zarar gelmesinden ve sağlık profesyonelleriyle iletişim kopukluğu yaşamaktan endişe ettiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu korkuların, geçmiş olumsuz deneyimler, kişisel öyküler ve sosyal çevreden duyulan negatif anlatılar tarafından şekillendiği de belirtilmektedir (Wigert vd., 2020).

Doğum korkusunun yalnızca bireysel bir duygu olmadığı; içinde bulunulan sosyal bağlam, sağlık sistemiyle edinilen

deneyimler ve kültürel normlar tarafından şekillendiği de başka bir incelemede bildirilmiştir (Fisher vd., 2006). Bu noktada kuşaklar arası aktarım, özellikle kadınlar arasında paylaşılan doğum hikâyeleri üzerinden belirgin biçimde görünür hâle gelmektedir. Nitel bulgular, kadınların çoğunlukla olumsuz doğum anlatılarına maruz kaldığını ve olumlu deneyimlerin daha sınırlı şekilde paylaşıldığını ortaya koymaktadır (Neucom & Prandl, 2022). Bir metasentezde ise kadınların doğuma ilişkin korkularının çoğu zaman diğer kadınların olumsuz deneyim ve hikâyeleriyle beslendiği; bu anlatıların zihinde canlı imgeler hâlinde yer ederek doğum öncesi dönemde yoğun kaygıya yol açabildiği vurgulanmıştır (Wigert vd., 2020). Bu durum, anne, büyükanne ve diğer kadın akrabaların aktardığı doğum hikâyelerinin yalnızca bilgi paylaşımıyla sınırlı olmadığını; aynı zamanda korku, çaresizlik ya da güçlenme gibi duygusal temaların da nesiller boyunca taşınmasına aracılık ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda sosyal öğrenme yaklaşımı değerlendirildiğinde, kadınların başkalarının doğum deneyimlerini dinleyerek doğuma ilişkin zihinsel şemalar oluşturdukları ve bu şemaların kendi doğumlarına yönelik beklenti ve davranışlarını şekillendirdiği anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, doğum hikâyeleri her zaman olumsuz bir aktarım niteliği taşımamaktadır. Batı Avustralya'da yürütülen bir çalışmada, olumlu doğum deneyimlerini paylaşan kadınların bu hikâyeleri çoğunlukla diğer kadınlara umut verme, onları güçlendirme ve doğumun olumlu yönlerini görünür kılma amacıyla aktardıkları; ancak bu olumlu anlatıların sosyal ortamlarda her zaman kolaylıkla kabul görmediği ve çoğu zaman "istisnaî" ya da "şans eseri" olarak değerlendirildiği bildirilmiştir (Neucom & Prandl, 2022). Bu bulgular, toplumsal söylemin doğum üzerine genellikle risk, belirsizlik ve korku ekseninde şekillendiğini; olumlu deneyimlerin ise kuşaklar arası aktarımda daha geri planda kaldığını düşündürmektedir. Böyle bir sosyal bağlamda yetişen kadınların, kendi doğum süreçlerine yaklaşırken zihinsel olarak öncelikle tehlike, kontrol kaybı ve olumsuzluk senaryolarını canlandırmalarının şaşırtıcı olmadığı anlaşılmaktadır.

Doğum deneyiminin sosyal boyutunda ise, kadınların gebelik ve doğum sürecinde aldıkları sürekli destek önemli bir bileşen olarak öne çıkmaktadır. Bir Cochrane derlemesinde, doğum sırasında sağlanan sürekli desteğin, spontan vajinal doğum oranlarını artırdığı, doğum süresini kısalttığı, müdahale ve sezaryen oranlarını azalttığı ve kadınların doğum deneyimini daha olumlu değerlendirmelerine katkı sağladığı bildirilmiştir (Bohren vd., 2017). Bir metasentezde çalışmasında ise kadınların sürekli desteği genellikle "güvende hissetme", "yalnız bırakılmama" ve "duygusal olarak tutulma" şeklinde tanımladıkları; destek veren kişinin hem bilgi sunan hem de manevi açıdan güçlendiren bir figür olarak algılandığı ortaya konmuştur (Lunda vd., 2018). Bu bulgular, doğumda algılanan desteğin yalnızca klinik sonuçları iyileştirmekle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda doğumun psikolojik ve manevi olarak nasıl anlamlandırıldığını ve bu anlamın kadınlar arasında kuşaktan kuşağa nasıl aktarıldığını da önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir.

Tüm bu veriler, doğum deneyiminin kuşaklar arası aktarımının ancak biyopsikososyal bir çerçevede bütüncül olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Biyolojik düzeyde prenatal stresin epigenetik izleri, stres yanıt sistemindeki düzenlemeler ve mikrobiyota ile ilişkili mekanizmalar; psikolojik düzeyde travmatik doğum algısı, korku ve bilişsel şemalar; sosyal düzeyde ise kültürel normlar, aile içi anlatılar ve sürekli destek pratikleri birbirini tamamlayan etkileşim halkaları olarak ortaya çıkmaktadır. Kadından kadına aktarılan doğum hikâyeleri ile manevi destek biçimleri bu halkalar arasında bağlayıcı bir unsur oluşturarak, doğumun yalnızca bireysel bir deneyim değil, aynı zamanda kuşaklar boyunca sürdürülen bir anlam, duygu ve beden hafızası mirası hâline gelmesine katkıda bulunmaktadır. Böylece doğum, kuşaklar arasında hem biyolojik süreçler hem de duygusal-manevi paylaşımlar yoluyla aktarılan, görünmez fakat etkili bir köprü niteliği kazanmaktadır.

3.Doğum Hikâyeleri, Kültürel Miras ve Kadınlar Arası Sözlü Aktarım Gelenekleri

Doğum deneyimi, birçok kültürde yalnızca biyolojik bir olay değil; aynı zamanda ritüeller, inançlar, semboller ve anlatılarla kuşaktan kuşağa aktarılan zengin bir kültürel mirasın parçasıdır. Geleneksel doğum uygulamalarının, aile ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde, özellikle kadınlar arasında sürdürülen sözlü anlatımlarla yaşatıldığı; bu nedenle doğuma ilişkin ritüel ve inanışların somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (Deniz & Kocakaya, 2023; Avukatoğlu & Yağız, 2024).

Bu bağlamda doğum hikâyeleri, yalnızca bireysel bir anının aktarımı değil, aynı zamanda toplumun doğuma yüklediği anlamları, değerleri ve normları taşıyan kültürel bir hafıza biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gebelik ve doğumda hikâye anlatımı üzerine yapılan güncel bir integratif derleme, doğum hikâyelerinin kadınlar için hem bilgi edinme hem de duygusal ve manevi destek alma aracı olduğunu; anlatıların doğuma ilişkin korku, beklenti, kontrol algısı ve öz yeterlik üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Mahdavi vd., 2022). Buna paralel olarak, gebelik ve doğum sürecindeki kültürel pratiklerin incelendiği nitel çalışmalarda da kadınların gebelik ve doğumu anlamlandırırken çoğunlukla aile

büyüklerinden, deneyimli kadınlardan ve sözlü geleneklerden beslenen bir "anlatı ağı" içinde konumlandıkları bildirilmektedir (Ngotie vd., 2024). Dolayısıyla doğum hikâyeleri, kadınların doğum öncesi zihinsel hazırlık süreçlerinde hem kültürel hem de psikososyal bir rehber işlevi görmektedir. Bu bağlamda doğum hikâyelerinin kuşaklar arası boyutu hem uluslararası literatürde hem de Türkiye'deki çalışmalarla desteklenmektedir. Üç kuşak kadın üzerinde yürütülen bir araştırmada, anneanne, anne ve kızın doğum anılarının birbirini beslediği; özellikle olumsuz deneyimlerin üçüncü kuşaktaki kadınlarda doğum korkusunu artırdığı ve doğum algısını olumsuz yönde etkilediği gösterilmiştir (Aktaş Reyhan & Dağlı, 2022). Benzer şekilde, iki farklı kuşaktan kadınların doğum hikâyeleri ile doğuma ilişkin beklentilerinin incelendiği hermeneutik fenomenolojik bir çalışmada, doğum anlatılarının "kadından kadına bir miras" gibi işlediği, ancak bu mirasın çoğu zaman risk, korku ve "horror story" niteliğindeki anlatılar üzerinden kurulduğu; genç kuşağın doğumu daha çok "seçim ve tercih" diliyle, 1970–1980'lerde doğum yapan kadınların ise "güvenlik" ve "sağ kalma" diliyle anlattıkları; her iki kuşakta da doğumun çoğunlukla sağlıklı bir bebekle sonuçlanması üzerinden meşrulaştırıldığı ve sistemin dışına çıkma konusunda belirgin bir çekingenlik olduğu belirtilmektedir (Kay vd., 2017).

Bu bulgular, kuşaklar arası aktarımın yalnızca bilişsel düzeyde gerçekleşmediğini; aynı zamanda doğuma ilişkin duygulanımsal çerçeveyi ve risk algısının niteliğini de sonraki kuşaklara taşıdığını göstermektedir. Doğum hikâyelerinin psikososyal etkisine odaklanan çalışmalar, bu anlatıların hem güçlendirici hem de kaygı artırıcı bir potansiyel taşıdığını ortaya koymaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde nulliparous Siyah kadınlarla yürütülen nitel bir çalışmada, kadınların en çok anneleri ve arkadaşlarından doğum hikâyesi duydukları; bu hikâyelerin ise çoğu zaman yalnızca tıbbi süreci değil, aynı zamanda ırkçılık, ayrımcılık ve sağlık sistemiyle ilişkili olumsuz deneyimleri de içerdiği bildirilmiştir (Reissig vd., 2021). Ayrıca katılımcıların hikâyeleri pasif biçimde dinleyen kişiler olmadığı; bazı kaynaklardan hikâyeleri özellikle talep ettikleri, bazılarını ise özellikle kaçındıkları ve hikâyeleri "bana yakın/bana uzak" olarak işaretledikleri de belirtilmiştir. Kadınların doğuma ilişkin korkuları, beklentileri ve planladıkları tercihlerin, maruz kaldıkları doğum hikâyelerinin içeriği ve duygusal tonu ile büyük ölçüde örtüştüğü saptanmıştır (Reissig vd., 2021). Bu bulgu, sözlü aktarımın doğum tercihleri ve öz yeterlik algısı üzerinde ne denli etkili olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Deneysel bir çalışmada ise doğum hikâyelerine maruziyetin, nulligravida kadınların doğum tercihleri üzerindeki etkisi incelenmiş; katılımcılara vajinal/sezaryen doğum ve olumlu/olumsuz değerlendirme kombinasyonlarından oluşan dört farklı türde yazılı doğum hikâyesi sunulmuştur (Miller & Danoy-Monet, 2021). Çalışmanın sonuçları, doğum hikâyelerinin doğum tercihlerini anlamlı düzeyde değiştirdiğini; özellikle vajinal doğum hikâyelerinde anlatının duygusal tonunun (olumlu/olumsuz) doğuma yönelik korku ve vajinal doğum öz yeterlik beklentisindeki değişim üzerinden tercihleri etkilediğini göstermiştir. Buna karşın sezaryen doğum hikâyelerinin etkisinin korku ve öz yeterlikteki değişimle tam olarak açıklanamadığı, ancak genel olarak olumsuz içerikli anlatıların daha güçlü bir psikolojik etki yarattığı belirtilmiştir (Miller & Danoy-Monet, 2021). Bu sonuçlar, olumsuz doğum hikâyelerinin, doğum korkusunu pekiştirerek sezaryene yönelim riskini artırabileceğini düşündürmektedir.

Hikâyelerin etkisi yalnızca doğum korkusu veya tercih düzeyiyle sınırlı kalmamakta; bireyin kendilik algısı, aile ilişkileri ve gelecekte ebeveynliğe bakış açısı üzerinde de rol oynamaktadır. Nitel bir çalışmada, bireylerin kendi doğum ve gebe kalma (conception) hikâyelerini nasıl anlamlandırdıkları incelenmiş; bu anlatıların "benlik algısının şekillenmesi" (şanslı hissetme, hayatta olma bilinci, kimlik inşası), "aile ilişkilerinin yeniden değerlendirilmesi" ve "gelecekte ebeveyn olma sürecine dair duygu ve beklentiler" olmak üzere üç ana tema etrafında şekillendiği görülmüştür. Araştırmada, hikâyenin aktarılma biçiminin (mizahi ya da korkutucu şekilde olması) anlatının duygusal tonunu belirlediği ve bunun da etkileri anlamlı ölçüde değiştirdiği; aynı olayın farklı anlatım biçimleriyle daha travmatik ya da daha kabul edilebilir hale gelebildiği vurgulanmıştır (Ogden & Syder, 2022). Bu bulgu, doğum hikâyelerinin yalnızca içeriğinin değil, aktarım biçiminin de kuşaklar arası psikososyal mirasın niteliğini belirlediğini göstermektedir.

Diğer taraftan, doğum hikâyeleri antenatal eğitim bağlamında da önemli bir öğrenme alanı sunmaktadır. Bir nitel çalışmada, evde doğum odaklı grup temelli eğitim oturumları ile daha öğretmen merkezli doğum öncesi sınıflar karşılaştırılmış; özellikle grup temelli oturumlarda kadınlar arasında doğum hikâyelerinin paylaşımının temel bir uygulama olduğu, bu hikâyelerin yalnızca bilgi vermekle kalmayıp, kadınların doğuma ilişkin beklentilerini yeniden şekillendirdiği, farklı bilgi türleri arasında (tıbbi bilgi, sezgisel bilgi, deneyimsel bilgi) müzakere yapmalarına imkân tanıdığı ve destekleyici bir topluluk hissi oluşturduğu bildirilmiştir (de Quattro, 2019). Bu çalışma, hikâye anlatımının doğuma ilişkin bilginin birlikte üretildiği bir ortam sunduğunu; ayrıca bu yöntemin karşılıklı etkileşime dayalı ve esnek yapısı sayesinde kadınların kendi bedenlerine dair farkındalıklarını ve deneyimsel bilgilerini güçlendiren destekleyici bir öğrenme ortamı oluşturduğunu göstermektedir (de Quattro, 2019). Bir integratif derlemede de hikâye temelli yaklaşımların geleneksel ders anlatma yöntemlerine kıyasla kadınların duygusal gereksinimlerine daha fazla yanıt verdiği, güven ve dayanışma duygusunu pekiştirdiği ifade edilmektedir (Mahdavi vd., 2022).

Bu bağlamda modern iletişim ortamları, doğum hikâyelerinin aktarım biçimini dönüştürse de içerdiği temel işlevler büyük ölçüde devam etmektedir. Yapılan bir çalışmada, "modern doğum hikâyesi" kavramını ortaya koyarak, doğum anlatılarının yalnızca yüz yüze sözlü aktarım yoluyla değil; televizyon programları, sosyal medya, bloglar ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla da dolaşıma girdiğini belirtmektedir (Kay vd., 2017). Bu ortamda özellikle dramatik, olağan dışı, risk ve acı içeren hikâyelerin daha çok görünürlük kazanması, kadınların "ortalama" fizyolojik doğum deneyimlerine dair gerçekçi bir çerçeve geliştirmesini zorlaştırabilmektedir (Kay vd., 2017). Diğer yandan Türkiye örnekleminde yapılan çalışmalar da kadınların çoğunlukla olumsuz ve travmatik doğum anlatılarına maruz kaldıklarını, olumlu deneyimlerin ise daha sınırlı ve "istisnai" olarak algılandığını ortaya koymaktadır (Aktaş Reyhan & Dağlı, 2022).

Tüm bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, doğum hikâyelerinin kültürel miras, sözlü gelenek, kimlik inşası ve psikososyal dayanıklılık gibi boyutların kesiştiği çok katmanlı bir aktarım alanı oluşturduğu görülmektedir. Kadından kadına aktarılan bu anlatılar, bir yandan doğumun risk, acı ve belirsizlikle ilişkilendirilen yönlerini kuşaklar boyunca yeniden üreterek doğum korkusunu besleyebilmekte; diğer yandan güçlendirici ve olumlu hikâyeler aracılığıyla kadının öz yeterlik algısını, manevi dayanıklılığını ve doğuma dair güven duygusunu destekleyebilmektedir. Bu nedenle doğum hikâyeleri, yalnızca bireysel bir anı ya da sohbet konusu değil; toplumsal belleği, aile içi ilişkileri ve kadınlar arası manevi dayanışmayı taşıyan "görünmez bir kültürel ve ruhsal köprü" olarak değerlendirilebilir.

4.Manevi Destek, Kadın Dayanışması ve Doğumda Psikososyal Güçlenme

Doğum eylemi, fizyolojik bir süreç olmanın ötesinde, kadınların duygusal, sosyal, kültürel ve kimlik boyutlarını etkileyen; dönüşüm ve yeniden yapılanma içeren çok katmanlı bir yaşam deneyimi olarak tanımlanmaktadır (Hosseini Tabaghdehi vd., 2020; Hwang vd., 2022). Bu süreçte kadınlara sağlanan manevi destek ve sosyal dayanışma, doğuma ilişkin algının şekillenmesinde rol oynamakta; korku ve kaygının azaltılmasına ve doğumun daha olumlu, güçlendirici bir deneyim olarak yaşanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda sosyal ve duygusal desteğin doğum sonuçları üzerindeki etkisini değerlendiren bir meta-analizde, doğum sırasında sunulan sürekli sosyal ve duygusal desteğin doğum sonuçlarını anlamlı ölçüde iyileştirdiğini; anne memnuniyeti, doğum süresi, obstetrik müdahale oranları ve yenidoğan sağlığı üzerinde belirgin olumlu etkiler sağladığını ortaya koymaktadır (Jayasundara vd., 2024). Araştırma sonuçlarına göre, doğumda kesintisiz destek alan kadınların spontan vajinal doğum oranları artmakta, sezaryen ve müdahaleli doğum oranları gerilemekte, ayrıca 5. dakika Apgar skorunun düşük olma olasılığı belirgin biçimde azalmaktadır (Jayasundara vd., 2024; Bohren vd., 2017). Bu veriler, manevi ve sosyal desteğin yalnızca psikolojik değil; aynı zamanda biyofizyolojik düzeyde de etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadın dayanışması, tarihsel olarak doğumun temel bileşenlerinden biri olarak görülmekte ve birçok kültürde doğum, deneyimli kadınların bilgi, cesaret ve manevi destek sunduğu bir süreç şeklinde tanımlanmaktadır. Nitel bir araştırmada, kadınların doğum sürecinde sosyal desteğe ihtiyaç duydukları; bu desteği en çok annelerinden ve sağlık personelinden almayı tercih ettikleri, ancak son doğumlarında sosyal destek alan kadın sayısının oldukça sınırlı olduğu; sosyal destek sağlayan kişilerin güven verme, duygusal yükü hafifletme ve psikolojik olarak rahatlatma gibi önemli işlevler üstlendikleri bildirilmiştir (Demir, 2023). Güncel bir nitel çalışmada da doğum sürecinde kadınlara sunulan sosyal ve duygusal destek ile saygılı bakımın yalnızca anlık rahatlama sağlamadığı; aynı zamanda kadının kontrol duygusunu güçlendirdiği, kendini yetkin ve değerli hissetmesine katkıda bulunduğu, olumlu bir içsel doğum anlatısı oluşturmasını kolaylaştırdığı ve bu olumlu deneyimin anne kimliği, benlik algısı ve postpartum uyum üzerinde uzun dönemli etkiler bıraktığı ortaya konmuştur (Palau-Costafreda vd., 2024).

Manevi ve sosyal destek, kadınların doğum deneyiminde yalnızlaşmasını önleyen, güven duygusunu artıran ve doğuma yüklenen kültürel anlamları olumlu bir çerçeveye oturtan önemli bir psikososyal koruyucu faktör olarak değerlendirilmektedir. Doğum sürecinde sosyal ve duygusal destekten yoksun bırakılmanın kadınların doğum deneyimini olumsuz etkilediğine dair literatürde anlamlı kanıtlar bulunmaktadır. Dört ülkede 2672 kadınla yürütülen çok merkezli WHO çalışması bulguları, doğumda refakatçi bulunmamasının kadınların doğum sürecinde olumsuz bakım deneyimleri yaşama olasılığını artırdığını göstermektedir. Refakatçisi olmayan kadınların, doğum sürecinde fiziksel istismar, rıza dışı tıbbi işlemler, yetersiz iletişim, sözlü istismar ve ayrımcılık gibi olumsuz bakım deneyimlerini daha yüksek oranlarda bildirdikleri saptanmıştır (Balde vd., 2020). Çalışmada doğuma eşlik eden kişilerin büyük çoğunluğunun aile üyeleri olması, aile temelli desteğin kadını koruyucu bir sosyal ve duygusal çerçeve içinde tuttuğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, doğum sırasında yeterli sosyal ve manevi desteğin sağlanmaması, kadının psikolojik kırılganlığını artırarak olumsuz doğum algısının oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Buna karşılık, destekleyici bir kadın figürünün doğum sürecine eşlik etmesi; güven duygusunu, mahremiyet algısını ve saygı görme hissini güçlendirerek doğum deneyiminin daha olumlu bir

çerçevede değerlendirilmesine katkı sunmaktadır (Balde vd., 2020).

Uluslararası rehberler de bu yönüyle sosyal desteğin önemini vurgulamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ/WHO), doğumda sürekli desteğin doğum sonuçlarını iyileştirdiği ve anne memnuniyetini artırdığına ilişkin "yüksek kanıt kalitesi" doğrultusunda bu uygulamayı tüm kadınlar için "güçlü öneri" düzeyinde bir bakım standardı olarak önermektedir (World Health Organization, 2018).

Bu bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, manevi destek ve kadın dayanışmasının doğumun biyopsikososyal yapısının merkezinde yer alan tamamlayıcı unsurlar olduğu görülmektedir. Aile içinde kuşaklar boyunca aktarılan manevi destek, yalnızca kültürel bir miras olarak değil; aynı zamanda doğumun psikososyal bütünlüğünü koruyan ve olumsuz doğum deneyimi riskini azaltan koruyucu bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Doğumda sağlanan destek, anlık bir rahatlamadan öte, kadının doğuma ilişkin duygusal tonunu, öz yeterlik algısını ve oluşturduğu içsel anlatıyı şekillendirmekte; bu anlatı ise annenin ebeveynlik tutumları ve kuşaklar arası aktarım süreçleri üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle destek mekanizmaları, yalnızca sosyal bir gelenek değil, anne ruh sağlığını güçlendiren ve doğum deneyiminin kuşaklar boyunca nasıl anlamlandırılacağını belirleyen temel bir bileşen niteliği taşımaktadır.

5.Sonuç

Bu derleme çalışması, doğumun kadın yaşamında yalnızca fizyolojik bir olay değil; biyolojik süreçlerin psikolojik, sosyal, kültürel ve manevi boyutlarla iç içe geçtiği, kuşaklar boyunca iz bırakan bütüncül bir deneyim olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, doğumun kuşaklar arasında yalnızca genetik bir aktarım yoluyla değil; aynı zamanda anlatılar, inançlar, ritüeller ve manevi destek biçimleri aracılığıyla da taşınan "görünmeyen bir miras" niteliği taşıdığını göstermektedir. Prenatal stres ve travmatik yaşantıların sadece doğum yapan kadının ruhsal ve bedensel sağlığıyla sınırlı kalmadığını; doğumun biyopsikososyal anlamda bir "kuşak köprüsü" olarak sonraki nesillerin stres yanıtı, duygu düzenleme süreçleri ve psikososyal uyumları (epigenetik faktörler) üzerinde de etkili olabildiğini ortaya koymaktadır.

Kültürel ve sözlü aktarım boyutunda, kadından kadına aktarılan doğum hikâyelerinin; kadınların doğuma ilişkin beklentilerini, korkularını, öz yeterlik algılarını ve annelik kimliğini biçimlendiren güçlü bir mekanizma olduğu görülmektedir. Olumlu anlatılar, doğumun doğal ve güçlendirici yönünü görünür kılarak psikososyal dayanıklılığı desteklerken; olumsuz ve travmatik hikâyelerin doğum korkusunu besleyerek olumsuz doğum algısını kuşaklar boyunca yeniden üretebildiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, doğum hikâyeleri yalnızca bireysel birer anı değil, toplumsal belleği ve aile içi ilişkileri şekillendiren bir kültürel hafıza alanı olarak öne çıkmaktadır.

Manevi destek ve kadın dayanışması ise bu görünmeyen mirasın en önemli taşıyıcılarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyükanneler, anneler ve diğer kadın akrabaların sunduğu duygusal, manevi ve pratik destek; kadının kendini yalnız hissetmesini engellemekte, güven ve aidiyet duygusunu güçlendirmekte ve doğuma ilişkin içsel anlatının olumlu yönde yapılandırılmasına katkıda bulunmaktadır. Sürekli destek modelleri, aile ve akraba varlığı, ebe ve diğer destekçi figürlerin rolü, doğumun hem klinik sonuçlarını hem de deneyimin öznel niteliğini iyileştiren koruyucu unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma doğumun kuşaklar arası bir köprü olarak, kadından kadına aktarılan görünmeyen manevi miras ve destek ağlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Modern doğum bakımının yalnızca tıbbi güvenlik eksenine odaklanmak yerine, kadınların duygusal, kültürel ve manevi ihtiyaçlarını da gözeten bütüncül yaklaşımlarla yeniden yapılandırılması; olumlu doğum deneyimlerinin artmasına, travmatik doğum riskinin azalmasına ve kuşaklar arası sağlıklı doğum algısının güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, kuşaklar arası manevi destek ve kadın dayanışmasının görünür kılınması ve doğum bakım modellerine sistematik biçimde entegre edilmesi hem bireysel hem toplumsal düzeyde önemli bir gereklilik olarak değerlendirilebilir.

6.Kaynakça

Türk Dil Kurumu. (2025). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 29 Kasım 2025).

Yolbulan Okan, E., & Yalman, N. (2013). Türkiye'de tartışmalı reklamlar: Kuşaklar arası karşılaştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 31*(2), 135–152.

Kuyucu, M. (2014). Y kuşağı ve Facebook: Y kuşağının Facebook kullanım alışkanlıkları üzerine bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(49), 55–83.

Akman, G., & Gözüyeşil, E. (2018). Doğum sonu dönemde geleneksel uygulamalara yönelik yapılan araştırmaların incelenmesi. *Kadın Hastalıkları ve Anne Çocuk Sağlığı Dergisi, 12*, 14–22.

Kay, L., Downe, S., Thomson, G., & Finlayson, K. (2017). Engaging with birth stories in pregnancy: A hermeneutic phenomenological study of women's experiences across two generations. *BMC Pregnancy and Childbirth, 17*, 283. https://doi.org/10.1186/s12884-017-1476-4.

Liu, N., Farrugia, M. M., Vigod, S. N., Urquia, M. L., & Ray, J. G. (2018). Intergenerational abortion tendency between mothers and teenage daughters: A population-based cohort study. *CMAJ, 190*(4), E95–E102. https://doi.org/10.1503/cmaj.170595.

Larkin, P., Begley, C. M., & Devane, D. (2009). Women's experiences of labour and birth: An evolutionary concept analysis. *Midwifery, 25*(2), e49–e59.

Şirin, A., & Kavlak, O. (2016). *Kadın sağlığı* (Genişletilmiş 2. baskı). Nobel Tıp Kitabevi.

Taşkın, L. (2020). *Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği* (16. baskı). Özyurt Matbaacılık.

Hosseini-Moghaddam, V., Nazarzadeh, M., & Jahanfar, S. (2018). Interventions for reducing fear of childbirth: A systematic review and meta-analysis of clinical trials. *Women and Birth, 31*(4), 254–262.

Serçekuş, P., & Okumuş, H. (2009). Fears associated with childbirth among nulliparous women in Turkey. *Midwifery, 25*, 155–162.

Nilsson, C., Lundgren, I., Karlström, A., & Hildingsson, I. (2012). Self-reported fear of childbirth and its association with women's birth experience and mode of delivery: A longitudinal population-based study. *Women and Birth, 25*, 114–121.

Aydın, N., & Yıldız, H. (2018). Travmatik doğum deneyiminin etkileri ve nesiller arası aktarımı. *Journal of Human Sciences, 15*(1), 604–618.

Yehuda, R., Daskalakis, N. P., Bierer, L. M., Bader, H. N., Klengel, T., Holsboer, F., & Binder, E. B. (2016). Holocaust exposure induced intergenerational effects on FKBP5 methylation. *Biological Psychiatry, 80*(5), 372–380.

Nilsson, L., Thorsell, T., Hertfelt Wahn, E., & Ekström, A. (2013). Factors influencing positive birth experiences of first-time mothers. *Nursing Research and Practice*, Article 349124. https://doi.org/10.1155/2013/349124.

Namujju, J., Muhindo, R., Mselle, L. T., Peter, W., Nankumbi, J., & Muwanguzi, P. (2018). Childbirth experiences and their derived meaning: A qualitative study among postnatal mothers in Mbale Regional Referral Hospital, Uganda. *Reproductive Health, 15*(1), 183.

Humenick, S. S. (2006). The life-changing significance of normal birth. *The Journal of Perinatal Education, 15*(4), 1–3.

Miller, Y. D., & Danoy-Monet, M. (2021). Reproducing fear: The effect of birth stories on nulligravid women's birth preferences. *BMC Pregnancy and Childbirth, 21*, Article 451. https://doi.org/10.1186/s12884-021-03944-w.

Livo, N., & Rietz, S. (1996). *Storytelling: Process and practice*. Libraries Unlimited.

Zwelling, E. (2000). The pregnancy experience. In F. H. Nichols & S. S. Humenick (Eds.), *Childbirth education: Practice, research and theory* (pp. 35–47). Saunders Company.

Wax, J., Lucas, F., & Lamont, M. (2010). Maternal and newborn outcomes in planned homebirth versus planned hospital birth: A meta-analysis. *American Journal of Obstetrics and Gynecology, 203*(3), 243.e1–243.e8.

Al-Mutawwah, R., Al-Hamdan, Z., & Othman, A. (2023). Women's experiences of social support during pregnancy: A qualitative study. *BMC Pregnancy and Childbirth, 23*(1), 1–12. https://doi.org/10.1186/s12884-023-06089-0.

Stjernholm, Y. V., Stjerndahl, J. H., & Andersson, E. (2021). Continuous support promotes obstetric labor progress and vaginal delivery: A randomized controlled trial. *Frontiers in Psychology, 12*, 582823. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.582823.

Vatansever, Z., & Okumuş, H. (2013). Gebelerin doğum şekline karar verme durumlarının incelenmesi. *DEUHYO ED, 6*(2), 82–87.

Bowers, M. E., & Yehuda, R. (2016). Intergenerational transmission of stress in humans. *Neuropsychopharmacology, 41*(1), 232–244. https://doi.org/10.1038/npp.2015.247.

Palma-Gudiel, H., Córdova-Palomera, A., Eixarch, E., Deuschle, M., & Fañanás, L. (2015). Maternal psychosocial stress during pregnancy alters the epigenetic signature of the glucocorticoid receptor gene promoter in their offspring: A meta-analysis. *Epigenetics, 10*(10), 893–902. https://doi.org/10.1080/15592294.2015.1088630.

Cao-Lei, L., de Rooij, S. R., King, S., Matthews, S. G., Metz, G. A. S., Roseboom, T. J., & Szyf, M. (2016). Prenatal maternal stress and epigenetics: Review of the human research. *Current Molecular Biology Reports, 2*(1), 16–25.

Yeramilli, V., Cheddadi, R., Shah, J., Brawner, K., & Martin, C. (2023). A review of the impact of maternal prenatal stress on offspring microbiota and metabolites. *Metabolites, 13*(4), 535. https://doi.org/10.3390/metabo13040535.

Dieckmann, L., et al. (2024). Epigenetics of prenatal stress in humans: The current research landscape. *Clinical Epigenetics, 16*, 35.

Yehuda, R., & Bierer, L. M. (2008). Transgenerational transmission of cortisol and PTSD risk. *Progress in Brain Research, 167*, 121–135. https://doi.org/10.1016/S0079-6123(07)67009-5.

Ayers, S., Bond, R., Bertullies, S., & Wijma, K. (2016). The aetiology of post-traumatic stress following childbirth: A meta-analysis and theoretical framework. *Psychological Medicine, 46*(6), 1121–1134. https://doi.org/10.1017/S0033291715002706.

Horsch, A., et al. (2024). Childbirth-related posttraumatic stress disorder: Definition, epidemiology, risk factors and consequences. *American Journal of Obstetrics and Gynecology, 230*(2), 136–148.

Wigert, H., Nilsson, C., Dencker, A., Begley, C., Jangsten, E., Sparud-Lundin, C., Mollberg, M., & Patel, H. (2020). Women's experiences of fear of childbirth: A metasynthesis of qualitative studies. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-Being, 15*(1), 1704484. https://doi.org/10.1080/17482631.2019.1704484.

Fisher, C., Hauck, Y., & Fenwick, J. (2006). How social context impacts on women's fears of childbirth: A Western Australian example. *Social Science & Medicine, 63*(1), 64–75. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2005.11.065.

Neucom, Z. A., & Prandl, K. J. (2022). Exploring Western Australian women's experiences of sharing positive birth stories. *BMC Pregnancy and Childbirth, 22*, 978. https://doi.org/10.1186/s12884-022-05226-5.

Bohren, M. A., Hofmeyr, G. J., Sakala, C., Fukuzawa, R. K., & Cuthbert, A. (2017). Continuous support for women during childbirth. *Cochrane Database of Systematic Reviews, 7*(7), CD003766. https://doi.org/10.1002/14651858.CD003766.pub6.

Lunda, P., Minnie, C. S., & Benadé, P. (2018). Women's experiences of continuous support during childbirth: A meta-synthesis. *BMC Pregnancy and Childbirth, 18*, 167.

Deniz, T., & Kocakaya, E. (2023). Kültürel miras kapsamında Safranbolu'da geleneksel doğum adetleri. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 6*(1), 18–34.

Avukatoğlu, M., & Yağız, A. (2024). Mustafa Orakçı'nın "Levent Türkiye'yi Geziyorum 3" setinde kültür aktarımı: Somut olmayan kültürel miras. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.*

Mahdavi, Z., Amiri-Farahani, L., & Pezaro, S. (2022). Storytelling in pregnancy and childbirth: An integrative review of the literature. *Journal of Pregnancy, 2022*, Article 8483777. https://doi.org/10.1155/2022/8483777.

Ngotie, T. K., Kaura, D. K. M., & Mash, B. (2024). Exploring women's experiences with cultural practices during pregnancy and birth in Keiyo, Kenya: A phenomenological study. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, Article 100701.

Aktaş Reyhan, F., & Dağlı, E. (2022). Doğum anılarının üç kuşak-kuşaklararası aktarımı ve üçüncü kuşaktaki doğum algısına etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 11*(3), 1143–1150.

Reissig, M., Fair, C., Houpt, B., & Latham, V. (2021). An exploratory study of the role of birth stories in shaping expectations for childbirth among nulliparous Black women: Everybody is different (but I'm scared). *Journal of Midwifery & Women's Health, 66*(5), 597–603. https://doi.org/10.1111/jmwh.13282.

Ogden, J., & Syder, A. (2022). Making sense of the stories we are told about our own conception and birth: A qualitative analysis. *Cogent Psychology, 9*(1). https://doi.org/10.1080/23311908.2022.2105877.

De Quattro, L. (2019). Co-producing childbirth knowledge: A qualitative study of birth stories in antenatal sessions. *BMC Pregnancy and Childbirth, 19*, Article 437. https://doi.org/10.1186/s12884-019-2605-z.

Hosseini Tabaghdehi, M., Keramat, A., Kolahdozan, S., Shahhosseini, Z., Moosazadeh, M., & Motaghi, Z. (2020). Positive childbirth experience: A qualitative study. *Nursing Open, 7*(4), 1233–1238. https://doi.org/10.1002/nop2.499.

Hwang, W. Y., Choi, S. Y., & An, H. J. (2022). Concept analysis of transition to motherhood: A methodological study. *Korean Journal of Women Health Nursing, 28*(1), 8–17. https://doi.org/10.4069/kjwhn.2022.01.04.

Jayasundara, D. M. C. S., Jayawardane, I. A., Weliange, S. D. S., Jayasingha, T. D. K. M., & Madugalle, T. M. S. S. B. (2024). Impact of continuous labor companion—who is the best: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *PLOS ONE, 19*(7), e0298852. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0298852.

Demir, R. (2023). Kadınların doğumda sosyal destek tercihleri ve deneyimleri: Nitel bir çalışma. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi, 12*(1), 201–210. https://doi.org/10.53424/balikesirsbd.1125091.

Palau-Costafreda, R., Nar-Devi, S., Gil-Poisa, M., Pajares Manso, A., España Vela, A., Obregón Gutiérrez, N., Escuriet, R., Julià, M., & Graells-Sans, A. (2024). Beyond the numbers: A phenomenological analysis of women's childbirth experiences in Spain's evolving healthcare system. *European Journal of Midwifery, 8*(October), 1–9. https://doi.org/10.18332/ejm/191895.

Balde, M. D., Nasiri, K., Mehrtash, H., Soumah, A. M., Bohren, M. A., Diallo, B. A., Irinyenikan, T. A., Maung, T. M., Thwin, S. S., Aderoba, A. K., Vogel, J. P., Mon, N. O., Adu-Bonsaffoh, K., & Tunçalp, Ö. (2020). Labour companionship and women's experiences of mistreatment during childbirth: Results from a multi-country community-based survey. *BMJ Global Health, 5*(Suppl 2), e003564. https://doi.org/10.1136/bmjgh-2020-003564.

World Health Organization. (2018). *WHO recommendations: Intrapartum care for a positive childbirth experience*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241550215.

7.Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Bilim ve Kültürel Mirasın Sessiz Çatışması: Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Uygulamaların Anne ve Yenidoğan Sağlığına Yansımaları – Bir Derleme Çalışması

Seda Cip [1*], Ayşe Çataloluk [2]
[*1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ebelik Bölümü, 60000, Tokat, TÜRKİYE
[2]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, 60000, Tokat, TÜRKİYE
ORCID Code: [*1]0009-0000-0167-0100 Mail: seda.cip6824@gop.edu.tr
ORCID Code: [2]0000-0002-9344-107X Mail: ayse.mete@gop.edu.tr

ÖZET

Anne ve yenidoğan sağlığı, bilimsel yaklaşımların ötesine uzanan; kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarılarak şekillendirdiği çok katmanlı bir olgudur. Özellikle toplum büyüklerinin deneyim ve inanışları, genç annelere doğrudan aktarılan uygulamalar aracılığıyla, çoğu zaman farkında olmadan benimsenen sağlık davranışlarını oluşturmaktadır. Kundak, tuzlama, kırk çıkarma, nazar uygulamaları ve lohusalık dönemine özgü kısıtlamalar gibi geleneksel girişimler, kültürde önemli bir yer tutmakta; ancak modern sağlık yaklaşımlarıyla kimi zaman örtüşmekte, kimi zaman ise çelişmektedir. Bu durum, anne ve yenidoğan sağlığında görünmez fakat belirgin etkiler yaratan bir ikilem ortaya çıkarmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalar, sıkı kundak uygulamasının gelişimsel kalça displazisine yol açabileceğini, tuzlama pratiğinin ise deri bariyerini zedeleyerek enfeksiyon riskini artırabileceğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, bebeklerin uyku pozisyonu ve hijyen koşulları gibi alanlarda da geleneksel alışkanlıkların modern tıp önerileriyle çeliştiği

de görülmektedir. Öte yandan, literatürde yer alan bazı çalışmalar ise kırk çıkarma gibi ritüellerin enfeksiyon riski barındırmasına rağmen, annenin sosyal destek düzeyini artırdığını ve bu durumun postpartum ruh sağlığını destekleyici bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, geleneksel uygulamalar ile modern sağlık yaklaşımları arasındaki etkileşim hem biyolojik hem de psikososyal açıdan önemli sonuçlar meydana getirmekte; anne ve yenidoğan sağlığını doğrudan etkileyen çok boyutlu bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Ebelik mesleği de bu süreçte, zararlı uygulamaların dönüştürülmesi ve yararlı olanların desteklenmesi açısından önemli bir sorumluluk taşımakta; ailelerle kurulan güvene dayalı iletişim sayesinde de sağlık davranışlarının yeniden şekillendirilmesinde güçlü bir etki alanı oluşturmaktadır. Bu derleme çalışmasında bilimsel bulgular ile kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel yaklaşımlar arasındaki çatışmayı görünür kılmayı amaçlamakta; toplum temelli sağlık hizmetlerinde kültür ve bilimin birlikte nasıl uyumlanabileceğine dair öneriler geliştirilmesi gerektiğine de dikkat çekmeyi hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Anne Ve Yenidoğan Sağlığı, Kültürel Uygulama, Kuşaklar Arası Aktarım, Bilimsel Yaklaşım, Ebelik Rolü

The Silent Conflict Between Science and Cultural Heritage: The Impact of Practices Passed Down Through Generations on Maternal and Newborn Health – A Review Study

Seda Cip [1*], Ayşe Çataloluk [2]

[*1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ebelik Bölümü, 60000, Tokat, TÜRKİYE

[2]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, 60000, Tokat, TÜRKİYE

ORCID Code: [*1]0009-0000-0167-0100 Mail: seda.cip6824@gop.edu.tr

ORCID Code: [2]0000-0002-9344-107X Mail: ayse.mete@gop.edu.tr

ABSTRACT

Maternal and newborn health is a multidimensional phenomenon that extends beyond scientific approaches and is shaped by cultural heritage transmitted across generations. The experiences and beliefs of elder family members, conveyed to young mothers through traditional practices, often form health behaviors that are adopted—sometimes unconsciously—during daily care. Traditional practices such as swaddling, neonatal salting, the “forty-day” ritual, the use of protective charms against the evil eye, and restrictions specific to the postpartum period hold a significant place in many cultures; however, they may at times align with modern healthcare recommendations and at other times contradict them. This creates a subtle yet notable dilemma that influences maternal and newborn health.

Scientific studies show that tight swaddling can contribute to developmental dysplasia of the hip, while neonatal salting may damage the skin barrier and increase the risk of infection. Traditional habits related to infant sleep position and hygiene

practices have also been found to contradict evidence-based medical guidelines. Conversely, some studies indicate that cultural rituals such as the forty-day ceremony, despite carrying certain infection risks, can enhance maternal social support and positively influence postpartum mental well-being. Thus, the interaction between traditional practices and modern healthcare generates important biological and psychosocial outcomes, emerging as a complex process with direct implications for maternal and newborn health. Within this process, midwifery carries a critical responsibility in transforming harmful practices and supporting beneficial ones, while the trust-based communication established with families provides a powerful means to reshape health behaviors. This review aims to make visible the conflict between scientific evidence and culturally transmitted practices, and to emphasize the need for developing strategies that harmonize culture and science within community-based healthcare services.
Keywords: *Maternal And Newborn Health, Cultural Practices, Intergenerational Transmission, Evidence-Based Approach, Role of Midwifery*

1.GİRİŞ

Anne ve yenidoğan sağlığı, yalnızca biyolojik süreçlerle sınırlı olmayan; toplumsal değerler, inançlar ve kuşaktan kuşağa aktarılan davranış kalıplarıyla şekillenen çok boyutlu bir alandır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ/WHO), 2022 yılında dünya genelinde 2,3 milyon bebeğin doğumdan sonraki ilk 28 gün içinde yaşamını kaybettiğini ve tüm 5 yaş altı ölümlerin yaklaşık yarısının bu dönemde gerçekleştiğini bildirmektedir (World Health Organization, 2024). Bu tablo, klinik bakımın niteliği kadar, ailelerin doğum ve doğum sonrası dönemde benimsediği bakım alışkanlıklarının da anne ve yenidoğan sağlığı üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir.

Kültürel miras, en genel anlamıyla, bir toplumun geçmiş kuşaklardan devraldığı ve gelecek kuşaklara aktardığı maddi ve manevi değerlerin bütününü ifade etmektedir. UNESCO, kültürel mirası "somut" (yapılar, eserler, objeler vb.) ve "somut olmayan" (inançlar, ritüeller, toplumsal pratikler, sözlü anlatımlar vb.) olmak üzere iki boyutta ele almakta; özellikle **somut olmayan kültürel miras**ı, toplulukların kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendiren, kuşaktan kuşağa aktarılan "yaşayan miras" olarak tanımlamaktadır (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2003). Bu bağlamda gebelik, doğum, lohusalık ve yenidoğan bakımına ilişkin ritüel ve uygulamalar, kültürel mirasın önemli bileşenleri arasında yer almaktadır.

Somut olmayan kültürel mirasın anne ve yenidoğan sağlığıyla ilişkisi, özellikle doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası döneme özgü ritüellerde belirginleşmektedir. Farklı toplumlarda kundaklama, tuzlama, kırk çıkarma, lohusalık kısıtlamaları, nazar uygulamaları, bitkisel ya da dinsel nitelikli koruyucu pratikler, bebek masajı ve emzirme ritüelleri gibi pek çok uygulama görülmekte; bu ritüeller aileyi yalnızca tıbbi açıdan "bakım veren" bir birim olmaktan çıkararak kültürel anlamların yeniden üretildiği bir ortama dönüştürmektedir.

Literatür, gebelik ve doğum sonrası dönemdeki geleneksel uygulamaların ailelerin risk algısını, sağlık hizmeti arama davranışını ve profesyonel bakımla etkileşim biçimlerini önemli ölçüde şekillendirdiğini ortaya koymaktadır (Ahuja vd., 2023). Öte yandan modern sağlık sistemleri, anne ve yenidoğan için kanıta dayalı standart bakım paketleri tanımlamaktadır. DSÖ'nün "pozitif postnatal deneyim" rehberi, doğum sonrası dönemde anne ve yenidoğan için sürekli, bütüncül ve saygılı bakımın gerekliliğini vurgulamakta; ısı dengesinin sağlanması, erken ve sık emzirme, enfeksiyonların önlenmesi, güvenli uyku ve psikososyal destek gibi bileşenleri "temel yenidoğan bakımı" kapsamında değerlendirmektedir (WHO, 2022). Ancak araştırmalar, bu kanıta dayalı önerilerin günlük yaşama aktarılmasının ailelerin kültürel inanç ve alışkanlıklarından bağımsız olarak gerçekleşmediğini; aksine çoğu zaman bu kültürel yapılarla etkileşime girerek yeniden anlamlandırıldığını ortaya koymaktadır (Deger & Butun, 2025).

Geleneksel uygulamaların bazıları biyolojik sağlık açısından risk oluşturabilmektedir. Türkiye ve farklı ülkelerde yürütülen çalışmalar, bacakların düz ve sıkı tutulduğu geleneksel kundaklama biçimlerinin gelişimsel kalça displazisi için önemli bir risk faktörü olduğunu (Mrayan vd., 2018; Kucuk & Tanriverdi, 2021; Ulziibat vd., 2021); yenidoğan derisine tuz sürme gibi tahriş edici uygulamaların ise deri bariyerini bozarak enfeksiyon riskini artırabileceğini göstermektedir (Alan vd., 2012; Akçay vd., 2019). Bazı toplumlarda, yenidoğan sarılığı gözlemlendiğinde ise aileler öncelikle evde geleneksel uygulamalara başvurabilmektedir. Bu tip pratikler, tıbbi değerlendirme ve tedaviyi geciktirebilmekte; bu da yoğun hiperbilirubinemi veya Kernikterus gibi önlenebilir ciddi komplikasyon riskini artırmaktadır (Le vd., 2014; Mohammed

Kassim vd., 2021; Kilicli & Akbulut, 2023). Dolayısıyla bu geleneksel yaklaşımlar, kültürel mirasın bir parçası olsalar da, yenidoğan sağlığı bakımından potansiyel birer risk faktörü olarak değerlendirilmelidir.

Diğer yandan kültürel pratiklerin psikososyal açıdan koruyucu yönleri de bulunmaktadır. Lohusalık ritüelleri, aile ve akraba ziyaretleri, "kırk çıkarma" gibi geçiş törenleri ve geleneksel destek ağları, birçok toplumda annenin yalnızlık hissini azalttığı, sosyal destek algısını artırdığı ve annelik rolüne uyumunu kolaylaştırdığı bildirilmiştir. Sosyokültürel uygulamalar ile postpartum depresyon arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, bazı ritüellerin kuralcı ve kısıtlayıcı yönleri nedeniyle kadının özerkliğini zedeleyebildiğini; bazı ritüellerin ise duygusal ve pratik destek sunarak ruh sağlığını olumlu etkileyebildiğini göstermektedir (Hung & Chung, 2001; Huang & Mathers, 2001; Amankwaa, 2003; Lee vd., 2004; Wong & Fisher, 2009; Lundberg & Trieu, 2010). Dolayısıyla, geleneksel uygulamalar yalnızca "zararlı" veya "yararlı" şeklinde ikili bir kategorizasyonla ele alınmamalı; biyolojik, psikolojik ve sosyal etkileri çok boyutlu biçimde değerlendirilmelidir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, yenidoğan ve lohusa bakımına ilişkin kültürel uygulamaların hem Türkiye'de hem de dünya genelinde yaygınlığını sürdürdüğünü; bazı uygulamaların sağlık riskini artırdığını, bazılarının ise bakım sürecini destekleyerek ailelerin sağlıkla baş etme kapasitesini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır (Choudhry, 1997; Kim-Godwin, 2003; Akçay vd., 2019; Koçak vd., 2024). Bu tablo, **bilimsel kanıtlarla şekillenen modern bakım önerileri ile kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel mirasın bir "sessiz çatışma" alanında kesiştiğine** işaret etmektedir. Bu çatışma alanında ebelik mesleği, hem kanıta dayalı uygulamaların savunuculuğunu yapmak hem de kültürel açıdan duyarlı, saygılı ve müzakereye açık bir yaklaşım geliştirmek gibi kritik bir sorumluluğa sahiptir. Kültürel pratiklerin bütünüyle reddedilmesi yerine, bilimsel açıdan zararlı olanların dönüştürülmesi, nötr olanların yeniden çerçevelenmesi ve koruyucu/iyileştirici yönleri bulunanların desteklenmesi; hem anne ve yenidoğan sağlığının geliştirilmesi hem de kültürel sürekliliğin korunması açısından önem taşımaktadır (Çakırer vd., 2019; Ansong vd., 2022; Bülez vd., 2023; Akın vd., 2025).

Bu derleme çalışması, kültürel miras kapsamında değerlendirilebilecek anne ve yenidoğan bakımına ilişkin geleneksel uygulamaları güncel literatür ışığında ele almayı; bu uygulamaların biyolojik ve psikososyal sonuçlarını tartışarak modern sağlık hizmetleriyle kesişim ve çatışma alanlarını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, toplum temelli sağlık hizmetlerinde ve ebelik bakımında kültürel miras ile bilimsel yaklaşımın nasıl uyumlandırılabileceğine ilişkin öneriler geliştirilmek hedeflenmektedir.

2.Kültür, Gelenek, İnanç ve Geleneksel Uygulamalar: Kavramsal Çerçeve

Kültür, hem toplumsal yaşamın hem de bireysel davranışların temel belirleyicisi olan çok boyutlu bir yapıdır (Tortumluoğlu, 2004). Türk Dil Kurumu kültürü; tarihsel ve toplumsal gelişim süreci boyunca oluşturulan maddi ve manevi değerlerin; bu değerleri gelecek kuşaklara aktarmaya yarayan araç ve süreçlerin bütünü olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2025). Antropolojik yaklaşımda ise kültür; bireyin toplumun bir üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, gelenek, görenek ve alışkanlıkların oluşturduğu karmaşık bir bütün olarak ele alınır (Haviland vd., 2008; Özbüyük, 2019). Bu yönüyle kültür; öğrenilen, paylaşılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan dinamik bir sistemdir. Bir başka tanımla, toplumsal üyeler arasında ortaklaşa biçimde paylaşılan değerler, algılar ve davranış kalıplarının bütününü ifade eder (Duran, 2009).

Kültür, yalnızca alışkanlıklar ve inançlarla sınırlı olmayıp; politik, ekonomik, etik, hukuki ve ahlaki yapıları da kapsayan bir örgü oluşturur (Napier vd., 2014). Parker'ın kültürü bir buzdağına benzeten yaklaşımı, kültürel yapının görünen unsurlarının (giysi, konuşma, davranış) yanı sıra, büyük ölçüde görünmeyen değer, inanç ve normlardan oluştuğunu vurgular (Parker, 1998; Öztürk, 2021). Bu nedenle kültür hem bireysel hem de toplumsal bir olgudur ve bireylerin dünyayı algılama biçimini, düşünce süreçlerini, ebeveynlik ve aile içi rollerini, sağlık-hastalık tutumlarını, günlük yaşam pratiklerini önemli ölçüde şekillendirir (Tortumluoğlu, 2004; Öztürk & Öztaş, 2012; Topbaş vd., 2013; Pekyiğit vd., 2020; Doğan, 2020).

Gelenek, kültürel yapının sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Bir toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel miraslar, alışkanlıklar, töreler ve davranış biçimlerinden oluşur (Tortumluoğlu vd., 2004; Işık vd., 2010; Uğurlu vd., 2013). Bu nedenle gelenek, kültürün "iskeleti" olarak tanımlanmakta ve toplumsal hafızanın taşıyıcısı kabul edilmektedir (Dikici, 2001; Kesgin & Özcebe, 2004). Gelenekler aynı zamanda toplumların kimlik unsurlarını belirleyen güçlü yapılar arasında yer alır (Küçük, 2021).

Geleneksel yapıyı tamamlayan önemli bir unsur olan inanç sistemi, birey ve toplum davranışlarını yönlendiren, çoğu zaman sorgulanmadan benimsenen derin bir psikososyal temele sahiptir. Literatürde, kültürün sağlık davranışları üzerindeki belirleyici etkisini inceleyen çalışmalar, bireylerin dini düşüncelerinin, ritüellerinin ve değer sistemlerinin günlük yaşam pratiklerini ve sağlık kararlarını güçlü bir şekilde yönlendirdiğini ortaya koymaktadır (Eckersley, 2007; Taşkın, 2009; Nişancı, 2012; Kuğuoğlu, 2020). Bu nedenle birçok toplumda sağlıkla ilgili kararlar yalnızca tıbbi bilgiye değil, aynı zamanda yerleşik inanç ve değer sistemlerine dayanmaktadır.

Geleneksel uygulamalar ise kültür, inanç ve değerlerin somut bir yansıması olarak kabul edilir. Uzun yıllar boyunca sürdürülen, kuşaklar arasında sözlü aktarım yoluyla devam eden ve çoğu zaman toplumun yaşam felsefesiyle uyumlu olan bu uygulamalar, geleneksel davranış örüntülerinin temelini oluşturur (Maimbolwa 2003; Çakırer & Çalışkan, 2010; Eğri & Konak, 2011; Cetişli vd., 2014). Geleneksel uygulamalar yalnızca inanç temelli değildir; aynı zamanda bireyin ve toplumun deneyimlerinden süzülerek aktarılan pratik bilginin ürünüdür. Bu nedenle insanlar karşılaştıkları maddi ve manevi zorlukları aşmak için bu uygulamalara başvurmakta, öğrendikleri bilgileri sonraki kuşaklara aktarmakta ve böylece değişmesi zor bir kültürel yapı ortaya çıkmaktadır (Taşkın, 2009; Eğri & Konak, 2011).

Geleneksel sağlık uygulamaları ise toplumların sağlık ve hastalık algılarını, tedaviye yönelim biçimlerini ve başvuru davranışlarını yansıtır. Bu uygulamalar toplumdan topluma, yöreden yöreye ve hatta aileden aileye farklılık gösterebilir (Biltekin vd., 2004; Küçük, 2021). Örneğin bazı kültürlerde bebeği nazardan korumak için muska takılması, vücut şekillenmesini sağlamak amacıyla kundak yapılması veya terlemeyi önlemek için tuzlama gibi pratiklerin yaygın olması, sağlık davranışlarının kültürel kökenini göstermektedir (Koyun vd., 2010).

Kültür, bireyin sosyal ilişkilerden sağlık kararlarına, çocuk yetiştirme biçiminden beslenme alışkanlıklarına kadar geniş bir yelpazede davranışlarını etkiler (Tortumluoğlu vd., 2004; Topbaş vd., 2013). Sağlık-hastalık algısı, doğum, ölüm, aile planlaması, cinsiyet rolleri gibi pek çok konuda kültürel normlar belirleyici olmaya devam etmektedir. Farklı toplumlarda yapılan çalışmalar, aile planlaması kararlarında eşlerin rolü, kürtajın algılanışı, infertilite durumunda başvurulan yöntemler ve sağlık hizmetine erişimde ihtiyaç duyulan izinler gibi unsurların büyük ölçüde kültürel inanışlarla şekillendiğini göstermektedir (Karakaya vd., 2017; Sinai vd., 2020; Öztürk, 2021).

Sonuç olarak kültür, gelenek, inanç ve uygulamalar yalnızca toplumsal kimliğin bir parçası değil; aynı zamanda bireyin sağlık davranışlarını yönlendiren güçlü sosyal yapılardır. Geleneksel uygulamaların kuşaktan kuşağa aktarılması ise toplumsal hafızanın sürekliliğini korumakta ve sağlık davranışları dâhil olmak üzere günlük yaşamın pek çok alanında belirleyici olmaya devam etmektedir.

3.Kültürün Sağlık Davranışına Etkisi ve Geleneksel Uygulamalara Yönelim Üzerindeki Rolü

Toplumsal kültürel yapı, bireylerin sağlıkla ilgili tutum ve davranışlarını çok erken dönemlerden itibaren şekillendiren güçlü bir etkendir. Özellikle annelerin bebek bakımına ilişkin bilgi eksiklikleri, yanlış inanç ve uygulamaların kullanılmasına zemin hazırlayarak yenidoğanın sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle annelerin hangi bilgi kaynaklarına yöneldiklerini anlamak önem taşımaktadır. Araştırmalar, annelerin önemli bir bölümünün ilk olarak aile büyüklerinden bilgi aldığını ve kuşaklar arası aktarımın sağlık davranışının oluşmasında belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Yiğitalp & Gümüş, 2017; Pekyiğit vd., 2020). Bu bulgu, kültürel yapıların yalnızca sosyal ilişkileri değil, sağlıkla ilgili karar alma süreçlerini de yönlendirdiğini göstermektedir.

Kültürel değerler, tutumlar ve inançlar bireylerin yaşam biçimlerini şekillendirirken sağlık davranışları üzerinde de doğrudan etki yaratmaktadır. Sağlıkla ilgili inanç ve uygulamaların toplumun kültürel yapısının bir parçası olması, bireylerin sağlık arama davranışında yakın çevredeki kişilere başvurma eğilimini artırmaktadır. Eğitim düzeyi, sosyal çevre ve ekonomik koşullar bireyin sağlık sorunlarını nasıl algıladığını ve çözüm arayışını değiştirebilmekte; kültürel olarak yerleşmiş bazı pratikler zamanla yeni "sağlık kültürleri"nin oluşmasına yol açabilmektedir (Aslan, 2009; Özbüyük, 2019). Bu durum, geleneksel uygulamaların yalnızca geçmişten aktarılan ritüeller değil, aynı zamanda kültürün sağlık üzerindeki dinamik etkisinin bir sonucu olduğunu göstermektedir.

Sağlık ve hastalık kavramları kültürden kültüre farklılık gösterebilmekte; bu kavramlara yüklenen anlamlar bireylerin tedavi arayışlarını ve hastalık belirtilerini yorumlama biçimlerini değiştirebilmektedir (Eğri & Konak, 2011). DSÖ'nün sağlığı, sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak

tanımlaması, sağlık davranışını etkileyen faktörlerin çok boyutlu niteliğini ortaya koymaktadır (WHO, 1946). Toplumun aile yapısı, cinsiyet rolleri, evlilik biçimleri, doğurganlıkla ilgili inançlar ve çocuk bakımına yönelik tutumlar gibi kültürel faktörler bireyin hastalık belirtilerini nasıl algıladığı, tedaviye nasıl yaklaştığı ve hangi yöntemleri tercih ettiği üzerinde belirleyicidir (Eğri & Konak, 2011; Doğan, 2020). Bu nedenle kültür, sağlık sistemiyle etkileşimde bulunan dinamik bir değişken olarak değerlendirilmektedir.

Geleneksel uygulamalara yönelimin altında yatan nedenler çok boyutlu olup bireyin sağlık hizmetine erişimi, sosyoekonomik koşulları ve kültürel değerleriyle yakından ilişkilidir. Sağlık hizmetlerinin yetersizliği, ekonomik kısıtlılıklar, aile büyüklerinin baskısı ve doğum sonrası ortaya çıkan bazı sorunların "normal" olarak algılanması, bireylerin sağlık sorunlarını geleneksel yöntemlerle çözmeye çalışmasına neden olmaktadır (Polat, 1995). Ayrıca modern sağlık hizmetleriyle yaşanan olumsuz deneyimler, sağlık personeli ile iletişim eksikliği, uzun bekleme süreleri, sağlık kuruluşlarına duyulan güvensizlik ve tıbbi tedavilerin yan etkilerinden duyulan kaygı gibi etkenler de geleneksel uygulamalara başvuruyu artırmaktadır. Literatürde, bu uygulamaların yalnızca kültürel bir alışkanlık olarak değil, bireyin kontrol hissini artırması, kolay ulaşılabilir olması, daha önce denenmiş olması ve tinsel açıdan anlam taşıması gibi psikososyal faktörlerle de sürdürüldüğü belirtilmektedir (Eğri & Konak 2011; Küçük, 2021).

Kültürel yapıların sağlık davranışları üzerindeki etkisi, yalnızca tedavi arayışı sırasında değil; sağlık hizmeti kullanımını belirleyen toplumsal dinamiklerde de kendini göstermektedir. Bazı toplumlarda jinekolojik muayene veya tarama testlerine katılımın kültürel mahremiyet anlayışından etkilendiği; dini inançların sağlık davranışlarını yönlendirdiği çalışmalarla ortaya konmuştur (Güvenç vd., 2013; Mutambara vd., 2017; Öztürk, 2021). Bu durum, kültürün sağlık hizmetlerine erişimde hem kolaylaştırıcı hem de engelleyici bir faktör olabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda kültürel uygulamaların sağlık profesyonelleri tarafından doğru şekilde anlaşılması, özellikle anne ve çocuk sağlığı hizmetlerinde bakım sürecinin niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir (Seviğ & Tanrıverdi, 2011; Aydın & Oskay, 2013). Sağlık hizmetine başvuruyu geciktiren kültürel engellerin tanımlanması ve bireylerin bu döneme ilişkin inançlarının anlaşılması, hem koruyucu hem de tedavi edici hizmetlerde etkili bir yaklaşım geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Eğri & Konak, 2011; Seviğ & Tanrıverdi, 2011).

Toplumlarda kültürel uygulamaların sürdürülmesinin temel nedeni, bu uygulamaların kişiler ve topluluklar için anlam taşımasıdır. Literatür, geleneksel uygulamaların yalnızca geçmişten gelen ritüeller olmadığı; toplumsal kimliği, aidiyet duygusunu ve kültürel sürekliliği besleyen yapılar olarak varlığını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır (Aydın & Oskay, 2013). Bu nedenle kültürün sağlık davranışını biçimlendiren yönlerini anlamak, özellikle anne ve yenidoğan sağlığı alanında çalışan sağlık profesyonelleri için kritik öneme sahiptir. Zararlı uygulamaların belirlenmesi, sakınca taşımayanların desteklenmesi ve kültürel duyarlılık temelinde bakım verilmesi hem sağlık sonuçlarını iyileştirmekte hem de toplumsal kültürel yapının saygıyla korunmasına katkı sunmaktadır (Eğri & Konak, 2011; Sivri & Karataş, 2015).

4. Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Geleneksel Uygulamaların Anne ve Yenidoğan Sağlığına Yansımaları

Kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel uygulamalar, anne ve yenidoğan bakımını yalnızca kültürel bir ritüeller bütünü olmaktan çıkararak hem biyolojik hem psikososyal hem de sağlık davranışı açısından çok yönlü sonuçlara yol açan güçlü yapılar haline getirmektedir. Literatür, farklı toplumlarda uygulamaların türü değişse de, bu pratiklerin anne ve yenidoğan sağlığı üzerindeki etkilerinin benzer temalarda toplandığını göstermektedir. Yenidoğan fizyolojisine yönelik etkiler; enfeksiyon riski, cilt bütünlüğü, termal denge, beslenme ve uyku güvenliği gibi temel alanlarda belirginleşmektedir. Nitekim Arumugam ve arkadaşlarının Tamilnadu'daki kabile topluluğu üzerinde yürüttüğü karma yöntem çalışmasında, göbek bağına çeşitli maddeler sürülmesi, verniks kazeozanın erken temizlenmesi, ilk banyonun zamanlamasının uygunsuz olması ve ısı dengesinin korunmasının geleneksel yöntemlerle sağlanmaya çalışılması gibi uygulamaların neonatal enfeksiyon ve irritasyon riskini artırabileceği rapor edilmiştir (Arumugam vd., 2023).

Doğum sonu dönemde yapılan ve özellikle sağlık açısından zararlı olan geleneksel uygulamaların bebeğin iyileşme sürecini geciktirebildiği, etkin tedaviyi engelleyebildiği ve sakatlık, hastalık hatta ölümle sonuçlanabildiği de belirtilmektedir (Yiğitalp & Gümüş, 2017). Benzer şekilde, Afrika'da bakıcılar arasında göbek kordonu bakımına ilişkin kültürel uygulamaları inceleyen sistematik bir derlemede, hijyenik olmayan göbek kordonu bakımının omfalit ve neonatal sepsis gelişiminde önemli bir kültürel risk faktörü olduğu da saptanmıştır (Abua vd., 2023). Cilt bütünlüğünü etkileyen kültürel uygulamalar ise yenidoğanın biyolojik sistemleri üzerinde doğrudan sonuçlar doğurabilmektedir. Mahmoud'un (2020) derleme çalışmasında, özellikle tuz sürme veya sert ovma gibi pratiklerin yenidoğan derisinde bariyer hasarı, su kaybı,

erozyon ve ikincil enfeksiyon riskini artırabileceği; bu nedenle yaşamın ilk günlerinde deri bütünlüğünü bozan uygulamaların ciddi komplikasyonlara zemin hazırlayabileceği belirtilmiştir (Mahmoud, 2020).

Benzer şekilde, kundaklamanın yanlış biçimlerde uygulanmasının kalça eklemi gelişimini olumsuz etkileyerek gelişimsel kalça displazisi riskini artırdığı, günncel literatürde açıkça vurgulanmıştır (Ozyazıcıoğlu & Polat, 2014; Tanrıverdi & Erdem, 2018). Türkiye'de yaygın olarak görülen sarılığı olan bebeğin kulak arkası ya da alnının jiletle kesilmesi gibi uygulamaların enfeksiyon riskini artırdığı, kundaklamanın ise gelişimsel kalça çıkıklığı ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Yiğitalp & Gümüş, 2017). Beslenme ile ilgili kültürel pratikler anne ve yenidoğan sağlığının önemli bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı toplumlarda kolostrumun atılması, prelakteal besin verilmesi veya emzirmenin geciktirilmesi gibi uygulamaların hem bağışıklık gelişimini hem de erken neonatal dönemi etkileyen fizyolojik süreçleri sekteye uğrattığı gösterilmiştir (Rogers vd., 2011). DSÖ'nün erken emzirmenin önemi üzerine yayımladığı bildirilerde ise, emzirmenin gecikmesinin yenidoğanda hipoglisemi, sarılık ve enfeksiyon riskini artırabileceği vurgulanmaktadır (WHO, 2018). Dolayısıyla, aile büyüklerinin yönlendirmesiyle yapılan yanlış beslenme pratikleri yenidoğanın fizyolojik dengesini bozabilmekte; bu durum tıbbi başvurunun gecikmesiyle birleştiğinde morbidite riskini anlamlı ölçüde artırmaktadır (Rogers vd., 2011; WHO, 2018). Uykuya ilişkin kültürel pratikler de yenidoğanın güvenliğini etkileyebilmektedir. Bazı toplumlarda bebeklerin yan veya yüzüstü yatırılması, yumuşak yatak malzemelerinin kullanılması ya da ebeveynle aynı yatakta uyutulması gibi alışkanlıkların, ani bebek ölümü sendromu riskini artırabileceği bildirilmektedir (Özbüyük, 2019).

Geleneksel uygulamaların yalnızca yenidoğanı değil, annenin hem biyolojik hem de psikososyal iyilik hâlini etkilediği görülmektedir. Doğum sonu dönemde bazı toplumlarda görülen, karın bölgesinin bez veya kuşakla sıkıca sarılmasına dayanan geleneksel "karın sarma" uygulaması da bu pratiklere örnek olarak gösterilebilir. Ancak literatür, bu uygulamanın sanılanın aksine annenin fizyolojik iyileşmesini desteklemediğini; aksine karın bölgesine uygulanan aşırı baskının karın kaslarının toparlanmasını geciktirebildiğini, uterusun involüsyon sürecini yavaşlatabildiğini ve buna bağlı olarak kanama riskini artırabileceğini bildirmektedir (Sivri & Karataş, 2015). Bununla birlikte, kültürel ritüellerin bir bölümü (kırk çıkarma, lohusalık ziyaretleri ve sosyal destek temelli uygulamalar vb.)annenin çevresiyle bağlarını güçlendirerek postpartum dönemde yalnızlık hissinin azalmasına katkı sağlayabilmektedir. Nitel çalışmalar, bu tür uygulamaların kadınlarda aidiyet, korunma ve anlaşılma duygularını artırarak annelik rolüne uyumu kolaylaştırabildiğini; ancak ritüellerin kuralcı, baskıcı veya zorlayıcı biçimde uygulanması durumunda annenin özerkliğini zedeleyerek stres, kaygı ve yetersizlik duygularını artırabileceğini göstermektedir (Dennis vd., 2007).Bu nedenle kültürel uygulamalar psikolojik açıdan hem koruyucu hem de zorlayıcı bir niteliğe sahiptir; etki, uygulamanın içeriğinden ziyade nasıl uygulandığı ve annenin buna yönelik algısından kaynaklanmaktadır.

Kültürel pratiklerin sağlık arama davranışı üzerindeki yansımaları da literatürde güçlü şekilde vurgulanmaktadır. Birçok toplumda tehlike belirtilerinin kültürel çerçevede yorumlanması (örneğin sarılığın 'normal' görülmesi, ateşin 'vücut ısısının düzenlenme süreci' olarak değerlendirilmesi veya davranış değişikliklerinin 'nazar' ile ilişkilendirilmesi) tıbbi başvuruyu geciktirmekte ve klinik riskleri artırmaktadır. Nitekim, neonatal bakımda geleneksel uygulamaları inceleyen bir sistematik derlemede, kültürel inanışlar nedeniyle sağlık kuruluşuna başvurunun gecikmesinin neonatal morbidite ve mortalite oranlarını yükselttiği bildirilmiştir (Coffey & Brown, 2017). Sağlık davranışı üzerine yapılan geniş kapsamlı gözlemsel araştırmalar, aile büyüklerinin karar verme sürecindeki belirleyici rolü ve kültürel bilgiye duyulan güven nedeniyle modern tıbbi önerilerin geri plana itilebildiğini ve bunun da bakımda gecikmeye ile riskli uygulamaların sürmesine yol açtığını ortaya koymuştur (Karabulutlu, 2014; Çınar vd., 2015; Yiğitalp & Gümüş, 2017).

Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel uygulamaların anne ve yenidoğan sağlığı üzerinde tek yönlü bir etki yaratmadığı; tersine, aynı uygulamanın hem risk hem de yarar taşıyabildiği görülmektedir. Örneğin, bebeğin bakımıyla ilgili uygulamalar aile içinde güçlü bir bağlanma ve deneyim paylaşımı yaratabilmekte; ancak yanlış veya bilimsel olmayan yöntemler tıbbi açıdan ciddi riskler doğurabilmektedir. Bu nedenle kültürel uygulamalar sağlık profesyonelleri için hem bir zorluk hem de bir fırsat alanı sunmaktadır: Zararlı olabilecek uygulamaların bilimsel kanıtlara göre dönüştürülmesi, yararlı sosyal destek unsurlarının korunması ve ailelerle güvene dayalı bir iletişim kurulması anne ve yenidoğan sağlığını geliştirmede kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çocuk sağlığı üzerinde belirgin etkileri olan geleneksel uygulamaların tanınması; zararlı olanların ortadan kaldırılması, zarar vermeyenlerin ise kültürel süreklilik açısından desteklenmesi büyük önem taşımaktadır (Yiğitalp & Gümüş, 2017).

Bu bağlamda güncel literatür, kültürel pratiklerin tamamen reddedilmesinin hem sosyokültürel uyumu zedeleyebileceğini hem de bakım ilişkisini olumsuz etkileyebileceğini; ancak bu pratiklerin bilimsel bilgiyle uyumlu biçimde yeniden

çerçevelenmesi durumunda hem kültürel sürekliliğin korunabileceğini hem de anne–bebek sağlığının güçlendirilebileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, kültürel uygulamaların anne ve yenidoğan sağlığına yansımaları, biyolojik risklerden psikolojik destek süreçlerine, sağlık arama davranışından karar verme dinamiklerine kadar geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gereken çok boyutlu bir olgu olarak öne çıkmaktadır.

5.Kuşaktan Kuşağa Aktarılan Geleneksel Uygulamalar Bağlamında Ebenin Rolü ve Yaklaşımı

Kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel uygulamalar, anne ve yenidoğan sağlığını hem biyolojik hem de psikososyal açıdan etkileyen güçlü kültürel yapılardır. Doğum, lohusalık ve yenidoğan dönemine ilişkin bazı pratikler annenin sosyal destek sistemini güçlendirerek sürece uyumunu kolaylaştırabilirken, bazıları ise enfeksiyon, gelişimsel bozukluklar veya beslenme riskleri gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir. Bu çeşitlilik, ebelik bakımında hem kültürel duyarlılığı hem de kanıta dayalı yaklaşımı aynı anda gözeten bütüncül bir mesleki duruşu gerektirmektedir (Çınar, 2015; Koçak vd., 2024).

DSÖ'nün doğum sonrası dönemde "pozitif postnatal deneyim" standartlarını vurgulayan rehberleri, bakımın yalnızca klinik sonuçlarla sınırlı olmadığını; kadın, aile ve yenidoğanın fiziksel, duygusal ve kültürel gereksinimlerinin bütüncül olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (WHO, 2022). Bu çerçevede ebe; ısı dengesinin sağlanması, enfeksiyonların önlenmesi, emzirme danışmanlığı ve izlem sıklığı gibi temel klinik bileşenlerin yanı sıra, kadının kültürel inançlarını ve geleneksel pratiklerini tanıyan ve bu bilgilerle bakım planını uyumlu hâle getiren bir profesyonel olarak konumlanmaktadır. Uluslararası Ebelik Konfederasyonu, ebenin rolünü; kadın ve yenidoğanın haklarını gözeten, kültürel açıdan uygun ve kanıta dayalı bakım sunan, kadınla iş birliğine dayalı bir profesyonel ortaklık kuran birinci basamak sağlık çalışanı olarak tanımlamaktadır (ICM, 2025).

Türkiye'de yapılan araştırmalar, doğum sonu dönemde uygulanan ritüellerin büyük ölçüde anneler, kayınvalideler ve geniş aile bireyleri tarafından şekillendirildiğini; aile içindeki bu kültürel aktarımın kadınların sağlık davranışlarını belirgin şekilde etkilediğini göstermektedir (Geçkil vd., 2009). Aynı zamanda sağlık çalışanlarının yargılayıcı veya kültüre duyarsız tutumlarının, kadınların sağlık hizmetlerini kullanma isteğini azalttığı ve modern bilgiye erişimi olumsuz etkilediği de bildirilmiştir (Minckas vd., 2021). Bu nedenle ebe, bakım sunarken aile yapısını, kültürel değerleri ve kadın üzerindeki toplumsal beklentileri doğru analiz etmelidir. Literatürde ebe ve hemşirelerin bakım verdikleri toplumun kültürel yapısını bilmeden sağlıklı iletişim kurmalarının ve bütüncül bakım sağlamalarının güçleştiği belirtilmektedir (Koyun vd., 2010; Küçük, 2021).

Ebenin temel mesleki sorumluluklarından biri, kültürel açıdan duyarlı ve güvenli bakım sunmaktır. Kültürel duyarlılık, kadının ve ailesinin inançlarını, değerlerini ve ritüellerini tanımayı; bunları bakım planında bir bilgi kaynağı olarak değerlendirmeyi içerir (Shen, 2015; Olcon vd., 2023). Kültürel güvenlik ise ebenin kendi önyargılarını fark etmesini, güç dengesizliklerini sorgulamasını ve kadının kendini saygı görmüş, güvende ve anlaşılmış hissetmesini sağlamayı amaçlar (Phiri vd., 2010; Nursing and Midwifery Board of Australia, 2022). Güncel çalışmalar, ebelerin saygılı iletişim kurduğunda ve ritüellere müzakereye açık bir yaklaşım benimsediği durumlarda kadınların bakım sürecine daha aktif katıldığını, doğum ve lohusalık deneyimlerinin daha olumlu seyrettiğini ortaya koymaktadır (Rogers vd., 2020; Fair vd., 2020; Aydemir vd., 2022). Hemşire ve ebelerin kültürel farklılıklara yönelik bilgi ve beceri düzeylerinin toplum sağlığını doğrudan etkileyebildiği; kültürel duyarlılığın yetersiz olduğu durumlarda bakım kalitesinin olumsuz yönde etkilenebileceği de belirtilmektedir (Tanrıverdi vd., 2009; Pehlivan vd., 2013). Bu sorumlulukların etkili bir biçimde yerine getirilebilmesi için ebenin kültürel yetkinlik düzeyinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Ebenin kültürel yetkinlik düzeyinin güçlendirilmesi, özellikle çok kültürlü topluluklarla çalışan profesyoneller için kritik öneme sahiptir. Avrupa'da yürütülen eğitim müdahaleleri, ebelerin kültürel bilgi, farkındalık ve öz-yeterlik düzeylerini güçlendirerek; göçmen kadınlarla iletişimi, psiko-sosyal değerlendirme süreçlerini ve bakım planlamasını anlamlı biçimde iyileştirmiştir (Fair vd., 2021). Saygılı doğum bakımına ilişkin uluslararası standartlar, bireyselleştirilmiş ve kültürel açıdan duyarlı bakımın anne ve yenidoğan sağlığı sonuçlarını iyileştirdiğini ve sağlık sistemine duyulan güveni güçlendirdiğini vurgulamaktadır (Puthussery, 2023; ICM, 2025).

Kuşaktan kuşağa aktarılan geleneksel uygulamalar bağlamında ebenin klinik yaklaşımı üç düzeyde değerlendirilebilir: (1) zararlı uygulamaların dönüştürülmesi, (2) nötr uygulamaların yeniden çerçevelenmesi ve (3) koruyucu/yararlı uygulamaların desteklenmesi. Zararlı olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış pratiklerde (sıkı kundaklama, tuzlama, kolostrumun reddedilmesi vb.) ebe; öncelikle uygulamanın aile için taşıdığı anlamı kavrayan, ardından riskleri sade ve anlaşılır bir biçimde açıklayan ve güvenli alternatif yöntemler öneren bir eğitimci rolünü üstlenmelidir (Koyun vd., 2010;

Sivri & Karataş, 2015). Nötr veya biyolojik açıdan doğrudan risk taşımayan ritüeller (kırk çıkarma, sosyal ziyaretler, sembolik hediyeler vb.) ise annenin sosyal destek algısını güçlendirebilmekte, postpartum dönemde yalnızlık hissini azaltabilmekte ve ruh sağlığını olumlu etkileyebilmektedir (Hung & Chung, 2001; Wong & Fisher, 2009; Lundberg & Trieu, 2010). Bu tür uygulamalarda ebenin görevi, kültürel sürekliliği tamamen reddetmek yerine enfeksiyon riski, hijyen ve beslenme gibi unsurları değerlendirerek güvenli uyarlamalar önermektir.

Ebenin rolü yalnızca bireysel bakım sunmakla sınırlı değildir; aynı zamanda savunuculuk, ekip içi işbirliği ve toplum temelli sağlık hizmetlerinde köprü görevi üstlenir. Bu bağlamda DSÖ'nün doğum sonrası bakım kılavuzları, ev ziyaretleri ve lohusa izlem süreçlerinde geleneksel uygulamaların yapılandırılmış biçimde sorgulanmasını ve gerektiğinde danışmanlıkla yönlendirilmesini önermektedir (WHO, 2022). ICM standartları da ebelerin kadın ve aileyi merkeze alan, güçlendirici, kültürel açıdan güvenli ve hak temelli bakımın savunucuları olmaları gerektiğini vurgulamaktadır (ICM, 2025). Literatürde ise ebelerin toplum sağlığını geliştirme, aile eğitimlerini destekleme ve kültürel açıdan uygun yaklaşım geliştirme konusunda merkezi bir konumda oldukları belirtilmektedir (Seviğ & Tanrıverdi, 2012).

Sonuç olarak, kuşaktan kuşağa aktarılan anne ve yenidoğan bakımına ilişkin geleneksel uygulamalarla çalışan ebe; yalnızca "yanlış uygulamaları düzelten" bir sağlık çalışanı değil, aynı zamanda kültürel anlam dünyasını anlayan, aileyle müzakere eden ve kanıta dayalı bakım ilkelerini kültürel yapıyla uyumlandıran bir rehber konumundadır. Bu rolün etkin biçimde yerine getirilebilmesi için ebelik eğitim programlarında kültürel yetkinlik, saygılı doğum bakımı, etkili iletişim ve toplum temelli yaklaşım içeriklerinin güçlendirilmesi; sahada çalışan ebeler için ise sürekli eğitim, mentörlük ve destek mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

6.Sonuç

Bu derleme, kültürün, geleneklerin ve kuşaktan kuşağa aktarılan inançların anne ve yenidoğan sağlığı üzerindeki belirleyici etkisini çok yönlü bir biçimde ortaya koymaktadır. Gebelik, doğum ve lohusalık dönemleri toplumlar için yalnızca biyolojik süreçler değil, aynı zamanda güçlü kültürel anlamlar, ritüeller ve davranış örüntüleri ile çevrili dönemlerdir. Bu nedenle annelik ve yenidoğan bakımına ilişkin geleneksel uygulamalar, kimi zaman koruyucu nitelikte olabilirken kimi zaman anne ve bebeğin sağlığını tehdit eden sonuçlara yol açabilmektedir. Sağlık profesyonelleri için bu noktada temel yaklaşım; kültürel yapıyı anlamak, riskli uygulamaları kanıta dayalı bilgiyle dönüştürmek, kültürel açıdan nötr veya yararlı uygulamaları ise güvenli biçimde desteklemektir. Özellikle ebeler, doğrudan sahada, aile ile yakın temas içinde çalışan ve güven ilişkisi kurabilen profesyoneller olarak, kültürel duyarlılık, iletişim becerisi ve kanıta dayalı bakımın bir arada yürütülmesinde kilit rol üstlenmektedir. Bu bağlamda kültürel yetkinliğin güçlendirilmesi, gebe ve lohusalara yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve toplumsal farkındalık çalışmalarının artırılması, anne ve yenidoğan sağlığının iyileştirilmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Sonuç olarak, kültürün sunduğu sosyal destek ve aidiyet duygusunun korunması, zararlı geleneksel uygulamaların azaltılması ve sağlıklı nesillerin desteklenmesi; kültürle uyumlu, saygılı ve bilimsel temelli bir ebelik yaklaşımıyla önemli ölçüde mümkün olabilir.

7.Kaynakça

Ahuja, A., Duggal, M., Liu, J. Y., Sharma, P., Hosapatna Basavarajappa, D., Bagga, R., El Ayadi, A. M., Kankaria, A., Kumar, V., Singh, P., & Diamond-Smith, N. G. (2023). A qualitative study to understand sociocultural beliefs around perinatal and neonatal health in rural areas of Mohali, Punjab, India. *Frontiers in Global Women's Health, 4*, 1147762. https://doi.org/10.3389/fgwh.2023.1147762.

Alan, S., Gökyıldız, Ş., & Öztürk, M. (2012). Traditional health practices in mountain, plain and seaside regions of Adana in Turkey.

Amankwaa, L. C. C. (2003). Postpartum depression, culture and African American women. *Journal of Cultural Diversity, 10*, 23–29.

Deger, V. B., & Butun, A. (2025). Traditional care practices known and/or used by different ethnic groups for newborns during the postpartum period. *BMC Public Health, 25*(1), 1622. https://doi.org/10.1186/s12889-025-22176-7.

Hung, C. H., & Chung, H. H. (2001). The effects of postpartum stress and social support on postpartum women's health

status. *Journal of Advanced Nursing, 36*, 676–684.

Huang, Y. C., & Mathers, N. (2001). Postnatal depression—biological or cultural? A comparative study of postnatal women in the UK and Taiwan. *Journal of Advanced Nursing, 33*, 279–287.

Kilicli, A., & Akbulut, S. (2023). Nonfunctional beliefs and practices of mothers for baby diagnosed hyperbilirubinemia and factors affecting the bilirubin level: Cross-sectional study. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences, 8*(3), 540–552. https://doi.org/10.5281/zenodo.8206541.

Kucuk, E. R., & Tanriverdi, G. (2021). Traditional baby care practices of mothers and their practices reasons: A sample from Turkey. *International Journal of Caring Sciences, 14*(3), 1749–1762.

Koçak, G., Kaynak Ekici, K. B., & Kurtulmuş, Z. (2024). Traditional practices on neonatal and puerperal care in Türkiye. *Anatolian Journal of Health Research, 5*(1), 49–56. https://doi.org/10.61534/anatoljhr.1447717.

Le, L. T., Partridge, J. C., Tran, B. H., Le, V. T., Duong, T. K., Nguyen, H. T., & Newman, T. B. (2014). Care practices and traditional beliefs related to neonatal jaundice in northern Vietnam: A population-based, cross-sectional descriptive study. *BMC Pediatrics, 14*, 264. https://doi.org/10.1186/1471-2431-14-264.

Lee, D. T. S., Yip, A. S. K., Leung, T., & Chung, T. K. H. (2004). Ethnoepidemiology of postnatal depression: Prospective multivariate study of sociocultural risk factors in a Chinese population in Hong Kong. *British Journal of Psychiatry, 184*, 34–40.

Lundberg, P. C., & Trieu, T. N. (2010). Vietnamese women's cultural beliefs and practices related to the postpartum period. *Midwifery, 27*, 731–736.

Mohammed Kassim, N., Fadhil Obaid, A., & Abdulameer Abdulrasol, Z. (2021). The traditional practices of mothers in caring of neonates affected by hyperbilirubinemia. *Iranian Rehabilitation Journal, 19*(4), 433–440. https://doi.org/10.32598/irj.19.4.1621.1.

Mrayan, L., Abujilban, S., Abuidhail, J., & Alshraifeen, A. (2018). Traditional neonatal care practices in Jordan: A qualitative study. *Nursing & Health Sciences, 20*(4), 486–493.

Ulziibat, M., Munkhuu, B., Bataa, A. E., Schmid, R., Baumann, T., & Essig, S. (2021). Traditional Mongolian swaddling and developmental dysplasia of the hip: A randomized controlled trial. *BMC Pediatrics, 21*(1), 450.

UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. https://ich.unesco.org/en/convention.

Wong, J., & Fisher, J. (2009). The role of traditional confinement practices in determining postpartum depression in women in Chinese cultures: A systematic review of the English language evidence. *Journal of Affective Disorders, 116*, 161–169.

World Health Organization. (2022). *WHO recommendations on maternal and newborn care for a positive postnatal experience*. https://www.who.int/publications/i/item/9789240045989.

World Health Organization. (2024, March 14). *Newborn mortality (Fact sheet).* https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/newborn-mortality.

Akçay, G., Kirli, U., Topal, H., Topal, Y., Hakan, N., & Özer, E. (2019). Traditional methods used in the care of babies of mothers in Muğla province. *Ortadoğu Medical Journal, 11*(3), 263–270. https://doi.org/10.21601/ortadogutipdergisi.458292.

Akın, H. Y. S., Güneş, B., & Yalçın, S. S. (2025). Traditional practices during the first 1000 days of life in Southeast region of Türkiye: A qualitative study. *BMC Pregnancy and Childbirth, 25*, 991. https://doi.org/10.1186/s12884-025-08064-3.

Ansong, J., Asampong, E., & Adongo, P. B. (2022). Socio-cultural beliefs and practices during pregnancy, childbirth, and postnatal period: A qualitative study in southern Ghana. *Cogent Public Health, 9*, 2046908. https://doi.org/10.1080/27707571.2022.2046908.

Bülez, A., Sönmez, M., Orhan, M., & Güneş, A. (2023). Determining the traditional methods used by newborn women by giving birth: A descriptive study. *European Research Journal, 9*(5), 918–925. https://doi.org/10.18621/eurj.1217539.

Choudhry, U. K. (1997). Traditional practices of women from India: Pregnancy, childbirth, and newborn care. *Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing, 26*(5), 533–539. https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.1997.tb02156.x.

Çakırer Çalbayram, N., İm, G., & Topuz, N. (2019). Traditional beliefs and practices of women from preconception period to postpartum period. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, 6*(2), 237–246.

Dikici, A. (2001). Geleneklerin toplumdaki yeri ve önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(2), 251–258.

Doğan, S. (2020). *Gaziantep ilinde gebelik ve lohusalık döneminde kadınlara yönelik geleneksel uygulamalar* (Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı).

Duran, E. (2009). *Sürdürülebilir turizm kapsamında toplumsal ve kültürel kimliğin korunması: Gökçeada örneği.*

Haviland, W., Prins, A., Walrath, H. E., & McBride, B. (2008). *Kültürel antropoloji*. Kaknüs Yayınları, I. Basım, İstanbul.

Işık, M. T., Akçınar, M., & Kadıoğlu, S. (2010). Mersin ilinde gebelik, doğum ve lohusalık dönemlerinde anneye ve yenidoğana yönelik geleneksel uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7*(1), 63–84.

Kesgin, T. M., & Özcebe, H. (2004). Türkiye'de çocuk bakımına yönelik geleneksel inanç ve uygulamalar. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1*, 43–56.

Kim-Godwin, Y. S. (2003). Postpartum beliefs and practices among non-Western cultures. *MCN: The American Journal of Maternal/Child Nursing, 28*(2), 74–78. https://doi.org/10.1097/00005721-200303000-00006.

Küçük, E. R. (2021). *Annelerin bebek bakımına yönelik geleneksel uygulamaları ve uygulama nedenlerinin tanımlanması: Şarköy örneği* (Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı).

Napier, A. D., Ancarno, C., Butler, B., Calabrese, J., Chater, A., Chatterjee, H., et al. (2014). Culture and health. *The Lancet, 384*(9954), 1607–1639.

Özbüyük, B. (2019). *Beykoz ilçesine bağlı köylerde, 0–12 aylık bebek bakımında annelerin geleneksel uygulamalarının belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Öztürk, E., & Öztaş, D. (2012). Transkültürel hemşirelik. *Batman Üniversitesi Journal of Life Sciences, 1*(1), 293–300.

Öztürk, N. (2021). *Aile sağlığı merkezine başvuran kadınların bebek bakımına ilişkin kültürel ve fonksiyonel olmayan uygulamaları* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı).

Parker, B. (1998). *Globalization and business practice* (s. 165). Sage Pub.

Pekyiğit, A., Yıldız, D., Eren Fidancı, B., Çalık Bağrıyanık, B., Dehmen, Ö., Koçak, T., & Altıntaş, S. (2020). Annelerin bebek bakımında kullandıkları geleneksel uygulamaların kuşaklararası boyutu. *TJFMPC, 14*(4), 443–451.

Taşkın, L. (2009). *Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği* (9. baskı, ss. 109–455). Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık.

Topbaş, E., Bay, H., Turan, B. B., Emir, A. H., & Çıtlak, U. (2013). Kültürlerarası hemşirelik kavramının yoğun bakıma yansımaları. *Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi, 17*(1), 37–43.

Tortumluoğlu, G. (2004). Transkültürel hemşirelik ve kültürel bakım modeli örnekleri. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8*(2), 47–56.

Türk Dil Kurumu. (2025). Türk Dil Kurumu sözlükleri. https://sozluk.gov.tr/?kelime=.

Uğurlu, E., Başbakkal, Z., Dayılar, H., Çoban, V., & Ada, Z. (2013). Ödemiş'te bulunan annelerin bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2*(3), 342–360.

Aslan, D. (2009). Yaşlılık döneminde yaşam kalitesi kavramı: Kadın sağlığı bakışı. *Uluslararası Yaşlılar Günü Kongresi Bildiri Kitabı*, Ankara.

Aydın, S., & Oskay, Ü. (2013). Perinatolojide kültürlerarası hemşirelik. *International Journal of Human Science, 10*, 1607–1619.

Biltekin, Ö., Boran, Ö., Denkli, M., & Yalçınkaya, S. (2004). Naldöken sağlık ocağı bölgesinde 0–11 aylık bebeği olan annelerin doğum öncesi dönem ve bebek bakımında geleneksel uygulamaları. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 13*(5), 166–168.

Cetişli, E. N., Muslu, K. G., Şen, S., Güneri, E. S., Bolışık, B., & Saruhan, A. (2014). Ege Bölgesinde doğum sonu dönemde uygulanan geleneksel uygulamalar. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 22–35.

Çakırer, N., & Çalışkan, Z. (2010). Nevşehir ili Ağıllı köyünde gebelik, doğum ve lohusalığa ilişkin geleneksel inanç ve uygulamalar. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 9*(4), 343–348.

Eckersley, R. M. (2007). Culture, spirituality, religion and health: Looking at the big picture. *Medical Journal of Australia, 186*(10), 54.

Eğri, G., & Konak, A. (2011). Doğum sonu dönem ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalara dünyadan ve Türkiye'den örnekler. *Journal of World of Turks, 3*(1), 143–155.

Güvenç, G., Akyüz, A., & Yenen, M. C. (2013). Effectiveness of nursing interventions to increase Pap smear test screening. *Research in Nursing & Health, 36*(2), 146–157.

Karakaya, E., Coşkun, A. M., Özerdoğan, N., & Yakıt, E. (2017). Suriyeli mülteci kadınların doğurganlık özellikleri ve etkileyen faktörler: Kalitatif bir çalışma. *Journal of International Social Research, 10*(48).

Kesgin, T. M., & Özcebe, H. (2004). Türkiye'de çocuk bakımına yönelik geleneksel inanç ve uygulamalar. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1*, 43–56.

Koçak, G., Kaynak Ekici, K. B., & Kurtulmuş, Z. (2024). Traditional practices on neonatal and puerperal care in Türkiye. *Anatolian Journal of Health Research, 5*(1), 49–56. https://doi.org/10.61534/anatoljhr.1447717.

Koyun, A., Çamuroğlu, C., Korkmaz, G., Menteşe, N., & Ocak, F. (2010). Kadınların gebelik, doğum ve yenidoğan bakımına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamaları. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 6*(22), 57–64.

Kuğuoğlu, S. (2020). Kültürlerarası hemşirelik. In A. Karadakovan & F. E. Aslan (Eds.), *Dahili ve cerrahi hastalıklarda bakım* (ss. 75–88). Akademisyen Kitabevi.

Mutambara, J., Mutandwa, P., Mahapa, M., Chirasha, V., Nkiwane, S., & Shangahaidonhi, T. (2017). Knowledge, attitudes and practices of cervical cancer screening among women who attend traditional churches in Zimbabwe. *Journal of Cancer Research and Practice, 4*(2), 53–58.

Nişancı, Z. N. (2012). Toplumsal kültür–örgüt kültürü ilişkisi ve yönetim üzerine yansımaları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1*(1), 1279–1293.

Polat, H. H. (1995). *Sivas Ulaş'ta halk hekimliği uygulamaları* (ss. 104–105). Ürün Yayıncılık Ltd. Şti.

Seviğ, Ü., & Tanrıverdi, G. (2011). *Kültürlerarası hemşirelik*. İstanbul Tıp Kitabevi.

Sinai, I., Omoluabi, E., Jimoh, A., & Jurczynska, K. (2020). Unmet need for family planning and barriers to contraceptive use in Kaduna, Nigeria: Culture, myths and perceptions. *Culture, Health & Sexuality, 22*(11), 1253–1268.

Sivri, B. B., & Karataş, N. (2015). Toplumun kültürel yönü: Doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik yapılan geleneksel uygulamalar ve dünyadan örnekler. *Güncel Pediatri, 13*(3), 183–193. https://doi.org/10.4274/jcp.50479.

World Health Organization. (1946). *Constitution of the World Health Organization.* In *Official Records of the World Health Organization* (No. 2, p. 100). International Health Conference. https://iris.who.int/handle/10665/85573.

World Health Organization. (2022). *WHO recommendations on maternal and newborn care for a positive postnatal experience.*

Yiğitalp, G., & Gümüş, H. (2017). Diyarbakır'da 15–49 yaş kadınların bebek bakımıyla ilgili geleneksel uygulamaları. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 1–10.

Aydemir, H., Öztürk Can, H., & Tuna Oran, N. (2022). Doğum öncesi dönemde kültüre dayalı ebelik bakımı ve ebelik bakımının kültürel bakım modelleri ile ilişkisi. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences, 7*(21), 49–56. http://doi.org/10.5281/zenodo.7388829.

Arumugam, L., Kamala, S., Ganapathy, K., & Srinivasan, S. (2023). Traditional newborn care practices in a tribal community of Tamilnadu, South India: A mixed methods study. *Indian Journal of Community Medicine, 48*(1), 131–136. https://doi.org/10.4103/ijcm.ijcm_498_22.

Abua, M. A., Antor Odu, N., Madubuattah, L. C., & Ogunkola, I. O. (2023). Cultural patterns and outcome of umbilical cord care among caregivers in Africa: A systematic review. *Annals of Medicine and Surgery, 85*(7), 3553–3562. https://doi.org/10.1097/MS9.0000000000000762.

Mahmoud, E. L. (2020). Salting newborns, the skin barrier from antiquity to today. *Neonatology Today, 15*(12), 3735–3740. https://neonatologytoday.org/archives/2020/12/3735/.

Tanrıverdi, G., & Erdem, O. (2018). A guide proposal in line with nursing research: Diagnostic guide to traditional practices in infant care. *International Peer-Reviewed Journal of Gynecology and Maternal Child Health, 14*, 83–114.

Ozyazicioglu, N., & Polat, S. (2014). Traditional practices frequently used for the newborn in Turkey: A literature review. *Indian Journal of Traditional Knowledge, 13*(3), 445–452.

Rogers, N. L., Abdi, J., Moore, D., Nd'iangui, S., Smith, L. J., Carlson, A. J., & Carlson, D. (2011). Colostrum avoidance, prelacteal feeding and late breast-feeding initiation in rural Northern Ethiopia. *Public Health Nutrition, 14*(11), 2029–2036. https://doi.org/10.1017/S1368980011000073.

World Health Organization. (2018). *Implementation guidance: Protecting, promoting and supporting breastfeeding in facilities providing maternity and newborn services – The revised Baby-Friendly Hospital Initiative*. https://www.who.int/publications/i/item/9789241513807.

Dennis, C.-L., Fung, K., Grigoriadis, S., Robinson, G. E., Romans, S., & Ross, L. (2007). Traditional postpartum practices and rituals: A qualitative systematic review. *Women's Health, 3*(4), 487–502. https://doi.org/10.2217/17455057.3.4.487.

Coffey, P. S., & Brown, S. C. (2017). Umbilical cord-care practices in low- and middle-income countries: A systematic review. *BMC Pregnancy and Childbirth, 17*, 68. https://doi.org/10.1186/s12884-017-1250-7.

Karabulutlu, Ö. (2014). Kars ilinde doğum sonu dönemde yenidoğan bakımına yönelik yapılan geleneksel uygulamaların belirlenmesi. *DEUHYO ED, 7*, 295–302.

Çınar, İ. Ö., Aslan, G. K., Kartal, A., İnci, F. H., & Koştu, N. (2015). Annelerin 0–1 yaş bebek bakımında uyguladıkları geleneksel yöntemlerin incelenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 14*(5), 378–386.

Fair, F., Raben, L., Watson, H., et al. (2020). Migrant women's experiences of pregnancy, childbirth and maternity care in European countries: A systematic review. *PLoS One, 15*(2), e0228378. doi.org/10.1371/journal.pone.0228378.

Fair, F., Soltani, H., Raben, L., et al. (2021). Midwives' experiences of cultural competency training and providing perinatal care for migrant women: A mixed methods study (ORAMMA project). *BMC Pregnancy and Childbirth, 21*, 340. https://doi.org/10.1186/s12884-021-03799-1.

Geçkil, E., Şahin, T., & Ege, E. (2009). Traditional postpartum practices of women and infants and the factors influencing such practices in South Eastern Turkey. *Midwifery, 25*(1), 62–71. https://doi.org/10.1016/j.midw.2006.12.007.

International Confederation of Midwives. (2025). *Philosophy and model of midwifery care* (Revised edition). The Hague: ICM. Retrieved from https://internationalmidwives.org/resources/philosophy-and-model-of-midwifery-care/.

Maimbolwa, C. M., Yamba, B., Diwan, V., & Ransjo-Arvidson, A. B. (2003). Cultural childbirth practice and beliefs in Zambia. *Journal of Advanced Nursing, 43*, 263–264.

Minckas, N., Gram, L., Smith, C., & Mannell, J. (2021). Disrespect and abuse as a predictor of postnatal care utilisation and maternal–newborn well-being: A mixed-methods systematic review. *BMJ Global Health, 6*(4), e004698. https://doi.org/10.1136/bmjgh-2020-004698.

Olcoń, K., Rambaldini-Gooding, D., & Degeling, C. (2023). Implementation gaps in culturally responsive care for refugee and migrant maternal health in New South Wales, Australia. *BMC Health Services Research, 23*(1), 1–9. doi.org/10.1186/s12913-023-09066-7.

Pehlivan, S., Yıldırım, Y., & Fadıloğlu, Ç. (2013). Kanser, kültür ve hemşirelik. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4*(4), 168–174.

Phiri, J., Dietsch, E., & Bonner, A. (2010). Cultural safety and its importance for Australian midwifery practice. *Collegian, 17*(3), 105–111. doi.org/10.1016/j.colegn.2009.11.001.

Professional standards: Code of conduct for midwives. (2022). Nursing and Midwifery Board of Australia. https://www.nursingmidwiferyboard.gov.au/Codes-Guidelines-Statements/Professional-standards.aspx.

Puthussery, S., et al. (2023). Promoting a global culture of respectful maternity care. *BMC Pregnancy and Childbirth, 23*, 798.

Rogers, H. J., Hogan, L., Coates, D., Homer, C. S. E., & Henry, A. (2020). Responding to the health needs of women from migrant and refugee backgrounds: Models of maternity and postpartum care in high-income countries. *Health & Social Care in the Community, 28*(5), 1343–1365. doi.org/10.1111/hsc.12950.

Seviğ, Ü., & Tanrıverdi, G. (2012). *Kültürlerarası hemşirelik.* İstanbul Tıp Kitabevi.

Shen, Z. (2015). Cultural competence models and cultural competence assessment instruments in nursing: A literature review. *Journal of Transcultural Nursing, 26*(3), 308–321. https://doi.org/10.1177/1043659614524790.

Tanrıverdi, G., Seviğ, Ü., Bayat, M., & Birkök, M. C. (2009). Hemşirelik bakımında kültürel özellikleri tanılama rehberi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6*(1), 793–806.

8.Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Yalnızlık: Bir Derleme Çalışması

Aybüke Karataş[1*], Medine Koç[2]

[1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Psikiyatri Hemşireliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, 60250, Tokat, Türkiye, ORCID ID: 0009-0006-7399-8491
[2] Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, 60250, Tokat, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-9298-8885

ÖZET

Günümüzde artan yaşlı nüfusla beraber, yalnızlık ve ölüm kaygısı gibi yaşam kalitesini olumsuz etkileyen sorunlar da yaygınlaşmaktadır. Bu sorunlarda çevresel ve toplumsal yapıdaki değişikliklerin payı fazladır. Yaşlı bireyler alışmış oldukları yaşamdaki değişiklere uyum sağlamada zorlanmakta ve bu değişiklikler karşısında yalnızlık duygusunu daha yoğun yaşamaya başlamaktadır. Yaşlı bireylerin yalnız hissetmesine sebep olan faktörler arasında sosyal ilişkilerde eksiklik, utangaçlık, statü kaybı, eşin kaybı, sağlık problemleri sosyokültürel değişiklikler ve ekonomik güçlükler yer almaktadır. Bu faktörlerdeki değişiklikler, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyerek fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu zorluklar karşısında yaşlı birey toplumdan izole olmaktadır. Gelişen sağlık koşulları sebebiyle yaşam süresi uzamakta ve kronik hastalıkların görülme sıklığı da artmaktadır. Hastalıkla yaşanılan sürede tedavi sürecinin belirsizliği ve zorluğu ölüm düşüncesinin artmasına ve ölüm kaygısında artışa sebep olmaktadır. Kronik hastalıklara ek olarak bireyin yaşı, cinsiyeti, dini inançları, bulunduğu kültür, eğitim düzeyi, medeni durumu, mesleği, bir yakınının kaybı gibi birtakım etkenler de ölüm kaygısını etkilemektedir. Özellikle kronik hastalıklar ve yaşla beraber fiziksel kapasitede azalma, yaşlı bireylerde bağımlılığı ve yalnızlık hissini artırmakta, bunun sonucunda ölüm kaygısının daha yoğun yaşanmasına neden olmaktadır. Birbirini pozitif yönde destekleyen bu kavramlar yaşlıların yaşam kalitesinde önemli düşüşe sebep olmaktadır.Yaşamın son dönemi olan yaşlılıkta psikososyal gelişmin devamını sağlayabilmek, sağlıklı yaşlanma sürecine destek olabilmek için risk faktörlerinin anlaşılması ve en aza indirilmesi önemlidir. Birçok değişkene bağlı olarak artan ya da azalan bu kavramlarda sosyal desteğim önemi büyüktür. Aile, arkadaş, sosyal ortam yaşlıları izolasyondan uzaklaştırarak yalnızlık hislerinin azalmasına yardımcı olup dolayısıyla ölüm kaygılarını da azaltmaktadır. Bu derlemenin amacı yaşlı bireylerin ölüm kaygısı ve yalnızlık düzeylerini, birbirlerine etkisini literatür doğrultusunda incelemek ve sonuçlarını değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Ölüm Kaygıss, Yalnızlık

DEATH ANXİETY AND LONELİNESS İN ELDERLY PEOPLE: A REVİEW STUDY

Aybüke Karataş[1*], Medine Koç[2]

[1]Tokat Gaziosmanpasa University. Graduate Education Institute, Department of Nursing, Department of Psychiatric Nursing, Master's Degree Student, 60250, Tokat, Türkiye, ORCID ID: 0009-0006-7399-8491
[2]Tokat Gaziosmanpasa University. Faculty of Health Science, Department of Nursing, Department of Psychiatric Nursing, 60250 Tokat, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-9298-8885

ABSTRACT

With the increasing older population today, problems such as loneliness and death anxiety, which negatively affect quality of life, have also become more prevalent. Environmental and societal changes play a significant role in these problems. Older individuals have difficulty adapting to changes in their accustomed way of life, and in the face of these changes they begin to experience a more intense sense of loneliness. Among the factors that lead older individuals to feel lonely are deficiencies in social relationships, shyness, loss of status, loss of a spouse, health problems, sociocultural changes, and economic difficulties. Changes in these factors adversely affect the quality of life of older individuals, causing them to experience physical, psychological, and social challenges. In the face of these challenges, older individuals become isolated from society. Due to improvements in health conditions, life expectancy is increasing and the incidence of chronic diseases is also rising. During the period of living with illness, the uncertainty and difficulty of the treatment process increases thoughts of death and thereby death anxiety. In addition to chronic illnesses, factors such as an individual's age, gender, religious beliefs, cultural background, education level, marital status, occupation, and the loss of a loved one also influence death anxiety. Especially with chronic diseases and the decline in physical capacity that accompanies aging, dependence and feelings of loneliness increase among older individuals, which in turn leads to a more intense experience of death anxiety. These concepts, which reinforce each other positively, cause a significant decrease in the quality of life of older adults. In order to maintain psychosocial development in old age—the final period of life—and to support the process of healthy aging, it is important to understand and minimize risk factors. Social support has great importance for these concepts, which increase or decrease depending on many variables. Family, friends, and social environments help remove older adults from isolation, reduce feelings of loneliness, and thereby alleviate their death anxiety. The aim of this review is to examine, in the light of the literature, the death anxiety and loneliness levels of older individuals, their effects on each other, and to evaluate the results.

Key Words: *Death Anxiety, Loneliness, Old Age*

GİRİŞ

Yaşlılık, yaşamın son aşamasında ortaya çıkan, kişinin fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden gerilemesi ile kendini gösteren; sağlık, üretkenlik, rol ve statü, bağımsızlık, yakın ilişkiler, sosyal yaşantı ve sosyal desteklerde azalma gibi kayıpların yaşandığı çok yönlü olarak değerlendirilmesi gereken kaçınılmaz bir süreçtir (Esen ve ark., 2011; Çam ve ark., 2018; Tel ve ark., 2020). Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre 65 yaş ve üzeri yaşlı olarak değerlendirilmektedir. Yaşlı nüfus kendi içerisinde; 65-74 yaş "genç yaşlılık", 74-84 yaş "yaşlılık", 85 ve üzeri yaş ise "ileri yaşlılık" olarak gruplandırılmaktadır (World Health Organization, 2017). Türkiye, küresel yaşlanma süreci olarak tanımlanan "demografik dönüşüm" sürecindedir. Doğum ve ölüm oranlarında azalma, sağlık alanındaki ilerlemeler, yaşam standardı ve refah düzeyindeki artış yaşam süresinin uzamasına, nüfusun yaş yapısının değişmesine sebep olmaktadır. Çocuk ve gençlerin toplam nüfustaki oranı azalırken, yaşlı nüfus oranı giderek artmaktadır. Türkiye, yaşlı nüfus oranı açısından gelişmiş ülkelere kıyasla hâlen genç bir nüfus yapısına sahip olmasına rağmen yaşlı nüfus sayısı oldukça fazladır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 65 yaş ve üzeri bireylerin sayısı 2019'da 7 milyon 550 bin 727 iken, son beş yılda %20,7 oranında artarak 2024 yılında 9 milyon 112 bin 298'e ulaşmıştır. Bu doğrultuda yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı da 2019 yılında %9,1 iken 2024 yılında %10,6'ya yükselmiştir (TÜİK, 2024). Bu artış toplumdaki yaşlı bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyal özelliklerinin detaylı bir şekilde anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır (Vatan ve Gençöz, 2007; Yılmaz ve Mermutlu, 2023). Erikson'a göre yaşlılık döneminde fizyolojik gerileme olsa da psikososyal gelişimin devam etmektedir. Ancak yaşlılık, yaşam bağlarının zayıfladığı ve yaşamı anlamlı kılamamanın sonucu olarak umutsuzluğun yaşandığı bir dönem de olabilir; bu nedenle umutsuzluk, depresyon, yalnızlık ve ölüm kaygısı bu dönemin önemli sorunlarıdır (Ağırman, 2017). Yapılan bir çalışma, yalnızlık arttıkça ölüm kaygısının da arttığı bulunmuştur (Kim ve Choi, 2014). Bu derlemenin amacı yaşlı bireylerin ölüm kaygısı ve yalnızlık düzeylerini literatür doğrultusunda incelemek ve sonuçlarını değerlendirmektir.

YÖNTEM

Ağustos 2025 tarihinde Uluslararası ve Ulusal veri tabanlarında Pubmed, Scholar Google 2007-2025 yılları arasında bulunan makaleler taranmıştır. Türkçe anahtar kelime olarak "yaşlılık, ölüm kaygısı, yalnızlık"; İngilizce olarak "old age, death anxiety, loneliness" kullanılarak literatür taranmıştır. Bu derleme çalışmasında ölüm kaygısı ve yalnızlık kavramlarının yaşlılarda konu edindiği çalışmalar incelenmiştir.

BULGULAR

1. Yaşlılarda Ölüm Kaygısı

Ölüm kaygısı, bireyin ölümü veya ölümden sonra ne olacağını düşündüğünde hissettiği yoğun huzursuzluk ve endişe durumudur. Doğumla başlayan, yaşam boyunca süren çevreyi ve kendisini kaybetme bilinciyle ortaya çıkan bir duygudur (Mohammadpour et al., 2018; Öztürk ve ark., 2011). Ölüm kavramı bireyler tarafından farklı şekillerde algılanır; kimi için stres ve yok oluşu, kimi içinse sıkıntılardan kurtuluşu veya ölümsüz bir yaşama başlangıcı simgeler. Bu nedenle bazı insanlar ölüm karşısında yoğun kaygı yaşarken, bazıları huzurla yaklaşabilir. Yaşam döngüsünün doğal bir parçası olan yaşlılık ve ölümü kabul etmek, bu dönemden keyif almak ve yaşam kalitesi açısından önemlidir (Yılmaz ve Mermutlu, 2023; Esen ve ark., 2011).

Bu duygu, bireyin yaşı, cinsiyeti, dini inançları, bulunduğu kültür, eğitim düzeyi, medeni durumu, mesleği, yakın ilişki içinde olduğu bireylerin kaybı, ölüm düşüncelerinin sıklaşması gibi etkenlere göre farklılıklar gösterebilir (Esen ve ark., 2011). Literatürde bu değişkenlerin incelendiği çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Yaşın ölüm kaygısı üzerindeki etkisi literatürde farklılık göstermektedir. Akçay ve Kurt Magrebi (2020) huzurevindeki yaşlılarda yaptığı çalışmada yaş arttıkça ölüm kaygısının arttığını saptarken, Sinoff (2017) orta yaş döneminde kaygının daha yüksek olduğunu ve yaş aldıkça azaldığını belirtmiştir. Bu durum yaş ilerledikçe oluşan olgunlukla ölümü kabullenmenin daha kolay olduğu ve ölüm kaygısının azaldığı ile açıklanabilir (Öztürk ve ark., 2011). Gümüş Demir (2020) ve Karahan ve Hamarta (2019) ise yaş ile ölüm kaygısı arasında anlamlı bir bağlantı saptanmamıştır. İleri evre kanser hastalarında yapılan bir çalışmada yaşla beraber ölüm kaygısının azaldığı bulunmuştur. Bunun sebebi olarak kanser gibi hastalıkların ileri yaşlarda daha yaygın olması ve bu nedenle kanserin ileri evresinde ölümün beklenen bir son olması söylenebilir (Walbaum et al., 2024). Bu gibi etkenler, yaşın ölüm kaygısı üzerinde kesin bir etkisinin olmadığı çeşitli faktörlere göre değişebileceğini göstermektedir. Cinsiyet faktörü incelendiğinde ise bazı çalışmalar kadın ve erkekler arasında anlamlı fark bulamazken (Sayın Kasar ve ark., 2016; Top ve ark., 2010), bazıları kadınların ölüm kaygısının erkeklerden daha yüksek olduğunu saptamıştır (Kutlu ve ark., 2021; Sharma et al., 2019). Bu durum, yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan durumları kadınların daha olumsuz değerlendirebilmesi; kendilerini bu süreçlerde daha az kontrol sahibi hissetmeleri ve bağımlılık konusunda daha fazla kaygılanmaları ile duygusal yapılarının daha yoğun ve duygularını ifade etmede daha açık olmalarından kaynaklanabilir (Mohammadpour et al., 2018). Yapılan çalışmalarda, medeni durumun ölüm kaygısı üzerindeki etkisine ilişkin farklı bulgular elde edilmiştir. Bazı araştırmalarda, medeni durum ile ölüm kaygısı arasında herhangi bir ilişki tespit edilememişken (Akçay ve Kurt Magrebi, 2020; Kutlu ve ark., 2021; Walbaum et al., 2024) evli bireylerde ölüm kaygısının, bekar bireylere göre daha yüksek bulunduğu çalışma da vardır (Erdoğdu ve Özkan, 2007). Bu sonucu destekleyen bir başka çalışma ise, evde yaşayan 545 yaşlı bireylerle yapılan çalışmadır. Bu çalışma sonucunda boşanmış yaşlılarda ölüm kaygısının daha düşük olduğu bulunmuştur (Tel ve ark., 2020). Evli bireylerin ölüm kaygısının daha yüksek olmasının, özellikle çocuklarına veya eşlerine karşı üstlendikleri sorumlulukların fazla olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Erdoğdu ve Özkan, 2007). Tam tersini gösteren İran'da yapılan bir çalışmada evli katılımcılar daha düşük ölüm kaygısı bildirmiştir. Bu bulgu ile, bekarlığın yaşlı bireylerin algıladıkları sosyal desteği azaltabileceği, onlara yalnızlık hissi verebileceği ve sonucunda ölüm kaygılarını artırabileceği söylenebilir (Zahedi Bidgol et al., 2020). Bu çalışmayı destekleyen bir başka çalışma ise Nafei ve arkadaşlarının 3129 yaşlı katılımcıyla yaptıkları çalışmadır. Çalışmada evli olmayan bireyler, evli bireylere kıyasla daha yüksek ölüm kaygısı yaşadığı yalnızlık ve sosyal destek azlığının bu duruma sebep olduğu belirtilmiştir (Nafei et al., 2024). Eğitim düzeyinin ölüm kaygısına etkisi literatürde çeşitlilik göstermektedir. Lise ve üzeri eğitimli yaşlılarda ölüm kaygısının daha düşük olduğuna ulaşılmıştır (Tel ve ark., 2020). Bu sonucu destekleyen farklı bir çalışmada da eğitim düzeyi yükseldikçe ölüm kaygısı azaldığı bulunmuştur. Bireylerin eğitim düzeyi arttıkça, gündelik yaşam ve çalışma hayatındaki yoğunluklarının da artması nedeniyle ölüm üzerine düşünme sıklığının azalmış olabileceği düşünülmektedir (Erdoğdu ve Özkan, 2007). Bu sonucu desteklemeyen çalışmalarda vardır. Huzurevi ve evde yaşayanlarda öğrenim durumunun ölüm kaygısına etkisi gözlemlenmemiştir (Akçay ve Kurt Magrebi, 2020; Kutlu ve ark., 2021; Örsal ve ark., 2012). Ölüm kaygısını etkileyen bir diğer önemli değişken ise bireylerin sağlık durumudur. Bazı çalışmalarda yaşlı bireylerde kronik

hastalık, çoklu ilaç kullanımı ve hastalık süresinin uzaması ölüm kaygısını arttırdığı bulunmuştur (Cengiz ve ark., 2021; Karahan ve Hamarta, 2019; Song et al., 2025). Bu durumun aksini gösteren çalışmalarda mevcuttur (Akçay ve Kurt Magrebi, 2020; Kutlu ve ark., 2021; Öztürk ve ark., 2011). Sayın Kasar ve arkadaşlarının 84 yaşlı bireyle gerçekleştirdikleri çalışmada, katılımcıların %60'ında en az bir kronik rahatsızlık bulunduğu ve mevcut hastalıkları ile ölüm kaygıları arasında anlamlı bir fark saptanmadığı görülmüştür (Sayın Kasar ve ark., 2016). Top ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmada kronik hastalıkla ölüm kaygısı arasında ilişki bulunamamıştır. Bunun sebebi olarak yaş ilerledikçe ölümün yaklaşmasının ve bireylerin çoğunluğunun ölümü kader olarak düşünmelerinin, kronik hastalıkların ölüm kaygısı üzerindeki etkisini azaltabileceğini ifade etmişlerdir (Top ve ark., 2010). Aynı zamanda kronik rahatsızlıklar, çeşitli sağlık sorunları nedeniyle hastalarda stres yaşanmasına bu durum da fiziksel ve duygusal sağlığın olumsuz yönde etkilenerek yaşam kalitesinin düşmesine sebep olur. Kronik rahatsızlık için yapılan harcamalar, günlük yaşama olumsuz etkilerinin yanı sıra hastalar üzerinde finansal yüke de sebep olabilir. Bu sorunlar, hastalarda suçluluk ve sıkıntı hissine yol açabilir; bu da ruh sağlığı ve yaşam kalitesinde düşüşe sebep olabilir (Ji et al., 2024). Ölüm kaygısıyla ilişkili psikolojik etkenler arasında ise yaşamda anlam ve özsaygı önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar, yaşamda anlam algısı daha düşük olan bireylerin ölüm kaygısının daha yüksek olduğunu ve özsaygının bu kaygıyı azaltıcı etkisi olduğunu göstermektedir. Yaşam anlamı daha yüksek olan yaşlılar, hayatlarına kendi değerlerine göre anlam yükleyerek ölümü daha kolay kabullenebilir ve daha az ölüm kaygısı yaşayabilirler (Zhang et al., 2019). Benzer şekilde, kronik hastalığı olan yaşlı bireylerde yapılan araştırma, özsaygının yaşam kalitesiyle yakından bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Düşük özsaygıya sahip yaşlı hastalar yüksek düzeyde ölüm kaygısı yaşayabilir; bu durum öz farkındalıklarını ve kendi değerlerine olan inançlarını olumsuz etkiler ve yaşam kalitelerindeki düşüşü hızlandırır. Öte yandan, yüksek özsaygıya sahip hastalar, daha olumlu duygular, güçlü sosyal ilişkiler ve hastalıkla daha kolay başa çıkabilme ile yaşam kalitelerini koruyabilirler. Bu bulgular, özsaygının yaşlı bireylerde hem ruhsal hem de fiziksel olarak yaşam kalitesinde önemli rol oynadığını göstermektedir (Ji et al., 2024). Toplumdaki yaşlı nüfusun giderek artması, bu bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyal özelliklerinin detaylı bir şekilde anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Yaşlılık dönemindeki bu değişkenlerin etkilerini bütüncül biçimde değerlendirmek için, Erik Erikson'un "Yaşam Zinciri" (Life Cycle) teorisi önemlidir. Erikson'a göre insan gelişimi, birbirini takip eden sekiz aşamadan oluşmakta ve yaşlılık, sekizinci ve son evre olarak 60'lı yaşlardan başlayıp yaşamın sonuna kadar sürmektedir. Bu dönemde bireylerin "benlik bütünlüğü"nü gerçekleştirmesi beklenir; geçmiş yaşamını değerlendirerek memnuniyet ve pişmanlık arasında bir denge kurabilen bireyler, yaşamlarının son dönemini huzur içinde geçirebilmektedirler (Vatan ve Gençöz,2007; Yılmaz ve Mermutlu, 2023). Öte yandan, geçmiş yaşamdan memnun olmayan ve sosyal ilişkilerini yeterince gerçekleştiremeyen bireylerde umutsuzluk ve depresyon gibi ruhsal sorunlar ortaya çıkmakta, ölüm kaygısı artmaktadır (Kıyak, 2018). Dolayısıyla yaşlılıkta psikolojik sağlığın korunması ve ölüm kaygısının yönetimi, bireyin yaşam boyu kazandığı sosyal ve psikolojik deneyimler ile doğrudan ilişkilidir ve sağlıklı yaşlanmanın önemli bir bileşeni olarak görülmektedir (Vatan ve Gençöz, 2007; Yılmaz ve Mermutlu, 2023). İleri düzey kanser hastaları ve yakınlarıyla yapılan bir çalışmada; yaşadıkları ölüm kaygısı en sık sevdikleri için endişeler, kontrol edilemeyen acı ve ızdırap korkusu ve sınırlı zamanın farkındalığı ile ilişkilidir. Bu durum Erikson'un teorisindeki geçmiş yaşamı değerlendirebilme konusunu açıklar niteliktedir (Walbaum et al., 2024). Ölüm, insan doğasının bir parçası olarak zamanı geldiğinde gerçekleşen kutsal bir olaydır. Ölüm düşüncesinin bireyin yaşamına olumlu veya olumsuz etkisi göz ardı edilemez. Ancak bu düşüncenin orantısız bir şekilde artması ve biyolojik bir boyut kazanması, ruh sağlığı açısından olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Kaba, 2019). Yaşamın sürekli son bulacağını düşünmek, bireylerde psikososyal olarak olumsuz etkilere yol açabileceğinden, bu tür kaygıların normal düzeyde tutulması önem taşımaktadır (Akçay ve Kurt Magrebi, 2020). Yapılan farklı çalışmalar, ölüm kaygısının üzüntü, yalnızlık, endişe ve yaşamdan tatminsizlik gibi psikolojik sorunlarla ilişkili olduğu saptamıştır (Brooke ve Clark, 2020; Güler ve Yıldırım, 2025, Karabağ Aydın ve Fidan, 2022). Huzurevinde 290 yaşlı bireyle yürütülen bir çalışma elde edilen bulguları doğrulamaktadır. Çalışmada ölüm kaygısı ve ölüme ilişkin depresyon düzeylerinde pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur (Akçay ve Kurt Magrebi, 2020). Bireylerin ölümü algılama ve bu konudaki tutumları, yaşam kalitesi ve sosyal etkileşim üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Bu yüzden ölüm kaygısını gidermek, ruh sağlığı ve yaşam kalitesinin

güçlendirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Zhang et al., 2019; Akçay ve Kurt Magrebi, 2020).

2. Yaşlılarda Yalnızlık

Yalnızlık günümüzde, hızla değişen çevresel ve toplumsal koşullar nedeniyle daha yaygın bir sorun haline gelmektedir. Sosyal ilişkilerdeki yetersizlik sebebiyle bireyde memnuniyetsizlik yaratan psikolojik bir durum olarak tanımlanan yalnızlık, bireyin kendisini amaçsız, değersiz, boşlukta veya terk edilmiş hissetmesine neden olabilmektedir (Doğan ve Başer, 2021; Erol ve ark., 2016; Şimşek ve ark., 2018). Yalnız yaşayan yaşlı sayısındaki artış, fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunlara neden olmaktadır (Ağırman ve ark., 2017; Erol ve ark., 2016; Kahraman, 2018). Bu sorunların bireysel nedenleri arasında sosyal ilişkilerde eksiklik, utangaçlık, statü kaybı, eşin kaybı ve sağlık problemleri vardır. Özellikle sağlık sorunları vücudun işlevselliğinde azalmaya ve yaşlının ruhsal ve toplumsal yönden başkalarına daha çok ihtiyaç duymasına sebep olarak; yaşlı bireyin toplumdan uzaklaşıp izolasyon yaşamasına ve yalnızlık duygusunun artmasına sebep olur (Akbaş ve ark., 2020). Ellis ve arkadaşlarının (2021) yaptığı sistematik derlemede, işitme kaybı olan 60 yaş ve üzeri bireylerde farklı işitme müdahalelerinin (klasik işitme cihazları ve koklear implantlar) sosyal izolasyon ve yalnızlık üzerindeki etkisinin incelendiği 7 çalışmada müdahale sonrası hem sosyal izolasyon hem de yalnızlık puanlarının iyileştiği bildirilmiştir. 10 Engelli yaşlı bireyle yapılan çalışmada engelli yaşlı bireylerin bakım verene bağımlı bir biçimde yaşam sürdürmesinin sosyal etkileşimlerini olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Bu durumun sosyal izolasyon ve yalnızlık sorunlarını yoğun bir biçimde yaşamalarına sebep olduğu gözlemlenmiştir (Şen ve Üstün, 2024). Psikososyal değişiklikler karşısında, yaşlı birey yeterli sosyal destek alamadığı durumlarda, yoğun izolasyon duygusunun olumsuz etkilerine karşı savunmasız kalabilmektedir (Doğan ve Başer, 2021). Örneğin emeklilik sonrası yaşlı birey kendine yönelik bir uğraş edinmemiş ve ailesi ile bağları zayıfsa zamanla kendi içine kapanarak daha yoğun yalnızlık yaşayabilir (Snedeker, 2017). Eşini kaybeden 25 bireyle yapılan nitel çalışmada yaşlı bireyler toplumsal baskı ve çevrelerinden gelebilecek olumsuz tepkiler nedeniyle evde kalmayı tercih ettiklerini bu durumun kendilerinde sosyal izolasyonu arttırıp, yalnızlık duygusunu pekiştirdiği belirtmişlerdir (Alayvaz Güngör ve ark., 2025). Çevresel nedenleri arasında ise yetersiz sosyal, kültürel ve finansal durumlar vardır (Erol ve ark., 2016; Şimşek ve ark., 2018). Yetersiz sosyal koşullara günümüzde yaşlı birey aile içinde eskiden olduğu gibi yaşam yükünü paylaşamaması bir örnektir. Bu durum samimi duyguların azalmasına ve yaşlının, yeni yaşam koşullarına uyum sağlayamamasına, kendini yalnız hissetmesine ve ruhsal problemlere neden olmaktadır. Kalınkara ve Sarı (2019)'nın 205 yaşlı bireyle yaptığı araştırmada evlerinde yalnız yaşayan yaşlıların yalnızlık sorununun daha fazla olduğu belirlenmiştir (Kalınkara ve Sarı, 2019). Sağlıklı bir yaşlılıkta sosyal ilişkilerin önemi artar; çünkü yaşlanmayla sosyal çevrenin azalması bireyin toplumdan izole olmasına ve daha yoğun yalnızlık yaşamasına sebep olabilir (Özvurmaz, 2018). Özvurmaz'ın 361 yaşlı bireyle yaptıkları çalışmada, engel durumu olanların yalnızlık oranları daha yüksek bulunmuştur. Yaşlı bireylerin çevresinde sosyal destek sistemlerinin bulunması, sosyal yaşamın zorluklarıyla başa çıkmalarını kolaylaştırabilir (Özvurmaz, 2018). Örneğin eşini kaybeden bireylerin yaşam deneyimlerinin incelendiği bir çalışmada ailelerinden, akrabalarından, arkadaşlarından ve komşularından aldıkları desteğin, yaşadıkları zorlu süreçte hayata tutunmalarında büyük bir rol oynadığını göstermektedir (Alayvaz Güngör ve ark., 2025). Yalnızlığın başlıca nedenlerinden biri, yaşlının eşini kaybetmesidir (Çevik Akyıl ve ark., 2018). Eşi vefat etmiş 25 yaşlı bireyle yapılan nitel bir çalışmada, katılımcıların eş kaybı sonrası sosyal destek ağlarının zayıfladığı, sorumluluklarının arttığı ve yalnızlık hislerinin yoğunlaştığı belirlenmiştir. Eş kaybı yaşayan yaşlı bireylerin bir kısmı hem ailelerinden hem de sosyal çevrelerinden yeterli destek görememiştir, bu da onların yalnızlık ve dışlanmışlık hislerini artırmıştır (Alayvaz Güngör ve ark., 2025). "Yaşlı Erkeklerin Eş Kaybı Sonrası Yalnızlık Deneyimleri" yüksek lisans tezinden üretilen çalışmada katılımcıların çoğu kendilerine yönetilen sorulara başka konulara geçerek cevap vermişlerdir. Bu, katılımcıların eşlerinin kaybından sonra sosyal ağlarının daralması, bireylerin konuşma ihtiyacının artmasıyla açıklanabilir. Katılımcılar, kendilerine zaman ayıran ve onları dinleyen bir kişi bulunduğunda farklı konular üzerinde konuşmaya daha fazla eğilim göstermişlerdir (Akar, 2025). Sosyal koşullara ek olarak literatürde yaşlı bireylerde yalnızlık düzeyine etki eden çeşitli bireysel özellikler de araştırılmıştır. Bunlara cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim seviyesi örnektir. Cinsiyete göre yalnızlık hissinin oluşması farklılık gösterebilir. Bazı çalışmalar kadınların erkeklere kıyasla daha yoğun yalnızlık duygusu yaşadıkları ifade etmiştir (Doğan ve Başer, 2021; Polat ve Karasu, 2020). Bunun sebebi olarak

kadınların daha duygusal bir kişiliğe sahip olması belirtilmektedir (Doğan ve Başer, 2021). Başka çalışmalarda ise yaşlı hastaların yaş ve cinsiyetleri ile yalnızlık ve yaşam doyumu ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Çakır ve Kumcağız, 2024; Çevik ve ark., 2023; Tel ve ark., 2020). Bu durumun nedeni yaşlı kadınların ve erkeklerin yalnızlıkla ilgili düşünceleri ve yalnızlığa bakış açılarının benzer olması olabilir. Huzurevinde yaşayan 196 yaşlı bireyle yürütülen çalışmada ise erkeklerde yalnızlık oranı daha yüksek bulunmuştur (Korkmaz Hoşoğlu ve Ümmet, 2021). Kadınların iletişim kurma ve sosyalleşme rollerini erkeklere göre daha hızlı benimsemelerinden ve erkek yaşlıların cami, kahvehane gibi sosyal faaliyetlerin gerçekleştirildiği yerlere katılmaları nedeniyle, sosyal açıdan yaşlı kadınlara göre bir miktar avantajlı olabilecekleri düşünülmektedir (Ilgaz ve Gözüm, 2020; Korkmaz Hoşoğlu ve Ümmet, 2021). Farklı bulgular ortaya koyan bu çalışmalar, yaşlı bireylerin yalnızlık duygusunda cinsiyetin tek başına etkili bir değişken olmadığını, başka değişkenlerin yalnızlık düzeyini etkilediği düşünülmektedir (Korkmaz Hoşoğlu ve Ümmet,2021). Eğitim seviyesi arttıkça yalnızlık düzeyinin azaldığını belirten çalışmalar vardır (Arpacı ve ark., 2022; Çakır ve Kumcağız, 2024; Korkmaz Hoşoğlu ve Ümmet, 2021; Polat ve Karasu, 2020). Bu durumun nedeni olarak düşük eğitim düzeyinin yaşlı bireylerin gelir durumu, sosyal ilişkiler ve sosyal hayata katılımını olumsuz etkileyebilmesi ve bunun sonucunda sosyal uyum ile başarılı yaşlanma süreçlerini sınırlamasıyla açıklanabilir (Arpacı ve ark., 2022; Korkmaz Hoşoğlu ve Ümmet, 2021). Medeni durumun yalnızlığa etkisi ile ilgili de farklı çalışmalar bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda yaşlı bireylerin medeni durumları ile yalnızlıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Çevik ve ark., 2023; Erol ve ark., 2016; Ilgaz ve Gözüm, 2020). Aksini bulan çalışmalarda vardır (Tel ve ark., 2020; Polat ve Karasu, 2020; Rahman et al., 2019). Tel ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında, boşanmış ve bekar yaşlıların yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Benzer biçimde, Polat ve Karasu'nun (2020) çalışması da bekar yaşlıların yalnızlık seviyelerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu durumun sebepleri arasında yaşlı bireylerin çevresinde farklı insanlar bulunmasına rağmen yakınlık hissi yaşamamaları ve duygusal yalnızlık hissetmeleri olabilir. Ayrıca, yaşlı bireylerde yaşla birlikte ortaya çıkan sorunlar, sosyal destek algısını değiştirerek bu durumu etkileyebilir (Arpacı ve ark., 2022). Yaşlıların tek başına veya başkalarıyla birlikte yaşamaları, yalnızlık düzeylerinde anlamlı farklılıklar oluşturmaktadır. Tek başına yaşayan yaşlıların yalnızlık ortalamaları, eşi, eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşayan yaşlıların ortalamalarından daha yüksektir (Ağırman ve ark., 2017; Kalınkara ve Sarı, 2019). Bu durum, çocukları, eşi veya yakınlarıyla birlikte yaşayan yaşlıların, birlikte oldukları kişiler yanında kendilerini güvende hissetmeleri, sevgi ve saygı görmeleri ve ihtiyaç duyduklarında ulaşabilecekleri kişilerin varlığı gibi etkenler nedeniyle daha az yalnızlık hissetmelerine bağlanabilir." (Ağırman ve ark., 2017). Yalnızlığın nedenleri kadar etkileri de önemlidir. Yalnız yaşayan bireyler, olumlu düşüncelerden ziyade kendi olumsuz düşüncelerine odaklanma eğilimindedir (Çakır ve Kumcağız, 2024). Yalnızlık yaşlı bireylerde; yaşam kalitesinde azalma, ruhsal ve fiziksel sağlık sorunları, düşük benlik saygısı, stres ve depresyon, uyku kalitesinde bozulma ve kalp rahatsızlıkları gibi problemlerin ortaya çıkması sebep olabilmektedir (Ağırman ve ark., 2017; Çam ve ark., 2018; Çakır ve Kumcağız, 2024; Patterson ve Veenstra, 2010; Petitte et al., 2015; Polat ve Karasu, 2020; Van As et al., 2022; Yanguas et al., 2018). 519 Yaşlı bireyle yapılan bir çalışmada yaşlı bireylerde yalnızlık artıkça depresyon düzeyleri arttığı belirlenmiştir (Polat ve Karasu, 2020). Benzer şekilde İspanya'da 1190 kişi ile yapılan bir çalışmada kronik yalnızlık durumunun geçici yalnızlık durumuna göre depresyon riskini daha fazla arttırdığı bulunmuştur (Martín María et al., 2021). Depresyona ek olarak yalnızlığın ruhsal sağlığa etkisiyle ilgili yapılan çalışmalarda yalnızlık hissi yaşayan yaşlı kişilerin demans geliştirme olasılığı daha yüksek olduğu bulunmuştur (Elovainio et al., 2022; Holwerda et al., 2014; Lampinen et al., 2022). Yalnızlık sadece ruhsal değil, fiziksel yönden de önemlidir. Örneğin yalnızlık stresin fizyolojik etkilerini arttırarak kortizol düzeyinin ve kan basıncının yükselmesine neden olabilmektedir (Kalınkara ve Sarı, 2019). Bu stres faktörünün yaşlanmanın etkilerine benzer şekilde vücutta yıpranma ve aşınmaya neden olabileceği düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada kardiyovasküler hastalıklarda yalnız olan bireylerin daha riskli olduğu bulunmuştur (Patterson ve Veenstra, 2010). Yu ve arkadaşlarının (2018) yaptığı çalışmada sosyal izolasyonunun uyku kalitesini olumsuz etkilediğini bulmuştur. Sosyal izolasyona sebep olan yalnızlık durumlarının örneğin medeni durum gibi uyku kalitesinde olumsuz payı olduğunu belirtmiştir. Yaşamlarında yetersiz sosyal etkileşim olan yaşlılar, ihtiyaç duydukları sosyal desteği, duygusal bağlılığı sağlayamadığında yalnızlık duygusunu daha yoğun yaşamaktadır

(Çam ve ark., 2018). Bu yüzden hem yaşlılığın hem yalnızlığın giderek arttığı dönemde yalnızlığın etkilerini en aza indirebilmek için sosyal bağları güçlendirmek, sayısını artırmak faydalı olacaktır ve yaşlı bireylerin yaşam kalitesini ve ruhsal sağlığını olumlu yönde etkileyecektir (Akbaş ve ark., 2020; Tragantzopoulou ve Giannouli, 2021).

3. Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Yalnızlık

Ölüm, yaşamın son bulması ve devamının belirsizliği nedeniyle, yaş fark etmeksizin herkesin kaygı duyduğu bir durumdur (Yanartaş ve ark., 2023). Bu kaygının çeşitli bireysel ve sosyal faktörlerden etkilenmektedir (Çiftci ve ark., 2024). Yalnızlık da yaşamın belirli dönemlerinde görülen, fiziksel sorunların yanı sıra ölüm kaygısı gibi psikolojik sorunlarla ilişkilendirilen bir durumdur (Şimşek ve ark., 2018). Yalnızlık bireylerde ölüm düşüncesinin daha yoğun yaşanmasına ve ölüm kaygısının artmasına neden olabilir. Özellikle yaşlı bireyler, sosyal izolasyon sebebiyle yalnızlık ve ölüm kaygısını yoğun olarak yaşamaktadır (Çiftci ve ark., 2024). Literatür, bu iki faktörün yaşlı bireylerin yaşam kalitesi ve ruhsal durumlarına olumsuz etkileri olabileceğini göstermektedir. Evde sağlık hizmeti alan ve almayan 502 yaşlı bireylerle yapılan bir çalışmada; evde sağlık hizmeti alan bireylerin yaşam kalitesi daha yüksek ölüm kaygısı ve yalnızlık düzeyi daha düşük bulunmuştur (Yanartaş, 2023). Bu durum evde bakımın bireylerin sosyal ve iyilik hallerinde olumlu etkisi olduğuna bireylerin sosyal izolasyonunu azaltıp hayata bağlılığını arttırmaya dolayısıyla da ölüm kaygısında azalmaya yardımcı olduğu söylenebilir. Benzer şekilde 170 yaşlı bireyle yapılan çalışmada ölüm kaygısı ile yalnızlık düzeylerinin pozitif bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Sosyal desteğin ölüm kaygısı ve yalnızlığı azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Gündoğan ve Babacan Gümüş, 2023). Bu çalışmalara ek olarak birçok farklı çalışma ölüm kaygısı ve yalnızlığın yaşlı bireyi olumsuz etkilediği ve aralarında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır (Aksal ve Kendirkıran, 2023; Büyükbayram ve ark., 2022; Çiftci ve ark., 2024; Erdoğan ve Bahar, 2025; Tel ve ark., 2020; Kim ve Choi, 2014). Literatürdeki çalışmalara göre "Ölüm Kaygısı ve Yalnızlık" kavramlarını ayrı ayrı etkileyen çeşitli bireysel, sosyal faktörler vardır. Etkileyen faktörler çeşitlilik gösterse de bu iki kavramın birbirini pozitif yönde etkileyerek yaşlı bireylerin yaşamlarında olumsuz etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerde erkeklerin yalnızlık ve duygusal yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu, kadınların ise ölüm kaygısının daha fazla olduğunu belirlemişlerdir. Çalışma sonucunda bu iki faktörün birbirini güçlendirdiği sonucuna varmışlardır (Aksal ve Kendirkıran, 2023). Yaşlılık döneminde bireyin karşılaştığı zorluklarla başa çıkabilmesi, sağlığını koruyup devam ettirebilmesi ve yaşam kalitesini artırabilmesi için yalnızlık ve ölüm kaygısı gibi faktörler ve bu faktörleri arttıran sebeplerin detaylı incelenmesi önemlidir (Tel ve ark., 2020). İnsan sosyal bir varlıktır ve yaşamında sosyal ilişkilerin önemi büyüktür. Sosyal ilişkilerinden yeterli doyumu alamayan yaşlılar yalnızlaşmaktadırlar. Bu yalnızlık da onların fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır (Şimşek ve ark., 2018). Yalnızlaşan, sosyal ortamlardan izole olan ve kronik hastalığı olan yaşlı bireylerde bulunulan ortam ve koşullara bağlı olarak ölüm kaygısı daha çok yaşanmaktadır. Bu durumda güçlü sosyal destek ağlarına sahip yaşlı bireylerde bu sosyal desteklerin etkisiyle yalnızlık ve ölüm kaygısı düzeylerinin daha düşük olduğu, yaşam kalitesi ve ruhsal iyilik hâlinin olumlu yönde etkilendiği bildirilmektedir (Büyükbayram ve ark., 2022; Çiftci ve ark., 2024; Erdoğan ve Bahar, 2025). Bu bulgular, yaşlılık döneminde sosyal destek ve bakım hizmetlerinin artırılmasının, yalnızlık ve ölüm kaygısının etkilerini azaltarak yaşlı bireylerin yaşam kalitesinde artış ve sağlıklı yaşlanmayı desteklemede önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

4. Psikiyatri Hemşiresinin Yaşlılarda Ölüm Kaygısı ve Yalnızlığa Yaklaşımları

Psikiyatri hemşireleri, yaşlı bireylerde ruhsal ve fiziksel sağlık ihtiyaçlarının bütüncül bir şekilde incelenmesinde önemli rol oynar (Yıldırım ve Coşkun, 2025). Psikiyatri hemşireleri, terapötik iletişim kurarak ve gerekli psikoeğitimlerle yaşlı bireylerin sorunlarını tanır, analiz eder (Kaçmaz ve Çam, 2019). Bu sayede yaşlı bireylerin daha olumlu benlik kavramına ve daha doyumlu kişilerarası ilişkiler geliştirmelerine yardımcı olur. Bu doğrultuda yalnızlık duygusu yaşamdan alınan doyumu da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, yalnızlığın önlenmesi psikososyal sağlık açısından oldukça önemlidir ve yaşlılara sunulan hizmetlerde yalnızlığı azaltmaya yönelik müdahalelerin olması önemlidir (Esmaeilzadeh, 2019). Hemşire yaşlı bireylerin yalnızlık hissini değerlendirirken; sosyokültürel özelliklerini, sözlü ve sözsüz yanıtlarını, sosyal iletişiminin

niceliğini ve niteliğini, sosyal destek sistemlerini, aile içinde söz hakkı olup olmadığını, sosyal hayatındaki görev ve sorumluluklarını, memnun oldukları ve olmadıkları durumları belirlemeli ve bu faktörler doğrultusunda, hemşirelik yaklaşımlarını planlamalıdır. Bu süreçte yaşlı bireyde bakıma dahil edilmeli, mevcut durum paylaşılmalı, söz hakkı tanınmalıdır. Buna karşılık, bireyin alınan kararlarda söz hakkına sahip olmaması, planlanan yaklaşımların etkili sonuç vermemesine neden olacaktır. Yalnızlık hissini azaltmak için psikiyatri hemşiresi çeşitli girişimler planlar. Örneğin psikiyatri hemşiresi yalnızlığın en büyük etkenlerinden olan sosyal izolasyondan yaşlı bireyleri kurtarabilmek için topluma aktif katılımını sağlayabileceği fırsatlar değerlendirilerek destek olur. Bu sosyalizasyon fırsatlarını tanımasına ve aktif katılımının sağlanmasına danışmanlık eder. Yaşlıların yaşlılık dönemlerini güvenli, konforlu ve sağlıklı bir ortamda geçirebilmelerine yardımcı olan hizmetler sağlar, yaşlı bireye ya da bakım verene rehberlik ve danışmanlık hizmeti, yaşlı bireyin aile üyeleriyle daha samimi ve etkili iletişim kurmasına yardımcı olmaktadır (Akbaş ve ark., 2020). Yalnızlığın pozitif pekiştiricisi olan ölüm kaygısında; ölüm kaygısının birçok ruhsal ve fiziksel sorunun uyarıcısı olduğu psikiyatri hemşireleri tarafından fark edilmelidir. (Kutlu ve ark., 2021). Yaşlı bireylerin ölümü kabul etmesi, ölüme hazırlıklı olması ve ölümden korkmaması için psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi önemlidir (Esmaeilzadeh, 2019). Psikiyatri hemşireleri ölüm kaygısına yönelik çalışmaları periyodik olarak yapmalı, ölüm kaygısı yüksek olan bireylere başa çıkma stratejileri konusunda destek sağlamalı, sosyal aktivitelere katılımlarını teşvik etmeli ve sosyal destek ağlarıyla bağlantı kurmalarına yardımcı olmalıdır (Kutlu ve ark., 2021). Yaşlı bireyler için ölüm kaygısı ve yalnızlık kavramlarında psikiyatri hemşirelerinin yapacağı değerlendirmeler ve sunacağı danışmanlık hizmetleri büyük önem taşımaktadır; bu nedenle, sosyal destek ağlarının detaylı bir şekilde incelenmesi ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda uygun hemşirelik girişimleriyle danışmanlık hizmetlerinin planlanması gerekmektedir. Bu hizmetlerinin öneminin vurgulandığı Shaygan ve arkadaşlarının (2025), İran'da hastanede yatan 922 yaşlı ile yaptığı çalışmada; yalnızlık ve düşük yaşam doyumunun ölüm kaygısını artırırken, sosyal desteğin tamponlayıcı bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Ölüm kaygısını azaltmak için aile katılımı, danışmanlık hizmetleri ve diğer sosyal destek kaynakları gibi destek kaynaklarına öncelik verilmesi gerektiği bu müdahalelerde hemşirenin önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Esmaeilzadeh'in (2019) 59 yaşlı bireyle yaptığı çalışmada bu önerileri destekler niteliktedir. Çalışmada öncelikle yaşlılarla görüşmeler yapılarak bu bireylerin ihtiyaçları belirlenmiştir ve buna dayanarak grup temelli bir bakım modeli tasarlanmıştır. Hemşireler bu modeli, gündüz bakım merkezindeki yaşlı bireylere uygulamış; oturumlar sırasında yaşlanmaya uyum, yalnızlıkla başa çıkma, sosyal rollerin ve hobilerin değerlendirilmesi ile spiritüel değerlerin ele alınması gibi konular işlenmiştir. Programın amacı, yaşlıların yalnızlık algısını azaltmak, yaşam kalitelerini artırmak ve yaşlanmaya yönelik tutumlarını olumlu yönde geliştirmektir. Uygulama sonucunda, yalnızlık puanlarında belirgin azalma ve yaşam kalitesi ile yaşlanmaya bakış açısında iyileşme gözlenmişti. Bu çalışma, hemşirelerin sadece fiziksel bakım değil, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlara yönelik sistemli bir model geliştirebileceğini ve uygulayabileceğini göstermektedir. Yaşlı bireylerde yalnızlık düzeylerini arttıran, sosyal izolasyona sebep olan dolayısıyla ölüm kaygısını etkileyen faktörler kapsamlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Risk faktörlerini azaltıcı psikososyal açısından sağlıklı yaşamı destekleyici girişimler planlanmalıdır.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Ölüm kaygısı ve yalnızlık, yaşlı bireylerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen iki önemli kavramdır. Literatür, yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, kronik hastalık ve sosyal destek gibi faktörlerin ölüm kaygısı ve yalnızlık üzerinde farklı etkileri olduğunu göstermiştir. Tek bir faktörün ölüm kaygısı ya da yalnızlığı tek başına arttırdığını ya da azalttığını söylemek doğru değildir. Bütüncül olarak değerlendirilmelidir. Yapılan çalışmalar yalnızlık ve ölüm kaygısı arasındaki pozitif ilişki olduğunu ve bu iki durumun yaşlı bireylerin yaşam kalitesini, fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir. Çeşitli çalışmalar, olumsuz etkilerin azaltılmasında sosyal destek sistemlerinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Psikiyatri hemşireleri, bu doğrultuda yaşlı bireylerin yalnızlık ve ölüm kaygısını azaltmak için psikososyal durumlarını değerlendirmeli ve psikoeğitim ve danışmanlık sağlamalıdır. Ayrıca yalnızlık ve ölüm kaygısındaki en büyük etkenlerden biri olan sosyal izolasyonu önlemek için destek grupları ve sosyal etkinlikler düzenleyerek bireylerin sosyal katılımını artırmalı, aile ve bakım verenleri gerekli konularda eğitmeli, uygun sosyal ve sağlık hizmetlerine yönlendirme yapmalı ve bireylere özel ihtiyaçları doğrultusunda bakım planları uygulamalıdır. Ek olarak

teknoloji tabanlı uygulamalar ve sanal gruplar aracılığıyla iletişimi desteklemek, yaşlı dostu çevre ve sağlık merkezlerinin oluşturulmasına katkı sağlamak, fiziksel aktiviteyi teşvik etmek de bu uygulamalar arasında yer alabilir. Bu yaklaşımlar sayesinde, yaşlı bireylerin yalnızlık ve ölüm kaygısına yol açan faktörler bütüncül şekilde ele alınarak, sağlıklı yaşlanma süreçleri desteklenip izole olmadan yaşama katılmaları ve yaşam kalitelerinin arttırılması sağlanabilir. Yaşlıların yalnızlık ve ölüm kayısına yönelik psikoeğitimler yapılabilir.

KAYNAKÇA

Ağırman E., Gençer M.Z., 2017. Huzurevinde, evde ailesiyle ve yalnız yaşayan yaşlı bireylerde depresyon, yalnızlık hissi düzeylerinin karşılaştırılması. Çağdaş Tıp Dergisi, 7(3): 234–240.

Akar B., 2025. Genç bir kadın araştırmacının yaşlı erkeklerle gerçekleştirdiği araştırmanın saha deneyimleri. Fe Dergi, 17(1): 387–406.

Akbaş E., Yiğitoğlu G.T., Çunkuş Köktaş N., 2020. Yaşlılıkta sosyal izolasyon ve yalnızlık. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15(26): 4540–4562.

Akçay S., Kurt Magrebi T., 2020. Huzurevinde kalan yaşlıların ölüm kaygısı ve ölüme ilişkin depresyon düzeylerinin incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(76): 2100–2118.

Aksakal S., Kendirkıran G., 2024. Huzurevinde yaşayan yaşlılarda COVID-19 pandemi sürecinde ölüm kaygısı ve yalnızlık. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, (21): 1201–1217.

Alayvaz Güngör C., Boduroğlu G., Kılıç Boduroğlu S., 2025. Eşi vefat etmiş yaşlı bireylerin yaşam deneyimleri: Zorluklar, ihtiyaçlar ve baş etme stratejileri bağlamında incelenmesi. Geriatrik Bilimler Dergisi, 8(2): 122–138.

Arpacı F., Çakır H., Kumcağız H., Korkmaz Hoşoğlu S., Ümmet D., 2022. Eğitim düzeyinin yalnızlık düzeyine etkisi: Yaşlı bireyler üzerine bir inceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1): 1–15.

Brooke J., Clark M., 2020. Older people's early experience of household isolation and social distancing during COVID-19. Journal of Clinical Nursing, 29(21–22): 4387–4402.

Büyükbayram Z., Aksoy M., Nas F., 2022. Investigation of perceived loneliness and death anxiety levels in COVID-19 patients. Medical Records, 4(3): 333–339.

Cengiz Z., Yıldırım H., Gürdap Z., 2021. Yaşamın anlamlandırılması ve ölüm kaygısı. Van Tıp Dergisi, 28(3): 348–353.

Çakır Y., Kumcağız H., 2024. Yaşlıların yalnızlık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18: 179–194.

Çam C., Atay E., Işıklı B., 2018. Yaşlılarda yalnızlık ve yaşam kalitesi. Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi, 3(2): 50–67.

Çevik Akyıl R., Adıbelli D., Erdem N., Kırağ N., Aktaş B., Karadakovan A., 2018. Huzurevinde ve evde kalan yaşlılarda yalnızlık ve algılanan sosyal destek ile mutluluk düzeyleri arasındaki ilişki. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 21(1): 33–41.

Çevik B., Kılıç G., Fulser B., Doruk H., Gökçe Ö., Doğan E.N., 2023. Yaşlı hastaların yalnızlık ve yaşamın anlamına ilişkin görüşleri. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 6(3): 523–532.

Çiftci N., Yıldız M., Durmuş M., Çoban M., 2024. The relationship between fear of old age, loneliness and death anxiety in adults. Psychogeriatrics, 24(3): 627–636.

Doğan S., Başer M., 2019. Yaşlılarda yalnızlık: Bir saha araştırması. Journal of Health Sciences and Management, 1(1): 1–10.

Ellis S., Sheik Ali S., Ahmed W., 2021. A review of the impact of hearing interventions on social isolation and loneliness in older people with hearing loss. European Archives of Oto-Rhino-Laryngology, 278(12): 4653–

4661.

Elovainio M., Lahti J., Pirinen M., Pulkki-Råback L., Malmberg A., Lipsanen J., Virtanen M., Kivimäki M., Hakulinen C., 2022. Association of social isolation, loneliness and genetic risk with incidence of dementia: UK Biobank cohort study. BMJ Open, 12(2): e053936.

Erdoğan S., Bahar Z., 2025. Evde yaşayan yaşlı bireylerin yalnızlık algısının, ölüm kaygısına etkisi. Hitit Sağlık Dergisi, 4: 1–11.

Erdoğdu M.Y., Özkan M., 2007. Farklı dini inanışlardaki bireylerin ölüm kaygıları ile ruhsal belirtiler ve sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkiler. Journal of Turgut Ozal Medical Center, 14(3): 171–179.

Erol S., Sezer A., Şişman F.N., Öztürk S., 2016. Yaşlılarda yalnızlık algısı ve yaşam doyumu. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(3): 60–69.

Esen D., Kaçan Softa H., Uçukoğlu H., Karaahmetoğlu G., 2011. Yaşlılarda ölüm kaygısı düzeyini etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 4(1–2): 67–79.

Esmaeilzadeh S., 2019. Yaşlı bireylerin psikososyal hemşirelik bakım gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik uygulama modeli geliştirme. Doktora Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa, KKTC.

Güler A., Yıldırım M., 2025. Social isolation, loneliness, death stress, and life satisfaction in older adults: A serial mediation study. Geriatric Nursing, 62: 78–85.

Gümüş Demir Z., 2020. Yaşlı Bireylerde Ölüm Kaygısı. İksad Yayınevi, ss. 1–102, Ankara – Türkiye.

Gündoğan S., Babacan Gümüş A., 2023. Yaşlılarda ölüm kaygısı ile hastalık özellikleri, yalnızlık ve sosyal destek arasındaki ilişkiler. STED (Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi), 32(2): 81–92.

Holwerda T.J., Deeg D.J.H., Beekman A.T.F., van Tilburg T.G., Stek M.L., Jonker C., Schoevers R.A., 2014. Feelings of loneliness, but not social isolation, predict dementia onset: Results from the Amsterdam Study of the Elderly (AMSTEL). Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry, 85(2): 135–142.

Ilgaz A., Gözüm S., 2020. Kentsel alanda yaşayan yaşlı kadınlarda yalnızlık sıklığı ve etkileyen faktörler. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 13(2): 67–73.

Ji P., Zhang L., Gao Z., Guo L., 2024. Relationship between self-esteem and quality of life in middle-aged and older patients with chronic diseases: Mediating effects of death anxiety. BMC Psychiatry, 24(1): 1–9.

Kaba Y., 2019. Huzurevinde yaşayan bireylerin ölüm kaygısı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Malatya Huzurevi Örneği). Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, Türkiye.

Kaçmaz E.D., Çam M.O., 2019. Psikiyatri hastalarına bakım veren hemşirelerin bakım odaklı hemşire-hasta etkileşim düzeylerinin incelenmesi. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 10(1): 65–74.

Kahraman H., 2018. Klinik bir olgu olarak yalnızlık: Yalnızlık ve psikolojik bozukluklar. Ayna Klinik Psikoloji Dergisi, 5(2): 1–24.

Kalınkara V., Sarı İ., 2019. Yaşlılarda sosyal ağ kullanımı ve yalnızlık ilişkisinin belirlenmesi. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 12(1): 8–19.

Karabağ Aydın A., Fidan H., 2022. The effect of nurses' death anxiety on life satisfaction during the COVID-19 pandemic in Turkey. Journal of Religion and Health, 61(1): 811–826.

Karahan F.Ş., Hamarta E., 2019. Geriatrik olgularda kronik hastalıkların ve polifarmasinin ölüm kaygısı ve anksiyete üzerine etkisi. Ege Tıp Bilimleri Dergisi, 2(1): 8–13.

Kasar K.S., Karaman E., Say Şahin D., Yıldırım Y., Şenuzun Aykar F., 2016. Yaşlı bireylerin yaşadıkları ölüm kaygısı ile yaşam kalitesi arasındaki ilişki. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(2): 48–55.

Kıyak D., 2018. Yaşlılarda psikososyal gelişim: Erikson'un dokuzuncu evresinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Kim K.B., Choi Y.J., 2014. Effects of family support, ageism experience, loneliness and powerlessness on death anxiety in elders. Korean Journal of Adult Nursing, 26(5): 584–591.

Korkmaz Hoşoğlu T., Ümmet D., 2021. Huzurevinde bulunan yaşlıların yalnızlık algısı ve yaşam kaliteleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(1): 463–475.

Kutlu L., Kendirkıran G., Şeko P., 2021. Huzurevinde yaşayan 65 yaş üstü yaşlılarda ölüm kaygısının incelenmesi. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, 27: 1032–1037.

Lampinen J., Conradsson M., Nyqvist F., Olofsson B., Gustafson Y., Nilsson I., Littbrand H., 2022. Loneliness among very old people with and without dementia: Prevalence and associated factors in a representative sample. European Journal of Ageing, 19(4): 1441–1453.

Martín-María N., Caballero F.F., Lara E., Domènech-Abella J., Haro J.M., Olaya B., Ayuso-Mateos J.L., Miret M., 2021. Effects of transient and chronic loneliness on major depression in older adults: A longitudinal study. International Journal of Geriatric Psychiatry, 36(1): 76–85.

Mohammadpour A., Sadeghmoghadam L., Shareinia H., Jahani S., Amiri F., 2018. Investigating the role of perception of aging and associated factors in death anxiety among the elderly. Clinical Interventions in Aging, 13: 405–410.

Nafei A., Sadeghi N., Ghaffari M., 2024. Death anxiety and related factors among older adults in Iran. Iranian Journal of Ageing, 19(1): 144–157.

Örsal Ö., Yenilmez Ç., Çelik N., Işıklı B., 2012. Huzurevinde ve evinde yaşayan yaşlılarda ölüm anksiyetesi ve sosyal destek arasındaki ilişki. Turkish Journal of Geriatrics, 15(3): 332–338.

Öztürk Z., Karakuş G., Tamam L., 2011. Yaşlı bireylerde ölüm kaygısı. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 12(1): 37–43.

Özvurmaz S., 2018. Yaşlıların yalnızlık düzeyleri ve sosyal destek algıları arasındaki ilişki. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2(3): 118–125.

Patterson A.C., Veenstra G., 2010. Loneliness and risk of mortality: A longitudinal investigation in Alameda County, California. Social Science & Medicine, 71(1): 181–186.

Petitte T., Mallow J., Barnes E., Petrone A., Barr T., Theeke L., 2015. A systematic review of loneliness and common chronic physical conditions in adults. The Open Psychology Journal, 8(Suppl 2): 113–132.

Polat F., Karasu F., 2020. Yaşlı bireylerin algıladığı yalnızlık düzeyi ile depresyon arasındaki ilişki. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 8(1): 72–82.

Rahman M.S., Rahman M.A., Rahman M.S., 2019. Prevalence and determinants of loneliness among older adults in Bangladesh. International Journal of Emerging Trends in Social Sciences, 5(2): 57–64.

Rashedi V., Ebrahimi B., Sharif Mohseni M., Hosseini M., 2020. Death anxiety and life expectancy among older adults in Iran. Journal of Caring Sciences, 9(3): 168–172.

Sayın Kasar K., Karaman E., Şahin D.S., Yıldırım Y., Aykar F.Ş., 2016. Yaşlı bireylerin yaşadıkları ölüm kaygısı ile yaşam kalitesi arasındaki ilişki. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(2): 48–55.

Sharma P., Asthana H.S., Gambhir I.S., Ranjan J.K., 2019. Death anxiety among elderly people: Role of gender, spirituality and mental health. Indian Journal of Gerontology, 33(3): 240–254.

Shaygan M., Hosseini F.A., Tehranineshat B., Taklif M.H., 2025. The mediating role of life satisfaction, social support, and loneliness in the relationship between elder abuse and death anxiety in Iranian older adult inpatients: A structural equation model. BMC Psychology, 13(1): 964.

Sinoff G., 2017. Thanatophobia (death anxiety) in the elderly: The problem of the child's inability to assess their own parent's death anxiety state. Frontiers in Medicine, 4: 11.

Snedeker L., 2017. Aging and isolation: Causes and impacts. Social Work Today, 17(1): 24.

Song H., He F., Zhang X., 2025. The mediating role of depression in the association between death anxiety and quality of life in elderly prostate cancer patients. Actas Españolas de Psiquiatría, 53(4): 791–801.

Şen H., Üstün V., 2024. Engelli yaşlı bireylerin sosyal izolasyon ve yalnızlık durumlarının değerlendirilmesi. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 7(7): 529–544.

Şimşek N., Küçük Öztürk G., Yüceler Kaçmaz H., 2018. Yaşlılık ve yalnızlık. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(58).

Tel H., Koç M., Tel Aydın H., 2020. Evde yaşayan yaşlılarda yalnızlık, yaşam doyumu ve ölüm kaygısının belirlenmesi. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi (Özel Sayı): 1–10.

Tereci D., Turan G., Kasa N., Öncel T., Arslansoyu N., 2016. Yaşlılık kavramına bir bakış. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, (1): 84–116.

Top F.Ü., Saraç A., Yaşar G., 2010. Huzurevinde yaşayan bireylerde depresyon düzeyi, ölüm kaygısı ve günlük yaşam işlevlerinin belirlenmesi. Klinik Psikiyatri, 13(1): 14–22.

Tragantzopoulou P., Giannouli V., 2021. Social isolation and loneliness in old age: Exploring their role in mental and physical health. Psychiatriki, 32(1): 59–66.

Türkiye İstatistik Kurumu, 2024. İstatistiklerle yaşlılar, 2024. Erişim adresi: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2024-54079; Erişim tarihi: 25.08.2025.

Van As B.A.L., Imbimbo E., Franceschi A., Menesini E., Nocentini A., 2022. The longitudinal association between loneliness and depressive symptoms in the elderly: A systematic review. International Psychogeriatrics, 34(7): 657–669.

Vatan S., Gençöz T., 2004. Huzurevinde yaşayan sakinlerin kuruma yönelik düşünce ve beklentileri: Niteliksel bir çalışma. Kriz Dergisi, 12(2): 1–12.

Walbaum C., Philipp R., Bokemeyer C., Härter M., Junghans J., Koch U., Oechsle K., Schilling G., Vehling S., 2024. Death anxiety in patients with advanced cancer and their family caregivers. Journal of Pain and Symptom Management, 68(6): 622–631.

World Health Organization, 2017. Global strategy and action plan on ageing and health. Geneva: WHO. Erişim adresi: https://www.who.int/publications/i/item/9789241513500; Erişim tarihi: 25.08.2025.

Yanartaş F., 2023. Evde sağlık hizmeti alan ve almayan yaşlı bireylerin yaşam kalitesi, yalnızlık ve ölüm korkusu. Yüksek Lisans Tezi, Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Yanartaş F., Ateş N., Aşti T., 2023. Yaşlılarda yalnızlık ve ölüm korkusunun yaşam kalitesiyle ilişkisi. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 8(2): 601–606.

Yanguas J., Pinazo-Henandis S., Tarazona-Santabalbina F.J., 2018. The complexity of loneliness. Acta Bio Medica: Atenei Parmensis, 89(2): 302.

Yıldırım S., Coşkun H.T., 2025. Yaşlı hastalarda psikososyal sorunlar ve konsültasyon liyezon psikiyatrisi hemşiresinin rolü. Engin E., Öztürk Turgut E., Topcu E.M. (Editörler): Yaşlı Ruh Sağlığında Güncel Yaklaşımlar. Ege Üniversitesi Basım ve Yayın Evi, ss. 171–182, İzmir – Türkiye.

Yılmaz M.S., Mermutlu A., 2023. Yaşlı bireylerde yaşlılık algısı ve ölüm kaygısı. Olgu Sosyoloji Dergisi, 2(1): 47–58.

Yu B., Steptoe A., Niu K., Ku P.W., Chen L.J., 2018. Prospective associations of social isolation and loneliness

with poor sleep quality in older adults. Quality of Life Research, 27(3): 683–691.

Zahedi Bidgol Z., Tagharrobi Z., Sooki Z., Sharifi K., 2020. Death anxiety and its predictors among older adults. Journal of Holistic Nursing and Midwifery, 30(2): 101–110.

Zhang J., Peng J., Gao P., Huang H., Cao Y., Zheng L., Miao D., 2019. Relationship between meaning in life and death anxiety in the elderly: Self-esteem as a mediator. BMC Geriatrics, 19(1): 308.

Ömür Dediğin Programının Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri Kapsamında İncelenmesi

Kübra Gürel[1*], Emre Gürel[2]

[1] Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Artova Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, 60000, Tokat, Türkiye, kubrabicer537@gmail.com

[2] Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 60000, Tokat, Türkiye

ÖZET

TRT Haber'in uzun soluklu programı Ömür Dediğin'in 252. bölümünde konuk olan Tokat Zileli Celal ve Nuran Atay çiftinin 40 yılı aşkın ortak ömrü, Erik Erikson'un sekiz evreli psikososyal gelişim kuramı açısından incelenmiştir. Çalışmada çiftin anlatıları her evreyle eşleştirilmiş; yoksulluk, görücü usulü evlilik, öğretmenlik kariyeri ve toruna duyulan sevgi gibi temalar üzerinden krizlerin nasıl çözüldüğü gösterilmiştir. Anadolu'nun ilişkisel benlik kültürüyle Erikson kuramının uyumu vurgulanmış, programın kuşaklar arası empati ve toplumsal hafıza işlevi tartışılmıştır.
Anahtar kelimeler: Erikson, Psikososyal Elişim, Yaşlılık, Ömür Dediğin, Türk Kültürü.

The Examination of the Ömür Dediğin Programme within the Framework of Erikson's Psychosocial Developmental Stages

Kübra Gürel[1*], Emre Gürel[2]

[1] Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Artova Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, 60000, Tokat, Türkiye, kubrabicer537@gmail.com

[2] Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 60000, Tokat, Türkiye

ABSTRACT

The common life of Tokat Zileli Celal and Nuran Atay, who were guests in the 252nd episode of TRT Haber's long-running program Ömür Dediğin, was examined in terms of Erik Erikson's eight-stage psychosocial development theory. In the study, the couple's narratives are matched with each phase; It is shown how crises are resolved through themes such as poverty, arranged marriage, teaching career and love for grandchildren. The compatibility of Erikson's theory with the relational self-culture of Anatolia was emphasized, and the intergenerational empathy and social memory function of the program was discussed.

Keywords: Erikson, Psychosocial Development, Old Age, What You Call Life, Turkish Culture.

GİRİŞ

TRT Haber'in uzun soluklu ve duygusal programı Ömür Dediğin, Türkiye'nin dört bir yanından 60 yaş ve üzeri bireylerin hayat hikâyelerini ekrana taşıyarak izleyicilere bir zaman yolculuğu sunuyor. Program, her bölümde yaşlı konukların anılarını, sevinçlerini, kayıplarını ve hayat derslerini samimi bir şekilde paylaşarak toplumsal hafızayı canlandırıyor. 252. bölümde, Tokat ili Zile ilçesi Turgutalp köyünden Celal Atay ve eşi Nuran Atay'ın 40 yılı aşkın ortak ömrü konu alıyor. Yoksulluk, sevgi, mücadele ve öğretmenlik yıllarını şiirsel bir anlam arayışıyla dolu bir anlatıyla izleyiciyi büyülüyor. Celal'in çocukluk zorlukları, öğretmenlik serüveni, şairliği ve Nuran'la vefalı evliliği, hayatın farklı evrelerini yansıtan bir ayna gibi duruyor.

Türkiye'de yaşlılık psikolojisi ve yaşam boyu gelişim üzerine yapılan çalışmalar son 20 yılda hızla artmıştır. Özellikle İmamoğlu (1997, 2004), Kağıtçıbaşı'nın "bağlı-bireysel benlik" modeli (2005, 2017) ve aile-yaşlılık ilişkileri üzerine yapılan saha araştırmaları (Arıkan, 2018; Fışıloğlu, 2015; Kalaycı, 2020) bu çalışmalardan başlıcalarıdır. Erikson'un evrelerinin Türk kültüründe nasıl farklılaştığını göstermektedir. Ömür Dediğin programı da bu bağlamda değerli bir kültürel veri kaynağıdır. Çünkü; Anadolu'da "birey-aile-toplum" üçgeninde çözülen psikososyal krizleri doğal bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Yöntem

Bu makale, çiftin hikâyesini ünlü psikolog Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Röportajdaki konuşmaları deşifre edilerek, hayatlarına dair anlattıkları her dönemi psikososyal gelişim kuramına göre her bir evredeki incelenmiştir. Derinlemesine analizlerle psikolojik çatışmaların nasıl çözüldüğünü ve bu çözümlerin yaşlılıkta benlik bütünlüğüne nasıl katkıda bulunduğu ele alınmıştır.

Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erik Erikson (1902-1994), Freud'un cinsellik odaklı teorisinden farklı olarak sosyal çevreyle etkileşime odaklanan bir yaklaşım geliştirdi. Yaşamı sekiz evreye ayırır ve her evrede bir "psikososyal kriz" yaşandığını belirtir (Erikson, 1950). Olumlu çözümler erdemler kazandırırken olumsuzlar ileriki evreleri zorlaştırır. Kuram, kültürel ve toplumsal faktörleri merkeze alır; bu nedenle Anadolu gibi kolektif kültürlerde aile ve toplum vurgusuyla uyumludur (Kağıtçıbaşı, 2017).

Erikson'un evreleri, doğumdan ölüme kadar uzanır ve her biri belirli yaş aralıklarıyla ilişkilendirilir. Ancak esnektir. Kültürel farklılıklar evreleri etkileyebilir. Aşağıda evreler detaylı olarak açıklanmıştır:

1. **Güven vs. Güvensizlik (0-1,5 yaş)**: Bebek, temel ihtiyaçlarının (beslenme, sevgi) tutarlı karşılanmasına bağlı olarak dünyaya güven geliştirir. Olumlu sonuç: Umut erdemi. Olumsuz: Korku ve güvensizlik (Erikson, 1950). Bu evre, bireyin temel kişilik yapısını belirler.
2. **Özerklik vs. Utanç/Şüphe (1,5-3 yaş)**: Çocuk, bağımsız hareket etmeyi öğrenir (tuvalet eğitimi gibi). Destekleyici çevre özerklik kazandırırken, aşırı eleştiri utanç yaratır. Erdem: İrade (Santrock, 2016).
3. **Girişim vs. Suçluluk (3-6 yaş)**: Çocuk, hayal gücünü ve inisiyatifini kullanır. Olumlu ortam girişimcilik, olumsuz suçluluk hissi verir. Erdem: Amaç (Crain, 2011).
4. **Çalışkanlık vs. Aşağılık Duygusu (6-12 yaş)**: Okul çağında beceriler geliştirilir. Başarı yetkinlik, başarısızlık aşağılık duygusu getirir. Erdem: Yetkinlik (Slater, 2003).
5. **Kimlik vs. Rol Karmaşası (12-18 yaş)**: Ergen, kimliğini arar. Olumlu: Sadakat erdemi. Olumsuz: Kimlik krizi (Marcia, 1980).
6. **Yakınlık vs. Yalıtılmışlık (18-40 yaş)**: Genç yetişkin, derin ilişkiler kurar. Erdem: Sevgi (Vaillant, 2002).
7. **Üretkenlik vs. Durgunluk (40-65 yaş)**: Orta yaşta topluma katkı sağlanır. Erdem: Bakım (Levinson, 1978).
8. **Benlik Bütünlüğü vs. Umutsuzluk (65+ yaş)**: Yaşlılıkta hayat değerlendirilir. Olumlu: Bilgelik. Olumsuz: Pişmanlık (Erikson & Erikson, 1997).

Kuramın gücü, yaşam boyu gelişimi vurgulamasıdır. Freud'dan farklı olarak, yetişkinlik ve yaşlılığı da kapsar. Kültürel

olarak, kolektif toplumlarda (örneğin Türkiye) aile ve toplum, bireysel krizleri yumuşatır (Georgas et al., 2006).

Erikson Kuramı'nın Türk Kültüründe Yorumları ve Uyarlamaları

Erikson'un evreleri evrensel olsa da kültürel bağlamda farklı vurgular kazanır. Türkiye gibi ilişkisel benlik (related self) kültürlerinde (Kağıtçıbaşı, 2005), özellikle 6., 7. ve 8. evrelerde bireysel başarıdan çok aileye ve topluma katkı ön plandadır. İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün (2004), Türk yaşlılarının "benlik bütünlüğü" nü daha çok torunlarına aktardıkları değerler ve aile sürekliliği üzerinden kurduklarını bulmuştur. Kalaycı ve ark. (2020), Türk yaşlılarında "bilgelik" erdeminin "nasihat verme" ve "aile büyüğü olarak saygı görme" ile ölçüldüğünü göstermiştir. Arıkan (2018), Anadolu kökenli yaşlıların yoksulluk ve savaş deneyimlerini "kader" ve "şükür" söylemiyle anlamlandırdığını, bunun umutsuzluğu azalttığını vurgular. Celal ve Nuran'ın anlatısındaki "şükür", "kısmet", "Allah razı olsun" ifadeleri bu kültürel bütünlük stratejilerinin tipik örnekleridir.

Celal ve Nuran'ın Hikâyesinin Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Evreleri Kapsamında Analizi

1. Güven vs. Güvensizlik (0-1,5 yaş)

Erikson'a göre, bu evre bebeklikte temel güvenin oluşumunu kapsar; bebek, ebeveynlerin tutarlı bakımıyla umut erdemi kazanır (Erikson, 1950). Celal'in röportajında, köydeki yoksul ama sevgi dolu aile ortamı bu evreyi yansıtıyor. *"Babamın küçücük bakkalı vardı, sadece şeker, tuz satılırdı"* ifadesi, maddi zorlukları gösterse de, babasının fedakarlığı (ayda bir karneyle ekmek alması) güven duygusunu pekiştirmiştir. Annenin erken kaybı (Celal 10 yaşındayken) dolaylı bir etki yaratmış, ancak babasının *"yeter ki okuyun"* demesi, erken güvenin kalıntılarını gösteriyor. Nuran'ın kalabalık ailesi (*"Altı kardeşiz"*), sevgi dolu bir ortam sunduğunu ima ediyor. Anadolu'da geniş aileler, güven duygusunu destekler (Kağıtçıbaşı, 2017). Bu evre, çiftin hayata tutunma azminin temelini atmıştır. Türkiye'de geniş aile yapısının bebeklikte güven duygusunu artırdığı çok sayıda çalışma ile doğrulanmıştır (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2005; Sunar, 2002).

2. Özerklik vs. Utanç/Şüphe (1,5-3 yaş)

Bu evre, çocuğun bağımsızlığını keşfettiği dönemdir; ebeveynler destekleyici olursa irade erdemi kazanılır (Santrock, 2016). Celal'in anlatılarında, köy hayatında erken yaşta hayvan bakımı ve tarla işleri gibi sorumluluklar, özerklik gelişimini güçlendirmiş. *"Babam bizi okuttu, çoban yapmadı"* sözü, babasının bağımsızlığa teşvik ettiğini gösteriyor. Nuran'ın kalabalık ailede kardeşlerle sorumluluk paylaşımı, onun da irade erdemi kazandığını düşündürüyor. Anadolu'nun geleneksel köy hayatı, çocuklara erken sorumluluklar yükleyerek özerkliği teşvik eder (Kağıtçıbaşı, 2017). Röportajda, Celal'in abisinin telkinleri, bu evrenin olumlu geçtiğini ima ediyor. Programın toplumsal etkisi burada belirgin: Yaşlı konuklar, çocukluk özerkliğini anlatırken, genç izleyicilere bağımsızlık dersleri veriyor.

3. Girişim vs. Suçluluk (3-6 yaş)

Erikson, bu evrede çocuğun hayal gücünü ve inisiyatifini geliştirdiğini belirtir; olumlu çevre amaç erdemi kazandırır (Crain, 2011). Celal'in *"Okulu çok sevdik, öğretmenlerimiz ışık getirdi"* demesi, okula başlamanın girişim ruhunu ateşlediğini gösteriyor. Öğretmenlere imrenmesi, ilerideki meslek hedefini şekillendirmiş. Nuran'ın bu evreye dair detayları sınırlı, ancak kalabalık ailede kardeşlerle oyun ve dayanışma, amaç erdemini desteklemiştir. Erikson, bu evrede destekleyici bir çevrenin önemini vurgular (Erikson & Erikson, 1997); Celal'in öğretmenleri ve Nuran'ın ailesi bu rolü üstlenmiştir.

4. Çalışkanlık vs. Aşağılık Duygusu (6-12 yaş)

Okul çağında birey, becerilerini geliştirerek yetkinlik kazanır (Slater, 2003). Celal'in *"Abim olmasaydı okulu bırakırdım"* ifadesi, abisinin telkinleriyle çalışkanlık erdemini kazandığını gösteriyor. Türk Eğitim Derneği'nden aldığı burs, maddi zorluklara rağmen eğitimi sürdürmesini sağlamış. *"Öğretmen gibi ceketim, pantolonum olsun"* hayali, başarı motivasyonunu yansıtıyor. Nuran'ın ilkokul mezunu olması, köy hayatında kadınların sınırlı eğitim fırsatlarına işaret etse de, aile içindeki sorumlulukları yetkinlik duygusunu desteklemiş. Bu evre, çiftin sonraki üretkenliğinin temelini atmıştır.

5. Kimlik vs. Rol Karmaşası (12-18 yaş)

Ergenlik, bireyin kimliğini aradığı dönemdir (Marcia, 1980). Celal'in öğretmen olma hayali, net bir kimlik hedefi sunmuş: *"Köyde kalsak sığırtmaç ya da çoban olacaktık."* Bu, köydeki sınırlı imkanlara rağmen güçlü bir kimlik oluşumunu gösteriyor. Nuran'ın erken evliliği, Anadolu'da kadınlar için geleneksel bir kimlik yolu olan evlilik ve anneliği şekillendirmiş. *"Huyu çok güzel, sağ kolum"* demesi, bu kimliğin sevgiyle beslendiğini ortaya koyuyor (Hortaçsu, 2007). Çift, sadakat erdemini kazanarak rol karmaşasını aşmıştır (Waterman, 1999).

6. Yakınlık vs. Yalıtılmışlık (18-40 yaş)

Bu evre, derin ilişkiler kurma dönemidir (Vaillant, 2002). Celal ve Nuran'ın 41 yıllık evliliği, röportajın kalbi olmuştur. Görücü usulüyle başlayan ilişki, *"Vefakar, fedakar, küçük bir çocuğa bakar gibi baktı bana"* (Celal) ve *"Hiç tartışmamız olmaz"* (Nuran) sözleriyle sevgi erdemine dönüşmüştür. Celal'in sağlık sorunlarında Nuran'ın desteği ve birlikte Fransa'ya gitmeleri, izolasyon riskini tamamen ortadan kaldırmış. Erikson, güçlü bir evliliğin bu evrede temel olduğunu belirtir (Erikson, 1968). Çiftin hikayesi, bu görüşü somutlaştırıyor. Anadolu kültüründe aile bağları, yakınlık erdemini güçlendirir (Georgas et al., 2006). Görücü usülü ile başlayan evliliklerinin uzun yıllar devam etmesi, Türk evliliklerinde görücü usulü

ilişkilerin uzun vadede yüksek doyum sağladığına örnek olmuştur (Fışıloğlu, 2015).

7. Üretkenlik vs. Durgunluk (40-65 yaş)

Orta yetişkinlik, topluma katkı sağlama evresidir (Levinson, 1978). Celal'in 27 yıllık öğretmenlik kariyeri, özellikle problemli öğrencileri hayata kazandırma çabası, bakım erdemini yansıtıyor: *"Problemli bir öğrenciyi üniversite mezunu görmek en büyük mutluluk."* Nuran, iki çocuk yetiştirerek ve köylerde Celal'e destek olarak üretkenliğini sürdürmüş. Torun Asya'ya duydukları sevgi, bu evrenin devamı niteliğinde. Çift, durgunluk yerine topluma ve aileye katkı sunarak bu evreyi başarıyla tamamlamıştır (McAdams, 2001).

8. Benlik Bütünlüğü vs. Umutsuzluk (65+ yaş)

Celal *"Her geçen gün benden bir şeyler aldı"* derken fiziksel çürümeyi kabul eder; *"Güneşin doğuşu ayrı bir zevk"* diyerek bilgelik erdemine ulaşır. *"Beraber gidelim, Allah el ayağa düşürmesin"* duası hayatı kabullenmeyi simgeler. Türk yaşlılarında torun-sevgi temasının baskın olduğu bilinmektedir (İmamoğlu & Karakitapoğlu-Aygün, 2004; Kalaycı, 2020).

Yaşlılık evresi, bireyin hayatını değerlendirip anlamlandırdığı dönemdir (Erikson & Erikson, 1997). Celal'in şiirleri, bu evrenin özünü yansıtıyor: *"Her geçen gün benden bir şeyler aldı"* derken fiziksel çürümeyi kabul ediyor, ancak *"Güneşin doğuşu ayrı bir zevk"* diyerek bilgelik erdemine ulaşıyor. Nuran'ın *"Üzülmem mi, hayat arkadaşım"* sözü, Celal'e duyduğu bağlılığı ve ayrılık korkusunu ifade ediyor. Celal'in *"Beraber gidelim, Allah el ayağa düşürmesin"* duası, umutsuzluk yerine hayatı kabulü ve birbirine bağlılığı simgeliyor. Torun Asya'nın şiir ve müzik merakı, çiftin yaşamdan tatminini pekiştiriyor. Erikson, bu evrede geçmişin anlamlandırılmasının bilgelik getirdiğini savunur (Erikson, 1982); Celal'in babasına minneti ve Nuran'a yazdığı şiirler, bu anlamlandırmanın kanıtıdır.

Programın Toplumsal Etkisi ve Kültürel Bağlam

Ömür Dediğin, 2025 itibarıyla 373 bölümü geride bırakmış, Türkiye'nin toplumsal hafızasını koruyan bir canlı arşiv niteliğindedir. Program, yaşlı bireylerin sesini duyurarak, modern toplumda yaşlılık algısını dönüştürüyor. Konukların üretkenlik hikayelerini paylaşarak, emeklilikte bile katkı vurgusu yapmasıyla belirginleştiriyor. Yaşlılar sadece "geçmişin temsilcileri" değil, bilgelik kaynakları olarak konumlandırılıyor (Tornstam, 2005). Türkiye'de yaşlılık ve kuşaklar arası aktarım üzerine yapılan nitel araştırmalar (Küçükyılmaz, 2021; Öztop ve ark., 2022), televizyon programlarının empati gelişiminde çok etkili olduğunu göstermektedir. Z kuşağı izleyiciler üzerinde yapılan bir çalışmada (Gençtürk, 2024), programı düzenli takip eden gençlerin "yaşlılara saygı" ve "aile büyüklerine değer verme" puanlarında anlamlı artış olduğu tespit edilmiştir. Programın toplumsal etkisi, genç nesillere empati ve değer aktarımıyla ölçülebilir. YouTube ve sosyal medya toplam izlenmesi 2020-2025 arasında 1 milyarı aşmıştır (TRT dijital raporları, 2025).

Programın Erikson'la bağlantısı, özellikle son evrede belirgindir: Erikson'un sosyal vurgusunu destekler; konukların hikayeleri, bireysel krizlerin aileyle çözüldüğünü gösterir (Kağıtçıbaşı, 2017). Konuklar, hayatlarını değerlendirirken benlik bütünlüğüne ulaşma çabasını yansıtır. Celal'in şiirleri gibi sanatsal ifadeler, kurama estetik bir boyut katar (McAdams, 2006). Benzer programlar (örneğin BBC'nin yaşlılık belgeselleri) ile karşılaştırıldığında, *Ömür Dediğin* daha duygusal ve kültürel odaklıdır.

Program aynı zamanda modern bir "sözlü tarih" projesidir. Türkiye'de sözlü tarih çalışmaları genellikle akademik çevrelerle sınırlıyken (Neyzi, 2004; Tümüklü ve ark., 2019), Ömür Dediğin milyonlarca insana Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze Anadolu'nun köy hayatını, savaş sonrası yokluğu, göçü ve dayanışmayı birinci ağızdan aktarmaktadır.

SONUÇ

Celal ve Nuran'ın hikayesi, Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramının her bir evresinde, zorluklara rağmen olumlu çözümler bulunabileceğini gösteren güçlü bir örnektir. Yoksul bir köyden öğretmenliğe uzanan bir hayat, sevgi dolu bir evlilik ve torunlara bırakılan bir miras, çiftin benlik bütünlüğüne ulaşmasını sağlamıştır. Celal'in *"Güneşi her görmek dünyaya değer"* dizeleri, bilgelik erdeminin sanatsal bir ifadesi olarak, yaşlılıkta hayatın anlamını bulmanın önemini vurgular. Nuran'ın *"Üzülmem mi, hayat arkadaşım"* sözü ise, sevgi ve bağlılığın yaşlılıkta bile nasıl bir dayanak olduğunu gösterir. Bu hikaye, sadece bireysel bir yolculuğu değil, aynı zamanda Anadolu'nun kolektif kültürünü ve dayanışma ruhunu yansıtır. Celal'in babasına duyduğu minnet, Nuran'a yazdığı şiirler ve torun Asya'ya olan sevgileri, geçmişin anlamlandırıldığını ve huzurun bulunduğunu kanıtlar.

Ömür Dediğin programı, bu gibi hikayelerle, izleyiciye sadece nostalji değil, hayatın her evresinde anlam arayışının

değerini hatırlatıyor. Programın psikolojik ve toplumsal katkıları, Erikson'un kuramıyla kesişerek, bireylerin yaşam boyu gelişim süreçlerini anlamada güçlü bir araç sunuyor. Celal ve Nuran'ın hikayesi, özellikle benlik bütünlüğü evresinde, bireyin geçmişini kabul ederek huzura ulaşabileceğini gösteriyor. Bu, Erikson'un teorisinin evrenselliğini ve Anadolu kültürüyle uyumunu ortaya koyuyor. Program, yaşlı bireylerin sesini duyurarak, modern toplumda yaşlılık algısını dönüştürüyor ve genç nesillere empati, dayanışma ve anlam arayışı gibi değerleri aşılıyor (Tornstam, 2005).

Toplumsal açıdan, Ömür Dediğin, kuşaklar arası bir köprü kurarak, geçmişin derslerini geleceğe taşıyor. Celal'in şiirleri, sadece bireysel bir ifade değil, aynı zamanda Anadolu'nun sözlü tarih geleneğinin modern bir yansımasıdır. Bu şiirler, McAdams'ın (2006) "narratif kimlik" kavramına uygun olarak, bireyin hayatını bir hikâye olarak anlamlandırma çabasını yansıtır. Programın 373 bölümü (2025 itibarıyla), Türkiye'nin toplumsal hafızasını koruyan bir arşiv niteliğindedir ve sosyal medyada milyonlarca izlenme alarak geniş bir kitleye ulaşır. Bu, programın sadece yerel değil, evrensel bir yankı uyandırdığını gösterir. Örneğin, BBC'nin yaşlılık belgeselleriyle karşılaştırıldığında, Ömür Dediğin'in duygusal derinliği ve kültürel bağlama odaklanması, onu benzersiz kılar.

Kuramsal açıdan, Celal ve Nuran'ın hikayesi, Erikson'un psikososyal gelişim kuramının pratik bir uygulamasını sunar. Her evrede karşılaşılan krizlerin, aile, topluluk ve kişisel çabayla nasıl çözülebileceği, çiftin anlatılarında açıkça görülür. Özellikle, Anadolu'nun kolektif kültürü, bireysel krizlerin çözümünde aile ve toplumu bir dayanak haline getirir (Kağıtçıbaşı, 2017). Celal'in öğretmenlik kariyeri ve Nuran'ın evliliği destekleyen rolü, üretkenlik ve yakınlık evrelerinde toplumsal katkı ve sevgi erdemlerini pekiştirir. Yaşlılıkta ise, Celal'in şiirleri ve çiftin torun Asya'ya duyduğu sevgi, bilgelik erdeminin somut bir göstergesidir. Bu, Erikson'un son evresinin, bireyin sadece kendi hayatını değil, aynı zamanda gelecek nesilleri de anlamlandırma süreci olduğunu doğrular (Erikson & Erikson, 1997).

Gelecek araştırmalar için, *Ömür Dediğin* gibi programlar, psikoloji ve medya çalışmalarında zengin bir veri kaynağı sunar. Örneğin, konukların hikayeleri, içerik analizi yöntemiyle kodlanarak, hangi evrelerin daha çok vurgulandığı incelenebilir. Bu, Erikson'un kuramının kültürel uyarlamalarını anlamada yeni perspektifler sağlayabilir. Ayrıca, programın eğitimde kullanımı, gençlere psikososyal gelişim dersi vermek için bir araç olarak değerlendirilebilir. Öğretmenler, Celal gibi konukların hikayelerini sınıfta tartışarak, öğrencilerin empati ve anlam arayışı kavramlarını anlamasını sağlayabilir. Medya açısından, programın sosyal medya etkisi (örneğin, YouTube izlenmeleri ve X platformunda paylaşımlar) analiz edilerek, yaşlılık hikayelerinin dijital çağdaki rolü araştırılabilir.

Celal ve Nuran'ın hikayesi, bize şunu öğretiyor: Ömür dediğin, mücadelelerle şekillenip sevgiyle tamamlanan bir yolculuk. Bu yolculuk, bireysel krizlerin toplumsal bağlarla çözülebileceğini ve her evrenin, hayatın anlamını bulmada bir basamak olduğunu gösterir. Program, psikoloji ve medya kesişiminde, bireylerin hayat hikayelerini anlamlandırma çabasını destekleyen eşsiz bir platformdur. Celal'in *"Bir dilim ekmeğe muhtaç bırak da, beni onsuz onu bensiz bırakma"* dizeleri, sadece bir evliliğin değil, aynı zamanda insan ruhunun derin bir arayışının ifadesidir. Ömür Dediğin, bu arayışı izleyiciye aktararak, hayatın her anında anlam bulmanın mümkün olduğunu hatırlatır.

KAYNAKÇA

Arıkan, Ç. (2018). Yaşlılıkta anlam arayışı ve dini başa çıkma. Türk Psikoloji Dergisi, 33(81), 45-62.
Crain, W. (2011). Theories of Development (6th ed.). Prentice Hall.
Erikson, E. H. (1950). Childhood and Society. W.W. Norton.
Erikson, E. H., & Erikson, J. M. (1997). The Life Cycle Completed. W.W. Norton.
Fışıloğlu, H. (2015). Evlilik doyumu ve uzun süreli evlilikler. Aile ve Toplum Dergisi, 11(2), 7-24.
Gençtürk, İ. (2024). Televizyon programlarının Z kuşağı üzerindeki yaşlılık algısı etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi.

Georgas, J., Berry, J. W., van de Vijver, F. J. R., Kağıtçıbaşı, Ç., & Poortinga, Y. H. (2006). *Families Across Cultures: A 30-Nation Psychological Study*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hortaçsu, N. (2007). Görücü usulü ve tanışarak evlenme. Türk Psikoloji Dergisi, 22(59), 1-18.
İmamoğlu, E. O., & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Yaşlılıkta benlik ve ilişkiler. Türk Psikoloji Dergisi, 19(54), 81-97.
Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Yeni insan ve insanlar: Bağlamlı özerklik. Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Family, Self, and Human Development Across Cultures: Theory and Applications*. 2nd ed. New York: Routledge.

Kağıtçıbaşı, Ç., & Ataca, B. (2005). Value of children and family change. Journal of Cross-Cultural Psychology, 36(4), 409-426.

Kalaycı, İ., Çelik, S., & Öztürk, Y. (2020). Türk yaşlılarında bilgelik ve yaşam doyumu. Geriatri Dergisi, 3(2), 78-89.

Küçükyılmaz, A. (2021). Medya ve kuşaklar arası empati. Beta Yayınları.

Levinson, D. J. (1978). *The Seasons of a Man's Life*. New York: Knopf.

Marcia, J. E. (1980). "Identity in Adolescence." In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology* (pp. 159-187). New York: Wiley.

McAdams, D. P. (2001). *The Person: An Integrated Introduction to Personality Psychology*. Fort Worth, TX: Harcourt College Publishers.

McAdams, D. P. (2006). *The Redemptive Self: Stories Americans Live By*. New York: Oxford University Press.

Neyzi, L. (2004). *Ben kimim? Türkiye'de sözlü tarih, kimlik ve öznellik.* İstanbul: İletişim Yayınları.
Öztop, H., Aydın, Ş., & Kılıç, A. (2022). Televizyon programlarının yaşlılık algısına etkisi. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 15(1), 34-48.

Santrock, J. W. (2016). *Life-Span Development*. 15th ed. New York: McGraw-Hill Education.

Slater, C. L. (2003). Generativity versus stagnation: An elaboration of Erikson's adult stage of human development. Journal of Adult Development, 10(1), 53–65. https://doi.org/10.1023/A:1020790820868

Sunar, D. (2002). Türk kültüründe ebeveyn-çocuk ilişkileri. Türk Psikoloji Dergisi, 17(49), 21-36.

Tornstam, L. (2005). Gerotranscendence. Springer.

TRT Haber. (2025). Ömür Dediğin, 252. Bölüm. https://www.trthaber.com/programlar/omur-dedigin-252-bolum-1941.html
Tümüklü, A., Erjem, Y., ve Öztürk, E. (2019). Türkiye'de sözlü tarih çalışmaları: 2000-2018 dönemi bibliyografik bir inceleme. *Türkiye'de Sözlü Tarih Çalışmaları Dergisi, 2*(1), 45–68.

Vaillant, G. E. (2002). *Aging Well: Surprising Guideposts to a Happier Life*. Boston: Little, Brown and Company.

Waterman, A. S. (1999). "Identity, the Identity Statuses, and Identity Status Development: A Contemporary Statement." *Developmental Review*, 19(4), 591-621.

Evde Yaşayan Yaşlı Bireylerde Aktive ve Katılım Düzeyi ile Aktivite-Rol Dengesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ayla Günal[1*] Ayjamal Bahador[2], Erva Betül Çiçek[3], Fatmanur Derici[4], Mahsa Rahbar[5], Nazrin Rahimova[6]

[1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, 60250, Tokat, Türkiye
[2]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[3]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[4]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[5]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[6]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (Lisans son sınıf öğrencisi), 60250, Tokat, Türkiye

*Sorumlu yazar e-posta: ayla.gunal@gop.edu.tr

ÖZET

Aktivite ve katılım sağlığın devamlılığı için önemli iki bileşen olarak tanımlanabilir. Özellikle sağlıklı yaş alma sürecinde günlük yaşam aktivitelerini bağımsız yapabilme, gün içinde farklı aktivitelere katılma ve toplumsal hayatın içinde olma kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda mevcut çalışmanın amacı, evde yaşayan 65 yaş ve üstü bireylerin aktivite ve katılım düzeyleri ile aktivite rol dengesi arasındaki ilişkinin incelenmesi idi. Çalışmaya 30 gönüllü birey katıldı. Bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum ve gelir düzeyi gibi sosyo-demografik bilgileri araştırmacılar tarafından hazırlanan bir form ile değerlendirildi. Bireylerin aktive ve katılım düzeyi Oxford Aktivite ve Katılım Anketi Türkçe versiyonu (OAKA-TR) ile, aktivite ve rol dengesi Aktivite Rol Dengesi Anketi-11 Türkçe versiyonu (ARDA-11 TR) ile değerlendirildi. ARDA-11 TR'den alınan yüksek puanlar daha iyi bir aktivite rol dengesine sahip olduğunu göstermekte iken OAKA-TR'den alınan yüksek puanlar aktivite ve katılımda daha fazla zorluk yaşandığını işaret etmektedir. Verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 22.0 paket programı kullanıldı. Verilerin normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelendi. Ölçüm sonuçları normal dağılım göstermediği için non-parametrik testler kullanıldı. Bireylerin yaş ortalaması 71,83± 4,89 yıl idi. Diğer demografik özellikler ele alındığında bireylerin %66,7'si (n=20) kadın, %50'si evli (n=15), %43,'ü (n=13) ortaöğretim mezunu idi. Otuz üç tam puan üzerinden ARDA-11 TR ortalama puanının 18,9±5,41 olduğu bulundu. OAKA-TR'nin her alt boyuttan en fazla 100 puan alınabilmektedir. OAKA-TR rutin aktivite alt boyut puanı ortalamasının 42.01±17.46, sosyal katılım alt boyut puanı ortalamasının 31.25±19.9 ve duygusal iyi oluş alt boyut puanı ortalamasının 51.03±18.39 olduğu saptandı. Bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum ve gelir düzeyi ile OAKA-TR ve ARDA-11 TR arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı ($p>0,05$). Benzer şekilde OAKA-TR ve ARDA-11 TR arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı ($p>0,05$). Bununla birlikte sonuçlar evde yaşayan yaşlı bireylerin aktivite ve katılımın farklı alt boyutlarında zorluklar deneyimlediklerini, aktivite rol dengelerinin ise artırılmasına ihtiyaçları olduğunu düşündürmektedir. Bu bağlamda aktivitelere katılımın önündeki bariyerlerin tanımlanması ve uygun müdahaleler ile bireylerin hem katılım düzeylerinin hem de aktivite dengelerinin artabileceği öngörülmektedir.

Anahtar kelimeler: *Yaşlanma, Aktivite, Katilim*

Examining the Relationship Between Activity and Participation Levels and Activity-Role Balance in Elderly Individuals Living at Home

Ayla Günal[1*] Ayjamal Bahador[2], Erva Betül Çiçek[3], Fatmanur Derici[4], Mahsa Rahbar[5], Nazrin Rahimova[6]

[1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, 60250, Tokat, Türkiye
[2]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[3]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[4]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[5]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (2025 Lisans Mezunu), 60250, Tokat, Türkiye
[6]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, (Lisans son sınıf öğrencisi), 60250, Tokat, Türkiye

*Sorumlu yazar e-posta: ayla.gunal@gop.edu.tr

ABSTRACT

Activity and participation can be defined as two important components for maintaining health. Especially during healthy aging, being able to independently perform activities of daily living, participating in various activities throughout the day, and being involved in social life are of critical importance. In this context, the aim of the current study was to examine the relationship between activity and participation levels and activity-role balance in individuals aged 65 and over living at home. Thirty volunteers participated in the study. Sociodemographic information such as age, gender, marital status, and income level was assessed using a form developed by researchers. Individuals' activity and participation levels were assessed using the Turkish version of the Oxford Activity and Participation Questionnaire (OAPQ-TR), and activity and role balance were assessed using the Turkish version of the Activity Role Balance Questionnaire-11 (ARBQ-11 TR). Higher scores on the ARBQ-11 TR indicate better activity-role balance, while higher scores on the OAPQ-TR indicate greater difficulties in activity and participation. The SPSS 22.0 package was used for statistical analysis of the data. The normality of the data was examined using the Kolmogorov-Smirnov test. Since the measurement results did not show a normal distribution, non-parametric tests were used. The mean age of the individuals was 71.83±4.89 years. Considering other demographic characteristics, 66.7% (n=20) of the individuals were female, 50% were married (n=15), and 43% (n=13) were secondary school graduates. The average ARBQ-11 TR score was found to be 18.9±5.41 out of thirty-three full points. A maximum of 100 points can be obtained from each subscale of the OAPQ-TR. The mean OAPQ-TR routine activity subscale score was 42.01±17.46, the mean social participation subscale score was 31.25±19.9, and the mean emotional well-being subscale score was 51.03±18.39. No statistically significant relationship was found between the individuals' age, gender, marital status, and income level and the OAPQ-TR and ARBQ-11 TR ($p>0.05$). Similarly, no statistically significant relationship was found between the OAPQ-TR and ARBQ-11 TR ($p>0.05$). However, the results suggest that older adults living at home experience challenges in various sub-dimensions of activity and participation and need to improve their activity-role balance. In this context, it is anticipated that identifying barriers to activity participation and

implementing appropriate interventions can increase both individuals' participation levels and activity balance.

Key words: Aging, Activity, Participation

GİRİŞ

Aktivite ve katılım sağlığın devamlılığı için önemli iki bileşen olarak tanımlanabilir. Özellikle sağlıklı yaş alma sürecinde günlük yaşam aktivitelerini bağımsız yapabilme, gün içinde farklı aktivitelere katılma ve toplumsal hayatın içinde olma kritik bir öneme sahiptir (Salar ve ark., 2016). Aktif yaşlanmaya ait hemen hemen bütün çalışmalarda kullanılan en kapsamlı tanım, DSÖ tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre "aktif yaşlanma, insanların yaşlandıkça hayat kalitelerini iyileştirmek amacıyla bu kişilere yönelik sağlık, katılım ve güvenlik konusundaki fırsatların yükseltilme sürecidir" (DSÖ, 2002).

Literatüre bakıldığında aktivite dengesi farklı aktivite alanları arasındaki denge ya da günlük yaşamdaki aktiviteler arasındaki ritim veya bireysel olarak aktivite paternlerinden memnuniyet olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda kendine bakım aktiviteleri, çalışmaya ilişkin aktiviteler, boş zaman aktiviteleri gibi aktiviteler arası denge olarak da açıklamalar yapılmaktadır (Wagman ve ark., 2012; Wagman ve Håkansson, 2014). Subjektif bir yönü olan aktivite dengesinin birey tarafından iyi olarak algılanması sağlığı da olumlu etkilemektedir. Aktivite dengesi iyi olan bireylerde genel olarak mental ve fiziksel sağlığın da iyi olduğu gösterilmiştir. Bununla birlikte aktivte dengesinin düşük olarak algılanması ile stresle ilgili hastalıklar arasında negatif bir ilişki olduğu, diğer bir ifade ile dengenin azalmasının stres kaynaklı problemler için bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir (Nitzsche ve ark., 2013; Yu ve ark., 2018).

Yaşlı yetişkinlerde sağlıkla ilgili yaşam kalitesinin artmasında ve devamlılığında bireyler için anlamlı aktivitelere katılma ve bundan alınan memmnuniyetin önemli olduğu gösterilmiştir (Obuchi ve ark., 2025). Benzer olarak, toplum içinde yaşayan yaşlı bireylerde aktivite dengesi öznel sağlık, yaşam kalitesi ve sağlıkla ilgili değişkenleri doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bağımsız bir değişken olarak tanımlanmıştır (Park ve ark., 2021). Aynı zamanda yaşlı bireylerde depresif semptom riskini en aza indirmek için optimum çalışma saati ve sosyal katılım düzeyinin korunması gerektiği, iş ve yaşam doyumu ile bunlar arasındaki dengenin yaşlı bireyler için önemli olduğu bildirilmiştir (Kim ve ark., 2023).

Bu kapsamda mevcut çalışmada, evde yaşayan 65 yaş ve üstü bireylerin aktivite ve katılım düzeyleri ile aktivite rol dengesi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Calışma, Tokat il merkezinde Nisan 2025-Mayıs 2025 tarihleri arasında kesitsel olarak planlandı. Çalışmaya il merkezinde kendi evinde yaşayan 65 yaş ve üstü bireyler kartopu örneklem yöntemiyle seçildi ve gönüllülük esasına dayalı olarak dahil edildi. Çalışma Helsinki Deklarasyonuna uygun olarak yürütüldü. Çalışmaya katılanlara değerlendirmeler öncesinde çalışma hakkında bilgilendirme yapıldı ve katılımcılardan sözlü onam alındı. Çalışmaya 30 gönüllü birey katıldı. Bireylerin yaş cinsiyet, medeni durum ve gelir düzeyi gibi sosyo-demografik bilgileri araştırmacılar tarafından hazırlanan bir form ile değerlendirildi. Bireylerin aktive ve katılım düzeyi Oxford Aktivite ve Katılım Anketi Türkçe versiyonu (OAKA-TR) ile, aktivite ve rol dengesi Aktivite Rol Dengesi Anketi-11 Türkçe versiyonu (ARDA-11 TR) ile değerlendirildi (Günal ve ark., 2020; Karapınar ve ark., 2020).

Oxford Aktivite ve Katılım Anketi Türkçe Versiyonu: Anket, rutin aktiviteler, sosyal katılım ve duygusal iyilik hali olmak üzere üç alt boyutta 23 maddeden oluşmaktadır. Ankette yer alan her madde 5 puanlık likert ölçeğine göre puanlanmaktadır (0=asla, 1=nadiren, 2=bazen, 3=sık sık, 4=her zaman). Toplam puan 0 ile 100 arasında bir aralığa dönüştürülür. Daha yüksek puanlar aktivite ve katılımla ilgili daha fazla sorun olduğunu göstermektedir (Karapınar ve ark., 2020).

Aktivite Rol Dengesi Anketi-11 Türkçe Versiyonu: Anket, kişinin günlük yaşamdaki aktivitelerinin niceliğine ve çeşitliliğine, aktiviteye ilişkin kişisel deneyimlere, iş, ev, aile ve boş zaman aktiviteleri arasındaki dengeye, zorunlu ve gönüllü aktiviteler için yeterli zamana sahip olunup olunmadığına odaklanan 11 maddeden oluşmaktadır. Ankette yer alan 11 madde için puanlama, "kesinlikle katılmıyorum" (0 puan) ile "kesinlikle katılıyorum" (3 puan) arasında değerlendirilmektedir. Toplam puan, tek tek maddelerin toplanmasıyla elde edilir ve 0 ile 33 arasında değişir. Anketten alınan yüksek puanlar aktivite dengesinin yüksek olduğunu göstermektedir (Günal ve ark., 2020).

İstatistiksel Analiz

Verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 22.0 paket programı kullanıldı. Tanımlayıcı istatistikler hesaplandı. Verilerin normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelendi. Ölçüm sonuçları normal dağılım göstermediği için non-parametrik testler kullanıldı. Anketler arasındaki ilişki ile anketler ve yaş arasındaki ilişki Spearman Korelasyon analizi ile değerlendirildi. Cinsiyet, medeni durum ve gelir düzeyi ayrı gruplar olarak tanımlanarak iki grubunun anket puanları arasındaki fark Mann Whitney U testi ile değerlendirildi. Uygulanan tüm analizlerde anlamlılık derecesi $p<0,05$ olarak kabul edildi.

SONUÇLAR

Bireylerin yaş ortalaması 71,83± 4,89 yıl idi. Diğer demografik özellikler ele alındığında bireylerin %66,7'si (n=20) kadın, %50'si evli (n=15), %43,3'ü (n=13) ortaöğretim mezunu idi (Tablo 1).

Tablo 1. Bireylerin Sosyo-demografik özellikleri

Sosyo-demografik özellikler		**n**	**%**
Cinsiyet	Kadın	20	66,7
	Erkek	10	33,3
Medeni Durum	Evli	15	50
	Bekar	15	50
Eğitim Düzeyi	İlköğretim	9	30
	Ortaöğretim	13	43,3
	Önlisans	4	13,3
	Lisans	4	13,3
Gelir düzeyi memnuniyeti	Memnun	15	50
	Memnun değil	15	50

Otuz üç tam puan üzerinden ARDA-11 TR ortalama puanının 18,9±5,41 olduğu bulundu. OAKA-TR'nin her alt boyuttan en fazla 100 puan alınabilmektedir. OAKA-TR rutin aktivite alt boyut puanı ortalamasının 42.01±17.46, sosyal katılım alt boyut puanı ortalamasının 31.25±19.9 ve duygusal iyi oluş alt boyut puanı ortalamasının 51.03±18.39 olduğu saptandı.

Bireylerin yaş, cinsiyet, medeni durum ve gelir düzeyi ile OAKA-TR ve ARDA-11 TR arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı ($p>0,05$).

OAKA-TR ve ARDA-11 TR arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmadı ($p>0,05$). Sonuçlar Tablo 2'de sunuldu.

Tablo 2. Bireylerin OAKA-TR ve ARDA-11 T puanları arasındaki ilişki

	OAKA-TR (rutin aktivite)		**OAKA-TR (sosyal katılım)**		**OAKA-TR (duygusal iyilik hali)**		**ARDA-11 TR**	
	r	**p**	**r**	**p**	**r**	**p**	**r**	**p**
OAKA-TR (rutin aktivite)	1	-	0,700	0,000*	0,308	0,104	0,031	0,873
OAKA-TR (sosyal katılım)			1	-	0,153	0,427	0,117	0,545
OAKA-TR (duygusal iyilik hali)					1	-	0,053	0,786
ARDA-11 TR							1	-

OAKA-TR: Oxford Aktivite ve Katılım Anketi Türkçe versiyonu, ARDA-11 TR: Aktivite Rol Dengesi Anketi-11 Türkçe versiyonu, *p<0,01

TARTIŞMA VE SONUÇ

Evde yaşayan 65 yaş ve üstü bireylerin aktivite ve katılım düzeyleri ile aktivite rol dengesi arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile OAKA-TR ile ARDA-11 TR arasında ve OAKA-TR ile ARDA-11 TR arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görüldü. Bununla birlikte sonuçlar evde yaşayan yaşlı bireylerin aktivite ve katılımın farklı alt boyutlarında zorluklar deneyimlediklerini, aktivite rol dengelerinin ise artırılmasına ihtiyaçları olduğunu düşündürmektedir.

Yaş, yaşanılan yer, ekonomik durum ve sağlık durumu gibi faktöler aktivite dengesini etkilemektedir. Huzurevinde yapılan bir araştırmada yaşlı bireylerin banyo yapma ve serbest zaman aktivitelerini yerine getirmede zorluk yaşadıkları gösterilmiştir (Altuntaş ve ark., 2013). Türkiye'de kentsel ve kırsal alanlar arasındaki farklılıklar yaşlı yetişkinlerin yaşamlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu çevresel ve sosyal faktörler yaşlı yetişkinlerin aktivite dengesini ve yaşam kalitesini etkileyebilir. Pekçetin ve ark. kentsel alanlarda yaşayan yaşlı yetişkinlerin kırsal alanlarda yaşayan yaşlı yetişkinlere kıyasla daha yüksek aktivite dengesi ve yaşam kalitesine sahip olduğunu bildirmiştir. Ancak her iki topluluğun aldığı puanlar düşünüldüğünde aktivite dengesinin artmasına yönelik çalışmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir (Pekçetin ve ark., 2025). Bir kamu hastanesinin geriatri servisinde yatan bireylerin aktivite-rol katılımlarının ise yeterli düzeyde olmadığı gösterilmiştir (Göktaş ve ark., 2020). Mevcut çalışmada il merkezinde yaşayan bireyler yer almıştır. Bireylerin otuz üç tam puan üzerinden ARDA-11 TR ortalama puanının 18,9±5,41 olduğu bulunmuş olup bu sonucun literatür örneklerine yakın olduğu öngörülmüştür. Aynı zamanda ARDA-11 TR için bir kesme değer olamamakla birlikte sonuçlar bireylerin aktivite rol dengelerinin artmasına yönelik müdahalelere ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.

Yaşlılarda toplumsal katılımı desteklemek için bireylerin kendi akranları ile vakit geçirebilecekleri ve aktif olabilecekleri alanların sağlanması oldukça önemlidir (Şahin, 2021). Güney Kore'de yapılan bir çalışmada kentli yaşlı yetişkinlerin rolünün esas olarak aile içinde yer aldığı, yardımcı günlük yaşam aktiviteleri, iş, boş zaman ve sosyal katılım alanlarında katılımların ise düşük olduğu gösterilmiştir (Park ve Lee, 2022). Salar ve ark. ise yaşlı bireylerin aktivite katılımları ile ilgili çevresel problemlere ilişkin olarak en fazla problemin politikalarda, en az problemin ise olumsuz tutumlarda olduğunu bildirmiştir (Salar ve ark, 2016). Çalışmamızda aktivite ve katılım ile ilgili sonuçlar bireylerin rutin aktivite, sosyal katılım ve duygusal iyi oluş alt boyutlarında farklı düzeylerde zorluklar yaşadıklarını göstermiştir. Bununla birlikte katılım ile ilgili bariyerler ve kolaylaştırıcıların değerlendirilmemesi bir kısıtlıklık olarak öngörülmektedir. Bu kapsamda gelecekte evde yaşayan yaşlı bireyler ile ilgili yapılacak çalışmalarda bu değerlendirmelerin ele alınmasının oldukça önemli olduğu öngörülmektedir.

Farklı yaş gruplarında sosyodemografik özellikler gün içindeki aktiviteleri yerine getirme ve sosyal hayata katılımda etkili olabilmektedir. Yaşlı yetişkinlerde medeni durum sosyal aktivitelere katılım için bir belirleyici olabilir. Bireylerin soysal aktivitelere katılımı ile yaşam memnuniyetinde de artış sağlanabilir (Nagargoje ve ark., 2022). Benzer olarak yaşlılarda ekonomik durum ve eğitim düzeyi farklılıkları sosyal aktivite katılımını etkileyebilmektedir (Zhang ve ark., 2022). Özellikle düşük ve orta gelirli yaşlı bireylerde sosyal akvitelere seyrek katılım yalnızlık hissini de artırmaktadır (Nissanholtz-Gannot ve Peretz-Dayan, 2023). Çalışmamızda sosyodemografik değişkenler ile aktivite, katılım ve aktivite rol dengesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadı. Sonuçların literatürden farklı olması mevcut katılımcıların aktivite ve katılım ile aktivite rol dengesini etkileyen daha farklı faktörler olabileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda ileride yapılacak çalışmalarda yaşanılan çevre, sosyal destek ağları, özel sağlık durumları ve kişisel tercihler gibi aktivite, katılım ve aktivite rol dengesini etkileyebilecek olası diğer faktörler de ele alınmalıdır (Wagman ve Håkansson, 2019; Yazdani ve ark., 2018).

Yaşamın içinde olma, farklı aktivitelere katılabilme ve aktivite dengesinin yüksek olması sağlık için önemli belirleyiciler olarak tanımlanmaktadır (Lentner ve ark., 2025). Çalışan bireylerde serbest zaman tutumunun aktivite dengesi üzerinde pozitif yönlü etkiye sahip olduğu bildirilmiştir (Soydan, 2024). Çoğunlukla evdeki aktiviteleri yerine getiren yaşlı bireylerin ise diğer günlük yaşam aktivitelerini, iş, boş zaman ve sosyal katılım ile ilgili aktivitelerini yerine getirme düzeylerinin ise düşük olduğu gösterilmiştir (Park ve Lee, 2022). Altmış beş yaş ve üstü inme tanılı bireylerde ise aktivite katılım düzeyi ile aktivite rol dengesi arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu tanımlanmıştır (Ortiz-Rubio ve ark., 2024). Mevcut çalışmada yaşlı bireylerin aktivite ve katılım düzeyleri ile aktivite rol dengesi arasında bir ilişki saptanmamıştır. Sonuçların örneklem büyüklüğü ile ilgili olabileceği öngörülmüştür. Bu kapsamda gelecekte daha fazla yaşlı bireyin yer aldığı çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

ÖNERİLER

Evde yaşayan yaşlı bireylerde sağlığın korunması ve devamlılığı için gün içinde farklı aktivitelere katılımları ve aktiviteler arası dengenin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda aktivitelere katılımın önündeki bariyerlerin

tanımlanması ve uygun müdahaleler ile bireylerin hem katılım düzeylerinin hem de aktivite dengelerinin artması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Altuntaş O., Uyanık M., & Kayıhan H., 2013. Huzurevi sakinlerinde aktivite ve katılımın incelenmesi. Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 1(2): 21-29.

Göktaş A., Kudret H., Kar İ., Uyanık M., & Varlı M., 2020. Geriatrik Bireylerin Aktivite-Rol Katılımlarının Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, *7*(1): 13-31.

Günal A., Pekçetin S., Demirtürk F., Şenol H., Håkansson C., & Wagman P., 2020. Validity and reliability of the Turkish occupational balance questionnaire (OBQ11-T). Scandinavian Journal of Occupational Therapy, 27(7): 493-499.

Karapınar M., Baskurt F., Baskurt Z., Günal A., & Koçkar M.C., 2020. Reliability and validity of the Turkish version of the oxford participation and activities questionnaire in older people. Annals of Geriatric Medicine and Research, 24(4): 282-289.

Kim Y.M., Jang S.N., & Cho S.I., 2023. Working hours, social engagement, and depressive symptoms: an extended work-life balance for older adults. BMC Public Health, 23(1): 2442.

Lentner S., Haberl E., Baciu L., Dür M., Lischka C., Fallahpour M., Guidetti S., & Köttl H., 2025. Interventions promoting occupational balance in adults: A systematic literature review. PLoS One, 20(6): e0325061.

Nagargoje V.P., James K.S., & Muhammad T., 2022. Moderation of marital status and living arrangements in the relationship between social participation and life satisfaction among older Indian adults. Scientific Reports, 12(1): 20604.

Nissanholtz-Gannot R., & Peretz-Dayan H., 2023. Equal opportunities in aging: income level moderates the relationship between infrequent participation in formal social activities and loneliness among older adults. Journal of Applied Gerontology, 42(9): 1982-1992.

Nitzsche A., Driller E., Kowalski C., Ansmann L., Pfaff H., 2013. The conflict between work and private life and its relationship with burnout-results of a physician survey in breast cancer centers in North Rhine-Westphalia. Gesundheitswesen, 75(5): 301-306.

Obuchi K., Yokoi K., Furukawa T., Takebayashi T., & Mutai H., 2025. Performance and satisfaction with meaningful occupations as predictors of health-related quality of life among community-dwelling older adults: A cross-sectional study in rural Japan. British Journal of Occupational Therapy, 7: 1-18.

Ortiz-Rubio A., Håkansson C., Rasmussen H.P., & Lexell, E.M., 2024. Occupational balance and stroke impact among community-dwelling stroke survivors 65 years or older: a cross-sectional study. Australian Occupational Therapy Journal, 71(5): 746-755.

Park S., Lee H.J., Jeon B.J., Yoo E.Y., Kim J.B., & Park, J.H., 2021. Effects of occupational balance on subjective health, quality of life, and health-related variables in community-dwelling older adults: A structural equation modeling approach. Plos one, 16(2): e0246887.

Park M.O., & Lee J.H., 2022. Role value, occupational balance, and quality of life: A cross-sectional study on exploring the urban older people perspective in South Korea. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(5): 3054.

Pekçetin E., Pekçetin S., Sağlamoğlu E., & Ekici G., 2025. Urban versus rural older adults: occupational balance and quality of life comparison. BMC Geriatrics, 25(1): 49.

Salar S., Günal A., Pekçetin S., Huri M., Mehr B.K., Katırcıbaşı G., & Uyanık M., 2016. Yaşlılarda aktivite, çevre ve yaşam memnuniyeti ilişkisi. Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 4(2): 89-96.

Soydan A, 2024. Çalışan bireylerde rekreasyonel aktivite, sağlıklı yaşam davranışları, iş yaşam kalitesi ve okupasyonel denge arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Atlas Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Şahin G., 2021. Çevrenin yaşlı bireylerde fiziksel aktivite davranışı üzerindeki rolü. Geriatrik Bilimler

Dergisi, 4(2): 72-77.

Wagman P., Hakansson C., Björklund. A., 2012. Occupational balance as used in occupational therapy: A concept analysis. Scandinavian Journal of Occupational Therapy, 19(4): 332-327.

Wagman P., & Håkansson C., 2014. Introducing the occupational balance questionnaire (OBQ). Scandinavian Journal of Occupational Therapy, 21(3): 227-231.

Wagman P., & Håkansson C., 2019. Occupational balance from the interpersonal perspective: A scoping review. Journal of Occupational Science, 26(4) 537-545.

World Health Organization, 2002. Active Ageing: A Policy Framework. Access address: https://extranet.who.int/agefriendlyworld/wp-content/uploads/2014/06/WHO-Active-Ageing Framework.pdf; Date of access: 29/10.2025

Yazdani F., Harb A., Rassafiani M., Nobakht L., & Yazdani N., 2018. Occupational therapists' perception of the concept of occupational balance. Scandinavian Journal of Occupational Therapy, 25(4): 288-297.

Yu Y., Manku M., Backman C.L., 2018. Measuring occupational balance and its relationship to perceived stress and health. Canadian Journal of Occupational Therapy, 85(2): 117-127.

Zhang Y., Su D., Chen Y., Tan M., & Chen X., 2022. Effect of socioeconomic status on the physical and mental health of the elderly: the mediating effect of social participation. BMC Public Health, *22*(1): 605.

Teşekkür

Yazarlar çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden yaşlı bireylere teşekkür eder.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Yazar Katkıları

Planlama: AG, AB, EBÇ, FD, MR, NR; Literatür tarama: AG, AB, EBÇ, FD, MR, NR; Veri toplama: AB, EBÇ, FD, MR, NR; Verilerin analizi/yorumlanması: AG; Yazım: AG, AB, EBÇ, FD, MR, NR; Dergiye gönderme: AG.

Geriatrik Sağlık Hizmetlerinde Yapay Zeka

Sultan Esra SAYAR[1], ***Zülbiye DEMİR BARBAK***[2]
1 Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik, Erzurum, Türkiye, esrated@hotmail.com
2 Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik, Erzurum, Türkiye

ÖZET

Dünya nüfusunun hızla yaşlanması, sağlık sistemleri için yeni hastalık eğilimleri, artan sağlık ve uzun süreli bakım maliyetleri, işgücü sıkıntısı ve yaşlılık gelir güvenliği sorunu gibi bir dizi karmaşık sorunu beraberinde getirmiştir. Kronik hastalıkların yaygınlaşması, yaşlı birey sayısının artmasıyla evde bakım hizmetlerine olan ihtiyacın yükselmesi ve bireylerin bilgiye erişim düzeyinin artmasıyla sağlık hizmetlerinden beklentilerin çeşitlenmesi, mevcut sistemin kapasitesini zorlamaktadır. Yapay zekâ erken teşhis, kişisel bakım, uzaktan ilaç kullanımı ve karar desteği yoluyla yaşlıların sağlık hizmetlerini iyileştirerek bu sorunları ele alma potansiyeline sahip devrim niteliğinde bir teknoloji olarak ortaya çıkmıştır. Yapay zeka algoritmalarının gücünden yararlanarak, sağlık uzmanları üretilen verilerden değerli bilgiler elde edebilir ve değerlendirmeler, teşhisler, tedavi planları ve izleme konusunda daha bilinçli kararlar alabilirler. Ancak yapay zekanın yaşlı bakımına girişi, makine öğrenimi sınırlamaları, etik ve yasal belirsizlikler ve sosyal kabul engelleri de dahil olmak üzere çelişkili sorunlarıda beraberinde getirmiştir. Yapılan uygulamalara örnek verecek olursak Avrupa Ufuk 2020 Programı'nın finansmanıyla hayata geçirilen büyük ölçekli ve çok merkezli bir proje çerçevesinde, yaşlı bireyler için Çok Oyunculu Sanal Empatik Bakıcı (MoveCare) platformu geliştirilmiştir. Bu platform; akıllı cihazlar, ev otomasyon sensörleri, sanal gerçeklik ve robotik bir bakıcı da dahil olmak üzere sanal bir bakıcının entegrasyonu yoluyla yaşlılara yardım etmeyi amaçlamaktadır. Örneğin, Paro adı verilen robot, YZ ve robotik teknolojilerin birleşimiyle geliştirilmiş olup, Alzheimer hastalarının duygu durumlarını iyileştirmek ve sosyal etkileşimlerini artırmak amacıyla terapötik bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu tür çalışmalar, YZ destekli robotların yaşlıların yaşam kalitesini artırmada büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Bu çalışma, geriatrik sağlık hizmetlerinin dijital dönüşümünde yapay zekânın kullanımını değerlendiren bir literatür taramasıdır: Akıllı sağlık sistemlerinin güvenlik mekanizmalarının derinlemesine bir analizi sunulmakta ve yapay zekadan ilham alan yenilikçi yöntemler, yaşlılar için sağlık sonuçlarını iyileştirmedeki işlevlerini göstermektedir. Çalışmanın amacı hem beklentilere hem de sorunlara genel bir bakış sunmaktır; bu nedenle çalışma, yaşlı sağlığı alanında yapay zeka destekli yeniliklerin ilerlemesi üzerinde çalışan araştırmacılara, politika yapıcılara ve uygulayıcılara yöneliktir.

Anahtar kelimeler: *Yapay Zeka, Yaşlılık, Geriatri*

GİRİŞ

Yaşlanma, çevresel ve metabolik faktörlerin tetiklediği, serbest radikallerin neden olduğu moleküler hasarın birikmesi ile karakterize bir süreç şeklinde tanımlanır ve bu süreçte beslenme faktörlerine ek şeklinde biyokimyasal değişiklikler ve ilerleyici hasar birikimi bireylerin hastalıklara karşı hassas ve savunmasız hale gelmesine neden olabilir. Yaşlanma ile insan vücudunun biyolojik mekanizmalarındaki değişiklikler nedeniyle organ ve vücut fonksiyonlarında bir düşüş meydana gelir (Gökçe Kutsal ve ark, 2011, Gökçe Kutsal, 2019, Gökçe Kutsal ve Aydos, 2023). Yaşlı bireylere yönelik şeklinde; hastalıklardan korunma, erken tanı, etkin tedavi ve rehabilitasyon yaklaşımlarının planlanması ve başarı ile sürdürülebilmesi için sürekli tıp eğitimi ve sürekli mesleki gelişim etkinlikleri kapsamında, yaşlılardaki özgün sağlık sorunlarına yönelik kaliteli araştırma sonuçlarına
ve çözüm odaklı güncel yaklaşımlara yer verilmesi gerekir.
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri, Türkiye'de 65 yaş üstü nüfusun artığını göstermektedir. Türkiye'de 2030 yılında yaşlı nüfus oranının %12,9'a yükseleceği, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında ise ülke nüfusunun dörtte birinin yaşlı olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2021). Teknoloji alanındaki gelişmelerin en fazla katkı sağladığı alanlardan biri sağlık sektörüdür (Alıcılar & Çöl, 2019). Sağlık alanındaki teknolojik ilerlemelerin, yaşlı bakım alanına da yansımaları mevcuttur. Son yıllarda mobil teknolojilerin yanında, inşa edilen akıllı evler gibi birçok sistemin yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırdığı görülmüştür (Baloğlu, Kaptancalı & Kılıç, 2019). Yapılan bir çalışmada, sosyal robotların demanslı yaşlı bireylerin günlük yaşam aktivelerini artırdığı ve stresi azalttığı belirtilmiştir (Khosla ve ark., 2021). Bu makalede, dünya genelinde önem kazanan yaşlı bakımında yapay zekâ teknolojisinin güncel durumu ve avantajlarına yer verilmiştir.

YAPAY ZEKA

Yapay zeka (yapay zeka) kavramı ilk kez John McCarthy tarafından, akıllı bilgisayar programları yapma bilimi şeklinde

açıklanmıştır (Demirhan, Kılıç & Güler, 2019). Yapay zeka ifadesi, doğal olan insan zekasına alternatif şeklinde makine tarafından geliştirilen zekadır (Alıcılar & Çöl, 2019). Yapay zeka, makinelerin geçmiş bilgilerden faydalanma, öğrenme, algılama, iletişim kurma ve yer değiştirme yeteneğine sahip olmasını hedefleyen bir bilim dalıdır (Demirhan, Kılıç & Güler, 2019). Eğitimle gelişen insan zekası gibi makinelere de uygun eğitim ve yeterli deneyim uygulandığında belli bir zekaya sahip olabilmektedirler (Alıcılar & Çöl, 2019). Yapay zeka ile insan davranışlarını gerçekleştiren sistemler oluşturulabilmektedir.

Yapay zekanın kullandığı tekniklerden uzman sistemler, bir konuda uzman kişi veya kişilerce yapılan karar verme işlerini yapan bilgisayar sistemleridir (Demirhan, Kılıç & Güler, 2019). Bulanık mantık, ikili mantık yerine diğer alternatifleri de gösterebilen bir yöntemdir. Yapay sinir ağları, beynin çok basit bir modelidir. Bu şekilde elde edilen ağ ile öğrenme sağlanmaktadır (Pirim, 2000). Algoritma ise, bir sorunu çözmede izlenecek adımlar şeklinde tanımlanmaktadır. Sorun çözme işleminde, makineye örnekler verilerek çıkarımlardan oluşan bir eğitim alması sağlanmaktadır (Alıcılar & Çöl, 2019).

YAŞLI BAKIMINDA YAPAY ZEKA

Ayrıca, yapay zeka destekli cihazlar ve giyilebilir sensörler, yaşlı bireylerin sağlık durumunu sürekli şeklinde izleyerek anormal değişiklikler veya acil durumlarda sağlık uzmanlarını uyarabilir. Dahası, yapay zeka uzaktan izleme ve tele sağlık hizmetlerini kolaylaştırarak yaşlı hastaların evlerinde rahatça bakım almalarını sağlar (Love-Koh et al., 2018). Rutin görevleri ve idari süreçleri otomatikleştirerek yapay zeka, sağlık hizmeti sağlayıcılarının yükünü hafifletebilir ve zamanlarını ve kaynaklarını daha etkili kullanmalarını sağlar. Yapay zekâ, geriatrik bakımda ilaçların yönetimine katkıda bulunabilir. Çoklu ilaç kullanımı veya çoklu ilaç kullanımı, çeşitli sağlık sorunlarıyla ilgilenen yaşlı hastalar arasında yaygın bir sorundur (Simonson & Feinberg, 2005). Yapay zeka teknolojisi, sağlık hizmeti sağlayıcılarının olası ilaç etkileşimlerini değerlendirmelerine, ilaç hatalarını belirlemelerine ve yan etkileri en aza indirmek ve genel hasta güvenliğini artırmak için ilaç rejimlerini optimize etmelerine yardımcı olabilir. Dahası, yapay zeka, geriatrik hastalarda ruh sağlığı hizmetlerini potansiyel şeklinde iyileştirebilir. Yaşlı yetişkinlerde yaygın ruh sağlığı sorunları genellikle yetersiz şekilde teşhis edilir veya göz ardı edilir. Yapay zeka, semptomlar kötüleşmeden önce kimin ruh sağlığı tedavisine ihtiyaç duyabileceğini doğru bir şekilde tahmin ederek bu açığı kapatabilir. Yapay zekâ algoritmaları, günlük davranış ve örüntülerin analizi yoluyla ruh sağlığı durumundaki değişikliklerin erken göstergelerini belirleyebilir ve sağlık hizmeti sağlayıcılarının erken aşamada müdahale etmesine ve destek sağlamasına olanak tanır (Grammatikopoulos, 2016). Yapay zeka, demans gibi nörobilişsel bozuklukların erken tanınması ve teşhisinde özellikle etkili olabilir. Geleneksel tanı yöntemleri genellikle yaşlı yetişkinlerde normal bilişsel işlevlerle örtüşen sonuçlar üretir ve bu da klinik faydalarını sınırlar. Ancak yapay zeka, sağlık hizmeti sağlayıcılarının tıbbi kayıtlar, beyin görüntüleme taramaları ve bilişsel değerlendirmeler dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan büyük miktarda veriyi analiz etmelerini sağlar. Yapay zeka algoritmaları, bu verilerdeki ince örüntüleri ve anormallikleri tespit ederek nörobilişsel bozuklukların daha doğru ve erken teşhisini kolaylaştırabilir (Summers et al., 2017). Yapay zeka, teşhisin yanı sıra yaşlı ruh sağlığı sorunlarını etkili bir şekilde tedavi edebilir ve yönetebilir. Örneğin, konuşma kalıplarını ve yüz ifadelerini analiz eden yapay zeka destekli araçlar, hastanın duygusal durumu hakkında bilgi sağlayarak psikoterapiyi geliştirebilir ve terapistlerin seanslarını buna göre uyarlamasını sağlayabilir. Ayrıca, yapay zeka, yaşlı hastalara daha iyi bakım sağlayarak bakım verenlere destek olabilir. Yalnızlık ve sosyal izolasyon, yaşlı yetişkinler arasında yaygındır ve ruh sağlığı sorunlarını şiddetlendirebilir. Yapay zekâ, nitel görüşmeler sırasında yalnızlık belirtilerini analiz edebilir ve cinsiyet farklılıklarını ve yalnızlık raporlama süreçlerindeki nüansları anlayarak özelleştirilmiş müdahaleler sağlayabilir, sosyal izolasyonun zararlı etkilerini destekleyebilir ve azaltabilir (Newall & Menec, 2019). Yapay zekâ teknolojileri ayrıca bakım verenlere giyinme, el yıkama ve düşme tespiti için araç ve gereçler sağlayarak yardımcı olabilir. Yapay zeka, bu görevleri otomatikleştirerek bakım verenlerin iş yükünü azaltabilir ve yaşlı yetişkinlere sağlanan bakımın genel kalitesini artırabilir. Genel şeklinde, yapay zeka, teşhise yardımcı şeklinde, tedavi sonuçlarını tahmin ederek ve tedavi yaklaşımlarını iyileştirerek geriatrik bakımı önemli ölçüde iyileştirme potansiyeline sahiptir.

Yapay zeka tabanlı teknolojilerle entegre edilen Akıllı Ev konseptinin gelişimi, yaşlı sağlığı hizmetlerinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Avrupa Ufuk 2020 Programı'nın finansmanıyla hayata geçirilen büyük ölçekli ve çok merkezli bir proje çerçevesinde, yaşlı bireyler için Çok Oyunculu Sanal Empatik Bakıcı (MoveCare) platformu geliştirilmiştir. Bu platform; akıllı cihazlar, ev otomasyon sensörleri, sanal gerçeklik ve robotik bir bakıcı da dahil olmak üzere sanal bir bakıcının entegrasyonu yoluyla yaşlılara yardım etmeyi amaçlamaktadır. Örneğin, Paro adı verilen robot, yapay zekâ ve robotik teknolojilerin birleşimiyle geliştirilmiş olup, Alzheimer hastalarının duygu durumlarını iyileştirmek ve sosyal etkileşimlerini artırmak amacıyla terapötik bir araç şeklinde kullanılmaktadır. Bu tür çalışmalar, yapay zekâ destekli robotların yaşlıların yaşam kalitesini artırmada büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir (Koh & Kang, 2018).

SONUÇ

Yapay zeka, geriatrik sağlık hizmetlerinde önemli fırsatlar sunmaktadır. Tanı ve tedavi süreçlerinin hızlanması, kişiselleştirilmiş bakımın desteklenmesi ve yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artırılması, bu teknolojinin öne çıkan katkıları arasındadır. Ancak uygulamaların etkin biçimde hayata geçirilebilmesi için etik ilkelere bağlılık, veri güvenliğinin sağlanması ve sağlık çalışanlarının bu sistemleri kullanma becerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, yapay zeka teknolojileri geriatrik bakımda geleceğe yön verecek güçlü bir araç olarak görülmekte, ancak insan merkezli ve etik değerlere dayalı bir yaklaşımla uygulanmaları büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Alıcılar, A., & Çöl, M. (2019). Yapay zekâ uygulamalarının sağlık hizmetlerine etkisi. Sağlık ve Teknoloji Dergisi, 1(2), 45-56.
Baloğlu, M., Kaptancalı, F., & Kılıç, A. (2019). Akıllı ev teknolojilerinin yaşlı bakımındaki yeri. Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 2(1), 33-47.
Demirhan, G., Kılıç, Y., & Güler, E. (2019). Yapay zekâya giriş: Temel kavramlar ve uygulamalar. Bilgisayar ve Bilişim Araştırmaları Dergisi, 7(3), 112-128.
Gökçe Kutsal, Y. (2019). Yaşlılık ve sağlık: Güncel yaklaşımlar. Geriatri ve Gerontoloji Dergisi, 2(1), 5-15.
Gökçe Kutsal, Y., & Aydos, T. (2023). Yaşlı bireylerde metabolik değişiklikler ve sağlık etkileri. Türk Geriatri Araştırmaları, 4(1), 21-36.
Gökçe Kutsal, Y., ve ark. (2011). Yaşlanma sürecinde biyolojik mekanizmalar. Hacettepe Tıp Dergisi, 42(2), 55-67.
Grammatikopoulos, A. (2016). The Geriatric Giant: Mental Health and Well-being in Elderly. Mental Health in Family Medicine, 12(2), 110-111. https://doi.org/10.25149/1756-8358.1201007
Horizon 2020. (2019). MoveCare Project: Multi-modal and multi-sensor virtual coach for elderly care. European Commission. https://cordis.europa.eu/project/id/732158
Khosla, R., Chu, M. T., Khaksar, S. M. S., & Nguyen, K. (2021). Socially assistive robots in aged care: A review. Healthcare Technology Letters, 8(1), 1–7. https://doi.org/10.1049/htl2.12006
Koh, I. S., & Kang, H. S. (2018). Effects of intervention using PARO on the cognition, emotion, problem behavior, and social interaction of elderly people with dementia. Journal of Korean Academy of Community Health Nursing, 29(3), 300-309. https://doi.org/10.12799/jkachn.2018.29.3.300
Love-Koh, J., Peel, A., Rejon-Parrilla, J. C., Ennis, K., Lovett, R., Manca, A., et al. (2018). The future of precision medicine: Potential impacts for health technology assessment. Pharmacoeconomics, 36(12), 1439–1451. https://doi.org/10.1007/s40273-018-0686-6
Newall, N. E., & Menec, V. H. (2019). Loneliness and social isolation of older adults: Why it is important to examine these social aspects together. Journal of Social and Personal Relationships, 36(3), 925-939. https://doi.org/10.1177/0265407517749045
Pirim, H. (2000). Yapay sinir ağları ve sağlık alanındaki uygulamaları. Bilişim Teknolojileri Dergisi, 3(1), 15-27.
Simonson, W., & Feinberg, J. L. (2005). Medication-related problems in the elderly: Defining the issues and identifying solutions. Drugs & Aging, 22(7), 559-569. https://doi.org/10.2165/00002512-200522070-00002
Summers, M. J., Madl, T., Vercelli, A. E., Aumayr, G., Bleier, D. M., & Ciferri, L. (2017). Deep machine learning application to the detection of preclinical neurodegenerative diseases of aging. DigitCult-Scientific Journal on Digital Cultures, 2(2), 9-24. https://doi.org/10.4399/97888255088952
Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). İstatistiklerle yaşlılar, 2021. Ankara: TÜİK Yayınları.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Search for Meaning, Spirituality and Life Satisfaction in Old Age

Seyma Kırışkan[1], İhsan Çapcıoğlu[2*]

[1] Ankara University, Faculty of Divinity, Sociology of Religion, 06500, Ankara, Türkiye., seymakiriskan@gmail.com
[2] Ankara University, Faculty of Divinity, Sociology of Religion, 06500, Ankara, Türkiye.

ABSTRACT

The World Health Organization defines aging not only as a process of physiological change, but also as a period of biological, psychological, and social changes. Therefore, aging is a process in which not only the body but also the soul, mind, and social relationships undergo transformation, and should be evaluated holistically. However, today, aging is more often viewed as a period characterized by physiological problems. To evaluate aging holistically, it is necessary to focus on the social and psychological aspects of this process. At this point, highlighting concepts such as the search for meaning, spirituality, a sense of life, and social relationships that occur during this process is crucial for evaluating the process from a different perspective and drawing attention to this perspective. Physical strain, changing social roles, a sense of productivity and usefulness, existential questions, intergenerational relationships, identity and self-perception, and many other issues highlight the need to also emphasize the psychological and social aspects of aging when considering it. Aging is not merely a process that expresses the passage of time, but rather a profound process in which an individual blends their past, present, and future. Therefore, it is crucial to adequately support the social and psychological well-being of older individuals, in addition to their physical and biological well-being. Indeed, this support leads to improved quality of life, increased social participation and productivity, increased self-satisfaction, prevention of loneliness and isolation, and strengthened social ties. Numerous studies today demonstrate that an individual's psychological and social well-being, regardless of age, is a crucial element in coping with physical and biological challenges. In this context, supporting these factors in old age also facilitates older individuals' ability to cope with physical challenges. These factors serve as protective factors in improving their physical functions and quality of life. Therefore, this study will emphasize the importance of social and psychological factors that influence this process, beyond the physical and biological challenges experienced during aging.

Key words: Aging, Search for Meaning, Spirituality, Life Satisfaction.

Yaşlılıkta Anlam Arayışı, Maneviyat ve Yaşam Doyumu

Seyma Kırışkan[1], İhsan Çapcıoğlu[2*]

[1] Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi, 06500, Ankara, Türkiye, seymakiriskan@gmail.com

[2] Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi, 06500, Ankara, Türkiye

ÖZET

Dünya Sağlık Örgütü; yaşlanmayı tanımlarken sadece fizyolojik bir değişim süreci değil; aynı zamanda biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin de yaşandığı bir dönem olarak tanımlamaktadır. Bu sebeple yaşlılık; sadece bedenin değil, ruhun, zihnin ve toplumsal ilişkilerin de dönüşüme uğradığı, bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Ancak günümüzde yaşlılık olgusu daha çok fizyolojik sorunların yaşandığı bir dönem olarak ele alınmaktadır. Yaşlanmayı bir bütün olarak değerlendirebilmek için bu sürecin sosyal ve psikolojik yönüne de odaklanmak gerekir. Bu noktada süreçte meydana gelen anlam arayışı, maneviyat, yaşam duyumu, sosyal ilişkiler gibi kavramların ön plana çıkarılması, süreci farklı bir açıdan değerlendirme ve bu açıya dikkat çekme bağlamında önemlidir. Fiziksel zorlanma, toplumsal rollerin değişimi, üretkenlik-faydalı olma duygusu, varoluşsal sorgulamalar, kuşaklararası ilişkiler, kimlik ve benlik algısı ve daha pek çok konu yaşlılığı ele alırken aynı zamanda psikolojik ve sosyal yönüne de vurgu yapılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Yaşlılık sadece zamanın ilerlemesini ifade eden bir süreç olmamakla birlikte, bireyin geçmişini, bugününü ve geleceğini harmanladığı derin bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple yaşlı bireylerin fiziksel ve biyolojik iyi oluşlarının yanında sosyal ve psikolojik iyi oluş hallerinin de yeterli ölçüde desteklenmesi önem arz etmektedir. Nitekim bu destek, yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artması, toplumsal katılım ve üretkenliklerinin artması sonucu kendilerini tatmin etmeleri, yalnızlık ve izolasyon yaşamalarının önüne geçilmesi, sosyal bağlarının güçlenmesi gibi unsurları da beraberinde getirmektedir. Günümüzde pek çok çalışma, yaş fark etmeksizin bir bireyin psikolojik ve sosyal iyi oluş halinin, fiziksel ve biyolojik sorunlarla baş etmede önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, yaşlılıkta da söz konusu faktörlerin desteklenmesi, yaşlı bireylerin fiziksel sorunlarla başa çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Söz konusu bireylerin fiziksel fonksiyonlarının ve yaşam kalitelerinin yükselmesinde bu faktörler koruyucu faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmamızda; yaşlılık sürecinde yaşanan fiziksel ve biyolojik güçlüklerin ötesinde; bu süreçte etkili olan sosyal ve psikolojik faktörlerin önemine vurgu yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Yaşlanma, Anlam Arayışı, Maneviyat, Yaşam Doyumu.

1. GİRİŞ

Yaşlılık; sadece zamanın ilerlemesini ifade eden bir süreç olmamakla birlikte bireyin geçmişini, bugününü ve geleceğini harmanladığı, fiziksel ve biyolojik yönlerinin yanı sıra toplumsal ve psikolojik yönlerinin de olduğu derin bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim kişi bu dönemde kendini toplumdan uzaklaşmış bir konumda hissetse bile, aslında geçmiş deneyimleriyle toplumun hafızasını taşır. Kimliğini, yaşamının anlamını, değerlerini yeniden anlamlandırdığı içsel bir yolculuğa çıkar. Bu sebeple yaşlı bireylerin fiziksel ve biyolojik iyi oluşlarının yanında sosyal ve psikolojik iyi oluş hallerinin de yeterli ölçüde desteklenmesi önem arz etmektedir. Nitekim bu destek, yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artması, toplumsal katılım ve üretkenliklerinin artması, yalnızlık ve izolasyon yaşamalarının önüne geçilmesi, sosyal bağlarının güçlenmesi gibi yaşam standartlarını olumlu etkileyecek unsurları da beraberinde getirmektedir. Günümüzde pek çok çalışma, yaş fark etmeksizin bir bireyin psikolojik ve sosyal iyi oluş halinin, fiziksel ve biyolojik sorunlarla baş etmede önemli bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, yaşlılıkta da söz konusu faktörlerin desteklenmesi, yaşlı bireylerin fiziksel sorunlarla başa çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Söz konusu bireylerin fiziksel fonksiyonlarının ve yaşam kalitelerinin yükselmesinde bu faktörler koruyucu faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde gerek ülkemizde gerekse dünyada özellikle doğum oranlarının azalması ve sağlık hizmetlerinin gelişmesine bağlı olarak yaşlı nüfus hızla artış göstermektedir. Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus ülkemizde, 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi iken son beş yılda %20,7 artarak 2024 yılında 9 milyon 112 bin 298 kişi oldu. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2019 yılında %9,1 iken, 2024 yılında %10,6'ya yükseldi. Yaşlı nüfusun 2024 yılında %44,6'sını erkek nüfus, %55,4'ünü kadın nüfus oluşturdu. Doğurganlığı artırıcı tedbirlerin etkili

olacağını varsayan yüksek senaryoya göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %13,4, 2040 yılında %17,5, 2060 yılında %25,5, 2080 yılında %29,8 ve 2100 yılında %28,2 olacağı öngörülmektedir (TÜİK: 2024). Birleşmiş Milletler dünya nüfus tahminlerine göre 2024 yılı için dünya nüfusunun 8 milyar 161 milyon 972 bin 573 kişi, yaşlı nüfusun ise 833 milyon 480 bin 764 kişidir. Buna göre dünya nüfusunun %10,2'sini yaşlı nüfus oluşturmaktadır. En yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %36,2 ile Monako, %29,8 ile Japonya ve %24,6 ile İtalya'dır. Türkiye ise, 194 ülke arasında 75. sıradadır. Yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu il, %20,8 ile Sinop'tur. Bu ili %20,2 ile Kastamonu, %19,1 ile Giresun takip etmektedir. Yaşlı nüfus oranının en düşük olduğu il ise %3,7 ile Şırnak'tır. Bu ili %4,3 ile Hakkâri, %4,4 ile Şanlıurfa izlemektedir (TÜİK: 2024). Dünya Nüfus Beklentileri 2024'e göre dünya nüfusunun önümüzdeki 50-60 yıl boyunca artmaya devam etmesi, 2024'teki 8,2 milyardan 2080'lerin ortalarında yaklaşık 10,3 milyara ulaşması ve ardından 2100'de kademeli olarak 10,2 milyara düşmesi beklendiği, 2070'lerin sonlarına doğru, 65 yaş ve üzeri küresel nüfusun 2,2 milyara ulaşarak 18 yaş altı çocuk sayısını geçeceği tahmin edildiği ifade edilmektedir. 2030'ların ortalarına gelindiğinde ise, 80 yaş ve üzeri 265 milyon birey olacağı ve bu sayının bebek sayısını geçeceği belirtilmektedir. Yaşlı nüfusun artışına bağlı olarak bu sürecin farklı boyutlarında ortaya çıkan ihtiyaçlar ise, yaşlılık döneminin birçok açıdan desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Yaşlılığı ele alan tanımlar genellikle onu kronolojik olarak ele alsa da yaşlılığı farklı tasniflerle ele almanın onun çok yönlü bir olgu olduğunu ortaya koymada fayda sağlayacaktır. Nitekim kronolojik, biyolojik, psikolojik ve sosyal yaşlılık (Soydaş, 2022: 15) olarak sınıflandırılabilecek olan yaşlılık, tüm yönleriyle değerlendirildiğinde, yalnızca biyolojik bir süreç olmanın ötesinde, bireyin yaşam doyumunu, toplumsal rollerini ve kimliğini de etkileyen çok boyutlu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çok boyutlu olan dönemde bireyin yaşamının farklı alanlarında meydana gelen değişimlerle baş etme süreci oldukça önemlidir. Bu sebeple dönemin faklı boyutlarını inceleyerek söz konusu değişimlerle başa çıkma durumunu ortaya koymak, yaşlılık dönemini biyolojik bir dönem olmanın ötesinde ele almak bakımından değerli görünmektedir. Bu çerçevede yazımızda, yaşlılıkta anlam arayışı, maneviyat ve yaşam doyumu ilişkisi üzerinde durulacaktır. Söz konusu ilişkinin yaşlılığın psikolojik ve sosyal boyutlarına atıfta bulunarak açıklanması planlanmaktadır. Nitekim yaş almayla birlikte ortaya çıkması muhtemel varoluşsal sorgulamalar, içsel huzuru sağlama isteği, hayat deneyimlerini anlamlandırma isteği, şükür ve kabullenmeler ve daha pek çok husus yaşlılığın psikolojik yönüne odaklanırken; toplumsal ve ailevi bağlar, toplumsal roller, statü kaybı, kuşaklar arası ilişkiler, sosyal destek ağları, toplumsal dışlanma (yaşlı ayrımcılığı) gibi pek çok konu ise yaşlılığın toplumsal yönünü ortaya koymaktadır.

1. YAŞLILIKTA ANLAM ARAYIŞI

Psikolojik iyi oluş halinin; yaşamın tüm aşamalarında olduğu gibi yaşlılıkta da insan için temel ihtiyaçlardan biri olduğu söylenebilir. Daha çok insan hayatının yaşlılık evresinde ortaya çıkan yaşamın gözden geçirilmesi, amaç duygusu, kimlik devamlılığı, yalnızlık, sosyal destek mekanizmalarının yokluğu, kabullenme gibi durumlar bireylerin psikolojik iyi oluş halini etkileyebilmektedir. Bu noktada anlam arayışı meselesi gündeme gelmektedir. Zira anlam; kişinin hayatına yön veren, onu belirsizliklerden kurtaran, karşılaştığı olaylara kendince bir yanıt bulmasını sağlayan bir gerçekliği ifade etmektedir. Aynı zamanda anlam; insan hayatını tutarlı hale getiren, psikolojik ve sosyolojik boyutları olan bir kavramdır (Özdoğan ve Karslı, 2023: 256). Varlığını anlamlı kılma çabası ise; yetişkinlikten yaşlılığa hayatın neredeyse tüm evrelerinde kendine yer bulmuştur. Hayata anlam katmak birçok insan için faydalı işler ortaya koymak, örnek ve öğretici davranışlar sergilemek, bir işi başarma duygusunu geliştirmek, işinde üretken ve verimli olmak gibi anlamlara gelmektedir (Çapcıoğlu ve Alpay, 2021: 79). Konuyla ilgili pek çok araştırma, insan yaşamında bir anlama sahip olmanın fiziksel ve psikolojik olarak daha sağlıklı ve dirençli olmayı sağladığını göstermektedir. Anlama sahip olan bireylerin yaşam kalitelerinin artması, daha az psikolojik sorun yaşamaları anlamına gelebilmektedir. Nitekim hayatın anlamını yakalayamama psikolojik sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu doğrultuda yaşamda bir anlam edinmek, psikolojik dayanıklılık anlamına gelir (Dursun Karslı ve Karslı, 2024: 880).

Yaşlılık ve anlam ilişkisi incelendiğinde ise; hayatın bu evresinde meydana gelen belirsizlik durumu, yaşanan kayıplar, kimlik bunalımı, varoluşsal sorgulamalar gibi konuların yaşlı bireylerin bir anlam edinmelerinde önemli olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim yaşlı bireyler anlamlı bir hayata sahip olduklarında, kayıplarla başa çıkma, dünü, bugünü ve geleceği anlamlandırma, umut elde etme, yaşam

doyumu ve sağlıklı sosyal ilişkiler kurma gibi hayatlarına dair pek çok olumlu duruma sahip olmaktadır. Bunun yanında yaşlı bireyler için yaşamın içsel ve dışsal olarak anlamlandırıldığını söylemek mümkündür. İçsel yaklaşım; eylemlerden elde edilen huzur ve tatmin duygusunu ifade eder ve bu durum inanç ve değerler sistemi ile desteklenir. Kişi doğrudan ödül veya ceza beklemez, yaptığı eylemden kendi içinde huzur ve tatmin elde eder. Gerçekleştirdiği eylem kendi inanç ve değerleriyle örtülüdür. Dışsal yaklaşım ise yaşlı bireyin ölüme yaklaşması ve ölümünden sonra yaşamı ile ilgili cezalandırılma ya da ödüllendirilme düşüncesi ile yaşamını yorumlaması ile anlam bulan bir yaklaşımdır (Özmete, 2008: 8). Her iki yaklaşımın da anlam ve değerler sistemi ile ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Hem içsel hem de dışsal yaklaşımla yaşlı bireyler hayatlarına anlam katarak yaşam doyumlarını desteklemektedir.

Yaşlılık döneminde bireylerin hayatlarına anlam katan faktörler incelendiğinde; genel olarak aile ve torunlar, geçmiş başarılar, tecrübe aktarımı, inanç ve değerler sisteminin ön plana çıktığı görülmektedir. Sözgelimi aile ve torun, özellikle çocuk ve torunlarla hayatı anlamlandırma sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Aile ve torunlarla geçirilen süre, yaşlı bireylerin psikolojik iyi oluşlarına da katkı sağlamakla birlikte kendilerini toplumun bir parçası olarak görmelerini sağlamaktadır. Nitekim bireyin yaşlılığa yüklediği anlam; fiziksel ve ruhsal sağlığından, eşinin hayatta olup olmamasından, çocuk, torun, aile ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerinden, kendini topluma katkı sağlayan bir birey olarak görüp görmemesinden oldukça etkilenmektedir. Bu sebeple yaşlılık döneminde ailelerin, duygusal ve sosyal destek olarak en önemli faktör olduğunu söylemek mümkündür. Yine değer aktarımı ve topluma faydalı olma duygusu da, yaşlılıkta var olan anlam kaynaklarının temellerindendir (Altan ve Tarhan, 2018). Söz konusu anlam kaynakları, kişinin psikolojik iyi oluşunu desteklemekle beraber hayatının son evresini de huzurlu ve daha anlamlı kılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda anlam kaynakları sayesinde değerleri yeni kuşaklara aktararak yaşam doyumunun artırılmasına katkı sağlar. Yaşlılık dönemi sadece biyolojik ve fiziksel bir gerileme dönemi değil; aynı zamanda manevi bir dengenin kurularak içsel olgunluğun elde edilmesi anlamına gelir.

Yaşlılık dönemi; geçmişe bakarak yaşamın sorgulandığı ve yaşamı anlamlandıran hususların değerlendirildiği bir yaşam dilimine karşılık gelir. Bu dönemde kişilerin üretkenlikten çekilmeleriyle birlikte meydana gelen toplumsal rollerde azalma, varoluşsal boşluk, kimlik kaybı, yalnızlık, izolasyon ve fiziksel güç kaybı gibi durumlar kişide değersizleşme düşüncesiyle beraber anlam kaybı riskini de beraberinde getirebilir. Bunların yanı sıra boş yuva sendromu olarak adlandırılan, çocukların evlenerek ya da farklı sebeplerle evden ayrılmasıyla yaşlılık döneminde ortaya çıkan boşluk hissi de anlam kaybı riskini beraberinde getirebilir (Özdoğan ve Karslı: 2023). Yine emekli olunmasıyla beraber bireylerin toplum tarafından yaşlı kategorisine alınması, fayda sağlayamama duygusu, yaş ayrımcılığı, sosyal destek ihtiyacı gibi faktörler ise sosyolojik boyutta bir anlam kaybı olarak nitelendirilebilir. Bu dönemde anlam kaybının önüne geçmek ya da var olan anlam kaybının olumsuz etkilerini en aza indirebilmek amacıyla;

- Aile ve arkadaşlardan oluşan sosyal destek mekanizması ile sosyal bağlar güçlendirilebilir.
- Kişinin yaşamına amaç ve anlam katacak faaliyetler ile yeni beceriler oluşturulabilir.
- Kişi, toplumsal hayatın içerisine çekilerek aktif bir yaşlanma süreci sağlanabilir.
- Kişilere kendilerini değerli hissedecekleri, bilgi ve tecrübelerini paylaşacakları ortamlar sunulabilir.

Tüm bunlar, yaşlı bireyin yaşayabileceği anlam kaybı riskinin etkilerini hafifletmek bakımından önem arz etmektedir.

3. YAŞLILIKTA MANEVİYAT VE YAŞAM DOYUMU

Maneviyat; hayatın her döneminde insan yaşamına yön veren, insanın içsel huzurunu sağlayan, hayatına anlam katan önemli bir unsurdur. Maneviyat dua, ibadet, şükür, sabır gibi yansımalarıyla kişinin içsel dengesini korumasına yardımcı olmanın yanında, temel bir başa çıkma mekanizması olarak da kabul edilebilir. Dolayısıyla maneviyatı sadece dini bir kavram olarak değil aynı zamanda kişinin hayatına anlam katmasına fayda sağlayan bir dayanak olarak da ele almak gerekir. Maneviyat hayatın her döneminde olduğu gibi yaşlılık döneminde de yaşanan kayıplarla, olumsuz durumlarla, yalnızlıkla, zorluklarla baş etmeyi kolaylaştıran bir faktördür. Gerek ülkemizde gerekse de dünyada yapılan pek çok araştırma maneviyatın ruhsal sağlık, özellikle de depresyon üzerinde etkili olduğunu, yine yüksek maneviyatın bireylerde yüksek benlik saygısı ve adaptasyon sağladığını göstermektedir (Akyüz ve Kulaoğlu, 2021: 66).

Kişinin zorluklarla başa çıkmasını sağlayan ve hayatın anlamını bulmasına yardımcı olan diğer bir kavram ise maneviyatın bir boyutu olan dindir. Yaşlılığın zorluklarıyla baş etmede dinin rolüne bakıldığında ise karşımıza dini başa çıkma kavramı çıkmaktadır. Hayatın her döneminde olduğu gibi yaşlılık döneminde de din, hayata anlam katmada çok önemli bir unsur olarak görülür. Din bireylerin yaşam kalitelerine katkıda bulunarak geçmişteki, şimdiki ve gelecek hayata yönelik getirdiği açıklamalarla hayatı zenginleştirir (Yılmaz, 2013). Varoluşa dair sorulara ve insanın anlam arayışına etkili cevaplar vererek kişinin iç huzurunu sağlar. Dinin doğrulara yönlendirmesi, kişide bir amaç duygusu yaratması stresle başa çıkmayı kolaylaştırarak kişinin yaşam kalitesini artırır. Yine dinin belirsizlik ve kontrolsüzlük gibi durumlarda kişiye güven vermesi, özellikle yaşlılık döneminde hissedilebilecek olan güven ihtiyacını karşılaması durumundan hareketle yaşlılık döneminde din, önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz ve Apalı, 2024: 211-212). Bu sebeple din ve maneviyatın fiziksel ve ruhsal sağlık ile insan alışkanlıkları üzerinde bir etkisinin olduğu sonucuna varılabilir. Nitekim yapılan pek çok araştırmaya göre maneviyat ve din, fiziksel ve ruhsal sağlığı olumlu etkilemektedir. Dinin bireyi zararlı alışkanlıklardan koruması, insanları birbirine yardım etmeyi teşvik ederek yakınlaştırması, maneviyatın hayatın anlam ve gayesini ortaya koymada destek sunması bu unsurların kişinin sağlığında ne denli etkili olduğunu göstermektedir (Horozcu, 2010).

Yaşam doyumu, farklı tanımlara sahip bir kavram olmanın yanı sıra genel itibariyle bakıldığında yaşamdan zevk alma, memnuniyet duyma, iyi hissetme ve yaşam kalitesinin olumlu seyretmesi şeklinde tanımlanabilir. Aynı zamanda bireyin hem yaşadığı zamana hem de geçmiş yaşama ilişkin bir öz değerlendirme yapması olarak da ifade edilebilir (Özkul ve Özkul, 2022). Kişi beklentileriyle gerçekleri karşılaştırarak hayatındaki memnuniyeti yani yaşam doyumunu belirler. Yaşam kalitesi, insanların güçlü yönlerini ortaya çıkarması ve bireysel fayda sağlaması açısından yaşamlarında oldukça önemli bir yere sahiptir (Polat Dede ve Türkmen, 2019). Bu anlamda yaşam doyumu, yaşlılık döneminde bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal sağlıklarını koruyan en önemli faktörlerden biridir. Bu dönemde yaşanan fiziksel güç kaybı, yalnızlık duygusu, yakınlarını kaybetme, sosyal desteğin azalması gibi durumların varlığı yaşlı bireylerin ruh sağlığını etkileyebilmektedir. Ancak kişinin yaşamına yönelik memnuniyet algısını ya da yaşam doyumunu olumlu olarak desteklemesi, onun zorluklarla başa çıkmasını destekleyerek yaşlı bireylerin hem psikolojik dayanıklılığını hem de genel yaşam kalitesini artırır. Bu sebeple yaşlı bireylerin yaşam doyumlarını artırıcı çalışmalar oldukça önemlidir.

5. SONUÇ

Konunun bütününü oluşturan anlam arayışı, maneviyat ve yaşam doyumu ilişkisi incelendiğinde; yukarıdaki başlıklarda da ifade edildiği üzere maneviyat, kişinin varoluşsal sorularına cevap veren ve bu cevaplar sayesinde onun içsel huzura ulaşmasını sağlayarak hayatına anlam katan bir faktör olarak görülmektedir. Hayatına anlam katmış olan kişi ise yaşam doyumunu artırarak karşılaştığı zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkarak yaşam kalitesini yükseltir. Dolayısıyla bu üç faktörün birbirini beslediğini söylemek mümkündür. Yaşlılık dönemi ile ilişkisine bakıldığında ise bu dönemde yaşanan gerek fiziksel, gerek psikolojik gerekse de sosyal değişimler, kişinin yaşam kalitesini sağlam bir zemin

üzerine oturtmasını gerekli kılar. Bu zeminin sağlamlaştırılması ise kişisel ve kurumsal çabalar ile mümkün görünmektedir. Yaşlılığı bir bütün olarak ele almak; konuyla ilgili sosyal politikaların bütünselliğini sağlamak bakımından önemlidir. Yaşlılık döneminde hayatın farklı alanlarında yaşanan değişimlere ayak uydurmanın ve bu süreci en etkili şekilde desteklemenin yolu ise, yaşlı bireylere toplumda daha anlamlı roller sunulmaktan geçmektedir.

KAYNAKÇA

Akyüz, İ., & Kulaoğlu, S. (2021). MANEVİ YÖNELİM ve DEPRESYON ARASINDAKİ İLİŞKİNİN SOSYODEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER BAĞLAMINDA İNCELENMESİ. Sosyal Sağlık Dergisi, 1(1), 63-80.

Altan, S., & Tarhan, S. (2018). Büyükanneden Toruna: Yaşamboyu Öğrenme Sürecinde Değer Ve Beceri Aktarımı. Bartın University Journal of Educational Research, 2(1), 26-42.

Çapcıoğlu, İ. & Alpay, A. H. (2021). Türkiye'de yaşlılığın geleceği. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 8, 77-88.

Dursun Karslı, P. ve Karslı, T. A. (2024). Psikolojik dayanıklılık ve stresle başa çıkmada anlam algısı oluşturma modellerinin rolleri. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(3), 875-892.

Horozcu, Ümit. "Tecrübî Araştırmalar Işığında Dindarlık ve Maneviyat ile Ruhsal ve Bedensel Sağlık Arasındaki İlişki". Milel ve Nihal 7/1 (Mart2010), 209-240.

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2024-54079&dil=1

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Fl%C4%B1lar-2024-54079&dil=1

https://www.un.org/en/global-issues/ageing

Özdoğan, Muhammet Ali - Karslı, Bahset. "Muhafazakâr-Dindar Yaşlıların Anlam Arayışında Yeni Bir Mekân: Sosyal Medya". Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 23/1 (Mart2023), 253-280. https://doi.org/10.33415/daad.1211942.

Özkul, A. S., & Özkul, R. F. (2022). Yaşam doyumunu etkileyen değerler: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. Paradigma: İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi, 11(2), 1–20.

Özmete, E. (2008, Aralık). Yaşlılıkta yaşamın anlamının refah göstergeleri ile yordanması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 15(15), 7-20.

Polat Dede, N., & Türkmen, F. (2019). Yaşam Doyumu ve Esnek Çalışma Üzerine Bir Araştırma. OPUS International Journal of Society Researches, 13(19), 2015-2041. https://doi.org/10.26466/opus.612219

Soydaş, Ş. (2022). Covid-19 Pandemisi Döneminde 65 ve Üstü Yaş Grubundaki Bireylerin Dini Pratiklerindeki Değişimler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, M. (2013). YAŞLILIKTA MANEVİ DESTEK VE DİN EĞİTİMİNİN ÖNEMİ. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi(39), 241-264.

Yılmaz, B., & Apalı, Y. (2024). Yaşlanma ile ilgili sorunlarla başa çıkmada dinin fonksiyonu. Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 199-216. https://doi.org/10.55580/oguzhan.1593749

Palyatif Bakımda Yaşlı ve Ailesine Yönelik Sosyal Hizmet Müdahalesi: Vaka Sunumu

Gökben Kangalgil Balta[1]*

[1] Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 06790, Ankara, Türkiye

*Sorumlu yazar e-posta: gokbenkbalta@baskent.edu.tr

ÖZET

Palyatif bakım, yaşamı tehdit eden/ciddi hastalığa sahip bireylere yönelik tedavi, bakım, psikososyal ve manevi destek hizmetlerinin sunulduğu özel bir bakım sistemidir. Ciddi hastalığa sahip bireyin sağlık sorunları ve bakım ihtiyaçları karşısında tedavi, semptom (ağrı, yorgunluk, iştahsızlık vb.) yönetimi, yara bakımı, beslenme yaklaşımları, fizik tedavi gibi faaliyetler palyatif bakım ekibindeki sağlık personelleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, bu bireylerin hastalığa ve tedaviye uyum, rol değişimi, ekonomik zorluklar, aile ayrılığı, ölüm süreci konularına ilişkin psikososyal destek ihtiyaçları da bulunmaktadır. Benzer şekilde hasta yakınları da bu süreçte birçok psikososyal zorluğu deneyimlemekte, psikososyal desteğe gereksinim duymaktadır. Nitekim palyatif bakımda odak yalnızca hastada değildir. Sunulan hizmetlerle hem hastanın hem de hasta yakınlarının yaşam kalitesini artırmak palyatif bakımın temel hedefidir. Bunu sağlamak üzere gerçekleştirilen psikososyal destek hizmetleri, palyatif bakımın bütüncül yaklaşımının bir gereği olarak önemli bileşenlerinden biridir. Sosyal hizmet uzmanları, psikososyal destek hizmeti sunucuları olarak palyatif bakım ekibinin önemli üyelerindendir. Sosyal hizmet uzmanları, hasta ve hasta yakınları ile gerçekleştirdikleri düzenli görüşmelerden elde ettikleri bilgiler doğrultusunda ayrıntılı ihtiyaç ve sorun analizinin ardından uygun müdahale yöntem ve tekniklerini belirlerler. Hastalığa/tedaviye uyum çalışmaları, ilgili kaynaklara ve hizmetlere yönlendirme, bakım planlaması, bilgilendirme/eğitim, sosyal destek kaynaklarını harekete geçirme, yaşam sonu kararları ve yasal süreçlere ilişkin danışmanlık, yas desteği ve geleceğe yönelik planlama sosyal hizmet uzmanlarının palyatif bakım kapsamında yaşlı ve ailesi ile çalışırken gerçekleştirdiği faaliyetlerdir. Bu faaliyetleri ise sosyal hizmet müdahalesinin yedi temel basamağı (tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, müdahale, son değerlendirme, sonlandırma, yeniden değerlendirme/izleme) çerçevesinde yerine getirirler. Ele alınan vaka örneğinde, palyatif bakım merkezinden hizmet alan yetmiş beş yaşındaki kanser hastası Nedim Bey ve ailesine (eşi, kızı ve torunu) yönelik palyatif bakım ekibinde görevli sosyal hizmet uzmanı tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, sosyal hizmet müdahalesinin temel basamakları çerçevesinde sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Palyatif Bakım, Sosyal Hizmet, Müdahale, Vaka

GİRİŞ

Dünyada yaşamı tehdit eden/ciddi hastalıklarla yaşayan ve mücadele eden birçok insan bulunmaktadır. Ciddi hastalıkların tedavisine yönelik çeşitli alanlar oluşturulmuş ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunlardan biri de palyatif bakımdır. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO]) palyatif bakımı ilk olarak 1989'da tanımlasa da, 2002'de palyatif bakımın tanımını güncellemiş ve kapsamını genişletmiştir. Buna göre palyatif bakım; yaşamı tehdit eden hastalıklardan kaynaklanan problemler ile karşılaşan hastaların ve hasta yakınlarının yaşam kalitesini, başta ağrı olmak üzere tüm fiziksel, psikososyal ve spiritüel gereksinimlerinin erken tespit edilerek ve etkili değerlendirmeler yapılarak önlenmesi veya giderilmesi yolları ile artıran bir yaklaşımdır (WHO, 2020). Palyatif bakım, yaşamı tehdit edici veya ciddi koşullarla başa çıkan hasta ve hasta yakınlarının karmaşık bakım ihtiyaçlarının etkili bir şekilde karşılanmasına olanak tanımaktadır (Center to Advance Palliative Care [CAPC], 2025).

Tanımından da anlaşılacağı üzere palyatif bakım yalnızca hastalıkla ilgili olmayıp hastalığın psikolojik, sosyal ve manevi diğer getirilerine yönelik müdahaleleri hasta yakınlarını da kapsayacak şekilde içinde barındırmaktadır. Bu yönüyle palyatif bakım bütüncül bir bakım sistemidir (Rubin, 2015). Nitekim palyatif bakım, bütüncül bakımı sağlamak üzere multidisipliner bir ekip tarafından sağlanmaktadır. Hastalığın tıbbi boyutuyla ilgilenilmesi üzerine çeşitli tıp dallarından seçilmiş doktorlar, diyetisyenler, fizik tedavi uzmanları ve hemşireler; psikososyal boyutuyla ilgilenilmesi adına ise psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları eşliğinde multidisipliner çalışmalar palyatif bakım merkezlerinde yürütülmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2015).

Psikososyal destek hizmetleri palyatif bakımın önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır (Macleod, 2008). Yapılan bir çalışmada (Kangalgil Balta ve Bekiroğlu, 2021) palyatif bakım merkezinde görevli sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar; hastaların ve/veya hasta yakınlarının hastalığı ve ölümü kabullenmede zorluk, hastalık ve ölüm sürecine ilişkin korkular, uyum sorunları, anksiyete, depresyon, günlük rutinin bozulması, işin kaybı, maddi zorluklar, aile ilişkilerinde bozulmalar vb. psikososyal sorunları deneyimlediklerini belirtmişler ve bu noktada psikososyal desteğin önemini vurgulamışlardır. Sosyal hizmet uzmanları psikososyal destek hizmetlerinin sağlayıcılarından biri olarak palyatif bakım ekibinin önemli üyelerindendir. Sosyal hizmet uzmanları, palyatif bakım kapsamında hasta ve hasta yakınları ile çalışırken gerçekleştirdikleri düzenli görüşmelerden elde ettikleri bilgiler doğrultusunda ayrıntılı ihtiyaç ve sorun analizinin ardından uygun müdahale yöntem ve tekniklerini belirlerler. Tanı-tedavi süreci, yaşam sonu süreç ve yas sürecinde; hastanın ve

yakınlarının ihtiyaçlarını ve sorunlarını değerlendirme, ihtiyaç duydukları hizmetlerle buluşturma ve bağlantılandırma, savunuculuk yapma, duygusal destek sağlama, bilgi sağlama, aile üyelerinin yükünü hafifletme, aile çatışmalarını ve zor durumları ele alma gibi çeşitli görevler üstlenerek bu bireylerin yaşam kalitelerini artırmaya çalışırlar (Kangalgil Balta ve Bekiroğlu, 2021; Karakaya, 2020; Kramer, 2013). Bu faaliyetleri ise sosyal hizmet müdahalesinin yedi temel basamağı (tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, müdahale, son değerlendirme, sonlandırma, yeniden değerlendirme/izleme) çerçevesinde gerçekleştirirler. Bu çalışmada ele alınan vaka örneğinde, palyatif bakım merkezinden hizmet alan yetmiş beş yaşındaki kanser hastası Nedim Bey ve ailesine (eşi, kızı ve torunu) yönelik palyatif bakım ekibinde görevli sosyal hizmet uzmanı tarafından gerçekleştirilen faaliyetler, sosyal hizmet müdahalesinin temel basamakları çerçevesinde sunulmaktadır.

Vaka Örneği

Nedim Bey 75 yaşında bir kanser hastasıdır. Ayşe Hanım (70) ile evlidir. Ayşe Hanım ise KOAH (Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı) hastasıdır. Çiftin bir kızı (Deniz Hanım) bulunmaktadır. Deniz Hanım'ın eşi 3 sene önce vefat etmiştir. Deniz hanım eşinin vefatından beri ebeveynlerinin yanında kalarak bakımlarını sağlamaktadır. Aynı zamanda Deniz Hanım'ın 17 yaşındaki oğlu Efe de dedesi ve anneannesi ile birlikte yaşamaktadır. Efe lise son sınıf öğrencisidir ve üniversite sınavına girecektir. Ancak okula düzenli olarak gitmemektedir. Nedim Bey Efe'ye çok düşkündür ancak Efe dedesiyle pek ilgilenmemekte, iletişim kurmamaktadır. Evin geçimi Nedim Bey'in emekli maaşı ile sağlanmaktadır. Aile; Efe'nin temel ihtiyaçları ve okul masrafı, hem Nedim Bey'in hem de Ayşe Hanım'ın tedavi ve bakım masrafları için maddi açıdan desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Bütün bunlar Deniz Hanım'ı çok üzmektedir. Durumu kötüleşen Nedim Bey kızı tarafından hastaneye getirilmiş ve hekimler tarafından Nedim Bey'in palyatif bakım merkezine yatışı uygun görülmüştür. Hekimler Nedim Bey'in artık terminal dönemde (yaşam beklentisinin 6 ay veya daha az olduğu dönem) olduğunu belirtmişler ve palyatif bakım sürecinde onun ağrı ve acılarının azaltılarak kalan yaşam sürecini daha kaliteli biçimde geçirmesini sağlayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu süreçte refakatçi olarak Nedim Bey'in yanında kızı Deniz Hanım kalacaktır. Babasına çok düşkün olan Deniz Hanım babasının ölmek üzere olduğu haberiyle yıkılmıştır. Öte yandan bu süreçte oğlu ve evde bakıma ihtiyaç duyan annesi için endişelidir.

Çalışmanın sonrasında, yukarıda verilen vaka örneğine ilişkin sosyal hizmet uzmanının gerçekleştirdiği faaliyetler planlı sosyal hizmet müdahalesinin aşamaları halinde açıklanmıştır.

Tanışma/Bağlantı Kurma

Planlı sosyal hizmet müdahalesinin ilk basamağı tanışma ve bağlantı kurmadır. Böylece müracaatçı ile profesyonel ilişki kurulmuş olur (Sheafor ve Horejsi, 2012). Hastanenin sosyal hizmet biriminde görevli sosyal hizmet uzmanı, hasta yatışının kendisine bildirilmesiyle beraber palyatif bakım merkezine gelerek Nedim Bey ve Deniz Hanım ile bağlantı kurmuştur. Böylece ilk mesleki temas ve profesyonel yardım ilişkisi kurulmuştur (Tuncay ve Tekin, 2021). Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanı palyatif bakım merkezine yatışı yapılan Nedim Bey ve kızı Deniz Hanım ile öncelikle tanışma gerçekleştirmiştir. Kendisini tanıtarak bu süreçte düzenli olarak görüşmeler yapacaklarını ve olası psikososyal ihtiyaçları için onlara destek olacağını belirtmiştir. Sosyal hizmet uzmanı Nedim Bey'in oldukça bitkin olduğunu ve iletişim kurmakta güçlük çektiğini, Deniz Hanım'ın ise kaygılı olduğunu gözlemlemiştir. Kendilerine yardımcı olabileceği durumlara ilişkin bilgilerin ve kendi iletişim bilgilerinin bulunduğu bilgilendirici broşürü hastanın kızına iletmiş ve gün içerisinde tekrar görüşeceklerini belirterek odadan ayrılmıştır.

Ön Değerlendirme

İkinci görüşme, sosyal hizmet uzmanının müracaatçıların durumlarına ilişkin ayrıntılı bilgileri toplayabileceği bir ortam sunmaktadır. Toplanan bilgilerin bir araya getirilerek müracaatçıların içinde bulundukları durumun, gereksinimlerinin ve sorunlarının anlaşılması sosyal hizmet müdahalesinin ön değerlendirme basamağını oluşturmaktadır (Sheafor ve Horejsi, 2012). Ön değerlendirmede aynı zamanda müracaatçıların müdahale sürecine etki edecek güçlü ve zayıf yönleri saptanmaktadır (Thompson, 2013). Sosyal hizmetin temel yaklaşımlarından olan ekolojik sistem yaklaşımı gereği ön değerlendirme müracaatçının çevresine ilişkin bilgilerin toplandığı bir değerlendirme sürecini de içermelidir (Langer ve Lietz, 2021). Nitekim bunu sağlamak; palyatif bakımın yalnızca hasta odaklı olmayan, hastanın çevresindeki bireylerin gereksinimlerinin ele alınması gerektiğini vurgulayan felsefesi ile uyumludur.

Palyatif bakım ekibindeki sosyal hizmet uzmanı, gizlilik ilkesi gereği Nedim Bey ve Deniz Hanım ile ayrı ayrı görüşme gerçekleştirmiştir. Nedim Bey ile hasta odasında görüşmüştür. Nedim Bey'in oldukça bitkin olması ve iletişim kurma güçlüğü nedeniyle görüşme kısa sürmüştür. Görüşme sonucunda sosyal hizmet uzmanı, Nedim Bey'in torununu ve eşini görmek istediğini anlamıştır.

Sonrasında sosyal hizmet uzmanı merkez içerisinde bulunan görüşme odasında Deniz Hanım ile görüşme gerçekleştirmiştir. Müracaatçının içinde bulunduğu durumu anlamaya yönelik açık uçlu sorular ve aktif dinleme ile görüşme sürecini yürütmüştür. Deniz Hanım üç yıl önce eşinin vefat ettiğini, ardından oğlu Efe ile birlikte annesi ve babasının evine taşındığını ifade etmiştir. Eşinin vefatının ve evden ayrılma durumlarının Efe'yi çok etkilediğini, bunun okul durumuna da yansıdığını, okula düzenli olarak gitmediğini dile getirmiştir. Babası Nedim Bey'in yıllardır kanser hastalığı ile mücadele

ettiğini ancak son zamanlarda durumunun kötüleştiğini, sık sık hastaneye geldiklerini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra annesinin KOAH hastası olduğunu, onun da bakım ve tedavi işleri ile kendisinin ilgilendiğini belirtmiştir. Annesinin, Nedim Bey'in sağlık durumu ile ilgili oldukça endişeli olduğunu, ölmesinden korktuğunu sıklıkla dile getirdiğini ifade etmiştir. Deniz Hanımü, annesi ve babasının bakım ve tedavi süreçleriyle tek başına ilgilendiği için oğlu Efe ile yeterince ilgilenemediğini, bunun da kendisini çok üzdüğünü vurgulamıştır. Şu anda da babasının yanında refakatçi olarak kaldığı için geride kalan annesi ve oğlu için endişeli olduğunu belirtmiştir. Babasının artık iyileşme ihtimalinin olmadığının ve yakın zamanda vefat edeceğinin farkında olduğunu, babasına çok düşkün olduğunu ve vefat etmesi durumunda yıkılacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte halihazırda maddi sıkıntılar yaşadıklarını, eşinin vefatının ardından ölüm aylığı için başvurduğunu ancak aylığın bağlanmadığını, babası vefat ederse geçimlerini nasıl sağlayacaklarına dair kaygılı olduğunu dile getirmiştir. Yaklaşık bir saat süren görüşme boyunca Deniz Hanım ağlamıştır. Öte yandan Deniz Hanım'ın iletişime açık olması ve kendini iyi ifade edebilmesi güçlü yönü olarak değerlendirilmiştir.

Sosyal hizmet uzmanı Deniz Hanım ile yaptığı görüşmenin ardından Ayşe Hanım ile de bir görüşme yapmanın gerekli olduğunu düşünmüş ve telefon görüşmesi yoluyla Ayşe Hanım ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Ayşe Hanım görüşme boyunca sosyal hizmet uzmanına eşinin sağlık durumunu sormuş ve ağlamıştır. Eşinin yanında olmak istediğini ancak torununu evde yalnız bırakamayacağını ifade etmiştir.

Görüşmeler sonucunda sosyal hizmet uzmanı müracaatçıların içinde bulunduğu duruma hakim olmuştur. Ön değerlendirmesine göre aile üyelerinin ekonomik durum, bakım, eğitim, psikolojik sağlık, yas süreci konularına ilişkin desteklenmesi gerektiğini belirlemiştir.

Planlama

Planlama aşaması, müracaatçının ihtiyaçlarının somut biçimde tanımlandığı ve öncelik sırasına göre yapılandırıldığı aşamadır (Tuncay ve Tekin, 2021). Gereksinimlerin karşılanması ve sorunların çözümlenmesi için eyleme geçmeye hazırlanırken sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı bu yönde hedefler belirlerler. Hedeflerin belirlenip netleştirilmesi, hedeflere götüren olası stratejilerin değerlendirilmesi, bir müdahale planında karar kılınması ve bu plana göre kimin, neyi, ne zamana kadar yapacağına karar verilmesi planlama aşamasının gerekleridir (Sheafor ve Horejsi, 2012). Belirlenen hedefler müracaatçının çevresine yönelik müdahaleleri de içermelidir (Langer ve Lietz, 2021). Tuncay (2013), terminal dönemdeki hastalarla gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalelerinin belirli ölçüde hastaya da yararlı olduğunu, hastanın daha huzurlu ölmesine imkan tanıdığını; öte yandan sosyal hizmet müdahalesinin asıl yararlarının aile üyelerinin geleceğine dönük olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla aile üyelerinin geleceğini sorunların olmadığı bir gelecek olarak yapılandırmak için hastalık ve palyatif bakım sürecindeki karmaşık aile sorunlarını çözme yönünde çalışmalar yürütmek gerekmektedir. Bu ise sorun ve ihtiyaçların ayrıntılı değerlendirmesi ve ilgili her alt bileşenin müdahale edilecek konulara dönüştürülmesi ile mümkündür (Tuncay, 2013).

Planlama aşamasında sosyal hizmet uzmanı, ihtiyaç ve sorunları somut biçimde tanımlamak ve çözümüne ilişkin birtakım hedefler belirlemek üzere Deniz Hanım ile üçüncü görüşmeyi gerçekleştirmiştir. Deniz Hanım ile işbirliği içerisinde, öncelikle ihtiyaç ve sorunlar öncelik sırasına göre sıralanmış, ardından hedefler bu doğrultuda belirlenmiştir. Planlama aşamasında sosyal hizmet uzmanı ve Deniz Hanım'ın birlikte belirledikleri hedefler şunlardır:

- Ayşe Hanım eşinin sağlık durumuyla ilgili oldukça endişelidir. Ayşe Hanım'ın eşinin sağlık durumuna ve tedavi/bakım sürecine ilişkin bilgilenme ihtiyacı bulunmaktadır. Palyatif bakım ekibindeki ilgili hekimlerle görüşülerek vaka ile ilgili bilgiler verilmeli ve hekimlerin Ayşe Hanım'ı Nedim Bey'in sağlık durumu hakkında bilgilendirmeleri yönünde arabuluculuk yapılmalıdır.
- Nedim Bey'in sosyal destek ihtiyacı bulunmaktadır. Nedim Bey'in sosyal destek ihtiyacı için Ayşe Hanım'ın ve Efe'nin Nedim Bey'i ziyaret etmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca diğer sosyal destek kaynakları da sorgulanmalıdır.
- Efe'nin okul devamsızlığı önemli sorunlardandır. Aynı zamanda üniversite sınavına hazırlanması gerekmektedir. Efe'nin okul devamsızlığı ve üniversite sınavına hazırlığı için Efe ile düzenli görüşmeler planlanmalıdır. Bunun yanı sıra okuldaki rehber öğretmenleri ile görüşülmelidir.
- Ayşe Hanım kişisel ihtiyaçlarını sınırlı da olsa karşılayabiliyor olsa dahi KOAH hastalığı nedeniyle evde bakıma ve hayatını kolaylaştıracak diğer hizmetlere ihtiyacı bulunmaktadır. Ayşe Hanım'ın evde bakım ve evde temizlik hizmetinden yararlanabilmesi için ilgili kurumlarla görüşülmelidir.
- Ailenin maddi sıkıntıları bulunmaktadır. Ailenin ekonomik destekten faydalanabilmesi için ilgili kurumlarla görüşülmelidir.
- Nedim Bey'in vefatı durumunda ölüm belgesi ve defin işlemleri için Deniz Hanım'ın önceden bilgi sahibi olmaya ihtiyacı vardır. Bunun yanı sıra emeklilik maaşı, ölüm aylığı vb. yasal süreçlere ilişkin Deniz Hanım ve Ayşe Hanım bilgilendirilmelidir.
- Deniz Hanım ve Ayşe Hanım'ın yas desteği ihtiyacı bulunmaktadır. Deniz Hanım ve Ayşe Hanım'a yas desteği sağlanmalıdır.

Müdahale

Müdahale aşaması; planlama aşamasında belirlenen planın uygulandığı, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmeye çalışıldığı aşamadır (Sheafor ve Horejsi, 2012). Bu aşamada sosyal hizmet uzmanı duruma uygun sosyal hizmet yöntem ve tekniklerini kullanır. Müracaatçıların ihtiyaç ve sorunları çok boyutlu olduğu için müdahalede diğer mesleklerin profesyonelleri ile multidisipliner çalışma yürütmek gerekebilir (Tuncay ve Tekin, 2021).

Sosyal hizmet uzmanı Deniz Hanım ile işbirliği içerisinde belirlenen hedeflere ulaşılması için harekete geçmiştir. Sosyal hizmet uzmanının aracı, arabulucu, eğitici gibi çeşitli rolleri üstlenerek yürüttüğü müdahale süreci şu adımları içermiştir:

- Palyatif bakım ekibinin gerçekleştirdiği vaka toplantısında sosyal hizmet uzmanı, ailenin psikososyal ihtiyaç ve sorunlarına ilişkin tespitleri ve müdahale planı hakkında ekibe bilgi vermiştir. Nedim Bey'in eşinin bilgilenme ihtiyacından bahsederek sorumlu hekimin Ayşe Hanım'ı bilgilendirmesini rica etmiştir. Sonrasında Ayşe Hanım ile telefon yoluyla görüşme gerçekleştirmiş ve sorumlu hekimle de görüşmesi, böylece eşinin durumu hakkında gerçek bilgilere ulaşabilmesi noktasında aracı olmuştur. Nedim Bey'in iyileşme ihtimalinin olmadığı ve artık terminal dönemde olduğu haberini alan Ayşe Hanım'a yönelik yas desteği bir kez daha önem kazanmıştır.

- Sosyal hizmet uzmanı Efe ile ilk görüşmesini telefon görüşmesi yoluyla gerçekleştirmiştir. Planlı müdahale sürecinin ilk basamağında olması gerektiği gibi tanışma gerçekleştirmiş, bu sürecin dedesi, anneannesi, annesi ve kendisi için nasıl ilerleyebileceğine ilişkin bilgi vermiştir. Sosyal hizmet uzmanı Efe'ye dedesinin sağlık durumu hakkında bilgi vererek terminal dönemde olduğunu ve bu süreçte yakınlarının desteğine oldukça ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu nedenle dedesini ziyaret etmesi için Efe'yi hastaneye davet etmiştir. Efe hastaneye gelmeyi kabul etmiştir. Ayşe Hanım'a da destek olarak hastaneye birlikte gelmişler ve Nedim Bey ile vakit geçirmişlerdir. Sonraki süreçte de ara ara hastaneye gelerek Nedim Bey'i ziyaret etmişlerdir. Sosyal hizmet uzmanı Nedim Bey'in diğer sosyal destek kaynaklarını da sorgulamış ve huzurevinde kalan bir kız kardeşinin olduğu bilgisini Ayşe Hanım'dan edinmiştir. Huzurevinde görevli sosyal hizmet uzmanına ulaşarak durum hakkında bilgi vermiş, Nedim Bey'in kız kardeşinin ziyarete gelmesinin mümkün olup olmadığını sormuştur. Huzurevinde görevli sosyal hizmet uzmanı Nedim Bey'in kız kardeşinin de isteğiyle hastaneye ulaşımını sağlamıştır. Böylece Nedim Bey ve kız kardeşinin birbirlerine veda edebilmeleri sağlanmıştır.

- Sosyal hizmet uzmanı Efe ile düzenli görüşmeler yapmak istese de Efe bunu kabul etmemiştir. O nedenle sosyal hizmet uzmanı Efe'nin okulundaki rehber öğretmenle iletişime geçerek özellikle annesinin yanında olmadığı zorlu süreç hakkında bilgi vermiştir. Efe'nin danışmanlık ihtiyacının rehber öğretmen tarafından karşılanmasına rehber öğretmenle birlikte karar verilmiştir.

- Sosyal hizmet uzmanı, Ayşe Hanım'ın evde bakım ve temizlik hizmetinden yararlanabilmesi için ikamet ettikleri ilçe belediyesinin Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğüne ulaşmıştır. Ayşe Hanım'ın sağlık ve ekonomik durumu hakkında bilgi vererek hizmetten yararlanabilmesi için gerekli başvuru koşulları ve evrakları hakkında bilgi edinmiştir. Hizmete başvuru yapması için Deniz Hanım'ı kuruma yönlendirmiştir.

- Ekonomik destek ihtiyacı için sosyal hizmet uzmanı Deniz Hanım'ı ikamet ettikleri ilçede bulunan sosyal hizmet merkezine (SHM) yönlendirmiştir.

- Yas desteği, palyatif bakım kapsamında oldukça önemli psikososyal destek faaliyetlerinden biridir. Son dileklerin yerine getirilmesi, anı yaratmaya ilişkin çabalar, dini ritüellerin yerine getirilmesine yardım gibi faaliyetler yas desteği çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Nedim Bey'in bu süreçteki isteği; eşi, kızı ve torunu ile vakit geçirmek olmuştur. Belirli zamanlarda Ayşe Hanım ve Efe'nin hastaneye gelmeleri sağlanarak ailenin birlikte vakit geçirmelerine olanak tanınmıştır. Sosyal hizmet uzmanı anı yaratma amacıyla Nedim Bey'in el izinin ve altında sevdiği bir şiirin olduğu çerçeveyi hazırlayarak Deniz Hanım'a iletmiştir. Deniz Hanım bunun karşısında çok mutlu olmuştur. Süreç içerisinde Deniz Hanım ile yüz yüze, Ayşe Hanım ile telefonda gerçekleştirilen görüşmelerle duygu paylaşımının yapılması sağlanmıştır. Bu aşamada, palyatif bakım ekibi psikoloğu ile sürekli iletişimde bulunularak görüş alışverişi yapılmıştır.

- Nedim Bey'in vefatı öncesinde Deniz Hanım prosedürlere ilişkin bilgilendirilmiştir. Bunu yapmak, Deniz Hanım'ın sürece hazırlıklı olmasını sağlamasının yanı sıra kaygısını az da olsa azaltmıştır. İlerleyen günlerde Nedim Bey vefat etmiştir. Sosyal hizmet uzmanı, Deniz Hanım'a rehberlik ederek hastaneden ölüm belgesi edinmesini sağlamış, ardından resmi ölüm kaydı için ikamet ettikleri ilçenin nüfus müdürlüğüne yönlendirmiştir. Defin işlemleri için ise ikamet ettikleri belediyeye yönlendirmiştir. Resmi prosedürlerin tamamlanmasının ardından sosyal hizmet uzmanı cenaze nakil sürecini koordine etmiş, belediyenin cenaze nakil hizmeti aracılığıyla aile hastaneden ayrılmıştır.

Son Değerlendirme

Son değerlendirme aşamasında, sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı tarafından belirlenen ve üzerinde çalışılan hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığı, ulaşılmadıysa neden ulaşılmadığı ve eksik kalan yönler üzerine bir değerlendirme yapılır. Yani, belirlenen hedeflere ulaşma derecesinin tespit edilmesini içerir (Langer ve Lietz, 2021). Aynı zamanda müdahalenin nihai hedefi olan müracaatçı sisteminin sosyal işlevselliğinin göstergeleri değerlendirilir (Tuncay ve Tekin, 2021).

Palyatif bakım kapsamında sosyal hizmet müdahalesi, özellikle hasta yakınlarının geleceğine dönük gerçekleştirildiği için planlama aşamasında belirlenen bütün hedeflere hastanede yatış süresi içerisinde ulaşılması mümkün olmayabilir. Dolayısıyla bunun devam eden bir süreç olduğu ve bu noktada izleme çalışmasının gerekliliği unutulmamalıdır. İlgili vakada sosyal hizmet uzmanı, belirlenen hedeflere ulaşıldığı yönünde değerlendirmesini yapmıştır. Bununla birlikte, bazı hedeflerin Ayşe Hanım, Deniz Hanım ve Efe'nin hastane süreci sonrasındaki yaşamlarına etkisini izleme çalışması ile takip etmeye karar vermiştir.

Sonlandırma

Uygulama amaçlarına ulaşılmış ise müdahale sonlandırılır (Tuncay ve Tekin, 2021). Bu, sosyal hizmet uzmanı ve müracaatçı arasındaki profesyonel ilişkinin sona ermesini ifade eder (Langer ve Lietz, 2021). Hastane ortamında müracaatçı ile sosyal hizmet müdahalesi, taburculuk veya vefat durumlarında sonlandırılır. Öte yandan müdahale sonrası izleme çalışmaları yürütülerek süreç tam anlamıyla tamamlanmış olur. Nedim Bey'in vefatının ardından ailenin hastaneden ayrılması ile müdahale sosyal hizmet uzmanı tarafından sonlandırılmıştır.

Yeniden Değerlendirme/İzleme

Müdahale sonrası müracaatçıların psikososyal işlevsellik düzeyleri ve içinde bulundukları durum değişen sosyal koşullar çerçevesinde izlenir, gözden geçirilir. Bu, bir bakıma yeniden değerlendirmedir. (Tuncay ve Tekin, 2021)

Nedim Bey'in vefatının üzerinden bir süre geçtikten sonra sosyal hizmet uzmanı izleme çalışması yapmak üzere Deniz Hanım ile iletişime geçmiştir. Deniz Hanım'ın da isteğiyle evlerine ziyarette bulunmuştur. Ev ziyaretinde sosyal hizmet uzmanının edindiği bilgiler ve gözlemler şunlardır:

- Ayşe Hanım, palyatif bakım süreci boyunca Deniz Hanım'ın yokluğunda ihtiyaç duyduğu evde bakım ve evde temizlik hizmetlerinden yararlanabilmiştir. Bu hizmetlerden yararlanması bağımsız bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi adına önemli olmuştur. Eve dönmesinin ardından Deniz Hanım tekrar annesinin bakım sorumluluğunu almıştır.
- Nedim Bey'in vefatının ardından eşi ve kızına ölüm aylığı bağlanmıştır. Aynı zamanda Deniz Hanım'ın ekonomik destek için sosyal hizmet merkezine başvuru yapması üzerine Efe için sosyal ekonomik destek (SED) hizmeti sağlanmıştır.
- Sosyal hizmet uzmanı Efe'nin durumu için okuldaki rehber öğretmeni ile tekrar iletişime geçmiştir. Rehber öğretmeni Efe ile sınava yönelik bir planlama yaptıklarını, gerçekleştirdikleri düzenli görüşmeler ile süreci yakından takip ettiğini iletmiştir.
- Aile üyelerinin sosyal işlevselliği artmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Palyatif bakım, hem hastaların hem de hasta yakınlarının süreçte ortaya çıkan gereksinimlerini bütüncül bir yaklaşımla ele alan özel bir bakım sistemidir. Bu sistemin parçalarından biri de psikososyal destek hizmetleri ve bu hizmetler özelinde sosyal hizmet müdahalesidir. Ekip üyelerinden biri olan sosyal hizmet uzmanları, palyatif bakım kapsamında gerçekleştirdikleri sosyal hizmet müdahalesi ile palyatif bakımda "bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması" amacına katkıda bulunurlar.

Bir sosyal hizmet uzmanı olarak palyatif bakım kapsamında çalışmak hem hastanın hem de hasta yakınlarının psikososyal ihtiyaç ve sorunlarının ele alınmasını gerektirir. Vaka örneğinde sosyal hizmet uzmanı, terminal dönemde olan Nedim Bey'in duygusal ihtiyaçlarına odaklanarak son dileklerini yerine getirme yönünde çalışmalar yapmıştır. Bunu gerçekleştirmek, ölmek üzere olan bireyin onurlu ölüm hakkının korunmasının da bir gereğidir. Bununla birlikte, sosyal hizmet uzmanı Nedim Bey'in yakınları ile aracı, arabulucu, danışman rollerini yerine getirerek ekonomik durum, bakım, eğitim, psikolojik sağlık, yas süreci konularına ilişkin gerçekleştirdiği çalışmalarla hem palyatif bakım sürecinde hem de sonrasında yaşam kalitelerinin artmasına katkıda bulunmuştur. Bütün bu faaliyetler ise planlı sosyal hizmet müdahalesi ile daha yapılandırılmış bir sürece dönüşmüştür. Bu vaka örneği, palyatif bakımda sosyal hizmet mesleğinin ve sosyal hizmet uzmanlarının varlığının önemini ortaya koymaktadır. Öte yandan ülkemizde sosyal hizmet uzmanlarının palyatif bakım kapsamında genellikle konsültasyon yoluyla çalıştığı bilinmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının palyatif bakım ekibinin daimi ve tam zamanlı üyeleri olarak istihdam edilmeleri, palyatif bakımın psikososyal bileşeninin bir gereği olarak zaruri görünmektedir.

Kaynaklar

Center to Advance Palliative Care, 2020. What is Palliative Care? Erişim adresi: https://www.capc.org/about/palliative-care/; Erişim tarihi: 08.10.2025.

Kangalgil Balta G., Bekiroğlu S., 2021. Palyatif bakım merkezleri kapsamında verilen psikososyal destek hizmetleri: sosyal hizmet uzmanları ve psikologların gözünden nitel bir değerlendirme. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, 17: 130-154.

Karakaya C., 2020. Palyatif Bakım Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görevleri, Hedefleri ve Becerileri. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 4(2): 38-49.

Kramer B. J., 2013. Social Workers' Roles in Addressing the Complex End-Of-Life Care Needs of Elders with Advanced Chronic Disease. Journal of Social Work in End-Of-Life & Palliative Care, 9(4): 308–330.

Langer C. L., Lietz C. A., 2021. Genelci Sosyal Çalışma Kuram ve Uygulama. (Çev. Ed.: A. Karatay), Nika Yayınevi, Ankara.

Macleod R., 2008. Setting the context: what do we mean by psychosocial care in palliative care?. (Ed.: M. Lloyd-Williams), Psychosocial issues in palliative care, Oxford University Press, New York.

Rubin R., 2015. Improving the quality of life at the end of life. Jama, 313: 2110-2.

Sheafor B. W., Horejsi C. J., 2012. Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler. (Çev.: A. Bilgen ve diğer.), Nika Yayınevi, Ankara.

T.C. Sağlık Bakanlığı, 2015. Palyatif Bakım Hizmetlerinin Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Yönerge. Erişim adresi: https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/Eklenti/2817/0/palyatif-bakim-hizmetleri-yonergesipdf.pdf; Erişim tarihi: 08.10.2025.

Thompson N., 2013. Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. (Çev.: B. Yıldırım ve diğer.), Dipnot Yayınları, Ankara.

Tuncay T. 2013. Yaşam Sonu Bakımda Sosyal Hizmet Uzmanının Rolleri. Toplum Ve Sosyal Hizmet, 24(2): 145-154.

Tuncay T., Tekin H. H., 2021. Sosyal hizmet mesleğinin ABC'si. Nika Yayınevi, Ankara.

World Health Organization, 2020. Palliative Care. Erişim adresi: https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/palliative-care; Erişim tarihi: 08.10.2025.

Yaşlılarda Besin Güvencesizliği Üzerinde Yalnızlığın ve Sosyal İzolasyonun Rolü

Yasemin Tuğba Öğünç[1*], Zülal Kökel[2]

[1]Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, 34660, İstanbul, Türkiye, yasemin.ogunc@sbu.edu.tr

[2] Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 34660, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Beslenme ile fiziksel ve sosyal iyilik hali arasındaki ilişki uzun zamandır bilinmektedir. Ancak hala küresel çapta birçok insan besleyici, güvenli ve yeterli besine erişimde zorlanmaktadır. Yaşlılar, toplumun besin güvencesizliği bakımından

kırılgan gruplarından biridir. Nitekim, besin güvencesizliğinin yaşlılıkta yetersiz beslenme riskini arttırdığı ve besin güvencesizliği yaşayan yaşlıların yaşamayanlara göre yetersiz beslenme açısından daha yüksek risk altında olduğu bildirilmiştir. Yaşlılıkta besin güvencesizliği ile ilişkili faktörlere bakıldığında sosyoekonomik durum, sağlık kısıtlamaları, çevresel faktörlerin yanı sıra bu araştırmanın konusu olan yalnızlığın ve sosyal izolasyonun da yer aldığı görülmektedir. Yalnızlık ve sosyal izolasyonla birlikte yaşlılarda yetersiz beslenme riski artmaktadır. Özellikle sık sık yalnız yemek yiyen, eş veya sosyal çevresinin kaybı sonrası yemek hazırlamada motivasyon eksikliği yaşayan, besine erişimde zorluk çeken yaşlıların sosyal katılımı yüksek yaşam süren yaşlılara göre daha az çeşitlilikte beslendikleri ve daha yüksek besin güvencesizliğine sahip oldukları belirtilmektedir. Besin güvencesizliği ile birlikte hem yalnızlığın hem sosyal izolasyonun yaşlıların iyilik hali üzerinde etkisi olmaktadır. Yaşlılık dönemine özgü özellikler ve yaşlılıkta besin güvencesizliğinin çok yönlü yapısı göz önünde bulundurularak çözüm önerilerinin de çok boyutlu olması ve bu popülasyonun ihtiyaçları ekseninde şekillendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sosyal yardımların ve desteklerin artması ve çeşitlenmesi, özellikle besin desteğine yönelik çalışmaların yapılması, yaşlılara pratik destekler sunulması, hizmet ve destek sunumunda sosyal inovasyon uygulamalarına yer verilmesi, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi, çeşitli kurumlar ve uzmanlık alanları arasında iş birliği yapılması gibi hem mikro hem makro boyutta kapsamlı müdahaleler önerilmektedir. Bu çalışma kapsamında yaşlılarda yalnızlığın ve sosyal izolasyonun besin güvencesizliği ile ilişkisinin doküman analizi tekniği ile güncel literatür ışığında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Besin Güvencesizliği, Yaşlilik, Sosyal İzolasyon, Yalnizlik

The Role of Loneliness and Social Isolation in Food Insecurity Among Older Adults

Abstract

Yasemin Tuğba Öğünç[1*], Zülal Kökel[2]

[1]Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, 34660, İstanbul, Türkiye, yasemin.ogunc@sbu.edu.tr

[2] Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 34660, İstanbul, Türkiye

The relationship between nutrition and physical and social well-being has long been recognized. However, many people globally still struggle to access nutritious, safe, and sufficient food. Older adults are one of the most vulnerable groups in society due to food insecurity. Indeed, food insecurity has been reported to increase the risk of malnutrition in older age, and those experiencing food insecurity are at a higher risk of malnutrition than those without. Factors associated with food insecurity in older age include socioeconomic status, health restrictions and environmental factors as well as loneliness and social isolation, which are the subjects of this study. Loneliness and social isolation increase the risk of malnutrition in older adults. Elderly individuals who frequently eat alone, experience a lack of motivation to prepare meals after the loss of a spouse or social circle, and experience difficulties accessing food are reported to consume less diverse diets and experience higher levels of food insecurity than those with high social participation. Along with food insecurity, loneliness and social isolation impact the well-being of older adults. Considering the specific characteristics of aging and the multifaceted nature of food insecurity in older age, solution proposals should be multidimensional and tailored to the needs of this population. Comprehensive interventions at both the micro and macro levels are recommended, such as increasing and diversifying social assistance and support, conducting studies specifically focused on nutritional support, providing practical support to older adults, incorporating social innovation practices in service and support delivery, strengthening social support networks and fostering collaboration among various institutions and areas of expertise. This study aims to evaluate the relationship between loneliness and social isolation in older adults and food insecurity using document analysis, drawing on current literature.

Keywords: Food Insecurıty, Older Adults, Lonelıness, Socıal Isolatıon

GİRİŞ

Beslenmenin hem fiziksel hem sosyal iyilik hali üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir (Tulchinsky & Varaviko, 2020). Günümüzde milyarlarca insanın besleyici, güvenli ve yeterli besine erişimi bulunmamakta ve bu durum Birleşmiş Milletler'in 2030 yılına kadar küresel beslenme hedeflerinden biri olan "açlık ve besin güvencesizliğini sona erdirme"ye yönelik ilerleme eğiliminden henüz uzak olunduğunu göstermektedir (UNICEF, 2024).

Besin güvencesizliği, besinsel açıdan yeterli ve güvenli besinlerin sınırlı veya belirsiz bulunabilirliği ya da bu besinleri sosyal açıdan kabul edilebilir yollarla edinme olanağının sınırlı veya belirsiz olması olarak tanımlanmaktadır (United States Department of Agriculture, 2025). Besin güvencesizliği ve sağlık arasındaki ilişki bir halk sağlığı sorunu olarak dikkat çekmektedir. Özellikle besin güvencesizliği yaşayan bireylerin kronik rahatsızlıklara sahip olma olasılığı daha yüksektir. Bu durum da daha fazla sağlık hizmeti ihtiyacına, daha yüksek sağlık hizmeti maliyetlerine ve daha büyük mali yüke yol açabilmektedir (Park vd., 2024). Besin güvencesizliği, sosyal izolasyon ve yalnızlıkla ilişkilendirilebilir ve bu durum, besin güvencesizliği yaşayan bireylerin uygun sağlık hizmetlerine ve kaynaklarına erişimde karşılaştıkları zorlukları daha da artırarak sağlık eşitliğini kötüleştirebilir (Park ve Berkowitz, 2024).

Bu çalışma kapsamında ele alınan yaşlı popülasyon da besin güvencesizliği yaşayan ve bununla ilgili çeştili sorunlarla karşı karşıya kalan gruplardan biridir. Yaşlı bireylerin sağlığını ve refahını olumsuz etkileyen (Gianfredi vd., 2025) besin güvencesizliğinin nedenlerine bakıldığında bir çok faktörün yanında sosyal izolasyonun (Arslan, 2023; Delerue Matos vd. 2021; Lee and Frangillo, 2001) ve yalnızlığın (Burris vd. 2019; Gonyea vd. 2022; Ramic vd. 2011) yer aldığı görülmektedir.

YÖNTEM

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada, veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tekniğinden istifade edilmiştir. Nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden biri olan ve bu araştırmada kullanılan doküman analizi *"(...) çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi*" (Sak vd., 2021) olarak tanımlanabilir. Doküman analizi hem basılı hem elektronik ortamdaki materyalleri incelemek suretiyle yapılabilen bir veri toplama yöntemidir (Bowen, 2009).

İlgili anahtar kelimelerin kullanılarak Web of Science ve Pubmed (Medline) ve Science Direct akademik tarama araçlarında aranması sonucu Türkçe veya İngilizce dillerinde yazılmış araştırma makaleleri, sistematik derleme ve meta analiz çalışmaları dahil edilmiştir. Türkçe veya İngilizce dışında bir dille yazılmış makaleler çalışma kapsamında değerlendirmeye alınmamıştır.

Literatürdeki çalışmalarda besin güvencesizliğini ölçmek için genellikle Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı (USDA) 10 maddelik "Yetişkin Besin Güvencesizliği Ölçeği", 6 maddelik "Hane Halkı Besin Güvencesizliği-Kısa Form" (United States Department of Agriculture, 2025) ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu tarafından geliştirilen "Besin Güvencesizliği Deneyim Ölçeği" (FAO, 2015); yalnızlığı ölçmek için genellikle "Revize edilmiş UCLA Yalnızlık Ölçeği" ve "De Jong Gierveld Yalnızlık Ölçeği"; sosyal izolasyonun ölçülmesi için ise genellikle "Lubben Sosyal Ağ Ölçeği" ve "Berkman-Syme Sosyal Ağ Endeksi" kullanılmaktadır (National Academies of Sciences, 2020).

YAŞLILARDA BESİN GÜVENCESİZLİĞİ

Dünya nüfusunun giderek yaşlanmakta, küresel çapta 60 yaş üzeri insan sayısının 2019 yılında 1 milyar iken, 2050 yılında bu sayının 2,1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir (World Health Organization). Yaşlılar, toplumda besin güvencesizliği yaşayan hassas gruplardan biridir (Arslan, 2023). Besin güvencesizliğinin yaşlılıkta yetersiz beslenme riskini arttırdığı ve besin güvencesizliği yaşayan yaşlıların yaşamayanlara göre yetersiz beslenme açısından yaklaşık beş kat daha fazla risk altında olduğu bildirilmiştir (Zeifoddini vd., 2024). Demografik olarak yaşlı popülasyonundaki artış besin güvencesizliği de dahil olmak üzere yaşlıların sağlığını ve refahını olumsuz etkileyen durumların önlenmesine yönelik müdahalelere ihtiyacı artırmaktadır (Aday vd., 2023).

Türkiye'de yapılan çok merkezli bir çalışmada yaşlılar arasında besin güvencesizliği görülme sıklığının yaklaşık %30 olduğu gösterilmiştir (Tari Selcuk vd., 2023). Yaşlılarda besin güvencesizliğinin nedenlerine bakıldığında birden çok faktörün etki ettiği belirtilmektedir (Aday vd. 2023; Arslan, 2023). Bu faktörler, bazen bireysel bazen çevresel bazen ekonomik bazen bedensel veya ruhsal sağlıkla ilişkili faktörler olabilmektedir (Arslan, 2023; Burris vd. 2019). Nitekim, ekonomik durumun, sağlık durumunun, erişebilirliğin (Aday vd. 2023; Arslan, 2023), beslenme eğitiminin, yerel ve çevresel faktörlerin (Arslan, 2023) yanı sıra bu çalışma kapsamında ele alınan sosyal izolasyonun (Arslan, 2023; Delerue Matos vd. 2021; Lee and Frangillo, 2001) ve yalnızlığın (Burris vd. 2019; Gonyea vd. 2022; Ramic vd. 2011) yaşlılarda besin güvencesizliğini etkilediği ifade edilmektedir.

YAŞLILARDA SOSYAL İZOLASYON VE YALNIZLIK

Yalnızlık ve sosyal izolasyon birbirinden farklı ancak birbiriyle ilişkili kavramlardır. Yalnızlık sosyal olarak bağlantısız hissetmenin öznel algısı olarak tanımlanırken sosyal izolasyon ise sosyal etkileşimlerin nesnel olarak eksikliği olarak tanımlanır (Hong vd., 2023). Yalnızlık ve sosyal izolasyon birbirinden bağımsız koşullar altında gerçekleşebilir. Bireyler, sık sık sosyal etkileşimde bulunsalar bile yalnızlık hissi yaşayabilirken, sık sık sosyal etkileşimde bulunmayanlar kendilerini yalnız hissetmeyebilir (Su vd., 2023). Her iki kavram da yaşlılık döneminde sağlığın sosyal belirleyicilerindendir

(Mandıracıoğlu, 2016) ve yaşlı yetişkinlerin genç yetişkinlere göre yalnızlığa ve sosyal izolasyona karşı daha savunmasız oldukları bildirilmektedir (Taylor vd., 2023). Aile veya arkadaş kaybı, kronik hastalıklar ve duyusal bozukluklar gibi sosyal izolasyona veya yalnızlığa neden olabilecek veya bunları şiddetlendirebilecek birçok risk faktörünü yaşama olasılığı daha yüksek olan yaşlı yetişkinler arasında görülen sosyal izolasyon ve yalnızlık dikkate alınması gereken toplum sağlığı sorunlarındandır (National Academies of Sciences, 2020).

Dünya genelinde, yalnızlık yaşayan yaşlı yetişkinlerin oranı %25 ila %62 arasında değişmektedir. Bu oran, 70 yaşından itibaren, sağlık durumunun kötüleşmesi ve yaşlanmayla birlikte gelen arkadaş ve eş kaybı nedeniyle daha belirgin bir şekilde artmaktadır (Allen-Perkins vd., 2024). Yakın zamanda yapılan bir sistematik derleme ve meta analiz çalışmasında küresel çapta toplumda yaşayan yaşlı yetişkinler arasında sosyal izolasyonun yaygınlığının %11-43 arasında değiştiği bildirilmiştir (Wen vd., 2023). Sosyal izolasyon için temel risk faktörleri arasında ileri yaş, düşük eğitim, kötü sağlık durumu ve sosyal destek eksikliği yer almaktadır (Wang vd., 2024).

YAŞLILARDA BESİN GÜVENCESİZLİĞİ ÜZERİNDE YALNIZLIĞIN VE SOSYAL İZOLASYONUN ROLÜ

Yaşlılarda sosyal ve psikolojik risk faktörlerinin besin güvencesizliği üzerine etkilerini araştıran çalışmalar kısıtlı olmakla birlikte yalnızlık, sosyal izolasyon ve diğer sosyal durumların yaşlıların sağlık ve beslenme durumu üzerinde çok yönlü etkilere sahip olduğu bildirilmiştir (Ganhão-Arranhado vd., 2018). Bu yaş grubunda tek başına yemek yemek istememe, yemek hazırlayamama ve yiyecek satın alma ve yemek hazırlama konusunda yardım eksikliği yaşama, depresyon, üzüntü ve yalnızlık gibi faktörlerin yanında marketlerin konumu, toplu taşımanın bulunabilirliği gibi ulaşım ve erişebilirlik ile ilişkili faktörler, finansal kısıtlamalar ve coğrafi izolasyon beslenme durumunu etkileyebilmektedir (Gajda ve Jeżewska-Zychowicz, 2023). Özellikle sık sık yalnız yemek yiyen yaşlıların, sosyal olarak entegre bir yaşam tarzına sahip olanlara göre genellikle daha düşük besin alımına sahip olduğu, eşlerinden boşanmış veya eşini kaybeden yaşlıların ise düzenli yemek yeme sıklığının daha düşük olduğu bildirilmiştir. Yetersiz besin alımı ve azalan sosyal destek seviyeleri olumsuz genel sağlık durumu için risk olarak görülmektedir (Aday vd., 2023). Nitekim, Burris ve arkadaşları tarafından Amerika'da yaşlı yetişkinlerle yapılan bir çalışmada yalnızlık ve sosyal destek eksikliğinin besin güvencesizliği ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur (Burris vd., 2019). Bosna Hersek'te tek başına yaşayan yaşlı bireyler ile aile ortamında yaşayan yaşlı bireyler arasında beslenme durumlarındaki farkları belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada ise yalnız yaşayan yaşlı bireylerin günlük öğün sayısının, günlük protein, meyve ve sebze alımının aile ortamında yaşayanlara göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Yalnız yaşayanların yetersiz beslenme açısından daha riskli olduğu, iştahsızlık çeken ve beslenme sorunları olduğunu beyan eden hasta sayısının anlamlı olarak yalnız yaşayanlarda diğer gruba göre fazla olduğu çalışmada ortaya konan diğer sonuçlar olarak görülmektedir (Ramic vd., 2011). Gonyea ve arkadaşları tarafından Amerika'da yapılan bir çalışmada ise kentsel sübvansiyonlu konutlarda yaşayan yaşlılarda besin güvencesizliği ve yalnızlık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Burada özellikle marjinalleşmiş bölgelerde yaşayan ve yeterince hizmet alamayan yaşlı gruba odaklanılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarında besin güvencesizliği, yalnızlık, kötü sağlık ve besine erişim zorluklarının birbiriyle ilişkili veya iç içe geçmiş olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan regresyon analizi sonucunda çalışma grubu üzerinde yalnızlığın besin güvencesizliği yaşama olasılığını artırdığı bulunmuştur (Gonyea vd., 2022).

Yaşlılarda besin güvencesizliği ve sosyal izolasyonun malnütrisyon ve yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin ele alındığı sistematik bir derlemede ise sosyal izolasyon ve besin güvencesizliğinin depresyon, diyabet, bilişsel gerileme ve yaşam kalitesinde azalma ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Sen vd., 2025). İngiltere'de sosyal izole yaşlıların sağlıklı yaşam için gerekli mikrobesin ögelerini diyetle önerilen düzeyin altında aldıkları ve bu durumun yaş ile ilişkili sağlık problemlerini kötüleştirebileceği vurgulanmıştır. Çalışmada ayrıca yalnızlığın diyetle mikrobesin ögesi alımı üzerine böyle bir etkisi bulunmadığı bildirilmiştir (Steptoe vd., 2024). Çeşitli Avrupa ülkelerinden 50 yaş ve üzeri orta yaşlı ve yaşlı yetişkinler arasında sosyal izolasyon, fiziksel hareketsizlik ve yetersiz beslenme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada analiz edilen ülkelerin çoğunda, yüksek düzeyde sosyal izolasyona sahip bireylerin, düşük/orta düzeyde izole olanlara kıyasla günlük olarak daha az meyve veya sebze tüketme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca analiz edilen ülkeler arasında, 14 Avrupa ülkesinde (Avusturya, Almanya, İsveç, İtalya, Fransa, Danimarka, Yunanistan, İsviçre, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Lüksemburg, Slovenya, Estonya ve Hırvatistan) yüksek düzeyde sosyal izolasyonun yetersiz beslenme riskini arttırdığı görülmüştür (Delerue Matos vd., 2021).

Besin güvencesizliğinin sosyal izolasyon üzerindeki etkisini aracı değişkenler ile birlikte değerlendiren bir çalışmada ise daha yüksek besin güvencesizliğinin kadınlarda ve 50-64 yaş arasındaki bireylerde daha yüksek sosyal izolasyon görülme sıklığı ile ilişki olduğu ve besin güvencesizliğinin depresif semptomlar, anksiyete ve uyku problemleri aracılığıyla sosyal izolasyon üzerinde anlamlı dolaylı bir etkisi bulunduğu bildirilmiştir (Gyasi vd., 2024).

Tüm bunlara ek olarak, bireylere hem sosyal izolasyon ve yalnızlıklarını gidermede hem de besine erişimlerini sağlamada destek olmayı hedefleyen toplumsal düzeyde müdahale programları da bulunmaktadır (Gianfredi vd., 2025). Toplum bahçeleri, toplum mutfakları, toplu yemek programları veya yemek dağıtım programları bunlara örnek olarak verilebilir (Sen vd., 2025). Nitekim, bireylere hem sosyal destek ağı sağlayan hem de besin erişimi sağlayan Amerika'daki "Sağlıklı Yemek Programı"' kapsamında sunulan destek ve hizmetlerin sonuçlarını da Diallo ve arkadaşları değerlendirmişlerdir. Bu program kapsamında düşük gelirli yaşlılara sağlıklı yemek sağlanmasının yanı sıra yaşlılara sağlık taramaları yapılması, yemek pişirme dersleri verilmesi, taze sebze ve meyveye erişimleri için kurulan mobil pazarlara katılımlarının teşvik edilmesi söz konusu olmaktadır. Araştırma sonucunda da bu programın sosyal izolasyonu azaltarak besin güvencesizliğini iyileştirdiği gösterilmiştir (Diallo vd., 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nüfusun gittikçe yaşlandığı ve yaşlılık döneminin kendine özgü problemleri olduğu bilinmektedir. Bu sorun alanları arasında bu çalışma kapsamında ele alınan besin güvencesizliği üzerinde yalnızlık ve sosyal izolasyonun rolü ile ilgili kanıtlar bulunmakla birlikte daha fazla nitel ve nicel araştırmalara, boylamsal çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bu çalışma kapsamında ele alınan yaşlıların ve besin güvencesizliği yaşama riski olan tüm bireylerin tarama programları ile tespit edilmesinin (Wham ve Bowden, 2011), gerekli yardım ve desteklerin sunulmasının, konuyla ilgili sosyal politikaların geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir (Burris vd., 2019; Gianfredi vd., 2025; Lee ve Frongillo Jr, 2001). Yardım ve hizmetleri sunarken birçok faktör ile birlikte sosyal izolasyonun ve yalnızlığın besin güvencesizliği üzerindeki etkisinin de göz önünde bulundurulması ve bunlara yönelik müdahalelerin planlanması önerilmektedir (Burris vd., 2019). Bu noktada ilk akla gelen bireylere sosyal destek sağlanmasıdır. Yaşlılara hem profesyoneller tarafından hem de kendi sosyal çevreleri tarafından sosyal destek sağlanması, onların sosyal destek ağlarını güçlendirmelerinin teşvik edilmesi ve sosyalleşebilecekleri ortamların desteklenmesi izolasyon ve yalnızlığın etkisini gidermede önemli görülmektedir (Keller vd., 2007). Ayrıca kişilerin ihtiyaçlarına göre besinlerle ve yemekle ilgili bilgi ve beceri sağlanmasının, pratik desteklerin sunulmasının da besin güvencesizliği konusunda yaşanan sorunları çözmede etkili olabileceği düşünülmektedir (Wham ve Bowden, 2011). Bu yardım ve destekleri planlarken ve sunarken multidisipliner ekipler oluşturulmasının (Burris vd., 2019), gerontolog, sosyal çalışmacı, beslenme uzmanı/diyetisyen vb. sağlık profesyonellerinden destek alınmasının daha kapsamlı fayda sağlayacağı düşünülmektedir (Keller vd., 2007). Ayrıca sosyal inovasyon uygulamalarına yer verilmesinin sürdürülebilir ve yenilikçi çözümler için ön plana çıktığı bilinmektedir (Sharkey, 2003). Bu konuda da özellikle teknoloji tabanlı çözümler de geliştirilebilir (Arslan, 2023). Sonuç olarak hem mikro hem makro boyutta ele alınarak çok boyutlu bu soruna karşı çok boyutlu çözümler sunulması beklenmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Yazar Katkıları

Çalışmanın tasarımı: YTÖ, ZK.; Literatür taranması: YTÖ, ZK.; Taslak tam metnin oluşturulması: YTÖ, ZK.; Eleştirel gözden geçirme: YTÖ, ZK.

Referanslar

Aday RH, Wallace JB, Jones SC, Pogacsnik AR, Leifker KF, Kibe-Pea EW, 2023. Understanding the Experiences of Food Insecurity in Older Adult Households. Journal of Gerontological Social Work, 66 (2): 239-262.

Allen-Perkins D, Rivero Jiménez B, López-Lago Ortiz L, Conde Caballero D, Mariano Juárez L, 2024. The Impact of Loneliness and Social Isolation on Dietary Choices and Practices among Older Adults: A Systematic Review of Qualitative and Mixed-Methods Research. Journal of Population Ageing, 1-35.

Arslan S, 2023. Yaşlılarda Besin Güvencesizliği. Besin Güvencesizliği ve Sağlık (Editorler: Kevser Tarı Selçuk, Sedat Arslan), Eğitim Yayınevi, 175-185, İstanbul.

Burris M, Kihlstrom L, Arce KS, Prendergast K, Dobbins J, McGrath E, Renda A, Shannon E, Cordier T, Song Y, 2029. Food insecurity, loneliness, and social support among older adults. Journal of Hunger & Environmental Nutrition, 16 (1): 29-44.

Bowen GA, 2009. Document Analysis As A Qualitative Research Method. Qualitative Research Journal, 9(2), 27-40.

Delerue Matos A, Barbosa F, Cunha C, Voss G, Correia F, 2021. Social isolation, physical inactivity and inadequate diet among European middle-aged and older adults. BMC Public Health, 21 (1): 924.

Diallo AF, Falls K, Hicks K, McQueen Gibson E, Obaid R, Slattum P, Zanjani F, Price E, Parsons P, 2020. The Healthy Meal Program: A food insecurity screening and referral program for urban dwelling older adults. Public Health Nursing, 37 (5): 671-676.

Food and Agriculture Organizatıon of the United Nations, 2015. The State of Food Insecurity in the World, FAO publications, Rome. Access address: https://www.fao.org/in-action/voices-of-the-hungry/fies/en/; Date of Access: 19/10/2025.

Gajda R, Jeżewska-Zychowicz M, 2023. Relationship between Food Insecurity and Nutritional Risk among Older Adults in Poland—A Preliminary Study. Nutrients, 15 (14): 3232.

Ganhão-Arranhado S, Paúl C, Ramalho R, Pereira P, 2018. Food insecurity, weight and nutritional status among older adults attending senior centres in Lisbon. Archives of Gerontology and Geriatrics, 78: 81-88.

Gianfredi V, Nucci D, Lattanzio R, Piccinelli S, Cicconi G, Farfan SJS, Berti A, D'Amico M, Sabatelli N, Guzzardi F, Bronzini L, Pregliasco FE, Maggi S, Veronese N, Soysal P, 2025. Food insecurity and body mass index among older people: A systematic review and meta-analysis. Archives of Gerontology and Geriatrics, 128: 105606.

Gonyea JG, O'Donnell AE, Curley A, Trieu V, 2022. Food insecurity and loneliness amongst older urban subsidised housing residents: The importance of social connectedness. Health & Social Care in the Community, 30 (6): e5959-e5967.

Gundersen C, Ziliak JP, 2015. Food Insecurity And Health Outcomes. Health Aff (Millwood), 34 (11): 1830-1839.

Gyasi RM, Phillips DR, Aikins E, Peltzer K, Accam BT, Frempong F, Dwumah P, Koomson-Yalley ENM, Asiedu HB, Abass K, 2024. Later Life Food Insecurity and Social Isolation in Ghana: The Importance of Psychological Factors. International journal of geriatric psychiatry, 39 (8): e6134.

Hong JH, Nakamura JS, Berkman LF, Chen FS, Shiba K, Chen Y, Kim ES, VanderWeele TJ, 2023. Are loneliness and social isolation equal threats to health and well-being? An outcome-wide longitudinal approach. SSM - Population Health, 23: 101459.

Keller HH, Dwyer JJ, Edwards V, Senson C, Gayle Edward H, 2007. Food security in older adults: community service provider perceptions of their roles. *Can J Aging*, 26 (4): 317-328.

Lee JS, Frongillo Jr EA, 2001. Nutritional and health consequences are associated with food insecurity among US elderly persons. The Journal of Nutrition, 131 (5): 1503-1509.

Mandıracıoğlu A, 2016. Yaşlı sağlığının sosyal belirleyicileri. Ege Tıp Dergisi, 55.

Park S, Berkowitz SA, 2024. Social Isolation, Loneliness, and Quality of Life Among Food-Insecure Adults. American Journal of Preventive Medicine, 67 (1): 120-123.

Park S, Chen J, Bustamante AV, 2024. Adverse Consequences of Food Insecurity Among U.S. Adults Beyond Health Outcomes. American Journal of Preventive Medicine, 66 (1): 146-153.

Ramic E, Pranjic N, Batic-Mujanovic O, Karic E, Alibasic E, Alic A, 2011. The effect of loneliness on malnutrition in elderly population. Medicinski arhiv, 65 (2): 92-95.

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine, 2020. Social Isolation and Loneliness in Older Adults: Opportunities for the Health Care System. National Academies Press, Washington DC, USA.

Sak R, Şahin Sak İT, Öneren Şendil Ç & Nas E, 2021. Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4(1), 227-250. http://doi.org/10.33400/kuje.843306.

Sen K, Kruse CS, Mileski M, Ramamonjiarivelo Z, 2025. Interventions to reduce social isolation and food insecurity in older adults: a systematic review. Frontiers in Nutrition, 12.

Sharkey JR, 2003. Risk and presence of food insufficiency are associated with low nutrient intakes and multimorbidity among homebound older women who receive home-delivered meals. The Journal of Nutrition, 133 (11): 3485-3491.

Steptoe A, Fong HL, Lassale C, 2024. Social isolation, loneliness and low dietary micronutrient intake amongst older people in England. Age and Ageing, 53 (10).

Su Y, Rao W, Li M, Caron G, D'Arcy C, Meng X, 2023. Prevalence of loneliness and social isolation among older adults during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis. International Psychogeriatrics, 35 (5): 229-241.

Tari Selcuk K, Atan RM, Arslan S, Sahin N, 2023. Relationship between food insecurity and geriatric syndromes in older adults: A multicenter study in Turkey. Experimental gerontology, 172: 112054.

Taylor HO, Cudjoe TKM, Bu F, Lim MH, 2023. The state of loneliness and social isolation research: current knowledge and future directions. BMC Public Health, 23 (1): 1049.

Tulchinsky T & Varaviko E (Eds.), 2019. 8. Bölüm: *Beslenme ve Gıda Güvencesizliği* (Koçoğlu GO (Çev); Vazioğlu SA (Çev. Ed.)). *Halk sağlığı* içinde (ss. 419–455). Palme Yayınevi. (Orijinal eser 2014'te yayımlanmıştır).

UNICEF, 2024. The state of food security and nutrition in the world 2024: Financing to end hunger, food insecurity and malnutrition in all its forms.

United States Department of Agriculture (USDA) Economic Research Service, 2025. Food Security in the U.S. - Measurement. Access address: https://www.ers.usda.gov/topics/food-nutrition-assistance/food-security-in-the-us/measurement#insecurity; Date of access: 13/10/2025.

Wang S, Lin J, Kuang L, Yang X, Yu B, Cui Y, 2024. Risk factors for social isolation in older adults: A systematic review and meta-analysis. Public Health Nursing, 41 (2): 200-208.

Wen Z, Peng S, Yang L, Wang H, Liao X, Liang Q, Zhang X, 2023. Factors Associated With Social Isolation in Older Adults: A Systematic Review and Meta-Analysis. Journal of the American Medical Directors Association, 24 (3): 322-330.e326.

Wham CA, Bowden JA, 2011. Eating for health: Perspectives of older men who live alone. Nutrition & Dietetics, 68 (3): 221-226.

World Health Organization, Health Topics: Ageing. Access address: https://www.who.int/health-topics/ageing#tab=tab_1. Date of access: 13/10/2025.

Zeifoddini A, Qorbani M, Ataie-Jafari A, 2024. Association of food insecurity with malnutrition and cognitive status in elderly referred to outpatient clinics of Milad hospital in Tehran. Topics in Clinical Nutrition, 39 (1): 2-12.

I. Uluslararası Aile ve Toplum Çalışmaları Kongresi: Yaşlılığa Bütüncül Yaklaşımlar

Değerlendirme

Muhammed Furkan Koçak[1]

[1] Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 54000, Sakarya, Türkiye, mfkocak@sakarya.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'de son çeyrek asırda yaşanan boşanma oranlarındaki dramatik artışı sosyolojik bir perspektifle analiz etmekte ve bu sürecin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmektedir. TÜİK verilerine göre, 2001 yılında 91.994 olan boşanma sayısının 2024 yılında 187.343'e ulaşması ve kaba boşanma hızının binde 1,41'den binde 2,19'a yükselmesi, sadece istatistiksel bir değişim değil, aile kurumunun toplumsal yapısındaki köklü bir dönüşümün göstergesidir. Çalışmanın temel tezi, boşanmanın "normalleşmesi" olgusunun toplumsal bir problem göstergesi olduğu ve aile kurumunun temel işlevlerinin sistematik olarak zayıflamasının tehlikeli bir gelişme olduğudur. Bu süreç, toplumsal dayanışmanın çözülmesi, değer sistemlerinin aşınması ve gelecek nesillerin riskli koşullarda yetişmesine yol açan ciddi bir toplumsal sorunlara yol açabilmektedir. Teorik çerçeve, klasik sosyolojik kuramlardan hareketle aile kurumunun toplumsal işlevlerini analiz etmektedir. Durkheim'ın organik dayanışma kuramı, Parsons'ın fonksiyonalist analizi ve Murdock'un aile işlevleri teorisi temel alınarak, aile kurumunun birincil sosyalleşme, yetişkin kişiliğinin stabilizasyonu, eğitim, ekonomi, üreme ve cinsellik gibi vazgeçilmez işlevleri vurgulanmaktadır. Beck'in bireyselleşme kuramı ve Giddens'ın saf ilişki kavramı ise modern dönemde aile kurumunu tehdit eden faktörler olarak eleştirel bir perspektifle ele alınmaktadır. Çalışma, boşanmanın normalleşmesini sağlayan dinamikleri çok boyutlu olarak incelemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi, kadınların eğitim ve istihdam düzeylerinin artması, hukuki düzenlemelerin kolaylaştırıcı etkisi, medya ve popüler kültürün aile değerlerini aşındırıcı etkisi, sekülerleşme süreçleri ve kentleşmenin geleneksel aile yapısı üzerindeki etkileri temel dinamikler olarak analiz edilmektedir. Araştırma bulgularına göre, boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Ebeveyn-çocuk ilişkilerinde bozulma, duygusal desteği kaybetme, ekonomik zorluklar, akademik başarıda düşüklük, kaygı ve depresyon gibi ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu bulgular, boşanmanın normalleştirilmesinin ne kadar tehlikeli olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, çalışma aile kurumunun güçlendirilmesi ve boşanma oranlarının azaltılması için kapsamlı politika önerileri sunmaktadır. Evlilik öncesi eğitim programları, hukuki düzenlemeler, medya denetimi, ekonomik destek mekanizmaları ve toplumsal farkındalık kampanyaları gibi çok boyutlu müdahaleler önerilmektedir. 2025 Aile Yılı bağlamında, aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesinin ulusal güvenlik ve toplumsal istikrar açısından kritik önem taşıdığı vurgulanmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Boşanma, Aile, Türkiye, Sosyoloji*

GİRİŞ

Türkiye'de son çeyrek asırda yaşanan boşanma oranlarındaki dramatik artış, sadece istatistiksel bir değişim değil, toplumsal yapının temelden değiştiğinin açık göstergelerinden biridir. Bu kriz, aile kurumunun binlerce yıldır üstlendiği toplumsal işlevlerin sistematik olarak değiştiğini ve boşanmanın "normal" bir yaşam tercihi olarak görüldüğü bir sürecin ürünüdür.

Son yıllarda Türkiye'de boşanma sayılarında gözlenen artış, toplumsal yapımızın karşı karşıya kaldığı en ciddi problemlerden birini oluşturmaktadır. 2001 yılında 91.994 olan boşanma sayısının iki katını aşarak 2024 yılında 187.343'e ulaşması, sadece sayısal bir artış değil, aile kurumunun toplumsal meşruiyetinin sorgulandığı ve geleneksel değerlerin sistematik olarak değiştiği bir sürecin kanıtıdır. Bu artış, özellikle 2010 sonrası dönemde hızlanarak, yılda ortalama %4,2'lik bir artış oranı göstermiştir. Kaba boşanma hızının 2001'te binde 1,41'den 2024'te binde 2,19'a yükselmesi, her 1000 kişiden yaklaşık 2,2'sinin boşandığı anlamına gelmektedir (TÜİK, 2024) Bu oran, Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde seyretmekte ve Türkiye'yi boşanma oranları yüksek ülkeler kategorisine sokmaktadır. Daha da endişe verici olan, bu artış trendinin durma belirtisi göstermemesi ve her geçen yıl yeni rekorların kırılmasıdır.

İl bazında incelendiğinde, boşanma oranlarının özellikle bazı şehirlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Antalya, İzmir, Karaman gibi şehirlerde kaba boşanma hızı binde 3'ün üzerine çıkarken, Anadolu'nun geleneksel toplum yapısına sahip Doğu ve Güney Doğu illerinde bu oran daha düşük seyretmektedir. Bu durum, kentleşme ve modernleşme süreçlerinin aile kurumu üzerindeki etkilerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bunun istisnası ise Karaman şehridir.

Yaş grupları açısından değerlendirildiğinde, 30-34 yaş grubundaki kadınların ve 35-39 yaş grubundaki erkeklerin boşanma sayılarının diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu dikkat çekicidir. Bu yaş grupları, geleneksel olarak aile kurma ve çocuk sahibi olma dönemini temsil ederken, günümüzde boşanma oranlarının en yüksek olduğu grup haline gelmiştir (TÜİK, 2024).

Bu çalışmanın temel tezi, boşanmanın "normalleşmesi" olgusunun, aslında toplumsal patolojinin bir göstergesi olduğu ve aile kurumunun temel işlevlerinin sistematik olarak zayıflatıldığı tehlikeli bir gelişme olduğudur. Boşanma, istisnai durumlar haricinde "normal" bir yaşam tercihi olarak görülmemektedir; aksine, toplumsal dayanışmanın çözülmesi, değer sistemlerinin aşınması ve gelecek nesillerin riskli koşullarda yetişmesine yol açan ciddi bir toplumsal sorundur.

TBMM'nin 2016 yılında hazırladığı boşanma raporunda açıkça belirtildiği gibi, medya içeriklerinde, ailenin temel yapısını aşındıran aldatma, çok eşlilik, nikâhsız birliktelik, evlilik dışı doğumlar, parçalanmış aile ve boşanma gibi olguların gitgide normalleştirilerek sunulduğu görülmektedir (TBMM, 2016). Bu durum, toplumsal değerlerin medya aracılığıyla sistematik olarak aşındırıldığını göstermektedir. "Toksik ilişki", "bireysel mutluluk", "öz-saygı", "kendini gerçekleştirme" gibi popüler kavramlarının gündelik dile yerleşmesi de bu sürecin bir parçasıdır. Bu kavramlar, bireylere mutsuz bir ilişkiyi bitirmek için meşru bir referans çerçevesi sunmakta, ancak aynı zamanda evlilik kurumunun gerektirdiği sabır, hoşgörü ve uzlaşma değerlerini aşındırmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, boşanmanın normalleşmesi sürecinin arkasındaki sosyolojik dinamikleri eleştirel bir perspektifle analiz etmek ve bu sürecin toplumsal istikrar açısından yarattığı riskleri bilimsel verilerle ortaya koymaktır. Çeşitli sosyoloji kuramları Türkiye özelindeki literatürle ilişkilendirilerek, boşanmanın normalleşme sürecinin temel dinamikleri analiz edilecektir. Çalışmanın kapsamı, sadece mevcut duruma sebep olan faktörleri analizle kalmayacak, aynı zamanda aile kurumunun güçlendirilmesi ve boşanma oranlarının azaltılması için somut politika önerileri geliştirilecektir. Bu öneriler, evlilik öncesi eğitimden hukuki düzenlemelere, medya denetiminden ekonomik desteklere kadar geniş bir yelpazede müdahaleleri kapsayacaktır.

1.1. Metodoloji

Bu çalışma, boşanma olgusunun Türkiye'deki normalleşme sürecini sosyolojik bir yaklaşımla analiz eden kuramsal bir inceleme niteliğindedir. Çalışmanın temel amacı, boşanmanın toplumsal algısındaki değişimi ve bu değişimi tetikleyen sosyolojik dinamikleri, çeşitli sosyoloji kuramları ışığında derinlemesine anlamaktır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) gibi resmi kurumların güncel boşanma istatistikleri gibi ikincil verileri kullanarak olgunun sayısal boyutunu ortaya koymaktadır. Ancak bu istatistikler, doğrudan birincil veri toplama yoluyla değil, mevcut rapor ve yayınlardan derlenmiştir. Boşanmanın normalleşmesi olgusunu, toplumsal cinsiyet rollerinin değişimi, kadınların eğitim ve istihdam düzeylerinin artması, geleneksel aile yapısının çözülmesi ve sekülerleşmenin aile değerleri üzerindeki etkileri gibi çeşitli sosyolojik kavramlar üzerinden çözümlemektedir. Bu kavramlar arasındaki ilişkiler ve boşanma sürecine olan katkıları, literatür taraması ve teorik sentez yoluyla incelenmiştir. Araştırma boşanmanın normalleşmesini çok boyutlu bir sosyolojik fenomen olarak ele almakta ve bu sürecin Türk toplumunun modernleşme deneyimi içindeki yerini eleştirel bir perspektifle sorgulamaktadır. Araştırma, herhangi bir hipotez testi veya ampirik veri toplama içermemekle birlikte, mevcut teorik bilgiyi sentezleyerek boşanma olgusuna dair kapsamlı bir kuramsal açıklama sunmayı hedeflemektedir. Çalışma, boşanmanın sadece bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal yapının köklü bir dönüşümünün yansıması olduğu tezini desteklemektedir.

1.2. 2025 Aile Yılı Bağlamında Çalışmanın Önemi

2025 yılının Cumhurbaşkanlığı tarafından "Aile Yılı" ilan edilmesi, aile kurumuna verilen önemin artışını göstermektedir. Bu gelişme, aile kurumunun güçlendirilmesi ve korunması konusundaki toplumsal farkındalığın yükseldiğinin bir işaretidir. Ancak sembolik adımların ötesinde, aile kurumunu tehdit eden faktörlerin bilimsel analizi ve bu faktörlere karşı etkili stratejilerin geliştirilmesi kritik önem taşımaktadır.

Bu çalışma, 2025 Aile Yılı'nın hedefleriyle uyumlu olarak, aile kurumunun karşılaştığı tehditleri analiz etmekte ve bu tehditlere karşı somut çözüm önerileri sunmaktadır. Boşanmanın normalleşmesi sürecinin tersine çevrilmesi, sadece bireysel çabalarla değil, kapsamlı ve sistematik politikalarla mümkün olacaktır.

Uluslararası deneyimler, aile kurumunu güçlendirici politikaların başarılı sonuçlar verdiğini göstermektedir. Singapur, Güney Kore ve İskandinav ülkelerinin aile politikaları, hem bireysel refahı artırmış hem de toplumsal istikrarı güçlendirmiştir. Türkiye'nin de benzer politikaları geliştirme potansiyeli mevcuttur.

2. TEORİK ÇERÇEVE

Aile kurumu, toplumsal yapının en temel ve vazgeçilmez unsuru olarak, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana toplumsal düzenin sağlanması, kültürel değerlerin aktarımı ve bireylerin sosyalleşmesi açısından kritik işlevler üstlenmiştir. Bu bölümde, klasik ve çağdaş sosyolojik kuramlar ışığında aile kurumunun toplumsal işlevleri analiz edilecek ve boşanma olgusu ile ilişkisi sosyolojik olarak değerlendirilecektir. Boşanmanın "normalleşmesi", aslında toplumsal dayanışmanın aşınması ve aile kurumunun temel işlevlerinin zayıflaması anlamına gelmektedir. Murdock, farklı toplumları çekirdek aile üzerinden analiz ederken ailenin dört temel işleve sahip olduğunu vurgular; eğitim, ekonomi, üreme ve cinsellik. Aile, bireylerin toplumsallaşarak toplum yaşamına hazırlandığı ilk ortamdır; çocuklara toplumsal norm ve değerleri aktararak eğitimi üstlenir. Ekonomik işlev kapsamında üyelerine iaşe ve barınma sağlayıp belirli bir döneme kadar ihtiyaçların karşılanmasını temin eder. Ayrıca aile, soyun sürdürülmesini güvence altına alır ve eşlerin cinsel gereksinim ile beklentilerini karşılayan bir kurum olarak işlev görür (Murdock, 1965). Aile kurumunun en temel iki işlevi bireyin sosyalleşmesi ve yetiştirilmesi ve aile fertlerinin birbiriyle fiziksel ve psikolojik ilişkisidir.

Parsons Murdock'un teorisini geliştirerek, ailenin iki temel işlevi olduğunu vurgulamaktadır; birincil sosyalleşme (primary socialization) ve yetişkin kişiliğinin stabilizasyonu (stabilization of adult personalities). Bu işlevler, toplumsal sistemin sürekliliği ve istikrarı açısından vazgeçilmez niteliktedir (Parsons & Bales, 2002)

Birincil sosyalleşme işlevi, çocukların toplumsal değerleri, normları ve rolleri öğrendiği temel süreçtir. Bu süreç, sadece bilgi aktarımından ibaret değil, aynı zamanda duygusal bağlanma ve kimlik oluşumu açısından da kritik önem taşımaktadır.

"Aile sisteminin hem kendisi hem diğer kurumlarla ilişkileri" toplumsal düzenin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır (Müftüler, 2019). Boşanma durumunda, bu sosyalleşme sürecinin kesintiye uğraması, çocukların toplumsal uyumunda ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Yetişkin kişiliğinin stabilizasyonu işlevi ise, evli bireylerin psikolojik dengesini sağlama ve toplumsal rollerini yerine getirme kapasitelerini destekleme açısından kritik önem taşımaktadır. Parsons'a göre, evlilik kurumu yetişkin bireyleri "disruptif veya disfonksiyonel davranışlardan" alıkoyarak, toplumsal düzenin korunmasına katkıda bulunmaktadır (Parsons & Bales, 2002). Bu perspektiften bakıldığında, boşanmanın artışı toplumsal istikrarsızlığın bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Parsons'ın analizi, aile kurumunun sadece bireysel ihtiyaçları karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal sistemin işleyişi için gerekli olan "pattern maintenance" (örüntü sürdürme) ve "tension management" (gerilim yönetimi) işlevlerini de yerine getirdiğini göstermektedir. Bu işlevlerin zayıflaması, toplumsal sistemin istikrarını tehdit eden faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Durkheim, aile kurumunu toplumsal dayanışmanın ve istikrarın temel kaynağı olarak görmüştür. Durkheim'ın organik dayanışma analizine göre, aile kurumu modern toplumların karmaşık yapısında bile vazgeçilmez bir işlev üstlenmektedir(Durkheim, 1984). Özellikle "İntihar" adlı eserinde, evli bireylerin bekâr bireylerden daha düşük intihar oranlarına sahip olduğunu göstererek, aile kurumunun bireyleri toplumsal uyumsuzluktan koruduğunu ampirik olarak kanıtlamıştır (Durkheim, 2005). Bu bulgu, aile kurumunun sadece bireysel mutluluk için değil, bireylerin psikolojik sağlığı ve toplumsal uyumu için de hayati önem taşıdığını göstermektedir. Durkheim'ın analizinden, boşanma oranlarının yüksek olduğu toplumlarda intihar oranlarının da artış gösterdiği sonucu çıkarılabilir. Modern toplumların karşılaştığı anomik durumlar karşısında, aile kurumu bireylere anlam ve aidiyet sağlayan temel bir referans noktası işlevi görmektedir.

Tönnies'in Gemeinschaft (cemaat) ve Gesellschaft (cemiyet) ayrımı, aile kurumunun toplumsal dönüşüm sürecindeki rolünü anlamak açısından kritik önem taşımaktadır. Geleneksel cemaat yapısında aile, sadece bireysel bir tercih değil, toplumsal düzenin temel taşıyıcısı olarak işlev görmektedir. Modern cemiyet yapısına geçiş sürecinde, aile kurumunun önemini kişinin cemiyet içerisinde aldığın işlevsel rol almıştır (Tonnies, 2017). Rasyonelleşme teorisi (Weber, 2018) çerçevesinde değerlendirildiğinde, modern dönemde aile kurumunun "araçsal rasyonellik" mantığıyla yaklaşılması, kurumun geleneksel değer rasyonelliğini zedelemektedir. Evliliğin maliyet-fayda analizi çerçevesinde değerlendirilmesi, aile kurumunun kutsal karakterini aşındırmakta ve boşanmayı rasyonel bir seçenek olarak sunmaktadır. Ancak bu yaklaşım, aile kurumunun toplumsal işlevlerini göz ardı ederek, sadece bireysel çıkarlar üzerinden bir değerlendirme yapmaktadır.

Beck'in "risk toplumu" kuramı, modern dönemde bireylerin geleneksel kurumlardan kopuşunun yarattığı riskleri analiz etmektedir. Beck'in "bireyselleşme" kavramı, bireylerin kendi hayat hikayelerini kurma zorunluluğu karşısında geleneksel destek sistemlerini kaybetmesi anlamına gelmektedir. Bu süreç, aile kurumunun istikrarını tehdit eden temel faktörlerden biridir (Beck, 1992). Beck'in analizi, bireyselleşme sürecinin "özgürleşme" olarak sunulmasına rağmen, aslında bireyleri daha fazla risk ve belirsizlikle karşı karşıya bıraktığını göstermektedir. Geleneksel aile yapılarının sağladığı güvenlik ve istikrar, yerini sürekli müzakere gerektiren ve istikrarsız ilişki formlarına bırakmaktadır. Bu durum, özellikle çocuklar açısından ciddi riskler yaratmaktadır.

Giddens'ın "saf ilişki" (pure relationship) kavramı, modern dönemde ilişkilerin sadece karşılıklı tatmin sağladığı sürece sürdürülmesi gerektiği anlayışını yansıtmaktadır. Bu yaklaşım, evlilik kurumunun geleneksel değerlerini aşındırarak, ilişkileri sürekli sorgulanması gereken projeler haline getirmektedir (Giddens, 1990). Ancak bu yaklaşım, aile kurumunun toplumsal işlevlerini göz ardı ederek, sadece bireysel tatmin odaklı bir perspektif sunmaktadır. "Plastik cinsellik" kavramı da, cinselliğin üreme işlevinden koparılarak sadece bireysel zevk aracı haline getirilmesi sürecini tanımlamaktadır. Bu dönüşüm, aile kurumunun temel işlevlerinden biri olan türün devamını sağlama işlevini zayıflatmakta ve çocuk sahibi olma kararını tamamen bireysel tercihlere bırakmaktadır. Bu durum, toplumsal yeniden üretim süreçlerini tehdit eden faktörler arasında yer almaktadır (Giddens, 2018).

Sanayileşme, kentleşme ve Batı ile yoğun etkileşim gibi modernleşme dinamiklerinin etkisiyle Türkiye'de aile yapısı Batı toplumlarına benzer sorunlarla karşılaşmakta; geleneksel değerler aşınırken evlilik yaşı yükselmekte, ebeveyn etkisi zayıflamakta ve boşanmalar artmaktadır. Sekülerleşme, aileyi kutsallık zırhından arındırarak kırılganlaştırmakta; geleneksel modelde cemaat bütünleşmesi ve kutsal normlarla çerçevelenen evlilik, modern modelde bireysel mutluluğa indirgenmiş bir sözleşmeye dönüşmektedir. Bu bağlamda nikâhın sekülerleşmesi—belediye nikâhının kurumsallaşması, "belediye/imam nikâhı" ikiliğinin oluşması ve resmî ritüellerin dinsel atmosferden arınması—evliliğin manevi boyutunu törpüleyerek bağlayıcılığını zayıflatmakta; böylece "örtük sekülerleşme" yoluyla boşanmayı dolaylı olarak teşvik eden bir zemin ortaya çıkmaktadır (Amman, 2010).

Berger'in "kutsal şemsiye" (sacred canopy) (Berger, 1967) olarak isimlendirdiği kutsalda arasında şüphesiz aile kurumu da bulunmaktadır. Bu durum geleneksel toplumların dini değerler etrafında oluşturdukları anlamsal bütünlüğün modern dönemde parçalanması sürecini tanımlamaktadır. Bu parçalanma, aile kurumunun meşruiyet kaynaklarını zayıflatmakta ve bireysel tercihleri toplumsal değerlerin üstünde konumlandırmaktadır. Çapcıoğlu'nun analiz ettiği "hibrit modernleşme" süreci, geleneksel değerlerle modern yaşam tarzları arasındaki gerilimi yansıtmaktadır. Bu gerilim, özellikle aile kurumu açısından ciddi çelişkiler yaratmakta ve boşanma oranlarının artışına katkıda bulunmaktadır. Geleneksel aile değerlerinin

zayıflaması, modern bireyci değerlerin güçlenmesi ile birleşerek, aile kurumunun istikrarsızlaşmasına neden olmaktadır (Çapçıoğlu, 2018).

Sosyal dezorganizasyon kuramı, toplumsal kurumların zayıflamasının yarattığı olumsuz sonuçları analiz etmektedir. "Polonya Köylüsü" çalışması, geleneksel aile yapılarının çözülmesinin bireysel ve toplumsal sorunlara yol açtığını göstermektedir. Bu kuramsal çerçeve, boşanmanın normalleşmesi sürecinin aslında sosyal dezorganizasyonun bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır (Thomas & Znaniecki, 1918). Sutherland'ın "diferansiyel çağrışım kuramı" çerçevesinde değerlendirildiğinde, istikrarsız aile yapıları çocukların olumsuz davranış kalıplarını öğrenme riskini artırabilir. Çünkü teori özellikle suç işleme davranışlarında kişinin kim olduğuna değil çevresinden öğrendiği ve edindiği davranışlara odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre aile büyük bir öneme sahiptir (Sutherland, 1947)

Boşanmanın durumunda en büyük problem yaşayanların başında çocuklar gelmektedir. Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerini inceleyen kapsamlı bilimsel araştırmalar, boşanmış ailelerin çocuklarının evli ailelerin çocuklarına kıyasla daha fazla davranış sorunları sergilediğini ve okul başarılarının daha düşük olduğunu; boşanma sonrasında ise depresif duygulanım ve problem davranışların arttığını göstermektedir. Kısa ve uzun vadeli etkiler konusunda literatürde çelişkili bulgular bulunsa da genel eğilim, kısa dönemde olumsuz sonuçların baskın olduğu yönündedir; ayrıca birçok çalışma, bu olumsuzlukların uzun süre devam edebildiğini ve çocuklukta ebeveyn boşanmasına tanık olan bireylerin yetişkinlikte de etkilerini yaşayabildiğini, hatta bazı araştırmalarda bu bireylerin kendi evliliklerindeki boşanma oranlarının daha yüksek bulunduğunu belirtmektedir (Öngider, 2013). Uluslararası bir araştırmada ise, ebeveynlerin boşanması ya da ayrılığının çocuk ve ergenlerde uyum sorunları riskini genellikle 1,5–2 kat artırdığını; bunun daha düşük akademik başarı ve okul terkinden yıkıcı davranışlar ile madde kullanımına, depresif duygu durumuna ve ilerleyen yaşamda riskli cinsel davranışlar, yoksulluk ve aile istikrarsızlığına kadar uzanan sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir. Evlilikteki istikrarsızlık tekil bir etken değil, daha az etkili ebeveynlik, ebeveynler arası çatışma, ekonomik güçlükler ve özellikle babayla sınırlı temas gibi aracılar üzerinden işleyen bir sonuçlar zinciridir. (D'Onofrio & Emery, 2019)

Boşanmanın çocuklar üzerindeki uzun süreli etkilerini ölçen başka bir araştırmada ise, "ebeveyn boşanmasının çocuklar üzerinde kalıcı ve çoğunlukla olumsuz etkiler" yarattığını ve bu etkilerin "erkek ve kız çocukları arasında farklılık gösterdiğini" ortaya koymaktadır. Özellikle erkek çocuklarında "daha düşük eğitim seviyeleri" gözlenirken, her iki cinsiyet için de gelecekteki kazanç düzeylerinde azalma tespit edilmiştir. Bu bulgular, boşanmanın sadece psikolojik değil, aynı zamanda sosyoekonomik açıdan da çocuklar üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir (Frimmel vd., 2024).

Boşanmanın artışı, çocukların sosyalleşme sürecinin kesintiye uğraması, değer aktarımının zayıflaması ve toplumsal rollerin öğrenilmesinde yaşanan sorunlar, uzun vadede toplumsal istikrarsızlığa yol açmaktadır. Türkarslan'ın araştırması, boşanma sürecinde çocukların depresyon, kaygı, stres, düşük benlik saygısı, özgüven eksikliği, öfke, değersizlik ve kayıp gibi ciddi psikolojik sorunlar yaşadığını göstermektedir (Türkarslan, 2007). Başka bir kapsamlı araştırma, parçalanmış aile yapılarının çocukların gelecekteki yetkinliklerini azalttığını, aile yapısını zayıflattığını ve erken cinsel deneyimlere yol açarak toplumsal maliyetleri artırdığını göstermektedir. Bu bulgular, boşanmanın sadece mevcut aile üyeleri üzerinde değil, sonraki nesiller üzerinde de olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır (Anderson, 2014). Türkiye'de yapılan bir analizde ise, boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinin özellikle ergenlik döneminde daha belirgin hale geldiğini ve bu çocukların "güçlüklerle karşılaşma ve depresyon" yaşama riskinin arttığını göstermektedir. Boşanmanın etkilerinin sadece kısa vadeli olmamaktadır, çocukların gelişim süreçlerini uzun vadede olumsuz etkilenmektedir (Geniş vd., 2019).

Coleman'ın sosyal sermaye kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, aile kurumu toplumsal güvenin ve işbirliğinin temel kaynağıdır. Boşanmanın artışı, toplumsal sosyal sermayenin aşınmasına ve güven ilişkilerinin zayıflamasına neden olmaktadır. İstikrarlı aile yapıları, sadece bireysel refahı değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı da güçlendiren temel unsurlardır (Coleman, 1988). Putnam'ın "Bowling Alone" çalışmasında vurguladığı toplumsal bağların zayıflaması süreci, aile kurumunun istikrarsızlaşmasıyla doğrudan ilişkilidir. Boşanma oranlarının artışı, toplumsal katılımın azalması, sivil toplum örgütlerinin zayıflaması ve genel olarak sosyal kohezyon düzeyinin düşmesi ile paralellik göstermektedir (Putnam, 2000). Bu durum, boşanmanın normalleşmesinin sadece bireysel bir tercih meselesi olmadığını, toplumsal yapının köklü dönüşümünün bir parçası olduğunu göstermektedir.

Tatlılıoğlu ve Demirel Türkiye'deki artan boşanma oranlarına dikkat çekerek, boşanmanın hukuki, ekonomik, kültürel ve psikolojik boyutları olan karmaşık bir sosyolojik olay olduğunu belirtmektedir. Araştırma, özellikle boşanma sürecinde en çok zarar gören grup olan çocukların yaşadığı ruhsal uyumsuzlukları ve davranış bozukluklarını detaylıca ele almaktadır (Tatlılıoğlu & Demirel, 2016). Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, boşanmanın toplumsal maliyetleri de oldukça yüksektir. İşsizlik boşanmanın ekonomik belirleyicileri üzerine yapılan bir araştırmada Türkiye'de boşanma–ekonomi ilişkisinin bulguları, 25+ yaş grubunda kadın istihdamının boşanmanın en güçlü belirleyicisi olduğunu ve %1'lik artışın boşanma sayısını yaklaşık %0,39 yükselttiğini; etkinin erken yetişkinlikte başlayıp 35–54 yaşta zirve yaparak 55+'ta zayıfladığını göstermektedir. Enflasyon, satın alma gücünü aşındırarak tüm yaş gruplarında boşanmaları artırmakta ve ileri yaşlarda (55+) başat belirleyici hâline gelmekte; %1'lik enflasyon artışı boşanmayı yaklaşık %0,19 yükseltmektedir. Erkek işsizliği, gelir kaybı ve psikososyal baskı kanalıyla 25–34 ve 35–54 yaş gruplarında boşanmayı anlamlı biçimde artırırken, 55+'ta istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi görülmemektedir; %1'lik işsizlik artışı boşanmayı yaklaşık %0,17 artırır. Genel desene göre, ekonomik kırılganlıklar (işsizlik, enflasyon) ve ekonomik özerklik (kadın istihdamı) boşanmayı özellikle erken ve orta yaşlarda tetiklerken, ileri yaşlarda enflasyonun ağırlığı artmakta, işsizliğin etkisi azalmaktadır (Bulut & Başoğlu, 2023). Boşanmanın toplumsal maliyetleri oldukça yüksektir. Tek ebeveynli ailelerin sosyal yardım sistemlerine olan

bağımlılığının artması, çocuk bakım hizmetlerine olan talebin yükselmesi ve psikolojik destek hizmetlerine olan ihtiyacın artması gibi faktörler, boşanmanın toplumsal maliyetini artırmaktadır. Bu maliyetler, sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel açıdan da toplumsal kaynakların verimsiz kullanımına yol açmaktadır.

Bu teorik çerçeve analizi, aile kurumunun toplumsal düzen, bireysel refah ve gelecek nesillerin sağlıklı gelişimi açısından vazgeçilmez önemde olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Klasik sosyolojik kuramlardan çağdaş yaklaşımlara kadar tüm perspektifler, aile kurumunun zayıflamasının bireysel ve toplumsal sorunlara yol açtığını göstermektedir. Boşanmanın "normalleşmesi" olarak algılanan bakış açısı, aslında toplumsal dayanışmanın aşınması, sosyal sermayenin zayıflaması ve gelecek nesillerin riskli koşullarda yetişmesi anlamına gelmektedir. Bilimsel araştırmalar, boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini açık bir şekilde belgelemekte ve bu etkilerin uzun vadeli ve kalıcı olduğunu göstermektedir.

Modern dönemin getirdiği bireyselleşme, sekülerleşme ve değer değişimi süreçleri, aile kurumunu tehdit eden faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu süreçlerin kaçınılmaz olduğu varsayımı, toplumsal iradenin ve bilinçli politikaların gücünü göz ardı etmektedir. Aile kurumunun güçlendirilmesi ve korunması için gerekli teorik altyapı mevcuttur ve bu altyapı, somut politika önerilerinin geliştirilmesi için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Sonuç olarak, aile kurumunu güçlendirmek, sadece muhafazakâr bir tutum değil, bilimsel verilere dayalı rasyonel bir yaklaşımdır. Toplumsal refahın artırılması, çocukların sağlıklı gelişiminin sağlanması ve sosyal istikrarın korunması için aile kurumunun desteklenmesi ve güçlendirilmesi kritik önem taşımaktadır.

3. BOŞANMA OLGUSUNUN ARTIŞINDAKİ YEREL PARAMETRELER

Türkiye'de son çeyrek asırda yaşanan boşanma oranlarındaki dramatik artış, tesadüfi bir gelişme değil, aile kurumunu hedef alan sistematik bir dönüşüm sürecinin sonucudur. Bu süreç, geleneksel değer sistemlerinin aşındırılması ve bireysel yaşam tarzlarının toplumsal meşruiyet kazanması yoluyla gerçekleşmektedir. Boşanmanın "normalleşmesi" olarak adlandırılan bu fenomen, aslında toplumsal dayanışmanın temel taşı olan aile kurumunun zayıflatılması anlamına gelmektedir. Bu bölümde, bu normalleşme sürecini besleyen temel dinamikler eleştirel bir perspektifle incelenecektir.

3.1. Cinsiyet Rollerinin Değişimi

Türkiye'de kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve iş gücüne katılımının artması, bir yandan kadın haklarının gelişimi açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilirken, diğer yandan geleneksel aile yapısının temellerini sarsan bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmiştir.

Toplumsal yapıda boşanmanın yaygınlaşması ve normalleşmesi olgusu, Türkiye'de kadınların mevcut geleneksel aile yapısının zayıflaması sonucu karşılaştığı ekonomik ve sosyal zorlukların bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Geleneksel iş bölümü algısı bağlamında, kadının tarihsel olarak asıl yerinin ailesi ve evi olduğu kabulü, kadınların birincil olarak ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu görülmesine neden olmuştur. Bu geleneksel yapının çözülmesi veya evlilik birliğinin sona ermesi (boşanma), kadınları ekonomik olarak savunmasız bırakmakta ve tek maaşlı hane modelinden ayrılan bu kadınları acil bir ekonomik bağımsızlık arayışına itmektedir. Nitekim istatistikler, boşanmış kadınların istihdama katılım oranlarının (%37,5) evli kadınlara (%24,2) kıyasla belirgin derecede yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak bu yüksek katılım, çoğu zaman kariyer gelişiminden ziyade ekonomik zorunluluktan kaynaklanmakta olup, kadınlar; çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi hayati konularda kamusal destek kurumlarının yetersizliği nedeniyle çalışma hayatına katılırken büyük engellerle karşılaşmaktadır. Ayrıca, bu zorunlu işgücüne katılım, kadınların nitelik gerektirmeyen işlerde veya sosyal güvenceden yoksun kayıt dışı sektörlerde yoğunlaşmasına neden olarak onları emek piyasasının dezavantajlı grupları arasına itmektedir. Bu bağlamda, boşanma ile yükselen kadın istihdam oranları, kadınların geleneksel yapının koruyuculuğu olmadan, aile ve çalışma hayatını dengelemede yaşadıkları büyük sıkıntıların ve ekonomik belirsizliklerin olumsuz bir toplumsal yansımasıdır (Karabıyık, 2015). "Sanayi sektörünün tarımdan kopan fazla emek arzını emecek kadar istihdam yaratamaması" durumunda bile, kadınların iş hayatına katılım konusundaki ısrarı, aile kurumunun geleneksel işlevlerini sorgulanır hale getirmiştir. Ekonomik bağımsızlık kazanan kadınlar, mutsuz oldukları evlilikleri sonlandırma konusunda daha cesur davranmakta, bu da boşanma oranlarının artışında kritik bir faktör olmaktadır(Dedeoğlu, 2000).

Ekonomik koşullarda ve cinsiyete dayalı iş bölümündeki değişimler boşanma oranlarındaki artışın temel faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu değişimler, aile kurumunun istikrarını tehdit eden unsurlar olarak da değerlendirilmelidir. Geleneksel aile yapısında erkek ve kadının tamamlayıcı rolleri, modern dönemde rekabetçi bir ilişkiye dönüşmüş, bu da evlilik kurumunun temellerini sarsmıştır (Elmas & Adak, 2023).

3.2. Hukuki Açıdan Boşanmanın Kolaylığı

Türk Medeni Kanunu'nda yapılan reformlar ve özellikle "anlaşmalı boşanma" kurumunun 2001 yılında yaygınlaşması, boşanma sürecini hukuken daha az sancılı ve daha erişilebilir kılmıştır. Bu hukuki kolaylık, boşanmanın normalleşmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Özdemir'in analiz ettiği gibi, "anlaşmalı (rızai) boşanma sistemi 1988 yılında eklenmiş" olmakla birlikte, 2001 yılında yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ile bu süreç daha da kolaylaştırılmıştır (Özdemir,

2015). Bu hukuki düzenlemeler, evliliği "deneme yanılma" yöntemiyle yaklaşılabilecek bir kurum haline getirmiş, evlilik öncesi ciddi düşünme ve hazırlık süreçlerinin önemini azaltmıştır.

Anlaşmalı boşanma kurumunun yaygınlaşması, evlilik kurumunun kutsal karakterini zedelemekte ve boşanmayı sıradan bir hukuki işlem haline getirmektedir. TMK madde 166/3'e göre, eşlerin boşanmayı birlikte talep etmeleri veya bir eşin açtığı boşanma davasını diğerinin kabul etmesi yeterli olmaktadır. Bu durum, evlilik kurumunun toplumsal ve ahlaki boyutlarını göz ardı ederek, sadece bireysel tercihlere dayalı bir sözleşme ilişkisi olarak görülmesine neden olmaktadır. "Anlaşmalı boşanma protokolünden dönülme" konusundaki hukuki belirsizlikler, evlilik kurumunun istikrarsızlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum, evlilik kurumuna olan güveni sarsmakta ve bireyleri daha temkinli yaklaşımlara yöneltmektedir (Nomer, 2021).

3.3. Medya ve Popüler Kültürün Aile Değerlerini Aşındırıcı Etkisi

Türkiye'de televizyon dizileri, filmler ve popüler medya içerikleri, boşanmanın normalleşmesi sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. TBMM'nin 2016 yılında hazırladığı boşanma raporunda açıkça belirtildiği gibi, "medyada yer alan yayınlarda bir süredir aldatma, çok eşli yaşamları, nikâhsız birliktelik yaşama, gayri meşru çocukların doğumu, parçalanmış aile tablosu ve boşanma gibi toplumun temeli olan aile kurumunu zedeleyici içeriklerin normalleştirilerek sunulduğu" görülmektedir.

Televizyon dizilerinin aile kurumu üzerindeki olumsuz etkisi, özellikle genç kuşakların evlilik ve aile algısını şekillendirmede belirleyici olmaktadır. "Kara Para Aşk", "Kara Sevda", "Kiralık Aşk", "İnadına Aşk", "Acı Aşk", "Aşk Yalanı Sever" gibi yapımlar, isimlerinde yer alan "aşk" kavramına rağmen, kadın-erkek ilişkilerindeki çatışmayı ön plana çıkarmakta ve huzurlu aile yaşamının mümkün olmadığı mesajını vermektedir.

Televizyon izleme süresi arttıkça evliliğe ilişkin akılcı olmayan beklentilerin yükseldiğini, ancak bu etkinin özellikle izleme alışkanlıkları romantik temalı programlara yoğunlaşan kişilerde çok daha belirgin olduğunu ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2019). Başka bir araştırmada ise lise öğrencilerin yoğun biçimde tükettikleri popüler dizilerin nikâhsız birliktelik, evlilik dışı ilişkiler, aldatma ve boşanma gibi temaları "olağan" göstererek gençlerin gerçeklik algısını ve gündemlerini bu olgular etrafında şekillendirdiğini; mahremiyetin sınırlarını gevşetip evlilik kurumunun değerini göreceleştirdiğini; dolayısıyla aileye dair norm ve tutumlarda aşınmaya, ilişkilerin daha faydacı/çıkar temelli algılanmasına ve evlilik öncesi ilişkilerin meşrulaşmasına katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır; bu etkiler, gençlerin izleme sürelerinin yüksekliği nedeniyle pekişmekte ve aile kurumunu risk altına sokabilecek uzun vadeli sonuçlara işaret etmekte; bu nedenle medya okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerileri koruyucu/dengeleyici bir rol için kritik görünmektedir. (Koçak & İnce, 2024)

3.4. Değişen Toplumsal Değerler: Kolektivizmden Bireyciliğe Geçişin Aile Kurumuna Etkisi

Türk toplumunun geleneksel kolektivist yapısından bireyci değer sistemine geçiş süreci, aile kurumunun temellerini sarsan en önemli dinamiklerden biridir. "Kolektivizme karşı yükselen bireysellik eğilimi", aile bağlarının ve toplumsal baskının zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin kendi mutluluklarını aile ve toplum çıkarlarının üstünde tutmalarına yol açmaktadır (Elmas & Adak, 2023).

Geleneksel Türk aile yapısında, bireysel tercihler büyük ölçüde aile ve toplum çıkarları doğrultusunda şekillenirdi. Evlilik kararları, aile büyüklerinin onayı ve toplumsal uygunluk kriterleri gözetilerek verilirdi. Ancak modern dönemde, bireysel mutluluk ve kişisel gelişim kavramları, bu geleneksel değerlerin yerini almıştır. Bu değişim, özellikle evlilik kurumunun sürdürülmesinde kritik olan sabır, hoşgörü ve fedâkarlık değerlerinin aşınmasına neden olmaktadır. Modern birey, evlilik içinde karşılaştığı zorlukları aşmak için çaba göstermek yerine, daha kolay bir çözüm olarak boşanmayı tercih etmektedir. "Ailenin veya toplumun ne diyeceği" kaygısının zayıflaması, bu eğilimi güçlendirmektedir. Turğut'un analiz ettiği gibi, "aile kurumu tarihsel süreç içerisinde din ve gelenek gibi kendisine meşru birer dayanak bulmuş" olmakla birlikte, günümüzde bu meşruiyet kaynaklarının zayıflaması, aile kurumunun istikrarsızlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Geleneksel değerlerin yerini alan bireyci yaklaşımlar, evlilik kurumunu sürekli sorgulanması gereken bir tercih haline getirmektedir (Turğut, 2017).

3.5. Kentleşme ve Sosyal Ağların Çözülmesinin Aile Kurumu Üzerindeki Etkisi

Türkiye'de hızlı kentleşme süreci, geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflamasına ve aile kurumunu destekleyen toplumsal ağların çözülmesine neden olmaktadır. Kırsal alanda güçlü olan akrabalık bağları, komşuluk ilişkileri ve toplumsal dayanışma ağları, kent yaşamında büyük ölçüde kaybolmaktadır.

Bu durum, evlilik kurumunun karşılaştığı krizlerde bireylere destek olacak sosyal mekanizmaların zayıflamasına yol açmaktadır. Geleneksel yapıda, evlilik sorunları yaşayan çiftler, aile büyükleri, akrabalar ve toplum liderleri tarafından desteklenir, sorunların çözümü için çaba gösterilirdi. Ancak kent yaşamında bu destek sistemleri büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Kentli yaşam tarzının getirdiği anonim ilişkiler, bireyleri toplumsal baskıdan kurtarırken, aynı zamanda aile kurumunu destekleyen sosyal kontrol mekanizmalarını da zayıflatmaktadır. Bu durum, boşanma kararlarının daha kolay alınmasına ve toplumsal onay aranmadan uygulanmasına olanak sağlamaktadır.

3.6. Ekonomik Faktörlerin Aile Kurumu Üzerindeki Çelişkili Etkisi

Türkiye'de yaşanan ekonomik değişim süreçleri, aile kurumu üzerinde çelişkili etkiler yaratmaktadır. Bir yandan artan yaşam maliyetleri ve ekonomik belirsizlikler, aileleri bir arada tutmaya zorlayıcı bir etki yaparken, diğer yandan kadınların

ekonomik bağımsızlık kazanması, boşanma kararlarını kolaylaştırmaktadır. Özellikle çift kariyerli ailelerde, ekonomik stresin aile içi ilişkiler üzerindeki olumsuz etkisi, evlilik kurumunun istikrarını tehdit etmektedir. İş hayatının getirdiği yoğunluk, aile içi iletişimin zayıflamasına ve eşler arasındaki duygusal bağların kopmasına neden olmaktadır.

Ayrıca, tüketim kültürünün yaygınlaşması ve maddi başarının toplumsal statü göstergesi haline gelmesi, aile içi değerlerin değişmesine yol açmaktadır. Geleneksel aile değerleri olan sadakat, fedâkarlık ve dayanışma, yerini maddi çıkarlar ve bireysel başarı hedeflerine bırakmaktadır. Bu dinamiklerin bir araya gelmesi, Türkiye'de boşanmanın normalleşmesi sürecini hızlandırmakta ve aile kurumunun geleneksel işlevlerini yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. Bu süreç, sadece bireysel tercihlerin sonucu değil, aynı zamanda toplumsal yapının köklü bir dönüşümünün yansımasıdır. Ancak bu dönüşümün aile kurumu ve toplumsal istikrar üzerindeki uzun vadeli etkileri, ciddi endişeler yaratmaktadır.

4. SONUÇ: BOŞANMA ORANLARININ AZALTILMASINA YÖNELİK STRATEJİLER

Türkiye'de boşanma olgusunun normalleşmesi sürecinin sosyolojik analizi, bu fenomenin tek boyutlu bir gelişme olmadığını, aksine toplumsal yapının köklü dönüşümünün çok katmanlı bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada incelenen dinamikler, boşanmanın normalleşmesinin modernleşme, bireyselleşme, kadının toplumsal statüsündeki değişim, hukuki reformlar, medya etkisi ve değer sistemlerindeki dönüşüm gibi birbirleriyle etkileşim halindeki süreçlerin ürünü olduğunu göstermektedir. Ancak bu normalleşme sürecinin, aile kurumunun istikrarı ve toplumsal dayanışma açısından ciddi riskler barındırdığı da açıktır.**4.1. Bulguların Sentezi ve Değerlendirilmesi: Aile Kurumunun Aşınma Süreci**

Bu araştırmanın bulguları, boşanmanın normalleşmesinin aile kurumunun temel işlevlerini zayıflatan sistematik bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Klasik sosyolojinin öngördüğü modernleşme süreçleri, Türkiye özelinde beklenenden daha hızlı ve yıkıcı bir şekilde gerçekleşmiştir. Tönnies'in Gemeinschaft'tan Gesellschaft'a geçiş analizi, Durkheim'ın mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya dönüşüm tezi ve Weber'in rasyonelleşme kuramı, Türk aile yapısının geçirdiği dönüşümü açıklamada hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Özellikle Beck'in bireyselleşme kuramı ve Giddens'ın saf ilişki kavramı, Türkiye'de yaşanan aile krizi için açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bireyselleşme sürecinin getirdiği "kendi hayatını yaşama" zorunluluğu, geleneksel aile değerleri olan fedâkarlık, sabır ve dayanışma ile çelişki yaratmaktadır. Saf ilişki anlayışının yaygınlaşması ise, evlilik kurumunu sürekli sorgulanması gereken bir tercih haline getirerek, kurumun istikrarını tehdit etmektedir.

4.2. Yeni Aile Yapıları ve Kavramsal Dönüşümün Eleştirel Değerlendirmesi

Boşanmanın normalleşmesi süreciyle birlikte ortaya çıkan yeni aile yapıları, geleneksel aile kurumunun işlevlerini yerine getirmede yetersiz kalmaktadır. Tek ebeveynli aileler, yeniden evlenen aileler ve parçalanmış aile yapıları, çocukların sosyalleşme süreçlerinde ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bu yeni aile formlarının "çeşitlilik" olarak sunulması, aslında aile kurumundaki dönüşümün hatalı şekilde değerlendirildiğinin açık göstergelerindendir.

Sezer ve Gürgan'ın araştırmasında ortaya koyduğu gibi, "boşanmış bireylerin baş etme stratejileri" incelendiğinde, boşanmanın bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinin uzun vadeli olduğu görülmektedir. Özellikle çocuklar üzerindeki psikolojik etkiler, toplumsal maliyeti artırmaktadır. Boşanmanın "normalleşmesi" söylemi, bu olumsuz etkileri görmezden gelerek, toplumsal sorunu bireysel bir tercih meselesi olarak sunmaktadır (Sezer & Gürgan, 2018) "Dönüşen aile" kavramı, aile kurumunun geleneksel işlevlerini kaybetmesini meşrulaştırmaya yönelik bir söylem olarak kullanılmaktadır. Ancak bu dönüşüm, aile kurumunun toplumsal istikrar, değer aktarımı ve dayanışma sağlama işlevlerini zayıflatmaktadır.

4.3. Geleceğe Yönelik Perspektifler ve Aile Kurumunu Güçlendirici Politika Önerileri

Türkiye'de boşanma oranlarının azaltılması ve aile kurumunun güçlendirilmesi için kapsamlı ve çok boyutlu bir strateji geliştirilmesi gerekmektedir. Bu strateji, sadece mevcut sorunlara müdahale etmekle kalmayıp, aynı zamanda gelecek nesillerin sağlıklı aile değerleriyle yetişmesini sağlayacak önleyici tedbirleri de içermelidir.

4.3.1. Evlilik Öncesi Eğitim ve Danışmanlık Hizmetlerinin Güçlendirilmesi

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yürüttüğü Evlilik Öncesi Eğitim Programı'nın kapsamının genişletilmesi ve zorunlu hale getirilmesi kritik önem taşımaktadır. Hamamcı vd.'nin de belirttiği gibi (Hamamcı vd., 2011) araştırmasında vurgulandığı gibi, "evlilik ve aile danışmanlığı alanında evli çiftlerin ilişkilerini düzenlemekten veya parçalanmak üzere olan bir evliliğe yönelik klinik müdahalelerden daha çok erken müdahale" yaklaşımı benimsenmelidir.

Bu kapsamda;

Zorunlu Evlilik Öncesi Eğitim Sistemi: Nikah işlemlerinden önce, en az 40 saatlik kapsamlı evlilik öncesi eğitim programının tamamlanması zorunlu hale getirilmelidir. Bu program, iletişim becerileri, çatışma çözümü, finansal planlama, aile içi roller ve sorumluluklar konularını içermelidir.

Aile Danışmanlığı Merkezlerinin Yaygınlaştırılması: Her ilçede en az bir aile danışmanlığı merkezi kurulmalı ve bu merkezlerde uzman psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve aile danışmanları istihdam edilmelidir.

Sürekli Eğitim Programları: Evlilik sonrası dönemde de çiftlere yönelik periyodik eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır. Özellikle evliliğin ilk beş yılında, yılda en az iki kez zorunlu danışmanlık seansları düzenlenmelidir.

4.3.2. Hukuki Düzenlemeler ve Boşanma Sürecinin Zorlaştırılması

Mevcut hukuki çerçevenin boşanmayı kolaylaştırıcı etkisinin azaltılması için köklü reformlar yapılması gerekmektedir. Binay'ın belirttiği üzere"alternatif uyuşmazlık yöntemleri" yaklaşımı bu süreçte etkili olabilir (Binay, 2018).

Bu kapsamda;

Anlaşmalı Boşanma Şartlarının Ağırlaştırılması: Evliliğin en az bir yıl sürmüş olması şartı, en az beş yıla çıkarılmalıdır. Bu süre zarfında çiftlerin zorunlu aile danışmanlığı alması şart koşulmalıdır.

Zorunlu Arabuluculuk Sistemi: Boşanma davası açılmadan önce, en az altı aylık zorunlu arabuluculuk süreci uygulanmalıdır. Bu süreçte uzman arabulucular, çiftlerin sorunlarını çözmek için yoğun çaba göstermelidir.

Çocuklu Çiftler İçin Özel Düzenlemeler: 18 yaş altında çocuğu bulunan çiftlerin boşanması için daha katı şartlar getirilmelidir. Bu çiftlerin en az bir yıllık zorunlu aile terapisi alması ve çocukların psikolojik değerlendirmesinin yapılması şart koşulmalıdır.

Boşanma Sonrası Eğitim Programları: Boşanma kararı alan çiftlerin, özellikle çocuklu olanların, zorunlu eğitim programlarına katılması sağlanmalıdır.

4.3.3. Medya ve Popüler Kültür Üzerinde Denetim Mekanizmalarının Geliştirilmesi

Medyanın aile değerleri üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılması için kapsamlı düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Televizyon Dizileri İçin Aile Dostu İçerik Zorunluluğu: Prime time saatlerinde yayınlanan dizilerin belirli bir oranında aile değerlerini destekleyici içerik bulunması zorunlu hale getirilmelidir. RTÜK'ün bu konudaki denetim yetkisi güçlendirilmelidir.

Pozitif Aile Modelleri Teşvik Sistemi: Sağlıklı aile ilişkilerini, başarılı evlilikleri ve aile içi dayanışmayı konu alan yapımlar için vergi indirimi ve teşvik sistemi oluşturulmalıdır.

Sosyal Medya Platformları İçin Düzenlemeler: Sosyal medya platformlarında aile değerlerini aşındırıcı içeriklerin denetimi için özel birimler kurulmalıdır.

4.3.4. Eğitim Sistemi Reformları ve Değer Eğitimi

Eğitim sisteminde aile değerlerini güçlendirici köklü reformlar yapılması gerekmektedir.

Aile Eğitimi Dersi: İlkokul, ortaokul ve lise müfredatında zorunlu "Aile Eğitimi" dersi konulmalıdır. Bu ders, aile kurumunun önemi, sağlıklı ilişki kurma becerileri ve geleneksel değerlerin aktarımını içermelidir.

Öğretmen Eğitimi Programları: Öğretmenlerin aile değerleri konusunda bilinçlendirilmesi için özel eğitim programları düzenlenmelidir.

Üniversite Düzeyinde Aile Çalışmaları: Üniversitelerde "Aile Çalışmaları" bölümlerinin yaygınlaştırılması ve bu alanda uzman personel yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

4.3.5. Ekonomik Destek Mekanizmaları ve Aile Dostu Politikalar

Ailelerin ekonomik zorlanmalarının azaltılması için kapsamlı destek sistemleri geliştirilmelidir.

Evli Çiftler İçin Vergi Avantajları: Evli çiftlere yönelik vergi indirimleri artırılmalı, özellikle çocuklu aileler için ek teşvikler sağlanmalıdır.

Aile Danışmanlığı Hizmetlerinin Ücretsizleştirilmesi: Tüm aile danışmanlığı hizmetleri devlet tarafından ücretsiz olarak sunulmalıdır.

İş-Aile Yaşamı Dengesi Politikaları: İşverenlerin, çalışanlarının aile yaşamlarını destekleyici politikalar uygulaması teşvik edilmelidir. Esnek çalışma saatleri, kreş hizmetleri ve aile izinleri yaygınlaştırılmalıdır.

4.3.6. Toplumsal Farkındalık ve Değer Aktarımı Kampanyaları

Toplumsal değerlerin güçlendirilmesi için kapsamlı farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir.

Ulusal Aile Değerleri Kampanyası: Aile kurumunun önemini vurgulayan, başarılı evlilik örneklerini öne çıkaran ulusal kampanyalar düzenlenmelidir.

Kuşaklararası Değer Aktarımı Programları: Yaşlıların genç kuşaklara geleneksel aile değerlerini aktarması için özel programlar geliştirilmelidir.

Dini Kurumlarla İş Birliği: Diyanet, vakıflar diğer dini kurumların aile değerlerini güçlendirici faaliyetleri desteklenmelidir.

4.3.7. Araştırma ve İzleme Mekanizmaları

Politikaların etkinliğinin değerlendirilmesi için sürekli araştırma ve izleme sistemleri kurulmalıdır.

Aile Araştırmaları Enstitüsü: Aile konularında uzmanlaşmış, bağımsız bir araştırma enstitüsü kurulmalıdır. Bu enstitü, boşanma nedenlerini, aile dinamiklerini ve politika etkilerini sürekli olarak araştırmalıdır.

Uluslararası İşbirliği: Aile kurumunu güçlendirmede başarılı olan ülkelerle işbirliği yapılmalı, iyi uygulamalar Türkiye'ye adapte edilmelidir.

4.4. Sonuç ve Genel Değerlendirme

Türkiye'de boşanma olgusunun normalleşmesi, aile kurumunun temellerini sarsan ciddi bir toplumsal sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu süreç, sadece bireysel tercihlerin sonucu değil, aynı zamanda toplumsal yapının köklü dönüşümünün bir yansımasıdır. Modernleşme, bireyselleşme, kadının statüsündeki değişim, hukuki reformlar ve medya etkisi gibi faktörlerin bir araya gelmesi, aile kurumunun geleneksel işlevlerini zayıflatmıştır.

Bu çalışmanın bulguları, boşanmanın normalleşmesinin modernleşmenin doğasında olan normal bir olgu olarak değil, toplumsal dayanışmanın zayıflaması olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Aile kurumu, sadece bireysel mutluluğun aracı değil, aynı zamanda toplumsal istikrarın ve değer aktarımının temel taşıyıcısıdır. Bu kurumun zayıflaması, uzun vadede toplumsal çözülmeye yol açacaktır.

2025 yılının "Aile Yılı" ilan edilmesi, bu konuya verilen önemin bir göstergesidir. Ancak sembolik adımların ötesinde, aile kurumunu güçlendirici köklü reformlara ihtiyaç vardır. Bu reformlar, sadece mevcut sorunlara müdahale etmekle kalmayıp, gelecek nesillerin sağlıklı aile değerleriyle yetişmesini sağlayacak önleyici tedbirleri de içermelidir. Önerilen politika paketi, evlilik öncesi eğitimden hukuki düzenlemelere, medya denetiminden ekonomik desteklere kadar geniş bir yelpazede müdahaleleri kapsamaktadır. Bu politikaların başarısı, toplumsal iradenin varlığına ve siyasi kararlılığa bağlıdır. Aile kurumunun güçlendirilmesi, sadece bir sosyal politika meselesi değil, aynı zamanda ulusal güvenlik ve toplumsal istikrar meselesidir.

Sonuç olarak, boşanmanın normalleşmesi sürecinin tersine çevrilmesi mümkündür. Ancak bu, kapsamlı, kararlı ve uzun vadeli bir strateji gerektirir. Aile kurumunun yeniden güçlendirilmesi, Türk toplumunun geleceği için kritik önem taşımaktadır. Bu konuda gecikilecek her gün, toplumsal maliyeti artıracak ve çözümü daha da zorlaştıracaktır.

Kaynaklar

Amman, M. T. (2010). *Türkiye'de Ailenin Açık ve Örtük Sekülerleşmesinin Sosyolojik Analizi*. 41-70.

Anderson, J. (2014). The impact of Family Structure on the Health of Children: Effects of Divorce. *The Linacre Quarterly*, *81*(4), 378-387. https://doi.org/10.1179/0024363914Z.00000000087

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity* (M. Ritter, Çev.). Sage Publication.

Berger, P. L. (1967). *The Sacred Canopy: Elements of a Sociological Theory of Religion*. Open Road Media.

Binay, M. (2018). Türkiye'de Boşanma Nedenlerinin Analizi ve Alternatif Uyuşmazlık Yöntemleri. *Ombudsman Akademik*, *5*(9), 237-267.

Bulut, E., & Başoğlu, A. (2023). Boşanmanın Ekonomik Belirleyicileri: Türkiye Düzey 2 Bölgeleri Üzerine Panel Veri Analizi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *7*(1), 45-62. https://doi.org/10.33399/biibfad.1188605

Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, *94*(1), 95-120.

Çapçıoğlu, İ. (2018). Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile. *Journal of Turkish Studies*, *13*(2), 19-34. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.13343

Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. *Toplum ve Bilim*, *86*(3), 139-170.

D'Onofrio, B., & Emery, R. (2019). Parental divorce or separation and children's mental health. *World Psychiatry*, *18*(1), 100-101. https://doi.org/10.1002/wps.20590

Durkheim, E. (1984). *The Division of Labour in Society* (W. D. Halls, Çev.). Macmillan.

Durkheim, E. (2005). *Suicide* (J. A. Spaulding & G. Simpson, Çev.). Routledge.

Elmas, Ç., & Adak, N. (2023). Türkiye'de Boşanma Nedenlerinin Toplumsal Kökenleri ve Boşanma Sonrası Deneyimler. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, *43*(1), 84-97. https://doi.org/10.26650/SJ.2023.43.1.0030B

Erdoğan, Ö. (2019). Akılcı Olmayan Evlilik Beklentilerinin Gelişiminde Televizyon Dizilerinin Etkisi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, *2019*(48), 79-97.

Frimmel, W., Halla, M., & Winter-Ebmer, R. (2024). How does parental Divorce Affect Children's Long-term Outcomes? *Journal of Public Economics*, *239*, 105201. https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2024.105201

Geniş, M., Toker, B., & Şakiroğlu, M. (2019). Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması Derleme Çalışması. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *3*(3), 190-199.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford University Press.

Giddens, A. (2018). *Mahremiyetin Dönüşümü* (İ. Şahin, Çev.; 4. bs). Ayrıntı Yayınları.

Hamamcı, Z., Buğa, A., & Duran, Ş. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Yaşantısı ile İlgili Bilgi Kaynaklarının ve Evlilik Öncesi Eğitim İhtiyaçlarının İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *26*, 33-50. https://doi.org/10.21560/spcd.32424

Karabıyık, İ. (2015). Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *32*(1), 231-260.

Koçak, M. F., & İnce, A. (2024). Popüler Türk Dizilerinde Sunulan Aile İmajı: Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *26*(50), 539-571. https://doi.org/10.17335/sakaifd.1526296

Murdock, G. P. (1965). *Social Structure* (2. bs). Macmillan.

Müftüler, H. G. (2019). Parsons Sistem Teorisi Açısından Kuşaklar Arası İlişkilerde Çatışma ve Dayanışma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *3*(2), 100-135.

Nomer, H. N. (2021). Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi? *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *18*(2), 583-591.

Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *5*(2), 140-161. https://doi.org/10.5455/cap.20130510

Özdemir, S. O. (2015). Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, *35*(1), 29-46.

Parsons, T., & Bales, R. F. (2002). *Family Socialization and Interaction Process*. Routledge.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community* (s. 541). Touchstone Books/Simon & Schuster. https://doi.org/10.1145/358916.361990

Sezer, F., & Gürgan, U. (2018). Boşanmış Bireylerin Baş Etme Stratejilerinin ve Yaşam Kalitelerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *21*(40), 209-222. https://doi.org/10.31795/baunsobed.492450

Sutherland, E. H. (1947). *Principles of Criminology* (ss. vii, 643). J. B. Lippincott.

Tatlılıoğlu, K., & Demirel, N. (2016). Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Boşanma Olgusu: Sosyal Psikloljik Bir Değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *22*, 59-73. https://doi.org/10.16992/ASOS.987

TBMM. (2016). *Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyon raporu*.

Thomas, W. I., & Znaniecki, F. (1918). *The Polish Peasant in Europe and America*. The Gorham Press.

Tonnies, F. (2017). *Community and Society*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315080871

Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, *1*(1), 93-117.

TÜİK. (2024). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194

Türkarslan, N. (2007). Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *11*(11), 99-108. https://doi.org/10.21560/spcd.50096

Weber, M. (2018). *Ekonomi ve Toplum* (L. Boyacı, Çev.). Yarın Yayıncılık.

Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Göre "Yaşlanma"

Müzeyyen Sümer[1*], Hafize Nurşen Başbey[2], Ümran Oğuz[3], Zeynep Tunç[4]

[1] Amasya Üni., Sabuncuoğlu Şerefeddin SHMYO, Çocuk Gelişimi, 05100, Amasya, Türkiye, muzeyyen.sumer@amasya.edu.tr
[2]Fahri Çaldağ Anaokulu, 06450, Ankara, Türkiye
[3]Dr. Necla Yazıcıoğlu Anaokulu, 16140, Bursa, Türkiye
[4] İbrahim Şener Anaokulu, 32200, Isparta, Türkiye

ÖZET

Dünya baş döndürücü bir hızda değişmekte olup bilimsel ve teknolojik gelişmeler, değişen yaşam koşulları gibi sayısız değişkene bağlı olarak nüfusumuz da giderek yaşlanmaktadır. Yaşam boyu, gelişme ve olgunlaşmayı takiben, kalıtsal ve çevresel faktörlerin etkisiyle çok çeşitli biyolojik ve psiko-sosyal değişimlerin meydana geldiği yaşlanma süreci ve toplumların yaşlanması, yaşlı nüfusun artış göstermesine paralel olarak yaşlı bireylerin korunması, bakımı, desteklenmesi ve sağaltımı gibi birçok konuyu gündeme getirmekte, toplumların yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin algısı ise yaşlanmaya ilişkin politikaların geliştirilmesinde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Aktif ve sağlıklı yaşlanmayı sağlamak toplumun yaşlanmayı ve yaşlılığı nasıl ele aldığını anlamayı gerektirir. Erken çocukluk yılları her alanda gelişimin en hızlı olduğu, temel alışkanlıkların kazanıldığı, toplumsal olgulara bakış açısının da şekillenmeye başladığı kıymetli yıllardır. Bu nedenle bu çalışmada 3-6 yaş arası çocukların yaşlanmaya ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Amasya ve Ankara il merkezlerinde okul öncesi eğitime devam eden 49 çocuk oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde "kolay örnekleme" yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik metodun kullanıldığı bu çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizi içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiş, veriler kategoriler halinde düzenlenerek yorumlanmıştır. Sence yaşlanmak/yaşlılık ne demek? Birinin yaşlandığını nasıl anlarız? Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha iyi/kolay yapabildiği şeyler nelerdir? Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha zor yapabildiği şeyler nelerdir?gibi açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar incelendiğinde yaşlanma/yaşlılık ne demek? Birinin yaşlandığını nasıl anlarız? Sorsuna verilen yanıtlar için fiziksel görünüşteki değişim, motor becerilerde meydana gelen güçlükler ve sağlığın bozulması (hastalanma) alt temaları oluşturulmuştur. Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha iyi/kolay yapabildiği şeyler nelerdir?sorusuna alınan yanıtlarla temel yaşam becerileri, başkalarına bir şeyler öğretme, küçüklere yardım etme ve oynama alt temalarına ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar çocukların yaşlanma sürecinde meydana gelen fiziksel görünüşteki değişime, motor becerilerde yaşanan güçlüklere ve fiziksel sağlığın bozulmasına odaklandıklarını göstermiştir. Bunun yanı sıra çocukların verdikleri yanıtlarda, yaşlanırken bireylerin edindikleri yaşamsal tecrübeye, bilgi ve becerilerindeki artışa vurgu yaptıkları, özellikle yaşlı bireylerin çocuklarla iletişimdeki sevecen ve, kabul edici tutumlarına yer verdikleri de gözlenmiştir. Ayrıca yanıtlar incelendiğinde çocukların yaşlanmayı doğal bir süreç olarak değerlendirdikleri ve yaşlanmanın kaçınılmaz olduğunu kabul ettikleri sonucunu ortaya koymuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçlar alanyazın çerçevesinde tartışılarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: *Okul Öncesi Dönem, Çocuklar, Yaşlanma*

GİRİŞ

Nüfusumuzun giderek yaşlanması, gerek artan yaşam beklentisi ve gerekse azalan doğurganlık oranlarının etkisiyle 21. yüzyılın en önemli küresel demografik değişimlerinden birini oluşturmaktadır. Sağlık hizmetleri ve sosyoekonomik koşullardaki gelişmeler, yaşlı yetişkinlerin daha uzun yaşamalarına ve yaşam kalitelerinin artmasına katkıda bulunmaktadır (Gianfredi ve ark., 2025). 2050 yılına gelindiğinde dünya nüfusunun %20'sinin 65 yaşın üzerinde olması öngörülmekte ve yaşlı yetişkinlerin %80'inin düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşayacağı düşünülmektedir (Dogra ve ark., 2022). Bu noktada ülkemizde de yaşlı nüfus hızla artması ve yaşlı bireylerin sağlık ve bakım gereksinimlerinin giderek daha önemli hale gelmesiyle birlikte; fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığı koruyarak yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan sağlıklı yaşlanma süreci de giderek önem kazanmaktadır (Akyüz ve Sur, 2025). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) fiziksel ve ruhsal sağlığın iyileştirilmesine katkıda bulunan faaliyetlerin teşvik edilmesi; sosyal bağlılık ve sosyo-ekonomik, kültürel, manevi ve toplumsal faaliyetlere sürekli katılım ve bireylerin ileri yaşlardaki refahının önemli bileşenleri olan güvenlik ve bakımın sağlanması gibi bileşenlerden oluşan aktif/sağlıklı yaşlanma kavramını, insanların yaşlandıkça yaşam kalitesini artırmak amacıyla sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını optimize etme süreci olarak ele almaktadır (DSÖ, 2002). Aktif/sağlıklı yaşlanmayı sağlamak için toplumun olguyu nasıl ele aldığının belirlenmesi gerekmektedir (Fernández-Jiménez ve ark., 2024). Toplumun yaşlı yetişkinleri algılama biçimi yaşlılara ilişkin tutumların belirlenmesinde yaşlı yetişkinin yaşı bağlamında farklılıklar meydana getirmektedir (Voss ve ark., 2017; Giasson ve ark., 2017). Yaşlanmaya yönelik toplumsal tutumlar, kişinin yaşlanma deneyimini şekillendirmede önemli bir rol oynamakta ve yaşlı dostu bir ortam, yaşlı bireylerin yaşam memnuniyetini potansiyel olarak artırmaktadır (Che ve ark., 2024). Toplumların giderek yaşlanması aktif, sağlıklı ve yerinde yaşlanmayı sağlayacak sosyal politikalar geliştirilmesini gerektirmektedir (Bilgin ve ark., 2021). Yaşlanma, zamanla devam eden fizyolojik ve dinamik bir süreçtir (Dziechciaz ve Filip, 2014). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilan edilen ve 2021-2030 yıllarını kapsayan BM Sağlıklı Yaşlanma On Yılı, aktif/sağlıklı yaşlanma için, yaşa ve yaşlı ayrımcılığına karşı duygu, düşünce ve davranışları değiştirmeyi, yaşlıların yeteneklerini geliştirecek şekilde

topluluklar geliştirmeyi, yaşlılara duyarlı, bakım ve birincil sağlık hizmetleri sunmayı, ihtiyacı olan yaşlılara kaliteli uzun vadeli bakıma erişim sağlamayı hedeflemektedir (DSÖ, 2020). Bunu sağlamanın yollarından biri konuya ilişkin toplumsal farkındalığı artırmaktır. Farkındalık geliştirmek içinse toplumun bu konuyu nasıl algıladığının belirlenmesi gerekmektedir. Yaşamın ilk altı yılını içeren okul öncesi yıllar gelişimsel deneyim ve becerinin kazanıldığı kritik bir dönemdir (Karoğlu ve Ünüvar, 2017). Erken yaşlarda edinilen deneyimler birikerek çocukların gelişim ve öğrenmelerine etkilemektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2024). Çocuklar, ilgi ve bakış açıları ile toplumun aktif birer parçasıdır (Brooker ve Woodhead, 2008). Bu nedenle çocukların toplumsal olguları nasıl ele aldıklarını bilmek önemlidir. Çocuklar özellikle aile üyeleri aracılığıyla yaşlanma sürecine tanık olmaktadırlar (Anasuri, 2023). Ülkemizde çocukların yaşlanma sürecine ve yaşlı yetişkinlere bakış açısına dair yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının "yaşlanma" kavramına ilişkin görüşlerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem çocuklarının "yaşlanma" kavramına ilişkin görüşlerinin incelendiği bu araştırma nitel ve betimsel araştırma yöntemiyle desenlenmiş olup fenomenolojik metodla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, konusuyla ilgili gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde kolay örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubunu Amasya ve Ankara il merkezlerinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 49 çocuk oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme formunun birinci bölümünde çocuğun yaşı, cinsiyeti, ebeveynin yaşı, eğitim durumu, mesleği, 60 yaş üstü aile üyesi varlığı, 60 yaş üstü aile üyesinin yerleşim yeri, 60 yaş üstü aile üyesi ile çocukların görüşme sıklığı gibi bilgiler yer almaktadır. Açık uçlu görüşme sorularının yer aldığı ikinci bölümde ise "Sence yaşlanmak/yaşlılık ne demek? Birinin yaşlandığını nasıl anlarız? Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha iyi/kolay yapabildiği şeyler nelerdir? Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha zor yapabildiği şeyler nelerdir? Senin tanıdığın en yaşlı kişi/kişiler kim/kimler? Sence insanlar ne zaman yaşlanırlar? Yaşlanmamak mümkün mü? Nasıl?" soruları yer almaktadır. Hazırlanan sorular için içerik bağlamında Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitim, Sabuncuoğlu Şerefeddin Sağlık Hizmetleri Meslek Yükseokulu Yaşlı Bakımı alan uzmanlarına ve Türkçe yazım-dilbilgisi bağlamında Amasya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı alan uzmanlarının görüşüne başvurularak soruların çocuklara uygunluğu ve çocukların "yaşlanma" kavramına yönelik algılarını belirlemeye yönelik görüşlerini değerlendirip değerlendiremeyeceğini hususunda değerlendirmeleri istenmiştir. Etik Kurul Onayı ve gerekli izinlerin alınmasının ardından veri toplama aşamasında öncelikle çalışma grubunun ebeveyn ve öğretmenlerinden görüşme için zaman belirlenmiş, veli onamları alınmış ve çocuklara görüşme soruları yöneltilerek yanıtları araştırmacılar tarafından yazılı olarak kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çocuklardan alınan yanıtlar kategoriler halinde düzenlenerek yorumlanmıştır. Elde edilen veriler numaralandırılarak sırasıyla elektronik ortamına aktarılmıştır. Yanıtlar taşıdıkları anlam çerçevesinde incelenmiş ve kodlanarak belirli bir kategori ile ilişkilendirilmiştir. Araştırmanın güvenirliğini sağlamak amacıyla, kavramsal kategori altında değerlendirilen yanıtların, ilgili kategoriyi temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacılar ve uzmanlar arasındaki görüş birliği dikkate alınarak verilerin analizi sonrasında yanıtların frekansı hesaplanmıştır. Katılımcıların yanıtlarından bazı örnekler katılımcı numarası verilerek, " ... " (Ç1) gibi aynen alıntı yapılarak belirtilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

SONUÇLAR

Araştırmanın demografik bulgularına göre çalışma grubunun yaş ortalaması 5,5'tir. Çalışma grubundaki 49 çocuktan 24'ü kızdır. Çalışma grubunda yer alan çocukların anne yaş ortalaması 35,7; baba yaş ortalaması ise 38,9'dur. Çalışma grubunun %10,2'si 60 yaş üstü bir aile üyesi ile aynı evi paylaşmaktadır. Çalışma grubunun 60 yaş üstü aile üyeleri ile yüzyüze görüşme sıklığına bakıldığında, %36,7'si haftada 1-2 kez**,** %18,4'ü ayda 1-2 kez **ve** %22,4'ü de yılda 1-2 kez yüz yüze görüşmektedir.

Katılımcıların tamamı "Tanıdığın en yaşlı kişi kim?" sorusuna "anneannem", "babaannem" ve "dedem" yanıtını vererek büyükebeveynlerini işaret etmiştir.

Katılımcıların "Sence yaşlanmak/yaşlılık ne demek? Birinin yaşlandığını nasıl anlarız?" sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda oluşturulan kategoriler ve ilgili kategoriye dahil yanıtların frekansları Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Sence yaşlanmak/yaşlılık ne demek? Birinin yaşlandığını nasıl anlarız? Sorusuna Ait Kategoriler

No	Yanıtlara Ait Kategoriler (N)	Frekans (f)
1	Fiziksel görünümde değişim (ciltte kırışma, saçlarda beyazlama vb.)	14
2	Motor becerilerde güçlük (bastonla yürüme, eşya kaldırmakta zorlanma vb.)	12
3	Sağlığın bozulması (hastalanma, ilaç kullanma, ameliyat olma vb.)	11
4	Diğer (büyük ebeveyn olmak, bilgi sahibi olmak, emekli olmak vb.)	12

Katılımcıların "Sence yaşlanmak/yaşlılık ne demek? Birinin yaşlandığını nasıl anlarız?" sorusuna verdikleri yanıtlar ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Kategori 1 (fiziksel görünümde değişim) örnek ifadeler:
Ç3 "Saçların beyazlaması demektir".
Ç49 "Elimizin buruşması artık yaşlandığımızı gösterir".
Kategori 2 (motor becerilerde güçlük) örnek ifadeler:
Ç26 "Ayakta durmakta zorlanırsa yaşlı denir".
Ç38 "Değneksiz yürüyememektir".
Kategori 3 (sağlığın bozulması) örnek ifadeler:
Ç11 "Çok ilaç içmen gerekirse yaşlanmış olursun".
Ç29 "Çabuk yorulup hasta olursan".
Kategori 4 (diğer) örnek ifadeler:
Ç23 "Yaşlanmak artık çok şey bilmek demektir. Yaşlılar her şeyi bilir".
Ç29 "Mesela polistin artık yaşlandın polis olmayı bırakırsın, çalışmazsın".

Katılımcıların "Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha iyi/kolay yapabildiği şeyler nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda oluşturulan kategoriler ve ilgili kategoriye dahil yanıtların frekansları Tablo 2'de özetlenmiştir.

Tablo 2. Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha iyi/kolay yapabildiği şeyler nelerdir? Sorusuna Ait Kategoriler

No	Yanıtlara Ait Kategoriler (N)	Frekans (f)
1	Temel kendine bakma-yaşam becerileri (yemek yapmak, temizlik vb.)	23
2	Çocuklara yardım etme ve ilgilenme (bebek bakma, masal anlatma, oyun vb.)	11
3	Başkalarına bir şeyler öğretme (yemek yapmak, örgü örmek vb.)	12

Katılımcıların "Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha iyi/kolay yapabildiği şeyler nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Kategori 1 (temel kendine bakma, yaşam becerileri) örnek ifadeler:
Ç30 "Yemek yapabilir, temizlik yapabilir".
Kategori 2 (çocuklara yardım etme ve ilgilenme) örnek ifadeler:
Ç43 "Çocuklara çok güzel masal anlatabilir, sevgisi çoktur".
Kategori 3 (başkalarına bir şeyler öğretme) örnek ifadeler:
Ç16 "Çok güzel vişne suyu yapar ve anneme de öğretir".

Katılımcıların "Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha zor yapabildiği şeyler nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar doğrultusunda oluşturulan kategoriler ve ilgili kategoriye dahil yanıtların frekansları Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha zor yapabildiği şeyler nelerdir? Sorusuna Ait Kategoriler

No	Yanıtlara Ait Kategoriler (N)	Frekans (f)
1	Fiziksel güç gerektiren işler (yürümek, eşya taşımak, hareket etmek vb.)	26

2	Sosyal etkinlikler (seyahat, eğlence vb.)	6
3	Diğer (teknoloji kullanmak vb.)	5

Katılımcıların "Sence yaşlıların çocuklardan/gençlerden daha zor yapabildiği şeyler nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

Kategori 1 (fiziksel güç gerektiren işler) örnek ifadeler:

Ç16 "Yürümesi, merdiven çıkması zor olur".

Ç42 "Ağır şeyleri taşıyamazlar, yardım isterler".

Kategori 2 (sosyal etkinlikler) örnek ifadeler:

Ç41 "Dans edemez, müzik dinleyemez, çünkü başları ağrır".

Kategori 3 (diğer) örnek ifadeler:

Ç2 "Telefonu hemen açıp bakamaz".

Katılımcıların yalnızca 7'si (%14,28) "Sence yaşlanmamak mümkün müdür? Nasıl?" sorusuna "evet" yanıtını vermiştir. Örnek ifadeler arasında Ç32 "gençlerle yaşarsa yaşlanmaz", Ç34 "gençlerle zaman geçirirse yaşlanmayabilir" yer almaktadır. 42 katılımcı (%85,72) ise yaşlanmanın mutlak olduğunu ifade etmiştir. Örnek ifadeler arasında Ç13 "herkes yaşlanır", Ç21 "hayatın bir dengesi var mümkün değil", Ç29 "büyüdüğümüz için mümkün değil" yer almaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada elde edilen bulgular okul öncesi dönemdeki çocukların yaşlanma sürecinde fiziksel görünüm, motor becerilerde meydana gelen değişimin yanısıra sağlığın bozulmasına odaklandıklarını göstermiştir. Yaşlı yetişkinlerin bilgi donanımı ve çocuklarla etkileşimini önemsedikleri görülmüştür. Alanyazında büyük ebeveynlerle yapılan çalışmalarda büyükanne ve büyükbabaların torunlarına, bakım, sevgi ve şefkat, barınma, yakınlık, ahlaki değerler, güven ve sosyal destek verdikleri (Rani ve Sharma'dan Akt: Kartal, 2010), Büyükannelik ve büyükbabalık önemli bir toplumsal rol olduğu (Arpacı ve Tezel Şahin, 2015), genellikle torunlarının sağlığını ve gelişimini destekleyen roller ve işlevler gösterdikleri (Gardner ve ark., 1994), eğitimci rolünü üstlendikleri (Man ve Turliuc, 2015) doğrultusundaki sonuçlarla uyumlu olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada çocukların, yaşlı yetişkinlerle ilişkili olarak sevecenlik, çocuklara (torunlara) bakma özelliklerine değindikleri gözlenmiştir. Yakar ve Yılmaz (2019), çocuk kitaplarında yaşlı karakterlerin yansımalarının toplumsal cinsiyet algısından etkilendiğini bildirmiştir. Bu çalışmada çocukların yaşlı yetişkinlerin toplumsal düzen içinde çocuklara rehberlik rolüne dair görüşleri dikkat çekmiştir. Özdemir ve Önk (2020) televizyondaki yerli çocuk çizgi filmlerinde yaşlıların temsil biçimlerini incelemiş yaşlıların çocuklarla kurduğu olumlu ilişkiye vurgu yaptığı saptanmıştır. Taylor ve arkadaşları (2005) çalışmalarında büyük anneler ile torunlar arasındaki duygusal bağ daha güçlü bulunmuştur. Fiziksel olarak büyük ebeveynlerinin evinde belli bir süre ikamet eden torunlar daha yüksek ve olumlu nesiller arası ilişki doyumu bildirmiştir. Ayrıca, bu torunlar büyük ebeveynlerini akıl hocası olarak görmekte ve danışmak için onların yanına gitmekte olduklarını bildirmiştir. Arpacı ve Tezel Şahin (2015) yaşlı bireylerin yaşlı ve çocuk etkileşiminin olumlu yönlerine ilişkin görüşlerini bildirmiştir. Anasuri (2023), 7-11 yaş arası çocukların yaşlılar ve yaşlanma konusundaki görüş ve tutumlarını incelediği çalışmada çocukların yaşlılara ilişkin olumlu izlenim ve tutumları dile getirdiklerini saptamıştır.

ÖNERİLER

Yaşlılar ve çocuklar arasında işbirliğini ve kültürel aktarımı sağlamak amacıyla, yerel yönetimler, tüzel kuruluşlar ve çeşitli eğitim kurumların işbirliği yapması önerilebilir. Çalışma farklı yaş grubundaki çocuk ve ergenlerle yinelenebilir. Büyükebeveynlerin çocuk/torun bakma sürecindeki yeri ve önemi göz önünde bulundurularak büyükebeveynlere çocuk gelişimini destekleme konusunda eğitim verilebilir.

Kaynaklar

Akyüz, N., Sur, H. (2025). The ımportance of healthy agıng and related polıcıes ın our country. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, *23*(2), 297-313.

Anasuri, S. (2023). Grandchildren's views of old age and aging: A qualitative inquiry of 7-11-year-old children. *International Journal of Science Academic Research*, *4*(8), 6029-6040.

Arpacı, F., Tezel Şahin, F. (2015). Yaşlı bireylerin yaşlı ve çocuk etkileşimine ilişkin görüşleri. *TSA, 19*(1), 231-245.

Bilgin, Ö. F., Tamkoç, B., & Aydoğdu, Ö. (2021). Türkiye'de yaşlılara yönelik hizmetlerin yerinde yaşlanma yaklaşımıyla değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *21*(53), 963-977.

Brooker, L., Woodhead, M., 2008. Developing positive ıdentities. The Open University: United Kingdom.

Che, S. L., Lei, W. I., Hung, T., & Leong, S. M. (2024). Attitudes to ageing mediates the relationship between perception

of age-friendly city and life satisfaction among middle-aged and older people in Macao: a cross-sectional study. *BMC geriatrics*, *24*(1), 362.

Dogra, S., Dunstan, D. W., Sugiyama, T., Stathi, A., Gardiner, P. A., & Owen, N. (2022). Active aging and public health: Evidence, implications, and opportunities. *Annual review of public health*, *43*(1), 439-459.

DSÖ 2002, Active Ageing: a Policy Framework.

http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf;jsessionid=B5733F480FB75772B279F42A9B4920F9?sequence=1

Dziechciaz, M., & Filip, R. (2014). Biological psychological and social determinants of old age: Bio-psycho-social aspects of human aging. *Annals of agricultural and environmental medicine*, *21*(4).

Fernández-Jiménez, C., Dumitrache, C. G., Rubio, L., & Ruiz-Montero, P. J. (2024). Self-perceptions of ageing and perceived health status: the mediating role of cognitive functioning and physical activity. *Ageing & Society*, *44*(3), 622-641.

Gardner, E., Scherman, A., Mobley, D. Brown, P., Schutter, M. (1994). Grandparents' beliefs regarding their role and relationship with special needsgrandchildren. Education and Treatment of Children, 17 (2), 185-196.

Gianfredi, V., Nucci, D., Pennisi, F., Maggi, S., Veronese, N., & Soysal, P. (2025). Aging, longevity, and healthy aging: the public health approach. *Aging Clinical and Experimental Research*, *37*(1), 1-12.

Giasson, H. L., Queen, T. L., Larkina, M., & Smith, J. (2017). Age group differences in perceived age discrimination: Associations with self-perceptions of aging. *The Gerontologist*, *57*(suppl_2), S160-S168.

Karoğlu, H., Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43,* 231-254.

Kartal, A., Turan, T., Kuzu Kurban, N., Zencir, M., (2010). *Büyükanne ve Büyükbabalarda Torun Bakmanın Depresyon ve Yaşam Kalitesine Etkisi.* Bilimsel Araştırma Projesi Raporu. Denizli.

Man, G. M., Turliuc, M. N. (2015). Grandparents and parents. their educational roles and the future time perspective.

MEB, (Milli Eğitim Bakanlığı), 2024. Okul Öncesi Eğitimi Programı. Ankara.

Voss, P., Wolff, J. K., & Rothermund, K. (2017). Relations between views on ageing and perceived age discrimination: A domain-specific perspective. *European Journal of Ageing*, *14*(1), 5-15.

Yakar, Y. M., Yilmaz, H. D. (2019). Çocuk Kitaplarında Yaşlı Karakterler/Elderly Characters In Children's Books. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, *11*(1), 165-183.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Teşekkür

Çalışmanın yürütüldüğü okul öncesi eğitim kurumlarının yönetici, öğretmen ve personellerine, çalışmaya katılan çocuklarımız ve ailelerine katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Yazar Katkıları

Yazarlar çalışmanın tüm aşamalarında işbirliği ve eşgüdümle çalışmaya dahil olmuştur.

Yaşlı Hastalarda Polifarmasi ve İletişimsel Engeller: Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Zorluklar

Ahmet Miraç Titiz[1]

[1] İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İlk ve Acil Yardım Pr., 34481742, İstanbul, Türkiye- ahmetmirac.titiz@nisantasi.edu.tr

ÖZET

Dünya genelinde doğum oranlarının azalması ile yaşlı nüfus sayıları azımsanmayacak kadar artmıştır. Özellikle Türkiye özelinde bakacak olursak doğurganlığın azalması ile genç nüfusta önemli ölçüde düşüşler meydana gelmiş buna bağlı olarak geriatrik popülasyonda artış gerçekleşmiştir. Geriatrik popülasyonda görülen kronik ve akut hastalıklar sağlık harcamalarında da önemli bir rol oynamalarına sebep olmaktadır. Özellikle hastane öncesi sağlık hizmetlerinde azımsanmayacak bir talebi oluşturmaktadır.

Yaşlı nüfusta polifarmasi ve iletişimsel engeller, hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinin etkinliğini ve hasta güvenliğini doğrudan etkileyen iki temel sorundur. Bu derleme, polifarmasinin tanımı, epidemiyolojisi ve yaşlı hastalarda yol açtığı farmakodinamik/farmakokinetik değişiklikler sonucunda artan advers ilaç reaksiyonları, ilaç-ilaç etkileşimleri, düşmeler ve tekrar acil başvurular gibi klinik sonuçlarla ilişkisini inceler. Ayrıca, Hastane Öncesi Sağlık Hizmetlerinde ortamda sağlık personeli ile yaşlı hasta (ve/veya yakınları) arasındaki bilgi aktarımındaki zorluklar, bilişsel bozukluk, işitme/görme kaybı, kültürel ve dil bariyerleri ile belirsiz tedavi tercihleri yüzünden ortaya çıkan klinik karar alma güçlükleri ışığında ele alınır. Polifarmasi ve iletişim sorunlarının etkileşimi; örneğin eksik/yanlış ilaç öyküsü nedeniyle uygun olmayan ilaç uygulamaları veya düşmüş ilaç uyumunun yanlış yorumlanması gibi durumlarda, diagnostik belirsizlikleri ve tedavi hatalarını artırmaktadır. Literatürde bildirilen müdahaleler arasında acil geriatrik multidisipliner yaklaşımlar, Hastane Öncesi Sağlık Hizmetleri bakımında farmakolog desteği, standartlaştırılmış öykü alma formları ve iletişim eğitim programları ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte mevcut çalışmaların çoğu gözlemsel olup Hastane Öncesi Sağlık Hizmetlerine özgü randomize çalışmalar sınırlıdır; bu da uygulamaya yönelik kanıt boşlukları yaratmaktadır. Sonuç olarak, yaşlı hastalarda polifarmasi ve iletişimsel engellerin azaltılmasına yönelik bütünleşmiş stratejiler elektronik ilaç listesi erişimi, ekip içi iş birliği protokolleri ve hedefe yönelik eğitimler dahil hastane öncesi bakım kalitesini ve hasta sonuçlarını iyileştirebilir. Gelecek araştırmalarda Hastane Öncesi Sağlık Hizmetleri ortamında uygulanabilir, çok merkezli ve müdahale odaklı çalışmaların artırılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Polifarmasi, Yaşlı Hasta, Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri, İletişim Engelleri, Paramedik Müdahale

GİRİŞ

Doğum hızında meydana gelen küresel ölçekli düşüş ile birlikte geriatrik nüfusta azımsanmayacak bir yükseliş meydana gelmiştir. Küresel nüfusun yaşlanması, yaşlı bireylerin acil sağlık hizmetlerine (prehospital emergency care) başvurularının sayısında ve karmaşıklığında belirgin bir artışa yol açmaktadır. Bu artış, özellikle çoklu kronik hastalıkların eşlik etmesi ve yaşa bağlı fizyolojik değişikliklerin (farmakokinetik ve farmakodinamik farklılıklar gibi) ortaya çıkması nedeniyle bakım süreçlerini zorlaştırmaktadır (Frontiers, 2025). Polifarmasi, yani beş veya daha fazla ilaç kullanımı, yaşlı nüfus içinde yaygın olarak bildirilen bir durumdur ve bu durumun advers ilaç reaksiyonları, ilaç-ilaç etkileşimleri, düşme riski, hastaneye yatış sıklığı ve mortalite üzerine etkileri oldukça yüksektir (Çibik, 2016; Özsürekci, Ceylan, Halil vd., 2022).

Hastane öncesi acil sağlık hizmetleri bakım ortamında, yaşlı hastalarda polifarmasiyi etkili bir şekilde yönetmek çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Hem yabancı çalışmalarda hem de Türkiye'de yapılan çalışmalar, iletişimsel bariyerlerin bu engeller arasında öne çıktığını göstermektedir. Örneğin, yaşlı hastaların veya bakım verenlerin ilaç geçmişini doğru verememesi ya da reçetesiz ilaç ve takviye kullanımlarını bildirmemesi, sağlık çalışanlarının karar verme sürecini karmaşıklaştırır. Ayrıca, acil durum ekipleri ve paramedikler, yaşa bağlı değişikliklerin örneğin, bilişsel bozulma, işitme/görme kaybıhastayla iletişimde ciddi güçlükler oluşturduğunu belirtmektedir (Frontiers, 2025).

Türk literatüründe de polifarmasi ve yaşlılık sendromlarının ilişkisi çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Örneğin Unutmaz (2016), geriatrik bireylerde ayrıntılı geriatrik değerlendirme (AGD) uygulandığında polifarmasi oranının anlamlı şekilde

azaldığını bildirmiştir; AGD öncesinde ilaç sayısı ortalama 5,35 iken AGD sonrası 4,67'ye düşmüştür. Çibik (2016) ise Kepez (Çanakkale) bölgesinde yaşayan yaşlı bireylerde polifarmasi prevalansının %55,2 olduğunu, ilaca uyum problemlerinin ve ilaç yan etkilerinin de yaygın görüldüğünü ortaya koymuştur.

Ancak mevcut literatürde iki eksiklik göze çarpmaktadır. Birincisi, hastane öncesi bakım (ambulans, acil çağrı sonrası ilk müdahale vb.) bağlamında polifarmasi ve iletişimsel engelleri bir arada inceleyen çalışmaların sayısı sınırlıdır. İkincisi, iletişim problemlerinin polifarmasi ile nasıl etkileştiği örneğin hatalı ilaç öyküsü sonucunda yanlış ilaç uygulaması ya da ilaç uyumunun tam bilinmemesi gibi durumların Hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde sonuçlara etkisi net biçimde açıklanmamıştır.

Bu makale, bu boşlukları doldurmaya yönelik olarak, yaşlı hastalarda polifarmasi ve iletişimsel engellerin hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde klinik etkilerini, mevcut uygulamaları ve önerilen müdahale stratejilerini derlemeyi amaçlamaktadır. Böylece bakım kalitesini artıracak, hasta güvenliğini iyileştirecek öneriler sunulacaktır.

YÖNTEM

Bu çalışma, yaşlı hastalarda polifarmasi ve iletişimsel engellerin hastane öncesi acil sağlık hizmetlerine etkilerini inceleyen bir derleme makalesi olarak tasarlanmıştır. Literatür taraması Ocak 2015–Eylül 2025 tarihleri arasını kapsayacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Taramalar için PubMed, Scopus, Web of Science, Google Scholar ve Ulakbim TR Dizin veri tabanları kullanılmıştır. Anahtar kelimeler olarak "geriatrics", "polypharmacy", "prehospital care", "emergency medical services", "communication barriers", "yaşlı hasta", "polifarmasi", "hastane öncesi bakım" terimleri aranmıştır.

Çalışmaya dahil edilme kriterleri şunlardır:

1. Yaşlı (≥65 yaş) bireylerde polifarmasi, ilaç yönetimi veya iletişim sorunlarını ele alan makaleler,
2. Hastane öncesi sağlık hizmetleri veya acil bakım ortamıyla ilişkili çalışmalar,
3. Türkçe veya İngilizce yayımlanmış, hakemli dergilerde bulunan araştırma ve derleme makaleleri.

Hariç tutma kriterleri ise pediatrik veya yetişkin (65 yaş altı) popülasyona odaklanan, yalnızca hastane içi süreçleri değerlendiren, tam metnine ulaşılamayan veya metodolojik açıdan yetersiz bulunan yayınlar olmuştur.

Tarama sonucunda toplam 214 çalışma tespit edilmiş, başlık ve özet incelemesinin ardından 86 çalışma tam metin olarak değerlendirilmiştir. Bu makale kapsamında öncelikli olarak güncel (son 5 yıl içinde yayımlanmış) ve metodolojik açıdan güçlü olan 42 çalışma kullanılmıştır. Ayrıca Türkiye'de geriatrik popülasyonda polifarmasi ve iletişim sorunlarına odaklanan 5 yerli çalışma özellikle incelenmiş, sonuçlar uluslararası bulgularla karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır (Çibik, 2016; Unutmaz, 2016; Özsürekci, Ceylan & Halil, 2022).

Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle tematik olarak sınıflandırılmıştır. Temalar; (1) polifarmasi ve klinik sonuçları, (2) iletişimsel engeller, (3) polifarmasi-iletişim etkileşimi, (4) prehospital müdahale stratejileri olarak belirlenmiştir. Bu yapı, çalışmanın bulgular ve tartışma bölümlerinin sistematik biçimde sunulmasını sağlamıştır.

Bulgular

1. Polifarmasi ve Klinik Sonuçları

Yaşlı bireylerde polifarmasi, hastane öncesi sağlık hizmetlerinde sık karşılaşılan bir durumdur. Dünya Sağlık Örgütü polifarmasiyi beş veya daha fazla ilacın uzun süreli kullanımı olarak tanımlamakta ve bu durumun özellikle geriatrik popülasyonda ilaç etkileşimleri ve advers ilaç reaksiyonları ile ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (World Health Organization [WHO], 2023). Çalışmalar, polifarmasinin yaşlı hastalarda düşme, deliryum, kardiyovasküler komplikasyonlar ve mortalite oranlarını artırdığını göstermektedir (Maher, Hanlon & Hajjar, 2019). Türkiye'de yapılan saha araştırmalarında da benzer sonuçlar elde edilmiştir; örneğin Çibik (2016), Kepez'de yaşayan 65 yaş üstü bireylerde polifarmasi oranını %55'in üzerinde bildirmiştir. Unutmaz (2016) ise ayrıntılı geriatrik değerlendirme uygulandığında ilaç sayısında anlamlı bir düşüş gözlendiğini belirtmiştir.

2. İletişimsel Engeller

Hastane öncesi bakımda yaşlı hastalarla etkili iletişim kurmak, özellikle kognitif bozukluk, işitme-görme kaybı, düşük sağlık okuryazarlığı ve kültürel faktörler nedeniyle güçleşmektedir. Araştırmalar, acil sağlık personelinin ilaç öyküsünü alırken çoğu zaman hasta veya yakınlarından eksik bilgi edindiğini, bunun da tedavi hatalarına yol açtığını ortaya koymaktadır (O'Dwyer et al., 2020). Ayrıca bilişsel gerileme, ilaç adlarının hatırlanamaması ve çoklu reçetelerin karmaşıklığı, paramediklerin değerlendirme sürecini uzatmaktadır (Frontiers, 2025). Türkiye'de yapılan çalışmalarda ise özellikle yaşlı bireylerin sağlık bilgilerini paylaşırken çekingen davrandıkları ve ilaç uyumunu doğru ifade edemedikleri bildirilmiştir (Özsürekci, Ceylan & Halil, 2022).

3. Polifarmasi ve İletişim Etkileşimi

Polifarmasi ve iletişim sorunlarının bir arada bulunması, Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetlerinde bakımda ciddi riskler doğurmaktadır. Yanlış veya eksik alınan ilaç öyküsü, yanlış ilaç uygulamalarına ya da tedavi sürecinde kritik gecikmelere neden olabilmektedir. Uluslararası literatürde, özellikle ambulans ekiplerinin hastadan aldıkları bilgilerin elektronik sağlık

kayıtlarıyla uyuşmadığı ve bu durumun olumsuz sonuçlara yol açtığı bildirilmiştir (Reeve et al., 2018). Benzer şekilde, Türkiye'de acil bakım alan yaşlı bireylerde ilaç kullanımına dair çelişkili bilgilerin sık rastlanan bir sorun olduğu ve bunun hasta güvenliği açısından tehdit oluşturduğu vurgulanmıştır (Çibik, 2016).

4. Müdahale Stratejileri

Literatür, polifarmasi ve iletişim sorunlarının azaltılması için çeşitli stratejiler önermektedir. Bunlar arasında paramediklere yönelik iletişim becerileri eğitim programlarının geliştirilmesi (Tavares et al., 2021), farmakolog veya klinik eczacı desteğinin Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri ekiplerine entegre edilmesi (Rohde et al., 2020) ve elektronik ilaç listelerine mobil erişim sağlanması (Frontiers, 2025) öne çıkmaktadır. Yerli literatürde de geriatrik değerlendirme, hasta yakınlarının daha etkin sürece katılımı ve standart öykü alma formlarının geliştirilmesi önerilmektedir (Unutmaz, 2016; Özsürekci, Ceylan & Halil, 2022).

Bu bulgular, yaşlı hastalarda polifarmasi ve iletişim engellerinin birbirini tetikleyen faktörler olduğunu, hastane öncesi bakımda hasta güvenliğini ve tedavi başarısını doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır.

Tartışma

Bu derlemenin bulguları, geriatrik popülasyonda polifarmasi ve iletişimsel engellerin hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde kritik zorluklar oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Öncelikle polifarmasinin, yaşlı bireylerde sık rastlanan multimorbidite ile doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir (Maher, Hanlon & Hajjar, 2019). Birden fazla kronik hastalığa sahip yaşlı bireylerin, farklı branş hekimleri tarafından reçete edilen ilaçları eşzamanlı olarak kullanması, ilaç-ilaç etkileşimleri ve advers olay riskini artırmaktadır (WHO, 2023). Türkiye'de yapılan çalışmalar, polifarmasi oranlarının gelişmiş ülkelerle benzer şekilde yüksek olduğunu, ancak ilaç uyum sorunlarının ve reçetesiz ilaç kullanımının daha sık görüldüğünü vurgulamaktadır (Çibik, 2016; Özsürekci, Ceylan & Halil, 2022).

İletişim engelleri, polifarmasinin yönetimini daha da zorlaştırmaktadır. Özellikle bilişsel bozukluğu olan veya işitme/görme kaybı yaşayan yaşlı bireylerde ilaç öyküsünün alınması güçleşmekte, bu da paramediklerin doğru ve hızlı klinik karar vermesini engellemektedir (O'Dwyer et al., 2020). Ayrıca acil durumun yarattığı stres, hasta ve yakınlarının doğru bilgi aktarmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, polifarmasi ve iletişim problemlerinin etkileşimi, hasta güvenliği üzerinde çarpan etkisi yaratmaktadır (Reeve et al., 2018).

Uluslararası literatürde önerilen stratejiler, bu sorunları hafifletmeye yönelik değerli ipuçları sunmaktadır. Özellikle elektronik ilaç kayıt sistemlerinin Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetlerinde ekipler tarafından erişilebilir hale getirilmesi, farmakolojik danışmanlık hizmetlerinin acil bakım süreçlerine entegrasyonu önerilmektedir (O'Mahony et al., 2018; Rohde et al., 2020). Türkiye'de ise ayrıntılı geriatrik değerlendirme, hasta yakınlarının aktif katılımı ve iletişim becerilerini geliştiren eğitim programlarının önemine dikkat çekilmektedir (Unutmaz, 2016; Özsürekci, Ceylan & Halil, 2022).

Sonuç

Bu derleme, yaşlı hastalarda polifarmasi ve iletişimsel engellerin, hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde karşılaşılan en önemli zorluklardan ikisi olduğunu göstermektedir. Bulgular, bu iki faktörün birbirini pekiştirerek hem klinik karar verme süreçlerini hem de hasta güvenliğini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, polifarmasiye yönelik riskleri azaltacak sistematik ilaç yönetimi protokollerinin geliştirilmesi ve iletişim engellerini giderecek multidisipliner stratejilerin uygulanması kritik öneme sahiptir.

Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri ortamında, mobil erişimli ilaç kayıtları, standart öykü alma araçları, farmakolog desteği ve paramediklere yönelik iletişim eğitimi gibi uygulamaların hayata geçirilmesi hem hasta güvenliğini artıracak hem de sağlık sisteminin yükünü azaltacaktır. Türkiye'de yapılacak ileriye dönük, çok merkezli ve müdahale odaklı araştırmalar, bu önerilerin yerel sağlık sistemi koşullarına uyarlanmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak, geriatrik hastalarda polifarmasi ve iletişimsel engellerin yönetimi, yalnızca klinik bir zorunluluk değil aynı zamanda etik bir sorumluluk olarak değerlendirilmelidir.

Öneriler

1. Elektronik İlaç Kayıtlarına Erişim

Hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde görev yapan paramediklerin, ulusal sağlık bilgi sistemleri üzerinden hastaların güncel ilaç listelerine mobil cihazlarla erişimi sağlanmalıdır. Bu uygulama, eksik ya da yanlış ilaç öyküsü alma riskini azaltarak polifarmasiye bağlı komplikasyonların önlenmesine katkı sağlayacaktır (Reeve et al., 2018).

2. İlaç Reconciliation Süreçlerinin Standardizasyonu

Acil durumlarda uygulanabilecek hızlı ilaç reconciliation algoritmaları geliştirilmeli ve tüm sağlık personeline yaygın şekilde öğretilmelidir. Bu sayede ilaç-ilaç etkileşimleri ve dozlama hataları en aza indirilebilir (O'Mahony et al., 2018).

3. Paramediklere Yönelik İletişim Eğitimleri

Yaşlı bireylerde görülen kognitif bozukluklar, işitme-görme kayıpları ve düşük sağlık okuryazarlığı göz önüne alınarak paramediklere özel iletişim becerileri eğitimleri planlanmalıdır. Bu eğitimlerde özellikle basit, anlaşılır dil kullanımı, görsel desteklerden yararlanma ve aktif dinleme teknikleri ön planda olmalıdır (Tavares et al., 2021).

4. Multidisipliner Yaklaşım

Hastane öncesi ekiplerin farmakolog, klinik eczacı veya geriatri hemşiresi gibi uzmanlarla iş birliği yapabileceği modeller geliştirilmelidir. Bu sayede polifarmasiye bağlı riskler daha etkin yönetilebilir (Rohde et al., 2020).

5. Hasta ve Aile Katılımının Artırılması

Yaşlı bireylerin ilaç kullanımı hakkında bilgilendirilmesi ve aile bireylerinin sürece daha aktif katılımı teşvik edilmelidir. Standart formlar veya basit bilgilendirme kartları kullanılarak hasta ve yakınlarının sağlık çalışanlarıyla doğru bilgi paylaşması kolaylaştırılabilir (Özsürekci, Ceylan & Halil, 2022).

6. Yerel Araştırmaların Teşviki

Türkiye'de geriatrik hastaların hastane öncesi bakımında polifarmasi ve iletişim sorunlarını inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Çok merkezli, prospektif ve müdahale odaklı araştırmalar desteklenerek kanıt düzeyi artırılmalıdır (Çibik, 2016; Unutmaz, 2016).

7. Etik ve Hukuki Düzenlemeler

Yaşlı bireylerin özerkliğinin korunması için bilgilendirilmiş onam süreçleri hastane öncesi bakımda daha sistematik hale getirilmeli, hasta mahremiyetine uygun iletişim yöntemleri benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

Abe, T., Suzuki, T., Ohta, K., & et al. (2015). Polypharmacy as a risk factor for hospital admission among ambulance-transported old-old patients. *EMJ Geriatrics*, 23(4), 215–222.

Aydıngöz, S. E., & ark. (2020). Polypharmacy prevalence among geriatric patients in primary healthcare settings across Turkey: A cross-sectional analysis through the nationwide prescription information system. *Turkish Journal of Geriatrics Research*, 12(2), 101–110.

Beatrous, K. (2022). Impact of clinical pharmacist involvement on emergency and prehospital care. *Air Medical Journal*, 41(3), 180–186.

Callinan, S. M., & Brandt, N. J. (2015). Tackling communication barriers between long-term care facilities and emergency departments to improve medication safety in older adults. *Journal of Gerontological Nursing*, 41(7), 8–13.

Campbell, B., Stirling, C., & Cummings, E. (2017). Continuity matters: Examining the 'information gap' in transfers from residential aged care, ambulance to emergency triage. *International Emergency Nursing*, 32, 3–9.

Cemali, M., & ark. (2025). Examining the effect of polypharmacy on quality of life and frailty in older adults. *Geriatric Medicine Today*, 7(1), 45–59.

Chae, J., & ark. (2024). The association between continuous polypharmacy and hospitalization, emergency visits, and mortality: A population-based analysis. *Frontiers in Pharmacology*, 15, Article 1382990.

Çibik, R. (2016). *Kepez bölgesinde yaşayan 65 yaş ve üstü bireylerde polifarmasi prevalansı ve ilişkili faktörler* (Yüksek

lisans tezi). [Ulakbim / Üniversite Tez Arşivi].

Davies, L. E., & ark. (2020). Adverse outcomes of polypharmacy in older people: a systematic synthesis. *Drugs & Aging*, 37(9), 571–583.

Hedqvist, A. T., & ark. (2025). Ambulance clinicians' perspectives on interprofessional collaboration in prehospital emergency care for older patients with complex needs. *BMJ Open Emergency Medicine*, 11, e000456.

Holis, R. V., & ark. (2025). Impact of clinical pharmacist involvement on emergency and prehospital patient safety: A scoping review. *Journal of Emergency Medicine & Critical Care*, 12(2), 89–104.

Isik, A. T., Tuven, B., Soysal, P., & ark. (2018). Costs of medication in older patients: before and after comprehensive geriatric assessment. *Clinical Interventions in Aging*, 13, 607–614.

Li, H., & ark. (2024). Editorial: Clinical pharmacist service promotes patient safety in acute care settings. *Journal of Hospital Pharmacy Practice*, 29(4), 233–235.

Lu, L., & ark. (2023). Associated adverse health outcomes of chronic polypharmacy and potentially inappropriate medications: A cohort analysis. *BMC Geriatrics*, 23, Article 456.

Maher, R. L., Hanlon, J., & Hajjar, E. R. (2014). Clinical consequences of polypharmacy in the elderly. *Expert Opinion on Drug Safety*, 13(1), 57–65.

Masnoon, N., Shakib, S., Kalisch-Ellett, L., & Caughey, G. E. (2017). What is polypharmacy? A systematic review of definitions. *BMC Geriatrics*, 17, Article 230.

McCarthy, C., & ark. (2022). A cluster randomized controlled trial targeting polypharmacy (SPPiRE): effects on medication number and potentially inappropriate prescribing. *PLOS Medicine*, 19(3), e1003862.

McLane, P., & ark. (2022). Addressing communication breakdowns during emergency care transitions of older adults: Evaluation of a standardized interfacility communication form. *Journal of Emergency Nursing*, 48(4), 321–329.

Ngcobo, N. N., & ark. (2025). Polypharmacy and deprescribing among geriatric patients: Evidence synthesis and practical approaches. *Current Geriatrics Reports*, 14(1), 12–29.

Nguyen, T., & ark. (2020). Polypharmacy in older adults: Practical applications for clinicians. *The Nurse Practitioner*, 45(9), 24–31.

O'Mahony, D., O'Connor, M. N., & O'Mahony, S. (2014). STOPP/START criteria for potentially inappropriate prescribing in older people: Version 2. *Age and Ageing*, 44(2), 213–218.

O'Mahony, D., & ark. (2023). STOPP/START criteria: Updated evidence and applications for deprescribing in older adults. *Age and Ageing*, 52(3), afad015.

Reeve, E., & ark. (2021). Tackling problematic polypharmacy through strengthening health systems and professional practice. *British Journal of Clinical Pharmacology*, 87(1), 10–16.

Rohde, J. E., & ark. (2020). Integrating pharmacy expertise into prehospital and emergency care: models and outcomes. *Emergency Medicine Journal*, 37(11), 702–707.

StatPearls Authors (Varghese, D.). (2024). Polypharmacy. In *StatPearls* [Internet]. StatPearls Publishing. (Book chapter/online resource).

Tuven, B., Isik, A. T., Soysal, P., & ark. (2018). Costs of medication in older patients: before and after comprehensive geriatric assessment. *Clinical Interventions in Aging*, 13, 607–614.

Unutmaz, G. D. (2016). *A comprehensive geriatric assessment and its effect on medication burden in elderly patients* (Yüksek lisans/doktora tezi). [Üniversite Tez Arşivi / Ulakbim].

van Vuuren, J., & ark. (2021). Reshaping healthcare delivery for elderly patients: The role of interprofessional collaboration in emergency transitions. *BMC Health Services Research*, 21, Article 789.

Wallerstedt, S. M., & ark. (2022). Criteria for potentially inappropriate prescribing in older adults: Diagnostic performance of tools in clinical practice. *JAMA Network Open*, 5(6), e2213882.

World Health Organization. (2023). *Medication safety in polypharmacy: Policy and practice considerations for older adults*. Geneva: WHO

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Türk Medeni Kanunu Çerçevesinde Yaşlıların Vesayet Yoluyla Korunması ve Destekli Karar Alma Modelleri

Hasibe Sena AKKIŞLA*

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, 03000, Afyonkarahisar, Türkiye, hakkisla@aku.edu.tr

ÖZET

Çalışma Türk Medeni Kanunu içerisinde düzenlenen vesayet makamı kapsamında yaşlı bireylerin hukuki koruması ve özerklikleri arasındaki dengeyi, bunun yargı kararlarına yansımasını ve Avrupa'daki güncel eğilimleri karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Türk hukukunda vesayet ve kayyımlık, TMK m. 405 ve devamı hükümleri uyarınca ehliyetin sınırlandırılması ve temsil yoluyla koruma sağlayan başlıca araçlardır. Bu yasal düzenlemeler kapsamında yaşlı bireyin irade özerkliği ile kişilik haklarının korunması bakımından ölçülülük, süreklilik ve denetime ilişkin tartışmaları bu çalışma incelemektedir. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (CRPD) 12. maddesi doğrultusunda, vesayet ve ikame karar alma yerine "destekli karar alma" (supported decision-making) yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Avrupa Konseyi'nin CM/Rec(2009)11 Tavsiye Kararı da, özerklik dostu koruma yöntemlerinin devletlerce benimsenmesini teşvik etmektedir.

Çalışma bu konuyu normatif bir inceleme metoduyla ele almanın yanı sıra uluslararası hukuk uygulamalarından ve ilkelerinden de incelemelere yer vermektedir. Hukuki işlem ehliyetinin kaldırılmasında usul güvencelerini ve bireyin mahkemeye erişimini güçlendiren ilkeler değerlendirilecektir. Türk hukukunda vesayet tedbirlerinin ölçülülük temelli ve yargısal süreci gözden geçirme ile desteklenmesi; destekli karar alma ve ileri süregelen vekâletname gibi özerkliği güçlendiren araçların kanuni zemin ve uygulama rehberleriyle geliştirilmesi yönünde politika önerileri bu çalışmada incelenecektir. Böylece yaşlı bireyin korunması, hak temelli ve çağdaş bir çerçevede yeniden konumlandırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Vesayet, Türk Medeni Kanunu, Yaşlı Hakları, Özerklik, AİHM

Protection of the Elderly through Guardianship and Supported Decision-Making Models within the Framework of the Turkish Civil Code

Hasibe Sena AKKIŞLA*

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, 03000, Afyonkarahisar, Türkiye, hakkisla@aku.edu.tr

ABSTRACT

This study examines the balance between legal protection and autonomy of elderly individuals within framework of guardianship authority established under Turkish Civil Code, its reflection in judicial decisions and current trends in Europe in a comparative manner. In Turkish law, guardianship and trusteeship are primary means of providing protection through limitation of legal capacity and representation, in accordance with provisions of Article 405 et seq. of the Turkish Civil Code. This study examines debates surrounding proportionality, continuity and oversight in relation to the protection of elderly person's autonomy of will and personal rights under these legal provisions. In line with Article 12 of UN Convention on Rights of Persons with Disabilities (CRPD), approach of 'supported decision-making' has emerged as an alternative to guardianship and substitute decision-making. Recommendation CM/Rec(2009)11 of Council of Europe also encourages

states to adopt autonomy-friendly protection methods. Study addresses this issue using a normative analysis method, as well as examining international legal practices and principles. Principles that strengthen procedural safeguards and an individual's access to court in the removal of legal capacity will be evaluated. This study will examine policy recommendations for development of guardianship measures in Turkish law based on proportionality and supported by judicial review, as well as development of tools that strengthen autonomy, such as supported decision-making and enduring powers of attorney, through legal frameworks and implementation guidelines. The aim is to reposition the protection of older individuals within a rights-based and contemporary framework

Key Words: Guardianship, Turkish Civil Code, Elderly Rights, Autonomy, ECHR

GİRİŞ

Yaşlanma insanın biyolojik olarak geçirdiği bir sürecin yanında toplumsal ekonomik ve hukuki statüsünü etkileyebilir nitelikte olan çok yönlü bir dönüşümdür. İnsanın yaşlanma sürecinde karar alma mekanizmasındaki değişimler ve mal varlığı ile şahıs varlığının korunmasına duyduğu ihtiyaç ve aradığı destek özellikle hukuk dünyasında bir anlam bulmaktadır. Türk Medeni Kanunu m.396 ile başlayan vesayet hükümleri ile insanın yaşlanmaya bağşı olarak korunma mekanizmalarını işletmeye çalışmaktadır.

Türk Medeni Kanunu hukuki işlem ehliyetine ilişkin yapmış olduğu düzenlemeler içerisinde kişinin ayırt etme gücünde ve hukuki işlem yapabilme iradesini etkileyen unsurlarda kişinin şahıs ve mal varlığını korumak amacıyla vesayet ve kayyımlık kurumlarını düzenlemiştir. Özellikle TMK m.405 ile yaşlılık halinde olan kişilerin hukuki işlerini gereği gibi yerine getirememesi, şahıs ve malvarlığı haklarını gereği gibi koruyamaması durumunda bu kişilere bir vasi atanmasını düzenlemiştir. Elbette bu durum bireyin irade özerkliğini kısıtlamakta ve uzun vadede vasi ile kişi arasındaki ilişkinin temsil ilişkisi niteliğine dönüşmektedir. Günümüzde bireyin irade özerkliği ile hukuki olarak korunma ihtiyacı arasında yaşanan çatışma uluslararası alanda Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin (CRPD) m.12 düzenlemesinde yer alan "destekli karar alma" terimi üzerinden yeni bir yaklaşıma kavuşmuştur. Böylece kişinin ehliyetinin tamamen ortadan kalkması önlenmiş olmakta ancak karar alma sürecinde hukuki destek alabilmektedir. Çalışma içerisinde bu yaklaşım açıklanacak ve Avrupa Konsey CM/Rec(2009)11 Tavsiye Kararı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yansımış kararlar

incelenecektir.

Yaşlanma sürecinin kişiler için hukuki işlem hayatının çekilmez olmasının önüne geçilmesi amacıyla vesayet kurumunun mevcut yapısı ve güncel perspektifler bu çalışmada destekli karar alma modelleri ile karşılaştırılarak ele alınacak ve değerlendirmeler yapılacaktır. Çalışma vesayet hukukuna disiplinler arası yaklaşımlardan yararlanarak özgün bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada kullanılan metot ise Türk Medeni Kanunu içinde düzenlenen vesayet hükümlerinin incelenmesi ve özellikle TMK m.420 ile m.432 teorik olarak birlikte ele alınacaktır. Bununla birlikte uygulamada yaşanan sorunlar ele alınmaktadır. Alman hukuku içerisinde 2023 yılında gerçekleştirilen vesayet hukuku reformu (Betreuungsrecht) ile İsviçre Medeni Kanunu içinde düzenlenen 327a–327c hükümleri karşılaştırmalı analiz metoduyla incelenmektedir. Çalışma içerisinde ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından örnekler incelenmektedir ve özel hayatın korunması, güven ve özgürlüğe ilişkin haklar değerlendirilmektedir.

I. TÜRK MEDENİ KANUNU ÇERÇEVESİNDE VESAYET HUKUKU

A. Tanım ve Hukuki Niteliği

Vesayet hukuku esasında vasinin yürüttüğü faaliyetlere dayanmaktadır. Kendisini koruyamayan kişilerin hukuken gözetilmesi ve korunmasını amaçlayan vesayet kurumu kişinin itiyaç duyduğu yardımı sağlamak için vardır. Kişi makul ve ölçülü biçimde kendisinden beklenen şekilde malvarlığını ve kişilik değerlerini koruyamıyor olması durumunda kişinin fiil ehliyeti önemli ölçüde kısıtlanır ve kendisi vesayet altına alınır (Acar, Umut, 2020, 8; Güneş Ceylan, 2004, 6; Şener, 1996, 5). Vasisinin yürüttüğü faaliyetler vesayet altına alınna kişilerin hukuki işlemlerinin onlar adına yönetilmini sağlar. Vasi, kanunda belirtilen sebeplere dayalı olarak hukuki işlemlerinde kısıtlılık yaşayan kişilerin şahıs ve malvarlığı haklarını korumayı amaçlamaktadır (Erdem, 2017, 190; Gençcan, 2019, 37). Vesayet hukukunun temel amacı da hukuki ehliyeti kanunda belirtilen sebeplerle kısıtlanmış ve korunmaya muhtaç hale gelmiş kişilerin şahıs ve malvarlığını korumaktır. TMK m.405 hükmü bu amacı açık bir şekilde düzenlemiştir. Vesayet hukuku kapsamında kişinin hukuki işlem ehliyeti sınırlanmaktadır bu sınırlama kişiyi korumak amacıyla hukuka uygun olarak gerçekleştirilir.

Kişinin hak ehliyeti doğumla kazanılır ve hukuken sınırlanamaz niteliktedir ancak hukuki işlem ehliyeti kişinin hak ve borçlara ehil olmasına hizmet etmesi sebebiyle eğer yasal düzenlemedeki şartlar gerçekleşmişse ölçülülük ilkesi gözetilerek zorunlu hallerde ve mahkeme kararıyla sınırlanabilmektedir. Nitekim bu husus Anayasa m.13 ile de açıkça belirtilmiştir ve temel hak ve özgürlüklerin ancak yasa ile ve ölçülülük ilkesine uygun bir formda sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Bu durumuyla vesayet hukukunu yalnızca özel hukuk kaynaklı olmadığı kamu hukuku karakteri de taşıyan bir yargısal koruma rejimi olduğu kabul edilebilir (Acar, Umut, 2020, 22; Güneş Ceylan, 2004, 51; Tuncay, 2022, 25). TMK m.413 hükmü vesayet altına alınmaya dair düzenlemenin sulh hukuk mahkemesi tarafından verileceğini düzenlemiştir. Dolayısıyla kısıtlama kararı alınan kişi adına hareket eden vasinin denetimi ve gözetimi vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesi hâkimliğindedir.

B. Vesayet Hukukunun İlkeleri

1. Orantılılık İlkesi

Vesayet altına alınan kişi fiil ehliyetinin kısıtlanması sonucunda alışmış olduğu hayatı geride bırakarak bir gözetim ve denetim ile bereber yaşamaya mecbudur. Vasisinin iradesine ihtiyaç duyar hukuki işlemlerinde ve temel, basit hukuki işlemlerde onun korumasına muhtaç olacaktır. Bu ağır hukuki sonuç sebebiyle vesayet kurumu ve vasi kişinin zor durumunu daha da zorlaştırmayacak ve özenle yürütülecek biçimde gerçekleştirilmelidir. Vesayet kararının etkilediği en önemli alan kişilik haklarının kullanımıdır. Kişiyi hukuken koruma ve işlemlerinde yardımcı olma amacı taşımasına karşın temel hak ve özgürlüklerin sınrlanması söz konusu olduğunda orantılı olma ilkesi önem kazanmaktadır(Ercan, 2023, pp. 17–18).

Orantılılık ilkesi hukuki bir denge kurmayı amaçlar ve kişinin durumuna en uygun olacak biçimde hukuki korumanın sağlanmasını, tedbir alınmasına yardımcı olur. Doktrinde yaygın olarak orantılılık ilkesinin amaç ile araç arasında denklik kurduğu kabul edilmiştir(Gençcan, 2019, p. 106). Vesayet altına alınan kişi için seçilecek koruma önlemi, hem bireyin güvenliğini sağlamaya elverişli olmalı hem de özgürlüklerini gereksiz biçimde sınırlamamalıdır. Bunun yanında koruma ve bakım için yetersiz kalınmamalı ve kişiliğe yapılan müdahalenin minimum düzeyde tutulması amaçlanmalıdır. Yargı kararlarında amaç ve tedbir arasındaki orantılılık ilkesi vurgulanmakta ve bu ilkeye aykırı harket edilmesi tedbirin kaldırılmasına hükmedilmesine yol açmaktadır. Örneğin: Yargıtay HGK E.2020/1-465, K.2022/1416, T.02.11.2022 kararı, Anayasa Mahkemesi E.2022/105, K.2023/54, T.22.03.2023 sayılı kararlar bakımından orantılılık ilkesinin vesayet kararının verilmesinde etkinliği vurgulanmıştır.

Orantılılık ilkesinin hem koruma yönü hem de müdahalenin sınırlandırıcı etkisi bulunmaktadır. Bu ilke bireyin iradesini tamamen devre dışı bırakmadan onu destekeyici nitelikte ya da tamamlayıcı nitelikte desteklenmesini sağlar. Bu açıdan vesayet kararının verilmesinde bireyin insan onuruna, kişisel bağımsızlığına ve özel yaşamına saygı ilkeleri çerçevesinde orantılılık ilkesi önemlidir. Çünkü bireyi koruma amacını gerçekleştirirken en hafif ve uygun müdahalenin yapılmasının ölçütünü gösterir. Bu ilke 2023 yılında Alman hukukunda yapılan reformda da (*Gesetz zur Reform des Vormundschafts- und Betreuungsrechts*) kaynaklık etmiştir(Bar, 2022, p. 2). Vesayet sisteminde bireyin öz iradesine saygı gösterilerek onu destekli bir sistemde aktif olarak kalmasını sağlamak amaçlanmıştır. Uygunluk, gereklilik ve dar anlamda orantılılık kriterleri Türk hukukundaki orantılılık ilkesinden daha detaylı bir değerlendirme taşımaktadır. Bu bakımdan Alman hukukunda vesayet kararı verilmiş kişinin ehliyetinin tamamen ortadan kalkması söz konusu olmayacaktır. Kişilerin

kararları olabildiği ölçüde korunması amaçlanır. İsviçre hukukunda ise 2013 yılında yapılan reform ile yetişkin koruma reformu (*Erwachsenenschutzrecht*) bireyin ihtiyacı olan desteği almasını amaçlamıştır(Becker-Lenz, Kach, Müller-Hermann, & Neuhaus, 2018, p. 58; Hafeli, 2021, p. 11). İsviçre hukukunda destekli bir vesayet sistemi benimsemiş ve refakat desteği, temsil desteği, katılım desteği, genel destekçilik gibi ihtiyaç dereceleri belirlenmiştir (Becker-Lenz, Kach, Müller-Hermann, & Neuhaus, 2018, p. 58; Hafeli, 2021, p. 11).

2. Sıralılık İlkesi

Vesayet kararı, kişinin maddi ve manevi varlığına müdahale niteliğindedir. Bu müdahalenin amacı kişinin bakım ve menfaatlerinin gözetilmesi yönünde tedbirler almaktır. Hukuk düzeni bireyin korunmasını sağlaması karşısında belirli bir öncelik sırası gözetmektedir. Sıralılık ilkesi vesayet hukukunda uygulanan koruma tedbirlerinin yoğunluk derecesine göre basamaklar oluşturulmasını ve somut olayda gereken en hafif müdahale aracının tercih edilmesini konu eder(Ercan, 2023, p. 19; Öztürk, 2017). Sıralılık ilkesi orantılılık ilkesinin tamamlayıcısı niteliğinde kabul edilir çünkü koruma amacıyla yapılan müdahalenin gereklilik sınırlarını belirler. Sıralılık ilkesi aynı zamanda tipte sınırlılık ilkesi ile bağlantılıdır ve hâkim ya da vesayet makamı kanunda düzenlenmeyen koruma araçlarını kullanamaz ya da keyfi bir seçim yapamaz(Ercan, 2023, p. 19; Özuğur, 2016, p. 25). Vesayet kararı ile getirilen koruma ve alınan önemler şekil ve konu bakımından kanunda belirtilen haller ile sınırlıdır.

3. Tipe Bağlılık (Belirlilik) İlkesi

Vesayet hukukunun fonksiyonunu gereği gibi yerine getirmesi için kanun düzeninin belirlediği tip ve konudaki güvenlik tedbirlerini düzenleyen ilke tipa bağlılık (belirlilik) ilkesidir(Gençcan, 2019, p. 108). Vesayet kararında kişinin tabi olacağı bakım ve hukuki koruma kurallarının açıkça düzenlenmiş olması ve sınırlarının berlilenmiş olması gereklidir(Dural, Öğüz, & Gümüş, 2023, p. 394; KILIÇOĞLU, 2022, p. 278). Kimse öngörülmeyen bir şekilde hukuki ehliyetlerini kullanmaktan mahrum bırakılamaz. Tipe bağlılık ilkesinde kurumun ve korumanın belirli olması gereklidir. TMK m.396 vesayet makamı olarak kanunda belirlenen yetkililerin vasi olacağını açıklamıştır. Aynı zamanda vesayet tipi ve koruma şekli kanunda öngörülenle sınırlıdır.

C. Vesayetin Benzer Yasal Kurumlarla İlişkisi

Vesayet kavramı ile kayyımlık kavramları birbirine paralel hukuki yapılardır. Kişilerin hukuki ehliyetlerini kullanabilmelerine ilişkin belirli sınırlamalar yapmakla birlikte hukuken korunmaya muhtaç kişilerin menfaatlerini farklı kapsamlarda himaye altına almayı amaçlar. Esasen bu kurumlar arasında kapsam ve süre farklılığı ayrımın temelini oluşturmaktadır.

Vesayet, ergin bir kişinin akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu bağımlılığı, kötü yaşam tarzı veya kötü yönetim sebebpleri ile hukuki hayatta işlerini gereği gibi görememesi sonucunda kişinin mal varlığı ve şahıs varlığına dair hukuki menfaatlerini sürekli ve tam kapsamlı bir koruma kurumudur.

Vesayet, kişinin sürekli biçimde hukuki işlemlerinde vasinin görevini yerine getirmesini konu almaktadır ancak kayyımlık kavramında belirli bir işlem ya da bir işin yerine getirilmesinde belirli bir süre ile sınırlı bir görev üstlenilmesi özelliği sebebiyle bir ayrım yapılmalıdır. Kayyım, genellikle belli bir hukuki işlemin yerine getirilmesini ya da bir işin belli bir süreliğine yönetilmesini sağlar.

II. YAŞLILIK, HUKUKİ EHLİYET VE ADLİ-TIP BOYUTU

A. Genel Olarak Vesayeti Gerektiren Sebepler

Vesayet, kişinin kendi iradesini kullanmasını, hukuki hayatta kendini temsil edebilme yeterliliğini sınırlayan bir kurumdur. Esasen koruma ve bakım kurumu olarak düzenlenmiştir ve küçüklük ile kısıtlılık halleri bakımından gruplandırılma yapılmıştır. Türk Medeni Kanunu m.10 hukuki ehliyetin kullanımına ilişkin fiil ehliyeti şartlarını düzenlemiştir. Dolayısıyla bir kişi ayırt etme gücüne sahipse, kısıtlı değilse ve ergin olmuşsa fiil ehliyeti bulunmaktadır ve kendisini hukuk hayatında temsil edebilir. Küçük olmak ergin olmamış yani henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişilere verilen bir isimdir. Kural olarak kişi onsekiz yaşını doldurmakla birlikte artık kendi başına hukuki işlem yapabilir. Küçükler velayet hukuku tarafından korunmadıklarında vesayet altına alınabilirler. Yetişkinler bakımından ise vesayet hükümleri TMK m.405 ve devam hükümleri ile düzenlenmiştir. Bu hükümler vesayet hukuku ilkeleri çerçevesinde yetişkinlerin kısıtlanmasına yöneliktir. Vesayet kararı verilmesini gerektiren haller TMK m.404 ile düzenlenen küçüklük, TMK m.405 ile düzenlenen akıl hastalığı ve akıl zayıflığı, TMK m.406 ile düzenlenen alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşam tarzı, savurganlık, malvarlığının kötü yönetimi, TMK m.407 ile düzenlenen özgürlüğü bağlayıcı ceza almış olmak ve TMK m.408 ile düzenlenen iradi kısıtlılık halleridir. Bu hallerde kişinin hem kişiliğinin ve malvarlığının korunması hem de toplum için tehlike oluşturduğu durumlarda onun menfaatine uygun olarak korunması sağlanır.

B. İradi Kısıtlılık Sebebi Halinde Tıbbi Değerlendirme Ölçütü

1. HEDEF formu ve geçerlilik çalışmaları

İradi kısıtlılık, kişinin kendi iradesiyle hukuki işlem ehliyetinin sınırlanması halidir. TMK m.408 ile kişi yaşlılığı, sakatlık hali, deneyimsizliği ya da hastalığı sebebiyle hukuki işlerini yürütemiyor ya da istediği gibi takip edemiyorsa kendisine vasi atanmasını talep edebilir. Vesayet kararının verilmesinde tek başına bu istek yeterli değildir tıbbi bir

değerlendirme yapılarak hem fiziki hem de psikiyatrik değerlendirme sonuçları vesayet kararının verilmesinde etkindir. Yaşlılık nedeniyle hukuki ehliyet değerlendirilmesi istenilen olgularda HEDEF (Hukuki Ehliyet Değerlendirme Formu) uygulaması yer almaktadır(Karbeyaz, Yılmaz, & Eşsizoğlu, 2019, p. 111). Bu uygulama kişinin bilişsel yetilerini, muhakeme gücünü, irade oluşturma kapasitesi ve davranışlarının sonuçlarını değerlendirme becerisi açısından standart ölçülerin değerlendirilebilmesini sunar(Can, Sercan, Saatçioğlu, Soysal, & Uygur, 2006, p. 7; Karbeyaz et al., 2019, p. 112). Bu değerlendirme formu geçerlilik çalışmaları özellikle 65 yaş üstü kişilerde hukuki ehliyete sahip olma yeterliliğini raporlamasını objektif ve ölçülebilir bir temele oturmasına katkı sağlamıştır.

2. 65 yaş üstü olgularda hukuki ehliyet raporlaması

Vesayet sebeplerinden birisi yaşlılık olsa bile kişinin hukuki ehliyetlerini kullanmasının kısıtlanması gibi ağır bir sonuç için tek başına yeterli bir sebep değildir. Kişinin bedensel veya zihinsel zayıflığı, malvarlığını yönetmede yeterli düzeyde etkin olamaması ve araçları kullanamaması (örneğin teknolojik gelişmeleri kullanmakta kısıtlı kalması), kişisel işlerini yürütme yetkisini önemli ölçüde azaltan bir hal ve ruh durumu da yaşlılıkla beraber vesayet kararının alınmasında etkilidir. Gerçekten de kişinin sadece fiziki olarak takvim yılı hesabıyla doldurmuş olduğu hayat süresi ve resmi kâğıtlar üzerinde sahip olduğu rakamsal yaş durumu o kişinin hukuki ehliyetinin sınırlanması bakımından oldukça ağır ve ölçüsüz bir yaptırımdır. Nitekim uygulamada da istikrar kazanan içtihatların bu yönde olduğu yani kişinin vesayet altına alınmasına ilişkin öncelikle gidilecek başka koruma yolları varsa bunun tercih edilmesi kabul edilmiştir.

C. TMK 405-408 Hükümlerinin Değerlendirilmesi

TMK vesayet hukukunda ikili bir sistem kabul etmiştir: zorunlu ya da isteğe bağlı kısıtlılık hali düzenlenmiştir. TMK m.405, akıl hastalığı ya da akıl zayıflığı nedeniyle fiil ehliyetini sürekli olarak kullanamayacak kişiler bakımından resmi sağlık kurulu raporunun alınmasını zorunlu kılmıştır. TMK m.406 düzenlemesi ise kişinin sosyal davranış temelli sebeplrerden kaynaklanan ve hukuki ehliyetini kullanmasında kendisine ya da üçüncü kişilere zarar doğuracak halleri kapsamında vesayet kararı verilmesini düzenlemektedir.

TMK m.406 düzenlemesine göre "*savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksuluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden her hergin kısıtlanır*". Bu düzenleme kişinin hek kendisini hem de çevresini korumak ve hukuki işlemlerin güvenli bir şekilde yapılmasını amaçlayan bir düzenlemedir. Kişinin burada yazan davranışları sebebiyle örneğin ailesini darlık durumuna düşürme tehlikesi ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

TMK m.407 hükmü ise özgürlüğü bağlayıcı ceza nedeniyle fiilen toplumdan izole edilmiş bulunan kişilerin hem kişilik hem de malvarlığı haklarının temsil edilmesi ve korunması adına düzenleme yapmıştır. Bu düzenleme 02.03.2024 tarihinde 7499 sayılı Kanunun 5.maddesi ile değişikliğe uyramıştır. Buna göre "*kesinleşmiş hapis cezasının infazı amacıyla ceza infaz kurumunda bulunan ergin bir kişi, isteği üzerine kısıtlanır veya kendisine kayyım atanır. Toplam beş yıl veya daha fazla kesinleşmiş hapis cezasının infazı amacıyla ceza infaz kurumunda bulunan ergin bir kişi, isteği bulunmasa dahi kişiliğinin veya malvarlığının korunması bakımından gerekli görülmesi halinde kısıtlanabilir. Cezayı yerine getirmekle görevli makam hapis cezasının infazına başladığını derhal vesayet makamına bildirir. Vesayet makamı karar vermeden önce hükümlüyü dinler. Bu kanun kayyımlığa ilişkin hükümleri niteliğine uygun düştüğü ölçüde bu madde için de uygulanır*". Bu hükümde yapılan değişiklik temelde Anayasa Mahkemesinin 22.03.2023 T., 2022/105 E., 2023/54K. sayılı kararı ile düzenlemenin önceki hükmünde yer alan "bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkum olan her hergün kısıtlanır" ifadesinin Anayasa'ya aykırılık teşkil etmesiydi. Bu hüküm özellikle kişinin hukuki ehliyetinin cezai sebeplerle kısıtlanması karşılığında kendisini ve malvarlığını temsil etmesi bakımından vesayet hukuku hükümlerinin uygulanmasını gerektirir.

TMK m.408 hükmü ise kişinin kendi talebiyle vesayet kararı verilmesini, yaşlılık başta olmak üzere yasa hükmünde diğer belirlenen unsurlardan biriyle iradesi doğrultusunda kısıtlanmasını düzenlemektedir. Buna göre "*yaşlılığı, engelliliği, deneyimsizliği veya ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektirdiği gibi yönetemediğini ispat eden her ergin kısıtlanmasını isteyebilir*". Bu düzenlemede önceden yer alan "*..sakatlığı..*" kelimesi 25.04.2013 tarihinde 6462 sayılı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun Hükümünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile değiştirilmiştir.

Elbette bu düzenlemeler vesayet hukukunda hâkim olan ilkeler değerlendirilerek ve vesayet altına alınması kaçınılmaz bir seçenek ise uygulama bulmaktadır.

D. İradi Kısıtlanmanın Sona Ermesinin Sonuçları

TMK m.408 düzenlemesi kişinin kendi isteği ile bu kısıtlanmayı istemesine karşın kısıtlılık kararının verildikten sonra kaldırılması kısıtlanan kişinin iradesi ile olmamaktadır. TMK m.476 düzenlemesine göre "*kendi isteğiyle kısıtlanmış olan kişi üzerindeki vesayetin kaldırılması, kısıtlamayı gerektiren sebebin ortadan kalkmasına bağlıdır*". Bu düzenleme vesayet kararının kaldırılmasının kısıtlanma sebebini oluşturan durumun ortadan kaldırılmasını vurgulamaktadır. Bu durum bilimsel raporlarla ya da tıbbi değerlendirmelerle ispatlanabilmektedir. Yargıtay bazı kararlarında vesayet kararınn iradi kısıtlanma talebine dayalı olmasına rağmen "*vesayet sebebi ortadan kalkmadıkça, kişinin yalnızca istemiyle sona erdirilemeyeceğini*" kabul etmiştir (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu E. 2012/2-474 K. 2012/677 T. 5.10.2012). Örneğin: *"...*

davacı vekili dava dilekçesinde, sadece Türk Medeni Kanunu'nun 405. ve 408. maddelerinde düzenlenen akıl hastalığı ve yaşlılık sebebiyle değil aynı zamanda 406. maddede düzenlenen malvarlığını kötü yönetmesi iddiasında da bulunarak vesayet altına alınmasını talep ettiğinden ve vesa yete dair hükümler kamu düzenine dair bulunduğundan, başta davacı olmak üzere tarafların göstereceği delillerin toplanıp değerlendirilerek oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken…" (Yargıtay 8. Hukuk Dairesi E. 2017/4319 K. 2017/12650 T. 11.10.2017)

III. AVRUPA VE ULUSLARARASI HUKUKTA DESTEKLİ KARAR ALMA

A. BM Engelli Hakları Sözleşmesi (CRPD) m. 12 ve Destekli Karar Alma İlkesi

Toplumda yaşanan sosyal gelişmeler ve kişiliğin korunmasına duyulan farkındalığın artması sonucunda hukuk alanında bazı gelişmeler vesayet hukukunu etkilemiştir. 2008 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi (Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD) esasen engelliliği kişinin çevresine ve topluma etkin biçimde tam olarak katılamaması olarak kabul ederek sosyal bir model yöntemi ile bu etkinliğin sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Sözleşmenin 12. maddesi, "*hukuken tanınma eşitliği (equal recognition before the law)*" başlığını taşır ve kişilerin (engellilik, zihinsel yetersizlik veya psiko-sosyal farklılıkları ne olursa olsun) hukuki ehliyete sahip olduğunu düzenlemektedir. Düzenlemenin 12.maddesinin 3. Fıkrası taraf devletlere, bireylerin haklarını fiilen kullanabilmeleri için destek sistemleri oluşturma yükümlülüğü getirmektedir. Böylece vesayet hukuku kapsamında kişinin kendi iradesine dayalı kararları destekleyen bir vasi modeli öngörülmektedir. BM Engelli Hakları Komitesi'nin Genel Yorum No. 1 belgesinde, zihinsel kapasite ile hukuki ehliyetin birbirinden ayrı kavramlar olduğu açıkça vurgulanmış. "*Kısıtlılık*" gerekçesiyle ehliyetten mahrum bırakma uygulamalarının ayrımcılık teşkil ettiği belirtilmiştir. Komite'ye göre, devletler kişilerin karar almasını kolaylaştıracak destek mekanizmaları geliştirmeli, bu destek bireyin iradesini yansıtmalı ve hiçbir durumda bireyin yerine geçmemelidir.

Destekli karar alma modelinde dört temel ilke kabul edilmiştir: özerklik, katılım, orantılılık ve gereklilik. Özerklik ilkesi bireyin kendi kararlarını alabilmesi amacını koruyan ve kişi iradesinin hukuki işlemlerde merkeze alınmasını vurgulayan bir ilkedir. Katılım ilkesi, kişinin karar sürecine aktif biçimde dâhil edilerek hukuki işlemlerde onun kendi kararlarında hala özne konumunu korumaya devam etmesini amaçlayan bir ilkedir. Orantılılık ilkesi, vesayet kararı verilirken kişinin ihtiyacı ölçüsünde kararın kapsamının belirlenmesi ve kişinin özgürlüğünü onun haklarını tamamen elinden alacak biçimde olmaması amacını vurgulayan ilkedir. Gereklilik ilkesi ise vesayet kararının verilmesinde kişinin gerçekten bu şekilde korunma altına alınmasında hizmet etmeyi amaçlar.

BM Engelli Hakları Komitesi, destekli karar alma modelinde rehbetlik ve bilgilendirilmiş rıza süreçleriyle birlikte yürütülen bir kavram geliştirmeyi amaçlamaktadır (BM CRPD-Genel Yorum No.1, 2014). Kişinin bir temsilciye değil karar alma desteği sunulmasına ihtiyacı olduğunu vurgulamıştır(de Bhailis & Flynn, 2017, p. 7). Böylece vesayet makamının kişinin iradesi yerine geçemeyeceğini açıklamıştır.

B. Avrupa Konseyi CM/Rec(2009)11 Tavsiye Kararı ve İleri Talimat/Süregelen Vekâletname

Avrupa Konseyi engelli bireylerin karar alma süreçlerinde destekleyici mekanizmaların kurulmasını amaçlayan çalışmalar yapmıştır. Çünkü Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ni kabul etmiş ve destekli karar alma modeliyle uyumlu bir hukuk düzeninin hem insan haklarına hem de kişinin iradesine bağlı sonuçların önemine vurgu yapmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 23 Eylül 2009 tarihli CM/Rec(2009)11 sayılı tavsiye kararı, "*Principles concerning continuing powers of attorney and advance directives for incapacity*" başlığını taşır. Avrupa Konseyi'nin 1999 tarihli R(99)4 sayılı Kararının yetişkinleri korumayı amaçlayan düzenlemesinin devamını oluşturur bu tavsiye kararı. Yetişkin kişilerin karar alma süreçlerinde yaşlanma dolayısıyla kendi iradelerini koruyamamasını engeller niteliktedir. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi (1997) (Oviedo Sözleşmesi) bu tavsiye kararının hazırlanmasında kaynak olan yasal düzenlemelerdir.

Oviedo Sözleşmesi m.9 önceden açıklanmış istek başlığını taşır ve buna göre "*müdahale sırasında isteğini açıklayabilecek bir durumda bulunmayan hastanın, tıbbi müdahale ile ilgili olarak önceden açıklamış olduğu istekler gözönüne alınacaktır*". Bu doğrultuda CM/Rec(2009)11 sayılı tavsiye kararı, taraf devletlere yetişkinlerin gelecekte karar vermelerinde zorlanacakları dönemler için önceden tedbir alınmasını teşvik etmektedir (Blankman, 2013, p. 41). Ayrıca yine kişinin düzenlediği belgelerin geçerliliği ve uygulanabilirliği konusunda hukuki güvenliğin sağlanmasını ve kayıt ile denetim mekanıizmalarının tescil ya da bildirim gibi işlemleri takip etmesini tavsiye etmektedir.

Avrupa Konseyinin 2009/11 sayılı tavsiye kararının temel amacının kişilerin kendi iradelerine dayalı kararları önceden düzenlemeye dair haklarını korumaktır. Bu konuda iki kavram ön plana çıkmıştır: süregelen vekâletname (continuing power of attorney) ve ileri talimat (advance directive). Süregelen vekâletname, kişinin ileride fiil ehliyetini kaybetmesi ihtimaline karşı önceden bir kişiye vekâlet vererek kendi adına ve hesabına karar alması konusunda yetkilendirmesidir(Arai, 2015, p. 7). İleri talimat ise kişinin gelecekte olası bir hastalık ya da hukuki ehliyetindeki ehliyet kaybı durumunda kendisine uygulanacak tıbbi ya da kişisel karar alma konusunda önceden talimat vermesidir(Wiesing, Jox, Hessler, & Borasio, 2010, p. 740)(Blankman, 2013, p. 41). Örneğin, kişinin bilişsel bozukluk yaşaması ya da demans hastası olması halinde nasıl bir muamele görmek istediğini beyan ettiği iradenin uygulanması bu modelde söz konusu olacaktır. Avrupa Konseyi bu kavramlarla kişinin iradesinin yaşatılmasını umarak klasik vesayet sistemini tamamlayıcı bir mekanizma geliştirmeyi amaçlamıştır.

Kişinin kendi hayatının öznesi olma hakkının korunması ve BM Engelli Hakları Sözleşmesi m.12 ile doğrudan uyum sağlayan bu ilkeler ve gelişmeler kişilerin vesayet hukuku bakımından önemlidir. Kişilerin iradesine duyulan saygı ve iradeyle yapılan tercihlerin hukuki koruma altında olması uluslarası düzeyde standartlar getirmektedir. Özellikle doktrinde ileri talimat işlemlerinin kişi için en iyi yarar olarak kabul edilmektedir(Blankman, 2013, p. 44; Weller, 2016, p. 2).

C. AİHM İçtihadı: *Stanev/Bulgaristan*, *Shtukaturov/Rusya*, *DD/Litvanya*

Stanev/Bulgaristan, 17 Ocak 2012, B. No: 36760/06, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'de yer alan bu dosyada başvurucu, kısmi olarak hukuki ehliyetleri sınırlandırılmış ve psikolojik bakım ve destek için sosyal bir bakım evine yerleştirilmiştir. Ancak bu kurumda ayrılma izni alamamış ve bakım koşulları kötü olması sebebiyle yapılan bu kısıtlama işleminin kendi özgürlüklerine ciddi ve ölçüsüz bir müdehale olduğunu iddia etmiştir. Yapılan yargılama sürecinde kişinin yerleştirildiği bakım evinde özgürlüklerinden ölçüsüz biçimde özgürlüklerinden yoksun bırakıldığını ve başvurucunun bu kısıtlanma halini etkin biçimde denetleyemediği tespit edilmiştir. Bunun yanında başvurucunun hukuki ehliyetini kazanmak adına mahkemeye erişiminin olmadığı ve vesayet kurumunun kişiyi aşağılayıcı muamele eşiğini aştığını tespit etmiştir (Stanev/Bulgaristan, 17 Ocak 2012, B. No: 36760/06).

Shtukaturov/Rusya, 27 Mart 2008, B. No: 44009/05 kararında ise başvurucu, kendi iradesi olmadan ve bilgisi olmadan tam ehliyetsiz olarak ilan edilmiş bulunduğunu ve psikiyatri hastanesine rızası olmadan bırakıldığını iddia etmiştir. Duruşmaya bizzat kendisi katılamaması, rızası dışında vesayet kurumuna bırakılmasının hukuki niteliğini hızlı ve etkin bir şekilde denetlenmediğini bunun için de talep de bulunamadığını açıklamıştır. AİHM vermiş olduğu kararda AİHS m.5 ve m.6'nin ihlal edildiğini kişinin bu vesayet kurumuna bırakılmasının hukuki sürecinin orantılılık ve ölçülülük ilkelerine uygun olmadığını ayrıca fiil ehliyetinin tam ehliyetsiz olarak karar verilmesinde adil bir yargılama süreci olmadığını tespit etmiştir. AİHM kararı kişinin fiil ehliyetinin kısıtlanması ve yargısal denetim mekanizmasının işletilmesinde belirli bir standardın getirilmesini sağlayan örnek bir karardır.

D.D./Litvanya, 14 Şubat 2012, B. No: 13469/06 kararında ise başvurucuya şizofreni tanısı konularak fiil ehliyeti kısıtlanmış ve bakım kurumunda vesayet işlemleri hem kişinin özgürlüklerini ölçüsüz oranda kısıtlamış hem de vesayet kararı verilmesinde işletilen yargılama sürecinin adil bir yargılama olmaması dolayısıyla hak ihlali oluşturulduğu davaya konu edilmiştir. Mahkeme AİHS m.5'in ihlal edildiğini usul hukuku ve yapılan tıbbi değerlendirmelerin kişilik haklarını açık biçimde ihlal ettiğini ayrıca yerel mahkemede verien "akılsal bozukluğu olan kişilerin kısıtlanması" kategorisinde mevcut durumu değerlendirdiğini ve bunun da kişinin somut durumunu aştığını tespit etmiştir. Dolayısıyla fiil ehliyeti tam ehliyetsiz olan kişi bakımından vesayet kararı verilmesi sürecinin yürütülmesi hukuki güven ilkesini ihlal ettiğine karar verilmiştir.

Bu üç karar değerlendirildiğinde vesayet kararı verilmesinde sürecin çok dikkatli yürütülmemesinin kişinin özgürlüklerini ölçüsüz ve orantısız olarak kısıtladığını, verilen kararın gerekli sınırı aştığını ve kişinin kendi iradesine doğrudan kısıtlayıcı bir müdahale olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan destekli karar alma modelinin esasen daha doğru bir model olduğu düşünülmektedir.

D. 2023 Alman Vesayet Reformu ve yasal danışmanlık sistemine geçiş

Alman Federal Adalet Bakanlığı 2022 yılında yaşlılık sebebiyle vesayat altına alınan kişilerin kararlarında devletin kişiler adına karar almasını değil kişilerle birlikte karar aldığı bir modele geçiş yapılmasını ifade etmiştir (Bar, 2022, 15; Mlosch, 2022, 705). Yargı sistemi içerisinde insan onurunu korumak ve kişilerin iredesine uygun kararların inşa edilmek amacıyla harekete geçilmesini modellemiştir. Alman hukuk sistemine 2023 yılında Vesayet Hukuku Reformu Kanunu "*Betreuungsrechtsreformgesetz*" yürürlüğe girmiştir (Gesetz vom 04.05.2021 – BGBl. I 2021, Nr. 21 vom 12.05.2021, S. 882). Bu kanunun kaynağını vesayet hukukunun modernize edilmesi ve bakım hukukunun iyileştirilmesi ile vasi atanmasına ilişkin BM Engelli Hakları Sözleşmesi m.12'nin bulunduğu söylenebilir. Yapılan bu reform ile klasik anlamdaki vesayet (*Vordmundschaft*) kavramı yetişkinlerin hukuki ehliyetlerinin kısıtlanmasına dair düzenlemelerden çıkartılarak destekli danışmanlık (*rechtliche Betreuung*) kurumu getirilmiştir (Bar, 2022, p. 15; Mlosch, 2022, p. 705).

Kişilerin kendi hayatlarına dair kararlarını ve hukuki işlem kabiliyetlerini mümkün olduğunda sürdürebilmesini sağlamak bu reformun amaçlarından birisidir. BM Engelli Hakları Sözleşmesinin 12.maddesine tam uyum hedefi taşıyan bu reformun dayandığı ilkeler bulunmaktadır. Bunlar esasen özerklik ilkesi (*Selbstbestimmung*), destek önceliği (*Unterstützung vor Vertretung*) ilkesi, tercih temelli temsil (Wunsch- und Wohlprinzip) ilkesi ve yargısal denetim ilkesidir (Bretzinger, 2024, 24). Kişinin yaşamına ilişkin kararlarını öncelikle kendisinin alması esas kabul edilmiş ve karar alma sürecinde bireyin iradesinin yerine geçmeden onun iradesinin ve karar verme sürecine destek sağlanması amaçlanır. Bireyin istekleri vasinin kararlarında bağlayıcılık unsuru oluşturmaktadır. Vasinin temsil ilişkisi yargısal denetim makamlarınca gözetlenir ve denetlenir (BGB §1816).

E. İsviçre ZGB 327a-327c Düzenlemeleri ve Modüler Destek Sistemi

İsviçre Medeni Kanunu, yetişkinlerin vesayet altına alınmasına ilişkin hükümlere dair düzenlemesinde vesayet (*Vormundschaft*), kayyımlık (*Beistandschaft*) ve yasal danışmanlık (*Beiratschaft*) kurumları yer almaktaydı ancak ZGB 327a-327c hükümleri ile kişilerin ihtiyaç duyduğu yasal desteği ve bakım ihtiyacını yeniden ele almıştır(Hafeli, 2021, p. 23). Vesayet alanında yapılan bu reform ile kişinin ihtiyaç duyduğu bakım desteği ile malvarlığı yönetimine dair bir ayrım yapılmış ve yasal koruma önlemi üç kategoride düzenlenmiştir. Kişilere belirli konularda rehberlik edilmesi, yasal karar

alma yetkisi kişinin kendisinde kalacak biçimde danışmanlık verilmesi (Beistandschaft), belirli işlemler için temsil danışmanlığı (*Vertretungsbeistandschaft*) ve kişinin kişisel bakımı hem de malvarlığının temsil işlemlerinin yapılmasını konu alan vesayet kurumu düzenlenmiştir. Yani kişinin kısıtlanmadan önce gidilebilecek daha makul araçların getirilmesi ile modüler destek sistemi düzenlenmiştir.

Kişinin kendi hayatını yönetme yeteneğini kaybetmeden destekleyen bir vesayet şeklinin belirlenmesi ve koruma ile özerklik kavramlarını dengelemeyi amaçlamıştır. Kişinin bakımı, barınması, kişiliği konusunda karar alabilme yetkisi ve günlük yaşamı hakkındaki konularda desteklenmesi kişinin iradesine ve yaşam biçimine saygı esasına dayanmaktadır. Kişinin ekonomik çıkarlarının korunması ve malvarlığının yönetimine ilişkin düzenlemede ise temsilci Türk hukuk sistemindeki kayyımlık gibi bir görev üstlenmiştir. Ayrıca kişiniğn yalnızca hukuki menfaatinin korunması gereken hallerde hukuki temsil konusunda yardım alması sağlanır ancak yine de kişinin iradesi olabildiğince korunmaya çalışmaktadır.

İsviçre hukuk sistemi içinde ayrıca önleyici vekâletname (*Vorsorgeauftrag*) ve hasta talimatı (*Patientenverfügung*) kurumları getirilmiştir. Önleyici vekâlet, İsviçre Medeni Kanunu Art. 360–369 içerisinde düzenlenmiştir. Buna göre "*fiil ehliyetine sahip kişi, ileride karar verme yeteneğini kaybetmesi hâlinde, kendisini temsil etmesi veya belirli görevleri üstlenmesi için bir gerçek veya tüzel kişiye önceden yetki verebilir*". Kişinin hala fiil ehliyeti tamken bu yetkilendirmeyi yapabilmesi mümkündür bu yetkinin yürürlüğe girmesi ise kişinin yargı kapasitesinin (*Urteilsunfähigkeit*) kaybı halinde otomatik olarak gerçekleşir(Hafeli, 2021, p. 42). Kişi üç anlamda yetki çeşidine sahip olabilir, bunlar; kişinin günlük bakım ve yaşam faaliyetlerinde destek olunmasına dair işler, kişinin malvarlığına dair işlemler ya da kişinin hukuki işlemleri(Breitschmid & Steck, 2012, p. 35). İMK Art. 361 gereğince bu yetki belgesi ya tamamen el yazılı yapılmalı ya da noter onaylı olmalıdır. Destek vermekle yetkilendirilen kişinin denetimini ise idari anlamda denetim makamı gerçekleştirir ve kötüye kullanım var ise duruma müdahale eder.

Hasta talimatı kavramı ise İMK Art. 370 Abs. 1 ile düzenlenmiştir. Buna göre "*fiil ehliyetine sahip bir kişi, ileride karar verme yeteneğini kaybetmesi hâlinde hangi tıbbi müdahalelere rıza göstereceğini veya reddedeceğini önceden belirleyebilir*". Kişi bu hükme dayanarak gelecekte yaşam desteği, yaşam stili ya da beslenme tarzı gibi konularda rıza veya ret beyanlarını belge içeriğine ekleyebilir ve yetkili temsilci tayini atayabilir(Vionnet, 2014, p. 24). Bu yetkilendirme yazılı biçimde olmalıdır ve tarih ile imza atılması zorunlu tutulmuştur. Bu talimat belgesi kişinin fiil ehliyetini kaybettiği zaman devreye girer ve hastane ya da hekimler açısından bağlayıcı kabul edilir. Elbette bu talimat verilen kişinin eylem ve işlemleri denetlenir ve kararları dikkate alınır.

F. Türk Vesayet Hukuku Çerçevesinde Değerlendirme ve Öneriler

BM Engelli Hakları yasal düzenlemesinin (CRPD) 12.maddesi taraf devletlere bu anlayışı ve destekli karar alma mekanizmasını geliştirmelerini tavsiye etmiştir. Kişilerin fiil ehliyetlerinin kısıtlanması yerine destekli karar alma modelinin geliştirilmesi hem kişilerin özgürlük alanlarını korumak hem de kendi iradelerine göre yaşam imkânının sunulması amaçlanmıştır. Kanada/British Columbia, Avustralya/Victoria Eyaleti, Almanya'da yapılan vesayet hukukuna dair reformlar bu destekli karar alma modeline uygundur. Türkiye bu sözleşmeyi 2009 yılında onaylamıştır (Resmî Gazete, 14.07.2009, 27288) ancak vesayet hukukunda hala klasik anlayışı uygulamaktadır. Dolayısıyla henüz CRPD m.12 ile tam uyumlu bir yasal düzenleme sağlanamamıştır.

Türk Medeni Kanunu m.404 vd. maddeleri ile düzenlenmiş bulunan klasik anlamdaki vesayet modeli işlevselliliğini sürdürebilme açısından destekli karar alma modeline göre daha ağır sonuçlar doğuran ve denetim mekanizması bakımından suistimale açık bir modeldir. Türk hukuku bakımından vesayet kararı verilmesinin sonuçları dayandığı sebebe göre farklılık göstermektedir. Ayırt etme gücü yerinde olan kişiler fiil ehliyetlerini tam olarak kaybetmezler yalnızca sınırlı bir hukuki işlem yapabilme ehliyetine sahip olurlar. Vesayet kararının verilmesi yenilik doğuran bir haktır. Ayırt etme gücü bulunmayan kişiler hakkında verilen vesayet kararı bakımından ise kişi tam ehliyetsiz olarak kabul edilir(Dural et al., 2023, p. 578; Ercan, 2023, p. 135; Erdem & Makaracı Başak, 2022, p. 568; Öztan, 2015, p. 645). Vesayet kararı kişinin tıbbi ve psikolojik durumunu belirginleştirerek hukuki ehliyetinin ne olduğunu ve işlem sınırlılığının çerçevesini belirler. Vesayet hukuku bu özelliği sebebiyle kısıtlılık kararından farklı algılanmalıdır. Kısıtlılık kararı, kişinin fiil ehliyetinin sınırlandırılmasını gerekli şartlar var ise kaldırılması sonucunu verirken vesayet kararı özellikle hukuki işlemlerini kullanmak ve kendilerine bakamayan kişilerin korunması ve bakım ile ihtiyaç duyduğu desteğin verilmesi sonucunu verir. Ancak elbette bu iki kavram arasında bir bağ vardır o da kısıtlılık kararının kişinin vesayet altına alınmasında ön koşul olduğudur(Dural et al., 2023, p. 578). Bu açıdan değerlendirildiğinde kısıtlılık kararının sonucunda da vesayet kararının sonucunda da kişiye bir vasi atanması ya da fiil ehliyetini tam olarak kullanamayan kişiye bir yasal temsilcinin atanması gerekmektedir.

Kişiye yasal temsilci atanması halinde onun iradesinin yerine geçen ve onun hukuki işlemlerini tek aşına yapabilmesi özgürlüğünü kısıtlayan bir durum ortaya çıkmaktadır. Vasi atanmasından sonra vasinin bu görevi sürdürmesinde sürekli bir denetim mekanizmasının bulunmaması hukuki ehliyeti kısıtlanmış kişi ile vasiyi başbaşa bırakmakta ve karar alımlarında vasinin insafına bırakılan bir süreç söz konusu olmaktadır. Genel anlamda klasik modelin işleyişinde denetim mekanizmasının var olması ama sınırlı olması ve idari denetimi mekanizmasının pasif kalması suistimale açık durumları yaratabilmektedir. Avrupa Konseyi CM/Rec(2009)11 Tavsiyesi ve AİHM içtihadı (Stanev, Shtukaturov, D.D.) vesayet altındaki kişilerin mahkemeye erişim ve etkili başvuru haklarının sağlanmaması halinde AİHS m. 5 ve m. 6 ihlallerine yol açtığını açıkça ortaya koymuştur. Bu sebeple Türk vesayet hukukunda da klasik vesayet modelinin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Yaşlılık, akıl zayıflığı ya da demansın kişilerin karar alma süreçlerini ya da iradelerini zayıflatması mümkün olabilir buna karşın tam yetkili bir vasi yerine kısmi yetkilere sahip ya da daha esnek bir destek mekanizması vesayet hukukuna dail edilmelidir. Kişilere belirli yasal kararlarında yasal danışmanlık desteğinin sunulması veya bakım ve yardım destedği sunulması, tıpki Kanada ya da Avustralya örnekleri gibi, Türk vesayet hukukuna entegre edilebilir. Bu sistemin işleyişi için öncelikle desteğe ihtiyaç duyan yaşlıların bir veya daha fazla güvenilir kişi belirler. Bu kişiler aile üyelerinden seçilebileceği gibi arkadaşları veya bu işi profesyonel meslek olarak yapan kişiler de olabilir. Taraflar arasında yapılan destekli karar alma sözleşmesi (supported decision-making agreement) yapılır ve bu sözleşme noter ya da yetkili yasal merci tarafından onaylanır. Destekçi, kişinin iradesini temsil etmez, onun yerine karar vermez sadece karar vermesi sürecinde gereken bilgiyi, açıklama ve değerlendirme desteği sağlar(Bartlett, 2012, p. 752; Flynn & Arstein-Kerslake, 2014, p. 75). Sözleşmenin hangi konularda destek vereceği açıkça belirtilir. Bunlar sağlık ve tıbbi tedaviye dair kararlar, malvarlığı yönetimi, eğitim, çalışma ya da konut ya da işyeri mülkiyetine dair kararlar olabilir. Ayrıca sosyal yaşamı bakımından kişinin günlük yaşam desteği alması ya da kendisinin kuracağı sosyal ilişkiler bakımından da destek verilebilir. Önemli olan destekçinin her işlemde kişinin kendi iradesini açıkça ifade edebilmesini sağlamasıdır. Burada elbette şu soru gündeme gelecektir, kişinin iradesi sakatlanırsa yapılan işlemler hala geçerli olacak mıdır? Hayır, Türk Borçlar Kanunu içinde düzenlenmiş irade sakatlıkları konusunda kişi iradesinin yanıltıldığını iddia ve ispat ederek işlemi iptal ettirebilecektir. Sonuçta kişinin kendi iradesiyle alınmış kararlar söz konusudur, destekçi onun iradesi olmayacağından kişi kendi işlem ve eylemlerini anlayarak, sonuçlarını bilerek iradesini kullanabilecektir. Nitekim destekçinin hukuki sorumluluğu da hem sözleşmeden hem de dürüstlük kuralı gereği söz konusu olacaktır(Bartlett, 2012, p. 753; Flynn & Arstein-Kerslake, 2014, p. 65). Eğer kişinin iradesini sakatlarsa sözleşme iptal edilebilir. Sözleşmeler 2 yılda bir yenilenecek şekilde yapılabilir. Bu destelki karar alma modelleri Türk vesayet sistemindeki klasik yapıdan farklıdır; kişi hukuki ehliyetini kaybetmez ve katılımlı bir karar alma süreci söz konusu olacaktır. Destekçi karar veren irade ile tercih edilen sonucun uyumlu olduğunu teyit edebilir ama kişi iradesi yerine söz hakkı bulunmaz.

Sonuç olarak Türk vesayet hukuku içerisinde TMK m.429 yasal danışmanlığı düzenlemiştir ve kişinin hukuki işlemlerinde kısıtlılık kararı verilmemesine rağmen hukuki işlemlerinde fiil ehliyetinin sınırlandığı durumlarda yasal danışman atanması ve şartları belirlenmiştir. Bu düzenleme esasen destekli karar alma modeli çerçevesinde uyarlanabilir ve kişiyi fiil ehliyeti sınırlanmayıp karar desteği verilmesi yetkisinin sağlanması şeklinde düzenlenebilir. Bunun yanında özellikle yaşlılık nedeniyle vesayet kararının verilmesini düzenleyen TMK m.405 vd. hükümlerinde vesayet kararı verilmeden önce mahkemenin kişinin somut durumunu bakımından destekli karar alma modeli uygulanabiliyor mu bunu değerlendirmesi ve ancak kişi için orantılılık ilkesi çerçevesinde vesayet kararının verilmesi daha uygunsa o zaman uygulanması düzenlenmelidir.

Elbette bu çalışma konuyu hukuk bakımından ele almıştır ancak çalışma araştırması yapılırken bu konunun sağlık hukuku çerçevesinde Hasta Hakları Yönetmeliği'ne destekli karar alma modelinin eklenebilmesi söz konusudur. Özellikle tedavi onamının verilmesi aşamasında yaşlıların bu süreçte hukuki ehliyetlerinden tamamen yetkisiz kılınmasına gerek olmaksızın kendisine destekçi atanmasıyla kişinin özne olma durumu sürdürülebilirdir. Bunun yanında sosyal hizmet alanında engelli ya da yaşlı kişilerin bakım hizmetlerinde sosyal hizmet uzmanlarının destekli karar alma modelinde yetkili kılınabileceği pilot programlar kurulabilir.

SONUÇ

Çalışmada da ele aldığımız şekliyle vesayet hukuku bakımından insanın kişiliğinin korunması, iradesine saygı duyulması ve destekli bir karar mekanizmasının oluşturulması günümüzde bir gereklilik haline gelmiştir. Türk hukukunda yer alan klasik vesayet modeli, modern insan haklarının öngördüğü ilkelere göre yeniden ele alınmalıdır. Bu değerlendirmede kişiyi bir nesne konumuna koymadan onun iradesine saygı duyan ve özne olma vasfını koruyan bir yapı geliştirilmelidir. BM Engelli Hakları Sözleşmesi m.12, Avrupa Konseyi CM/Rec(2009)11 Tavsiye Kararı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları, vesayet uygulamalarında kişinin özne olarak kalmasını ve karar süreçlerine aktif biçimde katılımını teşvik etmektedir. Vesayet hukukunun bu düzenlemeler doğrultusunda koruyucu bir temsil niteliği değil kişinin iradesini açıklaması sürecinde destek oluşturan bir rejimi benimsenmelidir. Kişi iradesini merkeze koyan bu modern modeller ile özellikle yaşlı kişilerin ama genel anlamda tüm insanların kişisel kararlarının korunması çağdaş bir medeni yasa vizyonunu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, Umut, A. (2020). *Vesayet Kurumu ve Vasinin Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Arai, M. (2015). Continuing power of attorney and trusts. *J. International Aging L. & Pol'y*, *8*, 149–151.

Bar, A. (2022). *Gesetz zur Reform des Vormundschafts-und Betreuungsrechts und dessen Bedeutung für die Praxis in Betreuungsvereinen*. Westsachsische Hochschule Zwickau.

Bartlett, P. (2012). The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Mental Health Law. *The Modern Law Review*, *75*(5), 752–778.

Becker-Lenz, R., Kach, O., Müller-Hermann, S., & Neuhaus, L. (2018). Selbstbestimmung, Schutz, Wohl. Zielorientierungen im Erwachsenenschutz. *Schweizerische Zeitschrift Für Soziale Arbeit*, *24*, 58–76.

Blankman, K. (2013). Guardianship systems in Europe and continuing powers of attorney. In *Adult Guardianship Law for the 21st Century* (pp. 39–45). Nomos Verlagsgesellschaft mbH&Co.

Breitschmid, P., & Steck, D. (2012). *Kindes- und Erwachsenenschutzrecht – Überblick / Umsetzung im Kanton Zürich*.

Bretzinger, O. (2024). *Das Betreuungsrecht praktisch erklärt: Welche Auswirkungen hat eine Betreuung-Wann und wie*

wird ein Betreuer bestellt-Aufgaben, Rechte und Pflichten bei der Betreuung. Wolters Kluwer Steuertipps GmbH.
Can, Y., Sercan, M., Saatçioğlu, Ö., Soysal, H., & Uygur, N. (2006). Hukuki Ehliyeti Değerlendirme Formu (HEDEF) Geçerlilik, Güvenilirlik ve Duyarlılığı. *Klinik Psikiyatri*, *9*, 5–16.
de Bhailis, C., & Flynn, E. (2017). Recognising legal capacity: commentary and analysis of Article 12 CRPD. *International Journal of Law in Context*, *13*(1), 6–21.
Dural, M., Öğüz, T., & Gümüş, M. A. (2023). *Türk Özel Hukuku, Cilt III, Aile Hukuku*. İstanbul: Filiz Yayıncılık.
Ercan, T. C. (2023). *Türk Medeni Hukukunda Dar Anlamda Vesayeti Gerektiren Haller ve Vesayetin Sona Ermesi*. Marmara Üniversitesi.
Erdem, M. (2017). Vasinin Göreve Başlaması ve Görevinin Sona Ermesi Aşamasında Vesayet Dairelerinin Görev ve Yetkileri. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *16*(2), 189–218.
Erdem, M., & Makaracı Başak, A. (2022). *Aile Hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
Flynn, E., & Arstein-Kerslake, A. (2014). *Legislating personhood: realising the right to support in exercising legal capacity*. Cambridge: Cambridge University Press.
Gençcan, Ö. U. (2019). *Vasi-Kayyım Yasal Danışman ve Vesayet Daireleri*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
Güneş Ceylan, S. (2004). *Roma Hukukundan Günümüze Velayet-Vesayet Kavramı*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
Hafeli, C. (2021). *Kindes-und Erwachsenenschutzrecht*. Stämpfli Verlag.
Karbeyaz, K., Yılmaz, A., & Eşsizoğlu, A. (2019). Yaşlılık Nedeniyle Hukuki Ehliyet Değerlendirilmesi İstenilen Olgularda Hukuki Ehliyet Değerlendirme Formu'nun (HEDEF) Uygulanabilirliğinin Ölçülmesi. *Osmangazi Tıp Dergisi*, *41*(2), 109–117.
Kılıçoğlu, A. M. (2022). *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi.
Mlosch, A. (2022). Rechtliche Betreuung. In *Fachlexion der Sozialen Arbeit* (pp. 705–706). Nomos Verlagsgesellschaft mbH&Co.
Öztan, B. (2015). *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi.
Öztürk, G. (2017). Vesayet Kurumunda Velayet Hükümlerinin Uygulanması. *Terazi Hukuk Dergisi*, *2*(12), 17–24.
Özuğur, A. İ. (2016). *Velayet, Vesayet, Soybağı, Evlat Edinme Hukuk Diğer Eşit, Rıza ve Onayına Bağlı İşlemler* (5.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Şener, E. (1996). *Velayet ve Vesayet Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Tuncay, B. (2022). *Bir Kamu Vesayeti Organı Olarak Vasi ve Vasinin Hukuki Sorumluluğu*. Çankaya Üniversitesi.
Vionnet, R. (2014). *Die Behandlung urteilsunfähiger Patienten nach dem neuen Erwachsenenschutzrecht vom 1. Januar 2013*. Igel Verlag RWS.
Weller, P. (2016). Legal Capacity and Access to Justice: The Right to Participation in the CRPD. *Laws - MDPI*, *5*(1), 1–13. https://doi.org/10.3390/laws5010013
Wiesing, U., Jox, R., Hessler, H., & Borasio, G. (2010). A new law on advance directives in Germany. *Journal of Medical Ethics*, *36*(12), 779–783.

Research on Parental Phubbing: A Compilation Study

Sena ŞAHİN[1], Doç. Dr. Faruk Caner YAM[2]

[1]Tokat Gaziosmanpaşa University, Graduate Education Institute, Department of Educational Sciences, Guidance and Psychological Counseling Thesis Master's Program, 60600, Tokat, Turkey, senasahin6006@gmail.com

[2]Tokat Gaziosmanpaşa University, Graduate Education Institute, Department of Educational Sciences, Guidance and Psychological Counseling Thesis Master's Program, 60600, Tokat, Turkey, Farukcaner.yam@gop.edu.tr

ABSTRACT

Technology has been rapidly developing in recent years and has made numerous positive contributions to our lives. Some of the technological devices that have made the most significant contributions to our lives are communication devices such as phones, computers, and tablets. Thanks to these communication tools, we can quickly access information, communicate,

spend time on social media, and shop. Despite the positive features of these technological devices, they also have negative effects on our lives. "Phubbing" is one of these negative effects. Phubbing refers to people focusing on their smartphones while interacting with others, thus cutting off communication with others. Phubbing behavior is categorized based on the specific areas where it occurs. For example, when spouses engage in phubbing with each other, it's called "partner phubbing," while when parents engage in phubbing with their children, it's called "parent phubbing." Parental phubbing, the subject of this study, has numerous negative effects on children and adolescents. Scientific research also supports these effects. Studies have shown that parental phubbing leads to psychosocial problems in children and adolescents. Among the most prominent findings are perceptions of emotional neglect, decreased perception of social support, self-esteem issues, and increased anxiety and depression. Furthermore, poorer family communication, loneliness in children and adolescents, and the prevalence of problematic internet or smartphone addiction are also frequently observed. This situation highlights the need for careful attention to the use of digital technology to protect the quality of the parent-child relationship. An examination of proposed solutions in the literature reveals the need to first raise parents' awareness of responsible technology use. Family education programs and parenting skills support efforts can contribute to reducing phubbing behavior.

This study systematically evaluates relevant research and offers solutions for parents and families. The findings can contribute to future research and lay the groundwork for strengthening family relationships. In this context, examining the impact of parental phubbing on children and adolescents is crucial. The purpose of this study is to compile research on parental phubbing, offer solutions, and contribute to the literature.

Key words: Parental phubbing, phone, child, adolescent

Ebeveyn Phubbing ile İlgili Yapılan Araştırmalar: Bir Derleme Çalışması

Sena ŞAHİN[1], Doç. Dr. Faruk Caner YAM[2]

[1] Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı, 60600, Tokat, Türkiye, Senasahin6006@gmail.com

[2] Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı, 60600, Tokat, Türkiye, Farukcaner.yam@gop.edu.tr

ÖZET

Teknoloji son yıllarda hızla gelişmekte ve hayatımıza olumlu yönde çok sayıda katkı sağlamaktadır. Hayatımıza en çok katkı sağlayan teknolojik cihazlardan bazıları telefon, bilgisayar, tablet gibi iletişim araçlarıdır. Bu iletişim araçları sayesinde hızlı bir şekilde bilgiye ulaşabiliyor, iletişim kurabiliyor, sosyal medyada vakit geçirebiliyor, alışveriş

yapabiliyoruz. İletişim araçlarının hayatımıza olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de mevcuttur. "Phubbing" bu olumsuz etkilerden birisidir. Phubbing insanların diğer insanlarla iletişim kurarken akıllı telefonlarıyla ilgilenmeleri ve diğer insanlarla iletişimi kesmeleri demektir. Phubbing davranışı, davranışın görüldüğü alanlara göre adlandırılır. Örneğin; eşlerin birbirine phubbing davranışı sergilemeleri "partner phubbing" diye adlandırılırken, ebeveynlerin çocuklarına karşı sergilediği phubbing davranışı "ebeveyn phubbing" olarak adlandırılır. Araştırmanın konusu olan ebeveyn phubbing' in çocuklar ve ergenler üzerinde çok sayıda olumsuz etkisi bulunmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalar da bu etkileri kanıtlamaktadır. Araştırmalarda ebeveyn phubbing' in çocuk ve ergenlerde psikososyal sorunlara yol açtığı görülmektedir. Özellikle duygusal ihmal algısı, sosyal destek algısında azalma, özgüven sorunları, kaygı ve depresyon artışı öne çıkan bulgular arasındadır. Ayrıca aile içi iletişim kalitesinin zayıflaması, çocuklarda ve ergenlerde yalnızlık, problemli internet ya da akıllı telefon bağımlılığının yaygınlaşması gibi sonuçlara da sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum ebeveyn çocuk ilişkisinin niteliğinin korunmasında dijital teknolojinin kullanımına dikkat edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürde önerilen çözüm yolları incelendiğinde öncelikle ebeveynlerin bilinçli teknoloji kullanımı ile ilgili farkındalık düzeylerinin artırılması gerektiği görülmektedir. Ailelere yönelik eğitim programları ve ebeveynlik becerilerini destekleyen çalışmalar da phubbing davranışının azaltılmasında katkı sağlayabilir.
Bu çalışmada ilgili araştırmalar sistematik bir şekilde değerlendirilmiş, ebeveynlere ve ailelere yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Elde edilen bulgular ileride yapılacak araştırmalara katkı sağlayarak aile içi ilişkilerin güçlendirilmesine zemin oluşturabilir. Bu bağlamda ebeveyn phubbing davranışının çocuklar ve gençler üzerindeki etkisinin incelenmesi önemlidir. Bu araştırmanın amacı ebeveyn phubbing ile ilgili yapılan araştırmaları derlemek, ebeveyn phubbing ile ilgili çözüm önerileri sunmak ve literatüre katkı sağlamaktır.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn phubbing, telefon, çocuk, ergen

GİRİŞ

Hızlı gelişen teknoloji ile internet ağları hayatımızda oldukça önemli bir yer kaplamaya başlamıştır. İnternet: iletişim kurmak, arama yapmak, konum paylaşmak, alışveriş yapmak ve sosyal medya sitelerinde vakit geçirmek gibi pek çok amaçla yoğun şekilde kullanılmaktadır. 2024 TUİK Hane halkı Bilişim Teknolojileri Araştırma sonuçlarına göre Türkiye'de internet kullanan bireylerin oranı %88,8, Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre çocuklarda internet kullanım oranı %91,3 olarak belirlenmiştir. İnsanlar internete erişim sağlarken genellikle cep telefonlarını bilgisayarlara tercih etmektedirler (Ofcorn, 2015: Chotpitayasunondh, 2016). Çünkü cep telefonlarının bilgisayarlara göre erişilebilirliği daha hızlı ve taşınması kolaydır (Cha ve Seo, 2018).
Cep telefonları etkili ve verimli kullanıldığında hayatımızı kolaylaştıran teknolojik cihazlardandır. Aşırı ve bilinçsiz cep telefonu kullanımı ise phubbing (sosyotelizm) kavramının hayatımıza girmesine neden olmuştur. Phubbing, insanların diğer insanlarla iletişim halindeyken bütün ilgisini cep telefonunda olması ve insanlarla iletişimden kaçınması durumudur. Phubbing kelimesi Macquarie sözlüğünün güncellemesine eklendiğinde literatüre dahil olmuştur. Sözlük çalışma ekibi "phone" ve "snubbing" kelimelerini birleştirerek "phubbing" kavramını ortaya çıkarmışlardır (Karadağ vd, 2016). Karadağ'ın çalışmasına göre phubbing' in sosyal medya bağımlılığı, SMS bağımlılığı, oyun bağımlılığı, cep telefonu bağımlılığı ve internet bağımlılığı gibi belirleyicileri mevcuttur. İlhan (2020)' ın sosyotelizme neden olan etmenleri yapısal eşitlik modeline göre incelediği araştırmada bu değişkenlerin sosyotelizmi belirlemede önemli derecede pozitif etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar phubbing' in belirleyicileri ile ilgili çalışmalar yapılsa da phubbing' e neyin neden

olduğu ile ilgili net bir şeyler söylemek çok mümkün değildir (Chotpitayasunondh, 2016).
Cep telefonları ile kurulan iletişimin yüz yüze iletişimden daha fazla olması (Toker ve Tuncay,2020), kolay erişilebilir ve kullanışlı olması (Cha ve Seo, 2018) phubbing davranışını kaçınılmaz hale getiriyor. Kaçınılmaz hale gelen phubbing davranışı mevcut iletişim gücünün kırılmasına, sosyal dışlanmaya, öz güven kaybına, daha fazla bağımlılığa neden olmaktadır (Roberts ve David, 2017). Phubbing literatüre sonradan dahil olan bir kavram olduğu için phubbing davranışının gözlemlendiği alanla ilişkili olarak çeşitlendirilmiştir. Örneğin; patronların işçilere yönelik phubbing davranışı "yönetici phubbingi" (Roberts ve David, 2017; Aydoğdu ve Yaşar, 2022), ebeveynlerin çocuklarına yönelik phubbing davranışı "ebeveyn phubbingi" olarak adlandırılır (Aydoğdu ve Yaşar, 2022). Zhao ve çalışma ekibine göre ebeveyn phubbing ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim halindeyken bütün dikkatlerini telefona yönlendirmesidir (Zhao, Ye, Luo ve Yu,2022). Ebeveyn phubbing' in gelişimini henüz tamamlamakta olan çocuk ve ergenler üzerinde çok sayıda olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bilim dünyasında ebeveyn phubbing' in ergen ve çocuk gelişimine olumsuz etkileri ile ilgili merak her geçen gün daha da artmaktadır (Gavcar, 2023). Roberts ve David ebeveyn Phubbing' e maruz kalan ergenlerin kendilerini ihmal edilmiş ve dışlanmış hissedeceklerini belirtmişlerdir (Roberts ve David, 2017). Wu ve arkadaşları tarafından yapılan bir diğer araştırmaya göre ebeveyn phubbing' e maruz kalma ile ergenlerin akranlarına yabancılaşması arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmüştür (Wu vd., 2022).
Phubbing ile ilgili dünyada yapılan çalışmalar Türkiye' de yapılan çalışmalara oranla daha fazladır (Karaş,2019). Bu bağlamda ebeveyn phubbing davranışının çocuk ve ergenler üzerindeki etkisinin araştıran çalışmalar derlenmeye çalışılmıştır. Bu derleme çalışması neticesinde sorunu çözmeye yönelik öneriler geliştirmek ve daha önce yapılan bilimsel araştırmalar eşliğinde literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma ebeveyn phubbing davranışının çocuk ve ergenler üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmaları sistematik bir şekilde derlemeyi amaçlayan bir sistematik derleme çalışmasıdır. Araştırma verilerinin toplanmasında PubMed, Scopus, Web of Sciens, PsycINFO VE Google Scholar, Ulusal Tez Merkezi gibi uluslararası ve ulusal veri tabanlarından yararlanılmıştır. Arama sürecinde, "parent phubbing", "children", "adolescents", "parental smartphone use", "child development", "adolescent well-being" gibi İngilizce anahtar kelimeler ve bunların Türkçe karşılıkları kullanılmıştır. Arama, 2015–2025 yılları arasındaki yayınlarla sınırlı tutulmuştur.
Araştırmada kullanılacak kaynaklar içerme ve Dışlama kriterlerine göre belirlenmiştir.
İçerme Ölçütleri

- Ebeveyn phubbing ile ilgili kavramlar ve araştırmalar
- Phubbing ile ilgili kavramlar

Dışlama Ölçütleri

- Phubbing ve Ebeveyn phubbing dışındaki diğer araştırmalar

Seçilen çalışmalar öncelikle başlık ve özet düzeyinde incelenmiş, ardından tam metinleri değerlendirilmiştir. İlgili çalışmaların yazarları, yayın yılı, çalışma grubu, örneklem büyüklüğü, kullanılan ölçüm araçları ve ana bulgular sistematik bir tablo hâlinde derlenmiştir. Derlenen çalışmalar, içerik analizi yöntemi kullanılarak temalar ve ortak bulgular üzerinden kategorize edilmiştir. Bu yaklaşım, ebeveyn phubbing davranışının çocuk ve ergenler üzerindeki etkilerini bütüncül bir perspektifle yorumlamayı sağlamaktadır.

BULGULAR

Ebeveyn phubbing davranışının gelişmekte olan çocuk ve ergenlere yönelik çok sayıda olumsuz etkisi mevcuttur. Yapılan bilimsel araştırmalar da ebeveyn phubbing davranışının çocuk ve ergenler üzerindeki olumsuz etkilerini doğrulamaktadır. Örneğin, Xie ve arkadaşlarının 2019'da ergen çocuğu bulunan ebeveynlerin phubbing yaptıktan sonra ergenlerin cep telefonu bağımlılıklarında artış olup olmadığını araştırdıkları bir çalışmada ebeveynlerin phubbing davranışı ile ergenlerin cep telefonu bağımlıkları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Xie vd,2019). Araştırma sonucunda görüldüğü gibi ebeveyn phubbing davranışı ergenlerin cep telefonu bağımlılığını artırmaktadır. Aydoğdu ve Yaşar tarafından 2022 yılında Bursa'da ergenlerin phubbing davranışları ve ebeveyn phubbing' e maruz kalma ile ilgili yapılan bir araştırma da Xie ve arkadaşlarının araştırmasını destekler niteliktedir. Araştırma sonucuna göre ebeveynleri phubbing davranışı sergileyen kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre; cep telefonu olan öğrencilerin olmayanlara göre phubbing uygulama toplam puanları daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca cep telefonuyla vakit geçirme süreleri daha az

olanların daha fazla olanlara göre phubbing uygulama toplam puanları daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Aydoğdu ve Yaşar, 2022). Zhao ve arkadaşlarının Covid-19 Pandemi salgını sonrasında ebeveyn phubbing davranışının ergenlerin cep telefonu bağımlılığı üzerinde aracı etkisi olup olmadığının araştırıldığı bir diğer araştırmada ebeveyn phubbing' in ergenlerin cep telefonu bağımlılığında aracı etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Zhao, Ye, Luo ve Yu,2022).

Ebeveyn phubbing davranışına maruz kalan çocuk ve ergenlerde artan cep telefonu bağımlılığı beraberinde davranım bozukluğu sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Wang tarafından ebeveynlerin telefonla sohbet etmeleri ve ergenlerin siber zorbalık uygulamaları ile ilgili yapılan bir araştırmada ebeveyn phubbing' e maruz kalan çocukların siber zorbalık davranışlarında artış olduğu ve ahlaki kopukluğun bu ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir (Wang, 2020)

Phubbing davranışı gösteren ebeveynlerin çocuklarının olumsuz etkilendiği bir diğer konu ise özgüven düzeyinin azalmasıdır. Ebeveyn sosyotelizmi ve adolesan özgüveni arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada ebeveynlerin 2-11 saat ve üzeri telefon, bilgisayar ve tablet kullanan ebeveynlerin çocuklarının günlük en fazla 1 saat telefon, tablet ve bilgisayar kullanan ebeveynlerin çocuklarına göre genel sosyotelizme maruz kalma düzeylerinin daha yüksek olduğu ve özgüven düzeylerinde azalma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Gökkaya, 2022). Bu araştırmayı destekler nitelikte başka bir araştırma da Hong ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Ebeveyn phubbing' i ebeveyn çocuk ilişkisi, ebeveyn phubbing' in çocukların öz saygısına etkisi ve ergenlerin problemli cep telefonu kullanımı arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırmada ergenlerin problemli cep telefonu kullanımına ebeveyn phubbing' in doğrudan bir etkisinin olmadığı yaş ve cinsiyet kontrol altına alındığında çocukların özsaygısı ve ebeveyn çocuk ilişkisinin aracılığıyla dolaylı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir (Hong, Liu, Ding, Oei, Zhen, Jiang, 2019).

Ebeveyn phubbing ile ilgili yapılan bazı araştırmalar ebeveynlerin phubbing davranışlarının ebeveynlik becerilerini yeterince gösterememe ve çocuk- ergen gelişimine olumsuz etkisini incelemek için yapılmıştır. McDaniel ve Coyne tarafından ortak ebeveynlik ilişkilerinde ve ebeveynlik alanlarında teknoloji müdahalesi ve sıklığını ölçmek için annelerle yapılan bir araştırmada ise pek çok anne teknolojinin zaman zaman ebeveynlik ilişkilerini sekteye uğrattığının farkına varmıştır (McDaniel ve Coyne, 2016). Ebeveynlerin sosyotelist olma düzeyleri ve çocuklarının phubbing davranışlarına ilişkin görüşlerini inceleyen başka bir çalışmada ebeveynler çocuklarının telefonla oynama davranışlarının nedenini can sıkıntısı, oyun oynama ihtiyacı ve kitap okuma olarak ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin çocukların phubbing davranışını azaltmaya yönelik önerileri ise sınırlandırmak, gelişimsel etkinlikler yapmak, sorumluluklarını yerine getirdiklerinde çocukları ödüllendirmek ve doğru rol model olmak olarak ifade etmişlerdir (Temel, Kandır ve Er, 2023). Benzer bir araştırma da 2023 Mart ve Eylül ayları arasında Çorum'da ebeveyn phubbing ile anne baba rolleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Phubbing davranışı arttıkça ebeveyn rollerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışıyor olmak, yaş, eğitim düzeyi vb. değişkenlerin ebeveyn phubbing davranışını arttırdığı tespit edilmiştir (İncekar, Akça ve Turan, 2023).

Ebeveyn phubbing bazı araştırmalara göre ergenlerde depresif belirtilerin artmasına da neden olmaktadır. Örneğin; Ebeveyn phubbing ve adolesan phubbing' in ergenlerin depresif semptomlarıyla ilişkinin incelendiği başka bir araştırmada ebeveyn phubbing ile adolesan phubbing arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ayrıca ebeveyn phubbing ve adolesan phubbing arttıkça ergenlerin depresif belirtilerinin de arttığı, ebeveyn phubbing ve adolesan phubbing azaldıkça ergenlerin depresif semptomlarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Bai vd., 2020).

Tablo-1: *Derlenen makalelere ilişkin veriler*

Araştırmacı	Yıl	Ülke	Araştırma Modeli	Örneklem	Ana Bulgular
Temel, Kandir & Er	2023	Türkiye	Nitel Araştırma	Ebeveyn (n=183)	Ebeveynlerin sosyotelist olma düzeyleri çocukların phubbing davranışlarını etkiler.
Hong, Liu, Ding, Ogi, Zhen & Jiang	2019	Çin	Nicel Araştırma	Ergenler (n=1721)	Ebeveyn phubbing, çocukların özsaygısını ve ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilemektedir.
Gökkaya	2022	Türkiye	Nicel Araştırma	Ergenler (n=890)	Ebeveyn sosyotelizm düzeyi, ergenlerin özgüvenini etkilemektedir.
Wang, Wang & Wang	2020	Çin	Nicel Araştırma	Ergenler (n=2407)	Ebeveyn phubbing, ahlaki kopma ve çevrimiçi disinhibisyon yoluyla siber zorbalığı artırır.
Zhou, Ye, Luo & Yu	2022	Çin	Nicel ve Deneysel Araştırma	Ergenler (n=931)	COVID-19 sırasında ebeveyn phubbing, ergenlerde akıllı telefon bağımlılığını artırır.
Arıcı Doğan, Döger	2023	Türkiye	Nicel Araştırma	Anneler (n=107)	Cinsiyet, teknolojik cihaz kullanım süresi, teknolojik cihaz kullanım kurallarının olması ve ölçeklerin alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
McDaniel & Coyne	2016	ABD	Nicel Araştırma	Anneler (n=203)	Teknoloji kullanımı annelerin ebeveynlik algısını etkilemektedir.

Mi, Cao, Diao, Wu & Fang	2023	Çin	Nicel Araştırma	Ortaokul öğrencileri Kız (n=387) Erkek (n=393)	Ebeveyn phubbing, öğrencilerin mobil bağımlılığını artırır.
Akbağ & Sayıner	2021	Türkiye	Nicel Araştırma	Ebeveynler	Ebeveyn teknokonferansı ve sosyotelizm incelenmiştir.
Aydoğdu & Koçtürk	2023	Türkiye	Nitel Araştırma	-	Ebeveyn sosyotelizminin ergenlerde olumsuz etkileri incelenmiştir.
Aydoğdu & Yaşar	2022	Türkiye	Nicel Araştırma	Ergenler Kız(n=734) Erkek(n=285)	Ebeveyn sosyotelizmine maruz kalma empati düzeyini etkilemektedir.
Bai, Lei, Hsueh, Yu, Hu, Wang & Wang	2020	Çin	Nicel Araştırma	Ergenler (n=3322)	Ebeveyn phubbing, ergenlerde depresif semptomlarla ilişkilidir.
Gavcar	2023	Türkiye	Nicel Araştırma	Çocuk ve ergenler (n=203)	Ebeveyn phubbing davranışı ruh sağlığı üzerine etkilidir.
Wu, Zhang, Zhu & Wu	2022	Çin	Nicel+Nitel Araştırma	Ergenler (n=1140)	Ebeveyn phubbing, akran reddi aracılığıyla ergenlerde yabancılaşmayı artırır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Ebeveynlerin phubbing davranışı, henüz hayata hazır olmayan gelişim dönemindeki çocuk ve ergenleri oldukça olumsuz etkilemektedir. Yapılan bilimsel çalışmalar da bu bilgiyi kanıtlamaktadır. Ebeveyn phubbing davranışına yönelik bilimsel temeli olan çalışmalar yapılması ve öngörülen çözüm yollarının uygulanması çocuk ve ergen gelişimine katkı sağlayacaktır. Yapılan araştırmalarda ebeveynlerin çocuk ve ergenlere karşı duyarlılıklarının artırılması oldukça önemlidir. Ayrıca ebeveynler çocuk ve ergenlerle etkili iletişim kurmalı, çocuk ve ergenlerin reddetme öz yeterlilikleri geliştirilmelidir. (Zhao, 2022).

Karaş' a göre çocuk ve ergenlerin sosyal medya yerine sportif, kültürel ve sosyal çalışmalara yönlendirilmeleri oldukça önemlidir (Karaş,2019). Mi ve arkadaşlarına göre ebeveynler çocuklarıyla birlikteyken cep telefonu kullanımını bırakmalıdırlar. Politikacıların ülkelerin durumuna göre ebeveyn bağımlılığı ile ilgili çalışmalar yapmasının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca ergenlerin ve çocukların arkadaşlık kalitesinin artırılması son derece önemlidir (Mi vd,2023). McDaniel' e göre ebeveynlere teknoloji görgü kuralları eğitimi verilebilir veya fazla teknoloji kullanıldığında bip sesi gibi uyaranlar kullanılabilir. (McDaniel,2016)

Gökkaya araştırmasında şu noktaları vurgulamaktadır. Ebeveynlere çeşitli eğitimler verilmesi ve empati becerisi kazandırılması, rol model olmaları sağlanması gereklidir. Çocuk ve ergenleri ebeveyn phubbing' in olumsuz etkisinden korumak için grupla oynanan oyunlara yönlendirme, el becerisi ve zihinsel faaliyet içeren aktivitelere yönlendirilmeleri son derece önemlidir (Gökkaya,2022).

Bazı araştırmacılar ebeveyn phubbing' in çocuk ve ergenlere yönelik olumsuz etkisine karşı okul çapında uygulanabilecek bazı öneriler sunmuşlardır. Ebeveyn phubbing kavramı ile ilgili farkındalık kazandırmaya vurgu yapan araştırmacılar, okullarda okul psikolojik danışmanları tarafından bireysel görüşmeler yapılması gerektiğini ve ölçekler, gözlem vb. bireyi tanıma teknikleri yardımıyla phubbing' e maruz kalan öğrencilerin tespit edilmesini, gerekli müdahale çalışmalarının yapılmasını tavsiye etmektedirler. Ebeveyn phubbinge maruz kalan öğrencilerin ailelerine yönelik psikoeğitim verilebileceği de öneriler arasındadır (Aydoğdu ve Koçtürk, 2023). Phubbinge maruz kalan çocuklara yönelik devlet eliyle psikoeğitim programları geliştirilmesi de sorunun büyümesini engellemeye yardımcı olabilir (Akbağ ve Sayıner,2021)

KAYNAKÇA

Akbağ, M. Sayıner, B. (2021). Dijital Teknolojinin Yansımaları: Ebeveyn Teknokonferansı ve Sosyotelizmi. *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*. 3(3). DOI: 10.47793/hp.996220

Arıcı Doğan, D., Döğer, S.S. (2023). Annelerin Dijital Ebeveynlik Tutumları ile Aile Çocuk İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İnternational Journal Of Social Sciences And Education Research, 9*(1), s.1-14.

Aydoğdu, F., Koçtürk, N. (2023). Ebeveyn sosyotelizminin ergenlerdeki olumsuz yansımaları: Sistematik bir derleme. *Türk J Child Adolesment Health,* 30(1), s.11.-9.

Aydoğdu, F., Yaşar, S. (2022). Ergen Sosyotelist Davranışlarının yordayıcıları olarak Ebeveyn Sosyotelizmine Maruz Kalma ve Empati. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56: 401-425.

Bai, Q., Lei, L., Hsueh, F., Yu, X., Hu, H., Wang, X., Wang, P. (2020). Parent-Adolescent Congruence in Phubbing and Adolescents Depressive Symptoms: A Moderated Polynominal Regressinon With Response Surface Analyses. *Journal of Effective Disorders*. Volume 275. p.127-135.

Chotpitayasunondh V., Douglas, M.K. (2016). How "Phubbing" becomes the norm: The antecedents and consequences of snubbing via smartphone. *Computers in Human Bhavior.* October.

Gavcar, E. G. (2023). Ebeveyn Phubbing Davranışının Çocuk ve Ergenlerin Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Sağlık Bilimleri Alanında Akademik Çalışmalar II*. 4(55). Artikal Akademi. İstanbul.

Gökkaya, H. (2022). *Ebeveynlerin Sosyotelizm Düzeyinin Adolesanların Özgüvenine Etkisinin Değerlendirilmesi*. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Elâzığ.

Hong, W., Liu, R., Ding, Y., Oei, T.P., Zhen, R., Jiang, S. (2019). Parents Phubbing and Problematic Mobile Phone Use: The Roles Of The Parents- Child Relationship and Childrens Self-Esteem. *Cyberpsychology, Behavior and Social Network.* Vol.22, No:12. https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0179

İlhan, C. (2020). *Sosyotelizme neden olan etmenlerin yapısal eşitlik modeline göre incelenmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Karadağ, E., Tosuntaş, Ş. B., Erzen, E., Duru, P., Bostan, N., Mızrak Şahin, B., Çulha, İ., & Babadağ, B. (2016). Sanal Dünyanın Kronolojik Bağımlılığı: Sosyotelizm (Phubbing). *Addicta: The Turkısh Journal on addiction*, 3, 223- 269. http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2016.3.0013

Karaş, B. (2019). *Boş Zaman Aktivitesi Olarak Sosyal Medya Kullanımını Tercih Eden Bireylerin Gelişmeleri Kaçırma Korkusu, Sosyotelizm, Kişilik ve Sosyal Bağlılık Düzeylerinin İncelenmesi*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.

McDaniel, B. T. & Coyne, S. M. (2016). Teknology İnterference in the Parenting of young children: İmplications for mothers perceptions of coparenting. *The Social Science Journal*, 53 (4), 435-443. https://doi.org/10.1016/j.soscij.2016.04.010

Mi, Z., Cao, W., Diao, W., Wu, M., Fang, X. (2023). The Relationship between parental phubbing and mobile addiction in junior hight school students: A moderated mediation model. *Developmental psychlogy. Volume*.14. 2023. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1117221

Roberts, J. A. B., David, M.E.B. (2017). Phubbed and Alone: Phone Snubbing, Social Exclusion And Attachment to Social Media. *Journal of the Association for consumer research*. DOI: 10.1086/690940

Temel, M., Kandır, A., Er, H. (2023). Ebeveynlerin Sosyotelist Olma Düzeyleri ve Çocukların Phubbing Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. 8. Uluslararası Özel Eğitim Kongresi, Karaman, Türkiye, 26- 28 Ekim 2023, ss.380-381.

Toker, B., Tuncay, N. (2020). Statistical Analiysis of turkısh speaking students Phubbing Behaviors. *Journal of Computer and Education Research*, 8(16).

Wang, X., Wang, W., Wang, P. (2020). Parental Phubbing and Adolescents Cyberbullying Perpetration: A Moderated Mediation Model of Moral Disengagement and Online Disinhibition. *Journal of İnterpersonal Violence*, 37.p.7-8. https://doi.org/10.1177/0886260520961877

Wu, X., Zhang, L., Yang, R., Zhu, T., T., Xiang, M., Wu, G. (2022). Parents Can't See Me, Can Peers See me? Parental Phubbing and Adollescents Peer Alienation Via The Mediation Role Of Parental Rejectio. *İnternational Journal of Child*

Abuse Neglect. Jully.

Xie, X., Chen, W., Xiaowei, Z., & He, D. (2019). Parents phubbing increase adolescents mobile phone addiction: Roles of parents-child attachment, deviant peers and gender. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740919303585

Zhoo, J., Ye, B., Luo, L., Yu, L., (2022). The Effect of Parent Phubbing on Chinese Adolescents Smartphone Addiction During COVİD-19 Pandemic: Testing a Moderated Mediation Model. *Psychology Research and Behavior Management*. Mart.2022. https://doi.org/10.2147/PRBM.S349105

Representation of Older Adults in Public Institutions' Disaster Reports: A Descriptive Analysis in the Context of the February 6, 2023 Earthquakes

Res. Asst. Dr. İsmail Uğur Aksoy [1],

[1] Ankara University, Faculty of Communication, Department of Public Relations and Advertising, 06590, Ankara, Turkey, *iuaksoy@ankara.edu.tr

ABSTRACT

When examining global disaster management plans, older adults are positioned as vulnerable populations. The difficulties elderly people face in evacuating their homes during disasters, the challenges in meeting their basic needs such as healthcare and shelter after disasters, and the limited access to medication and medical equipment, particularly for those with chronic conditions, necessitate that the elderly be prioritized in disaster management, disaster risk reduction efforts, and disaster communication. This forms the rationale for this study. The subject of the study is the disaster reports prepared by public institutions in Turkey in the context of February 6, 2023, targeting elderly disaster victims affected by the February 6 earthquakes. The disaster reports prepared by the Presidency of Strategy and Budget and the Turkish Medical Association (TTB) in the context of the February 6 earthquakes have been selected as examples. The preparation of disaster reports covering the elderly, disabled, and other vulnerable groups by the Presidency of Strategy and Budget and the Turkish Medical Association (TTB) constitutes the fundamental rationale for the selection of these samples. The aim of this study is to explore the representation of the humanitarian and communication needs of elderly disaster victims in Turkey at the discourse level by official authorities in the context of disaster management and disaster communication. At the methodological level, the descriptive analysis technique, which is among qualitative research methods, was used. The table of contents of the Strategy and Budget Presidency's report titled “Kahramanmaraş and Hatay Earthquakes Report” (2023) does not include a specific heading for the elderly. However, it does include demographic information on the elderly in the disaster area and data on the number of personnel working in services for the elderly, particularly in social service buildings for the elderly. In this report, older adults are identified as a priority group in post-disaster recovery planning, and the necessity of providing social support in addition to physical and psychological health services for older adults is emphasized. The identification of elderly people in disaster areas, the improvement of protection and shelter services, and the necessity of taking measures specific to the elderly in disaster management have been emphasized. A total of seven reports dated February 6, 2023, prepared by the Turkish Medical Association (TTB)—three individually and four collectively with the Health and Social Services Workers' Union—have been analyzed. Looking at the common features of the TTB's reports: it was revealed that, despite more than a year having passed since the earthquake, elderly disaster victims continue to experience difficulties in accessing health and social services, their physical conditions have not improved, transportation difficulties have led to restrictions in accessing medicines and medical supplies, and as a result, the living standards and quality of care for elderly disaster victims have declined, leaving them vulnerable to risks. As a result, while the Presidency of Strategy and Budget listed the recommendations that should be made for elderly disaster victims, the Turkish Medical Association (TTB) outlined the processes by which elderly disaster victims are negatively affected by disasters, primarily in terms of healthcare services, and what needs to be done. The common shortcoming in these reports is that they do not address the demands and problems of elderly disaster victims in the context of disaster communication. The study concludes that public institutions preparing disaster reports must take into account the communication needs and socialization practices of the elderly, in addition to their basic needs, without neglecting the symbiotic relationship between disaster management and disaster communication.

Key words: Disaster management, disaster communication, elderly people, February 6, 2023 earthquakes

Kamu Kurumlarının Afet Raporlarında Yaşlıların Temsili: 6 Şubat 2023 Depremleri Bağlamında Betimsel Bir Analiz

Arş. Gör. Dr. İsmail Uğur Aksoy*[1],

[1] Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, 06590, Ankara, Türkiye
*iuaksoy@ankara.edu.tr

ÖZET

Küresel ölçekte afet yönetimi planlamalarına bakıldığında yaşlılar, kırılgan kamular olarak konumlandırılmaktadır. Afet dönemlerinde bulundukları uzamları terk etme güçlükleri, afet sonrasında sağlık ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki güçlükler ve kronik rahatsızlıkları başta olmak üzere ilaç ve sağlık ekipmanlarına erişimdeki kısıtlılıklar nedeniyle yaşlıların, afet yönetimi, afet risk azaltma çalışmaları ve afet iletişiminde öncelikli grup olması gerekliliği çalışmanın yapılma gerekçesini oluşturmaktadır. Çalışmanın konusunu 6 Şubat 2023 depremlerinden etkilenen yaşlı afetzedelere yönelik Türkiye'deki kamu kurumlarının hazırladığı 6 Şubat bağlamındaki afet raporları teşkil etmektedir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Türk Tabipler Birliğinin (TTB) 6 Şubat depremleri bağlamında hazırladığı afet raporları örneklem olarak belirlenmiştir. Strateji ve Bütçe Başkanlığıyla TTB'nin yaşlıları, engellileri ve diğer kırılgan grupları kapsayan afet raporları hazırlaması bu örneklemlerin seçilmesindeki temel gerekçeyi meydana getirmektedir. Afet yönetimi ve afet iletişimi bağlamında Türkiye'deki yaşlı afetzedelerin insani ve iletişimsel ihtiyaçlarının resmi otoriteler tarafından söylem düzeyindeki temsilini keşfetmek çalışmanın amacını imlemektedir. Metodolojik düzlemde nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan betimleyici analiz tekniği kullanılmıştır. Strateji ve Bütçe Başkanlığının "Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu" (2023) başlıklı raporun içindekiler kısmında yaşlılara özellikli bir ana ya da alt başlık açılmadığı, afet bölgesindeki yaşlıların demografik bilgilerine, yaşlılara yönelik sosyal hizmet binaları başta olmak üzere yaşlılara dair hizmetlerde görev alan personelin sayısına ilişkin verilere yer verilmiştir. Bu raporda yaşlılar, afet sonrası iyileştirme planlamasında öncelikli grup olarak tanımlanmış, yaşlılara yönelik fiziksel ve psikolojik sağlık hizmetlerine ilaveten sosyal desteklerin de sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır. Afet bölgesindeki yaşlıların tespiti, korunma ve barınma hizmetlerinin iyileştirilmesi ve afet yönetiminde yaşlılara mahsus önlemlerin de alınması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. TTB tarafından üçü tek başına, dördü Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikasıyla kolektif hazırlanan toplam yedi adet 6 Şubat 2023 raporu çözümlenmiştir. TTB'nin raporlarının ortak özelliğine bakıldığında; depremin üzerinden bir yıldan fazla zaman geçmesine rağmen yaşlı afetzedelerin sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde güçlük yaşadığı, fiziksel koşullarının iyileştirilemediği, ulaşım güçlükleri nedeniyle ilaç ve tıbbi malzemeye erişimde kısıtlar meydana geldiği ve böylelikle yaşlı afetzedelere yönelik yaşam standartları ve bakım kalitesinin düştüğü ve risklere açık hale geldikleri ortaya konulmuştur. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, afetzede yaşlılara yönelik yapılması gereken önerileri sıralarken TTB, yaşlı afetzedelerin sağlık hizmeti başta olmak üzere afetten olumsuz etkilenme süreçlerini ve neler yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu raporlardaki ortak eksikliğiyse yaşlı afetzedelerin afet iletişimi bağlamındaki talep ve sorunlarına değinilmemesi oluşturmaktadır. Afet yönetimi ve afet iletişiminin ortak-yaşar ilişkisi ihmal edilmeden kamu kurumlarınca hazırlanan afet raporlarında yaşlıların temel gereksinimlerine ilaveten iletişimsel ihtiyaçlarının ve toplumsallaşma pratiklerinin dikkate alınması gerekliliği çalışmanın sonuç önerisini oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Afet yönetimi, afet iletişimi, yaşlılar, 6 Şubat 2023 depremleri

GİRİŞ

Dünya genelinde afet risk yönetimi, afet risk azaltma çalışmaları, afet planlamaları ve afet risk iletişimlerinde yaşlılar kırılgan kamular olarak tanımlanmaktadır. Fiziksel ve zihinsel olarak maruz kaldıkları kronik rahatsızlıklara ilaveten temel insani gereksinimlere ulaşmakta yaşadıkları güçlükler nedeniyle yaşlıların afet risk iletişiminde öncelikli toplumsal grup olması gerekliliği bu çalışmanın sorunsalını teşkil etmektedir. 6 Şubat 2023'te Türkiye'de Kahramanmaraş'ın Pazarcık ve Elbistan kazalarında takriben dokuz saat arayla peş peşe meydana gelen 7,8 ve 7,5 büyüklüğündeki iki büyük deprem, doğu ve güneydoğu bölgesi başta olmak üzere Türkiye'nin on bir vilayetinde ve Suriye'de can kayıplarına, yaralanmalara ve ciddi kentsel yıkıma sebebiyet vermiştir. Konvansiyonel medyada ve siyaset kurumunda "asrın felaketi" olarak da tanımlanan 6 Şubat depremlerinde Türkiye'de elli bini aşkın can kaybı yaşanmıştır. Can kaybı ve yaralanmalara ilaveten Türkiye'nin depremden etkilenen on bir vilayetinde büyük çaplı kentsel yıkım, altyapı ve ulaşım güçlükleri de meydana gelmiştir. Türkiye'nin yaşadığı bu afet, yaşlılar başta olmak üzere engelliler, çocuklar, kadınlar ve diğer tüm kırılgan kamuların afet risk yönetiminde ve afet risk iletişimindeki temel gereksinimlerini hem kamu otoritesinin hem de akademinin önceliği haline getirdiği söylenilebilir. Bu kapsamda 6 Şubat depremlerinden etkilenen yaşlı afetzedelere dair Türkiye'deki kamu kurumlarının oluşturduğu 6 Şubat bağlamındaki afet raporları bu çalışmanın kapsam ve sınırlılığını oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Türk Tabipler Birliğinin (TTB) 6 Şubat depremleri çerçevesinde hazırladığı afet raporları teşkil etmektedir. Her iki kamu kurumunun da 6 Şubat bağlamında hazırladığı afet raporlarında yaşlılara kırılgan kamular olarak yer vermesi örneklemin seçilmesindeki temel belirleyici faktörü meydana getirmiştir. Bu çalışmanın teorik çerçevesini yaşlı afetzedelerin temel insani ve iletişimsel ihtiyaçlarını önceleyen afet risk iletişimi oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışmada ilk olarak afet risk iletişimine dair kavramsal ve kuramsal bir düzlem geliştirilmiş bilahare çalışmanın amacı, metodolojisi ve bulguları betimlenerek yaşlı afetzedeler bağlamında afet risk iletişimine dair sonuç mahiyetinde birtakım öneriler sunulmuştur.

AFET RİSK İLETİŞİMİ BAĞLAMINDA YAŞLILAR

Küresel ölçekte doğal afetler; insanlar, hayvanlar, diğer canlılar, kentler, altyapılar, ulaşım sistemleri ve iletişim teknolojileri açısından ciddi bir tehdit olarak belirmektedir. Afet risk azaltma ve afet risk yönetim planlamalarında eşgüdüm içinde hareket edebilmek, afete dair afetzedeler başta olmak üzere kamuoyunu doğru bir şekilde bilgilendirebilmek ve yardımların koordinasyon içinde afetzedelere ulaşmasını sağlamak adına afet risk iletişimi önem teşkil etmektedir. Nitekim etkili bir iletişim sistemi inşa edilmediğinde, ilk müdahale ekipleri doğru zamanda, doğru bilgilere erişememektedir (Ighodaro vd., 2018). Afet risk azaltma çalışmalarında risk iletişiminin önemine dikkat çeken UNDRR (2025), riske dair etkili bir biçimde iletişim kurulmamasının, hatta hiç iletişime geçilmemesinin söylentilerin yayılmasına, güvenin azalmasına, çözümlerin engellenmesine ve riskin daha fazla artmasına sebebiyet vereceğini belirtmektedir. Görüldüğü üzere afet risk iletişimi hem afet öncesinde hem afet esnasında hem de afet sonrasında afetzedelerin ve kamuoyunun doğru, gerçekçi ve güncel bilgiyi almasında, dezenformasyonun ve manipülasyonun engellenmesinde, yardımların doğru zamanda ve uzamda afetzedelere ulaştırılmasında ve afetzedelerin afetten kaynaklanan risk ve tehdit algısının azaltılmasında işlevsel bir iletişimsel süreci oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle afet risk iletişim modeli, risk azaltma faaliyetlerini açıklamayı ve bu faaliyetlerin doğru bir şekilde kavranmasını sağlamayı, insanların hayatlarına risk kavramını entegre etmeyi teşvik etmeyi ve afet risk azaltma yaklaşımında, afet risk iletişimini toplumsal bir kural haline getirerek öncelikli bir politikaya dönüştürmeyi hedeflemektedir (Menteşe, 2022, s. 1). Afet risk iletişiminin temel maksadına bakıldığında risk altındaki bireylerin deprem, tayfun, sel ya da yanardağ patlaması gibi tehditlerin etkilerini azaltmak için bilinçli kararlar almalarını, koruyucu ve önleyici önlemler almalarını sağlamaktır (ASEAN, 2024, s. 17). Afetler, kırılgan kamular üzerinde büyük bir etkiye sahip olarak engelliler başta olmak üzere risk altındaki grupları etkilemektedir (Özdemir vd., 2025a, s. 33). Bu çalışmada da afet risk azaltma ve afet risk yönetim planlamalarında kırılgan kamu olarak addedilen yaşlı afetzedelerin afet risk iletişiminde öncelikli grup olarak belirlenmesi ve onların temel gereksinimleri başta olmak üzere çoklu talep ve beklentilerinin karşılanması gerekliliği tartışılmıştır.

Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (UNDRR) tarafından kaleme alınan Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi 2015 2030 (Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030) raporuna göz atıldığında afet risk azaltma çalışmalarında hükümetlerin; politika, plan ve standart oluşumunda kadınlar, çocuklar, gençler, engelliler, yoksullar, göçmenler, yerel halk, gönüllüler, uygulayıcılar ve yaşlılar dahil olacak şekilde erişilebilir ve tüm paydaşları içerecek şekilde kapsamlı bir yakın ilişki kurması gerektiği vurgulanmaktadır (UNDRR, 2015, s. 10). Türkiye'de afet risk yönetimi planlamalarında engelliler, yaşlılar, çocuklar ve kadınlar gibi kırılgan kamular için spesifik düzenlemelerin uzun zamandır sınırlı olduğu, kalkınma planları ve afet risk yönetimine dair politika belgelerinin afet öncesi, afet esnası ve afet sonrası aşamalarda söz konusu kırılgan kamulara özel ek önlemler ve yaklaşımları sistematik ve bilinçli bir şekilde içermediği gözlenmiştir (Özdemir vd., 2025b, değerlendirme aşamasında). Dolayısıyla Türkiye'deki afet risk azaltma çalışmalarında, afet risk yönetiminde ve afet risk iletişiminde ihmal edilen kırılgan kamular olarak yaşlı afetzedelerin, kamu otoritelerinin

afet raporlarındaki temsilini incelemek bu çalışmanın özgün değerini ve yerleşik literatüre katkısını imlemektedir.

AMAÇ VE YÖNTEM

Afet risk yönetimi ve afet risk iletişimi kapsamında Türkiye'deki yaşlı afetzedelerin temel insani ihtiyaçları ve iletişimsel gereksinimlerinin resmi otoriteler tarafından söylem düzeyindeki temsilini keşfetmek bu çalışmanın temel maksadını teşkil etmektedir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile TTB'nin yaşlıları, engellileri, çocukları ve sair kırılgan kamuları içeren 6 Şubat odaklı afet raporları nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan betimleyici analiz tekniğiyle incelenmiştir. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığının Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu (2023) ile TTB tarafından üçü tek başına, dördü Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikasıyla kolektif hazırlanan toplam yedi adet 6 Şubat 2023 raporu bu çalışma kapsamında yorumlanmıştır. TTB tarafından tekil bir şekilde hazırlanan 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremleri Birinci Ay Raporu 06-28 Şubat 2023, III. Ay Deprem Raporu: Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Sağlık Çalışanlarının Sağlığı 1-30 Nisan 2023 ve VI. Ay Deprem Raporu: Olağan Dışı Durumlara Dayanıksız Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri raporları örneklemde yer almaktadır. Bu raporlara ek olarak Türk Tabipler Birliği ve Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikasının kolektif hazırladığı Şubat 2023 Depremleri 1. Yıl Raporu, Şubat 2023 Depremleri 18. Ay Raporu, Şubat 2023 Depremleri 2. Yıl Raporu: Barınma ve Sağlık ve Şubat 2023 Depremleri 30. Ay Değerlendirme Raporu da çalışma evreni içinde çözümlenmiştir. Söz konusu kamu kurumlarının raporlarına ilgili resmî web siteleri üzerinden PDF formatında erişim sağlanmıştır. Bu çalışmanın yaslandığı bilgi kuramını yorumlayıcı epistemoloji oluşturmaktadır. Dolayısıyla ortaya konulan analiz genelleme yapmaya imkân tanımadığı gibi yaşlılar bağlamında afet risk iletişiminin nihai yasalarına ulaşma hedefi de gütmemektedir. Bambaşka bir sorunsal ve metot çerçevesinde söz konusu kurumların 6 Şubat raporları analiz edilecek olunursa farklı bulgulara ya da iç görülere ulaşılması olasıdır.

BULGULAR

Strateji ve Bütçe Başkanlığının kaleme aldığı Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu (2023) formel dizilimine bakıldığında toplamda yüz kırk sayfadan oluştuğu, içindekiler kısmının bulunduğu, tablo ve şekillerle içeriğin desteklendiği; ancak içindekiler kısmında yaşlılara spesifik bir ana veya alt başlık açılmadığı görülmüştür. Bu raporda "yaşlılar" kelimesinin metinde otuz bir kez farklı bağlamlarda yer aldığı saptanmıştır. Söz konusu raporun içeriğine göz atıldığında hem yaşlıların demografik bilgilerine hem de yaşlılara hizmet sunan sosyal hizmet binaları ve bu binalarda görev yapan sosyal hizmet personelinin sayısına dair nicel verilerin aktarıldığı tespit edilmiştir. Yaşlıların afet sonrası iyileştirme planlamalarında öncelikli kamu olarak tanımlandığı, yaşlılara dair fiziksel ve psikolojik sağlık hizmetlerine ek olarak toplumsal desteklerin sunulması gerekliliği bu raporun özünü oluşturmaktadır. Ayrıca afet bölgesindeki yaşlıların saptanması, korunma, tedavi ve barınma hizmetlerinin iyileştirilmesi, beslenme gereksinimlerinin karşılanması ve afet risk yönetiminde yaşlıların özellikli ihtiyaçlarına yönelik tedbirlerin alınması gerektiği de vurgulanmıştır. Yaşlılara yönelik süreklilik içerecek şekilde psikolojik ve sosyal desteklerin sunulması, yakınlarını kaybeden yaşlılara nakdi destek ve danışmanlık hizmeti verilmesi gerektiğine de değinilmiştir. Ayrıca yaşlılara yönelik psikososyal destek çalışmalarında kamu otoriteleriyle sivil toplum kuruluşlarının (STK) çabalarının bütünleştirilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

TTB'nin raporlarında da biçimsel düzlemde bir içindekiler sayfası olduğu, fotoğraf, tablo ve istatistiki veriler üzerinden içeriğin tahkim edildiği ortaya çıkmıştır; ancak Strateji ve Bütçe Başkanlığı raporunda olduğu gibi TTB de 6 Şubat afet raporlarında yaşlılara içindekiler kısmında özellikli yer vermemiştir. Buna rağmen anılan raporların bazılarında yaşlılar; mülteciler, engelliler, azınlıklar ve LGBTQ+ bireylerle bir arada kırılgan kamu olarak açıkça tanımlanmıştır. TTB ve SES tarafından ortaklaşa hazırlanan Şubat 2023 Depremleri 18. Ay Raporu incelendiğinde yaşlıların mevcut durumu, sağlık hizmetlerine erişimleri ve maruz kaldıkları sorunların afetten etkilenen illere göre tek tek açıklandığı da görülmektedir. TTB'nin gerek tekil gerekse SES ile müşterek hazırladığı afet raporlarının ortak özelliklerinde depremin üzerinden iki yıldan fazla süre geçmesine karşın yaşlıların sağlık ve sosyal hizmetlere ulaşmada zorluklar yaşadığı, barınma şartlarının iyileştirilemediği, ulaşım güçlükleri hasebiyle ilaç, tedavi ve tıbbi malzemeye erişimde sınırlılıklar yaşandığı ve nihayetinde yaşlıların hayat kalitesinin düştüğü ve afetten kaynaklı risk ve tehditlere daha fazla açık hale geldiği saptanmıştır. Özetlemek gerekirse Strateji ve Bütçe Başkanlığı, yaşlılara dair yapılması gereken tavsiyeleri sıralarken, TTB ve SES tarafından hazırlanan afet raporlarında yaşlıların sağlık hizmeti öncelikli olmak üzere afetten menfi etkilenme süreçleri ve neler yapılması gerektiği ortaya konulmuştur. Afet risk iletişimi çerçevesinde değerlendirildiğindeyse her iki kamu kurumunun da yaşlıların toplumsallaşma ve iletişimsel ihtiyaçlarına dair ciddi bir kavrayış yoksunluğu yaşadığı söylenilebilir. Afet risk iletişiminde afete dair doğru, gerçek ve güncel bilgilerin afetzedelere ulaştırılması, afetzedelerin yararlanacağı iletişim modellerinin geliştirilmesi, yardımların ulaştırılmasında eşgüdüm ve koordinasyon için iletişimin önemine dair bilgi ve bilinç seviyesinin yükseltilmesi gerektiği bilinmektedir. Ancak bu çalışma kapsamında incelenen 6 Şubat raporlarında yaşlıların afet risk iletişimi bağlamında yaşadığı iletişimsel sorunlara ve taleplere değinilmediği ortaya

çıkmıştır.

SONUÇ

Afet risk yönetiminde ve afet risk iletişiminde yaşlılar gerek maruz kaldıkları kronik sağlık sorunları gerek gündelik yaşamlarını idame ettirmek için bakım desteğine ihtiyaç duymaları gerekse de sağlık ve sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları fiziksel ve bilişsel kısıtlılıklar nedeniyle kırılgan kamular olarak yerleşik yazında tanımlanmaktadır. Türkiye'nin yakın tarihinde deneyimlediği en büyük doğal afetlerden biri olan 6 Şubat depremlerinde de yaşlıların halihazırda yaşadıkları sorunların arttığı gözlenmiştir. Bu bakımdan kamu otoriteleri, sivil toplum kuruluşları, gönüllü arama kurtarma birlikleri, ulusal ve uluslararası yardım kuruluşları ve afet risk yönetiminin bir paydaşı olarak beliren akademi dünyasının yaşlı afetzedelerin afet risk iletişimindeki talep ve beklentilerine daha duyarlı olması gerekmektedir. Bu bakımdan afet risk azaltma çalışmaları, afet risk yönetimi ve afet risk iletişimi planlamalarının yaşlıları da içerecek şekilde katılımcı ve kapsayıcı olması gerektiği bu çalışmanın ilk önerisini oluşturmaktadır. Yaşlılara yönelik afet risk yönetiminde ve afet risk iletişiminde bu kamuların özellikli ihtiyaçlarının karşılanmasında hem yaşlılar hem de onlara bakım verenlerle diyalog, etkileşim ve müzakere içinde olunması gerekliliği çalışmanın ikinci sonuç önerisini teşkil etmektedir. Yaşlı afetzedelerin temel insani ihtiyaçları, sağlık hizmetlerine erişimi, doğru ve güncel bilgileri elde edebilmesi ve sosyalleşme süreçlerinden mahrum kalmaması için siyaset kurumu, sivil toplum, akademi, özel sektör ve uluslararası yardım örgütlerinin eşgüdüm içinde hareket etmesini sağlayacak iletişimsel kanal ve mekanizmaların geliştirilmesi gerekliliği çalışmanın üçüncü ve son önerisini meydana getirmektedir. Bu çalışmada 6 Şubat raporlarında yaşlı afetzedelerin kamu kurumlarının raporlarındaki temsiline bakılmasına rağmen 6 Şubat bağlamında sivil toplum kuruluşlarının, ulusal ve uluslararası yardım örgütlerinin ve Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası kuruluşların rapor ve politika belgelerinde yaşlıların temsiline bakılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023. Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu (2023). Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

Menteşe, EY. 2022. The Role and Importance of Disaster Risk Communication in Disaster Risk Reduction TESEV Briefs. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/report_The-Role-and-Importance-of-Disaster-Risk-Communication-in-Disaster-Risk-Reduction.pdf; Erişim tarihi: 12/11/2025.

Ogie RI, Rho JC, Clarke RJ. 2018. Artificial Intelligence in Disaster Risk Communication: A Systematic Literature Review. In 2018 5th International Conference on Information and Communication Technologies for Disaster Management. Erişim adresi: https://ieeexplore.ieee.org/document/8636380; Erişim tarihi: 12/11/2025.

Özdemir BP, Kuyucu MA, Aksoy İU, 2025a. Vulnerable publics in the 2023 Türkiye earthquake disaster: A study on communication-centred experiences of persons with disabilities. In Jean Monnet Chair Conference Proceedings in Risk and Crisis Communication in the EU, 29-30 Kasım 2024, 1 (1), Sayfa: 32-37, Atina, Yunanistan.

Özdemir BP, Kuyucu MA, Aksoy İU, 2025b. Inclusive disaster risk communication: Perspectives of disability-focused NGOs throughout the 6 february 2023 earthquakes in Türkiye. Corporate Communication International Journal (hakem değerlendirmesinde).

The Association of Southeast Asian Nations, 2024. ASEAN Disaster Risk Communication Framework. Erişim adresi: https://asean.org/book/asean-disaster-risk-communication-framework/; Erişim tarihi: 11/11/2025.

Türk Tabipler Birliği, 2023. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremleri Birinci Ay Raporu 06-28 Şubat 2023. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/1ayraporu.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

Türk Tabipler Birliği, 2023. III. Ay Deprem Raporu: Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine Erişim ve Sağlık Çalışanlarının Sağlığı 1-30 Nisan 2023. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/6ayraporu.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

Türk Tabipler Birliği, 2023. VI. Ay Deprem Raporu: Olağan Dışı Durumlara Dayanıksız Birinci Basamak

Sağlık Hizmetleri. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/6ayraporu.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

Türk Tabipler Birliği, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası 2023. Şubat 2023 Depremleri 1. Yıl Raporu. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/TTB_SES_Deprem_1Yil_Raporu.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

Türk Tabipler Birliği, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası 2024. Şubat 2023 Depremleri 18. Ay Raporu. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/ttb_ses_subat_depremleri_18ay_rapor.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

Türk Tabipler Birliği, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası 2025. Şubat 2023 Depremleri 2. Yıl Raporu: Barınma ve Sağlık. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/subat-2023-depremleri-2-yil-degerlendirme-raporu.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

Türk Tabipler Birliği, Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası 2025. Şubat 2023 Depremleri 30. Ay Değerlendirme Raporu. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://xfs2.ikon-x.com.tr/ses/2025/08/TTB-SES-SUBAT-2023-DEPREMLERI-30.-AY-DEGERLENDIRME-RAPORU.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2015. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030. Erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://uclg-mewa.org/uploads/file/748e86d91ae4409e9188794ddb6c004d/Sendai_TR.pdf; Erişim tarihi: 10/11/2025.

United Nations Office for Disaster Risk Reduction, 2025. Risk Communication. Erişim adresi: https://www.undrr.org/risk-communication; Erişim tarihi: 11/11/2025.

Ali Mülayim[1], Ekin Doğa Akın[2*]

[1] Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 39000, Kırklareli, Türkiye ORCID: 0000-0002-1972-7950, ali.mulayim@klu.edu.tr
[2] Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 39000, Kırklareli, Türkiye ORCID: 0009-0007-3849-2513

ÖZET

Küresel ölçekte yaşlılık yeni bir olgu olmamakla birlikte, günümüzde daha fazla bilimsel araştırmaya ihtiyaç duyulan önemli bir konu haline gelmiştir. Yaşlanma ile birlikte bireylerin fiziksel ve zihinsel yetilerinde gerilemeler meydana gelmekte, bu durum günlük yaşam aktivitelerini sürdürmede çeşitli kısıtlamalara yol açmaktadır. Özellikle evde yalnız yaşayan yaşlı bireyler, konut içi ve dışı çevresel risk faktörlerine bağlı olarak kazalarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu riskleri en aza indirmek amacıyla hem ulusal hem de uluslararası düzeyde çeşitli çalışmalar yapılmış ve bu doğrultuda "Ev Güvenliği Kontrol Listeleri" geliştirilmiştir.

Ülkemizde kültürel olarak aileler yaşlı bireyleri kendi konutlarında bakmayı tercih etmektedir. Ancak kadının çalışma hayatına girmesi ile birlikte bunun değişime uğrayacağı varsayılabilir. Bu nedenle yaşlı bireylerin kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan, sosyal çevresinden de kopmadan kendi konutlarında yaşamalarını sağlamak en iyi çözüm olarak görünmektedir. Yerinde yaşlanma kavramının esası mevcut konutun iyileştirilmesine dayanmaktadır. Aktaş. B, Erci. B'nin farklı kaynaklardan aktardığına göre "DSÖ Avrupa Bölge Ofisinin 2007 yılında yayınladığı bir raporda 65 yaş üzeri yaşlıların %28-35'inin, 70 yaş üzeri kişilerin ise %32-42'sinin her yıl düştüğünü bildirmektedir". "Ülkemizde ise 65 yaş ve üstü bireylerde görülen düşmelerin %60'ı ev ortamında, %30'u toplumsal alanlarda, %10'u sağlık bakım kurumlarında meydana gelmektedir" Bireylerin yaşlandıkça eksilen bazı fiziksel ve bilişsel özelliklerinin yaratacağı olumsuzlukların ve kaza risklerinin belirlenip ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu durum yaşlı bireyin hayatını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için önemlidir. Aksi durumda, yaralanmaların getireceği maddi manevi yükler (sağlık harcamaları ve bakım hizmeti gibi) çok daha ağır olmaktadır. Bu konuda yapılmış çalışmalarda mevcuttur.

Bu çalışmada, dünyanın farklı yerlerinde kullanılan, 18 adet ev güvenliği kontrol listesinin hangi ülkede geliştirildikleri, benzerlikleri ve farklılıkları ele alınmıştır. Ayrıca WoS veri tabanında yerinde yaşlanma ve ev güvenliği kontrol listeleri ile ilgili olarak yapılmış yayınların analizi de sunulacaktır.

.

Anahtar kelimeler: Yerinde Yaşlanma, Ev Kazaları, Ev Güvenliği Kontrol Listeleri

The Concept of Ageing in Place and Descriptive Literature Analysis of Home Safety Checklists for Older Adults

Ali Mülayim[1], Ekin Doğa Akın[2*]

[1] Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 39000, Kırklareli, Türkiye ORCID: 0000-0002-1972-7950, ali.mulayim@klu.edu.tr
[2] Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, 39000, Kırklareli, Türkiye ORCID: 0009-0007-3849-2513

ABSTRACT

Although aging is not a new phenomenon globally, it has become an increasingly significant subject of scientific inquiry. With aging, individuals often experience physical and cognitive decline, which limits their ability to perform daily activities independently. This is particularly critical for older adults living alone, who are at greater risk of indoor and outdoor accidents due to environmental hazards in the home. In response, numerous initiatives have been undertaken at both national and international levels, resulting in the development of various "Home Safety Checklists" aimed at minimizing such risks. Culturally, families in Türkiye prefer to care for older adults within their own homes. However, with the increasing participation of women in the workforce, this tendency is expected to change. Therefore, enabling older adults to live independently in their own homes—without relying on external assistance and without being socially isolated—appears to be the most effective solution. The concept of aging in place is fundamentally based on the improvement of existing housing conditions. According to sources cited by Aktaş and Erci, a report published by the WHO Regional Office for Europe in 2007 indicated that 28–35% of people aged 65 and older, and 32–42% of people aged 70 and older, experience falls annually”**.** “In Türkiye, 60% of falls among individuals aged 65 and above occur in the home environment, 30% in public spaces, and 10% in healthcare institutions”.

It is therefore essential to identify and eliminate the adverse effects and accident risks associated with the decline in certain physical and cognitive functions that accompany aging. This is critical for enabling older adults to maintain a healthy and independent life. Otherwise, the material and immaterial burdens of injuries (such as healthcare expenditures and caregiving services) become significantly more severe. Previous studies on this subject also support these concerns.

In this study, 18 home safety checklists used in different parts of the world are examined in terms of the countries where they were developed, as well as their similarities and differences. In addition, an analysis of publications related to aging in place and home safety checklists indexed in the Web of Science (WoS**)** database will be presented.

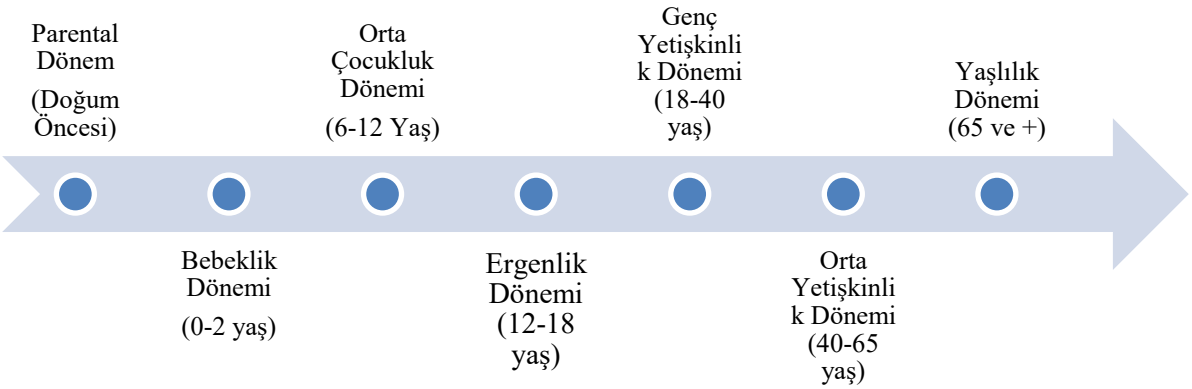
Key words: Agıng In Place, Home Accıdents, Home Safety Cheklıst

GİRİŞ

İnsan dünyayı paylaştığı diğer tüm canlılar gibi doğar, gelişir, büyür ve ölür. Yaşam döngüsel bir süreçtir döngünün başlangıcı olan doğum ve döngüyü sonlandıran ölüm arasında insan kendi kimliğini oluşturur, kendini ve çevreyi deneyimler, keşfeder, İnsan yaşamı ortak fiziksel, sosyal ve davranışsal özellikleri bakımından yaşam döngüsü olarak

adlandırılan kronolojik evrelere ayrılmaktadır. Yaşam döngüsü; hayatın akışının belirli bir sıra içerisinde değişimini ve gelişimini ifade etmektedir. (Aktu Y. 2016). Literatürde yaş gruplarının tanımlanmasına yönelik farklı sınıflandırmalar bulunmaktadır. Dünya sağlık Örgütü'nün belirlemiş olduğu güncel sınıflandırma; "0-18 yaş arası ergen, 18-65 yaş arası genç, 65,74 yaş arası genç yaşlı, 74-84 yaş arası yaşlı, 85 yaş ve üzeri çok yaşlı" olarak tanımlanmaktadır. (Solmaz, U., & Artan, T. (2022).

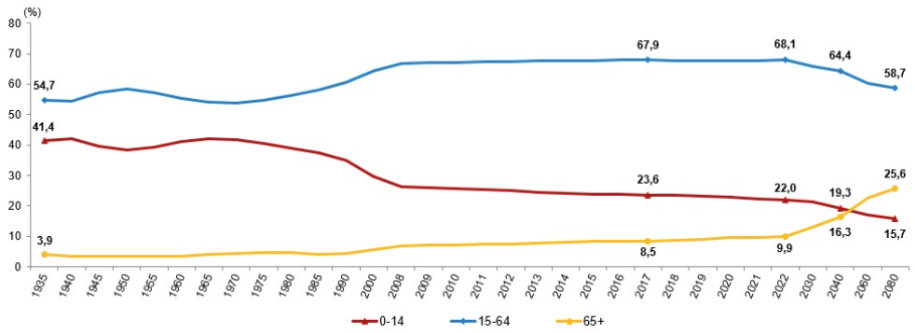
Erik Erikson'ın Psikososyal gelişim kuramına göre insan yaşamı sekiz gelişim evresine ayrılmıştır.

Şekil 1Erik Erikson'ın Psikososyal gelişim kuramına göre insan yaşamı

Yaşlılık dönemi bireyin yaşamının diğer dönemlerinde olduğu gibi kendine has özellikleri barındıran bir süreçtir. DSÖ yaşlılığı "çevresel faktörlere uyum sağlayabilme yeteneğinin azalması" olarak tanımlamaktadır. Yaşlılık dönemi orta yetişkinlik dönemi ile bireyin fiziksel, zihinsel ve sosyal becerilerinde meydana gelmeye başlayan gerilemelerin yaşlılık dönemine geçildiğinde artarak devam etmektedir. Bu dönem tüm canlılarda gerçekleşen yaşam konusunda çöküşlerin yaşandığı, insan yaşamının son evresi olarak görülen kaçınılmaz bir süreçtir. Dünyada ve Türkiye'de yaşlı nüfus oranı doğum oranlarının düşmesi ve doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması gibi etkenlerle günden güne artış göstermektedir. DSÖ'ne göre bu artış beklenmedik düzeyde olup 2019 yılında 60 yaş üstü kişi sayısı 1 milyar iken bu sayının 2050 yılına kadar 2,1 milyara yükseleceği tahmin edilmektedir. (WHO Yaşlanma) Yaşlanma kavramı en basit haliyle bireyin yaş almasıyla birlikte fiziksel, zihinsel ve sosyal özelliklerinde meydana gelen değişimler olarak tanımlanabilir. Yaşlanma insanın hayatının başından sonuna kadar belirli bir başlangıç veya bitiş noktası olmadan devam eden günümüzde kronolojik, sosyolojik, biyolojik ve psikolojik yönleri olan ve önlenemeyen bir gerileme sürecidir. Yaşlanma, stres, yaşam koşulları gibi etkenlerle her bireyde farklı hızda seyretmektedir. Buna rağmen yapılan araştırmalarda "kişinin verimli bir işten mahrum kalması ve pasif bir yaşam tarzına zorlanması, fiziksel gücün azalması ve buna bağlı olarak bedensel rahatsızlıkların ortaya çıkması, eğlenceden yoksun kalmak, hayatın keyif veren deneyimlerinden ve sevinçlerinden uzaklaşmak veya bunlardan mahrum bırakılmak, ölümün yaklaşmakta olduğunun farkında olmak" üzere yaşlanmayı etkileyen dört ana neden tespit edilmiştir. (Dik ve ark., 2004).

Ülkemizde 65 yaş üstü birey sayısı TÜİK 31.12.2024 verilerine göre toplam nüfusun yaklaşık %10'u dur (TÜİK 2024). 65 yaş üstü bireylerin sayısı ülkemizde 2007 yılında %7,1 iken 2023 yılında %10,2 ye yükselmiştir. TÜİK nüfus projeksiyonu çalışması kapsamında ürettiği üç senaryodan biri olan ana senaryoya göre 2030 yılında beklenen yaşlı nüfus (65 yaş üstü) oranı %13,5 ve 2050 yılında beklenen yaşlı nüfus oranı %23,1 2075 yılında %31,7 ve 2100 yılında ise %33,6' dır (Grafik 1.1).

Şekil 2 Yaşlı Nüfus Oranı

2022 Türkiye verileri incelendiğinde Türkiye sınırları içerisinde toplam 26 milyon 75 bin 365 hane bulunduğu ve bu hanelerden 6 milyon 276 bin 433 hanede yaşlı bireylerin yaşadığı tespit edilmiştir.

Amaç

Ev güvenliği kontrol listelerinin (KL1–KL18) içerik, kapsam, uygulama ve katkı bakımından karşılaştırmalı analizini sunmak; bu listelerin "yerinde yaşlanma" bağlamında hangi risk türlerini ele aldığı ve hangi meslek disiplinlerinden beslendiğini ortaya koymak

Yöntem

Ev güvenliği kontrol listeleri, yaşlı bireylerin ev kazalarına maruziyetini azaltmak ve yerinde yaşlanma hedefini desteklemek için kullanılan araçlardır. Kontrol listeleri ile ilgili çalışmalar hem ulusal (Türkiye'deki 9 liste) hem de uluslararası (ABD, Kanada, Avustralya, Hollanda, Hindistan vb.) kaynaklardan derlenmiştir. Bu makalede 18 farklı kontrol listesi (KL1–KL18) içerik, kapsam ve uygulama açısından incelenmiştir. 18 adet ev güvenliği kontrol listesinin (KL) hangi ülkede geliştirildikleri, benzerlikleri ve farklılıklarını göstermek için kontrol listelerinin matris tabloları oluşturulmuş ve kıyaslama yapılmıştır.

YAŞLILAR İÇİN KONUT

Yaşlanma en basit haliyle bireyin yaş almasıyla birlikte fiziksel, zihinsel ve sosyal özelliklerinde meydana gelen değişimler olarak tanımlanabilir. İnsan doğadaki diğer canlılar gibi doğduğu andan itibaren gelişip, yaş aldığı, farklı kronolojik evrelerden oluşan döngüsel bir sürecin parçası olur.

Bireyin hayatında yaşadığı gerilemeler daha önceki evrelerinde gerçekleştirebildiği çeşitli zihinsel ve fiziksel aktivitelerde kısıtlamalar meydana getirir. Oturup kalkmada, duş almada, yemek pişirmekte zorlanma veya yemeği ocakta unutma, gibi örnekler sunulabilir. Yaşlı bireyler için eskiye oranla yapılması daha zor hale gelen eylemler dikkatli davranılmazsa beraberinde düşme, yanma, gaz zehirlenmesi, çarpma, yaralanma benzeri ev kazalarını meydana getirir. TUİK 2023 yılı verilerine bakıldığında son bir yılda konut çevresinde düşme durumu yaşayan 65 yaş ve üzeri kişi oranı %24 olmuştur. (TÜİK, 2023). Yaşlanan bireylerin çoğu kendi evlerinde yaşamaya devam etmek isterler. (Kalınkara ve Arpacı 2013). Yaşlanma ile meydana gelen bedensel ve zihinsel gerilemeler yaşlı bireyin kendisini yetersiz hissetmesiyle kendi kendine yetebilmek istemesini, birine ihtiyaç duymadan kendi evinde yaşamaya devam etme isteğini ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan birey hayatının büyük bir kısmını geçirdiği konuta aidiyet duygusu barındırmaktadır. Yaşadığı konutun ve çevresinin her detayına hakimdir, çevresiyle çeşitli sosyal iletişimlere, komşuluk ilişkilerine sahiptir. Diğer bir ifade ile kökleri yaşadığı yerdedir. Yaşlı bireyin kendine ait köklü düzeninden, oluşturduğu rutinlerinden vazgeçmesi ve kurduğu sosyal ağ ile bağlantısını koparması oldukça zordur. Tüm bunlar "yerinde yaşlanma" kavramını ön plana çıkarmaktadır. Yerinde yaşlanma DSÖ'ne göre "insanların, toplumda mevcut ev ya da uygun bir konut düzeyinde nispeten bağımsız olarak yaşaması, arzu ve yeteneklerinin uygun hizmet ve yardım sağlanması koşuluyla karşılanmasıdır". (DSÖ, 2018). Konutun mekânsal planlaması kullanıcıların (Yaşlı bireyler) beceri ve fiziksel ihtiyaçları doğrultusunda planlanmalıdır.

YAŞLILIK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yerinde Yaşlanma

Yerinde yaşlanma yaşlı birey için bağımsızlık ve güven duygusu ile komşu, aile, arkadaşlıkları kapsayan tanıdık bir ortamda yaşama isteği olarak ifade edilebilir. (Kütmeç Yılmaz 2020). Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre yerinde yaşlanma; "insanların, toplumda mevcut ev ya da uygun bir konut düzeyinde nispeten bağımsız olarak yaşaması, arzu ve yeteneklerinin uygun hizmet ve yardım sağlanması koşuluyla karşılanması"dır. (WHO, 2004, s.9). Yaşlanma ve yer kavramları ayrı ayrı ele alındığında; Yaşlanma kavramı bireyin sahip olduğu ruhsal ve fiziksel özelliklerin zamanla azalmasına yol açan fizyolojik bir süreçtir. (Kuzu ve Ark 2018). Yaş almayla birlikte bireyde oluşan sosyal kaygılar ve kendine yetebilme arzusu neticesinde yaşlı bireylerin çoğu yaşamlarını birine ihtiyaç duymadan kendi evlerinde sürdürmek isterler. Bireyin yerinde güvenle yaşlanması yaşlıyı etkilediği kadar aileyi ve toplumu da etkilemektedir. (Kalınkara, 2013). Yaşlı bireylerin kişisel istekleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yaşamlarını sürdürdükleri konutlarda çeşitli mekânsal düzenlemelere gidilerek mekanları onların kişisel ihtiyaçlarına uygun hale getirebilmek yerinde yaşlanma kavramına destekleyici bir çözüm oluşturarak yaşlı bireylerin refahı açısından da uygun olacaktır. Mekansal düzenlemeler yapılırken yaşlı bireylerin cinsiyet farklılıkları, yetenekleri, engelleri, ettnik sınıfları göz önünde bulundurulmalı "tek beden herkese uyar "şeklinde yaşlıları homojen bir grup halinde değerlendiren bir tutumla ilerlemek doğru olmayacaktır (Kalınkara, 2013).

Yeni Konut

Yaşlanan bireylerin yaşamlarını konforlu bir biçimde sürdürerek konut içi ve dışındaki kaza risklerini minimuma indirmek uygulanabilecek önerilerden biri bireyin yaşlılık dönemine geçtikten sonra tamamen yaşlı bireyin fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarına yönelik tasarlanmış yeni bir konuta geçmesidir. Bireyler uyumak, yemek yemek, duş almak gibi günlük aktivitelerinin çoğunu evlerinin farklı bölümlerinde gerçekleştirmektedir. Özellikle yaşlı bireyler için konut içi mekanların herhangi bir risk teşkil etmeyen işlevsel alanlar olarak tasarlanması gerekmektedir. (Norazizan, Rosnah, Aizan, Lina ve Rizal 2006). Donanımsal sorunların doğru şekilde analiz edilmesi ve tasarımın buna uygun olarak gerçekleştirilmesi, ev kaynaklı sorunları en aza indirerek bireyin konforunu ve yaşam biçimini iyileştirecektir. (Kalınkara V. 2015).

Toplu Yaşam

Ülkemizde ve Dünyada ailesinin desteği olmadan yalnız başına yaşamını devam ettirmede güçlük çeken yaşlı bireyler için çeşitli sosyal yardım imkanları sunulmaktadır. Türkiye'de Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın evde bakım desteği, TC. Sağlık Bakanlığı'nın Evde Sağlık Hizmetleri, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurum bakım hizmetleri yaşlılara sunulan yardım imkanlarından bazılarıdır. (Aile, Ç., & Bakanlığı, S. H. 2020). Kurum bakım hizmetleri içerisinde Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Huzurevleri yer almaktadır. Bakım Merkezleri ve Huzur Evlerinde genel amaç, bakıma muhtaç yaşlı bireyler için sağlık, bakım, yemek, barınma, sosyalleşme gibi hizmetleri yaşlılar için tahsis edilmiş bir kurumda gerçekleştirmektir. Toplum ve yaşlı bireyler için Huzurevleri yaşamın son durağı olarak algılandığı için huzurevleri yaşlı bireylerin hayatlarına devam etmek istedikleri yerler olarak görülmemektedir. (Taş, L., Cebecioğlu, G., & Korkmaz, A. H. 2023). Yaşlılar için sağlanan bu tarz hizmetlerin Dünya'da yaygın olan "co-housing (ortak konut)" kavramı doğrultusunda daha büyük ölçeklerde planlanması toplumun ve yaşlıların huzurevlerine bakışını değiştirerek yaşlıların hayatını konforlu ve keyifli hale getirebileceği düşünülmektedir. "Co-Housing (Ortak Konut)" ve "Co- Living (Ortak Yaşam)" birbirleri ile ilişkili iki kavram olup topluluk faaliyetlerine, karşılıklı yardımlaşmaya ve dayanışmaya, güvenilir bir mahalle olgusuna dayalı engelli ve engelsiz tüm insanlar için kapsayıcı yaşam biçimi oluşturmayı ifade etmektedir. (Elinç, E., Aşıkkutlu, H. S., & Kaya, L. G. 2023). Tanımda ifade edildiği şekilde bir yaşam biçiminin yaşlı bireyler için uygun mimari tasarımlarla sağlanması; bireylerin bir arada uyum içinde yaşayarak sosyal ağlarını genişletmelerini, belirli iş bölümleri yaparak yaş almaları ile birlikte kaybettikleri statülerini yeniden kazanmalarını, günlük temel ihtiyaçlarını karşılamaları adına kendileri için tasarlanmış özel mobilya ve ekipmanları kullanarak düşme, çarpma gibi kaza risklerini minimuma indirmeyi sağlayacaktır. Yaşlı bireyler için üretilecek her bir çözümde yaşlı bireylerdeki fiziksel ve zihinsel gerilemelerle ortaya çıkan yeni gereksinimlerini iyi anlamak, bireylerin antropometrik özelliklerini göz önünde bulundurmak onların yaşam konforu ve refahını arttıracaktır.

YAŞLILAR İÇİN EV GÜVENLİĞİ KONTROL LİSTELLERİNİN ANALİZİ

Konut içerisinde veya dışarısında herhangi bir kazaya yol açabilecek risk faktörlerini belirlemek adına ülkemizde ve dünyada oluşturulan "Ev Güvenliği Kontrol Listeleri" kullanılmaktadır. Bu listeler herhangi bir durumdan meydana gelebilecek kaza risklerini belirlemeye yönelik soruları içermektedir. Yaşlıların evde düşme risklerini belirlemek ve bu

riskleri azaltmak adına yapılan çalışmalar incelendiğinde yöntem olarak yaşlı bireylerden iki farklı form doldurmaları istendiği tespit edilmektedir. İlk formda bireyin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, engel durumu gibi şahsi sorular yer alırken ikinci formda asıl kontrol listesi diye adlandırılan "Koridorlar yeterli gün ışığı alır mı?", "Kapı eşikleri uygun yükseklikte midir?", "Etrafta düşmeye neden olabilecek eşyalar yer alır mı?" gibi evin mevcut durumunu anlamaya yönelik sorular yer almaktadır. Bu çalışmada 9'u Türkiye'de geliştirilen 9'U Türkiye dışında geliştirilen toplam 18 kontrol listesi detaylı olarak incelenmiştir.

Tablo 1Türkiye'de Kullanılan Kontrol Listeleri Matrisi

Kod	Kaynak + Anahtar Kelimeler	Kapsam / Amaç	Not / Öne Çıkan Özellik
KL1	Uysal Toraman ve ark. (2006) Yaşlı, Düşme, Ev güvenliği, Halk sağlığı hemşireliği.	Düşme risklerini, ev güvenliği koşullarını belirlemek için hemşire uygulamalı kontrol listesi, 88 yaşlı bireye ev ziyareti	Johnson, Cusick & Chang (2001)'den Türkçeye uyarlanmış; 1. Basamak sağlık çalışanlarının kullanımına yönelik, Halk Sağlığı Alanı
KL2	Zedelenmez & Güven (2016) Yaşlı, Ev kazası, Hemşire	Ev kazası riski değerlendirmesi (Avanos, Nevşehir) 65 yaş üzeri 324 kişi ile ev ziyareti yoluyla veriler toplanmıştır. Riskler belirlenmiş ve öneriler sunulmuştur.	Günler & Güler (2002) formu esas alınmış; sadece bir ilçede bulunan yaşlılar üzerinde uygulanmıştır. 20 kişi ile ön uygulama yapılmış ve ankete son hali verilmiştir. Yüksek Lisans tezi Hemşirelik alanı
KL4	Kılınç ve ark. (2014) Ev güvenliği, yaşlı	Ev güvenliği ve güvenli davranışlar analizi Burdur İli merkezindeki aile hekimliğine kayıtlı 65 yaş üstü bireyler, 207 kişiye anket uygulanmış,	Johnson, Cusick ve Chang EGKL kullanımı; İlk bölümde "güvenli ev koşulları" 2. Bölümde ise "güvenli davranışlar" Halk Sağlığı alanı çalışması, ev ziyaretleri sırasında yüz yüze görüşme ve gözlem
KL5	Evci, Ergin & Beşer (2006) Elderly; house characteristics; Safety point; Home accidents	Türkiye'de yaşlılarda ev kazası sıklığı Aydın İl'inde yaşayan 60 yaş ve üzerindeki toplam 3231 kişi,	Aydın ili örneklemi; çevresel risk faktörleri ve düşme oranları, Ev ortamı ve kaza riski ilişkisi, Öğrencilerin ev ziyaretleri ile anket yapılması, Yüksek katılım Halk Sağlığı alanı
KL6	Büker, Şavkın & Büker (2023) Yaşlı, Yaşlı ev güvenliği, Konut, İç mekân, düşme	Yaşlı kullanıcı gözüyle iç mekân güvenliği, iç mekân güvenliği için tasarım kriterleri oluşturma, günlük yaşam aktivitelerini bağımsız yapabilen ve iletişim kurulabilen 287 yaşlı birey	Disiplinler arası çalışma: Fizyoterapist + iç mimar iş birliği; eğitim temelli yeni model, araştırmacılar tarafından hazırlanmış anket formu
KL7	Gür, Erol, Sezer & Şişman (2013) Ev güvenliği, Kaza, Risk, Ev ziyareti	Ev ziyaretleriyle ev kazası risk faktörleri belirleme,183 haneye uygulanıştır. 15 soruluk ev güvenliği anketi ve 26 soruluk ev güvenliği kontrol listesi,	Guner P, Guler C.' ve yabancı bir kontrol listesi kullanılmış, Retrospektif tanımlayıcı, Halk sağlığı hemşireliği uygulamaları kapsamında yapılmış, ev ziyaretleri ile anketler ve kontroller uygulanmış,
KL9	Altuntaş & Kayıhan (2015) Mesken özellikleri; Yaşlı; Yaşam kalitesi	Ev düzenlemelerinin yaşlı yaşam kalitesine etkisi, 60 bireyle yapılmış, Mini mental durum testi vb. gibi birçok farklı test bir arada kullanılmış	Johnson, Cusick ve Chang EGKL kullanımı. Ev güvenliği önerileri sonrası takip çalışması. Eğitim+Kontrol, Kısıtlı katılım. Ergoterapi alanı
KL15	Güner & Güler (2002) Yaşlılık, Ev güvenliği,	Yaşlıların ev güvenliği kontrol listesi geliştirme, Denetim Listesi taslağı ve listedeki maddelerin gerekçeleri, olası	Türkiye'de ilk yerli kontrol listesi taslağı. Ergonomik yaklaşım vurgusu, Halk sağlığı alanı

	Kaza riski, Denetim Listesi	problemler ve çözüm önerileri	
KL17	Erkal (2010) Home safety, Safe behaviors of elderly people, and fall accidents at home.	Ev güvenliği, güvenli davranışlar ve düşme ilişkisi 121 yaşlı birey. düşme kazası geçmişleri ile güvenlik ve davranış değişiklikleri arasındaki ilişki. Güvenli ev koşulları 7 soru güvenli davranışları yedi soru içermektedir	Johnson, Cusick & Chang Home-Screen testi kullanılmıştır Yaşlı bireylerin güvenli davranış puanları ile kaza riski ilişkisi. Gerontoloji Alanı
Türkiye Dışında Geliştirilen Kontrol Listeleri			
Kod	**Kaynak**	**Kapsam / Amaç**	**Not / Öne Çıkan Özellik**
KL3	Olsen & Hutchings (2006, ABD) Home Safety Assesment Cheklist	Yaşlı bireylerin ev kazalarını azaltmak için "Ev Güvenliği Kontrol Listesi" geliştirme. Alzheimer ve Demans için özel kontrol listesi.	Mimar, ergoterapist ve yaşlı bakım uzmanlarının ortak geliştirdiği çok disiplinli kontrol listesi. Evin tüm alanlarını kapsayan (97 madde)detaylı bir liste. Alzheimer ve Demans hastaları için özel kontrol listesi, Sağlık ve yaşlanma alanı
KL8	Tomita M,R. (2017, ABD) – *Home Safety Self-Assessment Tool* **(HSSAT V5)**	65 yaş ve üzerindeki bireylerde düşmelerin yol açtığı yaralanma, sakatlık ve ölüm risklerini azaltmak amacıyla geliştirilmiş kapsamlı bir ev güvenliği değerlendirme aracıdır.	İçinde önerilerin ve kontrol listelerinin olduğu rehber. 7 alanda değerlendirme içerir. HSSAT'ın evde düşme sıklığını azaltmada etkili olduğu çalışmalarla gösterilmiştir. Engelliler ile ilgili bilgiler içerir.
KL10	Clemson, L. (1997, Avustralya) – **Westmead Home Safety Assessment**	Evde düşme risklerini sistematik tanımlama aracı, İçerik geçerliliği analizleri yapılmış ölçek.	Klinik ve toplum temelli düşme önleme programlarında yaygın kullanılan öncü ölçek, terapistler tarafından değerlendirme, WeHSA
KL11	Stalenhoef et al. (1998, Hollanda) Falls, Elderly, Home-safety checklist, General practice	Ev güvenliği kontrol listesinin düşme riskini öngörmedeki gücünü test etme. 311 yaşlı bireyle çalışma. 23 potansiyel risk alanı belirlenmiştir.	70 yaş üzeri bireylerde uzunlamasına (prospektif) çalışma; korelasyon analizi içerir. Risk analizleri ile riskin gerçekleşmesi anlamında bir bağ bulamamıştır (Giriş bölümü hariç). Tıp Sosyolojisi alanı ve Multidisipliner çalışma
KL12	Chacko et al. (2017, Hindistan) Fall; Home-safety; Home screening; Handrails; Lighting	Kırsal bölgelerde yaşlıların konutlarda düşmeye karşı güvenliğini ölçmek. 655 kişilik çalışma.	29 maddelik gözleme dayalı kontrol lsitesi, Literatürden faydalanılmış, İçerik ve yapı geçerliliği için pilot çalışma yapılmıştır.
KL13	Public Health Agency of Canada (2005, Kanada) – *Safe Living Guide*	Ev Güvenliği Kontrol Listesi ve Ulusal düzeyde yaşlı güvenliği rehberi, halk sağlığı verileri, düşme epidemiyolojisi araştırmaları ve uluslararası iyi uygulamalar	"Yerinde Yaşlanma"yı destekleyen rehber; Bilişsel bozukluklarla ilgili önlem öneriler. Hikayeleştirerek anlatım. Evi yeniden düzenleme ile ilgili öneriler.

KL14	CDC (n.d., ABD) – Older Adult Fall Prevention	CDC tarafından geliştirilen Yaşlı düşmelerini önlemeye yönelik rehberler ve kontrol listesi bütünü	Birden fazla rehber. Kontrol listeleri (merdivenler, zeminler, mutfak, yatak odası ve banyo gibi evin kritik bölümleri için adım adım güvenlik önerileri sunulur).
KL16	Mackenzie, L.– **HOME FAST**	Yaşlıların ev ortamında düşme riskini ölçmek. Düşme riskini belirleyen 25 maddelik tarama ve değerlendirme aracı.	Hem anket hem gözleme dayalı; farklı profesyonellerce kullanılabilir. Uluslararası alanda çok kullanılan bir kontrol listesidir.

Literatür Analizi

KL1, Uysal Toraman A. ve arkadaşları (2006) **Evde yaşayan yaşlılarda düşme risklerinin belirlenmesi**

Çalışmalarında birinci basamak hizmetlerde çalışan hemşirelerin, evde yaşayan yaşlıların düşme risklerini belirlemelerine yönelik bir form oluşturmayı hedeflemişlerdir. Araştırmada iki çeşit form kullanılmıştır. Birinci form sosyodemografik verileri toplamak için kullanılırken ikinci form, Johnson, Cusick & Chang (2001)'den Türkçeye uyarlanmış, ev güvenliğini incelemeye yönelik olarak kullanılmıştır. 88 yaşlı birey ile çalışılmıştır. Veriler, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu dördüncü sınıf öğrencileri tarafından Halk Sağlığı Hemşireliği uygulaması kapsamında yapılan ev ziyaretleri ile toplanmıştır. Çalışmanın sonunda oluşturulan EKGL (Ev Güvenliği Kontrol Listesi) düşme risklerini, ev güvenliği koşullarını belirlemek adına yaşlı sağlığının korunmasında birinci basamak hizmetlerde kullanılabilecek önemli bir araç olarak sağlık personellerine önerilebileceği öne sürülmüştür (Toraman U. ve ark. 2006).

KL2 Zedelenmez A. (2015) **Avanos İlçesinde Yaşayan 65 Yaş Üstü Bireylerin Ev Ortamlarının Ev Kazası Yönünden Değerlendirilmesi**

Nevşehir ili Avanos İlçesi'nde tamamladığı yüksek lisans tezinde yaşlıların ev ortamlarının ev kazaları yönünden değerlendirilmesi amacıyla Şubat 2015 ve Nisan 2015 tarihleri arasında 65 yaş üzeri 324 kişiye kişisel bilgi formu ve ev güvenliği denetim listesi ev ziyaretleri yoluyla uygulamıştır. Riskler belirlenmiş ve öneriler sunulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre ev güvenliği risklerinin; erkeklerde, sürekli ilaç kullananlarda ve geliri giderlerinden daha fazla olan bireylerde olduğu tespit edilmiştir. Tespitler doğrultusunda ev içi kaza risklerini önlemeye yönelik ev içi düzenlemeler, gerekli eğitimler ve hemşirelik girişimlerinin planlanıp uygulanması önerilmiştir (Zedelenmez, A., & Güven, Ş. D. 2016).

KL3: Olsen, R. V., & Hutchings, B. L. (2006, Mart). **Home Safety Assessment Checklist**.

Olsen ve Hutchings çalışmalarında yaşlı bireylerin yaşadıkları konutlarında yaşamlarını güvenli bir şekilde devam ettirebilmeleri için evde meydana gelebilecek kaza risklerini belirleyerek minimuma indirebilmek için bu kaza risklerini belirlemek adına "Ev Güvenliği Kontrol Listesi" geliştirmeyi hedeflemişlerdir. Odak noktaları özellikle yaşlı bireylerde sıkılıkla görülen düşme, kayma, yanma, yaralanma gibi ev içi kaza risk faktörlerini belirleyerek önlemeye yönelik bir kontrol aracıdır. Kontrol listesi tasarlanırken çevresel riskleri sistematik olarak belirleyebilmek amacı ile evin tüm alanlarını kapsayacak biçimde tasarlanması planlanmıştır. Evin bölümleri kendi içerisinde gruplara ayrılarak kontrol listesine eklenmiştir. Bu gruplar "iç mekan" ve "dış mekan" olarak iki ana başlıkta toplanmıştır ve genel anlamda sırasıyla; "Giriş ve Çevresi", "Koridorlar ve Geçiş Alanları", "Banyo ve Tuvalet", "Mutfak", "Yatak Odası", "Genel Tehlike Alanları" olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Bölümler "evet" ve "hayır" şeklinde cevap verilebilecek soruları içermekle birlikte her sorunun altında olumsuz durumun düzeltilmesine yönelik önerilerin yazılacağı yorum kutucukları bırakılmıştır. Çalışmanın geliştirilme sürecinde mimarlar, ergoterapistler, yaşlı bakım uzmanları, halk sağlığı profesyonelleri ve yaşlı bireyler yer almıştır ve liste gözlem yöntemi ile doğrudan kullanıcı geri bildirimli olarak test edilmiştir. Bilişsel bozukluğu olan hastalar için de (Alzheimer ve Demans İçin Özel Kontrol Listesi) test içermesi bakımından önemlidir.

KL4: Kılınç, A. S., Önal, Ö., Sütlü, S. P., Atay, E., Şahin, D. S., Kural, M., & Çatak, B. (2014). **Bir aile hekimine kayıtlı 65 yaş ve üzeri nüfusta ev güvenliğinin değerlendirilmesi**.

Kılınç ve ark., çalışmasında Ev Güvenliği Kontrol Listesi (EKGL) kullanarak ülkemizde evde yaşayan yaşlıların ev güvenliği durumunu ve güvenlik faktörlerini saptayarak ev kazası geçirmeye etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma Burdur İli merkezindeki aile hekimliğine kayıtlı olan 65 yaş ve üzeri 222 kişi belirlenerek ve bu kişilerin 207 si ile yüz yüze görüşülerek anket yöntemi ile uygulanmıştır. Veriler toplanırken iki farklı form kullanılmıştır. İlk form sosyodemografik özellikleri ve düşme ile ilgili verileri toplamaya yöneliktir. İkinci form ise Johnson, Cusick ve Chang tarafından geliştirilen ve Uysal, Ardahan ve Ergül tarafından Türkçeye uyarlanan "Ev Güvenliği Kontrol Listesi (EGKL)"ni incelemeye yöneliktir. EKGL iki bölümden oluşan toplam 14 soruluk bir formdur. İlk bölümde "güvenli ev koşulları" adı altında 7 soru, 2. Bölümde ise "güvenli davranışlar" adı altında 7 soru yer almaktadır. Her soru için 1 ve 10 arasında puan sistemi yer almaktadır. 1 güvensiz, 10 ise güvenli ev koşullarını belirtmektedir. EKGL'den alınabilecek toplam puan 0-140 değer aralığındadır. Yaşlının kontrol listesinden aldığı toplam puanın yorumlanmasında, Johnson, Cusick ve Chang (2001) ile Uysal, Ardahan ve Ergül yürüttükleri çalışmalarında olduğu gibi EGKL'nin persantil değerlerinden yararlanılmıştır.

Yaşlının doldurduğu EKGL formundan 80 ve üzerinde bir puan alması evinin güvenli koşulları sağladığı anlamına gelmektedir.

KL5: Evci, ED, Ergin, F., & Beser, E. (2006). **Türkiye'de yaşlılarda ev kazaları**.

Evci ve arkadaşlarının 2006 yılında yapmış oldukları çalışmalarının amacı Türkiye'de 60 yaş ve üzeri bireylerde ev kazalarının görülme sıklığını belirlemek ve ev kazaları ile ilişkili faktörleri değerlendirmektir. Çalışmanın evrenini Aydın İl'inde yaşayan 60 yaş ve üzerindeki toplam 3277 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada 3231 kişiye ulaşılmıştır. Veriler yüz yüze görüşülerek anket yöntemi ile toplanmıştır. Yapılan anketler iki aşamalı olup ilk anket hem bireyin sosyodemografik özelliklerini hem de sağlık durumunu, herhangi bir sürekli ilaç kullanıp kullanmadığını öğrenmeye niteliktir. İkinci anket ise evde kaza yaşanmasına olasılık sağlayabilecek risklerin olup olmadığını anlamaya yönelik soruları içeren ev güvenliği kontrol listesidir. Çalışmada son 12 ay içerisinde ev kazası yaşamış olma durumu bağımlı değişken olarak alınmıştır. Çalışmadan elde edilen verilere göre katılımcıların %38,6 sının geçmiş 12 ay içerisinde ev kazası geçirdiği ve ev kazalarının en yaygın tipi düşmeler olduğu saptanmıştır. Tüm ev kazalarının %31,9'u düşmelerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Evlerin %22,7 si "kötü durum" olarak sınıflandırılmıştır.

KL6: Büker, M. B., Şavkın, R., & Büker, N. (2023). **Yaşlı kullanıcı gözüyle konut iç mekân güvenliği.**

Büker ve arkadaşları çalışmalarında konutlardaki iç mekan güvenliğini inceleyerek, yaşlılar için iç mekan güvenliği açısından uygun tasarım kriterleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma Denizli ilinde yaşayan 65 yaş ve üzeri, MiniMental test skoru 24 ve üzeri olan, katılmaya gönüllü, bağımsız şekilde veya yardımcı cihazla (koltuk değneği, baston vb.) ambule olabilen, günlük yaşam aktivitelerini bağımsız yapabilen ve iletişim kurulabilen 287 yaşlı birey ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kognitif rahatsızlığı olan, huzur evinde yaşayan, ileri derecede görme ve işitme kaybı olan yaşlı bireyler dahil edilmemiştir. Ev güvenliğini belirlemek için ise çeşitli çalışmalar incelenerek bu çalışmalardan farklı olarak sadece iç mekanların değerlendirildiği bir kontrol listesi "konut iç mekanlarında yaşlı ev güvenliği kontrol listesi" araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Her bir katılımcıya iç mekân düzenlemeleri (MBB) ve düşmelerin önlenmesi (RŞ, NB) için iç mimar ve fizyoterapistler tarafından bilgilendirme eğitimleri yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen veriler incelendiğinde çalışmaya katılan bireylerin yaş aralığı 60-94 arasında çeşitlilik göstermektedir.

KL7: Gür, K., Erol, S., Sezer, A., & Şişman, F. N. (2013). **Ev ziyaretleriyle ev kazası risk faktörlerinin saptanması ve belirlenen kazaların özellikleri.**

Gür ve arkadaşları çalışmalarını ev içi kaza risklerini belirleyerek ev kazalarının özelliklerini incelemek amacı ile gerçekleştirmişlerdir. Çalışma Şubat-Mayıs 2011 tarihleri arasında İstanbul Anadolu yakasında bir mahallede yer alan aile sağlığı merkezine bağlı 183 hane ile halk sağlığı hemşireliği uygulamaları kapsamında yapılan ev ziyaretleri ile gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze görüşmeler sırasında yaşlı bireylere iki farklı anket uygulanmıştır. İkisi de literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda düzenlenen formlar olup bu formlardan ilki 15 soruluk ev güvenliği anketi, ikincisi ise 26 soruluk ev güvenliği kontrol listesidir. Guner P, Guler C.' ve yabancı bir kontrol listesi kullanılmış, Retrospektif tanımlayıcı bir çalışmadır. Yüz yüze görüşme için yapılan ev ziyaretlerinde bireylerin izni dahilinde evin tüm odaları gezilerek kontrol listesindeki kriterlere göre yerinde değerlendirilmiştir.

KL8: Tomita, M. R. (2017) **Home Safety Self Assessment Tool (HSSAT) v.5**

Home Safety Self Assessment Tool (HSSAT) v.5, 65 yaş ve üzerindeki bireylerde düşmelerin yol açtığı yaralanma, sakatlık ve ölüm risklerini azaltmak amacıyla geliştirilmiş kapsamlı bir ev güvenliği değerlendirme aracıdır. ABD'de her üç yaşlıdan birinin yıllık olarak düşme yaşaması üzerine Buffalo Üniversitesi İş ve Uğraşı Terapisi Geriatri Grubu tarafından hazırlanmıştır. Araç; evin farklı bölümlerindeki tehlikeleri belirlemek, çözüm önerileri sunmak, yardımcı cihazlar ve ev modifikasyonu hizmetleri hakkında bilgi vermek üzere yapılandırılmıştır. Yedi ana bölümden oluşan HSSAT, evdeki tehlikeleri tespit eden kontrol listesi, önerilen yardımcı ürünler, ev düzenleme hizmetleri, küçük tadilatlara yönelik "nasıl yapılır" rehberleri, düşme önleme ipuçları, ADA temelli erişilebilirlik yönergeleri ve kullanıcıların uygulama sürecini takip etmelerine olanak sağlayan bir eylem kayıt bölümünü içerir. Uygulandığında ev içi düşme riskini azaltmada etkili olduğu araştırmalarla gösterilmiştir

KL9: Altuntaş, O., & Kayıhan, H. (2015). **Ev düzenlemelerinin yaşlıların yaşam kalitesine etkisi.**

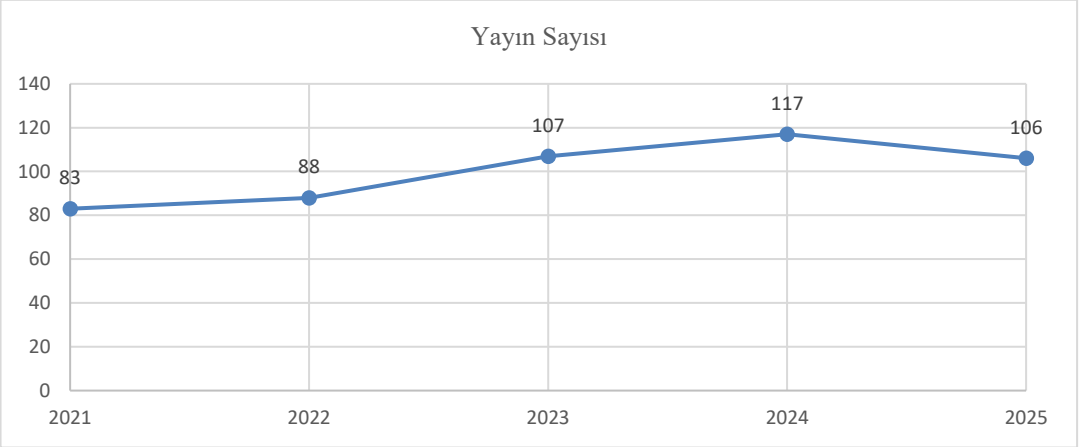
Altuntaş ve arkadaşlarını yapmış oldukları çalışmalarında yaşlıların konut mekanlarında yapılacak düzenlemelerin onların hayatına, yaşam kalitesine, kognitif durumlarına etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma Ankara İli'nde yaşayan demans ve yatağa bağlı olmayan, gönüllü 60 bireyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan 60 kişinin evleri tek tek ziyaret edilerek ev düzenleri, depresyon, demans, kognitif özellikleri gibi bireysel özellikleri incelenerek, ev düzenlemeleri hakkında çeşitli öneriler verilerek bu önerilere uymaları için onlara bir ay süre verilmiştir. Geçen bir ay sonrasında verilen önerileri uygulayan 30 bireyle çalışma süreci devam ettirilmiştir. Verilen önerileri uygulamayan ancak 2. Görüşmeyi kabul eden 22 bireyle ise kontrol grubu oluşturulmuştur. Çalışma sürecinde dört olgu vefaat ettiği, 4 olgu ise çalışmaya katılmak istemediği için dahil edilememişlerdir. Bir çok farklı testten yararlanılmıştır. Ev güvenliğini değerlendirmek için Johnson, Cusick ve Chang tarafından geliştirilen Ev Güvenliği Kontrol Listesi (EGKL) kullanılmıştır.

KL-10: Clemson, L. (1997). **Home Fall Hazards and the Westmead Home Safety Assessment**. **WEHSA**
Clemson L. 1997 yılında Avusturalya'da "Home Fall Hazards and the Westmead Home Safety Assessment" adılı bir kitapçık yayınlamıştır. Yayınlanan bu kitapçığın temel amacı yaşlı bireylerin ev ortamındaki düşme risklerine yol açabilecek fiziksel tehlikeleri sistematik ve tekrarlanabilir biçimde **tanımlayan bir değerlendirme aracı** sunmaktır. Araç değerlendirmeler sonrasında öneriler ve müdahale önceliklerini belirlemeyi kolaylaştırarak ayrıca klinisyenlerin ve farklı kurumların ev güvenliği değerlendirmesi yapmasında kullanabilecekleri niteliktedir. Rehber, daha sonra yapılan içerik-geçerlilik ve değerlendiriciler arası güvenilirlik çalışmalarında desteklenmiştir; klinik ve toplum temelli düşme önleme programlarında yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir.
.**KL11:** Stalenhoef, P., Diederiks, J., Knottnerus, A., Witte, L. D., & Crebolder, H. (1998). **How predictive is a home-safety checklist of indoor fall risk for the elderly living in the community.**
Stalenhoef ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmalarındaki temel amaçları 70 yaş ve üzerindeki yaşlılarda konut iç mekânlarında düşmelerine ilişkin potansiyel tehtitleri tespit eden bir "ev-güvenliği kontrol listesi"nin (23 risk alanı) gerçekten düşme olayıyla pozitif bağlantılı olup olmadığını test etmektir. Yani, checklist ile tespit edilen ev içi tehlikelerin 36 haftalık takip döneminde konutta düşme risk faktörlerinde veya güvenlik durumlarında herhangi bir artış veya azalma olup olmadığını anlamaya çalışmışlardır. Hazırlanan home-safety checklist, ev içindeki potansiyel tehlikeleri belirlemede **kullanışlı** bulunmuştur; fakat genel olarak takip döneminde iç mekân düşmelerini öngörmede anlamlı bir değer göstermediği görülmüştür. Yani yüksek checklist skoru olan kişilerin takipte daha fazla iç mekân düşmesi yaşadığı yönünde güçlü bir ilişki bulunamamıştır. Tek istisna olarak giriş alanına ilişkin yüksek checklist puanı, o konumda meydana gelen iç mekân düşmelerini öngörmede bir ilişkiye işaret etmiştir.
KL12: Chacko, TV, Thangaraj, P., & Muhammad, GM (2017). **How Fall-Safe is the Housing For the Elderly in Rural Areas?: A Cross Sectional Study Using Fall Prevention Screening Checklist**.
Chacko TV. ve arkadaşları çalışmalarında Hindistan'ın kısal bölgelerinde yaşayan 60 yaş ve üzerindeki yaşlı bireylerin konutlarının düşmeye karşı güvenli olup olmadığını belirlemeyi amaçlamışlardır. Literatürdeki konut-güvenliği standartlarından yararlanılarak oluşturulan bir düşme-önleme gözlem/ screening checklist ile uygulamalı değerlendirme yapmayı hedeflemişlerdir. Kasım 2015- Nisan 2016 arasında süren veri toplama aşamasında örneklem başta 736 sonrasına aynı yerde en az bir yıldır ikamet eden 655 kişi olarak belirlenmiştir. Literatürdeki mevcut ev-güvenliği ve düşme-önleme standartları incelenerek 29 risk öğesi içeren gözlem bazlı bir kontrol listesi (odalar: salon, yatak odası, mutfak, banyo, tuvalet, giriş-yol, merdiven vb.) oluşturulmuştur. İçerik ve yapı geçerliliği için pilot çalışma yapılmıştır.
KL13: Public Health Agency of Canada. Division of Aging and Seniors. (2005). ***The safe living guide: A guide to home safety for seniors.***
Bu çalışma Kanada Hükümet'i tarafından yayımlanmış olan ulusal düzeyde halk sağlığı ve ev güvenliği rehberi niteliğinde bir dokümandır. Rehberin temel amacı yaşlı bireylerin ev ortamlarında yaşayabilecekleri düşme ve ev kazalarını önlemek, yaşlıların bağımsız ve güvenli şekilde yaşamasını desteklemek, aile bireyleri, bakıcılar, sağlık çalışanları ve toplumun konuya yönelik farkındalığını artırmaktır. Bu rehber, özellikle "yerinde yaşlanma" yaklaşımını destekleyen, çevresel güvenlik ve sağlıklı yaşam davranışlarını teşvik eden bir politika aracıdır. Hazırlanma aşamasında ulusal halk sağlığı verileri, düşme epidemiyolojisi araştırmaları ve uluslararası iyi uygulamalar (örneğin ABD ve İngiltere rehberleri) temel alınmıştır. Hazırlık aşamasında yapılan araştırma çalışmalarında; Kanada'da yaşlılarda ciddi yaralanmaların %50'den fazlası ev içinde meydana geldiği, düşmelerin, yaşlılarda kalça kırığı vakalarının %90'ından fazlasını oluşturduğu, ev ortamındaki basit çevresel düzenlemelerin, düşme riskini %20–40 oranında azaltabileceği, en yüksek riskli alanların banyo, merdivenler ve giriş yolları olduğu ve düşme riski yalnızca fiziksel çevreyle değil; fizyolojik durum, ilaç kullanımı **ve** davranışsal faktörlerle de ilişkili olduğu belirlenmiştir. Rehber, Kanada da ki yaşlı yaralanmaları nedenleri ve istatistikleri, konut içi veya dışı kontrol listeleri, Sağlıklı ve aktif yaşam, ilaç güvenliği, Yardımcı ekipmanlar, evlerde değişiklik önerileri bölümlerinden oluşmaktadır.
KL14: Centers for Disease Control and Prevention 2025. (n.d.). **Older Adult Fall Prevention**.
CDC'nin *Older Adult Fall Prevention* bilgilendirme belgesi, ABD'de 65 yaş ve üzeri yetişkinler arasında düşmelerin en yaygın yaralanma ve yaralanmaya bağlı ölüm nedeni olduğunu vurgulamaktadır. Belgede her yıl dört yaşlıdan birinin düştüğü, bunun 41.000 ölüm, 3.6 milyon acil servis başvurusu ve 1.2 milyon hastane yatışıyla sonuçlandığı belirtilmektedir. Düşmelerin sağlık sistemi için yıllık maliyetinin yaklaşık 80 milyar dolar olduğu ve bunun üçte ikisinin Medicare tarafından karşılandığı ifade edilmektedir. CDC; STEADI programı, STEADI-Rx, en iyi uygulama rehberleri ve toplum tabanlı müdahale kaynaklarıyla sağlık çalışanlarını, yaşlıları ve bakıcıları düşmeleri önleme konusunda desteklemektedir. Ayrıca, "Still Going Strong" ve "MyMobility Plan" gibi kampanyalarla yaşlılara günlük yaşamda güvenli ve bağımsız kalmaları için rehberlik sunmaktadır. "Check for Safety: A Home Fall Prevention Checklist for Older Adults" rehberi, yaşlı bireylerde düşmeleri önlemeye yönelik olarak ev içindeki temel tehlikeleri belirlemek ve azaltmak için hazırlanmış pratik bir kontrol listesidir.

KL15: Güner, P., & Güler, Ç. (2002). **Yaşlıların ev güvenliği ve denetim listesi**.
Güner ve Güler çalışmalarında yaşlılıkla meydana gelen gerilemeleri önlemek adına fizyolojik yetersizlikleri giderme odaklı düzeltici araçların koruyucu uygulamalar olarak kullanılmasının yanında ev güvenliği kontrol listeleri kullanılarak evde meydana gelebilecek kaza risklerini belirleyerek çözüm önerileri ve düzenlemeleri yapılması gerektiği belirtilmiştir. Çalışmada ev güvenliği kontrol listeleri en önemli ergonomik değerlendirme ve uygulama aracı olarak belirlenmiştir bu listeleri sadece "formlar" olarak düşünmenin durumu basitleştiren yanlış bir olgu olduğuna vurgu yapılmıştır. Araştırmacılara göre Denetim listeleri bir süreci, koşulu, uygulamayı değerlendirmek üzere bilimsel çalışma sonuçları, mevzuatın gereksinimlerini yerine getirecek biçimde hazırlanmalıdır. Hazırlanan denetim listesi taslakları değişik kişi, yer ve koşullarda denendikten sonra eksikleri giderilerek uygulamaya sokulmalıdır. Çalışmada hazırlanacak bir ev güvenliği kontrol listesinde bulunması gerekenler ile ilgili taslak bir form oluşturulmuştur.
KL16: Mackenzie, L. (2017). **The Home Falls and Accidents Screening Tool (HOME FAST)**
Evde Düşme ve Kaza Tarama Aracı (HOME FAST), yaşlıların ev ortamında düşme riskini ölçmek için kapsamlı bir sağlık değerlendirme aracının parçası olarak tasarlanmıştır. Yaşlı bireylerin ev ortamında karşılaşabileceği düşme ve kaza risklerini sistematik olarak belirlemek amacıyla geliştirilmiş, 25 maddeden oluşan yapılandırılmış bir değerlendirme aracıdır. Araç; yürüyüş yollarındaki engeller, zemin kaplamalarının durumu, kaymaz yüzeylerin varlığı, aydınlatmanın yeterliliği, tuvalet ve banyo kullanım güvenliği, yatak ve koltuktan kalkabilme, merdiven güvenliği, dış mekân yollarının durumu, mutfak erişilebilirliği ve uygun ayakkabı kullanımı gibi çok boyutlu çevresel ve bireysel risk faktörlerini kapsamaktadır. Her madde **"Evet/Hayır/Uygulanamaz"** şeklinde puanlanmakta olup, riskli alanların hızlı bir şekilde tespit edilmesini ve gerekli çevresel düzenlemelerin yapılmasını amaçlamaktadır. Bu özellikleriyle HOMEFAST, yaşlılarda ev kazalarını ve düşme olaylarını önlemeye yönelik kanıta dayalı değerlendirme araçları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Soru sonlarında olması gereken durum ile ilgili bilgilendirici açıklamalar bulunur. Bilgilendirici açıklamalar sayesinde formu dolduranlar daha doğru cevapları verebilir. Yine her soru sonunda da açıklama için boşluk bırakılmıştır. Bu testin güvenilirliği klinik uygulamalarda kullanımı gibi bir çok akademik çalışma yapılmıştır.
KL17: Erkal, S. (2010). **Home safety, safe behaviors of elderly people, and fall accidents at home.**
Erkal yapmış olduğu çalışmada ev güvenliği koşulları ile yaşlı bireylerin güvenli davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi ve bu değişkenlerin konut içi düşme kazaları ile bağlantısını incelemektir. Bu çalışmada, evde yaşayan yaşlıların düşme kazalarına karşı ev güvenliği ve güvenli davranışları incelenmiştir. Johnson, M., Cusick, A., & Chang, S. (2001)tarafından geliştirilen, güvenli ev koşulları 7 soru güvenli davranışları yedi soru içeren Home-Screen testi kullanılmıştır. Çalışma grubu, Ankara Mamak Halil Ülgen Sağlık Ocağı hizmet alanında yaşayan 65 yaş ve üzeri 121 kişiden oluşmuştur. Çalışma 65 yaş ve üzeri 121 yaşlı birey ile gerçekleştirilerek bireylerin düşme kazası geçmişleri ile güvenlik ve davranış değişiklikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek hedeflenmiştir. Çalışma ev ortamının güvenliği hakkında gözlemler yapılarak ve yaşlı bireylerin sosyodemografik özellikleri ile ev içi güvenlik durumlarını anlamaya yönelik anket uygulanmıştır, güvenli davranışlar dörtlü dereceli bir ölçekle değerlendirilmiştir. Çalışma konut içi düşme kazalarının önlenmesinde risk faktörlerinin belirlenerek çevresel düzenlemeler yapılmasının ve kişisel davranış değişikliklerinin önemini vurgulamaktadır. Yaşlıları eğiterek onları güvenli davranışlara yönlendirmek, ev ziyaretlerinde bulunarak güvenlik kontrol listesi yardımı ile risk faktörlerini saptamak önemli stratejiler olarak önerilmiştir
KL18: Johnson, M., Cusick, A., & Chang, S. (2001). **Home-Screen: a short scale to measure fall risk in the home.**
Johnson ve arkadaşları çalışmalarında Avustralya'da evde yaşayan yaşlı bireylerde ev koşulları ve bireysel davranışların düşme riski üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Ev Tarama Ölçeği, hemşireleri evde düşme risklerini azaltmak için harekete geçmeleri gerektiği konusunda uyaran çevresel ve davranışsal riskleri belirlemek üzere hemşireler tarafından uygulanan bir araç olarak özel olarak tasarlanmıştır. Araştırmacılar hem çevresel hem de davranışsal faktörleri kapsayan "Home Screen" isimli kısa bir ölçek geliştirerek gerçeklik ve güvenilirlik analizleri ile bu ölçeği test etmişlerdir. Geliştirilen bu ölçeğin hem yaşlı bireylerin ev güvenliği değerlendirilmesinde hem de hemşireler tarafından risk tanısında kullanılabilecek pratik bir araç olması hedeflenmiştir. Bu ölçekte 74 puan, potansiyel yaralanma için kritik bir nokta olarak belirlendi. Çalışmanın temel amacı ev içindeki çevresel tehlikeler ile yaşlı bireylerin ev içi davranışlarını ölçebilecek kısa bir ölçek (Home-Screen) geliştirerek bu ölçeğin psikometrik özelliklerini, özellikle yapısal geçerliliğini (construct validity) ve iç tutarlılığını (internal consistency) test etmektir. Psikometrik inceleme, yapı geçerliliği ve iç tutarlılığa sahip 10 maddelik bir ölçeği doğrulamıştır (α= 0,86, n= 989), bu da ev güvenliği kavramının (güvenli ev ortamı ve güvenli ev davranışları) %60'ını açıklamaktadır. Ölçek geliştirme ve uygulama aşamasında 14 maddelik bir ölçek geliştirilerek ev güvenliği ve davranışla ilişkili riskleri ölçmek için uygulanmıştır. Geliştirilen ölçek, evinde yaşayan ve toplum hemşirelik hizmeti alan 1165 kişiye uygulanmıştır. Bu ölçeğin hem başlangıç tarama aracı hem de yaşlı insanlarla çalışan toplum hemşireleri için bir izleme aracı olarak kullanılması önerilmektedir.
WoS veri tabanı ve istatistikler
WOS veri tabanında **"home safety checklist" "aging in place" "home accidents" "home falls"** (Author

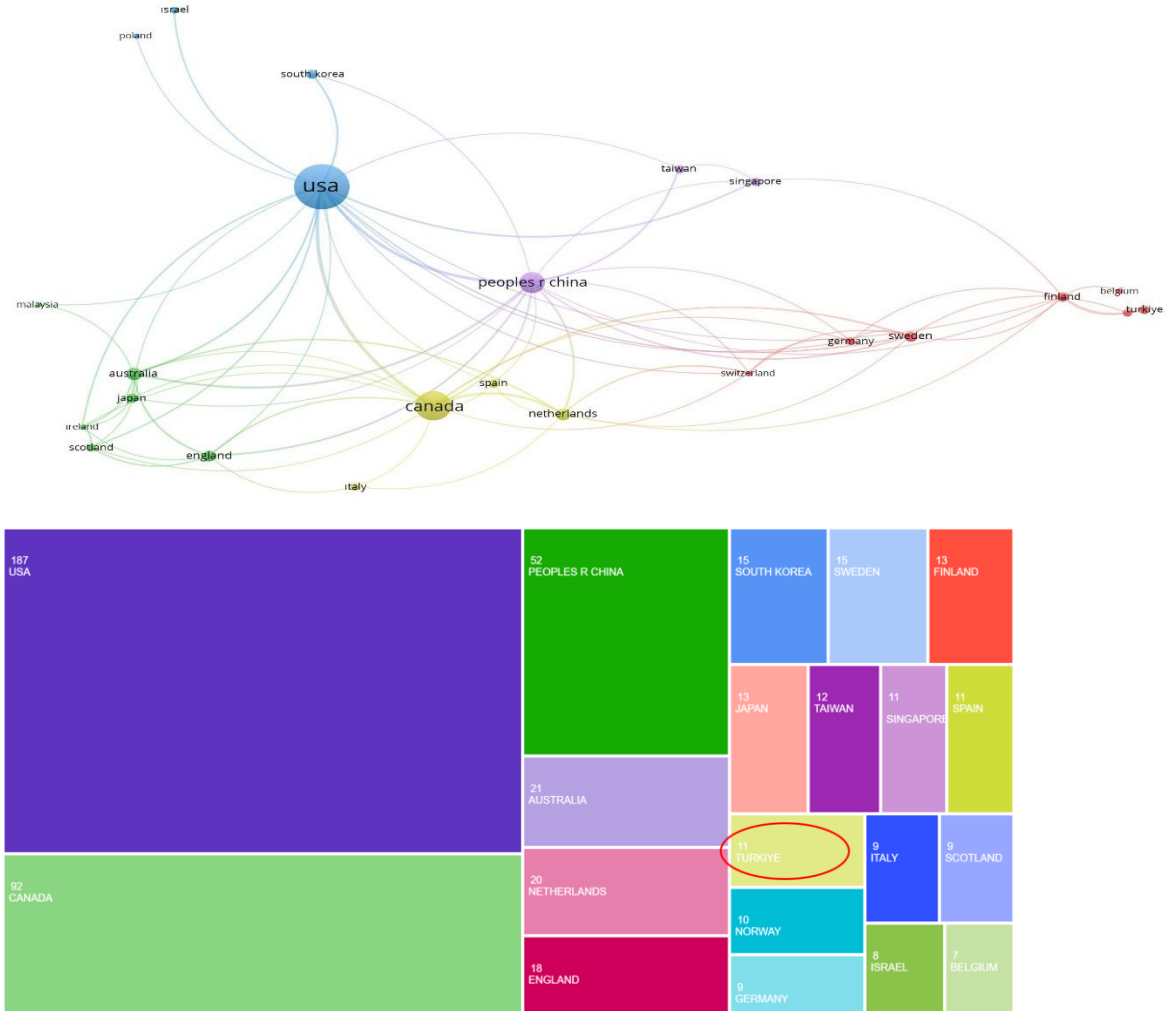
Keywords) ve **2025** or **2024** or **2023** or **2022** or **2021** (Publication Years) anahtar kelime ile yıl bazlı bir tarama yapıldığında; toplam 501 yayın bulunmuştur.

Yıllara göre yayın ve atıf sayısı son 5 yılda da daha önceki yayın ve atıf sayılarına bakıldığında da istikrarlı bir şekilde artmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3 Son 5 yıllık yayın grafiği

Son 5 yıla bakıldığında en çok yayın yapılan ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Çin olduğu görülmektedir (Şekil 4). Bu listede Türkiye 11 yayın ile 14. Sırada bulunmaktadır. En çok yayının yapıldığı üniversiteler ise Toronto Üniversitesi, Michigan Üniversitesi, Michigan System Üniversitesi, Georgia Üniversitesi olduğu görülmektedir (Şekil 4).

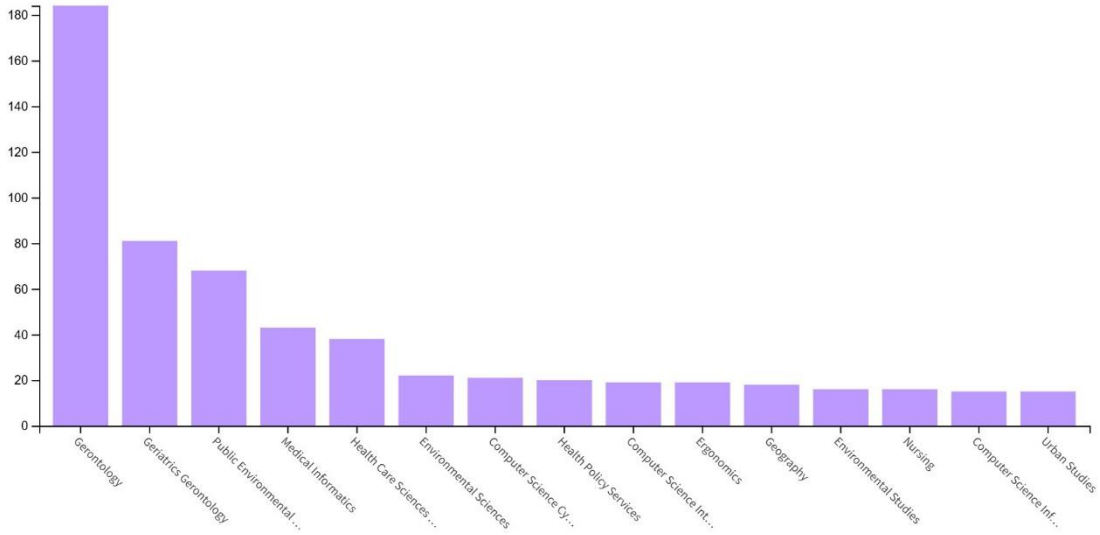

Şekil 4 En çok yayının yapıldığı ülkeler (VoS ve Vosviewer)

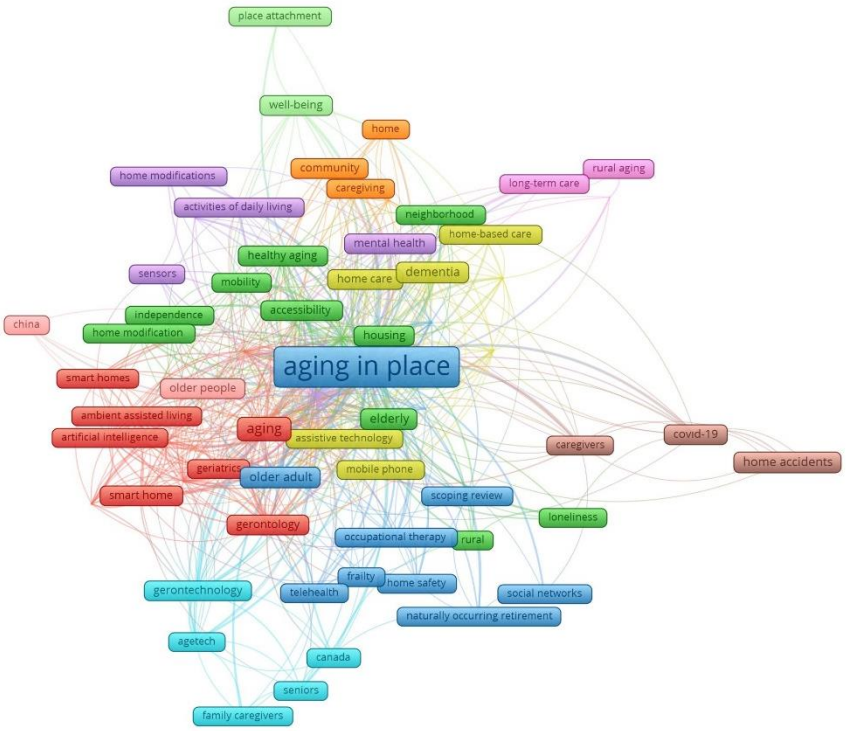

Şekil 5 En çok yayının yapıldığı üniversiteler

Konu ile ilgili en çok yayın yapılan alanlar ise Gerontoloji, Geriatri, Halk sağlığı olduğu görülmektedir (Şekil 6).

Şekil 6 Konu ile ilgili en çok yayın yapılan alanlar

Şekil 7 Konu ile ilgili en sık kullanılan anahtar kelimeler

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmanın sonucunda en çok sorulan 10 soru tekrar sayısına göre sıralanarak bir tablo haline getirilmiştir.

Tablo 2Kontrol Listelerinde En Çok Sorulan Sorular

Kontrol Listelerinde En Sık Sorulan 10 Soru	Tekrar Sayısı
Konut içi tüm odalar ve koridorlar iyi aydınlatılmış mıdır?	14
Evde kaymaya sebep olabilecek eşyalar (bilye, oyuncak vs.) ortalıkta yer alır?	13
Koridorda çarpıp düşmeye sebep olabilecek eşyalar yer alır?	13
Konut içi zemin yüzeyleri kaygandır?	12
Zeminde sabitlenmemiş halı kilim benzeri kaymaya sebep olacak materyal vardır?	11
Konut içi merdiven varsa merdiven kenarlarında tırabzan vardır?	11
Banyo içi dolaşım kullanımına uygundur, banyo yeterli büyüklüktedir?	10
Duş, klozet gibi banyo ekipmanlarına gerekli tutunma barları yerleştirilmiştir?	10
Konut içi merdiven varsa merdiven kaplaması ve merdiven basamakları sağlamdır, basamak kenarları kolayca fark edilebilir?	9
Yatağın yanındaki ışık düğmesine erişim kolaydır?	9

Bu çalışma kapsamında incelenen 18 ev güvenliği kontrol listesi, yaşlı bireylerin konut ortamlarında düşme ve ev kazası risklerinin önlenmesine yönelik olarak geliştirilmiş farklı modelleri temsil etmektedir. Ölçeklerin büyük bir kısmı düşmeleri birincil risk olarak ele alırken, yalnızca çevresel değil, davranışsal, bilişsel ve fiziksel faktörlerin de güvenlik üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de geliştirilen veya uyarlanan dokuz kontrol listesi çoğunlukla hemşirelik, halk sağlığı ve fizyoterapi disiplinleri içinde şekillenmiş, uygulamalı saha çalışmalarıyla desteklenmiş ve özellikle "Ev Güvenliği Kontrol Listesi (EGKL)" modeli temel alınarak yapılandırılmıştır. Buna karşın uluslararası ölçeklerde çok disiplinli bir yaklaşımın benimsendiği, mimarlık, ergoterapi ve kamu politikası alanlarının sürece dahil olduğu, psikometrik geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinin daha yaygın biçimde uygulandığı görülmektedir.

Genel olarak tüm kontrol listeleri, "yerinde yaşlanma" kavramının temel ilkelerini destekleyen, yaşlı bireylerin kendi konutlarında daha uzun süre güvenli, bağımsız ve sağlıklı yaşamalarını hedefleyen araçlardır. Ancak mevcut ölçekler arasında dijitalleşme, kültürel bağlama uyarlanma ve davranışsal geri bildirim mekanizmaları açısından farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'deki ölçeklerin büyük çoğunluğu güvenlik farkındalığını artırmakta etkili olmakla birlikte, uluslararası modellerdeki gibi psikometrik olarak doğrulanmış, disiplinler arası ve dijital destekli değerlendirme sistemlerine geçilmesi gerekmektedir. Gelecekte, mimar, hemşire, ergoterapist ve veri analistlerinin iş birliğiyle geliştirilecek bütünleşik, ağırlıklandırılmış ve mobil tabanlı yeni kontrol listeleri; yaşlı dostu konut tasarımlarının ve yerinde yaşlanma politikalarının somut altyapısını oluşturacaktır.

KAYNAKLAR

Aile, Ç., & Bakanlığı, S. H. (2020). Erişilebilirlik kılavuzu. Ankara: Uzman Matbaacılık. Erişim adresi: https://www. aile. gov. tr/media/65613/erisilebilirlik_kilavuzu_2021. pdf.

Altuntaş, O., & Kayıhan, H. (2015). Ev düzenlemelerinin yaşlıların yaşam kalitesine etkisi. Fizyoterapi Rehabilitasyon, 26(1), 1-13.

Aktu, Y. (2016). Levinson'un kuramında ilk yetişkinlik döneminin yaşam yapısı. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8(2), 162-177.

Büker, M. B., Şavkın, R., & Büker, N. (2023). Yaşlı Kullanıcı Gözüyle Konut İç Mekan Güvenliği. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 16(1), 1-8.

Clemson, L. (1997). Home fall hazards and the Westmead Home Safety Assessment. Australian Occupational Therapy Journal, 44(4), 164–173.

Chacko, T. V., Thangaraj, P., & Muhammad, G. M. (2017). How Fall-Safe is the Housing For the Elderly in Rural Areas?: A Cross Sectional Study Using Fall Prevention Screening Checklist. Journal of the Indian Academy of Geriatrics, 13(3), 124-130. Erişim Linki: https://doi.org/10.35262/jiag.v13i3.124-130

Centers for Disease Control and Prevention. (2024). About Older Adult Fall Prevention. U.S. Department of Health and Human Services., Erişim Linki: https://www.cdc.gov/falls/index.html

Elinç, E., Aşıkkutlu, H. S., & Kaya, L. G. (2023). Concept of Co-Living and its Application: The case Study of Padova. Journal of Architectural Sciences and Applications, 8(1), 54-66. Erişim Linki: https://doi.org/10.30785/mbud.1258066

Erkal, S. (2010). Home Safety, Safe Behaviors of Elderly People, and Fall Accidents at Home. Educational Gerontology, 36(12), 1051-1064. Erişim Linki: https://doi.org/10.1080/03601277.2010.482482

Evci, E. D., Ergin, F., & Beser, E. (2006). Home Accidents in the Elderly in Turkey. The Tohoku Journal of Experimental Medicine, 209(4), 291-301. Erişim Linki: https://doi.org/10.1620/tjem.209.291

Gür, K., Erol, S., Sezer, A., & Şişman, F. N. (2013). Determining The Risk Factors and The Features of Home Accidents Through Home Visits. STED, 22(6), 226-33 Erişim Linki: https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/160511

Güner, P., & Güler, Ç. (2002). Yaşlıların ev güvenliği ve denetim listesi. Geriatri, 5(4), 150-154. Erişim Linki; https://geriatri.dergisi.org/uploads/pdf/pdf_TJG_138.pdf

Johnson, M., Cusick, A., & Chang, S. (2001). Home-screen: a short scale to measure fall risk in the home. Public Health Nursing, 18(3), 169-177. Erişim Linki https://doi.org/10.1046/j.1525-1446.2001.00169.x

Kalınkara, V. ve Arpacı, A. (2013). Yaşlıların Yaşam Tercihleri ve Huzurevi Hizmetlerinden Beklentileri. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Dergisi, 10(1), 17-38. Erişim Linki: https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasad/issue/21801/234296

Kılınç, A. S., Önal, Ö., Sütlü, S. P., Atay, E., Şahin, D. S., Kural, M., & Çatak, B. (2014). Bir Aile Hekimine Kayıtlı 65 Yaş ve Üzeri Nüfusta Ev Güvenliğinin Değerlendirilmesi. 17. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Edirne, Türkiye

Kuzu, H., Uçan, H. ve Dündar, P. (2018). Hastalıkların Yaşlılarda Yönetimi ve Yaşam Kalitesine Etkisi. Sağlık ve Toplum, 28(3), 46-52.

Mackenzie, L. (2017). The Home Falls and Accidents Screening Tool (HOME FAST). Disability and Rehabilitation, 39(15), 1489-1501. Erişim Linki: http://hdl.handle.net/2123/14750

Norazizan, S. A. R., Rosnah, M. Y., Aizan, H. T., Lina, G. S. C., & Rizal, H. M. (2006). Ageing-in-Place: Towards an Ergonomically Designed Home Environment for Older Malaysians. Gerontechnology, 5(2), 92-98. Erişim Linki: https://doi.org/10.4017/gt.2006.05.02.005.00

World Health Organization (WHO). (2018). Integrated care for older people (ICOPE): Guidance on community-level interventions to manage declines in capacity. WHO.

World Health Organization (WHO). (2004). Ageing and life course: Policy framework for active ageing and health. WHO.

World Health Organization (WHO). (2022). Ageing and health. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health

Olsen, R. V., & Hutchings, B. L. (2006). Home Safety Assessment Checklist. Center for Architecture and Building Science Research, New Jersey Institute of Technology. Access Link: https://www.adrcnj.org/AGISModules/LearnAbout/ArticleView.aspx?aid=5494&mid=134&pageid=111adrcnj.org

Public Health Agency of Canada. Division of Aging and Seniors. (2005). The Safe Living Guide: A Guide To Home Safety For Seniors. Public Health Agency of Canada. Access Link: https://www.canada.ca/en/public-health/services/publications/healthy-living/safe-living-guide-a-guide-home-safety-seniors.html

Solmaz, U., & Artan, T. (2022). Yaşlılık Tarihi ve Yaşlı Hizmetleri. Alyüz, SBA [Editör] Sosyal Hizmet Yazıları içinde. Konya: Eğitim Yayınevi.

Stalenhoef, P., Diederiks, J., Knottnerus, A., Witte, L. D., & Crebolder, H. (1998). How Predictive is a Home-Safety Checklist of İndoor Fall Risk for The Elderly Living in The Community? The European Journal of General Practice, 4(3),

114-120. Access Link: https://doi.org/10.3109/13814789809160362

Taş, L., Cebecioğlu, G., & Korkmaz, A. H. (2023). Nursing Home Life from Residents' Perspective. SEFAD, (49), 211-234. Access Link https://doi.org/10.21497/sefad.1313306

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2023. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49658

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). Aile Yapısı Araştırması, 2022. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Aile-Yapisi-Arastirmasi-2022-49666

Tomita, MR, (2017). Home Safety Self Assessment Tool v5 (HSSAT) Occupational Therapy Geriatric Group. Department of Rehabilitation Science. University at Buffalo. Erişim Linki: https://housingtech.wihd.org/wp-content/uploads/2022/02/HSSAT-v.5-1-12-17.pdf

Uysal Toraman, A., Ardahan, M., Ergül, Ş. (2006). "Determination of The Falling Risks of Elderly Living at Home". Turkish Journal of Geriatrics, 9(2): p: 75 - 80. Erişim Linki: https://geriatri.dergisi.org/uploads/pdf/pdf_TJG_297.pdf

Yılmaz, C. K. (2020). Yaşlı bireylerin yaşlılığa uyum düzeyi ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, *13*(3), 305-317.

Zedelenmez, A., & Güven, Ş. D. (2016). Avanos İlçesinde Yaşayan 65 Yaş Üstü Bireylerin Ev Ortamlarının Ev Kazası Yönünden Değerlendirilmesi. Master's Thesis. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Dijital Arşiv. Access Link: http://hdl.handle.net/20.500.11787/224

Çıkar Çatışması

"Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir"

Yazar Katkıları

Yazarlar bu konuda Yüksek Lisans öğrencisi ve Tez Danışmanı olarak birlikte çalışmıştır.

Önemi Yaşlılıkta Anlaşılan Evde Sağlık Hizmetleri Birimi; Alanya Örneği

İsmail Sarıkan[1*], Çağatay Çorum[1], Sibel Tüter[1], Ali Gök[2]

[1] Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı, 07400, Antalya, Türkiye, ismail.sarikan@alanya.edu.tr
[2] Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Genel Cerrahi Kliniği, 07400, Antalya, Türkiye,

ÖZET

Arka Plan: Evde sağlık hizmetleri; çeşitli hastalıklara bağlı olarak evde sağlık hizmeti ihtiyacı olan kişilere evinde sosyal ve psikolojik danışmanlık hizmetlerini de kapsayacak şekilde verilen muayene, tetkik, tahlil, tedavi, tıbbi bakım, takip ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsamaktadır. Evde sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişi veya yakını(bakıcısı) tarafından 4443833 telefon numarası aranarak "Evde sağlık hizmeti başvuru formu" doldurulduktan sonra il koordinasyon merkezinde kişi adına kayıt oluşturulmaktadır.
Amaç: Bu sunumumuzda Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi'ne kayıtlı aktif hastaların son 3 yılına ait sosyo-demografik verileri paylaşılarak literatüre katkı yapmak amaçlanmıştır.
Gereç ve Yöntem: Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi'nde görev yapan personel listesi: Doktor sayısı 5, [2 tanesi uzman doktor(Göğüs Cerrahisi, Spor Hekimliği), 2 tanesi pratisyen hekim ve 1 tane de asistan doktor(Aile Hekimliği)], hemşire sayısı 3, evde sağlık teknikeri sayısı 4, yaşlı bakım teknikeri sayısı 3, fizyoterapist sayısı 1, tıbbi sekreter sayısı 1, şoför sayısı 4 olmak üzere toplam 21 kişi ile hizmet vermektedir. Birime kayıtlı toplam 4 tane araç olup 3 tanesi servis ve hizmet aracı olarak, 1 tanesi de ambulans aracı olarak kullanılmaktadır.
Bu tanımlayıcı çalışmada, 2023-2025 tarihleri arasında Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi tarafından takip edilen ve yeni kayıt yaptıran kişilerin Hastane Bilgi Yönetim Sistemi(HBYS)'ndeki verileri kullanılmıştır.
Bulgular: Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi ilk hasta kabulüne 2010 yılında başlamıştır. 01.10.2025 itibariyle toplam takip edilen hasta sayısı 1687'dir. Her geçen gün yeni başvuran hasta sayısında artış dikkati çekmektedir. 2025,2024 ve 2023 yıllarında başvuran aktif hastaların 0-17 yaş aralığındaki kişi sayısı sırasıyla; 7,5,5, 18-65 yaş aralığında; 74,38,20, 66-79 yaş aralığında; 132,103,38 284, 80-99 yaş aralığında; 284,161,86, 100 yaş ve üzerinde ise 1,2 ve 0 olarak tesbit edildi. 2025 yılında yeni kaydolan 807 kişiden 498 kişinin, 2024 yılında yeni kaydolan 998 kişiden 309 kişinin, 2023 yılında yeni kaydolan 694 kişiden 149 kişinin aktif takibi devam etmektedir. Takip listesinden kişiler; adres değişikliği, ölüm, iyileşme gibi nedenlerle çıkarılmaktadır. En sık başvuru ve takip listesine alınma nedeni Senilite(Yaşlılık) ve buna bağlı sekonder nedenlerdir.
Sonuç: Evde sağlık hizmeti; kendi kendine yetemeyen ve bakıcı ihtiyacının olduğu, düşme ve ev içi kazalara daha fazla maruz kalındığı, beslenme problemlerinin olduğu, kronik hastalıkların daha fazla görüldüğü yaşlılıkta, önemi artan bir sağlık hizmeti koludur. Yaşlılıkta bütün bu durumlarla bir tıp disiplinin başa çıkamayacağı aşikardır. Dolayısıyla yaşlı sağlığında multidisipliner bir yaklaşım tercih edilmelidir.
Anahtar kelimeler: Yaşlılık, Aile, Sağlık

GİRİŞ

Bu sunumumuzda Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi'ne(Alanya EAH ESHB) kayıtlı aktif hastaların son üç yılına ait sosyo-demografik verileri paylaşılarak literatüre katkı yapmak amaçlanmıştır. Evde Sağlık Hizmetleri ile ilgili bazı terimleri öncelikle açıklamakta fayda vardır.

Evde Sağlık Hizmetleri(ESH):Tanısı konulmuş hastalıklar sebebiyle yatağa, cihaza veya eve bağımlı bireylere, yaşamını sürdürdüğü mekânda yapılması mümkün olan tıbbi hizmet ve ihtiyaçları olan, hastane dışında sunulabilecek sağlık hizmetlerinin (muayene, tahlil, tıbbi bakım, psikolojik ve sosyal destek vs.) nitelikli sağlık personelleri tarafından ev ortamında sunulmasıdır. Evde sağlık hastası: Tanısı konmuş hastalıklar sebebiyle cihaza, yatağa veya eve bağımlı olan ve/veya yaşlılığından dolayı sağlık hizmetine ulaşımda zorluk yaşayan, yaşadığı mekânda evde sağlık hizmeti alma talebinde bulunan ve bu talebi uygun görülen birey. Evde sağlık hizmet birimi: Evde sağlık hizmeti sunmak üzere kamu sağlık tesisi bünyesinde kurulan birim. Evde sağlık hizmeti aracı: Evde sağlık hizmeti sunumunda görev alan personelin görevinin gerektirdiği durumlarda hastanın bulunduğu mekâna ulaşımını sağlamak için kullanılan taşıt ve/veya hastanın evden kamu sağlık tesisine, kamu sağlık tesisinden eve naklinde kullanılan taşıt(Resmi Gazete,2023).

Evde Sağlık Hizmeti İletişim Merkezi (ESHİM): Evde sağlık hizmeti talebinde bulunan bireylerin beyan ettikleri bilgiler doğrultusunda başvuru kaydını oluşturan Sağlık Bakanlığı Evde Sağlık Hizmeti İletişim Merkezi olup, 444 38 33 telefon numarası üzerinden hizmet vermektedir. Evde sağlık koordinasyon merkezi (ESKOM): Evde sağlık hizmetinin il genelinde koordinasyondan sorumlu olan ve il merkezinde müdürlüğe bağlı olarak kurulan merkez. Evde sağlık yönetim sistemi (ESYS): Evde sağlık hizmeti sunumu bilgilerini içeren yazılım ve buna dair sistem.
Sağlıklı Yaş Alma Merkezleri (YAŞAM): Yaşlı bireylerde uygulanmak üzere sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması, evinde ve yerinde tıbbi bakım ihtiyaçlarının belirlenmesi ile desteklenmesi, tıbbi izlem yapılması, gerektiğinde uzaktan sağlık hizmeti ile muayene ve danışmanlık hizmeti verilmesi, hastaneden eve, evden hastaneye naklinin organize edilerek hastane içindeki tıbbi bakımı için gerekli hizmet koordinasyonunun sağlanması amacıyla Bakanlığa bağlı sağlık tesisleri bünyesinde kurulan birim. Uzaktan sağlık hizmeti: Evde sağlık hizmeti sunumu hakkında yönetmelik hükümlerine göre faaliyet izni almış olan sağlık tesislerinde, sağlık meslek mensubunun sağlık hizmeti talep eden kişiye uzaktan sağlık bilgi sistemi üzerinden sunduğu sağlık hizmetidir(Altuntaş vd., 2010; Güzel, 2018).

Evde sağlık hizmetlerinden yararlanmak isteyen kişi, kendisi veya yakını(bakıcısı) tarafından 444 38 33 numaralı telefon aracılığıyla "Evde sağlık hizmeti başvuru formu" doldurur. Daha sonra il koordinasyon merkezinde kişi adına kayıt oluşturulur. Evde sağlık hizmetleri birimi, randevu sistemiyle ve mesai saatleri (08:30-17:30) içinde çalışmaktadır. Ziyaret günü ve sıklığı hastanın durumuna ve hasta sayısına göre sorumlu doktor tarafından belirlenmektedir.

Alanya EAH Evde Sağlık Hizmetleri Birimi(ESHB) ilk olarak 2010 yılında hasta kabulüne başlamıştır. Birimden Sorumlu İdareci Başhekim Yardımcısı, Genel Cerrahi Uzmanı Dr. Ali GÖK, Sorumlu Hekim Dr. Ertuğrul AKPINAR'dır. Alanya EAH ESHB'de görev yapan sağlık personelleri: Doktor 5 kişi [2 tane uzman doktor(Göğüs Cerrahisi, Spor Hekimliği), 2 tane pratisyen hekim ve 1 tane asistan doktor(Aile Hekimliği)], Hemşire 3 kişi, Evde sağlık teknikeri 4 kişi, Yaşlı bakım teknikeri 3 kişi, Fizyoterapist 1 kişi, tıbbi sekreter 1 kişi, şoför 4 kişi olmak üzere toplam 21 kişi ile hizmet vermektedir. Birime kayıtlı toplam 4 tane araç olup 3 tanesi servis ve hizmet aracı olarak, 1 tanesi de ambulans aracı olarak kullanılmaktadır.

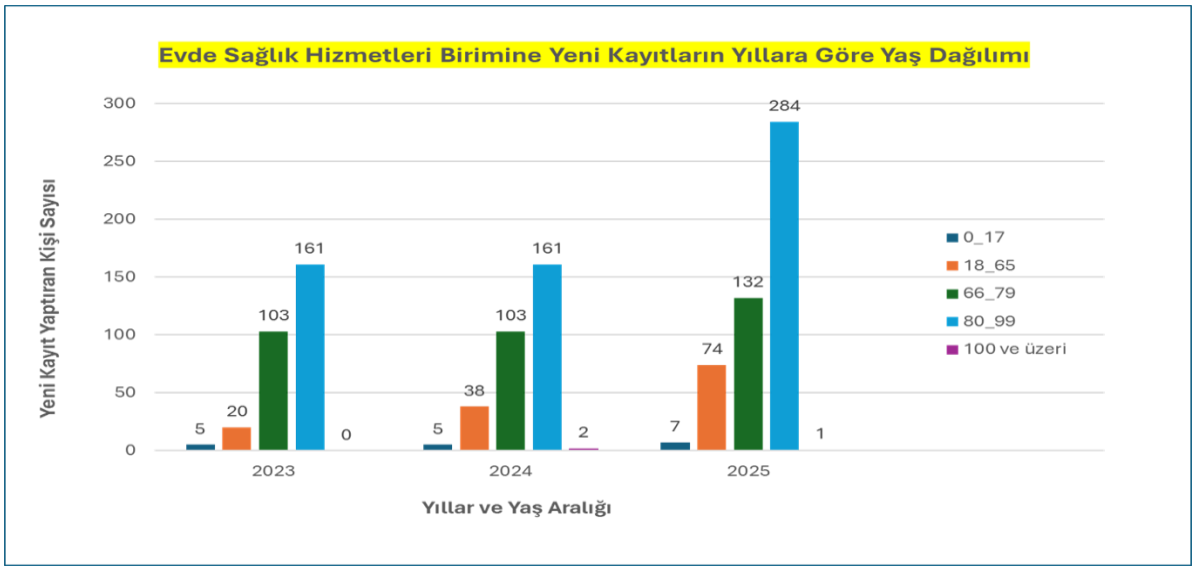
Evde Sağlık Hizmetleri Kapsamında Değerlendirilen Hasta Grupları: a) 80 yaş ve üzeri hizmet talep eden tüm yaşlılar, b) Sağlık kurulu raporu ile belgelenmiş kronik hastalığı bulunan ve günlük yaşam aktiviteleri skoru yönünden tam bağımlı veya ileri derecede bağımlı olarak nitelendirilen 65 yaş ve üzeri hastalar, c) Hastalığı sebebiyle cihaza ve/veya eve bağımlı hastalar, ç) Palyatif bakım hizmeti almış ve tıbbi bakımının evde yapılması uygun görülen hastalar, d) Hastaneden taburcu olurken hekimi tarafından evde sağlık hizmeti sunulması uygun görülen ve tedavi planı yapılan sürekli tıbbi bakım hizmeti alması uygun görülen hastalar, e) Sağlık tesisinden taburculuk sonrası otuz güne kadar (gerektiğinde hekim tarafından otuz güne kadar sürelerle uzatılabilen) tıbbi bakıma ihtiyacı olan ve hastaneden taburcu olurken hekimi tarafından süreli tıbbi bakım hizmeti alması gereken bireyler,

YÖNTEM

Bu retrospektif ve tanımlayıcı çalışmada, 2025 yılında Alanya Eğitim ve Araştırma Hastanesi Evde Sağlık Hizmetleri Birimi(Alanya EAH ESHB) tarafından takip edilen ve yeni kayıt yaptıran kişilerin geriye dönük 3 yıllık Hastane Bilgi Yönetim Sistemi(HBYS)'ndeki verileri kullanılmıştır. Evren 2025 yılında Alanya EAH ESHB'ye kayıtlı ve aktif takip edilen tüm hastalar olup, dosya bilgileri tam olan hastaların tamamı, değerlendirme kapsamına alınmıştır. Verilerin bir kısmı HBYS üzerinden bir kısmı da hasta dosyalarından elde edilmiştir. Çalışmada yer alan kategorik değişkenler frekans (n) ve yüzde (%) ile sürekli değişkenler ortalama ve minimum-maksimum değerleri ile sunulmuştur.

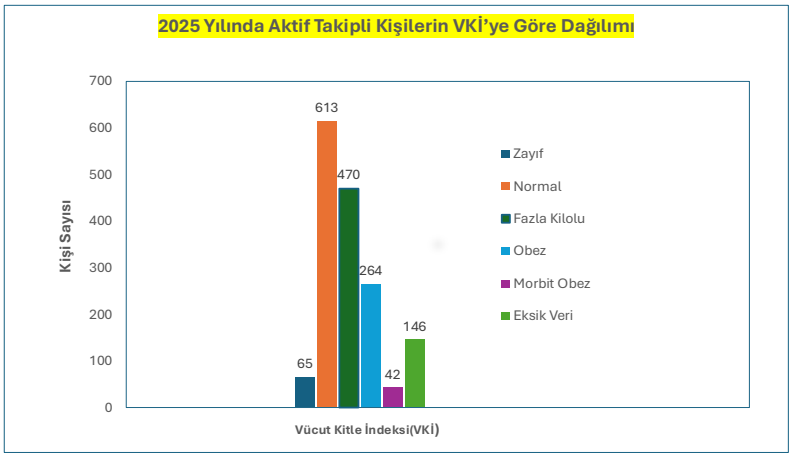
BULGULAR

01.10.2025 itibariyle toplam takip edilen hasta sayısı 1600 olup; 2023 yılında yeni başvuru sayısı 149, 2024 yılında yeni başvuru sayısı 309, 2025 yılında yeni başvuru sayısı 498 olarak kaydedilmiştir. 2025 yılındaki yeni başvuruların %83,73; 2024 yılında %86,08; 2023 yılında %83,22'si 66 yaş ve üzerindeki kişilerden oluşmaktaydı. Her geçen gün yeni başvuran hasta sayısında artış dikkati çekmektedir. 2025 yılında başvuran aktif hastaların 7 tanesi 0-17 yaş aralığında, 74 tanesi 18-65 yaş aralığında, 132 tanesi 66-79 yaş aralığında, 284 tanesi 80-99 yaş aralığında, 1 tanesi de 100 yaş ve üzerinde idi. 2024 yılında başvuran aktif hastaların 5 tanesi 0-17 yaş aralığında, 38 tanesi 18-65 yaş aralığında, 103 tanesi 66-79 yaş aralığında, 161 tanesi 80-99 yaş aralığında, 2 tanesi de 100 yaş ve üzerinde idi. 2023 yılında başvuran aktif hastaların 5 tanesi 0-17 yaş aralığında, 20 tanesi 18-65 yaş aralığında, 38 tanesi 66-79 yaş aralığında, 86 tanesi 80-99 yaş aralığında olduğu görüldü(Şekil 1).

Şekil 1. Evde Sağlık Hizmetleri Birimine Yeni Kayıtların Yıllara Göre Yaş Dağılımı

2025 yılında aktif takip edilen 1600 hastanın 146 tanesinin verileri eksik olduğu için Vücut Kitle İndeksi(VKİ)* dağılımına dahil edilmedi. 1446 kişi üzerinden değerlendirildiğinde 42 kişi morbit obez (%2,9), 264 kişi obez (%18,25), 470 kişi fazla kilolu (%32,50), 613 kişi normal aralıkta (%42,39), 65 kişi de zayıf (%4,49) olarak değerlendirildi(Şekil 2). *VKİ=Kilo/boy(m)2

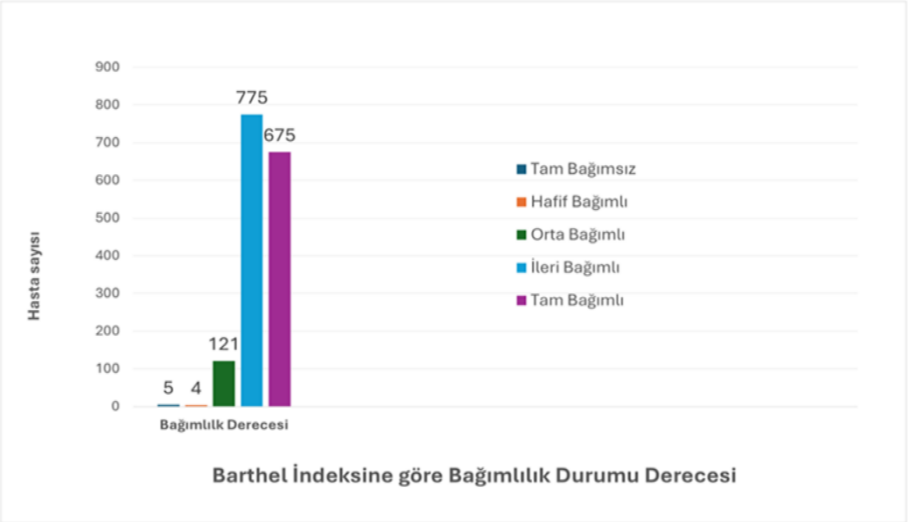

Şekil 2. Vücut Kitle İndeksine Göre 2025 Yılındaki Aktif Hastaların Dağılımı

2025 yılında aktif takip edilen hastalardan 214 kişi (%13,38) kırsalda ikamet etmekteyken, 1386 kişi (%86,62) kentsel yani

şehir merkezinde ikamet etmekteydi. En sık başvuru ve takip listesine alınma nedeni Senilite(Yaşlılık) ve buna bağlı sekonder nedenlerdir. Senilite ile birlikte olan ko-morbit durumlar da eşlik edebilmektedir. Sadece Alzheimer, post-op bakım, hemipleji, Parkinson, görme bozukluğu gibi nedenlerle de başvuru yapılmakta ve takip listesine alınmaktadır(Sarıoğlan ve Emüler,2025).

Bir hastanın neler yapabildiğinin(neler yapabileceği değil) tespiti üzerinden ve hastanın son 1-2 günü üzerinden değerlendirme yapan BARTHEL günlük yaşam aktiviteleri indeksi'nde; hastanın beslenmesi, yıkanması, kendine bakımı, giyinip soyunması, barsak bakımı(inkontinans varlığı?), mesane bakımı(inkontinans varlığı?), wc kullanma durumu, yataktan tekerlekli sandalyeye geçiş veya tam tersi durumda yardıma ihtiyacı olup olmadığı, düzgün yüzeyde yürüme, tekerlekli sandalyeyi kullanabilme, merdivenleri inip çıkabilme kriterleri değerlendirilir ve hastaya 0-100 arasında değişen puan verilir(Wade ve Collin.1988). Bağımlılık düzeyi tam bağımsız/hafif/orta/ileri/tam bağımlı olarak derecelendirilir. Barthel günlük yaşam aktiviteleri indeksine göre 5 kişi tam bağımsız(%0,31), 4 kişi hafif derecede bağımlı(%0,25), 121 kişi orta derecede bağımlı (%7,56), 775 kişi ileri derecede bağımlı (%48,43), 675 kişi tam bağımlı (%42,18) olarak değerlendirildi(Şekil 3).

Şekil 3. Barthel İndeksine Göre Bağımlılık Durumu Derecesi

2023 yılında yeni kaydolan 694 kişiden 149 kişinin aktif takibi devam etmektedir. Geriye kalan 170 kişi iyileşme sonucu, 306 kişi (%44,09) vefat ettiğinden, 69 kişi adres değişikliği nedeniyle takip listesinden çıkarılmıştır. 2024 yılında yeni kaydolan 998 kişiden 309 kişinin aktif takibi devam etmektedir. Geriye kalan 281 kişi iyileşme sonucu, 333 kişi(%33,36) vefat ettiğinden, 75 kişi adres değişikliği nedeniyle takip listesinden çıkarılmıştır. 2025 yılında yeni kaydolan 807 kişiden 498 kişinin aktif takibi devam etmektedir. Geriye kalan 167 kişi iyileşme sonucu, 114 kişi(%14,12) vefat ettiğinden, 28 kişi adres değişikliği nedeniyle takip listesinden çıkarılmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yaşlanma, anatomik yapıdan fizyolojik işlevlere, sosyal ilişkilerden zihinsel yeteneklere ve psikolojik durumlara kadar birçok alanda değişikliklere neden olan doğal bir süreçtir. Sağlık ve teknolojideki gelişmeler, doğum oranlarının azalması, temel toplum sağlığı hizmetlerinin yaygınlaşması, beslenme koşullarının iyileşmesi ve birçok bulaşıcı hastalığın kontrol altına alınması gibi etkenler yaşam süresinin artmasına katkıda bulunmuştur. Bu gelişmeler yaşlanma konusunun son yüzyılın en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmesine neden olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) kişinin çevresine uyum sağlama yeteneğinin azalması olarak tanımladığı yaşlılık, giderek daha fazla dikkat çeken bir konu haline gelmiştir(Erdoğan ve Mersin, 2025).

Evde sağlık hizmeti; kendi kendine yetemeyen ve bakıcı veya yardımcı ihtiyacının olduğu, düşme ve ev içi kazalara daha fazla maruz kalındığı, beslenme problemlerinin olduğu, kronik hastalıkların daha fazla görüldüğü yaşlılıkta, önemi artan bir sağlık hizmetidir. Yaşlılıkta bütün bu durumlarla bir tıp disiplinin başa çıkamayacağı aşikardır. Dolayısıyla yaşlı sağlığında multidisipliner bir yaklaşım tercih edilmelidir.

Öneriler

Evde Sağlık Hizmetleri, multidisipliner yaklaşım ihtiyacı düşünüldüğünde ayrı bir başlık altında ulusal sağlık politikası içinde yer almalıdır.

Kaynaklar

1. Resmi Gazete, 2023. Evde Sağlık Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/06/20230602-1.htm; Erişim Tarihi: 30.09.2025

2. Wade, DT ve Collin, C. (1988). Barthel ADL Endeksi: Fiziksel engelliliğin standart bir ölçüsü mü?. Uluslararası engellilik çalışmaları , 10 (2), 64-67.

3. Altuntaş, M., Yilmazer, T., Güçlü, Y., & Öngel, K. (2010). Evde sağlik hizmeti ve günümüzdeki uygulama şekilleri. Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi, 20, 153-158.

4. Güzel, E. Ç. (2018). Türkiye'de evde sağlık hizmetleri. Klinik Tıp Aile Hekimliği, 10(5), 15-19.

5. Sarıoğlan, Ç., & Emüler, D. S. (2025). Türkiye Evde Sağlık Hizmetleri Modelinde Hizmet Hacmini Belirleyen Faktörlerin Analizi. Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi, 22(3), 163-185.

6. Erdoğan, E. G., & Mersin, S. (2025). The relationship between the level of satisfaction of maslow's hierarchy of needs and loneliness, happiness and life satisfaction in elderly individuals. Journal of Clinical Nursing.

Teşekkür

Alanya EAH Yönetimine ve Evde Sağlık Hizmetleri Birimi Personellerine verilerin elde edilmesi aşamasındaki yardımlarından dolayı teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Yaşlılarda Damgalama ve Yaş Ayrımcılığı: Bir Derleme Çalışması

Aleyna Dinçer[1*], Medine Koç[2]

[1]Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Psikiyatri Hemşireliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, 60250, Tokat, Türkiye, *ORCID ID: 0009-0004-5883-3029,* aleynadncr1@gmail.com

[2] Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, 60250, Tokat, Türkiye,
ORCID ID: 0000-0001-9298-8885

ÖZET

Yaşlılık, yalnızca biyolojik değil; psikolojik, sosyolojik, kültürel ve toplumsal boyutları olan bir süreçtir. Bu dönemde yaşlı bireylerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri damgalama ve yaş ayrımcılığıdır. Damgalama, bireylerin belli özellikleri nedeniyle etiketlenerek toplumda değersizleştirilmesi; yaş ayrımcılığı ise yaşlıların yaşı temel alınarak olumsuz tutum ve davranışlara maruz bırakılmasıdır. Her iki kavram da yaşlıların yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, depresyon, kaygı, sosyal izolasyon ve düşük yaşam doyumu gibi sorunlara yol açmaktadır. Bulgular, damgalamanın kalıp yargı, önyargı ve ayrımcılık döngüsüyle işlediğini; sosyal, algılanan ve içselleştirilmiş biçimlerde yaşlıların yaşamını şekillendirdiğini göstermektedir. Özellikle COVID-19 sürecinde yaşlıların "yük" olarak görülmesi, toplumsal katılımın kısıtlanması ve kırılganlığın artması damgalamanın görünür hâle geldiğini ortaya koymuştur. Ayrıca yaşlı ayrımcılığı, yalnızca sosyal algılarla sınırlı kalmayıp depresyon, özkıyım düşüncesi, kronik hastalık riski, bilişsel gerileme ve yaşam süresinde kısalma gibi biyolojik ve psikososyal etkiler yaratmaktadır. Türkiye, Hindistan, Kore, ABD ve Avrupa'da yapılan güncel çalışmalar, yaşlı ayrımcılığının küresel ölçekte yaygın ve çok boyutlu bir halk sağlığı sorunu olduğunu doğrulamaktadır. Sağlık hizmetlerinde ise yaşlıların semptomlarının "yaşlılık" ile açıklanarak göz ardı edilmesi, tedavi süreçlerinden dışlanmaları ve klinik araştırmalardan sistematik olarak uzak tutulmaları dikkat çekmektedir. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin emsal kararlarında görüldüğü üzere, yargı süreçlerinde dahi yaşa dayalı ayrımcı söylemler kararlara yansıyabilmektedir. Bu durum, ayrımcılığın yalnızca günlük yaşamda değil, sağlık sistemi ve hukuk düzleminde de varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Sonuç olarak, damgalama ve yaş ayrımcılığı yaşlı bireylerin yalnızca bireysel deneyimlerini değil, toplumsal katılımlarını, sağlık hizmetlerine erişimlerini ve yaşam kalitelerini de doğrudan tehdit eden çok boyutlu sorunlardır. Bu derlemenin amacı, literatürde yer alan bulgular ışığında damgalama ve yaş ayrımcılığının çok boyutlu etkilerini ve aralarındaki ilişkiyi incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Damgalama, Ayrımcılık, Yaş Ayrımcılığı

Stigma and Age Discrimınation Among Elderly People: A Review Study

Aleyna Dinçer[1*], Medine Koç[2]

[1]Tokat Gaziosmanpasa University. Graduate Education Institute, Department of Nursing, Department of Psychiatric Nursing, Master's Degree Student, 60250, Tokat, Türkiye, , *ORCID ID: 0009-0004-5883-3029,* aleynadncr1@gmail.com

[2]Tokat Gaziosmanpasa University. Faculty of Health Science, Department of Nursing, Department of Psychiatric Nursing, 60250 Tokat, Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-9298-8885

ABSTRACT

Aging is not only a biological process but also one that encompasses psychological, sociological, cultural, and social dimensions. One of the most significant challenges faced by older adults during this stage is stigma and ageism. Stigma refers to the devaluation of individuals within society by labeling them due to certain characteristics, whereas ageism refers to negative attitudes and behaviors directed at older adults based solely on their age. Both concepts negatively affect the quality of life of older adults, leading to depression, anxiety, social isolation, and reduced life satisfaction. Findings indicate that stigma operates through a cycle of stereotypes, prejudice, and discrimination, shaping the lives of older adults in social, perceived, and internalized forms. The COVID-19 pandemic made these dynamics more visible, as older people were often perceived as a "burden," their social participation was restricted, and their vulnerability increased. Moreover, ageism extends beyond social perceptions, producing biological and psychosocial consequences such as depression, suicidal ideation, heightened risk of chronic diseases, cognitive decline, and shortened lifespan. Recent studies conducted in Turkey, India, Korea, the United States, and Europe confirm that ageism is a widespread, multidimensional global public health problem.Within healthcare, the symptoms of older adults are often dismissed as "normal aging," leading to their exclusion from treatment processes and systematic underrepresentation in clinical research. Additionally, as highlighted in landmark rulings of the European Court of Human Rights, age-based discriminatory discourse can even be reflected in judicial decisions. This demonstrates that discrimination persists not only in everyday life but also within healthcare systems and legal frameworks.In conclusion, stigma and ageism represent multidimensional issues that directly threaten not only the individual experiences of older adults but also their social participation, access to healthcare services, and overall quality of life. The aim of this review is to examine, in light of the literature, the multidimensional effects of stigma and ageism and their interrelation.

Key Words: *Ageism, Stigmatisation, Discrimination, Age Discrimination*

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre 65 yaş ve üzeri kronolojik olarak yaşlı kabul edilmektedir. Bu tanıma göre 65-74 yaş genç-yaşlılık, 75-84 yaş ileri yaşlılık, 85 yaş ve üstü ise çok-ileri-yaşlılık olarak adlandırılmaktadır. Yaşlılık, yaşam döngüsünün son evresi olup farklı boyutlarda tanımlanır. Sosyal açıdan toplumun bireyi "yaşlı" olarak görmesiyle, ekonomik açıdan emeklilik süreciyle, kronolojik açıdan ise 65 yaş sınırıyla ilişkilendirilir. Ancak yaşlılık göreceli bir kavramdır; çocuk için ergen, ergen için yetişkin "yaşlı" sayılabilir. Bu nedenle yaşlılığın evrensel bir başlangıç noktası yoktur, bireyin bağlamına, kültürüne ve toplumsal algıya göre farklılık gösterir (Bölüktaş, 2019; Kara, 2023; Yerli,2017). Ayrıca yaş, eğitimden işgücüne, emeklilikten devlet politikalarına kadar toplumsal yaşamda belirleyici bir faktördür (Kara, 2023). Yaşlanma; kronolojik, biyolojik, psikolojik ve toplumsal olarak sınıflandırılır. Kronolojik yaşlanma bireyin doğumundan itibaren geçen süredir. DSÖ 1963'te 60 yaş ve üzerini yaşlı kabul etmiş, 1998'de bu sınırı 65'e yükseltmiştir. Biyolojik yaşlanma, saçların ağarması, görme veya işitme sorunları gibi bedensel değişimleri kapsar. Psikolojik yaşlanma, bellek ve öğrenme kapasitesinde azalma, geçmişe özlem veya geleceğe güvensizlik gibi duyguları içerir. Toplumsal yaşlanma ise bireyin fiziksel kısıtlılıkları nedeniyle günlük rollerini yerine getirememesi ve toplum tarafından "yaşlı" olarak etiketlenmesidir. Bu süreç, yaşanılan toplumun kültürel norm ve değerleriyle şekillenir (Yerli, 2017; Bölüktaş, 2019).

Damgalama; Yaşlılığın yalnızca biyolojik bir süreç olmadığı, aynı zamanda psikolojik, sosyolojik ve toplumsal boyutları olduğu görülmektedir. Bu noktada yaşlı bireylerin toplumdaki konumunu belirleyen en önemli faktörlerden biri, yaşa ilişkin algılar ve tutumlardır. Geçmişten günümüze yaşlılık kimi zaman bilgelik ve deneyimle özdeşleştirilmiş, kimi zaman ise güçsüzlük, üretkenliğin azalması ve bağımlılıkla ilişkilendirilmiştir (Bölüktaş, 2019; Canatan, 2015; Kara, 2023). Bu durum, yaşlıların toplum içinde önyargılarla karşılaşmasına ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmasına zemin hazırlamaktadır. Damgalama kavramı kökenini Eski Yunanca'dan almakta, zamanla "itibar kaybı" ve "aşağılanma" gibi anlamlar kazanmıştır (Özmen ve Erdem, 2018). Sosyolojik açıdan damgalama, toplum içinde normal bir konumdayken bir özellikten ötürü değersizleşme ve dışlanma sürecini ifade etmektedir. Damgalamanın, bireylerin benlik algısı, yaşam doyumu, stres ve tükenmişlik üzerinde olumsuz etkiler yarattığı gösterilmiştir (Demir, 2021). Literatürde damgalama dinamik ve çok boyutlu bir süreç olarak ele alınmakta, farklı aşamalarla açıklanmaktadır. Corrigan ve Watson süreci "kalıp yargı, önyargı ve ayrımcılık" şeklinde tanımlarken; Link ve Phelan "etiketleme, kalıp yargılar, bilişsel ayırım, sosyal konum kaybı" ve "duygusal reaksiyonlar" aşamalarını ortaya koymuştur. Bu bağlamda damgalama; etiketleme, stereotipler, önyargılar, duygusal tepkiler ve statü kaybı/ayrımcılık aşamalarında ilerleyen bir süreçtir (Özmen ve Erdem, 2018).
Etiketleme, bireylerin toplumsal algıya dayalı kimliklerle tanımlanmasıdır (Bilge ve Çam, 2010; Özmen ve Erdem, 2018). Kalıp yargılar, gruplara ilişkin genellemeler üzerinden önyargıların temelini oluşturur. Önyargılar ise "biz" ve "onlar" ayrımıyla olumsuz tutumların psikolojik boyutunu yansıtır (Özmen ve
Erdem, 2018). Duygusal reaksiyonlar korku, öfke veya kaygı gibi duygularla damgalanmayı pekiştirir Son aşamada ise bireyler sosyal konum kaybı ve ayrımcılıkla karşılaşır; toplumsal hiyerarşide değer kaybına uğrayarak dışlanır (Özmen ve Erdem, 2018; Topkaya, 2011).
Damgalama yalnızca bireysel bir süreç değil, aynı zamanda sosyal yönü güçlü bir olgudur. Jones ve arkadaşları, damgalamanın toplumsal ilişkilerde bireyleri kusurlu ya da değersiz olarak tanımlayan işaretlerle işlediğini belirtmiştir. Link ve Phelan, damgalamanın bireyler arası ilişkilerle sınırlı kalmayıp sosyal, ekonomik ve politik güçlerin ürünü olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır (Akt. Özmen ve Erdem, 2018).

Yaş ayrımcılığı ve yaşlı ayrımcılığı; Yaş ayrımcılığı kavramsal olarak iki boyutta ele alınmaktadır: yaş ayrımcılığı ve yaşlı ayrımcılığı. Yaş ayrımcılığı, her yaştan bireyin yalnızca yaşı nedeniyle olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalmasıdır. Örneğin iş ilanlarında "30-40 yaşını aşmamış olmak" şartı ya da "şu yaşa geldi hâlâ emekli olmadı" gibi ifadeler bu duruma örnektir (Müftüler, 2018). DSÖ yaş ayrımcılığını "toplum üzerinde sinsi bir bela" olarak tanımlamış ve küresel ölçekte her iki kişiden birinin yaşlılara karşı ayrımcı tutum sergilediğini rapor etmiştir (World Health Organization, 2020; United Nations Department of Economic and
Social Affairs, 2023). Yaşlı ayrımcılığı ise yalnızca ileri yaş grubunu hedef alan tutum ve davranışları kapsamaktadır. Diğer ayrımcılık türlerinden farklı olarak, herkesin zamanla yaşlanarak bu kategorinin bir parçası hâline gelmesi bu ayrımcılığı benzersiz kılar. Ancak yaşlılara yönelik kalıp yargılar çoğu zaman örtük şekilde işlediği için güçlü toplumsal tepkilerle karşılaşmaz. Medyada gençlik ve güzellik kültürünün yüceltilmesi, yaşlılığın üretkenlikten uzak ve bağımlı bir dönem olarak sunulması veya ekonomik kriz dönemlerinde yaşlıların "yük" olarak görülmesi bu süreci desteklemektedir (Müftüler, 2018). Kuramsal açıdan yaş ayrımcılığının nedenleri farklı boyutlarda açıklanmaktadır. Macnicol (2010), psikolojik olarak bireylerin yaşlılardan ölümü hatırladıkları için kaçındıklarını, sosyobiyolojik açıdan gençliğin enerji ve

verimlilikle özdeşleştirilirken yaşlılığın düşük statüyle ilişkilendirildiğini belirtmiştir. Kültürel olarak ise sanayi öncesi dönemden beri yaşlıların değersizleştirildiği görülmektedir. Nussbaum ve arkadaşları (2005) kullanılan ayrımcı dilin kuşaklar arası iletişimi bozduğunu ve yaşlıların özgüvenini zedelediğini vurgulamıştır. Kişisel düzeyde bireylerin yetiştikleri çevre yaşlanmaya bakışlarını şekillendirir. Kültürel düzeyde medya ve şakalar yaşlılara yönelik algıyı beslerken; yapısal düzeyde kurumların ve politikaların yaşlıları göz ardı etmesi eşitsizlikleri artırmaktadır (Buz, 2015; Bölüktaş, 2019). Tornstam (2006) ayrımcılığı dört biçimde ele almıştır: merhametli, sürekli olumlu, sürekli olumsuz ve belirsiz ayrımcılık. McGuire bireysel ayrımcılığı saygısızlık ve alaycı davranışlarla; kurumsal ayrımcılığı istihdam ve politikalarla; toplumsal ayrımcılığı ise ayrımcı dil ve uygulamalarla ilişkilendirmiştir (Akt. Bölüktaş, 2019). Günümüzde ehliyet yenileme zorunlulukları veya organ nakli listelerinde gençlere öncelik verilmesi bu ayrımcılığa örnek olarak gösterilmektedir (Bölüktaş, 2019).

Yaş ayrımcılığı ve Damgalama; Yaş ayrımcılığı ile damgalama birbirine benzeyen ancak farklı boyutlara sahip kavramlardır. Damgalama, belirli bir grubun özelliklerinden dolayı değersiz görülmesi ve toplumsal etiketlere maruz kalmasıdır. Daha çok düşünce düzeyinde ortaya çıkan bu olgu, toplumdan topluma ve zaman içinde farklılık gösterebilir. Yaş ayrımcılığı ise yalnızca düşünceleri değil, aynı zamanda duyguları ve davranışları da kapsar; bu yönüyle damgalamadan daha geniş bir çerçeve sunar ve olumsuz genellemeler yoluyla damgalamayı besler. Her iki olgu da yaşlı bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir (Aydoğmuş, 2021). Her iki kavram alt türler açısından da benzerlik göstermektedir. Damgalama sosyal, algılanan ve içselleştirilmiş biçimlerde ortaya çıkarken, yaş ayrımcılığı da benzer şekilde sosyal, algılanan ve içselleştirilmiş boyutlara ayrılmaktadır. Sosyal boyut toplumdaki genel tutumları, algılanan boyut bireyin kendi yaşlanmasına ilişkin değerlendirmelerini, içselleştirilmiş boyut ise yaşlı kimliğin olumsuz algılanmasını ifade etmektedir (Chi et al., 2014, Aydoğmuş, 2021).

Yaşlılığın yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olması, damgalama ve yaş ayrımcılığı kavramlarını da gündeme getirmektedir. Damgalama, yaşlı bireylerin toplum içinde "yük" veya "bağımlı" gibi olumsuz etiketlerle anılmasına yol açarken; yaş ayrımcılığı, bu algının bireysel tutumlara, kurumsal uygulamalara ve toplumsal politikalara yansımasıdır. Her iki olgu da yaşlıların yaşam kalitesini, toplumsal statüsünü ve sağlık hizmetlerine erişimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle yaşlılık süreci, yalnızca biyolojik değişimlerle değil, aynı zamanda damgalama ve yaş ayrımcılığının yarattığı çok yönlü zorluklarla birlikte ele alınmalıdır (Bölüktaş, 2019; Kara, 2023). Bu derlemenin amacı, yaşlı bireylerde damgalama ve yaş ayrımcılığını literatür ışığında incelemek, bu iki olgunun birbirini nasıl beslediğini ortaya koymak ve yaşlıların yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini değerlendirmektir.

YÖNTEM

Ağustos 2025 tarihinde Uluslararası ve Ulusal veri tabanlarında Pubmed, Scholar Google 2015-2025 yılları arasında bulunan makaleler taranmıştır. Bu derleme çalışmada damgalama ve yaş ayrımcılığı kavramlarının yaşlılarda konu edildiği çalışmalar incelenmiştir. Türkçe anahtar kelime olarak "yaşlı, damgalama, ayrımcılık, yaş ayrımcılığı"; İngilizce olarak "old, stigma, discrimination, ageism" kullanılmıştır. Bu derleme çalışmasında damgalama ve yaş ayrımcılığı kavramlarının yaşlılarda konu edindiği çalışmalar incelenmiştir. Derlemeye 1 meta-analiz, 1 randomize kontrollü çalışma, 5 derleme, 4 nitel, 5 nicel çalışma, toplam 16 çalışma alınmıştır.

BULGULAR

1. Yaşlılıkta Damgalama

Son yıllarda yapılan araştırmalar, damgalamanın yaşlı bireyler üzerindeki psikolojik ve toplumsal etkilerini göstermektedir (Allen ve Sikora, 2023; Şimşek ve ark., 2022). Şimşek ve arkadaşlarının (2022) çalışmasında, COVID-19 sürecinde yaşlı bireylerin toplumda çoğu zaman pasif, üretkenlikten uzak ya da "yük" olarak algılandıkları, bu algının ise damgalanmayı güçlendirdiği ve psikososyal açıdan kırılganlığı artırdığı ortaya konmuştur. Çalışmada, yaşlıların toplumsal hayata katılımının sınırlandırılmasının yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de olumsuz sonuçlar doğurduğu vurgulanmıştır. Allen ve Sikora (2023)'nın çalışması ise yaşlılık damgalamasının ABD'de 65 yaş ve üzeri bireylerin sağlığı üzerinde çok yönlü olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. İncelenen 29 çalışmada, olumsuz stereotiplerin bilişsel işlevleri zayıflattığını, psikolojik iyi oluşu bozduğunu, kronik hastalık riskini artırarak hastaneye yatışları yükselttiğini ortaya koymuştur. Özellikle içselleştirilmiş damgalamanın benlik algısını ve sağlık hizmeti arayışını olumsuz etkilediği

vurgulanmıştır. Çalışma, yaşlılık damgalamasının bireysel olduğu kadar toplumsal düzeyde de sağlık eşitsizliklerini artıran bir halk sağlığı sorunu olduğunu, bu nedenle yapısal ve uzun vadeli müdahalelere ihtiyaç bulunduğunu belirtmektedir. Yaşar ve Avcı'nın (2020) yaptığı çalışmada, COVID-19 döneminde yaşlıların damgalanarak statü kaybına uğradığı ve toplumsal saygının azaldığı ortaya konmuştur.

2. Yaş Ayrımcılığı ve Yaşlı Ayrımcılığı

Son yıllarda yapılan araştırmalar, yaş ayrımcılığının yalnızca sosyal bir algı olmadığını, yaşlı bireylerin sağlığı ve yaşam doyumu üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir (Kim ve Lee, 2020; Coelho-Junior et al., 2024; Maurya et al., 2022; Chang et al., 2020; Ng et al., 2025). Maurya ve arkadaşlarının (2022) Hindistan'da yürüttüğü çalışmada, yaş ayrımcılığının özellikle dezavantajlı gruplarda daha yaygın olduğu, kırsalda yaşayan, kronik hastalığı olan ve günlük yaşam aktivitelerinde zorlanan yaşlıların ayrımcılığa daha sık maruz kaldığı saptanmıştır. Benzer şekilde, Coelho-Junior ve arkadaşlarının (2024) araştırması yaş ayrımcılığının yalnızca sosyal önyargılarla sınırlı kalmadığını; bilişsel gerileme, depresyon, anksiyete ve fiziksel performans kaybı gibi biyolojik süreçlerle de ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca olumsuz yaş algılarının Alzheimer biyobelirteçleriyle bağlantılı olduğu, buna karşılık olumlu yaş algılarının ise sağlıklı yaşlanmayı ve yaşam süresini desteklediği belirtilmiştir. Kim ve Lee (2020)'nin çalışması, Kore'de 65 yaş ve üzeri 10.279 kişiyle yapılan ulusal düzeydeki araştırmada yaş ayrımcılığının intihar düşüncesiyle güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Chang ve arkadaşlarının (2020) yaptığı araştırmada, yaş ayrımcılığının yaşlı bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlıkları üzerinde çok yönlü olumsuz etkiler yarattığını göstermiştir. Ayrıca yaş ayrımcılığı; depresyon, yaşam memnuniyetinde azalma, fiziksel işlev kaybı ve sosyal izolasyon ile ilişkilendirilmiştir. Ng ve arkadaşlarının (2025) yaptığı çalışmada, sağlık hizmetlerinde yaş ayrımcılığına maruz kalan yaşlı bireylerde fizyolojik stresin arttığını, sağlık çalışanlarına duyulan güvenin azaldığını ve gelecekte sağlık hizmetlerine başvurma isteğinde azalma görüldüğünü göstermiştir. Bulgulara göre yaş ayrımcılığı yaşayan yaşlıların intihar düşüncesine sahip olma olasılığı, yaşamayanlara göre 2,26 kat daha fazla bulunmuştur. Özellikle kadınlar ve 65–84 yaş grubundakiler daha yüksek risk altında olduğu ortaya konmuştur. Son yıllarda yapılan bu araştırmalar, yaş ayrımcılığının yalnızca sosyal bir algı olmadığını, yaşlı bireylerin sağlığı ve yaşam doyumu üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Jackson ve arkadaşlarının (2019) çalışması, yaş ayrımcılığının yaşlı bireylerin sağlığı üzerinde hem kısa hem de uzun vadede olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. Yaş ayrımcılığına maruz kalan bireylerde koroner kalp hastalığı, inme, diyabet ve depresyon gibi sağlık sorunlarının daha sık görüldüğü; ayrıca genel sağlık algısının da olumsuz yönde etkilendiği saptanmıştır. Lim, ve arkadaşlarının (2019) yaptığı çalışmada yaş ayrımcılığı depresyonu doğrudan artırmamaktadır; ancak yaş ayrımcılığı algısı, bireylerde yaşlanma kaygısını yükseltmekte ve bu kaygı da depresyonu artırmaktadır. Bu durum, yaş ayrımcılığının depresyon üzerindeki etkisinin dolaylı olduğunu göstermektedir. Ayrıca bireylerin kendi sağlık ve ekonomik durumlarını olumsuz algılamaları, yaşlanma kaygısı ve depresyon düzeylerini artıran diğer etmenler olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, yaş ayrımcılığının yalnızca psikolojik etkilerle sınırlı olmadığını fiziksel sağlık açısından da ciddi bir risk unsuru oluşturduğunu göstermektedir. Genel olarak bakıldığında yaş ve yaşlı ayrımcılığı, bireysel, toplumsal, yapısal ve biyolojik yönleri olan çok boyutlu bir olgu niteliğindedir ve küresel bir halk sağlığı sorunudur.

3. Yaş Ayrımcılığı ve Damgalama

Yelboğa ve Varol (2018)'un yaptığı çalışmada, yaşlı kadınların toplumsal yaşamda maruz kaldığı ayrımcılık incelenmiştir. Kadınların eğitim, sağlık ve istihdam gibi alanlarda ayrımcılığa uğradığı; toplumun çizdiği sınırlar nedeniyle pek çok hak ve özgürlükten mahrum bırakıldığı görülmektedir. Bu durumda toplumsal beklentiler, kadınların kendi iradeleri dışında davranmalarına ve rollerini dayatılmış biçimde sürdürmelerine yol açmaktadır. Kang ve Kim (2022)'in yaptığı çalışmada yaş ayrımcılığının yaşlı yetişkinlerde depresyon, kaygı, stres artışı ve yaşam doyumunda azalma gibi olumsuz psikolojik sonuçlara yol açtığını göstermektedir. Ayrıca olumlu yaşlanma algısı, beden memnuniyeti, esnek hedef belirleme ve yaş grubuyla özdeşleşme gibi etkenlerin yaş ayrımcılığının zararını azalttığı belirtilmiştir. Donizzetti (2019)'nin araştırması, yaşlanma hakkında daha fazla bilgi sahibi olan kişilerin, yaşlanmaya dair daha az kaygı taşıdığını ve yaşlılara yönelik daha az olumsuz stereotipe sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, genel olarak daha düşük yaş ayrımcılığı düzeyi ile sonuçlanmaktadır. Demirel ve Sütçü (2021)'nün çalışması, COVID-19 sürecinde yaşlıların "korunmaya muhtaç" olarak etiketlenmesinin toplumsal dışlanmayı artırdığını, sağlık hizmetlerinde ise psikososyal ihtiyaçlarının geri plana itildiğini ortaya koymuştur. Sleeth ve arkadaşları (2016), epilepsili yaşlıların hem hissedilen hem de deneyimlenen damgalamaya maruz kaldığını, bilgi eksikliği ve önyargıların sosyal geri çekilmeyi artırdığını bildirmiştir. Emlet (2016)'in çalışması ise Human Immunodeficiency Virus (HIV) ile yaşayan yaşlıların hem hastalık damgalaması hem de yaş ayrımcılığı ile karşılaştıklarını, bu kesişimsel sürecin ruhsal sağlık, benlik algısı ve sağlık hizmetlerine erişim üzerinde ağır etkiler yarattığını vurgulamıştır. Tüm bu bulgular, yaş ayrımcılığı ve damgalamanın yalnızca bireysel önyargılar değil, aynı

zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, modernleşme süreçleri, sağlık hizmetleri gibi koşullarla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

4. Hemşirelikte Damgalanma ve Yaş Ayrımcılığına Yönelik Yaklaşımlar

Yaşlı bireylere karşı sergilenen olumsuz tutumlar, damgalama ve yaş ayrımcılığı, bakımın kalitesini olumsuz yönde etkileyen en önemli etmenlerdendir (Bulut ve Çilingir, 2016; Gümüşoğlu ve Tambağ, 2023). Hastanede yatarak tedavi gören yaşlıların çoğunluğunun yaşlı ayrımcılığını deneyimledikleri bildirilmiştir. Bu kapsamda karşılaşılan olumsuz tutumlar; yaşlı yerine aile bireyiyle konuşma, yaşlıdan kaçınma, tartışmayı kontrol etme, yüksek sesle veya abartılı tonla konuşma, bebeksi ya da aşırı samimi bir dil kullanma, yaşlı bireyin konuşmasını dinlememe, dışlayıcı yorumlarda bulunma, aşırı koruyucu ya da anaç davranışlar sergileme, bireyin yapabileceği işleri onun yerine üstlenme ve bağımlı davranışlara seçici destek verme gibi örneklerle tanımlanmaktadır (Pehlivan ve Vatansever, 2019).
Bu noktada hemşirelerin sorumlulukları ön plana çıkmaktadır. Sağlık profesyonelleri ekibinin bir üyesi olan hemşireler, bireysel, ailevi ve toplumsal gereksinimlere yönelik eğitim ve danışmanlık hizmetleriyle önemli bir rol üstlenmektedir. Sağlık hizmeti sürecinde bireylerle en fazla etkileşimde bulunan grup olmaları nedeniyle hemşirelerin, yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları, Uluslararası Hemşireler Birliği (ICN) tarafından tanımlanan; yaşlı bireyin bağımsızlığını sürdürme, yaşam kalitesini yükseltme ve fonksiyon kayıplarını en aza indirme gibi temel hemşirelik sorumluluklarını doğrudan etkilemektedir (Bulut ve Çilingir, 2016). Bu nedenle hemşirelerin yaşlı bireylerin özellikleri hakkında bilgi sahibi olması, bireysel gereksinimlerini değerlendirmesi ve hasta merkezli bakım anlayışını benimsemesi önemlidir. (Pehlivan ve Vatansever, 2019). Hemşirelerin bilgi ve tutumlarını geliştirerek yaşlı bireylere karşı olumlu bir bakış açısı kazanmaları için; lisans ve lisansüstü eğitim programlarında yaşlanma süreci, geriatri hemşireliği ve bakım davranışları konularına etkin biçimde yer verilmesi; gerontolojik eğitim derslerinin müfredata eklenmesi; öğrencilerin yaşlanma ile ilgili kişisel görüşlerinin değerlendirilmesi; eğitimcilerin ve rol modellerin olumlu tutumları desteklemesi; ayrıca yaşlılarla çalışma fırsatlarının artırılarak uygulamalı öğrenme deneyimleri kazandırılması önemlidir (Gümüşoğlu ve Tambağ, 2023; Pehlivan ve Vatansever, 2019). Bunun yanı sıra hemşirelerin düzenli hizmet içi eğitim, kurs, seminer ve sertifika programlarına katılımının sağlanması da önem taşımaktadır (Bulut ve Çilingir, 2016; Gümüşoğlu ve Tambağ, 2023). Ayrıca hemşirelerin yaşlı birey ve aile üyelerini bakım sürecine dâhil etmesi, aileye yaşlılık süreci hakkında eğitim vermesi ve bakım verici aile üyelerine psikolojik danışmanlık sağlaması, hem toplumsal hem de aile içi olumsuz tutumların azaltılmasına katkı sağlayacaktır (Bulut ve Çilingir, 2016). Bununla birlikte, hemşirelerin yaş ayrımcılığına yönelik tutumları halk sağlığı yaklaşımı çerçevesinde korunma düzeyleri ile değerlendirilebilir. Temel (primordial) korunma, toplumda yaşlanmaya ilişkin olumsuz algıların dönüştürülmesini, farkındalığın artırılmasını ve damgalayıcı alışkanlıkların önlenmesini hedefler. Birincil korunma, yaşlıların ayrımcılıkla en sık karşılaştıkları sosyal ortamları belirleyerek bu alanlarda önleyici müdahalelerin uygulanmasını içerir. İkincil korunma, erken tanı ve hızlı müdahale yöntemlerine odaklanırken; üçüncül korunma, rehabilitasyon hizmetleri aracılığıyla ayrımcılığa uğramış bireylerin yaşam kalitesinin en yüksek düzeyde sürdürülmesini amaçlamaktadır (Başpınar ve ark., 2020).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada yaşlılık, toplumsal algılar, damgalama, yaş ayrımcılığı ve sağlık hizmetlerinde yaşa dayalı eşitsizlikler çerçevesinde ele alınmıştır. Elde edilen bulgular, yaşlıların sıklıkla üretkenlikten uzak, bağımlı veya "yük" olarak nitelendirildiğini ve bu algıların hem damgalamayı hem de ayrımcılığı pekiştirdiğini göstermektedir. Damgalama ve ayrımcılığın yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal, yapısal ve hatta biyolojik boyutlara sahip olduğu; yaşlıların ruhsal, sosyal ve fiziksel sağlıklarını doğrudan tehdit ettiği görülmektedir. Tüm bu bulgular ışığında yaş ayrımcılığı ve damgalama, yalnızca bireylerin deneyimleriyle sınırlı olmayan; toplumsal eşitsizlikleri derinleştiren küresel bir halk sağlığı sorunu olarak değerlendirilmelidir. Sağlıklı yaşlanmanın önündeki en önemli engellerden biri olan bu olgu, uzun vadeli ve çok boyutlu politik müdahaleler gerektirmektedir. Bu doğrultuda;

- Toplumsal düzeyde farkındalık çalışmaları artırılmalı, medya ve eğitim aracılığıyla yaşlılıkla ilgili olumlu temsil güçlendirilmelidir.
- Sağlık profesyonellerine yönelik hizmet içi eğitimlerde yaşlı dostu tutum ve iletişim becerileri desteklenmelidir.
- Klinik araştırmalarda yaş sınırlamalarının kaldırılması, yaşlıların kanıt temelli sağlık hizmetlerine erişimini güçlendirebilir.

- Sosyal politikalar, yaşlıların yalnızca korunmaya muhtaç değil, toplumsal yaşamın aktif ve değerli bir parçası olarak desteklenmesine odaklanmalıdır.
- Ulusal ve uluslararası düzeyde yasal düzenlemeler, yaş ayrımcılığına karşı koruyucu bir çerçeve sunmalı; eşitlikçi ve kapsayıcı uygulamalar teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

Allen J.O., Sikora N., 2023. Aging stigma and the health of US adults over 65: What do we know? Journal of Aging and Health, 35(2): 145–160.

Aydoğmuş M.E., 2021. Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığının kapsamı, kaynakları ve temel çözüm önerileri (General characteristics and sources of ageism towards older adults and anti-ageism interventions). Toplumsal Yaşam ve Sağlık Uygulamaları. (Editörler: Yaman Ç., Yücel A.S., Gürkan A., Son O., Derman S.), Güven Plus Grup A.Ş. Yayıncılık, ss.167–192, İstanbul – Türkiye.

Başpınar A., Şengelen M., Aslan D., 2020. Halk sağlığı bakış açısıyla yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı (ageism): kavramsal çerçeve ve önleme yaklaşımları. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi, 5(2): 334–345.

Bilge A., Çam O., 2010. Ruhsal hastalığa yönelik damgalama ile mücadele. TAF Preventive Medicine Bulletin, 9(1): 71–78.

Bölüktaş R.P. (Editör), 2019. Temel gerontoloji. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul – Türkiye.

Bulut E., Çilingir D., 2016. Yaşlı ayrımcılığı ve hemşirelik bakımına yansımaları. TAF Preventive Medicine Bulletin, 15(5): 446–449.

Buz S., 2015. Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14(53): 268– 278.

Canatan A., 2015. Yaşlılar ve toplum. Bacanlı H., Işık Terzi Ş. (Editörler): Yetişkinlik ve Yaşlılık, Gelişimi ve Psikolojisi. Açılım Kitap, 3. baskı, ss.355–390, İstanbul – Türkiye.

Chang E.S., Kannoth S., Levy S., Wang S.Y., Lee J.E., Levy B.R., 2020. Global reach of ageism on older persons' health: A systematic review. PLOS ONE, 15(1): e0220857.

Chi P., Li X., Zhao J., Zhao G., 2014. Vicious circle of perceived stigma, enacted stigma and depressive symptoms among children affected by HIV/AIDS in China. AIDS and Behavior, 18(6): 1054–1062.

Coelho-Junior H.J., Calvani R., Picca A., Landi F., Marzetti E., 2024. The influence of ageism on the hallmarks of aging: Where age stigma and biology collide. Experimental Gerontology, 196: 112575.

Demir S.A., 2021. Etiketleme teorisi çerçevesinde sosyal dışlanma ve salgın hastalıklar: Kovid-19 süreci ve damgalama. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2): 13–25.

Demirel A.C., Sütçü S., 2021. Covid-19 salgınında Türkiye'de yaşlılara yönelik uygulamalar ve hizmetlerin değerlendirilmesi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 17(Pandemi Özel Sayısı): 3643–3666.

Donizzetti A.R., 2019. Ageism in an aging society: The role of knowledge, anxiety about aging, and stereotypes in young people and adults. International Journal of Environmental Research and Public Health, 16(8): 1329.

Emlet C.A., 2017. Stigma in an aging context. HIV and Aging. (Editörler: Brennan-Ing M., DeMarco R.F.), Interdisciplinary Topics in Gerontology and Geriatrics, Cilt 42, ss.144–158, Basel – İsviçre: Karger.

Gümüşoğlu F., Tambağ H., 2023. Hemşirelerin yaşlı hastalara karşı tutumları ve bakım davranışlarının incelenmesi. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 16(2): 256–266.

Jackson S.E., Hackett R.A., Steptoe A., 2019. Associations between age discrimination and health and wellbeing: Cross-sectional and prospective analysis of the English Longitudinal Study of Ageing. The Lancet Public Health, 4(4): 200–208.

Kang H., Kim H., 2022. Ageism and psychological well-being among older adults: A systematic review. Gerontology & Geriatric Medicine, 8: 23337214221087023.

Kara D., 2023. Yaşlanma ve yaşlılığa dair sosyolojik kuramların incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın – Türkiye.

Kim G., Lee M., 2020. Age discrimination and suicidal ideation among Korean older adults. The American Journal of Geriatric Psychiatry, 28(7): 748–754.

Lim J.S., Jeong S.M., Chung S.D., 2019. 중고령자의 노인낙인이 우울에 미치는 영향: 노화불안의 매개효과 [The effect of old-age stigma on depression in middle-aged and older adults: The mediating effect of aging anxiety]. Health and Social Welfare Review, 39(4): 173–203.
Macnicol J., 2010. Ageism and age discrimination: Some analytical issues. International Longevity Center–UK, ILC-UK Yayınları, No.1080496, ss.1–8, London – İngiltere.
Maurya P., Sharma P., Muhammad T., 2022. Prevalence and correlates of perceived age related discrimination among older adults in India. BMC Public Health, 22: 561.
Müftüler H.G., 2018. Modern toplumda yaş ve yaşlı ayrımcılığı. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi / Turkish Journal of Social Work, 2(2): 1–20.
Ng R., Allore H.G., Trentalange M., Monin J.K., Levy B.R., 2020. Increasing negativity of age stereotypes across 200 years: Evidence from a database of 400 million words. Psychology and Aging, 35(8): 1140–1149.
Nussbaum J.F., Pitts M.J., Huber F.N., Krieger J.L., Ohs J.E., 2005. Ageism and ageist language across the life span: Intimate relationships and nonintimate interactions. Journal of Social Issues, 61(2): 287– 305.

Özmen S., Erdem R., 2018. Damgalamanın kavramsal çerçevesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1): 185–208.
Pehlivan S., Vatansever N., 2019. Hemşirelerin yaşlıya yönelik tutumları ve etkileyen faktörler. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 45(1): 47–53.
Sleeth C., Drake K., Labiner D.M., Chong J., 2016. Felt and enacted stigma in elderly persons with epilepsy: A qualitative approach. Epilepsy & Behavior, 55: 108–112.
Steward A., Hasche L., 2021. Exploring lifestyle activities to reduce internalized ageism: Self efficacy as a mediator between exercise, volunteering, computer use, and self-perceptions of aging. The International Journal of Aging and Human Development, 93 (1): 110–129.

Şimşek N., Albayrak E., Selvi Y., İzgi N.G., Bektaş O., 2022. COVID-19 sürecinde yaşlı bireylerin damgalanmaya ve anksiyeteye yönelik deneyimleri: Nitel bir çalışma. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 14(Suppl 1): 11–20.

Topkaya N., 2011. Psikolojik yardım alma niyetinin sosyal damgalama, tedavi korkusu, beklenen yarar, beklenen risk ve tutum faktörleriyle modellenmesi. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir – Türkiye.
Tornstam L., 2006. The complexity of ageism: A proposed typology. International Journal of Ageing and Later Life, 1(1): 43–68.
United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2023. World Social Report 2023: Leaving no one behind in an ageing world. Erişim adresi: https://social.desa.un.org/publications/undesa-worldsocial-report-2023 ; Erişim tarihi: 12.09.2025.
World Health Organization, 2020. Global report on ageism. World Health Organization. Erişim adresi: https://www.who.int/publications/i/item/9789240016866 ; Erişim tarihi: 10.09.2025.

Yaşar Ö., Avcı N., 2020. Değişen yaşlılık algısı: COVID-19 ile damgalanan yaşlılar. Turkish Studies, 15(4): 1251–1273.

Yelboğa N., Varol B., 2018. Yaşlı kadın ayrımcılığı ve kadının dışlanması. Sosyal Çalışma Dergisi / Turkish Journal of Social Work, 2(1): 51–64.
Yerli G., 2017. Yaşlılık dönemi özellikleri ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetler. Journal of International Social Research, 10(52): 1230–1239.

Dr. Arş. Gör. Cengizhan AYNACI[1]

[1] Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, 54050, Sakarya, TÜRKİYE, cengizhanaynaci@sakarya.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, toplumun temel yapı taşı olan aile ile sosyal hizmet disiplini arasındaki ilişkinin statik değil, tarihsel süreçte ekonomiden teknolojiye uzanan makro dinamiklerle şekillenen ve birbirini karşılıklı olarak dönüştüren diyalektik bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda çalışma, ilk olarak, bu karşılıklı dönüştürücü etkileşimin geleneksel, sanayi, modern, postmodern ve dijital olmak üzere beş paradigmatik dönemdeki somut tezahürlerini karşılaştırmalı bir perspektifle analiz ederek kuramsal bir çerçeve sunmuştur. Bu tarihsel analiz, her bir dönemin aile yapısı ile sosyal hizmet paradigmasının doğrudan bir tarihsel eşzamanlılık içinde geliştiğini ortaya koymuştur. Bir taraftan sosyal hizmet, norm koyucu, kaynak sağlayıcı ve koruyucu rolüyle aile yapısını ve ilişkilerini şekillendirirken; diğer taraftan ailenin değişen gerçekliği, ihtiyaçları ve karşılaştığı yeni riskler, sosyal hizmetin kuram, politika ve müdahale yöntemlerini sürekli olarak yeniden tanımlamakta ve dönüştürmektedir.

İkinci olarak, çalışma dijital çağın bu diyalektik ilişkiye yüklediği radikal dönüşümü derinlemesine irdelemiştir. Dijitalleşme, bu ilişkiyi hızlandırarak hem önemli fırsatlar hem de öngörülmemiş zorluklar yaratmıştır. "Dijital aile" ile birlikte ortaya çıkan "dijital sosyal hizmet", çevrimiçi müdahalelerle erişilebilirliği artırmakta, ancak aynı zamanda dijital uçurum, mahremiyet ihlalleri ve teknolojik gözetim gibi yeni etik ikilemleri de beraberinde getirmektedir. Bu durum, çalışmanın merkezine yerleştirdiği erişim-dışlanma, özerklik-gözetim ve insani bağ-teknolojik aracılık şeklindeki üç temel paradoksu gündeme getirmiştir.

Son olarak ise, bu analizlerden hareketle dijitalleşmenin yarattığı çok katmanlı gerilimleri yönetmek ve sosyal hizmeti insan onuru odağında dönüştürmek için mikro, mezzo ve makro düzeyde politika ve uygulama önerileri geliştirilerek alana stratejik bir yol haritası sunulmuştur. Çalışmanın sonucunda, aile ve sosyal hizmetin birbirini besleyen ve sürekli yeniden üreten iki dinamik olgu olduğu teyit edilmiştir. Bu doğrultuda, evrensel temel hizmetlere erişimi güvence altına alan politikalar, dijital okuryazar ve kültürlerarası yetkin sosyal hizmet uzmanlarının yetiştirilmesi ve kanıta dayalı yeni araştırma gündemleri önerilmekte; sosyal hizmetin 21. yüzyılın mega trendleri karşısında proaktif, direnç geliştirici ve nihayetinde dönüştürücü bir role bürünmesi gerektiği savunulmaktadır.

Çalışmanın önemi, aile ve sosyal hizmet arasındaki ilişkiyi statik bir yardım modeli olmaktan çıkarıp, tarihsel ve karşılıklı dönüştürücü bir diyalektik süreç olarak kavramsallaştırarak alana kuramsal bir derinlik kazandırmasından kaynaklanmaktadır. Dijital çağın bu kadim ilişkiye yüklediği radikal dönüşümü sistematik bir şekilde analiz ederek mesleğin sadece teknik kapasitesini değil, aynı zamanda etik ve epistemolojik temellerini de sorgulamaktadır. Sunduğu kapsamlı ve somut politika önerileri, sosyal hizmet uzmanları, politika yapıcılar ve akademisyenler için dijital dönüşümü insan onuru ve sosyal adalet odaklı yönetmeye yönelik kritik bir yol haritası işlevi görmektedir. Bu yönüyle çalışmanın, sosyal hizmetin dijital geleceğini şekillendirmede rehber niteliği taşıması beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: *Aile, Sosyal Hizmet, Dijitalleşme, Ditijal Dönüşüm, Dijital Sosyal Hizmet*

GİRİŞ

Toplumun en temel yapı taşı olan aile, yalnızca biyolojik veya hukuki bir birliktelik değil, aynı zamanda ekonomiden kültüre uzanan hayati işlevler yüklenmiş dinamik bir kurumdur. Tarihsel süreç, ailenin statik bir yapı olmadığını; sanayileşme, kentleşme, modernleşme ve nihayetinde dijitalleşme gibi makro dinamiklerle sürekli bir dönüşüm içinde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Geleneksel geniş aileden postmodern çeşitliliğe ve dijital ağ ailelerine uzanan bu radikal evrim, kurumun yapısını, işlevlerini ve iç dinamiklerini yeniden tanımlamıştır.

Birey ve toplum refahını gözeten uygulamalı bir disiplin olan sosyal hizmet ise kaçınılmaz olarak ailenin bu dönüşümünden derinden etkilenmiş ve ona yanıt vermek zorunda kalmıştır (Featherstone, Gupta, Morris ve White, 2018). Aile ile sosyal hizmet arasındaki ilişki, basit bir "hizmet veren-alan" dinamiğinin çok ötesinde, kökleri toplumsal yapının derinliklerine inen simbiyotik ve diyalektik bir bağdır (Morris, White, Doherty ve Warwick, 2017).

Aile, bireyin sosyalleştiği, korunduğu ve toplumsal hayata hazırlandığı ilk ve en temel birim olarak, sosyal hizmetin hem müdahale odağı hem de varoluş gerekçesini oluşturur. Sosyal hizmet ise ailenin karşılaştığı riskleri hafifletmek, işlevselliğini artırmak ve bireylerin refahını güvence altına almak üzere örgütlenmiş bir disiplin ve meslektir. Bu karşılıklı bağımlılık, ilişkiyi statik bir yardım modelinden, dinamik ve sürekli evrilen bir ortaklığa dönüştürür. Geleneksel toplumun dini hayırseverlik ağından, sanayi devriminin acımasız koşullarına; refah devletinin korunaklı limanından, postmodernizmin çoğulcu labirentlerine ve dijital çağın sınırsız uzamına uzanan bu yolculuk, aralarındaki bağın diyalektik bir nitelik taşıdığını gözler önüne sermektedir.

Bu çalışma, toplumun temel yapı taşı olan aile ile birey ve toplum refahını hedefleyen sosyal hizmet disiplininin, tarihsel süreçte birbirleriyle paralel ve iç içe geçmiş dönüşümlerini analiz etmektedir. Çalışmanın temel argümanı, aile ile sosyal hizmet arasındaki ilişkinin statik olmadığı; aksine, her tarihsel dönemin hâkim paradigmaları tarafından koşullandırılan, birbirini karşılıklı olarak dönüştüren ve sürekli yeniden üreten diyalektik bir ilişki olduğudur. Sosyal hizmet, norm koyucu, kaynak sağlayıcı ve koruyucu rolüyle aile pratiklerini aktif olarak inşa ederken; ailenin değişen gerçekliği ve yarattığı yeni riskler de sosyal hizmetin kuram, politika ve müdahale araçlarını kökten dönüştürmektedir.

Bu doğrultuda çalışma, dört ana sacayağı üzerine inşa edilmiştir. İlk olarak, aile ve sosyal hizmet arasındaki ilişkisinin kuramsal çerçevesi ve işleyiş mekanizmaları dekonstrükte edilecektir. Ardından tarihsel süreç içerisinde bir ortalık şeklinde ilerleyen aile ve sosyal hizmet ilişkisinin evrimi beş paradigmatik dönemdeki (Geleneksel, Sanayi, Modern, Postmodern, Dijital) somut tezahürleri ve paradigma kaymaları ortaya konacaktır. Çalışmanın üçüncü başlığında dijital çağın ortaya çıkarmış olduğu görünümler derinlemesine incelenecek; yeni riskler, fırsatlar ve etik ikilemler irdelenecektir. Son olarak dijital sosyal hizmet uygulamasının temel iddia ve hedefleri ile bu hedefleri takip ederken aynı anda ve kaçınılmaz olarak ürettiği zıt sonuç veya riskler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan üç paradoks incelenecektir. Bu paradokslar kapsamında, dijital sosyal hizmetin "vaat ettiği fayda" ile "ürettiği risk" arasındaki doğrudan ve kaçınılmaz bağ analiz edilecektir. Bu üç paradoks, çözülüp ortadan kaldırılması gereken sorunlar değil, dijital çağda sosyal hizmet pratiğinin içine doğduğu ve sürekli olarak yönetmek zorunda olduğu temel gerilim alanları olarak yorumlanacaktır.

Bu çalışmanın, aile ve sosyal hizmet arasındaki ilişkiyi tarihsel ve diyalektik bir perspektifle kavramsallaştırarak her iki alandaki literatüre önemli bir kuramsal derinlik katması; iki kurumun lineer bir evrimden ziyade birbirini besleyen dinamik bir sistem içinde nasıl var olduğunu açıklayarak mevcut teorik çerçeveleri genişletmesi; dijital çağın yarattığı üç temel paradoksu (erişim-dışlanma, özerklikgözetim, insani bağ-teknolojik aracılık) sistematik bir şekilde tanımlayarak sosyal hizmet uzmanları ve politika yapıcılar için kritik bir farkındalık haritası sunması ve dijital dönüşümün insani ve etik temellerini güçlendirmeyi amaçlayarak sosyal hizmetin yalnızca güncel kalmakla kalmayıp aynı zamanda temel değerlerini de koruyarak nasıl dirençli ve dönüştürücü bir role bürünebileceğine dair somut bir yol haritası çizmesi beklenmektedir.

BİR DİYALEKTİĞİN ANATOMİSİ: AİLE VE SOSYAL HİZMET ETKİLEŞİMİNİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Aile ile sosyal hizmet arasındaki ilişki, basit bir müdahale dinamiğinden ziyade, karşılıklı bağımlılık ve sürekli yeniden üretim üzerine kurulu diyalektik bir süreçtir. Bu süreç, bir yapının diğerini tek yönlü olarak belirlediği mekanik bir modelle açıklanamaz. Aksine, her iki kurum da hem fail hem de nesne konumunda olup birbirlerini sürekli olarak dönüştürürler. Sosyal hizmetin aileye yönelik her müdahalesi, ailenin bu müdahaleye verdiği yanıt, direnci veya uyumuyla birlikte yeni bir gerçeklik oluşturur. Bu yeni gerçeklik ise sosyal hizmetin bir sonraki adımını kaçınılmaz olarak yeniden şekillendirir. Bu diyalektik, statik bir denge değil, dinamik ve çoğu zaman gerilimli bir etkileşim alanıdır. Bu diyalektik ilişkinin temelini, "tarihsel eşzamanlılık" olarak adlandırılabilecek yapısal bir uyum oluşturmaktadır. Her tarihsel dönemde hâkim olan ekonomik üretim tarzı, teknolojik kapasite ve felsefi paradigmaya bağlı olarak, bir "aile modeli" ve ona cevap veren/yön veren bir "sosyal hizmet paradigması" ortaya çıkmıştır. Geleneksel tarım toplumunun geniş ailesi ile dini hayırseverlik; sanayi toplumunun çekirdek ailesi ile erken sosyal politika ve çocuk koruma; refah devletinin modern ailesi ile profesyonel ve hak temelli müdahale arasındaki yakın uyum, bu eşzamanlılığın somut kanıtlarıdır. Bu, bir kurumun diğerini basitçe takip etmesi değil, aynı tarihsel koşulların farklı kurumsal tezahürleridir.

Sosyal hizmet, bu ilişkide aileyi şekillendiren aktif bir fail olarak, dört temel mekanizma üzerinden işlev görmektedir. Birincisi, norm koyucu ve meşrulaştırıcı rolüdür ve bu rol "sağlıklı aile" ya da "iyi ebeveynlik" gibi kavramları tanımlayarak toplumsal standartları somutlaştırır. İkincisi, davranışları yönlendiren müdahalelerdir. Aile eğitim programları ve terapötik süreçlerle iletişim kalıplarını ve çatışma çözme yöntemlerini doğrudan etkiler. Üçüncüsü, kaynaklar üzerinden şekillendirme gücüdür. Nakdi yardım, konut veya kreş desteği gibi kaynaklara erişimi belirli koşullara bağlayarak ailelerin yaşam tarzlarını dolaylı olarak yönlendirir. Dördüncü ve en kritik olanı ise koruyucu ve önleyici kalkan işlevidir. Yasal yetkisiyle doğrudan müdahale ederek aile içindeki savunmasız bireyleri korur.

Bu simbiyotik ve diyalektik ilişkide aile, edilgen bir alıcı değil, sosyal hizmeti dönüştüren en güçlü dinamiklerden biridir. Ailenin yapısındaki, ihtiyaçlarındaki ve karşılaştığı risklerdeki her değişim, sosyal hizmete yeni uzmanlık alanları kazandırmıştır. Tek ebeveynli ailelerin artışı boşanma danışmanlığını, göç olgusu kültürlerarası sosyal hizmeti, dijitalleşme ise siber zorbalık ve dijital bağımlılıkla mücadele eden yeni müdahale biçimlerini disiplinin gündemine taşımıştır. Aile, sosyal hizmet kuramlarının en temel laboratuvarı olarak yorumlanabilir. Aile merkezli pek çok sosyal hizmet vakası ve müdahale deneyimi, "güçler perspektifi" ve "dayanıklılık" gibi kuramsal çerçevelerin bu sahadan beslenerek gelişmesini sağlamıştır.

Aile ve sosyal hizmet arasındaki bu karşılıklı ve zorunlu etkileşim, zamanla her iki olguyu da pek çok olumlu geri bildirimle beslemenin yanı sıra bir takım etik gerilimler ve paradokslar da oluşturmaktadır. Sosyal hizmetin merkezinde, aile özerkliğine saygı ile savunmasız bireyi koruma sorumluluğu; mahremiyet hakkı ile kamu yararı; evrensel normlar ile kültürel görelilik arasındaki dengeler yer almaktadır. Bu ikilemler, meslek etiğinin statik bir kurallar bütünü olmadığını, aksine her bir somut vaka ile yeniden düşünülüp inşa edilen dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir. Bu anatominin anlaşılması, sosyal hizmetin yalnızca teknik bir müdahale değil, aynı zamanda derin bir etik ve politik praksis olduğunu kavramanın ilk adımıdır.

Bu diyalektik ilişkinin en somut yansıması, hem ailenin hem de sosyal hizmetin tarihsel süreçte üstlendiği rollerin köklü bir dönüşüm geçirmesidir. Aile, geleneksel dönemin kendi kendine yeterli "üreticisi" konumundan, dijital çağın "ağ yöneticisi" ve "dijital ebeveyni" konumuna evrilirken; sosyal hizmet de dini lütuf dağıtan bir "hayırsever" kimliğinden, hak temelli bir "savunucu" ve dijital okuryazar bir "kolaylaştırıcı" kimliğine bürünmüştür. Bu rol dönüşümleri, iki kurumun birbirine nasıl uyum sağladığının ve birbirini nasıl yeniden tanımladığının en açık göstergesidir. Sosyal hizmet, ailenin bakım yükünü paylaşan bir "destekçi" rolünden, onu dijital risklere karşı güçlendiren "önleyici" bir role doğru kayarken; aile de sosyal hizmeti, yalnızca bir kaynak sağlayıcı olarak değil, aynı zamanda içsel dinamiklerine müdahale eden bir "ortak" olarak deneyimlemeye başlamıştır.

BİR ORTAKLIĞIN EVRİMİ: BEŞ PARADİGMADA EŞZAMANLI DÖNÜŞÜM

Tarihsel süreç, aile ile sosyal hizmet arasındaki diyalektik ilişkinin, belirgin paradigmatik kırılmalar etrafında örgütlenen beş ana dönemde somutlandığını ortaya koymaktadır. Bu dönemler, her bir çağın hâkim toplumsal sözleşmesinin, hem ailenin yapısal formunu hem de sosyal refahın örgütleniş biçimini nasıl eşzamanlı olarak belirlediğinin kanıtıdır. İncelenen her bir dönem, bir öncekinin içinden çıkan çelişkilerle şekillenmiş ve bir sonrakine kapı aralamıştır. Bu evrim, lineer bir ilerlemeden ziyade, her aşamada kendine özgü gerilimler ve çözümler barındıran bir dönüşümler silsilesidir.

Geleneksel tarım toplumunda, geniş ailenin kendine yeterli üretim birimi olması, sosyal refahın da dini hayırseverlik ve akrabalık ağları üzerinden örgütlenmesini zorunlu kılmıştır (Yalçın, 2025). Aile, bireyin karşılaştığı tüm yaşam risklerine karşı tek güvence olmuştur (Yıldırım, 2021). Bu düzende sosyal hizmet, devletin değil, dini kurumların ve yerel cemaatlerin insafına kalmış, dağınık bir faaliyetler bütünü olarak varlık göstermiştir (Toper, Aslan ve Özpolat, 2023). Sosyal yardımlar, bir hak değil, dini bir vecibenin yerine getirilmesi veya bir "lütuf" olarak görülmüştür. Bu paradigmada, yardım eden ile alan arasında paternalist ve bağımlılık yaratan bir güç ilişkisi hâkimdi ve sosyal kontrol, hayırseverliğin ayrılmaz bir işlevi olmuştur.

Sanayi Devrimi, bu geleneksel düzeni parçalayarak hem aileyi hem de sosyal yardım anlayışını kökten dönüştürmüştür. Kırdan kente yaşanan kitlesel göç, geniş aile yapılarını çözerek çekirdek aileyi öne çıkarmıştır (Kır, 2011). Ancak bu yeni aile, piyasanın acımasız koşullarına maruz kalan, geçim sıkıntısı içindeki bir birim haline gelmiştir. Kadın ve çocuk emeğinin vahşice sömürülmesi, yaygın yoksulluk ve sağlıksız konutlar, yeni sosyal sorunlar olarak ortaya çıkmıştır (Sayın, 2020). Bu kriz, devletin sosyal alana ilk sistematik müdahalelerinin zeminini hazırlamıştır. Sosyal hizmet, hayırseverliğin dağınık merhametinden, devlet eliyle uygulanan rasyonel bir "sosyal kontrol" ve "nüfus yönetimi" aracına evrilmiştir. Çocuk koruma yasaları, fabrika mevzuatı ve ıslahevleri, bu dönemin tipik sosyal hizmet araçları olarak dikkat çekmiştir.

Refah Devleti dönemi, modern çekirdek aile ile evrensel, hak temelli sosyal hizmet modelinin simbiyotik bir birliktelik içinde yükselişine sahne olmuştur (Zengin ve Altındağ, 2016). Aile, artık bir geçim birimi olmaktan ziyade, bireye duygusal destek sunan "özel bir sığınak" olarak tanımlanmıştır (Alp, 2024). Buna koşut olarak sosyal hizmet, profesyonel bir meslek ve vatandaşlık hakkı haline gelmiştir (Akbaş, 2019). Evrensel sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik sistemleri, ailenin

karşılaştığı riskleri kolektif olarak paylaşan bir güvence ağı örmüştür. Sosyal hizmet uzmanı, bir devlet memuru olarak, vaka yönetimi ve psiko-sosyal model çerçevesinde, işlevsiz görülen aileleri "normatif" ve "sağlıklı" olarak kabul edilen modele uygun hale getirmeyi hedeflemiştir.

Postmodern dönem, bu normatif ve evrenselci anlayışı sorgulayarak, çoğulculuk ve bireyselliği ön plana çıkarmıştır. Tek ebeveynli aileler, yeniden kurulmuş aileler ve birlikte yaşamalar gibi alternatif yaşam formları yaygınlaşmıştır (Çevik, 2025; Güldalı, 2018). Bu yapısal dönüşüm, sosyal hizmetin odağını toplum mühendisliğinden bireyin öznelliğine kaydırmıştır. Müdahale biçimi olarak aile sistemleri terapisi, naratif terapi ve güçlendirme (empowerment) modeli öne çıkmıştır. Sosyal hizmet uzmanının rolü, bir devlet memurundan, danışman, kolaylaştırıcı ve işbirlikçi bir konuma evrilmiştir. Bu paradigma, "doğru aile modeli" dayatmasından vazgeçerek tüm aile biçimlerini meşru kabul eden kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemiştir.

Dijital çağ ise mekândan bağımsız, ağ tabanlı aile formlarının ortaya çıkışıyla birlikte, sosyal hizmet uygulamasını fiziksel ofislerden siber uzama taşımaktadır (Akgümüş vd., 2021). Dijital aile, coğrafi olarak dağılmış üyeleri dijital araçlarla bir arada tutan bir yapıya bürünürken, sosyal hizmet de edanışmanlık, çevrimiçi terapi ve sosyal medya üzerinden müdahaleler geliştirmektedir. Ancak bu evrim, dijital uçurum, siber zorbalık, mahremiyet ihlalleri ve teknolojik gözetim gibi önceki dönemlerde var olmayan yeni risk alanlarını beraberinde getirmiştir (Çeçen vd., 2023). Bu durum, sosyal hizmeti, geleneksel etik sınırları dijital bağlamda yeniden tanımlamaya ve "dijital ebeveynlik" gibi yeni sorumluluk alanlarında ailelere rehberlik etmeye zorlamaktadır (Bayzan ve Uludaşdemir, 2024).

Beş paradigmatik dönemin analizi, aile ile sosyal hizmet arasındaki diyalektik ilişkinin somut kanıtlarını sunmuştur. Bu ilişkinin "tarihsel eşzamanlılık" ilkesi gereği nasıl işlediğini tüm boyutlarıyla gözlemlemek için, aşağıda iki karşılaştırmalı tablo yer almaktadır. Tablo 1, sosyal hizmet disiplinindeki paradigma kaymalarını; Tablo 2 ise aile kurumunun bu süreçteki köklü dönüşümünü özetlemektedir. İki tablonun birlikte okunması, her bir tarihsel dönemin, bir "aile modeli" ve ona cevap veren bir "sosyal hizmet paradigmasını" nasıl birlikte ürettiğini ve birbirini nasıl karşılıklı olarak dönüştürdüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 1. Sosyal Hizmet Paradigmalarının Tarihsel Dönüşümü

Değişken / Dönem	Hayırseverlik & Dini Yardım Dönemi	Sanayileşme & Erken Modern Dönem	Refah Devleti Dönemi	Neoliberal Dönüşüm Dönemi	Dijitalleşme & Hak Temelli Dönem
Hâkim Paradigma	Dini merhamet, ahlaki sorumluluk, lütuf	Sosyal düzen, verimlilik, yoksulluğun kontrol altına alınması	Sosyal haklar, evrensellik, devlet sorumluluğu	Piyasa rasyonalitesi, bireysel sorumluluk, verimlilik	İnsan hakları, küresel vatandaşlık, dijital eşitlik
Devletin Rolü	Yok denecek kadar az (Dini/feodal yapılar ön planda)	Sınırlı düzenleyici (Yoksulluk Yasaları, ilk sosyal sigortalar)	Doğrudan sağlayıcı, planlayıcı ve finanse edici	Düzenleyici, denetleyici, taşeron (hizmeti satın alan)	Ağ yöneticisi, dijital altyapı sağlayıcı, küresel anlaşmaların tarafı
Hizmet Sunum Modeli	Gönüllü, dini kurumlar, yüz yüze hayır	Koşullu, kurumsal, "Değerli/Değersiz Yoksul" ayrımı	Evrensel, standart, profesyonel, kurumsal	Parçalı, proje bazlı, rekabete dayalı, çok aktörlü	Dijital platformlar, hibrit (yüz yüze ve çevrimiçi), küresel ağlar
Sosyal Hizmet Uzmanının Rolü	Hayırsever gönüllü (sistematik bir rol yok)	Ahlaki denetleyici, yoksul görevlisi	Vaka yöneticisi, toplum örgütleyicisi, devlet memuru	Proje yöneticisi, kaynak geliştirici, sosyal girişimci	Savunucu, dijital okuryazar, ağ koordinatörü, kültürlerarası uzlaştırıcı
Müracaatçı Konumu	"Muhtaç", "Yardım Alan" (Lütuf kültürü)	"Kontrol edilmesi gereken yoksul"	"Hak sahibi vatandaş"	"Müşteri", "Tüketici"	"Güçlendirilmesi gereken hak sahibi özne"
Temel Vurgu	Ahlaki ve dini yardım.	Toplumsal düzen ve kontrol.	Sosyal adalet ve eşitlik.	Çeşitlilik, esneklik ve verimlilik.	Güçlendirme, katılım ve küresel dayanışma.
Temel Eleştiri	Sistemsiz, bağımlılık yaratan.	Aşağılayıcı, cezalandırıcı.	Bürokratik, vesayetçi.	Eşitsizlikleri derinleştiren, metalaştırıcı.	Dijital uçurum, gözetim riski.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1, sosyal hizmet disiplininin, statik bir meslek olmaktan ziyade, iktisadi ve felsefi paradigmaya bağlı olarak sürekli bir evrim içinde olduğunu göstermektedir. Soldan sağa doğru ilerledikçe, müracaatçının "muhtaç" konumundan "hak sahibi özne" konumuna doğru evrildiği çarpıcı bir çizgi görülmektedir. Devletin rolü, en aktif olduğu Refah Devleti Dönemi'nden sonra küçülmüş, ancak Dijital Çağ'da dijital altyapıyı kontrol eden bir "ağ yöneticisi" olarak yeni bir güç biçimine

bürünmüştür. Sosyal hizmet uzmanı ise ahlaki bir denetleyiciden, bir devlet memuruna, oradan bir proje yöneticisine ve nihayetinde dijital okuryazar bir savunucuya dönüşmüştür. Bu yolculuk, mesleğin temel vurgusunun dini merhametten sosyal adalete, oradan piyasa verimliliğine ve son olarak küresel dayanışmaya nasıl kaydığının da bir özetidir.

Sosyal hizmet paradigmalarındaki bu köklü dönüşüm, onun diyalektik partneri olan aile kurumunda da benzeri bir radikal evrimi zorunlu kılmıştır. Tablo 2, sosyal hizmetteki her bir paradigma kaymasının, ailenin yapısı, işlevleri ve iç dinamikleri üzerinde nasıl bir karşılık bulduğunu ve onu nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. **Tablo 2.** Aile Kurumunun Tarihsel Dönüşümü

Değişken / Dönem	**Geleneksel Aile**	**Sanayi Dönemi Ailesi**	**Modern Aile**	**Postmodern Aile**	**Dijital Aile**
Hâkim Paradigma	Kolektivizm ("Biz"), gelenek, dini ve ahlaki normlar, ataerkillik, büyüğe saygı	Geçim sağlama, ekonomik rasyonalite, kentsel uyum, çekirdekleşme	Bireysellik, özerklik, kişisel tatmin, akılcılık, demokratikleşme	Çoğulculuk, öznellik, farklılık, akışkanlık, şüphecilik	Bağlantısallık, ağ toplumu, dijital özerklik, esneklik, gerçeklik ötesi
Yapı & Form	Geniş Aile (çok kuşaklı)	Çekirdek Aile	Çekirdek Aile (baskın model)	Parçalı Formlar (tek ebeveynli, yeniden kurulmuş, çocuksuz, birlikte yaşam)	Dağılmış/Ağ Ailesi (coğrafiden bağımsız, tek kişilik haneler)
Temel İşlevi	Üretim Birimi (ekonomik öz-yeterlilik)	Tüketim Birimi & Geçim Sağlama	Duygusal Sığınak & Sosyalizasyon	Kimlik İnşa Platformu & Bireysel Destek	Dijital Sosyalleşme Üssü & Ağ Yöneticisi
Aile İçi Güç & Otorite	Ataerkil; en yaşlı erkeğin mutlak otoritesi	Babaanne/erkek egemen; "aile reisi" ve "ekmek kazanan" baba	Demokratikleşen; eşitlikçi ebeveynlik, müzakere	Demokratik/Delegasyonlu; esnek rol paylaşımı, gönüllülük	Ağ Yapılı; dijital okuryazarlığa dayalı değişken otorite
Kadın & Erkek Rolleri	Kesin işbölümü; erkek kamusal alan, kadın özel alan (üretim ve bakım)	Erkek ücretli işçi, kadın ev içi emekçi (ücretli işe girişle "çifte yük")	Eşitlik arayışı; kadının ekonomik bağımsızlığı, rollerde yeniden müzakereler	Akışkan ve müzakereci roller; "postmodern babalık", kariyer ortaklığı	Hibrit roller; uzaktan çalışma, dijital işbölümü, "dijital ebeveynlik"
Çocuk Anlayışı	Ekonomik değer (emek gücü, sosyal güvence)	Ekonomik ve duygusal değer (kısmen korunması gereken)	Duygusal yatırım nesnesi, korunması gereken masumiyet	Özerk birey, ebeveynliğin ortak projesi	Dijital yerlisi; korunması ve yönlendirilmesi gereken "dijital vatandaş"
Dayanışma Biçimleri	Akrabalık ve cemaat dayanışması (yüz yüze, zorunlu)	Zayıflayan akrabalık, sendika, erken dönem devlet yardımları	Devlet destekli refah hizmetleri, arkadaş çevresi	Seçime dayalı kişisel ağlar, terapötik destek	Dijital dayanışma (sosyal medya, e-hizmetler), coğrafi bağımsız bağlar
Karşılaşılan Temel Riskler	Kıtlık, salgın, savaş, doğal afetler	İşsizlik, kötü çalışma koşulları, kent yoksulluğu, çocuk işçiliği	Ekonomik güvencesizlik, boşanma, sosyal izolasyon	İlişkisel kırılganlık, kimlik bunalımları, anlam kaybı	Dijital bağımlılık, siber zorbalık, mahremiyet ihlali, veri güvenliği, "sosyotelizm" (phubbing)
Sosyal Hizmetin Müdahale Odağı	Hayırseverlik ve dini yardım (sistemsiz)	Çocuk işçiliği, yoksulluk, işçi hakları (erken dönem sosyal politika)	Aile danışmanlığı, çocuk refahı, evrensel hizmetler (refah devleti)	Aile terapisi, bireysel danışmanlık, kriz müdahalesi, farkındalık çalışmaları	Dijital okuryazarlık eğitimi, siber zorbalıkla mücadele, çevrimiçi danışmanlık, dijital ebeveynlik rehberliği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2'ye göre, ailenin sabit bir yapı olmadığı, aksine toplumsal dönüşümle birlikte kökten bir evrim geçirdiğini net bir şekilde görülmektedir. Ailenin temel işlevi, "üretim"den "tüketim"e, oradan
"duygusal destek"e ve nihayetinde "dijital ağ yönetimi"ne doğru radikal bir dönüşüm geçirmiştir.
Otorite yapısı, geleneksel dönemdeki "yaş ve cinsiyet"e dayalı mutlak yapıdan, dijital dönemde "bilgi ve dijital beceri"ye dayalı akışkan bir yapıya doğru kaymıştır. "Kolektif biz" duygusunun yerini giderek güçlenen "bireysel ben" algısı almış; bu durum aile içi ilişkileri, roller ve dayanışma biçimlerini derinden etkilemiştir. Karşılaşılan riskler ise kıtlık ve salgınlardan, dijital bağımlılık ve siber zorbalığa evrilerek, ailenin ve onu destekleyen sosyal hizmetin önüne her dönemde farklı müdahale alanları çıkarmıştır.

Her iki tablodan ve sıralanan beş paradigmatik dönemden hareketle aile ile sosyal hizmet arasındaki ilişki mekanik bir "neden-sonuç" zincirinden ziyade, derin bir tarihsel ve toplumsal bağlama gömülü diyalektik bir süreç olduğu çıkarımı yapılabilir. Sosyal hizmetin "hayırsever gönüllü"den "dijital savunucu"ya, ailenin ise "üretim birimi"nden "ağ yöneticisi"ne uzanan evrimi, aynı tarihsel dalganın birbirini karşılıklı olarak besleyen ve dönüştüren iki kurumsal tezahürüdür. Her bir tarihsel geçiş, bir önceki dönemin çözemediği çelişkilerden doğmuş ve bir sonrakine zemin hazırlamıştır. Bu uzun soluklu diyalektik birliktelik, günümüz dijital çağının getirdiği köklü dönüşümü ve belirsizlikleri, statik bir kopuş olarak değil, bu sürekli ve karşılıklı yeniden üretim sarmalının doğal ve anlamlı bir devamı olarak anlamayı sağlamaktadır.

DİJİTAL ÇAĞIN YÜKLERİ: YENİ RİSKLER, FIRSATLAR VE ETİK İKİLEMLER

Dijitalleşme, aile-sosyal hizmet diyalektiğine tarihselde benzeri olmayan bir karmaşıklık katarak bu kadim ilişkiyi hem radikal şekilde dönüştüren hem de temel işlevlerini kökten sorgulayan bir aşamaya taşımıştır. Bu süreç, basit bir araç değişiminden ziyade ilişkinin mahiyetini, mekânını ve etik sınırlarını yeniden tanımlayan yepyeni bir paradigmadır. Dijital uzam, fiziksel gerçekliğin yanı sıra aile içi ilişkilerin de kurulduğu ve sosyal hizmet müdahalelerinin gerçekleştiği ikinci bir sahne olmuştur.

Dijitalleşme sahnesinin en belirgin yükü, sosyal hizmetin geleneksel olarak mücadele ettiği eşitsizliklere "dijital uçurum" olarak nitelenen derin bir boyutun eklenmesidir. Dijital uçurum, toplumdaki yapısal eşitsizliklerin dijital uzamda yeniden üretilerek derinleşmesi sürecidir (van Deursen ve van Dijk, 2019). Bu süreç yalnızca teknik bir internet erişimi problemi değil, aynı zamanda teknolojiye erişim, dijital okuryazarlık ve bant genişliği gibi faktörlerin toplumdaki mevcut sosyoekonomik eşitsizlikleri katmerlendirmesidir. Dijital uçurum, teknolojiye erişim, dijital beceri ve bu teknolojilerden faydalanma kapasitesi bakımından yaşanan sistematik eşitsizlikler neticesinde, geleneksel sosyo-ekonomik yoksunlukları dijital alanda yeniden üreten "dijital yoksul"" olarak adlandırılabilecek yeni bir kırılgan nüfus yaratmıştır.

Dijital uçurum, dört katmanlı bir yapıda kendini göstermektedir:

1. Erişim Uçurumu: Erişim katmanı en temel katmandır ve bireylerin internet altyapısına, istikrarlı bir bağlantıya ve akıllı bir cihaza (bilgisayar, tablet) sahip olup olmamasıyla ilgilidir. Düşük gelirli aileler, kırsalda yaşayanlar veya belirli engellilik grupları, bu en temel erişim engeliyle karşı karşıyadır. *2. Beceri Uçurumu:* Beceri uçurumu, kitlelerin dijital aygıtlara erişimi olsa dahi, bu teknolojileri etkin, eleştirel ve güvenli bir şekilde kullanabilme kapasitesidir. Bu, temel dijital okuryazarlıktan, bilgiyi bulma, doğrulama, çevrimiçi iletişim kurabilme ve gizlilik ayarlarını yönetme gibi ileri düzey becerileri kapsamaktadır. Yaşlı yetişkinler ve dijital göçmenler, bu katmanda dezavantajlı duruma düşebilir.

3. *Kullanım Uçurumu:* Kullanım uçurumu, bireyin sahip olduğu erişim ve becerileri, sosyal sermayesini, eğitimini veya refahını artıracak şekilde (örneğin, çevrimiçi eğitimlere katılmak, e-devlet hizmetlerinden faydalanmak, iş bulmak) kullanıp kullanmadığıyla ilgilidir. Pasif bir tüketici olmak yerine, aktif bir faydalanıcı olabilmek bu katmanda devreye girer.

4. *Yarar Uçurumu:* Yarar uçurumu, dijital teknolojilerin kullanımından elde edilen somut faydaların (daha iyi bir iş, daha kaliteli sağlık hizmeti, daha güçlü sosyal destek ağları) toplumun farklı kesimlerinde eşitsiz dağılımıdır. Sistemik önyargılar, bu faydaların belirli gruplar lehine işlemesine neden olabilir.

Sosyal hizmet, hizmetlerini çevrimiçi platformlara taşıdığı ölçüde bu dört katmanlı uçurumla yüzleşmek zorundadır. Dijital sosyal hizmet, bir yandan coğrafi ve fiziksel engelleri aşarak "dijital varlıklı" kesimlere ulaşımı kolaylaştırırken, diğer yandan bu uçurumun her bir katmanında yer alan "dijital yoksul" müracaatçıları (düşük gelirliler, göçmenler, yaşlılar, kırsaldakiler) sistemin dışına itme riskini taşır (Mishna vd., 2012). Bu durum, sosyal hizmetin evrensellik ve sosyal adalet ilkeleriyle doğrudan çelişen paradoksal bir sonuç doğurmaktadır. Teknolojik ilerleme, en savunmasız kesimlerin marjinalleşmesini hızlandırabilir. Dolayısıyla, dijital dönüşüm stratejileri, yalnızca hizmeti dijitalleştirmeyi değil, aynı zamanda bu derinleşen eşitsizlikle aktif olarak mücadele edecek, erişimi, eğitimi ve destek mekanizmalarını da içeren bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Dijital uçurumun yarattığı sistematik dışlanma, yalnızca hizmete erişimle sınırlı bir sorun değil, aynı zamanda, dijital dünyanın içinde filizlenen ve ailenin temel dinamiklerini hedef alan yeni bir riskler manzarasının da zeminini hazırlamıştır. Erişimi ve becerisi olan bireyler ve aileler için bile dijital uzam, geleneksel aile içi ilişkileri, mahremiyet anlayışını ve çocuk yetiştirme pratiklerini kökten dönüştüren, önceki dönemlerde benzeri görülmemiş tehditler barındırmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmetin müdahale odağı, fiziksel gerçekliğin sınırlarından çıkarak aile yaşamının artık ayrılmaz bir parçası haline gelen bu sanal risk alanlarına doğru genişlemek zorunda kalmıştır. Bu riskler başlıkta şu temel başlıklar altında sıralanabilir:

1. *Siber Zorbalık ve Dijital İstismar:* Siber zorbalık ve dijital istismar, bireylerin dijital platformlar aracılığıyla sistematik bir şekilde taciz edilmesi, tehdit edilmesi, aşağılanması veya hedef gösterilmesidir. Geleneksel zorbalıktan farkı, mekân ve zaman sınırı olmaması, anonimite ile kalıcılık potansiyeli taşımasıdır. Aile içinde bir ergenin maruz kaldığı siber zorbalık, onun okul başarısızlığından, sosyal içe kapanmaya, hatta ağır depresyon ve intihar düşüncelerine kadar uzanan bir dizi psiko-sosyal sorunu tetikleyebilir. Sosyal hizmet uzmanı, günümüzde yalnızca okul bahçesindeki fiziksel şiddeti değil, bir

sosyal medya platformundaki nefret dolu yorumların da aile ve çocuk üzerindeki yıkıcı etkilerini değerlendirmek ve müdahale etmek zorundadır.

2. *Dijital Bağımlılık ve Aile İçi İlişkilerin Aşınması:* İnternet, oyunlar ve sosyal medyanın aşırı ve kontrolsüz kullanımı, bireyin fiziksel ve sosyal dünyadan kopmasına neden olarak dijital bağımlılık riskini doğurmaktadır. Bu durum, aile üyeleri arasındaki yüz yüze iletişimi ve nitelikli zaman geçirmeyi minimize etmektedir. Aynı evin içindeki bireyler, aynı fiziksel ortamı paylaşsalar bile, kendi dijital kabuklarına çekilerek birbirlerine yabancılaşabilir. Bu, "birlikte yalnızlık" olarak tanımlanan ve aile bağlarını aşındıran yeni bir ilişki biçimidir. Dijital çağda sosyal hizmet ekran başında geçirilen sürelerin aile içi çatışmalardaki rolünü analiz etmek ve "dijital detoks" stratejileri geliştirmek durumundadır.

3. *Dijital Mahremiyetin İhlali ve Aile İçi Güven Kaybı:* Sosyal medya kullanımı ve dijital izler, aile üyeleri arasında mahremiyet sınırlarının ihlal edilmesi için yeni fırsatlar yaratmıştır. Ebeveynlerin çocuklarının çevrimiçi hesaplarını izinsiz takip etmesi (dijital gözetim), bir aile bireyinin diğerinin kişisel fotoğraf veya bilgilerini izinsiz paylaşması, aile içi güveni zedeleyerek ciddi çatışmalara yol açabilmektedir. Bu durum, özellikle ergenlerin özerklik arayışıyla ebeveynlerinin koruma içgüdüsü arasındaki gerilimi dijital bir boyuta taşımaktadır. Sosyal hizmet, ailelere, bireysel mahremiyet ile ailevi güvenlik arasında sağlıklı bir denge kurmanın yollarını göstermede yeni bir rol üstlenmelidir.

4. *Dijital Ayak İzi ve Gelecekteki Damgalanma Riski:* Çocuklar ve gençler tarafından internet ve sosyal medyada paylaşılan düşüncesizce içerikler (fotoğraflar, yorumlar, videolar), onların kalıcı bir "dijital ayak izi" oluşturmasına ve bu dijital kimliğin gelecekteki eğitim, iş başvuruları ve sosyal ilişkileri açısından öngörülemeyen riskler barındırmasına neden olmaktadır. Aileler, çocuklarının bu riskin farkında olmaması ve davranışlarının uzun vadeli sonuçlarını kavrayamaması nedeniyle endişe duymaktadır. Bu risk alanında sosyal hizmet, koruyucu-önleyici ve rehabilite edici olmak üzere iki katmanlı bir müdahale stratejisi geliştirmelidir. Koruyucu-önleyici düzeyde, sosyal hizmet uzmanı, ailelere ve gençlere yönelik "dijital vatandaşlık" eğitimleri düzenleyerek, güvenli paylaşım ilkeleri, gizlilik ayarlarının yönetimi ve dijital itibarın önemi konusunda farkındalık kazandırmalıdır. Okul temelli programlarla, olumsuz bir dijital ayak izinin potansiyel sonuçları vurgulanmalıdır. Rehabilite edici düzeyde ise, dijital ayak izi nedeniyle damgalanmış, iş bulmakta güçlük çeken veya sosyal dışlanmaya maruz kalan genç yetişkinlere yönelik müdahaleler öne çıkar. Sosyal hizmet uzmanı, bu bireylere psiko-sosyal destek sağlamalı, dijital itibarını onarmaya yönelik stratejiler (profesyonel çevrimiçi profiller oluşturma, olumsuz içeriklerle başa çıkma) geliştirmelerine yardımcı olmalı ve onları hukuki destek mekanizmalarına yönlendirebilmelidir. Bu yaklaşım, sosyal hizmetin sadece riski önlemekle kalmayıp, ortaya çıkan zararı onarmadaki dönüştürücü gücünü de ortaya koymaktadır.

5. *Çevrimiçi Nefret Söylemi ve Aşırıcılığa Sürüklenme:* Dijital algoritmalar, bireyleri benzer düşüncelere sahip olduğu çevrimiçi topluluklara (eko odalar) yönlendirerek, onların radikal ve aşırıcı fikirlere maruz kalma riskini artırmaktadır. Bir gencin, bir nefret grubunun veya zararlı bir ideolojinin çevrimiçi propagandasına erişmesi ve burada kendine bir kimlik bulması aileler için yeni ve karmaşık bir korku kaynağıdır. Bu risk, geleneksel akran baskısının çok ötesinde, küresel ölçekte örgütlü bir manipülasyon tehdidi dir. Sosyal hizmet uzmanı, bir gencin dijital ortamda kimlerle etkileşime girdiğini anlamak ve onu aşırıcılıktan korumak için aileyle iş birliği yapma becerisine sahip olmalıdır.

Derinleşen risklerine ve yapısal tehditlerine rağmen dijitalleşmenin sosyal hizmete ve ailelere sunduğu fırsatları görünmez kılmamalıdır. Bu risklerin kaynağı olan dijital teknolojiler, aynı zamanda geleneksel yöntemlerle ulaşılması mümkün olmayan yenilikçi çözümlerin, destek mekanizmalarının ve güçlendirici araçların da kapısını aralamaktadır. Bu nedenle, dijital tehditlerin yarattığı karanlık manzaraya takılıp kalmak yerine, aynı teknolojilerin aydınlattığı yeni imkân ve fırsatlara doğru ilerlemek gerekmektedir. Dijital çağın sunduğu fırsatlar şu başlıklar bağlamında temellendirilebilir:

1. *Erişilebilirliğin Demokratikleşmesi ve Mekânsal Engellerin Aşılması:* Dijital platformlar, coğrafi izolasyon, fiziksel engellilik veya ulaşım sorunları nedeniyle geleneksel hizmetlere erişimde güçlük çeken aileler için sosyal hizmeti adeta bir "ekran kadar yakın" kılarak tarihi bir fırsat sunmaktadır. Bu dijital dönüşüm, sosyal hizmet uzmanlarının tele-sosyal hizmet (e-danışmanlık) protokolleri geliştirerek kırsal kesimdeki aileler, göçmenler veya evden çıkamayan bireylerle düzenli görüşmeler yapmasının önünü açabilir. Kurumsal düzeyde ise 7/24 erişilebilen çevrimiçi kriz hatları ve sanal destek gruplarının oluşturulması, hizmetin sürekliliğini ve yaygınlığını artırarak, sosyal hizmetin kapsayıcılık ve evrensellik idealini somut bir gerçeğe dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Bu durum yalnızca bir araç değişikliği değil, hizmet felsefesinde mekândan bağımsız bir demokratikleşme hamlesi olarak yorumlanabilir.

2. *Veri Tabanlı ve Önleyici Müdahale:* Büyük veri analitiği ve yapay zekâ, sosyal hizmeti reaktif bir kriz yönetimi disiplininden proaktif bir risk önleme disiplinine dönüştürme vaadi taşımaktadır. Okul devamsızlık kayıtları, kamu hizmeti ödeme alışkanlıkları veya sosyal yardım kullanım verileri gibi birleştirilmiş veri setleri, bir ailedeki ekonomik kriz, çocuk ihmali veya akıl sağlığı sorunlarına işaret eden erken uyarı sinyalleri olarak yorumlanabilir. Sosyal hizmet uzmanları, yapay

zekâ destekli risk haritalama araçlarını kullanarak bu sinyalleri okuyabilir ve henüz derinleşmeden proaktif ev ziyaretleri veya erken destek programlarına yönlendirme yapabilir. Bu yaklaşım, sorunları köklenmeden müdahale ederek hem insani maliyeti azaltır hem de uzun vadede çok daha yüksek olan kamusal müdahale maliyetlerinin önüne geçme potansiyeli taşımaktadır.

3. *Ölçeklenebilir Destek Ağları ve Akran Dayanışması:* Sosyal medya ve çevrimiçi forumlar, geleneksel akrabalık ve mahalle sınırlarının ötesine geçen, küresel ölçekte dijital dayanışma ağlarının inşasına olanak tanımaktadır. Otizmli çocuğu olan ebeveynler, nadir hastalıkla mücadele eden bireyler veya tek ebeveynli aileler, dünyanın dört bir yanındaki benzerleriyle bağ kurarak bilgi, deneyim ve duygusal destek alışverişi yapabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, bu organik oluşumları pasif birer olgu olarak görmek yerine, "dijital topluluk örgütleyicisi" rolü üstlenerek bu ağları yapılandırabilir, denetimli ve güvenli çevrimiçi forumlar moder edebilir ve bu gruplara uzman rehberliği sağlayarak akran dayanışmasının kalitesini ve güvenilirliğini artırabilir. Bu, yalnızlık ve damgalanma hissini azaltırken ailelere resmi kurumların sağlayamayacağı bir aidiyet ve kolektif bilgelik kaynağı sunabilir.

4. *Güçlendirici ve Kişiselleştirilmiş Eğitim Kaynakları:* Dijitalleşme, ailelere yönelik eğitim ve güçlendirme programlarının erişilebilirliğinde, etkileşimliliğinde ve kişiselleştirilmesinde bir devrim yaratmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, pozitif disiplin, aile içi iletişim veya dijital okuryazarlık gibi konularda kısa, etkileşimli videolar (mikro-öğrenme) ve mobil uygulama temelli eğitim modülleri tasarlayarak standart grup eğitimlerinin sınırlarını aşabilir. Bu yöntem, zaman kısıtı olan, mahremiyet endişesi taşıyan veya belirli bir konuda anında bilgiye ihtiyaç duyan ailelerin, kendi öğrenme hızlarında ve ihtiyaçlarına uygun içeriklere ulaşmasını sağlayabilir. Böylece sosyal hizmet, bilgiyi kurum duvarlarından çıkarıp ailenin gündelik yaşamının içine taşıyarak onları sürekli ve kendi kendine gelişim kapasitesine sahip aktörler haline getirecektir.

5. *Şeffaflık ve Hesap Verebilirliğin Artması:* Dijital kayıt sistemleri ve blokzincir gibi teknolojiler, sosyal hizmet uygulamasının en zayıf halkalarından biri olan şeffaflık ve hesap verebilirlik sorununa köklü çözümler sunma potansiyeli taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların kendi dosyalarını güvenli bir portal üzerinden takip edebildiği, karar süreçlerinin izlenebildiği şeffaf vaka yönetim sistemlerini savunarak ve uygulayarak, müracaatçıyı pasif bir alıcı konumundan haklarını bilen ve sürece dâhil olan bir özne konumuna yükseltebilir. Bu sistemler aynı zamanda kaynak dağılımının ve hizmet sonuçlarının izlenmesini kolaylaştırarak, kurum içi denetimi güçlendirir ve sosyal hizmetin topluma karşı olan hesap verebilirliğini kurumsal bir kültür haline getirir. Bu, güven inşasının ve etik uygulamanın dijital temelidir.

Dijitalleşmenin sosyal hizmete sunduğu bu dönüştürücü fırsatlar, mesleğin geleneksel etik kodlarını ve uygulama sınırlarını derinden sorgulayan yeni bir dizi ikilemi de beraberinde getirmektedir. Erişilebilirliği artıran araçlar aynı zamanda mahremiyetin sınırlarını belirsizleştirirken, veriye dayalı önleme kapasitesi bireysel özerklik ve onam konusunda yeni soruları gündeme getirmektedir. Sanal ortamda kurulan terapötik ilişkinin niteliği ve sınırları, geleneksel yüz yüze görüşmenin yerini alma potansiyeli ile birlikte özgün etik tartışmaların odağına yerleşmektedir. Bu bağlamda, dijital araçların sorumlu ve insan onuruna yaraşır bir biçimde kullanılması, sosyal hizmeti yalnızca teknik değil aynı zamanda derinleşen bir ahlaki yükümlülük alanına taşımaktadır. Dijitalleşmenin ortaya çıkardığı etik ikilerimler şu başlıklar altında sıralanabilir:

1. *Mahremiyet, Veri Güvenliği ve Teknolojik Gözetim İkilemi:* Dijital sosyal hizmet uygulaması, müracaatçıların en hassas kişisel verilerinin elektronik ortamlarda işlenmesini ve depolanmasını gerektirir. Bu durum, veri ihlali, yetkisiz erişim ve siber saldırı risklerini beraberinde getirerek sosyal hizmetin gizlilik ilkesini temelden sarsmaktadır (Reamer, 2012). Öte yandan, dijital gözetim kapasitesi daha ciddi bir ikilemi ortaya çıkarmaktadır. Devlet kurumlarının veya sosyal hizmet kuruluşlarının, "korumak" veya "risk değerlendirmesi yapmak" adına müracaatçıların dijital faaliyetlerini (konum verisi, sosyal medya etkileşimleri) izliyor olması, teknolojiyi özgürleştirici bir ziyade totaliter bir denetim mekanizmasına dönüşebilme riski taşımaktadır (Gillingham, 2013). Bir aile yardım programına başvuran bir bireyin, kendisine sağlanan bir tablet üzerinden yaptığı tüm arama geçmişinin ve uygulama kullanım verilerinin, "program etkinliğini ölçmek" amacıyla kaydedilmesi ve bu verilerin refah ödemelerine devam edilip edilmeyeceğine dair bir kriter olarak kullanılması, mahremiyet ihlali ile gözetim arasındaki çizginin nasıl bulanıklaştığına örnek olarak gösterilebilir.

2. *Çevrimiçi Terapötik İttifak ve İnsani Bağın Sınırları İkilemi:* Yüz yüze etkileşimde kurulan sözsüz iletişim, empatik dokunuş ve paylaşılan fiziksel mekânın yarattığı güven ve samimiyet, terapötik ilişkinin temel taşıdır. Dijital müdahaleler ise bu ilişkiyi bir ekran aracılığıyla kurar ve ilişkinin derinliği ile otantikliği konusunda soru işaretleri doğurmaktadır (Russ ve Reimer, 2025). Sosyal hizmet uzmanının, bir ekran aracılığıyla bir müracaatçısının gözyaşlarının samimiyetini veya beden dilindeki gerginliği okuması mümkün değildir. Çevrimiçi bir görüşmede, müracaatçının arka planında yaşanan bir aile içi gerginlik uzman tarafından fark edilemeyebilir. Ya da müracaatçı, kendi evinin rahatlığında daha açık olmak yerine,

kayıt altına alındığı hissiyle daha sessiz davranabilir. Bu durum, hizmetin erişilebilirliği ile terapötik ittifakın kalitesi arasında bir ikilem oluşturmaktadır.

3. *Dijital Uçurum ve Eşit Hizmet Erişimi İkilemi:* Sosyal hizmetin temel ilkelerinden biri olan adalet ve eşitlik, dijital uçurum karşısında ciddi bir sınav vermektedir. Dijital araçlara erişimi, dijital okuryazarlığı veya bu araçları kullanacak özgüveni olmayan "dijital yoksul" müracaatçılar (yaşlılar, yoksullar, göçmenler, engelliler vb.), dijitalleşen hizmetlerin dışında kalma riskiyle karşı karşıyadır (Mishna vd., 2012). Bir belediye, tüm aile danışmanlığı hizmetlerini çevrimiçi platforma taşıdığında, akıllı telefonu olmayan veya interneti nasıl kullanacağını bilmeyen yaşlı bir müracaatçının durumu buna örnek verilebilir. Bu durum, sosyal hizmet uzmanını, dijital hizmeti sunma yükümlülüğü ile bu hizmete erişemeyenleri koruma sorumluluğu arasında bir seçim yapmaya zorlayan bir ikilem doğurur.

4. *Mesleki Sınırların ve Rolün Dijital Ortamda Belirsizleşmesi İkilemi:* Dijital ortamlar sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı arasındaki geleneksel mesleki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının bir müracaatçısının sosyal medya profiline erişim sağladığında bu erişimi "vaka değerlendirmesi" için gerekli bir veri mi yoksa bir "gizlilik ihlali" mi olarak değerlendireceği muğlak bir konu oluşturmaktadır. Ya da müracaatçının mesai saatleri dışında sosyal hizmet uzmanına attığı mesajlara cevap beklemesi mesleki sınırların ihlaline kapı aralamaktadır. Bu örnekler, dijital iletişimin yarattığı sürekli erişilebilirlik beklentisinin, uzmanın özel yaşamı ile mesleki sorumlulukları arasındaki dengeyi nasıl bozduğunu göstermektedir (Rodríguez-Martínez vd., 2024). Bir sosyal hizmet uzmanının, müracaatçısının halka açık Instagram paylaşımında, kendisine anlattığından çok daha iyi durumda olduğunu gösteren bir fotoğraf görmesi ve bu bilgiyi vaka değerlendirmesinde kullanma ihtimali ortaya ciddi bir etik ikilemi çıkarmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının böyle bir örnekte müracaatçının mahremiyetine saygı duyma ilkesi ile onun gerçek durumunu anlama sorumluluğu arasında zorluklar yaşaması muhtemeldir.

5. *Dijital Müdahalede Yetersiz Kanıt ve Sorumluluk İkilemi:* Pek çok dijital müdahale yöntemi (mobil uygulamalar, çevrimiçi terapi modülleri) henüz yeterli deneysel araştırma ile desteklenmemiştir. Bir sosyal hizmet uzmanı, etkinliği tam olarak kanıtlanmamış bir dijital aracı müracaatçısına önerdiğinde, onu bir "kobay" olarak kullanabilme riskini de ortaya çıkarmış olacaktır. Öte yandan, kanıta dayalı geleneksel yöntemlerde ısrar etmek, müracaatçıyı dijital çağın sunduğu potansiyel faydalardan mahrum bırakabilir. Bu ikilem, mesleğin "zarar vermeme" (nonmaleficence) ve "yarar sağlama" (beneficence) ilkeleri arasında bir gerilim oluşturmaktadır (Bellamy, Bledsoe ve Traube, 2006). Bir sosyal hizmet uzmanı, anksiyete ile başa çıkma konusunda popüler bir mobil uygulamayı müracaatçısına önerir ve bu uygulama, kullanıcı verilerini güvenli bir şekilde işlemez ise müracaatçının kaygı seviyesi artabilir. Sosyal hizmet uzmanının bu olumsuz sonuçlardan mesleki olarak sorumlu tutulması veya tutulmaması gibi bir durum ortaya ciddi bir etik ikilemi çıkarabilir.

Dijital çağda ortaya çıkan değişimler ve bu değişimlerin ortaya çıkardığı sonuçlar, dijitalleşmenin aile-sosyal hizmet diyalektiğine yüklediği çok katmanlı gerçekliği son derece kapsamlı ve sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır. Dijital uçurumun yarattığı yapısal eşitsizliklerden başlayan bu süreç aile içi dinamikleri dönüştüren somut risk alanlarına ve bu yeni pratiğin doğurduğu derin etik ikilemlere uzanan çok katmanlı bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Buna karşın yeni fırsatları da gün yüzüne çıkarması dijitalleşmenin salt bir tehdit olarak değerlendirilmemesi gerektiğini göstermektedir. Dijitalleşmeyi olumlu ve olumsuz her iki boyutuyla ve diyalektik bir ilişki içinde ele alarak dengeli ve gerçekçi bir perspektif sunmak hem aile hem de sosyal hizmet için pratik bir ufuk çizmektedir.

MEVCUT DURUMUN ÇIKMAZI: DİJİTAL DİYALEKTİĞİN ÜRETTİĞİ ÜÇ TEMEL PARADOKS

Dijitalleşme, aile odaklı sosyal hizmet uygulamasını dönüştürürken basit çözümlerin yetersiz kaldığı derin ve yapısal gerilimler yaratmıştır (Birinci, 2023). Bu gerilimler, sosyal hizmetin temel değerleri ile dijital teknolojilerin işleyiş mantığı arasındaki çatışmadan doğmaktadır ve birbiriyle bağlantılı üç temel paradoks (erişim-dışlanma, özerklik-gözetim, insani bağ-teknolojik aracılık) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu paradokslar, mesleğin yalnızca teknik kapasitesini değil, aynı zamanda etik ve epistemolojik temellerini de sorgulamayı gerektirmektedir.

1. *Erişim – Dışlanma Paradoksu:* Erişim – dışlanma paradoksu, dijital sosyal hizmetin en temel vaadi ile en büyük yapısal tehdidi arasındaki çelişkiyi ortaya koymaktadır. Dijital sosyal hizmet bir yandan çevrimiçi danışmanlık, tele-sağlık hizmetleri ve mobil uygulamalar coğrafi engelleri aşarak geleneksel olarak hizmetlere erişemeyen kırsal kesimdeki, engelli bireylerdeki veya zaman kısıtı olan ailelerdeki bireylere ulaşımı kolaylaştırmakta, böylece erişilebilirliği ve hizmet sunumunun etkinliğini artırma potansiyeli taşımaktadır. Ancak diğer yandan, bu dijitalleşme hamlesi, "dijital uçurum" olgusu nedeniyle toplumdaki mevcut eşitsizlikleri derinleştirme riski taşımaktadır. Dijital uçurum yalnızca internet erişimi

ile sınırlı olmayıp, uygun cihazlara sahip olma, dijital okuryazarlık becerileri ve hızlı internet altyapısına erişim gibi boyutları da kapsamaktadır (van Deursen ve van Dijk, 2019). Bu bağlamda, düşük gelirli aileler, yaşlılar, dijital göçmenler ve bazı göçmen grupları, dijital sosyal hizmetin sunduğu bu yeni kanallara erişimde dezavantajlı konuma düşmekte ve bu süreçte sistematik olarak dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmet daha geniş kitlelere ulaşma hedefi güderken, yardıma en çok ihtiyaç duyan bu marjinal grupların görünürlüğünü kaybetmesi ve hizmetin dışında kalması paradoksal bir durum yaratmaktadır.

Erişim – dışlanma paradoksu, dijitalleşmenin nötr bir araç olmadığını, aksine toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretebileceğini göstermektedir. Sosyal hizmet, dijital dönüşüm stratejilerini, yalnızca erişimi artırmak üzere değil, aynı zamanda dijital uçurumu azaltacak ve dijital olarak dışlanmış grupları aktif olarak dâhil edecek şekilde tasarlamak zorundadır. Aksi takdirde, evrensellik ve sosyal adalet ilkeleri ciddi şekilde zedelenebilir.

2. *Özerklik – Gözetim Paradoksu:* Dijital sosyal hizmetin bir diğer temel gerilimi, bireyleri güçlendirme iddiası ile onları görünmez bir şekilde gözetleme ve denetleme kapasitesi arasında yaşanmaktadır. Dijital platformlar, müracaatçılara kendi verileri ve hizmet süreçleri üzerinde daha fazla kontrol imkânı vererek kendi refahlarını yönetmede özerklik ve güçlenme (empowerment) vaat eder (Gillingham, 2013). Ancak, bu platformlar aracılığıyla toplanan kişisel ve duyarlı veriler (sağlık bilgileri, aile içi dinamikler, finansal durum), devlet kurumları veya özel şirketler tarafından risk değerlendirmesi, hizmet planlaması veya davranış yönlendirme amacıyla kullanılabilir. Bu durum, "teknolojik gözetim" olarak adlandırılan ve müracaatçıların mahremiyetini ihlal eden, onları sürekli bir denetim altında hissettiren ve özerkliklerini aşındıran bir mekanizmaya dönüşebilir. Özellikle kırılgan gruplarla çalışırken (örneğin, çocuk koruma veya madde bağımlılığı vakalarında), gözetim ile koruma arasındaki çizgi son derece ince ve bulanıklaşmaktadır.

Özerklik – gözetim paradoksu, sosyal hizmetin "yardım" ve "kontrol" ikilemini dijital çağda yeni ve daha karmaşık bir boyuta taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, veri toplama ve kullanma süreçlerinde şeffaflığı sağlamalı, müracaatçıların bilgilendirilmiş onamlarını almalı ve veri güvenliğini en üst düzeyde tutmalıdır. Aksi halde, sosyal hizmet, müracaatçılarını özgürleştiren bir güç olmaktan çıkıp onları denetleyen bir araç haline gelebilir.

3. *İnsani Bağ – Teknolojik Aracılık Paradoksu:* Sosyal hizmetin merkezinde, güvene, empatiye ve otantik insan ilişkisine dayalı terapötik bir ittifak kurma becerisi yatmaktadır. Bu insani bağ, yüz yüze etkileşimde ortaya çıkan sözsüz ipuçları, paylaşılan fiziksel mekânın sıcaklığı ve anlık duygusal yansımalarla güçlenmektedir. Dijital müdahaleler (video görüşmeleri, anlık mesajlaşma) ise bu ilişkiyi bir ekran aracılığıyla kurmaktadır. Bu durum, coğrafi engelleri aşma ve esneklik sağlama gibi önemli avantajlar sunsa da, ilişkinin doğasını kaçınılmaz olarak dönüştürmektedir. Dijital aracılık, iletişimi daha resmi ve yapılandırılmış hale getirebilir, spontanlığı azaltabilir ve danışanla sosyal hizmet uzmanı arasına teknik bir mesafe koyabilir. Özellikle duygusal yoğunluğu yüksek veya güven inşasının kritik olduğu durumlarda, ekran aracılığıyla kurulan bağın terapötik etkinliği ve derinliği sorgulanabilir.

İnsani bağ – teknolojik aracılık paradoksu, sosyal hizmetin özünün teknolojik bir araçla nasıl korunacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Dijital müdahaleler, geleneksel yüz yüze çalışmanın yerini almamalı, onu tamamlayan bir seçenek olarak görülmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, dijital iletişimin sınırlılıklarını kabul ederek, bu ortamda bile sıcak, güvenli ve empatik bir ilişkiyi nasıl kuracakları konusunda becerilerini geliştirmelidir.

Bu üç temel paradoks birbirinden bağımsız olgular değil, aynı yapısal gerilimin farklı tezahürleridir. Her biri, teknolojik ilerlemenin sosyal hizmetin temel değerleriyle olan diyalektik ilişkisini ortaya koymaktadır. Erişim vaadi, dijital uçurum nedeniyle sistematik bir dışlanmaya dönüşebilmekte; özerklik ve güçlenme söylemi, teknolojik gözetim aracılığıyla bir denetim mekanizmasına evrilebilmektedir. Nihayetinde insani bağın kurulması gereken terapötik ilişki, teknolojik aracılığın iletişemi dönüştürmesi nedeniyle derinlik kaybı riski taşımaktadır. Bu üçlü paradoks, dijital sosyal hizmetin salt teknik bir verimlilik meselesi olarak ele alınamayacağını; aksine, derinleşen eşitsizlikler, mahremiyet ihlalleri ve insani temasın aşınması gibi önemli toplumsal ve etik maliyetler barındırdığını açıkça göstermektedir.

Dolayısıyla, sosyal hizmetin dijital dönüşümü, araçsal bir adaptasyon sürecinden ziyade, mesleğin epistemolojik ve etik temellerinin yeniden düşünüldüğü eleştirel bir praksis olarak konumlandırılmalıdır. Bu paradoksları aşmanın yolu, teknolojiyi yalnızca benimsemek veya reddetmek değil, onu sosyal adalet, insan onuru ve ilişkisellik ilkeleri odağında şekillendirecek bir "teknolojik hümanizm" perspektifini mesleğin merkezine yerleştirmekten geçmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, toplumun temel yapı taşı olan aile ile birey ve toplum refahını hedefleyen sosyal hizmet disiplininin, tarihsel süreçte birbirleriyle paralel ve iç içe geçmiş dönüşümlerini analiz ederek kuramsal bir çerçeve sunmayı ve dijital çağa özgü politika önerileri geliştirerek sosyal politika ve sosyal hizmet alanlarına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Çalışmanın temel argümanı, bu iki kurumun statik olmadığı, aksine ekonomiden teknolojiye uzanan makro dinamikler tarafından şekillenen ve birbirini karşılıklı olarak dönüştüren diyalektik bir ilişki içinde olduğudur. Çalışmada aile ve sosyal hizmet arasındaki karşılıklı dönüştürücü etkileşimin tarihsel süreçteki izini sürülmüş ve dijital çağın bu kadim ilişkiye yüklediği radikal dönüşümler, riskler, fırsatlar ve paradokslar sistematik bir şekilde analiz etmiştir.

Çalışmada, gelenekselden dijitale her tarihsel dönemin hâkim paradigmasının, hem ailenin yapısal formunu ve işlevsel önceliklerini hem de sosyal hizmetin örgütleniş biçimi, müdahale araçları ve temel felsefesini eşzamanlı olarak koşullandırdığını ortaya koymuştur. Geleneksel toplumun geniş ailesi ile dini hayırseverlik, sanayi toplumunun çekirdek ailesi ile erken sosyal kontrol mekanizmaları, refah devletinin modern ailesi ile profesyonel ve hak temelli müdahale arasındaki simbiyotik uyum, bu diyalektik ilişkinin somut kanıtlarıdır. Sosyal hizmet, norm koyucu, kaynak sağlayıcı ve koruyucu rolleriyle aile pratiklerini aktif olarak şekillendirirken; ailenin değişen gerçekliği, karşılaştığı yeni riskler ve benimsediği alternatif formlar da sosyal hizmetin kuram ve uygulamasını sürekli olarak yeniden tanımlamış ve zenginleştirmiştir.

Aile ve sosyal hizmet arasındaki diyalektik ilişkinin en karmaşık ve sınav dolu aşaması, dijital çağda yaşanmaktadır. Dijitalleşme, bir yandan coğrafi engelleri aşma, erişilebilirliği demokratikleştirme, veriye dayalı önleyici müdahaleleri mümkün kılma ve küresel dayanışma ağları inşa etme gibi benzeri görülmemiş fırsatlar sunarken; diğer yandan dijital uçurum, siber zorbalık, mahremiyet ihlalleri ve teknolojik gözetim gibi yeni ve derin risk alanları yaratmıştır. Bu ikili yapı, dijital sosyal hizmet uygulamasının merkezinde, çözülmekten ziyade yönetilmesi gereken erişim-dışlanma, özerklik-gözetim ve insani bağ-teknolojik aracılık olmak üzere üç temel paradoksu ortaya çıkarmıştır. Bu paradokslar, mesleğin teknik kapasitesinin ötesine geçerek onun etik ve epistemolojik temellerini de sorgulamaya açmaktadır. Dijital çağda sosyal hizmetin geleceği, bu teknolojileri körü körüne benimsemekten veya topyekûn reddetmekten ziyade, onları eleştirel bir mercekle inceleyerek insani değerler odağında şekillendirmekten geçmektedir. Sosyal hizmet, temel misyonu olan sosyal adalet, insan onuru ve eşitlik ilkelerinden taviz vermeden, dijital dönüşümü yönetmek zorundadır. Bu, yalnızca dijital araçları kullanma becerisi değil, aynı zamanda dijital uçurumu azaltacak politikaları savunma, mahremiyet ve özerkliği gözetecek etik protokoller geliştirme ve teknolojik aracılıkla da olsa terapötik insani bağı koruyabilme becerisini de gerektirir. Bu bağlamda sosyal hizmet mesleği, insan onurunu merkeze alan, direnç geliştirici ve dönüştürücü bir role doğru evrilmek zorundadır. Gelecek, sosyal hizmetin yalnızca mevcut sorunlara tepki veren bir disiplin olmaktan çıkıp, proaktif bir şekilde toplumsal refahın mimarı olacağı bir sahneyi işaret etmektedir. Bu dönüşüm, politika, uygulama ve araştırma boyutlarında köklü bir paradigma değişimini gerektirmektedir.

Benzer şekilde dijital çağın aileyi dönüştürücü gücünü anlamak da bu sürecin kritik bir parçasıdır. Aile, geleneksel "sığınak" ve "üretim birimi" rollerinden, "dijital ağ yöneticisi" ve "sanal risk yöneticisi" konumuna doğru radikal bir evrim geçirmektedir. Bu nedenle, sosyal hizmetin başarısı, yalnızca kendi dijitalleşmesine bağlı olmayıp, ailenin bu yeni gerçekliğine ne kadar yanıt verebildiği ile de doğrudan ilişkilidir. Sosyal hizmetin aileleri pasif birer "müracaatçı" olarak görmekten vazgeçmesi ve müracaatçıları içinde bulundukları dijital ortamın aktif "okuryazarı", "katılımcısı" ve hatta "dönüştürücüsü" olarak güçlendirmeleri önemlidir. "Dijital ebeveynlik" becerilerinden, aile içi dijital iletişim protokollerine ve siber dayanıklılık stratejilerine kadar uzanan bir dizi yeni ihtiyaca cevap verebilmek, sosyal hizmetin güncelliğini ve geçerliliğini korumasının yeni yoludur.

Sonuç olarak, aile ile sosyal hizmet arasındaki diyalektik ve simbiyotik ilişki, her dönemde ve boyutta olduğu gibi dijital uzamda da devam etmektedir. Dijital çağda sosyal hizmet uzmanına düşen rol, yalnızca bir uygulayıcı değil, aynı zamanda teknolojiyi insan refahı lehine şekillendiren, etik sınırları koruyan ve dijital gelecekte sosyal hizmetin insani özünü muhafaza eden bir "dijital savunucu" ve "dijital hümanist" olmaktır. Bu çalışmanın da sosyal hizmet uzmanları, akademisyenler ve politika yapıcılar için kuramsal bir çerçeve ve eleştirel bir farkındalık haritası sunması beklenmektedir. Bu kapsamda çalışmanın sonucunda; mikro, mezzo ve makro boyutlarda şu önerilerin yararlı olacağı düşünümektedir:

Mikro Düzey Öneriler (Sosyal Hizmet Uzmanı, Müracaatçı ve Aile ile Doğrudan Çalışma) - Sosyal hizmet uzmanları, her aile biriminin dijital okuryazarlık düzeyi, teknolojiye erişim kapasitesi ve maruz kaldığı dijital riskleri sistematik olarak değerlendiren standart formlar kullanmalıdır. - Dijital ve yüz yüze müdahale yöntemlerinin birbirini tamamladığı, ihtiyaca ve bağlama göre esnek bir şekilde kullanıldığı hibrit çalışma modelleri benimsenmelidir.

- Çevrimiçi hizmet süreçlerinin başında, mahremiyet, veri güvenliği ve iletişim sınırlarına ilişkin kapsamlı bir bilgilendirilmiş onam alınmalıdır.

- Sosyal hizmet uzmanları, mesai saatleri, iletişim kanalları ve sosyal medya etkileşimleri konusunda net mesleki sınırlar koyarak dijital ortamda profesyonel kimliği korumalıdır.

- Ailelerin dijital risk yönetimi ve fırsatlardan yararlanma kapasitelerini güçlendirmek amacıyla "dijital vatandaşlık" ve "dijital ebeveynlik" temalı psiko-eğitim programları yaygınlaştırılmalıdır. - Dijital araçlar, yalnızca bir iletişim aracı olmanın ötesinde, terapötik süreci destekleyecek yaratıcı müdahale yöntemleri (ekran paylaşımı, interaktif uygulamalar) geliştirmek için kullanılmalıdır.

- Müracaatçılar, kişisel verilerini koruma, güvenli şifre oluşturma ve siber tehditleri fark etme konularında bilinçlendirilerek dijital öz-savunum becerileri kazandırılmalıdır.

Mezzo Düzey Öneriler (Kurumsal, Mesleki Örgütler ve Eğitim)

- Sosyal hizmet kuruluşları, veri etiği, siber güvenlik ve dijital müdahale standartlarını belirleyen kapsamlı bir dijital etik el kitabı oluşturmalı ve uygulamalıdır.

- Sosyal hizmet lisans ve lisansüstü müfredatına, dijital okuryazarlık, çevrimiçi terapötik beceriler ve dijital etik gibi zorunlu dersler entegre edilmelidir.

- Meslek örgütleri, sosyal hizmet uzmanlarının dijital vakalara ilişkin klinik süpervizyon alabileceği ve etik ikilemleri tartışabileceği sürekli mesleki gelişim programları düzenlemelidir.

- Etkinliği bilimsel olarak kanıtlanmış dijital müdahale araçlarını ve yazılımlarını listeleyen, mesleki onaylı bir dijital uygulama kılavuzu oluşturulmalıdır.

- Yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları, dijital uçurumu azaltmaya yönelik ücretsiz erişim noktaları, dijital okuryazarlık atölyeleri ve ödünç teknoloji cihazı programları gibi projeleri hayata geçirmelidir.

- Müracaatçıların kendi veri süreçlerini şeffaf bir şekilde takip edebildiği, hesap verebilirliği artıran dijital vaka yönetim sistemlerine yatırım yapılmalıdır.

- Belirli dijital risk deneyimine sahip aileler, "dijital akran danışmanı" olarak eğitilerek benzer zorluklar yaşayan diğer ailelere destek sağlamada istihdam edilmelidir.

Makro Düzey Öneriler (Politika, Hukuk ve Toplumsal Düzey) - Dijital sosyal hizmet uygulamalarının asgari teknik ve etik standartlarını belirleyen, veri güvenliği ve gizliliği güvence altına alan bir ulusal yönetmelik çıkarılmalıdır.

- Temel dijital altyapı ve hizmetlere erişim, anayasal bir "dijital refah hakkı" olarak tanımlanmalı ve devlet bu hakkın garantörü olmalıdır.

- Eleştirel düşünme ve güvenli internet kullanımını merkeze alan kapsamlı bir ulusal dijital okuryazarlık seferberliği başlatılmalıdır. - Kamuya hizmet eden algoritmaların şeffaflığını, adilliğini ve ayrımcılık yapmadığını denetleyen bağımsız etik kurullar oluşturulmalıdır.

- Özellikle kırsal ve dezavantajlı bölgelerde yüksek hızlı internet altyapısının yaygınlaştırılması ve düşük gelirli haneler için sosyal tarifeler sunulması bir devlet politikası haline getirilmelidir.

- Etik ve insan odaklı dijital sosyal hizmet araçları geliştiren yerli girişimler ve STK'lar, kamu hibeleri ve vergi teşvikleri ile desteklenmelidir.

- Siber zorbalık, dijital bağımlılık ve kişisel verilerin korunması konularında sürekli ve etkili ulusal farkındalık kampanyaları yürütülmelidir.

- Sosyal hizmet, teknoloji ve etik disiplinlerini bir araya getiren disiplinlerarası ekipler teşvik edilerek, sosyal sorunlara yönelik insan merkezli teknolojik çözümlerin (sosyal teknoloji) geliştirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Akbaş E., 2019. Sosyal hizmetin revize edilen küresel tanımının gösterdikleri: Paradigma değişimi. Turkish Studies Social Science, 14(5): 1946-1956.

Akgümüş E., Ballanlı D., Birben Ş., … Dadaylı A., 2021. Dijital dönüşüm bakış açısıyla yerel yönetimlerde sosyal hizmetlerin sunumu: E-belediye hizmetlerinin içerik analizi. Sosyal Çalışma Dergisi, 5(2): 102-116. Alp A., 2024. Toplumsal değişim sürecinde aile. Bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi, 4(7): 43-60.
Bayzan Ş. and Uludaşdemir D., 2024. Dijital ebeveynlik ve ebeveyn arabuluculuğu. In Ş. Bayzan, A. Gün and HBülbül (Editors): Dijitalleşmenin insani boyutu. Nobel Yayıncılık, pp.33-71, Ankara, Turkey.
Bellamy J.L., Bledsoe S.E. and Traube D.E., 2006. The current state of evidence-based practice in social work: A review of the literature and qualitative analysis of expert interviews. J Evid Based Soc Work, 3(1): 23-48.
Birinci M., 2023. Dijitalleşme ve sosyal hizmet: Sosyal hizmet yönetiminde dijitalleşme. Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi, 11(22): 1-28.
Çeçen A.F., Çokluk N., Bostancı M. and Atmaca S., 2023. Aile kurumuna dijital bir yaklaşım: dijital aile sözleşmesi. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1): 66-84.
Çevik İ., 2025. Tarihi seyrinde değişen aile ve postmodern babalık. Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 19: 195-216.
Featherstone B., Gupta A., Morris K. and White S., 2018. Protecting children: A social model. Bristol University Press, UK.
Gillingham P., 2013. The development of electronic information systems for the future: Practitioners, "Embodied Structures" and "Technologies-in-Practice." The British Journal of Social Work, 43(3): 430-445.
Güldalı O., 2018. Baskı karşıtı sosyal hizmet: modern dünya-sistemi açısından eleştirel bir değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet, 29(1): 229-245. Kır İ., 2011. Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(36): 381-404.
Mishna F., Bogo M., Root J., Sawyer J.L and Khoury-Kassabri M., 2012. "It just crept in": The digital age and implications for social work practice. Clin Soc Work J, 40: 277–286.
Morris K., White S., Doherty P. and Warwick L., 2017. Out of time: Theorizing family in social work practice. Child and Family Social Work, 22: 51-60.
Reamer F.G., 2012. The digital and electronic revolution in social work: Rethinking the meaning of ethical practice. Ethics and Social Welfare, 7(1): 2–19.
Rodríguez-Martínez A., Amezcua Aguilar M.T., Cortés Moreno J. and Jiménez-Delgado J.J., 2024.
Ethical issues related to the use of technology in social work practice. A systematic review. Sage Open, 14(3). Access address: https://doi.org/10.1177/21582440241274842; Date of access: [01.10.2025]
Russ E. and Reimer E.C., 2025. Digital intervention for advancing social work and welfare education.
Social Sciences, 14(1): 50. Access address: https://doi.org/10.3390/socsci14010050; Date of access: [08.10.2025]. Sayın Ö., 2020. Aile sosyolojisi. Doğu Batı Yayıncılık, Ankara, Turkey. Toper F., Aslan H. and Özpolat A.O., 2023. Türkiye'deki sosyal hizmet kurumlarının tarihsel gelişimi. Journal of History School, 62: 125-158.
van Deursen A.J. and van Dijk J.A., 2019. The first-level digital divide shifts from inequalities in physical access to inequalities in material access. New media & society, 21(2): 354–375. Yalçın S., 2025. Sekülerleşme olgusu bağlamında ailenin geleceği. Din Sosyolojisi Araştırmaları, 5(8): 58-73.
Yıldırım İ., 2021. Neoliberal küreselleşme ve ailenin dönüşümü. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(7): 98-120.
Zengin O. and Altındağ Ö., 2016. Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. Toplum ve Sosyal Hizmet, 27(1): 179-190.

Teşekkür

-

Çıkar Çatışması

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Yazar Katkıları
Yazarın çalışmaya katkısı %100'dür.

Effective Communication Dynamics with Elderly Individuals in Gerontological Social Work

Sadık Çelik

KTO Karatay University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Social Work, 42020, Konya, Turkey, celiksadik1948@gmail.com

ABSTRACT

This study aims to examine considerations in social work practices related to geriatric populations and to help address communication challenges with elderly individuals. Maintaining an independent and active lifestyle in old age can be challenging. During the aging process, individuals experience declines in their cognitive, physical, and social functions. Gerontological social works aim to improve the quality of life for older adults by supporting their health, psychosocial well-being, and financial stability, while promoting their independence and social integration. It is essential to adopt a sensitive service approach toward elderly individuals in social work practices. In this context, the communication skills and approach of social workers are crucial in delivering services tailored to individual needs and preferences, with the goal of enhancing

the quality of life. Given the aging global population, more gerontology-specialized social workers are required. This study compiles research on the characteristics of elderly individuals' life stages in social work practice and the approaches to adopt during this process to define the scope of work. The relevant studies examine the social, psychological, and physiological characteristics of elderly individuals, thereby enhancing understanding of the aging process and optimizing the effectiveness of services provided to older adults. This framework emphasizes communication methods to help gerontology professionals accurately understand the needs of elderly individuals, promote sensitive and effective communication, and ultimately enhance service quality.

Keywords: Socıal Work, Agıng, Gerontology, Effectıve Communıcatıon

INTRODUCTİON

Older individuals are seen as having a diminishing role in the social structure. This situation causes elderly people to face social prejudices and exclusion (Zastrow and Kirst-Ashman, 2015). Like other disadvantaged groups, it is essential to protect the dignity of elderly people and ensure they receive the services they need. Within this framework, social work professionals are responsible for developing approaches that improve the quality of life for elderly individuals.

There are few studies focusing on social work practices in gerontology literature. Among the reasons for this limitation are stereotypical thoughts based on the perception of elderly individuals as dependent, unproductive, and non-compliant (Kadushin and Kadushin, 2016). Additionally, working in geriatrics is said to cause some professionals to have occupational reservations. It has been reported that social work professionals frequently encounter emotional burdens and psychosocial challenges in their work with elderly individuals (Monk, 1981). In interviews with older adults, the common focus on themes of death and loss can reveal social workers' own anxieties about the end of life and the concept of death (Monk, 1981). The factors reduce the likelihood of social workers choosing gerontology as their career focus (Kadushin and

Kadushin, 2016). On the other hand, unlocking the potential of the elderly is regarded as a fundamental basis for future societal advancement. This situation not only leads the way in supporting elderly individuals but also actively contributes to the overall well-being of society (De La Luz Martinez et al., 2007). Addressing social works for the elderly in a comprehensive and sensitive manner will significantly contribute to strengthening social solidarity and promoting social justice.

This study examined the physical, cognitive, and social limitations of elderly individuals and discussed suitable approaches for addressing these issues within communication and social work practices. Furthermore, this study aims to develop a framework that enhances the well-being of elderly individuals and addresses the communication challenges. Additionally, it emphasizes the importance of effective interview methods and highlights communication strategies tailored to older individuals.

METHOD

This study examines considerations in social work practices for elderly individuals and reviews research on approaches and communication processes targeting geriatric populations. The primary methodology of the study involves compiling relevant research and developing an ideal framework for gerontological social works based on these findings.

COMMUNICATION WITH ELDERLY INDIVIDUALS

Aging is mostly associated with declines in communication skills observed in elderly individuals (Siegel and Gregora, 1985). Communicating with geriatric groups often requires special effort. Sensory losses, chronic illnesses, anxiety disorders, cognitive decline, and neurological problems increase with age and pose significant barriers in communication processes (Ballin and Balandin, 2007; Fowler et al., 2008; Oates, 2014; Henriquez-Camacho et al., 2014; Marsolais and Joanette, 2015). Although older adults exhibit differences in discourse behaviors, they generally tend to use shorter, more ambiguous, and more complex sentence structures (Shadden, 1997; Murphy et al., 2005). On the other hand, while some elderly individuals tend to engage in excessively long conversations, others remain silent, despite possessing basic communication skills (Shadden, 1997). Besides communication limitations for elderly individuals, there are also certain restrictions in the area of social works. In this context, potential clinical outcomes that might impact the lives of older adults can sometimes be missed in standardized interview protocols (Mohlman et al., 2012). These conditions can hinder effective communication, resulting in disruptions to service delivery. Therefore, the most critical factor in establishing a service relationship with elderly individuals is ensuring effective communication.

A quiet environment is primarily required to ensure effective communication with geriatric groups. Active listening skills are essential in face-to-face interactions and become even more critical in telephone conversations (Marsolais and Joanette, 2015). During phone calls, understanding the message can be challenging because of hearing issues and language barriers (Ballin and Balandin, 2007). Therefore, face-to-face meetings with elderly individuals are considered more effective. These measures improve communication quality (Lezzoni et al., 2003).

Attitudes towards effective communication with elderly individuals and important considerations

Language should be used simply and clearly.

Avoid excessively loud sounds and exaggerated intonations.

Normal speaking speed should be maintained, avoiding speaking too fast or too slow.

Important points should be repeated and explained in detail.

Information conveyed verbally should be supported with written materials and, if necessary, visual elements.

If the individual uses a hearing aid or glasses, it should be ensured that they are used during communication.

It should not be rushed (Osborne, 2003; Nussbaum and Fisher, 2009).

SOCIAL WORK PRACTICE WITH ELDERLY INDIVIDUALS

The rising demand for social works due to the growing elderly population highlights the importance of training programs that provide specialized knowledge and skills related to aging. In this regard, it is crucial for social work providers to participate in biopsychosocial-based training programs for the elderly (Ivry, 1992; Weiss, 2005). Social work practice with elderly individuals should be based on a positive approach that recognizes aging as a unique stage in the life cycle. In this context, social work professionals should carefully support the developmental potentials of elderly individuals while understanding aging independently of stereotypes and within the holistic value of life (Monk, 1981).

Elderly individuals have unique life stories and experiences. Therefore, following the principle of individualization, avoiding age-related prejudices should serve as the cognitive and ethical basis for social work practices. The intervention process requires understanding the coping strategies that individuals develop throughout their lives; some elderly people may focus on the past, while others may focus on the future. The role of social work professionals is to support elderly individuals in determining their own fate and to encourage their active participation in decision-making processes. Service systems should offer alternative options for elderly individuals; any dependence on supportive services should be designed to minimize harm to self-esteem (Monk, 1981).

In gerontological social work practices, as with all groups, respecting the individual is an indispensable prerequisite of the service process. Respectful interactions are associated with higher perceived self-worth and greater participation. Building a healthy relationship between social workers and service users relies on mutual respect and understanding. Respect can manifest in various forms, such as courtesy, greetings, language use, and consultation; the implementation of these forms may vary depending on cultural, individual, and institutional factors. As a result, respecting boundaries improves both the quality of service and the relationship with the service user (Sung ve Dunkle, 2009).

One of the prominent approaches in interviews with geriatric groups is narrative therapy. This method allows individuals to express themselves by sharing their life stories and increases their life satisfaction (Howes, 2006; Ghavibazou et al., 2022). Another method is motivational interviewing. This approach encourages change by emphasizing empathy, teamwork, and a person's strengths. However, cognitive decline and disorders such as dementia that occur during normal aging may reduce the effectiveness of motivational interviewing (Bayyar, 2023). Therefore, it is crucial for social work professionals to tailor different theoretical approaches to meet the specific needs of elderly individuals when working with them.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The aging process adversely impacts individuals' communication skills, along with sensory losses, memory issues, and changes in their social environment (WHO, 2021). In this regard, successful social work activities require a deeper understanding of senior citizens and the effective use of communication strategies (Howes, 2006).

It is emphasized that social work professionals need to complete specialized training on aging to effectively serve geriatric populations (Sung and Dunkle, 2009). However, the limited focus on aging in professional training results in a shortage of specialists in gerontological social work (Bayyar, 2023). This situation emerges as a significant risk factor in the dynamics of the aging global population. Aging is an inevitable stage for all individuals, and the number of specialized professionals in the field needs to be increased (Ghavibazou et al., 2022). As long as the shortage of experts in aging remains unaddressed, social work practices are unlikely to fully meet the needs of the aging population.

In conclusion, older adult–focused social work practice is crucial for establishing effective communication and implementing appropriate interventions. Having service providers with a strong awareness of aging characteristics across social works can improve service quality and enhance life satisfaction among geriatric populations.

RECOMMENDATIONS

Social work professionals are required to complete specialized training in aging to communicate effectively with elderly individuals. Expanding courses related to gerontology within vocational training will enhance the professional skills of experts. Furthermore, considering cultural backgrounds and individual needs will enhance the service’s inclusivity and person-centered approach. Social work institutions and policymakers should develop strategies to increase the number of gerontological experts and establish incentive mechanisms to make working in this field more attractive. Thus, comprehensive and sustainable service models that increase the life satisfaction of elderly individuals can be widespread.

REFERENCES

Ballin, L., & Balandin, S. (2007). An exploration of loneliness: Communication and the social networks of older people with cerebral palsy. Journal of Intellectual and Developmental Disability, 32(4), 315-326.

Bayyar, A. B. (2023). Sosyal hizmet perspektifinden motivasyonel görüşme tekniğine bakış. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, (21), 110-128.

De La Luz Martínez-Maldonado, M., Correa-Muñoz, E., & Mendoza-Núñez, V. M. (2007). Program of active aging in a rural Mexican community: a qualitative approach. BMC Public Health, 7, 1-9.

Fowler, C., Nussbaum, J. F., Wright, K. B., & Moore, S. D. (2008). Communication with the aging patient. Applied health communication, 159-178.

Ghavibazou, E., Hosseinian, S., & Ale Ebrahim, N. (2022). Narrative therapy, applications, and outcomes: A systematic review. Narrative therapy, Applications, and Outcomes: A Systematic Review". Preventive Counseling, 2(4).

Henriquez-Camacho, C., Losa, J., Miranda, J. J., & Cheyne, N. E. (2014). Addressing healthy aging populations in developing countries: unlocking the opportunity of eHealth and mHealth. Emerging themes in epidemiology, 11, 1-8.

Howes, F. (2006). The use of the personal narrative in social work with the elderly. Social Work/Maatskaplike Werk, 42(3).

Ivry, J. (1992). Teaching geriatric assessment. Journal of Gerontological Social Work, 18(3-4), 3-22.

Kadushin, A., & Kadushin G. (2016). Sosyal Hizmet Görüşme Teknikleri. Ankara: Nika Yayınevi.

Lezzoni, L. I., Davis, R. B., Soukup, J., & O'Day, B. (2003). Quality dimensions that most concern people with physical and sensory disabilities. Archives of Internal Medicine, 163(17), 2085-2092.

Marsolais, Y., Methqal, I., & Joanette, Y. (2015). Marginal neurofunctional changes in high-performing older adults in a verbal fluency task. Brain and language, 140, 13-23.

Mohlman, J., Sirota, K. G., Papp, L. A., Staples, A. M., King, A., & Gorenstein, E. E. (2012). Clinical Interviewing With Older Adults. Cognitive and Behavioral Practice, 19(1), 89–100. doi:10.1016/j.cbpra.2010.10.00

Monk, A. (1981). Social work with the aged: Principles of practice. Social Work, 26(1), 61-68.

Murphy, J., Tester, S., Hubbard, G., Downs, M., & MacDonald, C. (2005). Enabling frail older people with a communication difficulty to express their views: the use of Talking Mats as an interview tool. Health & social care in the community, 13(2), 95-107.

Nussbaum, J. F., & Fisher, C. L. (2009). A communication model for the competent delivery of geriatric medicine. Journal of Language and Social Psychology, 28(2), 190-208.

Oates, T. (2014). Why textbooks count. A policy paper, 10.

Osborne, H. (2003). Communicating with clients in person and over the phone. Issue Brief (Center for Medicare Education), 4(8), 1-8.

Shadden, B. (1997). Discourse Behaviors in Older Adults. Seminars in Speech and Language, 18(02), 143–157. doi:10.1055/s-2008-1064069

Siegel, G. M., & Gregora, A. W. (1985). Communication skills of elderly adults. Journal of Communication Disorders, 18(6), 485–494. doi:10.1016/0021-9924(85)90035-8

Sung, K. T., & Dunkle, R. E. (2009). How social workers demonstrate respect for elderly clients. Journal of gerontological

social work, 52(3), 250-260.

Weiss, I. (2005). Interest in working with the elderly: A cross-national study of graduating social work students. Journal of social work education, 41(3), 379-391.

World Health Organization (WHO). (2021). World report on ageing and health. Geneva: World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241565042. Erişim tarihi: 16 Haziran 2025.

Zastrow, C., Kirst-Ashman, K. K. (2015). İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre. Çev. Editörü: S. Erdem Türközü ve Büşra Alparslan, Ankara: Nika Yayınevi.

Üniversite Öğrencilerinin Aile Kavramına Yönelik Görüşlerinin Metaforlar Yardımıyla İncelenmesi

Halime Nur SEZER[1]

1 Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi, 34025, İstanbul, Türkiye, hnsezer@fsm.edu.tr

Özet

Aile, insanları insan yapmanın en etkili yoludur der Bronfenbrenner. Biyolojik olarak bir neslin devamı olan insan gerçek manada insan olmayı ancak ailede deneyimleyerek öğrenebiliyor. Erken çocukluk döneminden itibaren anne babalar çocukların ilk ve etkili öğretmenleridir. Okul dönemiyle öğrenmenin ve okulun paydaşı olarak çocukların en büyük yardımcıları ve destekleyicisi yine ailedir. Aile, anne baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal gruptur. Toplumsallaşma, toplum normları, kurallar hep aile kabulleri arasında öğrenilir. Günümüzde aile kurumu gelişen ve değişen normlar karşısında etkisini korumada güçlük çekmektedir. Ailenin korunması ve yeni nesillerin yetişmesinde etkin rolünü devam ettirebilmesi için desteklenmesi gerekmektedir. Gelecek nesillerin aile kurumunun misyonunu anlama ve idrak etme

motivasyonunda mevcut iyilerin bilinmesi ve iyiliklerin artırılması esas olmalıdır. Bu sebeple günümüzün gençlerinin aile kurumuna ve aile kavramına bakışları gelecek için önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşlerinin metaforlar yardımıyla incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubu, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 50 üniversite öğrencisidir. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından hazırlanan dijital form kullanılmıştır. Formun içeriğinde üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşlerinin metaforlar yardımıyla incelemek amacıyla, "aile … benzer; çünkü… " cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulguların sonuçlarına göre, üniversite öğrencileri aile kavramına yönelik çeşitli metaforlar ürettiği; doğaya-tabiata ait temasında ağaç, çiçek metaforunu sıklıkla kullandıkları ve ailenin birlik, bütünlük işlevine dikkat çektikleri görülmektedir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin aileyi sığınılacak bir liman ve korunaklı bir yuva olarak adlandırdıkları tespit edilmiştir. Ailenin işlevlerinin doğru şekilde yeni nesillere aktarılmasında gençlerin değişen paradigmalar karşısında geliştirdikleri kabuller yarının şekillenmesinde önemlidir. Aile kurumuna ve aileye yapılan her güçlendirme ve destek yeni nesiller ve kurulacak aileler için umut vericidir.

Anahtar kelimeler: Üniversite Öğrencisi, Aile Kavramı, Metafor, İçerik Analizi.

Investigation of University Students' Views on the Concept of Family with the Help of Metaphors

Halime Nur SEZER

Fatih Sultan Mehmet Vakıf University, Vocational School, Child Development, 34025, İstanbul, Türkiye.

*Corresponding author e-mail: hnsezer@fsm.edu.tr

ABSTRACT

The family is the most effective way to make people human, says Bronfenbrenner. A person, who is biologically the continuation of a generation, can only learn to be truly human by experiencing it in the family. From early childhood, parents are the first and effective teachers of children. As a stakeholder of learning and school, the family is the biggest helper and supporter of children. The family is the smallest social group consisting of parents and children. Socialization, social norms and rules are always learned between family acceptances. Today, the family institution has difficulty in

maintaining its influence in the face of developing and changing norms. The family needs to be protected and supported in order to continue its active role in raising new generations. In the motivation of future generations to understand and comprehend the mission of the family institution, it should be essential to know the existing good and to increase the goodness. For this reason, today's young people's view of the family institution and the concept of family is important for the future. The aim of this research is to examine the views of university students on the concept of family with the help of metaphors. The study group of the study consisted of 50 university students who voluntarily agreed to participate in the study. A digital form prepared by the researcher was used to collect the data. In the content of the form, in order to examine the views of university students on the concept of family with the help of metaphors, "family ... similar; because... " sentence. According to the results of the findings, university students produced various metaphors for the concept of family; It is seen that they frequently use the metaphor of tree and flower in the theme of nature-nature and draw attention to the unity and integrity function of the family. In addition, it was determined that university students called the family a shelter and a sheltered home. The acceptances developed by young people in the face of changing paradigms in transferring the functions of the family to new generations in the right way are important in shaping the future. Every strengthening and support to the family institution and the family is promising for new generations and families to be established.

Key words: Unıversıty Student, Famıly Concept, Metaphor, Content Analysıs.

GİRİŞ

Aile toplumun en küçük birimi toplumun temelidir. Birbirine akrabalık bağı ile bağlı, anne baba ve çocuklardan kurulan (Dündar, 2018; Giddens, 2012) aile, çocuklar için ilk sosyal çevre olup, onların hayata hazırlanmasını sağlayan, toplumsal kuralları öğreten önemli bir kurumdur (Turğut, 2017). Aile toplumsallaşmaya yardımcı olan toplum ile birey arasındaki bağ kurarak toplumun devamını sağlayan sosyal bir kurumdur. Aile içerisindeki etkileşimde üyeler farklı roller üstlenmektedir (Akın, 2019). Aile aracılığı ile temel değerler yeni kuşaklara aktarılmakta, topluma özgü kurallar ve değerler, sevgi ve sosyalleşme gibi pek çok öğrenme zaman içerisinde ailede kazanılmaktadır. Çocuklar aile içinde ilgi, sevgi ve şefkat görerek ve ihtiyaçları (beslenme, barınma, korunma ve öğrenim görme vb) uygun şekilde karşılanarak geleceğe hazırlanır. Ailenin işlevleri, biçimi veya özellikleri zaman içinde koşulların da etkisiyle değişime uğramaktadır. Ailenin bireylerin ve toplumun gelişimine katkı sunmada bir sosyal kurum olarak (Soner, 2013; Arı, 2023c) fizyolojik, biyolojik ve psiko-sosyal boyutlarda (Kirman, 2004) farklı pek çok işlevi bulunmaktadır. Ailenin temel işlevleri başlıca şunlardır.

Biyolojik işlev, aile kurumunun en temel ve en eski işlevlerinden biridir. Neslin ve toplumun devamlılığının sağlanması olarak açıklanabilir (Özkalp, 2019; Dündar, 2018). Biyolojik işlev aile üyelerinin üreme, doğum, bakım, beslenme gibi fiziksel ve biyolojik ihtiyaçlarını karşılayarak sağlıklı bir yaşam sürmelerini sağlar (Kır, 2011). Toplumun kültürel, dinî, milli vb. özelliklerini yeni nesillere aktarmada ilk ve en önemli kurum ailedir (Ünal & Gürel & Er, 2019). Biyolojik işlev, hem birey hem de toplum ihtiyaçlarına cevap vererek (İçli, 1991) ailenin önemini göstermektedir.

Eğitim işlevi, bilinen en eski işlevlerdendir. Çocukların ilk eğitimi ailede başlar (Alpaydın, Ayar, & Gümüş 2015). İçinde yaşanılan topluma uyum ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasında ailede verilen eğitim etkilidir (Hatipler, 2023). Bireyler gelişim alanlarında (bilişsel, duyuşsal ve psikomotor vb.) gelişerek toplumsal hayata hazırlanır (Melanlıoğlu, 2012). Pek çok beceri süreç içerisinde ailede kazanılır. Bu yönüyle aile hayat boyu öğrenme fırsatı sunarak gelişime destek olur (Demirbilek, 2016). Ayrıca aile üyelerinin ilerleyen yıllarda meslek, evlilik vb seçimlerinde de etkili olup bireylerin zorlanmalı durumlarla baş etmelerine ve iyilik halinin kazanılması ve korunmasına da katkıda bulunur.

Dinî işlev, sayesinde çocuklara dini aktarımı yapan ilk sosyal kurum ailedir (Zuckerman, 2009). Ailenin sahip olduğu dini değer kural ve ritüelleri çocuklara öğretmesi, uygulamaları için uygun fırsatlar sunmasına denir (Dündar, 2018). Aile yaşamında dinî eğitim ile oluşturulan bağlar, bireylerin toplum içerisinde duygusal alışverişini sağlayarak manevi tatminini artırmaya yardımcı olur ve toplumsal birliği besler. Dini işlev sayesinde bireyler karşılaştıkları zorlanmalı durumlarla baş edebilirler (Yiğit, 2021).

Ekonomik işlev, aileyi bir arada tutan ve toplum içinde ekonomik süreçleri belirleyen etkili bir iktisadi süreçtir (Develi, 2020). Ekonomik işlev ile ailede üretim, tüketim, tasarruf, yatırım, gelir, harcama gibi pek çok alan eşgüdümlü olarak ilerler. Toplumsal işbirliği ya da toplumsal iş bölümü sayesinde aile, üyelerinin maddi ihtiyaçlarını karşılayarak üretim ve tüketime olanak sağlamaktadır (Vurgun, 2004).

Sevgi işlevi, ailenin en önemli işlevlerindendir. Birbirine biyolojik olarak kan bağıyla ve duygusal olarak sevgi bağı ile bağlı olan bireyler topluluğu olarak adlandırılan aile; sevgi işlevi sayesinde üyelerini kabulle geliştirir ve topluma uyumunu sağlar (Alacahan, 2010). Bireyler, pozitif duyguları (sevgi, saygı, güven, sadakat, şefkat, merhamet gibi) ailede deneyimleyebilir ve geliştirebilirler. Aile bu yönüyle, üyelerinin ruhsal ve duygusal sağlıklarını korumada önemlidir (Alkan, 2018). Ailede sevgi görerek büyüyen çocuklar toplumsal yaşamda daha kolay ilişki kurup, sürdürebilir, zorluklarla başa çıkabilir (Tunca, 2018). Ailenin sevgi işlevi sayesinde çocuklar hayata daha sağlam hazırlanarak güçlü başlangıçlar yapabilir.

Koruyucu işlev, ailenin önemli işlevlerinden biridir. Her birey bir aile içinde doğar. Ailenin, bireylerinin güvenliklerini sağlama ve haklarını savunma işlevi vardır (Kirman, 2003). Ailede güven duygusu ile yetişen çocuklar ilerleyen süreçlerde bireysel ve toplumsal güvenliğin sağlanması ve korunmasında aktif rol almaktadır. Aile, toplumun dış tehditlerinden üyelerini korur ve olumsuz koşullardan muhafaza eder. Aile koruma işlevi sayesinde bireyler, zorlanmalı durumlarla baş edebilir, güçlenerek yeniden yapılanabilir.

Toplumsallaştırma işlevi, aile üyelerine yaşadığı kültürü, din, değer, norm ve kuralları öğreterek benimsemelerine katkı sağlar (Şentürk, 2008). Bireylerin topluma uyum sağlama sürecinde ailede öğrenilen değerler, kurallar ve öğretiler etkilidir. Aile, bireyin sosyalleşmesinde en etkili kurumdur (Kocakurt & Güven, 2005; Tunca, 2018). Toplumsal süreçte, sosyal kimlik kazanma, sosyal rolleri benimseme ve toplumun beklentilerini öğrenmede ve bir gruba ait olmada bireylerin ailede kazandıkları beceriler önemlidir (Coşkun, 2003; Cerrah, 2022). Bireyler sosyalizasyon aracılığıyla çeşitli gruplarla etkileşim halinde olup bu etkileşim toplumun sürekliliğini sağlamada ve düzenini korunmada önemli olmaktadır (Kayan, 2020).

Boş zamanları değerlendirme işlevi, aile içinde güzel ve doyumlu zaman geçirmek eğlenmek, bireyin olumsuz duygulardan kurtulmasını sağlayarak yaşam kalitesinin artırılmasına olanak sağlar.Ailede serbest zaman yönetimi ile; oyun, eğlence, spor (Şahan, 2008) vb. gibi aktivitelerle aile üyelerinin eğlenmesi ve gelişmesi sağlanır (Öztürk Karataş & Savaş & Karataş, 2021). Aile içinde gelişime uygun aktiviteler ile eğlenerek öğrenen bireyler bilgi ve becerilerini geliştirir, yeni deneyimler kazanır ve zor durumlarla baş ederek sorun çözme becerilerini edinebilirler. Bireylerin ilk oyun alanı olan aile ortamında yapılan aktiviteler ortak keyif almaya olanak sağlar, aile içi ilişkilerini güçlendirmesine yardımcı olur (Kır, 2011; Koştaş, 1987; Süzer, 2000). Bireyler boş zamanlarını verimli değerlendirerek kendini gerçekleştirebilir; ailesine ve toplumuna pozitif katkı sağlayabilir. Yine ailede kültürel ve sanatsal faaliyetler ile estetik duyarlılık geliştirilir.

Toplumun her kesiminde politika yapıcılar dahil uzlaşılan temel konu aileyi korumak ve güçlendirmektir. Ailenin refahı, korunması ve güçlendirilmesi amacıyla T.C. Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde 2025 yılı "Aile Yılı" ilan edilerek, yıl kapsamında aileler için çeşitli etkinlikler ve projeler planlanması hedeflenmiştir. aileyili.gov.tr

> *On İkinci Kalkınma Planında, "Kadın ve erkeğin evlilik bağıyla kurulan, milli ve manevi değerlerin taşıyıcısı olan ailenin her türlü zararlı eğilimden korunması, sağlıklı nesillerin yetişmesi, dinamik nüfus yapısının ve kalkınmanın istikrarlı bir biçimde sürdürülmesini teminen aile kurumunun güçlendirilmesi" temel amaç olarak belirlenmiştir. 2024 yılı Mayıs ayında açıklanan Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028) ile küresel riskler ve demografik dönüşüm, sosyal refah, aile odaklı sosyal hizmetler, dijitalleşme, çevre ve afetler olmak üzere 5 ana tema çerçevesinde stratejik hedefler belirlenmiştir.*

Güncel gelişmeler doğrultusunda değişen dünya düzeni ve değişen aile ihtiyaçları göz önünde tutulduğunda ailenin korunması ve güçlendirilmesi elzemdir. Günümüzde aile kurumu gelişen ve değişen normlar karşısında etkisini korumada güçlük çekmektedir. Ailenin korunması ve yeni nesillerin yetişmesinde etkili rolünü devam ettirebilmesi için desteklenmesi gerekmektedir. Ailenin işlevlerinin zamana göre doğru algılanmasında, aileye yönelik çalışmaların belli aralıklarla yapılması aile hakkındaki bilgilerin güncelliğinin korunmasında önemlidir. Gelecek nesillerin aile kurumunun misyonunu anlama ve idrak etme motivasyonunda mevcut iyilerin bilinmesi ve iyiliklerin artırılması esas olmalıdır. Bu sebeple günümüzün gençlerinin aile kurumuna ve aile kavramına bakışları gelecek için önem arz etmektedir. Bu önemden hareketle bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşlerinin metaforlar yardımıyla incelenmesidir. Araştırmanın problem cümlesi; Üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşleri nasıldır? Üniversite öğrencileri aile kavramını hangi aile işlevleri ile açıklamaktadır? şeklindedir.

YÖNTEM

Bu araştırmada yöntem olarak bilimsel araştırma tekniklerinden nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma seçilen kavram fenomen durum ya da olayların doğal ortamında bütüncül ve gerçekçi bir biçimde derinlemesine incelenmesini sağlayan ve bu amaç için farklı tekniklerin kullanıldığı (görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi) bir bilimsel süreçtir (Karataş, 2015). Bu araştırmada araştırma deseni olarak; bir fenomen ya da belli bir kavramla ilgili deneyimlerin ortak anlamını derinlemesine inceleyen fenomenoloji deseni ve metafor tekniği kullanılmıştır. **Metafor** mevcut kavramların derinlemesine algılama süreci olarak tanımlanmaktadır. Bir imgeyi başka bir imgeyle açıklayarak o kavram ile ilgili algılara ait duygu ve düşünceyi açığa çıkarılmak istenmektedir. Metafor tekniği bilimsel araştırmalarda bir araştırma yöntemi olarak, zihinlerdeki algıları anlamak amacıyla kullanılmaktadır. Literatürde yeni kavramların anlaşılması ve öğrenilmesinde ya da belirlenen duygunun doğru ifade edilmesinde kullanılan önemli teknikler arasındadır. Genel olarak metaforlar anlaşılması zor olan soyut kavramları açıklamak için kullanılan görece gerçekçi somut öğelerdir. Yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene giden bir yol olarak kullanılmaktadır. Metaforlar bireylerin çevrelerindeki yansımaları ortaya çıkararak istenen bilgiyi yeniden yapılandırmalarına olanak sunar (Arslan & Bayrakçı, 2006). Bu araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin duygu ve düşünceleri derinlemesine incelenerek aile kavramına yönelik görüşleri incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu 2024-2025 eğitim öğretim yılında üniversitede erken çocukluk alanında eğitim gören amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiş elli üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. "Amaçlı örnekleme, seçilen kişilerin ya da objelerin, araştırmacının amaçlarına en uygun yanıtı verebilecek birey ve objeler arasından kolaylık ve amaca uygunluk gözetilerek seçilmesi durumudur." (Aziz, 2008; s. 55). Katılımcılar çalışmaya gönüllülük esasına göre dahil edilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacı tarafından dijital ortamda hazırlanan yarı yapılandırılmış form kullanılmıştır. Formun içerisinde; "aile …..gibidir: çünkü ……" şeklinde bir adet tamamlama cümlesi bulunmaktadır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırılan kavram ile ilgili ilişkilere ve yeni kavramlara ulaşmaya yardımcı içerik analizi ile; birbirine benzeyen öğeler belirli temalar altında toplanır ve okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenlenerek yorumlanır (Karataş, 2015).

BULGULAR

Bu bölümde üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşlerinin metaforlar yardımıyla incelenmesi amacıyla yapılmış bu çalışmada oluşturulan problem cümlesine verilen cevaplara yer verilmiştir.

Üniversite Öğrencilerinin Aile Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforların Dağılımı Nasıldır?

Üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik görüşlerinin metaforlar yardımıyla incelenmesi amacıyla çalışmaya gönüllü katılan elli üniversite öğrencisinin aile kavramına yönelik oluşturdukları metaforlar Tablo 1'de verilmiştir.

Çalışma kapsamında aile ile ilgili oluşturulan metaforlar incelendiğinde; ● Doğa-tabiat başlığında
Kök (2), Fidan, Ağaç (7), Çiçek (4) Açma, Meyve (2) metaforları üretilmiştir. ● Sevgi başlığında
Huzur (2), Sevgi (2), Saygı, Yuva metaforları üretilmiştir.
● Birlik-beraberlik başlığında
Birlik-Beraberlik (6), Bir Arada Güçlü Olma, Yapboz (2), Beş parmak, Kan bağı, Dayanışma metaforları üretilmiştir.
İncelenen metaforlar ışığında üniversite öğrencilerinin metafor üretmede sıklıkla ailenin işlevlerini temel aldığı görülmüştür. Bu sebeple araştırmada verilerin tasnifi aile işlevlerine göre yapılmıştır.

Tablo 1. Üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik oluşturdukları metaforların dağılımı

Aile İşlevleri	**n**
Sevgi	Kalpleri Isıtır, İyi Özelliğe Odaklanma, Huzur (2), Sevgi (2), Saygı, Yuva,
Koruma	Sıcak Yuva, Koruyucu, Psikolog (Yardım Eder), Her Yere Erişme, Güçlü Olma, Doktor
Eğitim	Kök (2), Fidan, Ağaç (7), Çiçek (4) Açma, Şans, Meyve (2), Şekil Verir,
Toplumsallaştırma-a	Anne Baba Çocuk, Çevre, Sağlıklı İlişki, Kökler, Beyin, Satranç, Yakın Toplum, Toplumun Temel Yapısı,
Toplumsallaştırma-b Birlik-Beraberlik	Dayanışma, Birlik-Beraberlik (6), Bir Arada Güçlü Olma, Yapboz (2), Beş Parmak, Kan Bağı,

Tablo 1 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin "aile kavramı" ile ilgili çeşitli metaforlar ürettiği görülmektedir. Temalar

incelendiğinde;

Ailenin Sevgi İşlevi

Ailede bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılandığı ve mutluluğunun sağlandığı Sevgi işlevi ile ilgili üretilen metaforlar; Kalpleri Isıtır, İyi Özelliğe Odaklanma, Huzur (2), Sevgi (2), Saygı, Yuva şeklindedir.

Sevgi şefkat temasında örnek katılımcı görüşleri

- **K3.** Aile yuvaya benzer aile sevgidir aile huzurdur
- **K15.** Bir eve benzer. Bazen dört duvar bir ev olmaz. Kalpler ile o sıcak ev ortamı hissedilir.
- **K35**. Aile eve benziyor bence çünkü ev sıcak bir ortam olmalı aynı aile gibi
- **K38.** Sevgi ve şefkat
- **K42**. Aile şansa benzer çünkü güzel bir ailede yetişmek şanstır ve büyürken bizi etkiler
- **K50.** Aile huzura benzer

Ailenin Koruma İşlevi

Ailede bireylerin güvenlik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılandığı koruyucu işlev ile ilgili üretilen metaforlar; Sıcak Yuva, Koruyucu, Psikolog (Yardım Eder), Her Yere Erişme, Güçlü Olma şeklindedir.

Koruyucu işlev temasında örnek katılımcı görüşleri aşağıdadır.

- **K1.** Aile limana benzer, çünkü insan kendini anlarken oraya gel git ve dönüş yapar.
- **K39.** Aile doktora benzer çünkü bizi iyileştirir
- **K40**. Psikoloğa benzer çünkü çoğu konuda yardım eder
- **K43.** Aile doktora benzer çünkü bizi iyileştirir

Ailenin Eğitim İşlevi

Ailede bireylerin kültürel değerleri öğrenmesinin ve aktarmasının sağlandığı eğitim işlevi ile ilgili üretilen metaforlar; Kök (2), Fidan, Ağaç (7), Çiçek (4) Açma, Şans, Meyve (2), Şekil Verme şeklindedir.

Eğitim işlevi temasında örnek katılımcı görüşleri aşağıdadır.

- **K13.** Ağaca, gittikçe büyür meyveler verir ve hayatımıza güzellik katar aynı zaman da da nefes kaynağımız
- **K17.** Ağaca benzer çünkü bütün yapraklar bir dala dallar gövdeye tutunur
- **K27.** Aile "çok dallı bir çiçeğe" benzer çünkü; ne kadar bakım, şefkat ve ilgi verilirse kökleri o kadar bağlı olur ve dallar bu şekilde gelişip çiçekler verir.
- **K31**. Papatyaya benzer bir iyi bir yanlış davranış olur ister istemez ve iyiye gitmesi için aile içindeki ebeveynler her dalındaki bir iyi özelliğini gösterir

Ailenin Toplumsallaştırma İşlevi

Bireylerin topluma uyum sağlamasını ve katkıda bulunmasını sağlayan ve onları bir arada bir düzen içinde barındıran toplumsallaştırma işlevi ile ilgili üretilen metaforlar; Yakın Toplum, Toplumun Temel Yapısı, Anne Baba Çocuk, Çevre, Sağlıklı İlişki, Kökler, Beyin, Satranç şeklindedir.

Toplumsallaştırma temasında örnek katılımcı görüşleri

- **K9.** Ağaca benzer yeri gelir çiçek açar yeri gelir solar ve kurur ama kökü hep sağlam kalır ailede ne olursa olsun yine birbirine bağlanır
- **K19.** Aile toplum içindeki birliğe ve kan bağıyla oluşan yapıya benzer cunku toplum aileden oluşan bireydir

- **K22.** Satranç oyununa benzer çünkü hareketler ve kararlar düşünülerek yapılmazsa sonunda bir çok şey kaybedilir**.**
- **K48.** Çembere dönüp dolaşacağımız bağımızı kesemeyeceğimiz bir durum

Ailenin toplumsallaştırma işlevi ile ilgili üretilen metaforlara Birlik-Beraberlik teması altında ayrıca ele alınmıştır. Üretilen metaforlar; Dayanışma, Birlik-Beraberlik (6), Bir Arada Güçlü Olma, Yapboz (2) şeklindedir.

Birlik-beraberlik temasında örnek katılımcı görüşleri

- **K11.** Aile bir yapboz gibidir. Yapbozun herhangi bir parçası eksik olduğunda , resim ortaya çıksa dahi, eksik kalır. Ailede böyledir. Bir parçası eksik kalırsa, resim tamamlanmamış demektir.
- **K18.** Birbirine bağlı çark sistemi gibidir çünkü aile bireyinden birisine birşey olsa bu çark ya durur yada onarılıp devam eder
- **K24.** Aile bir bütüne benzer çünkü birinde sorun olursa diğerlerine de yansıyabilir
- **K33**. Motor gibidir aileden birisi sıkıntı problem yaşarsa ailede sıkıntı olur motorun bir parçası çalışmazsa ne durur.
- **K37.** Aile "ayrılmaz bir bütüne" benzer; çünkü bir parçasının eksikliği başkalarıyla tamamlanamaz
- **K44**. Aile elmaya benzer yarısı olmazsa bir bütün olmaz.
- **K49.** Aile bence bir elin beş parmağına benzer çünkü hiçbiri birbirinden ayrı kalamaz birbirlerinden ayrı düşünülemez

TARTIŞMA VE SONUÇ

Geleneksel aileden modern aileye geçişte ülkemizde toplumsal yaşamda farklı işlevlere sahip farklı aile tipleri ortaya çıkmıştır. (Özbay, 1985; Duben, 1985; Duben ve Behar, 1998). Özellikle, toplumsal ve ekonomik işlevleri diğer toplumsal, siyasal ve ekonomik kurumlar tarafından büyük ölçüde yerine getirildiği için ataerkil geniş aile toplum içinde %2'ye kadar gerilemiş; anne baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile artmış; toplumda boşanmanın artmasıyla tek ebeveynli aileler ortaya çıkmıştır (taya2013). Aileye ait bakım, yetiştirme ve eğitim gibi temel işlevler bulunmaktadır. Günümüzde kadınların işgücüne artan katılımı ile (TÜİK, 2020) aile kurumunun yerine getirmesi gereken bazı işlevleri farklı kurumların (çocuk bakımı için kreşler, yaşlı bireylerin bakımı için huzurevleri vb) üstlendiği görülmektedir.

Ailenin temel işlevleri toplumun nüfusunu devamlılığının sağlanması olan *biyolojik işlev,* bireylerin çeşitli beceri ve kültürel değerleri öğrenmesini ifade eden *eğitim işlevi,* bireylerin dini inançlarını geliştirmesini ifade eden *dinî işlev,* bireylerin geçimini ve refahını sağlayan *ekonomik işlev*, bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayan ve mutluluğunu sağlamaya yardımcı *sevgi işlevi*, bireylerin güvenlik ve sağlık ihtiyaçlarını karşılayarak ve tehlikelerden koruyan *koruyucu işlev*, bireylerin topluma uyum sağlamasını ve katkıda bulunmasını sağlayan *toplumsallaştırma işlevi* ve aile içinde bireylerin dinlenmesini ve eğlenmesini sağlayan *boş zamanları değerlendirme işlevi* bulunmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik oluşturdukları metaforların incelenmesi amacıyla yapılan çalışmanın sonuçları incelendiğinde üniversite öğrencilerinin aile kavramı hakkında ailenin işlevlerini açıklamaya yönelik çeşitli metaforlar ürettiği görülmektedir. Araştırma bulguları kapsamında ailenin eğitim, sevgi ve koruma işlevlerine sıklıkla vurgu yapılmıştır. Ailenin toplumsallaştırma işlevi kapsamında ise birlik-beraberlik vurgusu sıklıkla ele alınmıştır. Ailenin *biyolojik işlev, dinî işlev, ekonomik işlev ve boş zamanları değerlendirme işlevi* ise ele alınmamıştır. Yeni nesil Türk ailesinde evlenme yaşının artması, çocuk sahibi olma oranının azalması gibi nedenlerle üniversite öğrencilerinin *biyolojik işleve* yer vermediği düşünülebilir. Değinilmeyen bir işlevde dini değerlerin ve öğretilerin aktarıldığı *dinî işlev* olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle din eğitiminin aileden ziyade ilgili kurumlarda verilmesi üniversite öğrencilerinin bu işleve yer vermemesinin sebebi olabilir. Geleneksel ailenin en önemli birleştirici unsuru olan *ekonomik işlev*, günümüzde çekirdek ailelerin artması ve kent yaşamının yaygınlaşması gibi nedenlerle bütünleştirici etkisini kaybetmiştir. Bu sebeple üniversite öğrencilerinin aile işlevleri arasında üretim, tüketim ve topluma ekonomik katkı gibi süreçlere yer vermediği düşünülebilir. Ailenin en önemli işlevlerinden olan *boş zamanları değerlendirme işlevi* de yer verilmeyen işlevler arasındadır. Geleneksel ailede aile üyelerinin de kalabalıklığı sebebiyle birlikte zaman geçirmek mümkünken günümüzde aileler küçülmüş, bireyselleşme artmış ve medyanın da etkisiyle sosyalleşme fırsatları azalmıştır. Aile içinde birlikte eğlenerek zaman geçirme yerine bu işlev spor akademilerine, gerçek ve sanal ortamlardaki sohbet odalarına aktarılmıştır.

Günümüzde ailenin işlevleri azalarak devam etmektedir. Yapılan bu araştırma kapsamında verilen cevaplarda aile işlevlerinden sadece yarısına rastlanmıştır. Üniversite öğrencileri ailenin özellikle toplumsallaştırma işlevi içinde birlik beraberlik işlevine vurgu yapmışlardır. Toplumun en küçük birimi olan ailenin genç bireyler tarafından algılanmasında birleştirici bütünleştirici rolünün ortaya çıkarılması önemlidir. Araştırma kapsamında sıklıkla ailenin sevgi işlevine vurgu yapılmıştır. Ailenin sevgi işlevi bireyleri bir arada tutan önemli bir unsurdur. Aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesinde sevgi işlevinin artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması toplumun en küçük ve önemli birimi olan aileye önemli katkılar sunacaktır. Eğitim işlevi de bu araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin ailenin sıklıkla vurguladığı işlevlerindendir. Bireyselleşmeye rağmen toplumda hala eğitim işlevinin aile işlevleri arasında sayılması ailenin gücünü ve sağaltıcı etkisini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin aileyi sığınılacak bir liman ve korunaklı bir yuva olarak adlandırdıkları tespit edilmiştir. Ailenin koruyucu işlevinin gençler tarafından sıklıkla ele alınması aile kurumunun önemini göstermektedir.

Ailenin işlevlerinin doğru şekilde yeni nesillere aktarılmasında gençlerin değişen paradigmalar karşısında geliştirdikleri kabuller yarının şekillenmesinde önemlidir. Aile kurumuna ve aileye yapılan her güçlendirme ve destek yeni nesiller ve kurulacak aileler için umut vericidir.

ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinin aile kavramına yönelik oluşturdukları metaforların incelenmesi amacıyla yapılan çalışmanın sonuçları doğrultusunda ailenin kaybolan işlevlerini yeniden yapılandırarak aktarılmasının aileyi güçlendirmede olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaçla STK, belediye, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve eğitim kurumlarınca düzenlenecek etkinlikler ve farkındalık çalışmaları ile ailelerin işlevlerine dikkat çekilmesi gerekmektedir. Aileyi koruma ve güçlendirmeye yönelik her bir katkı artarak etkisini gelecek nesiller üzerinde gösterecektir.

KAYNAKLAR

Akın, M. H. (2019). Sosyal Etkileşim ve Sosyal Benlik Kaynağı Olarak Aile. Medeniyet ve Toplum Dergisi, 3(1), 1-14.

Alacahan, O. (2010). Aile birliğini oluşturan faktörler ve işlevleri. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *11*(1), 289-298.

Alkan, E. Ö. (2018). Aile Parçalanmasının Çocuğun Okul Başarısına Etkisi: Trabzon Örneği. Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 4(5), 167-225.

Alpaydın, Y., Ayar, H., & Gümüş, A. (2015). Çocukların Dinî Gelişiminde Ebeveynlerin Rolü: Beklentileri ve Zorlanma Alanları. İstanbul: Yekder Yayınları.

Alpman, P. S. (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, *21*(2), 1-28.

Aslan, M.M. & Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. Milli Eğitim Dergisi. 171.

Aziz, A. (2008). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri, Ankara: Nobel Yayınları.

Creswell, J. W. (2013). Nitel araştırma yöntemleri. S. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.). Anka-ra: Siyasal Kitapevi.Coşkun, A. (2003). Din ve kimlik. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (24).

Çağan, K. Ailenin İşlevleri. İstanbul: Açılım / 2016

Çelik, C. (2010). Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi (8), 25-35.

Demirbilek, M. (2016). Aile Danışmanlığı: Bir Uygulama Örneği. *TJFMPC*. 10(2), 109-20.

Doğan, M. S. (2011). Sosyalleşme, Sosyal Değişme ve Siyasal Sosyalleşme. Istanbul Journal of Sociological Studies(32), 31-40.

Dönmezer, İ. (2001). *Ailede İletişim ve Etkileşim.* İstanbul: Sistem Yayınları.

Dündar, Ö. Z. (2018). Değişen ve Değişmeyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. N. Adak içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar* (s. 39- 64). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji.* İstanbul: Kırmızı Yay.

Karaküçük, S. (2014). REKREASYON: Boş Zamanları Değerlendirme, Ankara: Gazi Kitabevi.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-80.

Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(36), 381-404. https: //dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/ 6150/82609 adresinden alındı

Kocakurt, Ö., & Güven, S. (2005). Çevre, Aile ve Çocuk. *Eğitim ve Bilim, 30*(135). http:// egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5049

Melanlıoğlu, D. (2012). Dinleme becerisinin geliştirilmesinde ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *7*(29), 65-

77.

Selman, A. (2018). Aile-Din İlişkisi ve Aile İçi Roller. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(1), 13-20.

Süzer, M. (2000). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zamanlarını Değerlendirme Alışkanlıkları. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(8), 123-133.

Şahan, H. (2008). Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşme Sürecinde Spor Aktivitelerinin Rolü. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2008(2), 248-266.

Şentürk, Ü. (2008, Nisan-Mayıs-Haziran). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi, 4*(14), 7-31.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1990). *I. Aile Şûrası, Raporlar, Görüşmeler, Kararlar, 17-20 Aralık 1990.* Ankara: Özkan Matbaacılık.

Tunca, T. (2018). Türkiye'de Değişen Aile ve Çocuğa Yüklenen Anlamlar. N. Adak içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar* (s. 163-176). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Turğut, F. (2017). Tarihsel Süreçte Aile Kurumunun Dönüşümü ve Geleceğine Yönelik Çıkarımlar. Medeniyet Ve Toplum Dergisi, 1(1), 93-117.

Hatipler, M. (2023). Modernizmden Postmodernizme Aile. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, *6*(4), 574-590.

İsmen, A. E. (2004). Duygusal Zeka ve Aile İşlevleri Arasındaki İlişki. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(11), 55-75.

Vurgun, L. (2004). SAÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü. *Tarihsel Süreçte 21. Yüzyıl Ailesi.* Sakarya.

Yiğit, Y. (2021). Ailenin Problem Çözme Eğitimi: Koronavirüs (Covid-19) Salgını Sürecinde Artan Aile Problemleriyle Maneviyat Destekli Başa Çıkmanın İmkânı. M. Bayyiğit, M. Özkan, A. A. Çanakcı, & A. H. Abdelghany içinde, *Pandemi Sürecinde Aile Olmak-1.* Konya: Palet Yayınları.

Zuckerman, P. (2009). *Din Sosyolojisine Giriş.* (İ. Çapçıoğlu, & H. Aydınalp, Çev.) Ankara: Birleşik Kitabevi.